Redogörelse för granskningssamråd

Granskningssamråd om förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (dnr 2024–001194)

2025-01-20

Havs och Vatten myndigheten

Samrådsredogörelse

Granskningssamråd om förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (dnr 2024–001194)

Den här rapporten har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten.
Myndigheten ansvarar för rapportens innehåll och slutsatser.

© HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN | Datum: 2025-01-20

Omslagsbild: Havs- och vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten | Box 11 930 | 404 39 Göteborg | www.havochvatten.se

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har ett regeringsuppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Ett förslag till havsplaner var på granskningssamråd från den 16 maj till den 30 augusti 2024.

Havs- och vattenmyndigheten vill tacka för alla synpunkter som lämnats till myndigheten under granskningen.

I denna redogörelse redovisas de inkomna synpunkterna tillsammans med Havs- och vattenmyndighetens kommentarer till synpunkterna.

I januari 2025 lämnade Havs- och vattenmyndigheten över förslagen till havsplaner med tillhörande konsekvensbeskrivning tillsammans med denna rapport och annat underlag till regeringen.

Göteborg, januari 2025

Mats Svensson

Avdelningschef, Havs- och vattenmyndigheten

Innehåll

1 Inledning 6
1.1 Om redogörelsen 6
1.2 Läsanvisning 6
2 Om granskningssamrådet 7
2.1 Genomförande av granskningssamråd 7
2.1.1 Deltagande 7
2.1.2 Möten 7
3 Övergripande sammanfattning 8
3.1 Hantering av oförenliga intressen 8
3.2 Havsbaserad vindkraft 8
3.3 Försvar 9
3.4 Kulturmiljö och friluftsliv 9
3.5 Naturvård 10
3.6 Sjöfart 11
3.7 Yrkesfiske 11
3.8 Konsekvensbedömning 11
4 Inkomna synpunkter och HaV:s kommentarer 13
Bilaga A Förteckning över vilka som lämnat synpunkter (ej privatpersoner) 336
Bilaga B Översikt av ändringar mellan granskningssamråd och förslag till regeringen 341

1 Inledning

1.1 Om redogörelsen

I denna redogörelse redovisas de synpunkter som kom in till Havs- och vattenmyndigheten, HaV, under granskningen av förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet och på tillhörande konsekvensbeskrivning. Redogörelsen omfattar även Havs- och vattenmyndighetens kommentarer på inkomna synpunkter och hur förslagen till havsplaner har reviderats utifrån synpunkterna.

De synpunkter som kom in under samrådsperioden 16 maj till 30 augusti 2024 eller inom en förlängd svarstid för en enskild aktör redovisas i redogörelsen. När det gäller synpunkter från allmänheten redovisas inte vem som lämnat synpunkten, men uppgiften finns tillgänglig hos HaV.

1.2 Läsanvisning

I kapitel 2 beskrivs genomförandet av samrådet med yttrandeförfarandet, bland annat vilka som deltog och vilka möten som hölls.

I kapitel 3 sammanfattas kortfattat inkomna synpunkter och de förändringar som skett i handlingarna efter samrådet.

I kapitel 4 redovisas de enskilda synpunkterna och HaV:s kommentarer till synpunkterna. Synpunkterna redovisas per aktör.

I vissa fall redovisas inte synpunkterna i tabellen i samma ordning som i de enskilda yttrandena. När det gäller synpunkter från allmänheten redovisas inte vem som lämnat synpunkten. I några fall sammanfattas synpunkter. När det gäller illustrationer, diagram, tabeller och vissa bilagor redovisas de inte i synpunktstabellen, utan vi hänvisar till de inlämnade yttrandena som finns tillgängliga hos HaV.

I bilaga A finns en förteckning över vilka som lämnat synpunkter. Privatpersoner redovisas inte i förteckningen. Synpunkterna redovisas för respektive samrådspart i bokstavsordning. Vill man söka fram synpunkter om ett specifikt område går det bra att använda sökverktyget i den PDF-läsare som man använder.

I bilaga B finns en tabell som redogör för större ändringar i planförslagen mellan samråds- och granskningsversionerna av förslagen. För varje havsplan finns även en karta som visar ändringar när det gäller områden för energiutvinning sedan regeringsuppdragets första steg, samt kartor som visar ändringar jämfört med beslutad plan.

2 Om granskningssamrådet

2.1 Genomförande av granskningssamråd

Förslag till ändrade havsplaner för Sverige – Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet publicerades för granskningssamråd mellan den 16 maj till den 30 augusti 2024. Under granskningssamrådet fanns det även möjlighet att lämna synpunkter på den tillhörande konsekvensbeskrivningen som redovisar miljömässiga, ekonomiska och sociala effekter av förslaget. Konsekvensbeskrivningen publicerades den 20 maj 2024.

Handlingar i granskningssamrådet:

- Förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet, granskningsversion (dnr 2024–001194)
- Konsekvensbeskrivning av förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet, granskningsversion (dnr 2024–001194)

Granskningshandlingarna publicerades på Havs- och vattenmyndighetens webbplats. Alla som ville kunde lämna synpunkter på förslaget och konsekvensbeskrivningen via ett webbformulär. De flesta valde att skicka in sina synpunkter via e-post. Information om samrådet spreds via HaV:s riktade utskick, webbplats, pressmeddelande samt genom sociala medier.

I samband med granskningen publicerades även redogörelsen för det samråd som hölls mellan den 14 september och 15 december 2023:

- Samrådredogörelse. Samråd om förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (dnr 2168–23)

2.1.1 Deltagande

Granskningssamrådet engagerade privatpersoner, företag, bransch- och intresseorganisationer, universitet, myndigheter, länsstyrelser, regioner och kommuner. 149 aktörer lämnade synpunkter på förslaget och tillhörande konsekvensbeskrivningen. Under granskningssamrådet lämnade även 9 privatpersoner och en grupp av privatpersoner in synpunkter.

2.1.2 Möten

Havs- och vattenmyndigheten anordnade 11 samrådsmöten under maj-juni 2024 för bransch- och intresseorganisationer, yrkesfiskare, myndigheter, länsstyrelser, regioner och kommuner. För att så många som möjligt skulle kunna delta arrangerades mötena digitalt eller i hybridform. Kustlänsstyrelserna bistod i arbetet med att genomföra möten med kommuner och regionala organ. Syftet med mötena var att informera om de reviderade planförslagen och tillhörande konsekvensbeskrivning. Under mötena fanns det gott om tid för frågor och möjlighet att lyfta perspektiv utifrån den egna verksamheten. Målsättningen var att underlätta och skapa så bra förutsättningar som möjligt för olika aktörer att bidra med synpunkter under granskningssamrådet.

Utöver de specifika samrådsmötena har HaV informerat om granskningssamrådet och förslaget vid ett flertal andra sammanhang.

3 Övergripande sammanfattning

Inkomna synpunkter rör framförallt behovet av havsbaserad vindkraft och dess påverkan på andra intressen. Sammanfattningen ger en kort överblick, men fångar inte alla frågor som tagits upp i samrådet. Flera synpunkter återkom från det första samrådet.

3.1 Hantering av oförenliga intressen

Några samrådsparter ifrågasätter med anledning av hushållningsbestämmelserna i 3 kapitlet miljöbalken att det allmänna intresset av väsentlig betydelse för vindbruk i några fall ställs före riksintresseanspråk för yrkesfiske. I förslaget motiverar HaV detta med att vindbruk anses vara mest lämplig användning för området utifrån helheten och regeringsuppdragets målbild. Till skillnad från sektorsmyndigheternas underlag och anspråk, till exempel riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken, så är havsplanen tänkt att ge uttryck för statens syn på hur havsområdena bör förvaltas genom en samlad och genomtänkt statlig uppfattning. Regeringens beslut om havsplan innebär ställningstaganden till hur olika allmänna intressen ska redovisas i havsplanen (Prop. 2013/14:186). I det förslag som lämnas till regeringen kvarstår bedömningen av mest lämplig användning, men havsplanens vägledning har förtydligats i text och översiktstabeller. I förslaget som lämnas till regeringen gäller det ett område i Västerhavet.

3.2 Havsbaserad vindkraft

Flera samrådsparter anser att energiintresset bör väga tungt i planeringen och klimatnytta bör redovisas tydligare. Flera har lämnat detaljerad information om pågående projekteringar. Andra ifrågasätter havsbaserad vindkraft generellt, men planeringen har genomförts med de mål och utgångpunkter som regeringsuppdraget har anvisat.

Några samrådsparter avstyrker föreslag till områden för energiutvinning med hänvisning till negativ påverkan på yrkesfisket. HaV har sett över den samlade påverkan för olika delar av yrkesfisket. Utifrån bedömningen togs flera områden för energiutvinning bort efter samrådet när granskningsförslaget togs fram. Då justerades även avgränsningen för flera områden för att vara bättre anpassade till hur och var fisket bedrivs. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs kvarstår några energiutvinningsområden där havbaserad vindkraft inte bedöms kunna samexistera med yrkesfiske.

Liksom i samrådet lyfts fråga om den havsbaserade vindkraftens påverkan på isbildning och vintersjöfart. En studie har tagits fram av Chalmers tekniska högskola på beställning av Havs- och vattenmyndigheten. Studien bidrar med ett värdefullt underlag för att visa på hur vintersjöfart kan påverkas, men det finns behov av ytterligare studier och forskning på området.

När det gäller den förändrade vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden finns synpunkter om att typen av hänsyn bör specificeras. Det finns även frågor om hur hänsyn kan tas specifikt i en vindkraftspark. Vägledningen avseende kulturmiljö har inte ändrats innehållsmässigt sedan granskningsförslaget, utan fokuserar fortsatt på identifierade kulturmiljövärdestyper och mer generella beskrivningar av vad särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden kan innebära. Dessa generella beskrivningarna har utvecklats och förtydligats i förslaget som lämnas till regeringen Fördjupade analyser av påverkan och hänsynsanpassningar behöver göras i kommande planerings-, och tillståndsprocesser.

Några områden för energiutvinning ifrågasätts utifrån risk för påverkan på friluftslivs- eller kulturmiljövärden. Flera av områdena låg i Egentliga Östersjön och är inte längre med i förslaget som lämnas till regeringen utifrån konflikt med försvarsintressen. Risk för påverkan på friluftsliv och kulturmiljö framförs även för områdena i Robertsfors kommun där planeringen har ändrats. Risk för påverkan lyfts även för områden med energiutvinning i Norra Västerhavet, Södra Västerhavet, Södra Bottenhavet och Bottenviken där planeringen inte ändrats sedan granskningsförslaget, utan där påverkan behöver bedömas utifrån lokala förutsättningar i kommande planerings- och tillståndsprocesser.

Flera samrådsparter tar upp risker för påverkan på sjöfågel, födosökande fågel och flyttande fågel på grund av havsbaserad vindkraft. Kunskapen om fågel ökar, men är fortfarande bristfällig på nationell nivå. Vid projektering för havsbaserad vindkraft genomförs ofta fördjupade undersökningar och analyser. I de fall det finns osäkerheter, dvs. behov av mer kunskap om flyttande fågel och sammanlagd, kumulativ påverkan från havsbaserad vindkraft, anges energiutvinningsområdena som utredningsområden i granskningsförslaget. När det gäller flyttande fågel anges områdena med särskild hänsyn till höga naturvärden. Havs- och vattenmyndigheten lyfter även behovet av fortsatt kunskapsutveckling när det gäller fågel och andra naturvärden i det sammanfattande yttrande som lämnas till regeringen tillsammans med förslaget till havsplaner.

3.3 Försvar

Innovation, utveckling och samverkan genom dialog lyfts som en väg framåt för hänsyns- och samexistenslösningar mellan försvar och havsbaserad vindkraft Utifrån den bedömning som gjorts av regeringen gällande den havsbaserade vindkraftens påverkan på Försvarsmaktens möjligheter att hantera det förändrade säkerhetsläget anges inga fler områden för användning energiutvinning i Egentliga Östersjön i förslaget till havsplan, än de som finns i beslutad plan. Ett område i beslutad plan för Östersjön har också tagits bort. Detta utesluter inte att det i en framtid kan vara möjligt med havsbaserad vindkraft i Egentliga Östersjön, t.ex. om etableringssystemet för havsbaserad vindkraft förändras och tekniken som relaterar till vindkraft eller försvarsverksamhet utvecklas.

3.4 Kulturmiljö och friluftsliv

Det har lyfts frågor om i vilken utsträckning kulturmiljö har legat till grund för de avvägningar om mest lämplig användning som gjorts och att det inte tydligt framgår i vilken grad kulturmiljö kan

påverka en eventuell avvägningssituation i kommande planering eller prövning. I det förslag som lämnas till regeringen förtydligas att havsplanernas vägledning i fråga om kulturmiljö i första hand är en vägledning kring i vilka energiutvinningsområden påverkan på kulturmiljövärden behöver beaktas särskilt eller utredas i fortsatt planering och tillståndsprövning samt vad kulturmiljövärdena består av inklusive var det går att finna ytterligare information. HaV menar samtidigt att hanteringen av kulturmiljöintresset i havsplanerna kan utvecklas på sikt.

Det finns synpunkter om att fler områden bör anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden, bland annat områden med användning sandutvinning. I det förslag som lämnas till regeringen har vägledning om hänsyn till höga kulturmiljövärden lagts till i sandutvinningsområdena. Vägledningen redovisas endast i text.

Behov av ett utvecklat underlag för friluftslivsvärden lyfts, bland annat för att det ska finnas jämbördiga underlag för alla intressen och användningar. Det finns ett fortsatt behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv, som återger hur användning av havet samverkar med lokala, regionala och nationella friluftslivsvärden och vilken betydelse dessa har för havsplaneringen. Utöver detta finns det behov av att belysa de sociala värden som kulturmiljö och rekreation i kust och havsområdet ger i form av hälsa och välbefinnande. Havs- och vattenmyndigheten lyfter frågan i det sammanfattande yttrande som lämnas till regeringen tillsammans med förslaget till havsplaner. HaV stödjer ett förslag om att berörda myndigheter ska ges i uppdrag att ta fram underlag i form av uppdaterade och aktuella värdebeskrivningar för riksintresseområden för rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet 2 § miljöbalken.

3.5 Naturvård

Synpunkterna som rör natur handlar framförallt om den havsbaserade vindkraftens påverkan på påverkan på naturvärden. Dessa synpunkter behandlas under rubriken 3.2 Havsbaserad vindkraft.

Några samrådsparter lyfter EU:s strategi för biologisk mångfald om 30 procent marint områdesskydd på EU-nivå, varav en tredjedel ska vara strikt skyddat, och att havsplanen bör informera om fortsatt process eller vara mer framtidsinriktad. Arbetet med områdesskydd är en pågående process. Havsplanen vägleder i sig inte om att ett specifikt områdesskydd ska inrättas. När ett skydd har inrättats redovisas det som användning natur i havsplanen. Som komplement redovisas vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden som kan utgöra ett av flera underlag för inrättande av skydd. Här ingår även områden där inrättande av skydd redan pågår eller planeras (och som kommer att bidra till det övergripande målet om områdesskydd).

Några samrådsparter vill se buffertzoner i anslutning till skyddade områden. Inga sådana buffertzoner redovisas i det förslag som lämnas till regeringen. Behov av buffertzon hanteras bäst vid tillståndsprövning av de enskilda anläggningarna eftersom behovet är platsspecifikt och beror på vilken anläggning som ska etableras.

Under samrådet hösten 2023 inkom önskemål om fler områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. Några lades till i granskningsförslaget. Efter förnyad analys har ytterligare några områden tillkommit i det förslag som lämnas till regeringen.

3.6 Sjöfart

Synpunkter har framförts om att hänvisning bör göras till Sjöfartsverkets och Transportstyrelsen rekommendationer när det gäller havsbaserad vindkraft och sjöfart. Hänvisningen har nu tagits med i det förslag som lämnas till regeringen.

Det finns synpunkter om att områden för energiutvinning som regel ligger i direkt intill fartygsstråken i plankartorna och att det kan innebära att säkerhetsavståndet tas inom området för energiutvinning. Vid utformning av energiområdena har tagits höjd för att säkerhetsavståndet inryms i ytan för energiområdet. Säkerhetsavståndet redovisas därför inte i plankartan. Placeringen av vindkraftsparken och hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs först tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen.

3.7 Yrkesfiske

Synpunkterna som rör yrkesfiske handlar framförallt om den havsbaserade vindkraftens påverkan på yrkesfisket. Dessa synpunkter behandlas under rubriken 3.2 Havsbaserad vindkraft eller 3.8 konsekvensbedömning.

Det finns synpunkter att havsplanen bör vägleda om var och hur fiske ska bedrivas. Det förslag som lämnas till regeringen innehåller ingen sådan vägledning. Skälet är att reglering av yrkesfiske hanteras inom fiskförvaltningen och inte i havsplanen. Havsplanens vägleder istället om företräden för olika användningar och särskild hänsyn. Den vägledningen kan senare föranleda åtgärder inom fiskeriförvaltningen.

3.8 Konsekvensbedömning

Flera samrådsparter har synpunkter på de planalternativ som redovisas. Synpunkterna handlar bland annat om urvalet av områden. Flera lämnar också synpunkter om vilket planalternativ de föredrar för det slutliga förslaget som lämnas till regeringen. HaV kan konstatera att presentationen av planalternativen varit otydlig. Avsikten med planalternativen var att visa på konsekvenser av olika utfall av planeringen, inte visa färdiga handlingsvägar för slutredovisningen av förslag till regeringen. I den konsekvensbeskrivningen som lämnas till regeringen redovisas nu istället bedömningsscenarier.

Vissa påpekar att Havs- och vattenmyndighetens i bedömningar i vissa falla skiljer sig åt från bedömningar för enskilda projekt. Orsaken kan bland annat vara att HaV använder en annan bedömningsskala, eller att det är skillnad mellan en detaljerad bedömning av ett enskilt projekt och en mer övergripande bedömning i en strategisk plan.

Flera uppskattar de visualiseringsexempel som visas i konsekvensbeskrivningen. Det framförs även kritik mot hur exemplen utformats med hänvisning till standard i ett annat land. HaV tar mer sig synpunkterna inför framtida visualiseringar.

I samrådet hösten 2023 framfördes kritik mot hur konsekvenserna för yrkesfisket hade bedömts. I konsekvensbeskrivningen av det förslag som lämnas till regeringen har metodiken för underlaget utvecklats och fler effekter fångats upp.

4 Inkomna synpunkter och HaV:s kommentarer

I tabellen redovisas samrådsparternas synpunkter. Samrådsparterna redovisas i bokstavsordning. Synpunkterna redovisas för respektive samrådspart i bokstavsordning. Några synpunkter har sammanfattats och i vissa fall hänvisar vi till yttrandet om det handlar om omfattande material, exempelvis av informationskaraktär. När det gäller synpunkter från allmänheten redovisas inte vem som lämnat synpunkten. För Tierps kommun redovisas även synpunkter inkomna under samrådet hösten 2023, eftersom dessa inte kom med i redogörelsen för det samrådet vilket Havs- och vattenmyndigheten beklagar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
006.01	Birdlife Sverige	I den mån havsbaserad vindkraft placeras utanför viktiga häcknings- och födosöksområden samt rastplatser för fåglar så finns relativt goda möjligheter till samexistens mellan havsbaserad vindkraft och fågelliv, förutsatt att man undviker de viktigaste flyttfågellederna och samtidigt förser vindkraftsparkerna med säkerhetssystem som minimerar riskerna för masskollisioner. För att bevara sjöfågelfaunan i Östersjön och Västerhavet krävs att viktiga häcknings- och födosöksområden samt rastplatser för fåglar undantas från vindkraftsexploatering OCH att fiske och fartygstrafik (och därmed oljeutsläpp) inte bedrivs/inträffar i dessa områden. Det mesta talar för att det finns tillräckliga arealer för att anlägga havsbaserad vindkraft utan konflikt med viktiga häcknings- och födosöksområden samt rastplatser för fåglar.	I havsplanerna finns ett mått av överplanering för att säkra områden som kan möte uppdragets målbild om att ge förutsättningar för en årlig elproduktion från havsbaserad vindkraft på 120 TWh. På grund av bl.a. osäkerheter kring försvarsintressen som inte är öppna krävs ytterligare områden utöver de som motsvarar 120 TWh.
006.02	Birdlife Sverige	BirdLife Sverige tar tydligt avstånd från vindkraftsutbyggnad inom de havsplaneområden som pekats ut för naturvård (N/n). Dessa områden är i allmänhet av sådan betydelse för Östersjöns hårt ansträngda ekosystem att samexistens med vindkraft till stora delar måste anses orimlig. Vi konstaterar att det fortsatt finns stora kunskapsluckor när det gäller bland annat kartläggning av viktiga födosöksområden för fåglar till havs samt hur masskollisionstillfällen ska undvikas. Miljölagstiftningen kräver att exploateringar med betydande risk för natur och miljö lokaliseras till områden där riskerna är små. Anläggning av vindkraftsparker där betydande antal regelbundet uppehåller sig eller där miljontals fåglar passerar strider således mot miljöbalken, bland annat i fråga om tillämpning av lokaliserings- och försiktighetsprinciperna. BirdLife Sverige vill framhålla att flera så kallade utredningsområden (U) är mycket problematiska ur fågelmigrationssynpunkt, och att de därför är olämpliga för vindkraftsutbyggnad. Vi är eniga med Naturvårdsverket att de flyttfågelkorridorer som har undantagits i föreliggande förslag är för begränsade i såväl antal som omfattning. En del områden med svåra avvägningar när det gäller naturvård torde kunna föras till områden för generell användning (G), så länge det finns krav på att de totala effekterna på förekommande naturvärden utreds och hanteras i enlighet med naturvårdslagstiftningen. På så sätt skulle vissa (andra) områden där naturvärden står i uppenbar konflikt med vindkraft eller andra intressen kunna definieras som naturområden (N), samtidigt som havsplanerna kan omfatta lika hög potentiell vindkraftsutbyggnad (eller kanske ännu mer).	Utredningsområdena är utpekade som sådana eftersom ytterligare utredningsbehov föreligger, vidare kommer alla energiområden kräva specifik miljöbedömning av verksamheten.
006.02	Birdlife Sverige	En avgörande brist i konsekvensbedömningen är att det saknas en utvärdering av sammantagen undanträngningseffekt, med åtföljande funktionell habitatförlust, vid en förväntad utbyggnad av vindkraft i enlighet med de föreslagna havsplanerna för Östersjön och Västerhavet. En sådan miljöbedömning måste beakta hela den kumulativa påverkan i Östersjön och Västerhavet, det vill säga bedömd påverkan i kombination med redan befintliga vindkraftparker plus andra verksamheter och potentiella hot (till exempel fartygstrafik och fiske) för berörda arter och naturtyper. BirdLife Sverige anser att vindkraftsbranschen och regeringen skyndsamt måste tillse att verkligt kumulativa analyser genomförs inför (och under) den planerade	I konsekvensbedömningen har HaV använt tillgänglig kunskap och expertstöd från Naturvårdsverket samt universitet. Vi kommer att utveckla bedömningar allt eftersom ytterligare kunskapsunderlag blir tillgängligt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		utbyggnaden av vindkraft i Östersjön och Västerhavet. När det gäller vissa arter och specifika naturvårdsområden kan vindkraftsetablering vara ”droppen som får bägaren att rinna över”, med innebörd att ekologisk funktionalitet bryts för arter eller naturtyper. I sådana fall måste vindkraftsetablering förbjudas. Med god planering och tillämpning av skyddsåtgärder kan emellertid en betydande del av Sveriges energiproduktion komma från vindkraft.	
049.00	Boverket	Boverket vidhåller tidigare framförda synpunkter från samrådet om allmänt intresse av väsentlig betydelse i förhållande till riksintresseanspråk. Enligt 4 § andra stycket Havsplaneringsförordningen (2015:400) ska förslaget till havsplan vara förenligt med 3 kap. och 4 kap. miljöbalken. Följande stycke i planförslaget på sidan 84 visar exempel på att planförslaget inte lever upp till detta krav. ”Riksintresseanspråk yrkesfiske överlappar allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk i två områden för energi (Ö213, Ö271) där det allmänna intresset för vindbruk ges företräde.” I förslaget får ett allmänt intresse av väsentlig betydelse företräde framför ett riksintresseanspråk, vilket inte är avsikten med tillämpningen av 3 kap. miljöbalken (1998:808). Det saknas bedömning om riksintresseanspråket påtagligt skadas vid genomförandet av planerad vattenanvändning och andra överväganden om varför ett allmänt intresse av väsentlig betydelse har företräde framför ett riksintresseanspråk.	HaV hänvisar till sitt tidigare svar på Boverkets kommentar i samrådsredogörelsen. HaV önskar fortsatta samarbetet med Boverket och länsstyrelser kring hur havsplanens vägledning fungerar i kommande planerings- och tillståndsprocesser så att det blir tydligt för alla aktörer som använder havsplanen. HaVs svar i samrådsredogörelsen med vissa förtydliganden i kursivt: Havsplanen anger, i enlighet havsplaneringsförordningen (2015:400), inriktningen för användning av havsområdet och anger och beskriver riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken och andra allmänna intressen av väsentlig betydelse. Havsplanen anger också hur *samexistens kan fungera och hur* frågor om oförenliga ändamål bör lösas. Till skillnad från sektorsmyndigheternas underlag och anspråk, till exempel riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken, så är havsplanen tänkt att ge uttryck för statens syn på hur havsområdena bör förvaltas genom en samlad och genomtänkt statlig uppfattning. Regeringens beslut om havsplan innebär ställningstaganden till hur olika allmänna intressen ska redovisas i havsplanen. Regeringens beslut kan därför avvika från de anspråk och de underlag som de olika sektorsmyndigheterna har redovisat (Prop. 2013/14:186 s.19). *Havsplanens vägledning innebär inte att ett riksintresse avgörs eller beslutas utan ger en övergripande bedömning för ett sådant avgörande och regeringens syn. Vad som är riksintresse avgörs först vid tillämpning av 3 kapitlet miljöbalken, exempelvis vid tillståndsprövning. Anspråken från riksintressemyndigheterna finns kvar tills dess att sektorsmyndigheten uppdaterar sina riksintresseanspråk, även efter att havsplanen beslutats.* Lagbestämmelsen om havsplaneringen är placerad i 4

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			kapitlet miljöbalken för att samlas med de övriga hushållningsbestämmelserna då havsplaneringen avser den hushållning för hållbar utveckling som regleras i 3 och 4 kapitlet miljöbalken. Genom havsplaneringens placering i 4 kapitlet blir det även tydligt att havsplanerna är ett sådant planeringsunderlag som behövs för att belysa frågor om hushållning med vatten och de ska utgöra underlag vid avgörande av mål och ärenden enligt miljöbalken (Prop. 2013/14:186 s.17). HaV bedömer därmed att havsplanens vägledning om användning kan avvika från riksintresseanspråken enligt 3 kapitlet miljöbalken i de fall då det bedöms vara mer lämpligt och motiverat. Havsplanen motiverar grunden till, och konsekvensbedömer påverkan av, föreslagen användning på en strategisk nivå. Den slutliga bedömningen huruvida ett riksintresseanspråk riskerar att påtagligt skadas vid genomförande av ändrad vattenanvändning görs, med vägledning i havsplanen, i exempelvis tillståndsprövningen eller annan tillämpning av 3 kapitlet miljöbalken. Inom territorialhavet görs även bedömningar om riksintresseanspråken i region-, och översiktsplaner, med vägledning i havsplanen.
049.01	Boverket	Boverket tillstyrker med kommentarer Havs-och vattenmyndighetens granskningsremiss av ”Förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet”.	Synpunkten noteras.
049.02	Boverket	I granskningsförslaget har användningarna Energiutvinning, Sandutvinning och Sjöfart också utredningsområde för respektive användning. Boverket vidhåller tidigare framförda synpunkter från samrådet om att utredningsområde inte bör användas i en strategisk fysisk plan eftersom det ger en otydlighet och inte är tillräckligt vägledande. I havsplanerna, liksom i andra strategiska fysiska planer, bör förutsättningarna vara utredda så långt det är möjligt på denna plannivå. Havsplanerna bör inte innehålla tveksamheter för att kunna fungera vägledande för den fortsatta planeringen eller för beslut i tillståndsärenden.	Synpunkten noteras. Begreppet utredningsområde används för att uppmärksamma specifika utredningsbehov, t.ex. krav på Natura 2000-prövning.
049.03	Boverket	I planförslaget, sidan 5, framförs följande: ”Är havsplanens ställningstaganden inaktuella, exempelvis om nytt kunskapsunderlag framkommit sedan planen beslutades, kan det finnas anledning för kommunen att i översiktsplanen avvika från havsplanen. Motsvarande gäller i relation till regionplaner.” Detta bör strykas eftersom Havs- och vattenmyndigheten har skyldighet att ta fram förslag till ny havsplan vid behov så att planen hålls aktuell.	Synpunkten noteras. Havsplanen vägledande ställningstaganden kan i någon del bli inaktuella om det t.ex. i en prövning framkommer att det finns nya omständigheter, kunskapsunderlag med mera som bedöms mer relevanta än planens vägledning. Inaktualiteten gäller tills en ny havsplan har beslutats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			Även om nya förslag till havsplaner tas fram och beslutas med vissa intervall förväntas denna situation uppstå. Planens vägledning behöver förstås tillsammans med eventuella nya förutsättningar och kunskapsunderlag. Skrivningen kvarstår därför i det förslag som lämnas till regeringen. HaV avser att arbeta löpande och strukturerat med att följa upp havsplanerna för att identifiera behovet av nya planförslag.
003.01	Båstads kommun	Båstads kommun tillstyrker förslaget till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Båstads kommun vidhåller tidigare synpunkter om att beakta planens påverkan på kustsamhällen, natur och kulturmiljöer samt tillgängligheten till friluftslivsområden i den fortsatta planeringen.	Synpunkten noteras.
065.00	Deep Wind Offshore	Vi vill tacka för möjligheten att ge återkoppling på ert senaste förslag till havsplaner. HaV:s vision för "havet år 2050" fångar den rådande situationen mycket väl, och vi anser att de projektområden som Deep Wind Offshore utvecklar starkt stödjer denna vision. Våra projekt kan väsentligt bidra till den klimatomställning som är nödvändig. Misslyckas vi som samhälle att i tid stoppa vår klimatpåverkan, så kommer alla övriga delar av visionen att påverkas kraftigt negativt, både på kort och lång sikt. Den havsbaserade vindkraften befinner sig i ett innovativt skede och bygger upp en konkurrenskraftig maritim näring, som i sin tur bidrar till en god miljöstatus och rik biologisk mångfald i våra hav, samtidigt som befintliga natur- och kulturmiljöer bevaras. Nedan redovisar vi vår syn på de parametrar som lyfts fram i den föreslagna planen, vilket också beskrivs i våra miljökonsekvensbeskrivningar som bifogas för referens. Bottenviken har en fördelaktig position för havsbaserad vindkraft jämfört med sydligare farvatten, med färre intressekonflikter kopplade till bl.a. försvar, sjöfart, fiske och naturvärden, samtidigt som vindförhållanden är tillräckligt goda för hög energiproduktion relativt ytanspråket. Vid utvärdering av områden måste flera parametrar beaktas, och vi bedömer att den sammanlagda påverkan i detta fall är mycket låg.	Synpunkten noteras.
065.01	Deep Wind Offshore	En ytterligare viktig faktor för lokalisering är möjligheterna att ansluta till elnätet. Svenska kraftnät har nu pekat ut platser med framtida kapacitet för anslutning av havsbaserad vindkraft, dessa är främst lokaliserade i södra Bottenviken och Stockholmsområdet och i övriga Sverige så finns det ytterst begränsad kapacitet tillgänglig för inkoppling av havsbaserad vind vilket gör dessa delar jämförelsevis mindre lämpade för energiproduktion. Kopplat till det låga och sjunkande sannolikheten att få kustnära och landbaserad vindkraft att godkännas på grund av kommunalt veto, ser vi en hög realiseringspotential för projekt inom SEZ-områden. Detta bekräftas preliminärt av slutsatser från utredningen om havsbaserad vindkraft (KN 2023:01).	Synpunkten noteras.
065.02	Deep Wind Offshore	Deep Wind Offshore anser att området B156 med beteckning E(utr)fkn kan utökas eller återställas till att motsvara EB01 från Energimyndighetens tidigare förslag.	Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Vidare bör de omständigheter som föranlett beteckningen (utr) vara utredda till den grad att beteckningen kan strykas. I jämförelse med andra områden i samma kategori uppfyller området bättre kraven på låg påverkan, tillgång till anslutningskapacitet och ekonomisk genomförbarhet. Beträffande energiområde B156 är det viktigt att ta med i beräkningarna att projekt om delvis förlagts i territorialhavet har avstyrkts av mark- och miljödomstolen/ Försvarsmakten. Detta pekar på att energiutvinningsområden bör placeras tillräckligt långt bort från land för att skapa acceptans, men tillräckligt nära land för att skapa investeringsbarhet. Vi anser att detta starkt talar för vår argumentation om att anpassa det aktuella området.	energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. I den östra delen av EBO1 anges yrkesfiske som mest lämplig användning. Energiutvinning anges inte som användning eftersom den inte bedöms kunna samexistera med yrkesfiske här.
065.03	Deep Wind Offshore	Vi ser positivt på att Ö205 i planerna är ett utpekat energiutvinningsområde, men området bör på grund av den låga konfliktnivån anses som högaktuellt för energiutvinning. Deep Wind Offshore anser att utifrån HaV:s egna antaganden om realiseringsgraden för havsvindprojekt så bör planalternativ 1 förordas, och inriktningen med planalternativ 2 och 3 skrinläggas. Med en mindre reserv av projektområden i havsplanerna är chanserna annars små att nå uppdragets målsättning om 120 TWh.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö205 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
065.04	Deep Wind Offshore	I samtliga ställningstaganden som görs i dessa planer måste nollalternativen till utbyggnad beaktas, vad dessa leder till för ekosystem, fiskenäring, turism etc. och hur detta påverkar möjligheterna att uppnå HaV:s vision för 2050. En begränsning i antalet möjliga energiutvinningsområden begränsar i någon mån på förhand antalet projekt som kan genomföras. Det riskerar i sin tur riskerar att försena eller omöjliggöra realistiska havsvindprojekt till förmån för sådana som inte är ekonomiskt gångbara.	Synpunkten noteras. Bedömning av effekter görs utifrån nollalternativ. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och påverkan på andra intressen.
065.05	Deep Wind Offshore	Bilaga med miljökonsekvensbeskrivning för projektet Olof Skötkonung. Se inlämnat yttrande till HaV.	Informationen noteras.
065.06	Deep Wind Offshore	Försvarsmakten har analyserat flera potentiella områden för havsbaserad vindkraft och identifierat vilka som kan utvecklas utan att skada totalförsvarets funktioner. I Havs- och vattenmyndighetens senaste förslag till havsplaner hänvisas det till en analys av cirka 40 energiområden, men detaljerna hålls hemliga av säkerhetsskäl. Däremot är det känt att projektområdet Olof Skötkonung granskades i en tidigare studie från 2022, där det klassificerades som ett av få områden med hög sannolikhet för samexistens mellan vindkraft och försvarsintressen. Enligt denna bedömning borde området kunna pekas ut som lämpligt för energiutvinning. Försvaret har genomfört två analyser av ett samlat antal områden som är aktuella för utveckling av havsvindkraft. I HaV:s förslag till ändrade havsplaner från den 16 maj 2024 refereras det till den senaste. Där står det att: "Försvarsmakten har analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att viss utbyggnad kan ske utan att skada Försvarsmaktens funktioner, förutsatt att det sker på rätt plats och under rätt förhållanden. I den nuvarande havsplaneringsprocessen har det inte funnits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma den mest lämpliga	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		användningen i havsplanerna, då det riskerar att avslöja uppgifter som kan medföra betydande skada för totalförsvaret eller rikets säkerhet." Vi känner alltså inte till de detaljerade resultaten av denna analys. Vi vet dock att den inte inkluderar havsplaneområdena som överlappar med Olof Skötkonung och vissa andra områden, eftersom dessa redan analyserades av Försvarsmakten i en studie från 2022. Vi har tidigare gjort HaV uppmärksamma på resultatet från denna första analys, som genomfördes i samband med regeringens "Uppdrag om nya områden för energiutvinning i havsplanerna".	
065.07	Deep Wind Offshore	Försvarsmakten har sedan länge önskat en samlad planering av var det bör byggas och inte byggas vindkraft. I sitt yttrande till Havs- och vattenmyndigheten den 12 januari 2024 skrev myndigheten: ”Försvarsmakten förespråkar en förstärkt statlig planering som möjliggör avvägningar mellan statliga intressen i ett tidigt skede.” Vi har förståelse för att Försvarsmakten anser att det är viktigt att kunna göra bedömningar av vindkraftsbyggandet utifrån ett kumulativt perspektiv. Enligt vår mening innebär Försvarsmaktens genomgång från 2022 att utveckling av havsvind i projektområdet Olof Skötkonung därmed skulle kunna vara möjlig att genomföra utan att vara till skada för FM:s intressen.	Synpunkten noteras.
065.08	Deep Wind Offshore	Fågellivet kring området för Olof Skötkonung är noga undersökt i vår miljökonsekvensbeskrivning. Trots att flera arter har födosöksområde i närheten och att vissa fågelarter sträckar i området, så är bedömningen att påverkan på fågel av en eventuell etablering blir liten. De fågelarter som riskerar att påverkas har alternativa födosöksområden i närheten, och kollisionsriskerna är låga. Dessutom föreslås skyddsåtgärder för att minimera påverkan på känsliga arter, inte minst skyddsavstånd till grunda områden som är viktiga för födosök. Sammanvägt bedöms konsekvenserna av en etablering som små, även för känsliga arter som silltrut och alfågel, vilket innebär att etableringen av vindkraftparken inte förväntas ha någon betydande negativ inverkan på fågellivet. För den kompletta redogörelsen hänvisar vi till sidorna 102–113 i Miljökonsekvensbeskrivningen för Olof Skötkonung. (Bilaga 1.) Fåglars undvikande av vindkraftverk är ett område där kunskapen blir allt större. En studie genomförd i Skottland på uppdrag av Vattenfall har analyserat flygdata från sjöfågel inom en havsbaserad vindkraftpark under två år. Noll kollisioner och nära-ögat-situationer upptäcktes trots analys av 10 000 fågelvideor. Dessa data kan inte överföras till andra platser, förhållanden eller arter, men tyder ändå på att det krävs mer kunskap kring de faktiska riskerna med havsbaserad vindkraft för migrerande och rastande fågel i området. Avslutningsvis vill vi påpeka att det stopp för trålfiske en havsvindpark innebär med stor sannolikhet skulle leda till en ökad tillgång på bytesfisk genom återhämtning och reveffekter, vilket kan gynna ett flertal fågelbestånd. I en tabell visas en samlad bedömning av konsekvenser för fågel ur MKB Olof Skötkonung. Utifrån de slutsatser som dragits i miljökonsekvensbeskrivning och andra arbeten och som sammanfattats ovan anser	Utredning gäller inte enbart separat för område B156 utan också samlat för energiområdena B149, B152 och B156 ur ett kumulativt perspektiv.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vi att beteckningen (utr) kan utelämnas för B156. Samexistens med fågel bör fungera väl med tillräckliga hänsyn tagna.	
065.09	Deep Wind Offshore	I förslaget till nya havsplaner betonas vikten av ett hållbart och ekosystembaserat fiske som beaktar viktiga livsmiljöer. Vår planerade havsvindpark, Olof Skötkonung, kan tveklöst samexistera med detta mål. Genom en utvidgning av energiområdet B156 skulle både vindkraften och fisket kunna utvecklas utan betydande konflikter. Påverkan på yrkesfisket bedöms som marginell ur ett ekonomiskt perspektiv, samtidigt som restriktioner för trålfiske och artificiella reveffekter kan gynna fiskbeståndens återhämtning, vilket på sikt kan stärka det kustnära fisket. I Havs- och vattenmyndighetens (HaV) förslag till ändrade havsplaner står det att målet med havsplanerna är att ”bidra till ett miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat fiske inom ramen för en ekosystembaserad förvaltning som inkluderar hänsyn till viktiga livsmiljöer både för fisk och för andra arter. Väl förvaltade fiskbestånd och livsmiljöer för fisk är en förutsättning för ett hållbart och konkurrenskraftigt yrkesfiske. Särskilt viktigt är integrering med planeringen av kustområdena, där det finns viktiga livsmiljöer för fisk, nämligen lekområden och uppväxtområden. Deep Wind Offshore anser att stora delar av området för vårt havsvindprojekt Olof Skötkonung kan göras till ett energiområde i havsplanerna samtidigt som detta övergripande mål bevaras. För att uppnå detta måste området B156 utvidgas österut. Enklast är att anpassa området till att motsvara det tidigare förslaget EB01 och bygga parken på båda sidor av farledskorridoren. Detta skulle innebära en viss minskning av området som utgör riksintresseanspråk för yrkesfisket öster om Finngrunden. Minskningen skulle vara på 11 procent, vilket ur ett ekonomiskt perspektiv får anses vara en liten förändring.	Synpunkten noteras. Se kommentar 065.02
065.10	Deep Wind Offshore	I samband med projekteringen och ansökan av parken har Deep Wind Offshore gjort ett omfattande analysarbete som bland annat behandlar konsekvenserna för fiskarter och yrkesfiske vid utbyggnaden av en havsvindpark i projektområdet Olof Skötkonung. Den sammantagna slutsatsen från detta analysarbete är att konsekvenserna för yrkesfisket kommer att vara obetydliga. I det aktuella havsområdet har fiskbestånden av torsk och sill/strömming minskat kraftigt. Därför har EU-rådet i sitt beslut om fångstbegränsningar för Östersjön för 2024 beslutat att de totala tillåtna fångstmängderna för aktuella torsk- och sill/strömmingsbestånd ska minskas betydligt. EU-kommissionen gick ännu längre och föreslog ett totalstopp för riktat fiske av strömming och sill i stora delar av Östersjön och Bottniska viken under 2024. Kommissionen baserade rekommendationen på rapporter från Internationella Havsforskningsrådet (ICES), som larmat om att sill- och strömmingsfisket är på oroande nedgång i Östersjön och Bottniska viken. Begränsningar i det storskaliga fisket, dvs. trålfisket, skulle kunna innebära ytterligare möjligheter för fiskbestånden att återhämta sig. Konsekvenserna bedöms därav som positiva avseende fiskbestånden. Enligt vår analys bedriver cirka 20 olika fiskefartyg med AIS-A-transponder aktivt fiske i området. Fisket är som mest aktivt inom	Synpunkten noteras. Fiskeriförvaltningen syftar bl.a. till att upprätthålla eller bygga upp livskraftiga bestånd att nyttja i framtiden. När det gällerden specifika frågan om var fiske får bedrivas, regleras det inom fiskeriförvaltningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		riksintresseanspråket lokaliserat strax öster om ansökningsområdet. Fisket ser till stor del ut att utgå från Norrsundet, lokaliserat mellan Gävle och Söderhamn. Det bör dock noteras att trafikmönster för fiskefartygen varierar från år till år beroende på var fiske sker. I Södra Bottenhavet pågår storskaligt industrifiske efter främst strömming med syfte att producera fiskmjöl. I det aktuella området är det främst strömming som är av kommersiellt värde (Medins, 2023). Att trålfisket begränsas kan generellt resultera i att fångster minskar och att det uppstår en något högre konkurrens om kvarvarande fiskeområden. Begränsningen för trålfiske inom ansökningsområdet jämfört med situationen som visas i en figur (se inlämnat yttrande till HaV) visar att det endast är en mindre del av fartygsrörelserna som berörs. Detta gäller dock främst storskaligt fiske med tråL. Fiske kommer att kunna bedrivas inom ansökningsområdet förutsatt att enbart passiva metoder nyttjas och att säkerhetsavstånd hålls. Då övriga fiskeområden förekommer i direkt anslutning till ansökningsområdet förväntas inte heller den planerade vindkraftparken medföra att fiskefartyg behöver färdas långa omvägar för att fiska vid andra områden. Potentiellt skulle begränsningarna i trålfisket och de återhämtade fiskbestånden framöver även kunna innebära positiva följdverkningar för det kustnära fisket, då möjligheterna till fångst skulle kunna öka. Bestånden kan också på lång sikt gynnas av den reveffekt som uppstår när havsbaserad vindkraft etableras. Vidare kan begränsningarna i trålfiske som vindkraftverken medför bidra till att fiskbestånden har en större sammanhängande yta inom vilken de kan återhämta sig. Vår analys landar därför i slutsatsen att konsekvenserna för yrkesfisket bedöms som obetydliga till små. Från fördjupat samrådsmöte gällande fiskerifrågor, där bland annat länsfiskekonsulenterna i Uppsala och Gävleborgs län deltog, fick vi återkoppling som stöder vår analys. Vi gjorde följande mötesanteckningar: Kommentar från Länsstyrelsen i Gävleborg: ”Har ett arbete med ekobaserat havssystem, har varit oroliga för strömmingens situation. Försökt minska fisketrycket på strömming, vilket inte har lyckats. Fattas stor strömming som är användbar för yrkesfisket. Väldigt stor invasion av spigg varje år, som äter yngel av andra arter. Nationellt har lst därför försökt få ner fisketrycket. Ett sätt att arbeta är att skapa fiskefria områden som ligger nära Finngrunden där fisketrycket idag är hårt. Dessa finns delvis inom riksintresse för yrkesfisket. De positiva effekterna av att inte ha trålning inom det här området är ganska stora, medhåll från både sportfiskarna och yrkesfiskarna. Sammanfaller inte helt med föreslaget projektområde men till viss del. Finns ett skarpt förslag som är inskickat till HaV för fredningsområden.”	
065.11	Deep Wind Offshore	Vindkraftens synlighet från land är ofta den stora stötestenen i samhällsdebatten, samtidigt som en av energislagets fördelar är att det kan placeras relativt långt från människor. I ekvationen för havsbaserad vindkraft ingår att kostnader för exportkabel, transport, arbete med mera stiger ju längre parken placeras från land. Detta gör det nödvändigt att väga samhällets behov av förnybar energi för att nå klimatmål mot önskemål om en helt obruten horisont. De delar av energiområde	Synpunkten noteras. Se kommentar 065.02.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		B156 som överlappar med Olof Skötkonung ligger närmare land än de delar som ströks redan i remissversionen (EB01). Det innebär att endast de mest synliga delarna av Olof Skötkonung skulle ingå i havsplanen. Att utöka området utåt påverkar inte upplevelsen ur ett synlighets-, friluftslivs- eller kulturmiljöperspektiv, och som vi tidigare har anfört inte nämnvärt fisket, djurlivet och fågellivet. Vi vill även anföra myndighetens egna resonemang om att upplevelsen av en vindkraftpark främst påverkas av betraktarens attityder. Just friluftsbesökare och andra upplevelsebesök kan om man hänvisar till exempelvis Naturvårdsverkets undersökning3 från juni 2024 i många fall väntas ha en positiv syn på förnybar energi. Det leder till att antaganden om att besöksnäring skulle påverkas negativt inte med självklarhet kan antas stämma. För att närma sig den vision HaV målar upp är det nödvändigt att tillgängliggöra tillräckliga ytor för ett tillräckligt antal investeringsbara och livskraftiga projekt. Att skapa förutsättningar för 120 TWh havsbaserad vindkraft är närmast omöjligt utan att vissa projekt blir synliga från land, men både projektör och regelverk kan samverka för att den visuella påverkan ska bli så liten som möjligt. Olof Skötkonung ligger så pass långt ut att bladspetsar och i vissa fall naceller syns från land, men skalan kommer att upplevas som liten sett till övrig natur (se MKB). Utifrån perspektivet friluftsliv, synlighet och kulturmiljö anser vi att B156 utgör en lämplig kompromiss mellan tillräcklig närhet till land ur projektperspektiv och tillräckligt avstånd för att göra det visuella intrycket tillräckligt diskret. Sett till B156 relativa närhet till land ser vi att ett närmande av området till Energimyndighetens tidigare förslag EB01, som har utmärkta möjligheter till samexistens med övriga intressen. Detta placerar större delar av ett projektområde längre från land, vilket möjliggör mer energiproduktion utan ökad visuell påverkan.	
065.12	Deep Wind Offshore	Erik Segersäll är ett flytande projekt i Östersjön med mycket goda förutsättningar att kunna realiseras under rätt ekonomiska förutsättningar. Flytande havsvind är idag mer kostsamt att bygga än bottenfast och eventuella investeringsbeslut kräver andra ekonomiska förutsättningar än vad marknaden i dagsläget erbjuder. Ökad efterfrågan på fossilfri el och energi i allmänhet samt förväntat sjunkande kostnader för konstruktionen på en mognande marknad kan dock vända denna utveckling relativt snabbt. Av den orsaken är det viktigt att ytor som Ö205 ges förutsättningar att kunna exploateras redan från början med anledning av den mycket låga konfliktnivå och den goda vindpotential som finns i området. Deep Wind Offshore förordar därför starkt att HaV endast använder planalternativ 1, där Ö205 bör ingå, och avstår från planalternativ 2 och 3 – enligt HaV:s konsekvensbeskrivning (s.18) är det enbart planalternativ 1 som möjliggör uppdragets målsättning om 120 TWh. Ö205 är ett område med minimala konfliktytor och bör, under rätt ekonomiska förutsättningar, vara ett prioriterat val för exploatering. Att placera området i ett scenario som betecknas som ”maximal exploatering” ger en missvisande bild av projektets förutsättningar och konfliktnivå. Detta riskerar i sin tur att undergräva HaV:s vision för 2050, då tillräcklig energiproduktion till havs inte uppnås.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö205 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
092.00	EnBW	EnBW planerar projekt inom tre av Havs- och vattenmyndighetens 43 utpekade energiområden (inklusive utredningsområden) – B159, Ö271 och Ö279. De planerade projekten överlappar inte med något annat projekt. • Vi noterar att först Energimyndigheten och därefter Havs- och vattenmyndigheten, i både samråds- och granskningsförslaget, pekat ut dessa områden som lämpliga för havsbaserad vindkraft. • Alla tre områden var i Havs- och vattenmyndighetens samrådsförslag från september 2023 utpekade som alternativområde med utredningsklassning. Det har inte, så vitt vi kunna se, kommit några allvarliga invändningar från remissinstanser när det gäller HaV:s samrådsförslag. Swedish Pelagic Federation, Jordbruksverket samt Gotlands ornitologiska förening har påpekat att konflikter kan finnas med fiske- respektive fågelintressen. Trots detta har HaV valt att i sitt granskningsförslag från maj 2024 uppgradera alla dessa områden till ”rena” energiområden, utan utredningsklassning, samtidigt som 10 andra områden i förslaget ges utredningsklassning med hänvisning till fågel. • För att möjliggöra 120 TWh är det mycket viktigt att inte Havs- och vattenmyndigheten i sitt slutliga förslag till regeringen ytterligare reducerar antalet energiområden (inklusive utredning) och ytan för havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områdena Ö271 och Ö279 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
092.01	EnBW	EnBW redovisar sammanlagda ytor för energiutvinning i Energimyndighetens rapport samt HaV:s samråds- och granskningsförslag. En ny granskning (Westander Klimat och Energi) visar att det finns aktuella vindkraftsprojekt inom samtliga 43 föreslagna energiområden (och utredningsområde energi). Det är mycket viktigt att inte Havs- och vattenmyndigheten i sitt slutliga förslag till regeringen fortsätter att reducera ytan för energiområden, bland annat med tanke på att detta skulle minska Försvarsmaktens handlingsfrihet om myndigheten får i uppdrag att möjliggöra en viss mängd havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. Utifrån regeringens beslut att avslå samtliga inkomna ansökningar om havsbaserade vindkraftsparker i havsområdet är den samlade bedömningen att det i dagsläget saknas förutsättningar för användning energiutvinning utöver befintliga tillstånd i Egentliga Östersjön på grund av totalförsvarets intressen På grund av totalförsvarets intressen har områden i vilka det saknas tillstånd för havsbaserad vindkraft tagits bort i Egentliga Östersjön.
092.03	EnBW	EnBW redogör för olika intressenters synpunkter i samrådet på område B159. När det gäller yrkesfiske visas en karta över yrkesfiskets densitet som visar att yrkesfiske bedrivs i ytterst sparsam grad i det berörda området.	Synpunkten noteras.
093.04	EnBW	EnBW redogör för olika intressenters synpunkter i samrådet på område Ö271. När det gäller yrkesfiske visas en karta över yrkesfiskets densitet som visar att yrkesfiske bedrivs i ytterst sparsam grad i det berörda området. I samband med vår ansökan om undersökningstillstånd har vi studerat yrkesfiskets aktivitet i det berörda området och kan konstatera att inom Ö271 har fiskeaktiviteten under 11 års tid (2013–2023) varit mycket låg: Endast ett fåtal tråldrag under något enstaka år har gjorts inom området enligt VMS-data från Havs- och vattenmyndigheten, se nedan karta. Däremot försiggår riklig fiskeaktivitet i områdena väst och sydväst om området. Dessa fiskeriaktiviteter skulle inte beröras av en vindkraftpark inom område Ö271.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö271 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Nedan karta indikerar även att riksintresse yrkesfiske eventuellt borde justeras i området kring Ö271, framför allt borde det minskas norr om området.	
093.05	EnBW	EnBW redogör för olika intressenters synpunkter i samrådet på område Ö279. I samband med vår ansökan om undersökningstillstånd har vi studerat yrkesfiskets intensitet i det berörda området, som enligt våra källor har varit låg i majoriteten av området, vilket illustreras i nedan karta. Endast i ett ytterst litet område i östra kanten av Ö279 bedrivs fiske av medelhög densitet. Det finns inte heller något riksintresse för yrkesfiske utpekat i havsplanerna som överlappar med eller ligger i närheten av området.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö279 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
093.06	EnBW	Slutsats: Vi noterar att först Energimyndigheten och därefter Havs- och vattenmyndigheten, i både samråds- och granskningsförslaget, pekat ut områdena B159, Ö271 och Ö279 som lämpliga för havsbaserad vindkraft. Trots inkomna synpunkter från ett antal aktörer om svårigheter kring samexistens med fiske- och fågelintressen har Havs- och vattenmyndigheten valt att peka ut dessa områden som ”rena” energiområde i det nya granskningsförslaget som presenterades i maj 2024, samtidigt som 10 andra områden pekades ut som områden med utredningsklassning (med hänvisning till fåglar). För att möjliggöra 120 TWh är det mycket viktigt att inte Havs- och vattenmyndigheten i sitt slutliga förslag till regeringen ytterligare reducerar antalet energiområden och ytorna för havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
035.00	Energikontor syd	Energikontor Syd ser positivt på havsplanerarnas förslag till en kraftig utökning av områden för energiproduktion. På så sätt tas nödvändiga kliv för att få till en storskalig havsbaserad vindkraft som på allvar kan göra skillnad för landets elproduktion.	Synpunkten noteras.
035.01	Energikontor syd	Energikontor Syd är verksamt i elområde 4 (SE4) samt till en mindre del i sydöstra SE3. I dessa områden finns ett mycket stort underskott av el. För att klara en snabb omställning, nationella och våra regioners mål om fossilfrihet och minskad klimatpåverkan kommer det att behövas ytterligare en stor mängd elproduktion i närtid. Enligt Färdplan för Skånes elförsörjning 2030 krävs det bland annat 300 vindkraftverk à 10 MW effekt till 2030. I Blekinge importeras 70% av den el som används idag och underskottet förväntas öka om inte mer elproduktion realiseras. I den del av Kalmar län som tillhör SE4 finns idag ett stort underskott av el. Havsbaserad vindkraft är ett av få sätt att snabbt bygga storskalig elproduktion. Det är mycket viktigt att planeringsunderlag, där havsplanerna är ett av de viktigaste, med marginal tydligt pekar ut tillräckligt många områden som prioriterade för energiproduktion. Detta för att klara dagens och framtidens mål.	Synpunkten noteras.
035.02	Energikontor syd	I förslagen till havsplaner som denna remiss avser anges oftast mest lämpad användning och ett antal intressen med särskild hänsyn, till exempel: Efn eller E(utr)fn. Dessa intressen kräver samråd och eventuell anpassning. Ett motstående intresse är ofta Försvarsmakten. Detta är ett viktigt samhällsintresse som naturligtvis måste beaktas. Erfarenheten från flertalet projektörer Energikontoret talat med visar att möjligheten till samråd och dialog med Försvarsmakten varit begränsade.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Energikontor Syd följer via våra projekt även utbyggnaden av vindkraft i andra länder. Även här finns denna intressekonflikt, men vi konstaterar att samexistenslösningar hittas för många projekt i Östersjön. Det finns redan och kommer i närtid att byggas många fler vindkraftverk på andra sidan gränsen för Sveriges ekonomiska zon.	
035.03	Energikontor syd	Ange prioriterad användningsområde Energiproduktion (E) för befintliga havsbaserade vindkraftparker Lillgrund (Ö287) och Kårehamn (Ö240, Ö503) så att havsplanerna möjliggör för framtida effektiviseringar och effektutökningar.	Havsplanerna anger användning energiutvinning för område Ö287 samt beskriver i text varför Kårehamn inte är med i kartan. Lillgrund är i sin nuvarande utsträckning angett som område med användning energiutvinning. Möjligheterna för en framtida generationsväxling på dessa specifika platser behöver bedömas i en tillståndsprövning.
035.04	Energikontor syd	Lägga tillbaka område Ö255 (området där projekt Södra Victoria planeras) i sin helhet i havsplanerna. Området har utretts under lång tid för vindkraft en tillståndsprocess pågår för området. En eventuell konflikt med miljöintressen bör avgöras i tillståndsprövningen.	HaV:s bedömning om risk för påverkan på naturvärden kvarstår. Området är även olämpligt på grund av försvarets intressen.
035.05	Energikontor syd	Beskrivning av försvarsintresset behöver fortsatt omformuleras utifrån ett öppnare förhållningssätt till innovation, utveckling och samverkan med närliggande länder och deras planer för vindkraft. Beskriv tydligare nödvändigheten av resurser och struktur för dialog mellan Försvarsmakt och vindkraftsintressen för att hitta hänsyns- och samexistenslösningar. Försvarsmakten är ett viktigt samhällsintresse som naturligtvis måste beaktas vid utbyggnad av vindkraft. Att i princip samtliga områden utpekade som prioriterade för energi/vindkraft även är markerade som intresseområde för Försvarsmakten (Ef) skapar en stor osäkerhet hos projektörer och samhällsplanerare. Detta då Försvarsintressen i praktiken ofta har företräde i en prövning. Detta intresse kräver samråd och eventuell anpassning. Erfarenheten från flertalet projektörer Energikontoret talat med visar dock att möjligheten till samråd och dialog med Försvarsmakten är begränsade. Havsplanerna kan därför ytterligare trycka på vikten av att nödvändiga resurser och strukturer för dessa samråd kommer på plats. Ofta framställs vindkraft och landets försvar som motstående intressen. Många tillståndsansökningar får avslag med hänvisning till rikets säkerhet och försvarsintressen. Till exempel är Blekinge strategiskt viktigt för Sveriges försvar och Försvarsmakten är viktig för Blekinge. Beskrivningen av försvarsintresset i havsplanerna är fokuserat på hinder för samexistens med vindkraft. Energikontor Syd upplever att det i andra länder finns en större öppenhet för att hitta samexistenslösningar som både vindkraftsägare och Försvarsmakt kan dra nytta av. Något som inte syns i förslaget till havsplaner är de vindkraftverk som planeras i närliggande länders vatten. Med ett ökat antal vindkraftverk i Östersjön och ett nytt NATO-medlemskap bör det vara av vikt att flera försvarsgrenar kan öva inom område med vindkraft både inom Sveriges och angränsande länders vatten. I regionen finns kompetens inom både universitet och industri som skulle kunna användas för att utveckla innovativa lösningar inom till exempel radarteknik.	Synpunkten noteras. Planeringen utesluter inte en framtida vindkraftsetablering om förutsättningar kring teknik, etableringssystem med mera ändras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
035.06	Energikontor syd	I vårt utlåtande har vi inte gjort någon bedömning av om, och i så fall hur, den planerade havsbaserade vindkraften kan påverka ekosystem, besöksnäring eller andra viktiga faktorer. Vi anser att dessa aspekter är viktiga och kräver noggrann utredning och analys i tillståndsprövningen inför en etablering. Detta för att säkerställa att den havsbaserade vindkraften utvecklas på ett hållbart och balanserat sätt. Vårt fokus har varit att bedöma hur de föreslagna havsplanerna kan bidra till en ökad andel förnybar energi och stödja en hållbar energiomställning i regionen.	Synpunkten noteras.
035.07	Energikontor syd	Energikontor Syd ser positivt på de ändringar som gjorts i havsplanerna efter samrådet där två områden, Ö269 och Ö256, nu pekats ut för energiproduktion.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områdena Ö256 och Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
035.08	Energikontor syd	Det finns ett antal kustnära områden där det idag planeras för vindkraft och vi noterar att dessa områden inte är med i förslaget till havsplaner. Kustnära områden har fördelar då man kan bygga vindkraft där till en lägre kostnad än längre ut till havs. Även drift och underhåll blir enklare. Dessa områden kräver idag kommunal tillstyrkan för att kunna byggas. Vi tycker att ett antal kustnära områden i södra Sverige bör finnas med i havsplanerna för att möjliggöra projekt som kan ge el till en lägre kostnad. Då investeringsbeslut för att bygga vindkraft tas på marknadsmässiga grunder kan det vara så att dessa projekt kommer att byggas medan finansiärer avvaktar med andra längre ut till havs. Energikontor Syd anser till exempel att det kan vara lämpligt med energiproduktion i område Ö508, Hanöbukten. Området har under lång tid utretts för vindkraft och en tillståndsansökan är inlämnad av Blekinge offshore i februari 2024. Projektet har stöd hos kommuner, Region, Länsstyrelse och lokalbefolkning. Det är unikt för ett kustnära projekt. Det befinner sig nära elanslutningar på land, inklusive planerad elintensiv industri i Stilleryds industriområde i Karlshamn. Området är ett av de där vindkraft kan byggas till lägst kostnad.	Regeringen har 2016 avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför inte användning energiutvinning i området. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna bedömning.
035.09	Energikontor syd	De vindkraftparker som planeras till havs är mycket stora och kommer att ge mycket el. För att elen ska komma användarna till godo måste elnätanslutningar finnas som kan hantera den stora eleffekt som kraftverken kommer att ge. Viktigt är därför att elnätsutbyggnaden matchas med vindkraftens. Svenska kraftnät har meddelat att 1600 MW havsbaserad vindkraft kan anslutas i Blekinges närområde. I Skåne pågår planering av elanslutning av den tillståndsgivna vindparken Kriegers Flak. En rapport om anslutningsmöjligheter i Karlshamnsområdet blir klar årsskiftet 2024/2025. Elnätet i Kalmar län är generellt starkt och kan på flera platser ansluta mer vindkraft direkt. Det är inte tydligt i samrådsunderlaget hur planerad elnätsutbyggnad kommer att samordnas med vindkraftsutbyggnad.	Synpunkten noteras. Elnätsutbyggnad hanteras i särskild process av Svenska kraftnät eller regionala nätägare.
035.10	Energikontor syd	Även i andra länder runt Östersjön pågår en stor mängd projekt inom havsbaserad vindkraft. Flera länder har bindande havsplaner med mycket höga mål för vindkraft relativt havsyta. I till exempel Polen planeras vindkraft nära gränsen mot Sverige	Synpunkten noteras. Planering av anslutningskablar ligger för närvarande utanför havsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		ekonomiska zon. Det finns samordningsvinster om även Sverige har en aktiv havsplanering för vindkraft just nu. Det kan gälla samplanering av kablar till vindparker eller mellan länder. Grannländer kommer att bygga oavsett om vi bygger vindkraft i Sverige eller inte.	
058.00	Energimyndigheten	Sammanfattat ser Energimyndigheten positiv på många förändringar som har gjorts i förslaget sedan samrådsversionen. De flesta synpunkter som Energimyndigheten hade på samrådsversioner har beaktats i form av förändrade och kompletterade resonemang. Det är även positiv att de tidigare ”alternativa E-områden” har blivit områden där energiutvinning ges företräde i havsplanerna.	Synpunkten noteras.
058.01	Energimyndigheten	Energimyndigheten är dock kritisk till förändringar på plankartan sedan samrådsversionen då företräde för energiutvinning har tagits bort inom några områden.	Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen.
058.02	Energimyndigheten	Måluppfyllelse: Energimyndigheten bedömer att energiområdena i granskningsförslaget i sin helhet uppfyller målsättningen om att möjliggöra för havsbaserad vindkraft med en årsproduktion på 120 TWh. Den totala mängden energiområden erbjuder ett tillräckligt överskott av ytor. Huvudsakligen två faktorer minskar dock bedömningens tillförlitlighet, återstående målkonflikter och energiområdenas egenskaper för etablering av vindkraft.	Synpunkten noteras.
058.03	Energimyndigheten	Att möjliggöra för energiutvinning kan också förknippas med hur många energiområden områden som har grundläggande egenskaper som gör en etablering av havsbaserad vindkraft kostnadseffektivt. En kostnadsdrivande faktor är till exempel vattendjup och avstånd till land. Eftersom många av de föreslagna områden är lokaliserad långt ifrån kusten och i förhållandevis djupa vatten finns det en teknikrisk (till exempel utveckling av flytande fundament för stora vattendjup) och kostnadsrisk (till exempel i områden där det krävs större fundament och långa exportkablar) som minskar sannolikt utnyttjandegraden och skjuter upp en möjlig utbyggnad längre fram i tiden till när teknik och kostnadsutvecklingen är potentiellt längre framskriden. Exempelvis finns det bland energiområden bara en yta motsvarande 82 TWh årsproduktion som är grundare än 50 m och 35 TWh grundare än 40 m. Hittills har vindkraft i Europa huvudsakligen etablerats i områden där havet är upp till 40 m djupt. Planområdet Östersjön sticker ut, där mediandjupet av energiområden ligger 24 meter djupare än mediandjupet av hela planområde Östersjön. Endast i planområdet Bottenhavet ligger mediandjupet grundare än de totalt tillgängliga ytorna.	Informationen noteras.
058.04	Energimyndigheten	Uppdelning i planalternativ: Energimyndigheten föreslår att Havs- och Vattenmyndigheten redovisar planalternativen som ”skärningar” av den totala mängden energiområden i syfte att kommunicera områdenas olika egenskaper. Energimyndigheten anser att uppdelningen av energiområden i olika skärningar förbättrar underlaget och förtydligar övergripande skillnader som finns mellan olika föreslagna energiområden och uppmärksammar fördelarna med olika typer av områden. Energimyndigheten anser att de osäkerheter och olösta målkonflikter inom	I underlaget som lämnas till regeringen har metod för bedömning av utfallsscenarier ändrats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		energiområden i granskningsförslaget gör att alternativ två och tre inte uppfyller målet om att möjliggöra 120 TWh elproduktion. Det gör uppdelningen i planförslag olämplig i med tanke på uppdragets målsättning.	
121.00	Eolus Vind AB	Vi vill börja med att tacka för en mycket välskriven granskningsversion av Förslag till ändrade havsplaner och givande informationsmöten. Ett särskilt tack för det pedagogiska upplägget med videopresentationer av det skriftliga materialet. I granskningsversionen av Förslag till ändrade havsplaner ser vi mycket positivt till att kategorierna av energiområden blivit färre i och med att kategorin ”alternativområde” togs bort. Det förenklar granskningen av föreslagen havsplan.	Synpunkten noteras.
121.01	Eolus Vind AB	Likaså att säkerhetsavståndet för sjöfarten tagits bort och lämnats till tillståndsprocessen att utvärdera. I de fall säkerhetsavstånd behövs bör det anpassas till de lokala förhållandena. Riksintresseområdena för sjöfart stämmer till exempel inte alltid överens med var sjöfarten faktiskt rör sig. Dessutom bör utgångspunkten vara att behovet av anpassning ska göras av båda parter i syfte att möjliggöra samexistens.	Synpunkten noteras. Vid utformning av energiområdena har planeringen tagit höjd för att säkerhetsavståndet inryms i ytan för energiområdet. Säkerhetsavståndet redovisas därför inte i plankartan. Placeringen av vindkraftsparken och hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs dock först i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen.
121.02	Eolus Vind AB	Mänskligheten står inför sin största utmaning någonsin i och med klimatförändringarna. För att klara dessa måste vi ersätta stora mängder fossil energi med fossilfri el och det är bråttom. Enda sättet som vi i Sverige kan få till stora mängder fossilfri el i närtid är genom att bygga havsbaserad vindkraft. Därför har regeringen beslutat om att ge uppdrag att ta fram nya havsplaner. Men då måste den havsbaserade vindkraften prioriteras högt och de ytor, där den havsbaserade vindkraften har ekonomiska möjligheter att komma till stånd i någorlunda närtid, bör endast i de fall det finns synnerligt starka skäl väljas bort som energiområde. I uppdraget står det att myndigheterna ska ”verka för samexistens och samverkanslösningar” dvs. inte välja bort områden bara för att det finns andra intressen. I uppdraget finns ingen formulering som indikerar att myndigheterna ska välja bort områden för energiutvinning där motstående intressen saknas.	Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.
121.03	Eolus Vind AB	Vad gäller havsplanernas bidrag till miljömål anges i förslaget att för miljömålet Frisk luft har havsplanerna en marginell effekt genom att vägledning om energiområden i vissa fall kan leda till ökade körsträckor för sjöfart och yrkesfisket. Eolus vill påpeka att en utbyggnad av havsbaserad vindkraft också är positivt för miljömålet Frisk luft genom att vindkraften möjliggör en ökad övergång från fossil el till förnybar el och från fossila bränslen till eldrift.	Detta tydliggörs i förslaget som redovisas till regeringen.
121.04	Eolus Vind AB	Föreslagen Havsplan presenterar tre planaternativ, varav planalternativ 2 ska representera energimässig effektivitet, projekt som kan realiseras där det är grunt, nära land och har goda vindförhållanden. Vi konstaterar överraskade att Efkn (B108), Efkn (B139) och Efkn (B107) inte är med i denna plan och vill påpeka att i områden där kostnaden för vindparken och dess anslutning inte är stor finns möjligheter till lönsamma vindkraftsparker med positiv påverkan på elpriserna även	Synpunkt noterad. De så kallade planalternativen var olika bedömningsscenarion. Användning av olika bedömningsscenarion kommer att ses över inför slutleveransen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		om vindresursen relativt sett är mindre. De tre områdena har stor potential att realiseras med lönsamhet och bör därför ingå i planaternativ 2.	
121.05	Eolus Vind AB	Eolus har mer än 30 års erfarenhet av att utveckla vindkraftsprojekt och har en stor havsbaserad portfölj där majoriteten av projekten utvecklas i nordiska vatten. Lokaliseringarna av projekten är ett resultat av noggranna analyser avseende bland annat miljöpåverkan, teknisk byggbarhet, möjlighet till elnätsanslutning, och lönsamhet. Val av lokalisering har även utgått från att portföljen ska innehålla projekt som både kan realiseras på kort (kustnära) och lång sikt (flytande fundament). Det finns således goda skäl till att våra projekt ligger där de gör och för flera av dem har vi skickat in tillståndsansökningar för uppförande av vindpark. Utifrån det perspektivet ser vi att det finns förbättringspotential i den föreslagna havsplanen, vilket beskrivs närmare nedan under respektive område Därtill önskar Eolus också framföra en generell synpunkt om att nya havsplaner bör tas fram med stöd av bästa möjliga underlag. I den mån det finns områdesspecifika inventeringar, bedömningar och analyser om påverkan på motstående intressen bör de därför inkluderas i underlaget för havsplanerna. Detta är av särskilt vikt mot bakgrund av den diskussion som pågår inom ramen för Havsutredningen, om att havsplanerna kan komma att få större betydelse i tillståndsprövningar framöver. Om tillgängligt områdesspecifikt underlag inte beaktas vid framtagande av havsplanerna, finns risk att havsplanerna baseras på felaktiga avvägningar mellan olika intressen. Eolus har gett in tillståndsansökningar för de havsbaserade vindkraftsparkerna Västvind, Najaderna, Blekinge Offshore, Arkona och Skidbladner. Ingivna tillståndsansökningar innehåller omfattande områdesspecifika underlag om påverkan på motstående intressen och Eolus bestämda uppfattning är att detta underlag ska beaktas vid framtagande av nya havsplaner.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en bredd av underlag.
121.06	Eolus Vind AB	B106: Eolus projekterar vindparken Aurum i områdena Efkn(B108), Efkn(B139), Efkn(B107) och Gn (B106). Projekteringen är långt gången och vi har bedömt förutsättningarna för realisering av projektet så pass goda att vi avser skicka in ansökan om att få uppföra vindparken inom kort. Marina naturvärdesinventeringar, geofysiska bottenundersökningar och fågelinventeringar har bl.a. utförts. Resultaten visar att området lämpar sig mycket väl för en vindpark, både ur ett miljömässigt och ekonomiskt perspektiv. Påverkansrisken för tex tobisgrisslor och östersjötrut inom norra delen av Aurum bedöms vara liten, varför en eventuell påverkan bedöms få små konsekvenser. Sammantaget lämpar sig båda delområden som utgör Aurum utmärkt för utbyggnad av vindkraft och kan realiseras i närtid. Dessutom ligger projektområdet inom svenskt territorium, vilket ökar möjligheterna för Försvarsmakten att skydda elproduktionen i händelse av geopolitiska förändringar. I Svenska kraftnäts långsiktiga marknadsanalys för 2024 framgår det tydligt att förbrukningen förväntas öka kraftigt i norra Sverige pga elektrifieringen av industrin, och att produktionskapaciteten kommer att bli avgörande för att både möte detta behov och att hålla elpriserna i norr på rimliga nivåer. Med anledning av detta anser	Synpunkten noteras. I det förslag som lämnas till regeringen är områdena B107 och B139 i granskningsförslaget borttagna, och område B108 har reducerats i nordost och i sydväst på grund av kulturmiljö-, friluftslivs-, sjöfarts- och naturvårdsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vi bestämt att området mellan B107 och B139 (del av B106) också bör vara ett område för energiutvinning. Att låta visuella värderingar få spela roll i det här skedet anser vi som sagt inte ara rimligt och elektrifieringen av industrin i norr är beroende av ytterligare elproduktion.	
121.07	Eolus Vind AB	B156; Najaderna i energiområde E(utr) fkn (B156). Najaderna kan realiseras i närtid då bottenfasta fundament har bedömts vara det bästa alternativet, samt att nätanslutning ser ut att kunna erhållas inom rimlig tid. Efter omfattande inventeringar, analyser och utredningar ansökte Najaderna i december 2023 om tillstånd för att få uppföra vindparken. Projektet innehar stor kunskap om området och har bedömt att det lämpar sig mycket väl för en vindpark, både ur ett miljömässigt och ekonomiskt perspektiv. Området anges dock som utredningsområde i förslaget från HaV på grund av stor osäkerhet kring områdets potentiella påverkan på migrerande fågel. Enligt våra inventeringar av fågel i området och noggranna analyser förhåller det sig inte så, se vidare i Bilaga A Najaderna MKB Bilaga C.8 - Fåglar (se inkomna handlingar hos HaV). Vi ser att regionen är viktig för migrerande fågel, men anser efter närmare analyser av det specifika området som omfattas av B156 att vi med god säkerhet kan anlägga vindparken utan att utgöra en risk för betydande påverkan av någon fågelart som kan tänkas förekomma i vindparksområdet eller i dess närhet Energiområde E(utr)fkn (B156) bör, anser vi, därför inte anges som utredningsområde.	Synpunkten noteras. Beteckningen utredning avser potentiella kumulativa effekter.
121.08	Eolus Vind AB	Ö270: Eolus projekterar vindparken Skidbladner inom områdena Efk(Ö205) och G(Ö270). Ett gediget arbete har utförts för att bedöma vindparkens påverkan och då konsekvenserna på miljö och andra intressen ansågs hanterbara ansökte projektet om tillstånd för vindparken i juni i år. Eolus delar inte HaV:s uppfattning att riksintresse rörligt friluftsliv och riksintresseanspråk friluftsliv ska ges företräde i område Ö270. Att prioritera en obruten horisont i havsplaneringen anser vi inte är rimligt. Det visuella intrycket av vindkraftverk är som sagt helt upp till betraktaren och bör inte ges företräde i havsplaneringen. Därför anser vi att även det sydvästra området av Skidbladner, del av område G(Ö270), ska anges som energiområde.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö205 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
121.09	Eolus Vind AB	Eolus projekterar vindparken Herkules inom områdena Ef(Ö266) och G(Ö263). Liksom Aurum är projekteringen långt gången och vi har bedömt förutsättningarna för realisering av projektet så pass goda att vi avser skicka in ansökan om att få uppföra vindparken inom kort. Vindparken planeras installeras med flytande fundament. Eftersom tekniken fortfarande är förhållandevis omogen och lokaliseringen långt från kusten är det viktigt att området är tillräckligt stort för att projektet ska kunna bära kostnaderna det medför. Därför anser vi att även den norra delen av projektområdet (del av G (Ö263)) ska anges som energiområde i den föreslagna havsplanen. Det överlappar inte heller användning yrkesfiske.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö266 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
121.10	Eolus Vind AB	Eolus projekterar vindparken Blekinge Offshore inom områdena F(Ö264) och Fn (Ö508). Projektet ansökte om tillstånd om att få uppföra Blekinge Offshore vindpark i februari i år och parken kommer att kunna byggas i närtid, så snart alla tillstånd	Regeringen har 2016 avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		erhållits. Blekinge har ett stort underskott av el och kommunerna och regionen är mycket positiva till projektet. Det är få projekt som har samma stöd regionalt och lokalt såsom Blekinge Offshore. Dessutom är det ett mycket kostnadseffektivt projekt pga. närheten till land och de goda bottenförhållandena. Att hela vindparken är beläget inom svenskt territorium är också en klar fördel i händelse av geopolitiska förändringar. Regeringen avslog 2016 tillståndsansökan för en vindpark som bland annat Eolus projekterade inom delvis samma område med hänvisning till totalförsvarets intressen. Sedan dess har nuvarande projekt Blekinge Offshore arbetats fram. I förhållande till den tidigare parken har antalet vindkraftverk minskat från 600 till maximalt 70 verk och projektet tar 40% mindre yta i anspråk. Vidare är det upp till fyra gånger större avstånd mellan de enskilda vindkraftverken. Utformningen har anpassats till totalförsvarets intressen och det finns en stor vilja från projektets sida att vidta kompensatoriska åtgärder i form av till exempel utökade övningsområden (vilket berörda kommuner har ställt sig positiva till) och extra radarutrustning. Påverkan på totalförsvarets intressen är således mycket mindre nu jämfört med det tidigare projektet. Det ska noteras att Mark- och miljödomstolen i sitt yttrande till regeringen tillstrykte det tidigare projektet och angav att det fanns förutsättningar för samexistens varmed tillstånd skulle meddelas. Blekinge Offshore är dock ett helt nytt projekt som inte tidigare har prövats med avseende på påverkan på totalförsvarets intressen och vi anser bestämt att vindparksområdet bör anges som energiområde i den föreslagna havsplanen.	vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.
121.11	Eolus Vind AB	Ö299: Eolus projekterar vindparken Sjollen inom området Gn(Ö299). Projektområdet var i det tidigare samrådet utpekat som Efn (Ö298) och har nu tagits bort på grund av att allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde och att ett områdesskydd planeras. Detta anser vi är mycket olyckligt då hela Skåne är i ett skriande behov av mer elproduktion och Sjollen skulle kunna realiseras i närtid. Ett planerat områdesskydd, som ännu inte beslutats om, bör ej ligga till grund för havsplaneringen. Projektet har utfört omfattande undersökningar och analyser som visar att konsekvenserna av Sjollen vindpark för naturmiljön bedöms som inga/försumbara till små för samtliga förekommande artgrupper och livsmiljöer. Två rapporter biläggs för ytterligare information (Bilaga B och C), och om mer önskas bidrar vi gärna med det. Projektet har väldigt goda tekniska byggförutsättningar med gravitationsfundament i grunda vatten och skulle kunna anslutas direkt till regionnätet där det finns en mycket stark anslutningspunkt med stor ledig kapacitet. Vidare har Skånes effektkommission, en sammanslutning mellan region Skåne, Länsstyrelsen, flera kommuner och de större lokala elbolagen fastställt i sin rapport att Skåne behöver ytterligare 300 vindkraftverk före 2030 för att nå en självförsörjande grad på 50%. Den tyngsta intressenten som kommer påverka utbyggnaden av havsbaserad vindkraft är Försvarsmakten, som hittills i sina yttranden sagt nej till cirka 90 procent av projekten, enligt en sammanställning av Westander Klimat och Energi. Ska man uppnå målet om att möjliggöra 120 TWh	Planerat områdesskydd är ett av de underlag som ligger till grund för lilla n.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		havsbaserad vindkraft är det alltså viktigt att HaV i sitt slutliga förslag till havsplaner pekar ut så många områden som möjligt där Försvarsmakten inte varit helt negativ till vindkraft. I detta sammanhang vill vi lyfta fram att Försvarsmakten i tidigare yttranden om Sjollen ställt sig positiva till projektet, samt att Sjollen var ett av endast fem projekt som ”grönklassades” i en analys utförd av Försvarsmakten under 2022 på uppdrag av Energimyndigheten (FM2022-23098:5, Bilaga 2). Om område Ö298 tas bort inskränks Försvarsmaktens möjligheter att prioritera mellan olika havsområden, vilket i sin tur kan vara dåligt ur ett svenskt säkerhetspolitiskt perspektiv. Med anledning av att områdesskyddet inte är beslutat ännu, att Skåne är i ett skriande behov av mer el och Försvarsmaktens tidigare positiva bedömning av Sjollen anser vi med bestämdhet att Ö298 ska återinföras i den föreslagna havsplanen.	
121.12	Eolus Vind AB	V359: Eolus projekterar vindparken Västvind inom område E(utr)fk (V359). Västra Götalandsregionen kom nyligen med en rapport om att 25 000 jobb stod på spel om inte tillräcklig ny elproduktion kommer på plats innan 2030. Vidare ligger 4 av Sveriges 5 raffinaderier i Västsverige. De ska ställa om och tillverka fossilfritt bränsle vilket kommer kräva otroligt stora mängder el. När två ekonomiska värden står mot varandra, i det här fallet industrin och elproduktion mot yrkesfisket, borde man rimligen kunna utgå från just ekonomiska värden. Landningsvärdet av fisken i hela västvind motsvarade för den senaste tioårsperioden, enligt HaV:s egna siffror cirka 30 – 40 mkr. Det genomsnittliga årliga värdet uppgår då till 3 – 4 mkr. Värdet av elproduktionen från Västvind vid ett elpris på 0,5 kr per kWh motsvarar 2000 mkr årligen. Lägger man till alla de arbetstillfällen som står på spel om Västsverige inte får fram mer elproduktion så blir jämförelsen ännu enklare. Givet att de övriga parkerna är planerade för flytande teknik så kan de inte erbjuda elproduktion till före 2030. Västvinds roll för omställningen av industrin i Västsverige blir därför helt central. Det är därför mycket olyckligt att område V359 har reducerats eftersom det kan påverka Västvinds bidrag till regionens elbehov. Om den fortsatta tillståndsprövningen visar att vindparksområdet behöver minskas ytterligare för att anpassas till sjöfarten riskerar projektet att inte alls bli av pga. ekonomiska skäl. Vidare konstaterade vi överraskade att område V357 utökats, fastän V359 har bedömts påverka yrkesfiske mindre än V357. Riskerna för kumulativa effekter i Västerhavet får gärna beskrivas i havsplanen och därmed vara vägledande, men vi anser bestämt att de inte kan ligga till grund för att eliminera energiområden. Den faktiska påverkan beror på hur många vindparker som får tillstånd och därför bör de kumulativa effekterna bedömas efterhand vindparkerna prövas. Följt av en omfattande projektering och kunskapsinhämtning, ansökte Västvind om tillstånd för vindparken under sommaren 2023 eftersom området bedömdes lämpa sig mycket väl för en vindpark, både ur ett miljömässigt och ekonomiskt perspektiv. Området anges dock som utredningsområde i ert förslag på grund av stor osäkerhet kring områdets potentiella påverkan på migrerande fågel. Vi delar inte alls denna	Gränserna och markeringarna i kartan är översiktliga utifrån havsplanernas strategiska nivå. Plankartan ska tolkas i den ungefärliga skalan mellan 1:700 000 och 1:1 000 000. Vid en specifik projektering kan det utifrån mer detaljerat underlag bli aktuellt med annan utbredning än den som redovisas i i havsplanen. Område V359 redovisas som utredningsområde för att visa på behovet att utreda projektspecifika effekter på flyttande fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		uppfattning, utan menar att tillräcklig kunskapsunderlag finns och att vindparken kan byggas. Gedigna inventeringar har utförts, liksom analyser av befintligt underlag. Den övergripande bedömningen av kollisionsrisken för fågel är att Västvind vindkraftpark kan etableras med obetydlig risk för påverkan på fågelfaunan i området, även avseende barriäreffekter. Se vidare i Bilaga D Västvind Tillägg till MKB-rapporter gällande fågellivet (se inkommen handling till HaV). Vi anser därför med bestämdhet att V359 inte ska reduceras och att det inte ska ha beteckningen ”utredning”.	
121.13	Eolus Vind AB	Vi anser att det gedigna underlaget från länsstyrelserna om kulturmiljövärden har fått en orimlig tyngd i förslaget. Kulturmiljö har ofta med visuell påverkan att göra, vilket ju är en bedömning helt upp till betraktaren. Havsplanen kommer vara vägledande tidigt i tillståndsprocesserna och vi anser inte att det är rimligt att visuella värderingar ska få spela en så stor roll, och i värsta fall förhindra att riktigt bra projekt inte tillståndsprövas ordentligt. Värdering av påverkan bör göras i efterföljande tillståndsprövning utifrån ett betydligt mer detaljerat underlag.	Hänsyn till höga kulturmiljövärden uppmärksammar var det finns kulturmiljövärden som kan ha en påverkan. Påverkan behöver bedömas i kommande planerings- och tillståndsprocesser utifrån lokala förutsättningar och de specifika projekten.
121.14	Eolus Vind AB	Vad gäller bedömningen av påverkan på friluftsliv och besöksnäring vill Eolus också lyfta Vindval-rapporten Vindkraft och uppfattat värde av turismupplevelsen i naturområden (rapport 7137 från juni 2024). I rapporten anges bl.a. att “resultaten [av den kvalitativa forskningen] tyder på att turister i allmänhet inte ser vindkraftverk som något negativt, utan uppskattar dem för att de bidrar till hållbar utveckling och energioberoende” samt att resultaten från enkätundersökningen är i linje med det framväxande konceptet energiturism och visar på ett intresse för att besöka vindkraftsanläggningar, särskilt bland dem som har positiva åsikter om vindkraft”. Av Naturvårdsverkets användarblad framgår också att forskarna har påbörjat ett nytt projekt med syfte att förbättra förståelsen för hur havsbaserad vindkraft påverkar turism.	Resonemangen i kapitel 2 har kompletterats i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen.
007.01	Ett levande Öresund	Ö299 (tidigare Ö298) ligger i ett område med mycket intensiv sjötrafik. Öresund passeras av mer än 100 fartyg per dygn och är ett av världens mest trafikerade farvatten. Fartygstråken och närliggande ankarplatser är klassade som riksintresse för kommunikationer/sjöfart. Att etablera havsbaserad vindkraft i området skulle ha stora konsekvenser för sjöfarten genom minskad tillgänglighet och ökad riskbildning. Till detta skall läggas att påverkan på fritidsbåtar och båtsport även kommer att vara mycket stor. Det finns ett flertal marinor i området och Öresund är ett viktigt område för fritidsbåtstrafik. En vindkraftpark i området kommer att skapa en ”barriär” i sundet.	Synpunkten noteras. Förslaget till regeringen omfattar inte något utpekat energiutvinningsområde i område Ö298.
086. 00	Falkenbergs kommun	Falkenbergs kommun anser att Havs- och vattenmyndigheten i all väsentlighet har beaktat de synpunkter som kommunen framförde i samrådsskedet. Tillstånd till elproduktion inom område V303 har beviljats, trots de potentiellt stora effekterna på flyttande fågel. Falkenbergs kommun vill därför ånyo poängtera vikten av försiktighetsprincipen vid utpekade av ytterligare områden för energiutvinning i det geografiska området. I övrigt har Falkenbergs kommun inga ytterligare synpunkter.	Synpunkten noteras

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
145.01	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna anser att granskningsversionen av förslag till ändrade havsplaner innehåller relevanta justeringar gällande placering av områden för energiutvinning i förhållande till viktiga fiskevatten. Konsekvensbeskrivningen är generellt mer förtydligad, möjlighet till samexistens och intressekonflikter samt förväntade effekter beskrivs mer konkret än tidigare samrådsversion. Fiskekommunerna vidhåller dock övergripande synpunkter som lämnades till samrådet gällandeändring av havsplaner. Sammanfattat att tillämpa försiktighetsprincipen i framtagandet av havsplaner. Värna om yrkesfiskets möjlighet att fortsatt vara en viktig näringsgren för såväl kustsamhällen som Sveriges blåa ekonomi samt förtydliga möjlighet till samexistens.	Synpunkten noteras.
145.02	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna anser att ändringarna som gjort i havsplanen för Västerhavet är relevanta och tydliga. Fiskekommunerna välkomnar att planen har justerats med hänsyn till yrkesfisket, särskilt att ett energiområde har tagits bort för att skydda viktiga fiskevatten och att övriga områden har anpassats till förmån för yrkesfisket. Detsamma gäller hur yrkesfiskets bedrivande presenteras vilket är mer realistiskt än tidigare förklaringar. Fiskekommunerna anser dock att yrkesfiskets bör beaktas i ännu högre grad både i nationell och internationell havsplanering för att säkerställa en framtida bärkraftig fiskenäring. Fiskets bedrivande är komplext och interagerar med den landbaserade värdekedjan, inklusive landningsmottagning, förädling, service och underhåll i hamnar. Fiskekommunerna hänvisar till fiskets producentorganisationer för att i detalj förklara vilka justeringar som ytterligare bör göras för att säkerställa yrkesfiskets fortlevnad.	Synpunkten noteras.
145.03	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna uppmuntrar framtagandet av rapporten om effekter på yrkesfisket från havsbaserad vindkraft (Agrifood) samt möjlighet till förlängd svarstid. Det är av stor vikt att rapporten inkluderas i framtagandet av havsplanerna.	Synpunkten noteras.
145.04	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna anser att konsekvensbeskrivningen är mer informativ från samrådsversionen. Betydande kunskapsluckor kvarstår i många scenarier, vilket leder till att bedömningar av områden ofta baseras på individuella antaganden. Detta kan resultera i att havsplanernas slutsatser framstår som mer pålitliga än vad de faktiska resultaten visar.	Synpunkten noteras.
145.05	Fiskekommunerna	Konsekvensbeskrivningen tar upp kumulativa effekter begränsat till området för den nationella havsplanen. Det internationella perspektivet i frågan saknas då havsplanering och energiutvinning till havs pågår i Sveriges alla angränsande länders havsterritorium. En sammanlänkad analys av kumulativa effekter i internationell havsplanering efterfrågas.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också.
145.06	Fiskekommunerna	Konsekvensbedömningen rapporterar förväntad effekt på lekområden i tre områden som medelstor negativ effekt samt i ett område marginell negativ effekt (s.183 i konsekvensbedömningen, bild 49.). I text förklaras att enskilda områden behöver prövas för att säkerställa påverkan av reproduktion. Lekområden är centrala för fiskars reproduktion och för starka bestånd och bör beaktas än mer i planeringen. Effekterna på lekområden är centrala för fiskars reproduktion, därav av väsentlig vikt	HaV delar synpunkten att det ur risksynpunkt är bättre att undvika vindkraftsetablering inom lekområden, framförallt i de fall lekområdena har en begränsad yta. Samtidigt bedöms risken för påverkan kunna minimeras genom hänsyn vid byggnation och anpassad konstruktion för minimering av störning vid drift.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		för att säkerställa fiskbeståndens förmåga att reproducera sig. Slutgiltigt förslag bör förtydliga att det rymmer stor osäkerhet av effekter på fisklek i planförslaget.	
145.07	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna föreslår att planförslaget för ändrade Havsplaner bör vara tydligare strukturerat. Förslaget innehåller procentuellt hög överplanering, vilket förklaras genom att tillståndsprocessen för enskilda områden tillämpas separat och utfallet inte är känt. Förslag från FK är därför att integrera en prioriteringsordning i förslaget, där områden med minst påverkan på yrkesfisket tillämpas i första hand och därefter följer en samlad ordning för vilka områden som bör tillståndsprövas som energiutvinningsområden. I planförslaget ges tre alternativ, 1, 2 och 3. I granskningsversionen redovisas planförslag 1 innehållande störst andel energiutvinningsområden och planförslag 3 minst andel. Fiskekommunerna föreslår att planförslag 3 ändras till 1 och därav blir högst prioriterad samt att övriga planförslag följer modellen. Planförslagen tolkas som ett geografiskt filter där aktiveringsprioriteringen förklaras genom alternativ 1–3.	Synpunkten noteras. Metod och redovisning av utfallsscenarier har utvecklats i det underlag som lämnas till regeringen.
145.08	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna efterfrågar i allmänhet en mer synkroniserad process där nationell planering föregår enskilda ärenden och målkonflikter i föreslagna energiområden visas hänsyn. En sammanhållen process anses som nödvändig för att kunna göra korrekta bedömningar i konsekvensanalysen av förändrade havsplaner.	Synpunkten noteras.
145.09	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna uppmärksammar att både planförslaget samt konsekvensbeskrivningen är baserad på historiska data. Om fiskbestånden i Skagerrak och Kattegatt återhämtar sig och fiskemöjligheterna (kvoter) ökar och återgår i havsområdena Skagerrak och Kattegatt får troligen havsplanerna utökade konsekvenser för yrkesfisket. Viktigt i framtagandet är att beakta framtidsperspektivet samt fiskebeståndens föränderlighet samt pågående ekosystembaserad havsförvaltning.	Synpunkten noteras. Även HaV ser att det vore önskvärt med goda prognoser om framtida yrkesfiske. När det gäller det nu stängda torskfisket i Östersjön har förslagen tagits fram med förutsättningen att detta fiske kan öppna igen baserade på historiska data.
015.00	Folkhälsomyndigheten	Sverige har ett folkhälsopolitiskt ramverk med ett övergripande mål om att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Folkhälsomyndigheten anser att det är viktigt att denna målsättning beaktas i fortsatta tillståndsprocesser om havsbaserad vindkraft och i den detaljerade planeringen nära land och längs kusten.	Folkhälsopolitiken är del av de övergripande förutsättningar och utgångspunkter som ligger till grund för havsplaneringens mål och inriktning. HaV delar synpunkten att det är väsentligt även i tillståndsprocesser och mer detaljerad planering för vindkraft.
015.01	Folkhälsomyndigheten	Kunskap om den havsbaserade vindkraftens effekter på människors hälsa, liksom kunskap om effekterna på friluftsliv och rekreation, är idag begränsad. I syfte att öka kunskapen, och vid behov komplettera kunskapsläget inför kommande cykler i havsplaneringen, föreslår Folkhälsomyndigheten att forskning på området uppmuntras och stimuleras.	Synpunkten noteras.
094.00	Freja Offshore AB	Avsaknad av transparens gällande underlag och metod som helhetsbedömningarna grundar sig på. Som det är nu framstår bedömningarna i flera fall vara godtyckliga och inkonsekventa (att olika faktorer tillmäts olika värde beroende på i vilket sammanhang de tas upp).	Havsplaneringen syftar till att identifiera den mest lämpliga användningen av havet, där olika intressen vägs av mot varandra och samexistens eftersträvas så långt det är möjligt.
094.01	Freja Offshore AB	Konsekvenser av vindkraftparker till havs bedöms negativ som grundförutsättning och det som är positivt med vindkraftparker till havs hamnar i skymundan.	Noterat. Positiva effekter av vindkraft ska bättre beskrivas. Notera även att HaV:s uppdrag om mer ytor för

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			havsbaserad vindkraft i havsplanen utgångspunkt är att öka tillgången med förnybar energi utifrån dessa positiva miljöeffekter och energibehov.
094.02	Freja Offshore AB	Avsaknad av beskrivning av samexistens och att havsplanerna förefaller att vilja ”bevara det som är” istället för att möjliggöra en hållbar framtid.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. I bedömningen ingår möjligheten till samexistens.
094.03	Freja Offshore AB	De kompletterande planalternativen gör det svårt att läsa och förstå vad som verkligen är förslag och konsekvens. Risken är stor att framtida beslut och bedömningar blir felaktiga om dessa inte förstås och tillämpas korrekt.	Synpunkten noteras. Planalternativen representerade olika utfall. Redovisningen har ändrats i det förslag som redovisas till regeringen.
094.05	Freja Offshore AB	Begreppet yrkesfiske bör specificeras då havsbaserade vindkraftparker påverkar olika typer av fiskemetoder på olika sätt. Vissa fiskemetoder (bottentrålning) är inte förenliga med vindkraftparker medan andra (t ex kustnära fiske) har mycket större möjligheter att samexistera. I de fallen blir havsplanen ett trubbigt verktyg om den anger ”antingen eller” istället för indikerar möjlighet till samexistens.	Vid bedömning av påverkan på yrkesfiske har hänsyn tagits till typ av fiskeri.
094.06	Freja Offshore AB	Vi vill dock belysa att förslaget till ny havsplan inte synkar riktigt med befintliga projekt som redan är långt komna i tillståndsprövningen. Ett exempel på det är Frejas projekt Mareld där länsstyrelsen den 12 juni 2024 meddelade att de rekommenderar regeringen att bevilja tillstånd för vindkraftparken. I havsplaneförslaget har den yta som delvis överlappade Mareld tagits bort mellan samråd 1 och samråd 2. Länsstyrelsens (eller mark- och miljödomstolens, i de fall det gäller) handläggning av ett tillstånd för en vindkraftpark är grundlig och bygger på underlagsrapporter och fältundersökningar för de specifika miljövärdena och havsytorna. Ett arbete som, av naturliga skäl, är mer grundligt än vad HaV har möjlighet till inom sitt uppdrag med de nya havsplanerna. Därför borde det vara en lågt hängande frukt att i de fall en prövningsmyndighet har godkänt en ansökan och MKB, och antingen har beslutat om tillstånd eller att rekommendera att regeringen medger tillstånd för en vindkraftpark, också markera den ytan i havsplanen som ett område lämpligt för energiproduktion.	Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår planeringen i område V356.
094.07	Freja Offshore AB	Förslaget till nya havsplaner bör beakta de havsytor som redan är i aktiv tillståndsprocess. Dessa ytor har identifierats av utvecklarna som lämpliga att använda för energiproduktion och har utretts noga. För ytor som har fått rekommendation av länsstyrelsen eller godkännande av mark- och miljödomstolen har noggranna avvägningar mellan motstående intressen gjorts och villkor eller anpassningar har skett för att minska konsekvenser och öka möjligheter till samexistens. De är också identifierade, ur ett produktionsperspektiv, som lämpliga för energiproduktion.	Områden där det finns tillstånd för etablering av vindkraft finns med som områden för energiutvinning. I övrigt analyseras specifika områden och en samlad bedömning görs utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och påverkan på andra intressen.
094.08	Freja Offshore AB	Lyft fördelarna med havsbaserad vindkraft utifrån ett samexistensperspektiv med fokus på ”Blue Economy”. Aktiviteter knutna till Blue Economy är på stark frammarsch världen över och hör framtiden till. Havsplanerna ska möjliggöra	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		planering för ett hållbart framtida nyttjande av havet vilket är helt i linje med satsningar inom Blue Economy. Därför bör det också speglas i havsplanen.	
094.09	Freja Offshore AB	Freja har noterat att Försvarsmakten inte har kunnat dela med sig av så mycket information som hade behövts för att underlätta HaV:s arbete med havsplaneförslaget. Vi vill därför ta tillfället i akt att meddela såväl HaV som Försvarsmakten att Freja är öppen för dialog med Försvarsmakten om hur vindkraftparken kan anpassas för att kunna samexistera med Försvarsmakten. Det kan vara såväl tekniska lösningar/anpassningar som justering av höjder och storlek.	Meddelandet noteras.
094.10	Freja Offshore AB	Värdering av ekonomisk lönsamhet av havsbaserad vindkraft i allmänhet och flytande vind i synnerhet: HaV resonerar kring olika havsytors lönsamhet vad gäller energiproduktion till havs. Vi tror att HaV inte har tillgång till samma underlag som vindkraftutvecklare har. Havsbaserad vindkraft har genomgått en kraftig utveckling under de senaste decennierna och har tagit mer och mer marknadsandelar. En stor anledning till det är kostnadsminskningar. Under den här tiden har produktionen av bottenfasta vindkraftparker blivit mer och mer effektiv, med minskade kostnader som följd. Flytande vindkraft har nått en teknisk mognadsgrad som gör det byggbart och produktionen står inför att genomgå samma industrialiseringsprocess som den bottenfasta tekniken: När volymerna ökar i tillverkningskedjan och installationsmetoderna blir mer och mer effektiva minskar kostnaderna i motsvarande mängd. Flytande vind planeras och byggs världen över och teknikutvecklingen kommer alla till del. Utöver det finns stora möjligheter vad gäller finansieringslösningar och partnerskap som ytterligare kan skapa kostnadseffektiva lösningar. Sådana faktorer kan, av naturliga skäl, HaV inte väga in i sin bedömning av lönsamhet (och bör därför inte heller ta ställning i frågan). Vindkraftutvecklare är experter på sina egna projekt och de ingår avtal med såväl kunder som leverantörer för att säkra en värdekedja som blir lönsam. Affärsmodellen hos ägaren/ägarna bakom varje projekt skiljer sig åt mellan marknader och partnerskap och att generalisera om detta ger en missvisande bild. Vi kan inte se att någon annan verksamhet som omfattas av havsplanen (till exempel yrkesfiske eller sjöfart) genomgår en lönsamhetsvärdering.	Potentiell ekonomisk resurseffektivitet eller lönsamhet har tagits med vid bedömning av energiområden för att nyansera förutsättningarna för etablering. Motsvarande diskussion finns för yrkesfisket och hur det kan påverkas av havsbaserad vindkraft, dvs. genom kostnadsökningar för fiske i andra områden. HaV lyfter andra perspektiv utöver resurseffektivitet, t ex kumulativa effekter och bidrag till målbild.
094.11	Freja Offshore AB	Nordhavsräkan är rödlistad hos WWF (www.wwf.se/fiskguiden/nordhavsraka), vilket innebär att man ska ”låta bli” att köpa/äta räkor fångade i Sveriges ekonomiska zon, där Mareld är lokaliserad. HaV:s förslag att främja yrkesfiske på ytan i Norra Västerhavet där Mareld ligger, går alltså emot rekommendation från världsnaturfonden. www.natursidan.se rapporterar den 5 april 2024 att mellan åren 2010–2020 minskade bestånden av nordhavsräka med 20 % och huvudanledningen är trålfisket. Den 1 juli 2023 till sista juni 2024 nära halverades (minskade med 48%) fiskekvoterna jämfört med tidigare år. I år beslutades om ytterligare en minskning av kvoterna med 25 % till dess att man kan se att bestånden återhämtar sig (eftersom den kraftiga minskningen året innan inte haft avsedd effekt). Tidigare i år förlorade nordhavsräkan även sin MSC-märkning av samma skäl. Minskningarna av	Synpunkten noteras. Område V356 är ett kärnområde för fiske efter Nordhavsräka. Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår planeringen i området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		fiskekvoter har alltså inget med vindkraftsetablering att göra utan är, tyvärr, en konsekvens av fiskeribranschens eget överutnyttjande av räkbestånden. Även den globala uppvärmningen hotar nordhavsräkan (Nordhavsräka | SLU Artdatabanken) och de åtgärder som behövs för att rädda räkan är att motverka den globala uppvärmningen, där vindkraft till havs är en bra åtgärd, samt en aktiv fiskeförvaltning som tillgodoser att fisket bedrivs på ett hållbart sätt. Bottentrålning påverkar havsbotten negativt genom att arter som lever på botten dödas/trålas bort och inte får chans att återhämta sig innan nästa tråldrag (Bilaga 1, Effekter av trålning på havsbotten, dansk rapport). Genom att bygga Mareld kan ytan för vindkraftparken inrättas som ett marint reservat (dvs. bottentrålning ej tillåten). En havsbaserad vindkraftpark bidrar med hårda strukturer till havsbotten (förankringar mm) som fungerar som revmiljöer för fisk och bottenlevande djur som kan söka skydd och föda där. På Kristinebergs forskningsstation i Fiskebäckskil har det forskats på vilka typer av material och konstruktioner som ger mest fördelar för djurlivet. Exempel på konstgjorda rev, s.k. reef cubes, och deras effekter redovisas i bilaga 2 och 3. Bottentrålning ger också upphov till stora koldioxidutsläpp, enligt en ny studie Frontiers | Atmospheric CO2 emissions and ocean acidification from bottom-trawling (frontiersin.org) och enligt denna studie kan åtgärder rörande bottentrålning vara en viktig faktor i att bromsa globala uppvärmningen. Att HaV föreslår att havsplanen ska möjliggöra bottentrålning framför energiproduktion på ytan där Mareld planeras är alltså både negativt för klimatmålen och för åtgärderna för att rädda bestånden av nordhavsräkan. Ur klimatperspektiv blir det till och med dubbelt negativt eftersom bottentrålning frigör koldioxid samt hindrar att förnybar energi kan produceras.	
094.12	Freja Offshore AB	Co-existance/samexistens och att utveckla livsmedels- och annan produktion från havet, så kallad blå ekonomi, är på stor frammarsch både i Sverige och globalt. Samexistensen kan till exempel bestå i att en havsbaserad vindkraftpark också utgör yta för produktion av livsmedel (tång, musslor, fiskodling mm) och andra havsbaserade produkter (gödsel, fibrer). Freja Offshore har, tillsammans med norska SubFarm som utvecklar havsbaserade system för fiskodling, som ett av totalt två beviljade projekt (inom Nordic Innovation/Blue Ocean Economy -programmet), erhållit 2 miljoner kronor av Nordic Innovation för att utreda tekniska och biologiska förutsättningar för samexistens att etablera fiskodlingar i vindkraftparken Mareld. Om Mareld inte får tillstånd att byggas kommer detta projekt att gå om intet. Ett havsbaserat fiskodlingssystem är så stort att det inte ryms i en park med bottenfasta fundament utan den kräver de avstånd som en flytande vindkraftpark medger, därav att Mareld är en förutsättning. Vidare kan en fiskodling inte etableras fristående i havet eftersom allt som syns på ytan är en större boj, och att spärra av området för sjöfart eller trålning skulle vara nästintill omöjligt. Med vindkraftparken blir ytan till havs par automatik ”avstängd” för trålning och större fartyg, vilket alltså är en win-win för fiskodlingssystemet. Ett fiskodlingssystem producerar så mycket som 6 000 ton fisk per år och man kan ha flera system i en vindkraftpark. Detta kan ge ett avsevärt	Synpunkten noteras. Se kommentar id 094.06 och 094.10.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bidrag till, för att inte säga säkerställa, Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel från havet.	
094.13	Freja Offshore AB	Västra götalandsregionen har gjort en sammanställning (se inlämnad bilaga 4) av hur framtida effektbrist kommer att ha en negativ påverkan på regionens utveckling, arbetstillfällen och industrins (uteblivna) utveckling. Effektbehovet i VG-regionen är så stort att ”all produktion behövs” och den behöver komma ganska snart. Sett till hela ekonomin riskeras 25 000 jobb i Västra Götaland redan till år 2030 och åren strax därefter, och på lång sikt kan det handla om uppemot 70 000 jobb enligt en rapport från Tillväxtverket som VG regionen har använt som en del av underlaget till sin rapport. Havsbaserad vindkraft är just nu det enda energislag. som kan stå färdigt tillräckligt nära i framtiden för att kunna möta de snabbt ökade energibehoven i närtid. Freja för direkt dialog med företrädare för industrin i Västra götalandsregionen och alla är eniga om att behovet av Mareld är stort.	Synpunkten noteras.
094.14	Freja Offshore AB	För Norra Västerhavet bör kartmaterialet och förslag/bedömningar uppdateras genom att den yta som länsstyrelsen har ansett lämplig för energiproduktion, i avvägning mot konsekvenserna för yrkesfiske, det vill säga Marelds justerade yta läggs till och markeras som energiområde.	Synpunkten noteras. Se kommentar id 094.06 och 094.10.
094.15	Freja Offshore AB	När det kommer till samexistens mellan Dyning och yrkesfiske kommer det inte att vara möjligt med storskaligt trålfiske inom vindkraftparkens yta. Däremot skulle små fiskebåtar kunna dra nytta av vindkraftparken i det att när storskaligt fiske inte är möjligt kan fiskbestånden återhämta sig och småskaliga fisketekniker användas.	Synpunkten noteras.
094.16	Freja Offshore AB	I området där Dyning planeras finns Riksintressen för sjöfarten markerade på kartan. Freja vill lyfta fram att riksintresseområden för sjöfarten har tagits fram utan beaktande av andra aktiviteter till havs. Riksintresseområdena säger ingenting om intensiteten av sjöfart inom området och det kan skilja enormt mycket mellan olika platser. Ett exempel är sjöfartsstråken i Öresund och rund Skagen där trafikintensiteten är mycket hög. De sjöfartsstråk som finns i närheten av Dyning har betydligt lägre intensitet och det borde finnas betydligt bättre möjligheter till samexistens mellan sjöfarten och Dyning än vad nuvarande förslag till nya havsplanerna ger uttryck för. Enligt den nautiska riskanalys som gjorts av RISE inför ansökan om tillstånd för Dyning klassas fartygsintensiteten runt och genom Dyning som medel till låg, enligt standardiserad bedömningsmodell. Trafikintensitet visas i en figur. Mot bakgrund av detta anser Freja att bedömningen av vindkraftparkers påverkan på sjöfarten ska ske i varje enskilt fall och inte regleras på det sätt som föreslås i nya förslaget till havsplaner. Att göra generella avvägningar och likställa olika sjöfartsstråks betydelse med varandra riskerar att ge en felaktig bild av möjligheterna till samexistens mellan sjöfarten och havsbaserad vindkraft. Freja föreslår att förslaget till nya havsplaner uppdateras för Mellersta Östersjön och att den yta som är i aktiv tillståndsprocess hos Länsstyrelse/regering anges som område lämpligt för energiutvinning i havsplaner.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och påverkan på andra intressen, även sjöfartens. Det är först vid tillståndsprövningen av specifika projekt som frågan avgörs.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
094.17	Freja Offshore AB	Freja utvecklar ett projekt, Cirrus, i området som kallas Södra Östersjön i förslaget till ny havsplan. Ansökan om tillstånd för Cirrus har lämnats in till regeringen och länsstyrelsens handläggning av tillståndsansökan pågår i detta nu. För Cirrus noterar Freja att det finns överlapp mellan Cirrus och en yta i havsplanen som anges som lämplig för energiutvinning, vilket Freja ser mycket positivt på.	Synpunkt och information noteras.
094.18	Freja Offshore AB	Det finns mycket med förslaget som är bra och känns gediget men det finns också områden med betydligt tunnare underlag, resonemang och bedömningar. Vi vill verkligen understryka betydelsen av havsbaserad vind för energiomställningen och möjligheterna att få fram mycket energi på relativt kort tid. Även i EU finns en stark förväntan på att havsbaserad vindkraft kommer att bidra till att uppnå målsättningarna inom Fit-for-55. Industrins och samhällets behov ska inte tas lätt på och det kommer att krävas tuffa beslut och svåra avvägningar. Vi vill också påminna om Förnybarhetstdirektivet som stipulerat att förnybar energi ska ges företräde i avvägningar då olika intressen står mot varandra. Vi kan inte se att det har fått genomslag i förslaget till ny havsplan. Ny förnybar energi är avgörande för att Sverige och världen ska nå sina klimatmål. Detta tydliggörs i det nya avtalet om klimatpolitiken inom Tidöavtalet, och i det uppdaterade Tidöavtalet understryks vikten av mer fossilfri el för att nå klimatmålet om nettonollutsläpp för 2045. Havsbaserad vindkraft har stor potential att, relativt andra kraftslag, snabbare bidra till att uppnå klimatmålen och samtidigt skapa och upprätthålla industri på land. Det regeringsuppdrag som ligger till grund för arbetet med att ta fram nya havsplaner anger att målsättningen är att havsplanerna ska, tillsammans med tidigare havsplanering, möjliggöra totalt 120 TWh i årlig produktion. Det är därför rimligt att anta att de nya havsplanerna kommer att ha mycket stor betydelse för var och hur mycket havsbaserad vindkraft som kommer att byggas ut i Sverige framöver. Havsplanerna bör därför utvecklas i nära samråd med havsvindutvecklare för att säkerställa att de områden som pekas ut också är de områden som är av kommersiellt intresse och där det finns en hög sannolikhet för att realisera konkurrenskraftiga havsvindprojekt. Om inte detta sker är det stor risk att den energiomställning vi ser framför oss inte kommer att ske varken i rätt tid eller omfattning. Det minskar också Sveriges konkurrenskraft vad gäller bibehållande och nyetablering av industrier gentemot andra länder där fossilfri el blir billigare och mer lättillgänglig. Det kommer i längden att påverka arbetstillfällen och Sveriges välstånd i stort.	Synpunkten noteras. I flertalet områden finns projekt i olika skeden. Det har funnits möjlighet att lämna synpunkter under samråd och granskning.
094.19	Freja Offshore AB	Genom bilagor ges information om sk. Reef cube för habitat restaurering mm. och kring bottentrålning. Se inlämnade bilagor.	HaV har tagit del av underlaget.
151.00	Föreningen Rädda Hallandskusten	Ideella föreningen Rädda Hallandskusten (RHK) har i en tidigare inlaga som bifogas, se bilaga, kritiserat Hav- och Vattenmyndighetens så kallade bedömningsaspekter. Vi fokuserade då på aspekter vad gäller fågel, marina däggdjur, bottendjur, fisk och fisklek, men vill nu också tillägga klimataspekter. RHK ifrågasätter starkt HaV:s bedömningsaspekter. Hur kan ”klimat” anses vara en stor positiv effekt? SMHI:s	Hydrografiska effekter räknas in under aspekten "Vatten och luft" i konsekvensbedömningen. Enligt rapporten från SMHI finns det risk för påverkan på hydrografi vid anläggandet av havsbaserade vindkraftsparker, men denna påverkan bedöms också vara ganska liten i

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		rapport ”Regionala effekter av havsbaserad vindkraft” av Lars Arneborg, Jörgen Öberg, Per Pemberton, Maria Karlberg, Sam Fredriksson, SMHI, publicerad 8 december 2023, uppdaterad 7 juni 2024, visar på en stor negativ effekt både på klimatet över och under havsytan. Utdrag från rapporten; ”I Sverige har miljöeffekter av havsbaserad vindkraft hittills mest setts som en lokal påverkan i närheten av vindparkerna, i synnerhet under anläggningsfasen. Effekterna är dock mer omfattande än så, och innefattar även driftsfasen. Under vattenytan bromsar fundamenten vattenströmmar och skapar turbulens som blandar olika vattenskikt. Ovan ytan minskar vinden bakom vindparken, vilket i sin tur påverkar strömmar och skiktning i havets ytskikt. Båda dessa effekter kan påverka hydrografi, biogeokemi och pelagiska ekosystem långt utanför en vindparks yttre gränser.” Om man gör tankeexperimentet att det uppfördes en anläggning, som liknar en vindpark, en industriell anläggning som kraftigt påverkar havsströmmar, som signifikant förändrar vindens effekt på havets ytskikt på stora ytor, men inte producerar energi, Hade den då haft en stor positiv inverkan på klimatet?	förhållande till förväntad påverkan från klimatförändringar, exempelvis havsförsurning, uppvärmning mm. Vi kommer att följa kunskapsutvecklingen på området.
151.01	Föreningen Rädda Hallandskusten	Andra aspekter som vi anser är negativa är inverkan på havsmiljön. Vindkraftsbladen eroderar bevisligen och sprider mikroplaster i havet, vilket kan få konsekvenser för det marina livet.	De myndigheter som är primärt ansvariga för spridning av mikroplaster och andra miljöskadliga ämnen (Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen) har bedömt att vindkraftverk inte är en förhållandevis stor spridningskälla till någon särskilt farlig kemikalie, såsom PFAS, Bisfenol A eller mikroplaster. Det pågår dock forskningsprojekt och studier för att utreda detta vidare och minska den spridning som sker.
151.02	Föreningen Rädda Hallandskusten	RHK håller med om att bedömningsaspekten ”Energi” är positiv, men att alla de andra är negativa.	Synpunkten noteras.
151.03	Föreningen Rädda Hallandskusten	RHK ifrågasätter starkt HaV:s bedömningsaspekter. Hur kan ”klimat” anses vara en stor positiv effekt? SMHI:s rapport ”Regionala effekter av havsbaserad vindkraft” av Lars Arneborg, Jörgen Öberg, Per Pemberton, Maria Karlberg, Sam Fredriksson, SMHI, publicerad 8 december 2023, uppdaterad 7 juni 2024, visar på en stor negativ effekt både på klimatet över och under havsytan. Utdrag från rapporten. Ett citat från rapporten redovisas. Om man gör tankeexperimentet att det uppfördes en anläggning, som liknar en vindpark, en industriell anläggning som kraftigt påverkar havsströmmar, som signifikant förändrar vindens effekt på havets ytskikt på stora ytor, men inte producerar energi, Hade den då haft en stor positiv inverkan på klimatet?	Synpunkten noteras. Tillskott av fossilfri el från havsbaserad vindkraft bidrar till klimatomställningen och uppfyllande av Sveriges energi- och klimatmål. HaV är medvetet om att det finns hydrografiska effekter, med följdeffekter på ekosystemen som kan vara negativa. HaV har gett SMHI i uppdrag att studera den havsbaserad vindkraftens effekter på hydrografi. Slutsatsen i rapporten *Hydrographic effects in Swedish waters of future offshore wind power scenarios. (SMHI 2024)* är att haloklin, och omblandning kan påverkas, vilket kan ha ytterligare effekter på ekosystemen. Omfattningen av dessa effekter är oklara och mer forskning behövs för att med säkerhet kunna konstatera om effekterna på hydrografiska faktorer är så pass allvarliga att föreslagen utbyggnad av energiutvinning i vissa områden bör begränsas därav.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.00	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	FSL vidhåller tidigare inlämnade synpunkter och poängterar att konsekvenserna inte är tillräckligt utredda. Inte heller har man gjort ett framtidsscenario av konsekvenserna. Vi de möten som FSL medverkat på, verkar man ta lätt på de allvarliga konsekvenserna. För att kunna göra en helhetsbedömning måste man gå till botten med alla problemen, konsekvenserna, i ett worst-case-scenario.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen är ett omfattande dokument som måste avgränsas. Mer detaljerade utredningar av specifika projekt i föreslagna energiområden kommer att göras i kommande tillståndsprocesser.
127.01	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Som det är i det reviderade förslaget har man, medvetet eller omedvetet, uteslutit vissa konsekvenser vilket framgår nedan. Det är orimligt att det i uppdraget står att man ska utelämna vissa obekväma konsekvenser. Det framgår tydligt att de konsekvenser som motverkar en utbyggnad av vindkraft tonas ner och vice versa. Det hade varit bra om man på något sätt kunde se hur ni viktat de delar av helheten som påverkar havet och även områden på land. Ingen kan se hur ni diskuterat och ”poängsatt” de olika problemen. Det framstår som att ni ”tycker” er fram till förslaget utan en helhet vilket framgår nedan. Ni har inte visat hur ni anpassat planerna utifrån miljöbalken. Vid tillståndsprövning och domstolsprövning kommer havsplanerna att utgöra en vägledning och om det inte finns en helhet så blir det en bedömning utan gedigen helhetsbild, vilket vore djupt olyckligt. Här har ni ett oerhört stort ansvar. Det är nu det gäller att få saker och ting på plats. När planerna väl är klubbade kommer en praxis att utformas som är mycket svår att rubba.	Synpunkten noteras. Det är en komplex process att förmedla en helhetsbild och vikta olika intressen och konsekvenser mot varandra, samtidigt är havsplanerna inte en utbyggnadsplan. Havsbaserade vindkraftsparker måste fortfarande söka tillstånd i föreslagna energiområden och mer detaljerade utredningar görs för att överblicka och minimera negativa konsekvenser.
127.02	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	I de planer som nu ligger på bordet är det bara vindkraft som tillåts växa i haven. Allt annat måste flytta eller stå tillbaka. Ni lägger en död hand på en stor del av haven.	Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.
127.03	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Ni har inte tagit upp problemen med alla ljudegenskaper, bara dB(A). Lågfrekvent ljud, infraljud och amplitudmodulerat ljud saknas.	Synpunkten noteras.
127.04	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Situationen för de som lever i, ovan och på havet negligeras. FSL värnar allt djurliv och varnar för konsekvenserna för allt levande i havet. På land har man vissa dB att förhålla sig till för att människor inte ska må dåligt. Detta har dock visat sig bara vare en liten lindring. Att som djur leva med vindkraftverk på upp emot 120 dB som källjud måste vara outhärdligt. Här måste man tänka ett varv till. Ingen mer än FSL verkar stå upp för hur djuren mår i denna miljöfarliga elproduktionsindustri. Hur mår djuren med skuggor dygnet runt, hur kan de orientera sig med ljusföroreningar vid mörker? Problemet avfärdas av er. Kan man tala om medvetet djurplågeri? Det måste redovisas hur ljudets olika egenskaper sprids på, i och ovanhavet. Om de förstärks, hur långt de når och hur de samverkar. På något sätt måste man försöka sätt tal på dödandet och lidandet gällande djuren. Beskriv vad som offras, både för djur och människor.	Det pågår studier för att undersöka långsiktiga effekter av havsbaserad vindkraft för det marina livet vid Lillgrund. Det ligger i Havs-och vattenmyndighetens absoluta intresse som ansvarig myndighet för havsförvaltning att skador på det marina livet minimeras vid anläggandet av havsbaserad vindkraft. Detta görs bland annat genom att det ställs villkor i utformning och anläggning av havsvindparkerna i kommande tillståndsprocesser. Den forskning som Havs- och vattenmyndigheten har tagit del av i arbetet med konsekvensbedömning av havsplaner indikerar inte att havsbaserad vindkraft skulle vara djurplågeri.
127.05	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Det är tydligt att fastighetsvärden påverkas av vindkraft var de än hamnar. Detta har inte belysts tillräckligt. Det är just de värden som naturen erbjuder och som alla uppskattar som vindkraften förstör. De fotomontage som visas ger ingen verklighetsbild, de är direkt vilseledande. När det är moln ovan verken lyses dessa upp med blinkningarnas intervall. Vem vill ha den natthimlen? Vem vill ha en	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		snurrande horisont? Horisonten och solens upp- och nedgång påverkas negativt. Det är just detta som människor uppskattar och värdera högt.	
127.06	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Vid arbeten på och under havsbottnen kommer CO2 att frigöras, allt enligt skotska och norska forskare. Hur mycket kommer att frigöras? Man måste, för att vara trovärdig, göra en tillförlitlig beräkning på hur många kg CO2 som sparas och hur många kg som släpps ut vid etablering av vindkraft till havs. Den saknas. Hela poängen med vindkraft är just CO2 och den vill man inte redovisa. Allt måste redovisas.	Det finns för närvarande inte några tillförlitliga mätningar för att uppskatta mängden koldioxid som frigörs vid exempelvis pålningsarbete på havsbotten. Det har gjorts studier för att uppskatta trålningens effekter på koldioxidlagring och utsläpp. HaV följer den pågående forskningen inom detta område.
127.07	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	De områden som pekas ut har alltid någon form av konflikt. Vindkraft står alltid i strid med många uppsatta miljömål.	Synpunkten noteras. HaV delar inte uppfattningen att etablering av havsbaserad vindkraft alltid står i konflikt med miljömål.
127.08	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Ett vindkraftverk innehåller många komponenter som innehåller olika grundämnen och sammansatta ämnen. Man måste kräva en innehållsförteckning så man vet vad en olycka med verken kommer att medföra för omgivningen. Man måste veta vad som vittrar och slits av.	Synpunkten noteras.
127.09	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	SMHI har en hel del synpunkter på hur verken påverkar havet och djurlivet negativt. Denna forskning verkar bara vara i sin linda. Då, liksom alltid, ska försiktighetsprincipen gälla. Det var tydligt att en av er tjänstemän på Hav och vatten, på ett möte, tonade ner SMHI farhågor och varningar. Dessa måste istället tas på största allvar, speciellt då SMHI måste anses vara en expertmyndighet.	HaV tar frågan på största allvar och gav därav SMHI i uppdrag att genomföra studien. Resultat är mycket intressant och visar på varierande grad av potentiell påverkan på salthalt, temperatur. Studien bygger på ett antal antagande och scenarion, vilket är viktigt att beakta. Betydande för tolkning av resultaten är bland annat de scenarion som antas. Studie innefattar ett scenario med ett mycket stort antal energiområden, utifrån försiktighetsprincipen. Scenariot innefattar samtliga ytor för energiutvinning i förslag till havsplan (mars 2024), vilket innebär cirka tre gånger större yta för energiutvinning än vad som, enligt regeringsuppdrag, havsplanen avser att i realiteten möjliggöra för. Studien innefattar även scenarion med mer realistisk utbyggnad, samt att antal andra antagande, bland annat gällande vindkraftsverkens utformning, årstider och hydrografiska modeller. SMHI:s slutrapport finns tillgänglig på SMHI:s webbplats.
127.10	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Man borde sneglat på konsekvenserna för elsystemet också. Det kanske inte ligger direkt tydligt i uppdraget men man kan ändå beröra problemen då dessa är tydliga.	Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.
127.11	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	På de möten där FSL närvarade sågs ingen vindkartering. Det är väl ändå en förutsättning för etablering, var finns den?	Förslaget baseras bland annat på underlag med vindkartering.
127.12	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Att industrialisera havet kan inte anses hållbart, hur beskriver ni hållbarhet?	HaV har att förhålla sig till givet aktuellt uppdrag om havsbaserad vindkraft och havsplaneringsförordning, vilken anger att havsplanering ska verka för att integrera näringspolitiska, miljömässiga- och sociala mål, samt att

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			en ekosystemansats ska tillämpas. Definition av hållbarhet sker utifrån vilken aspekt och dimension som avses, såsom ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Enligt de internationella globala målen som Sverige antagit är dessa hållbarhetsdimensioner odelbara och integrerade. Det innebär att samtliga dimensioner ska beaktas utifrån ett helhets- och hållbarhetsperspektiv.
127.13	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Vilken forskning och vilka referenser har ni haft tillgång till? Är det bara för vindkraften positiva referenser eller har ni tagit till er alla negativa rapporter också? Ni måste verka oberoende och ha tillförlitliga fakta att luta ert förslag emot.	HaV strävar efter att använda vetenskapliga underlag, samt expertbedömningar i arbetet med konsekvensbedömningar av havsplanen. Samtidigt finns det flera områden där vi vet att det behövs mer forskning gällande havsbaserad vindkraft och effekter. Vi utför även aktiv omvärldsbevakning, och strävar självklart efter att använda tillförlitliga och referenser. Källförteckningar finns i samtliga publicerade dokument.
127.14	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Under havet finns olika zoner med seismisk aktivitet, bl.a. Tornquistzonen, har dessa beaktats?	Denna fråga ligger utanför havsplaneringens uppdrag, se även synpunkt id 147.10.
127.15	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Har miljöbalkens alla relevanta paragrafer beaktats?	Förslaget utgår från gällande lagstiftning.
127.16	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Frågan om kompensation borde uppmärksammats?	Frågan om kompensation hanteras inte inom ramen för förslaget till havsplaner.
127.17	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Varje deltagare hos Havs- och vattenmyndigheten som arbetat fram detta förslag om energiutvinning ska visa att man inte på något sätt är partisk i vindkraftsfrågor genom en skriftlig försäkran i en bilaga.	Den som jobbar på eller för en myndighet måste beakta opartiskhet och objektivitet vid utförande av sina arbetsuppgifter och vid myndighetsutövning. Ingen som jobbar för myndighetens räkning får vara jävig eller delta i ärenden om dess opartiskhet kan ifrågasättas. Detta framgår av förvaltningslagen (2017:900) och också av myndighetens rutiner inom området.
127.18	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Landskapskonventionen måste beröras.	Landskapskonventionen berörs i Planeringsförutsättningar under avsnittet Kulturmiljö.
119.00	Försvarsmakten	Försvarsmakten överlämnade yttrande i samrådet för havsplanerna med beteckning FM2022-13345:29, daterat 2024-01-12. De synpunkter som framförs i detta yttrande ska ses som ett komplement till tidigare lämnat yttrande.	Noteras.
119.01	Försvarsmakten	I samband med att Försvarsmakten granskade samrådsförslaget genomfördes en grundlig analys av de områden som pekats ut för energiutvinning för att utreda möjligheterna till samexistens mellan försvarsintressen och etablering av vindkraftsutbyggnad i havet enligt förslaget. Efter genomförd analys kunde Försvarsmakten konstatera att det saknades förutsättningar att överlämna ett detaljerat svar till HaV med information kring hur varje enskilt område för energiutvinning bedöms påverka intressen för totalförsvarets militära del. Detta på	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		grund av processens utformning avseende valet och utpekandet av de aktuella områdena. Försvarsmaktens bedömning är att det föreligger risk att skyddsvärd information för totalförsvarets militära del som omfattas av sekretess skulle röjas om analysresultaten arbetades in i havsplanerna. Problematiken kvarstår inom ramen för nu aktuell granskningsversion valet och utpekandet av de aktuella områdena. Försvarsmaktens bedömning är att det föreligger risk att skyddsvärd information för totalförsvarets militära del som omfattas av sekretess skulle röjas om analysresultaten arbetades in i havsplanerna. Problematiken kvarstår inom ramen för nu aktuell granskningsversion.	
119.02	Försvarsmakten	Den beskrivna problematiken grundar sig i att såväl riksintressen som andra intressen för totalförsvarets militära del inte kan redovisas öppet i sin helhet. Huruvida ett intresse kan redovisas öppet eller inte baseras på en bedömning om en sådan redovisning skulle röja skyddsvärda uppgifter som omfattas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Det är mot bakgrund av detta som Försvarsmakten gör bedömningen att ett mer detaljerat underlag inte kan överlämnas till HaV.	Synpunkten noteras.
119.03	Försvarsmakten	Försvarsmaktens huvuduppgift är enligt förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten, att försvara Sverige och allierade stater mot ett väpnat angrepp med utgångspunkt i det kollektiva försvaret inom Nato. Av regeringsuppdraget (M2022/00276) framgår att underlaget om nya eller ändrade områden för energiutvinning ska utformas så att det inte försämrar totalförsvarets möjligheter att fullgöra sina riksdagsbundna uppgifter. Försvarsmakten bedömer fortsatt att om en fullskalig utbyggnad av vindkraft skulle genomföras inom samtliga föreslagna områden för energiutvinning, så medför det en omfattande försämring av totalförsvarets möjligheter att fullgöra sina uppgifter och skulle medföra påtaglig skada på riksintressen för totalförsvarets militära del. Vidare skulle en fullskalig utbyggnad av vindkraft inom föreslagna områden hindra Försvarsmaktens möjlighet att lösa myndighetens huvuduppgift. Det skulle även hindra uppgifter som att främja Sveriges säkerhet och hävda Sveriges territoriella integritet, att bedriva omvärldsbevakning eller upptäcka och identifiera yttre hot mot Sverige och svenska intressen. För att ge en korrekt bild av konsekvenserna en fullskalig utbyggnad skulle innebära för totalförsvaret och för att öka tydligheten kring avvägningen mellan försvarsintresset och andra statliga intressen ser Försvarsmakten det som nödvändigt att den aspekten arbetas in i konsekvensbeskrivningen (dnr 2024–001194), under rubrik 2.4.4. Totalförsvaret.	HaV bedömer att vi inte har haft tillräckligt med underlag för att genomföra mer detaljerad bedömning av konsekvenser på försvarets intressen. Detta är ett viktigt område för framtida samverkan.
119.04	Försvarsmakten	Mot bakgrund av att havsplanerna inte har kunnat omhänderta försvarsintressen som omfattas av sekretess vill Försvarsmakten understryka att planerna inte kan anses vara vägledande i sin helhet avseende samexistens mellan försvarsintressen och vindkraftsutbyggnad i havet inom de redovisade områdena för energiutvinning. Försvarsmakten ser det som positivt att beteckningen ”f” (särskild hänsyn till totalförsvarets intressen) anges i samtliga områden för energiutvinning men anser att	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		förutsättningarna även behöver beskrivas i text för att skapa ytterligare tydlighet kring att frågan om samexistens inte är utredd.	
119.05	Försvarsmakten	Under rubriken Havsplanernas områden med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen sid. 25 (granskningsversion av Förslag till ändrade havsplaner) behöver det framgå att det enligt ovan beskrivning finns osäkerheter kring samexistens med försvarsintressen och att det potentiellt kan innebära att en utbyggnad av vindkraft skulle medföra skada på dessa. Anpassning av utformning och lokalisering kan därmed inte anses säkerställa försvarsintresset generellt. Bedömningar gällande eventuell skada måste därför fortsatt bedömas för varje enskilt projekt inom ramen för tillståndsprocessen.	Havsplanerna hanterar osäkerheten gällande påverkan på försvarsmaktens intressen genom att visa på att särskild hänsyn till totalförsvarets intressen behöver tas inom samtliga energiområden.
119.06	Försvarsmakten	Under rubriken Förnybar elproduktion sid. 42–43 (granskningsversion av Förslag till ändrade havsplaner) anges det att intressekonflikterna med bland annat försvar generellt är lägre i Bottniska viken. Försvarsmakten anser att det behöver förtydligas att HaV inte har fullständig kännedom om hur det förhåller sig avseende försvarsintresset då det även kan finnas intressen som inte redovisas i öppna kartunderlag. Detta görs även gällande för övriga liknade beskrivningar i granskningshandlingen.	Förslaget har förtydligats.
119.07	Försvarsmakten	Det bör framgå i beskrivningar och redovisningar av Försvarsmaktens öppna intressen, t.ex. vad gäller skjutfält och sjöövningsområden, att dessa utgör riksintresse enligt 3 kap. 9 § miljöbalken (1998:808). Detta är i dagsläget inte helt tydligt i beskrivningarna tillhörande användningar inom de olika havsplaneområdena.	Havsplanens beskrivning av försvarsintresset har förtydligats med att riksintressen på land även kan ha påverkansområden och behov av hindersfrihet som sträcker sig ut i havsplaneområdet.
119.08	Försvarsmakten	Gällande samexistens mellan områden för natur och försvarsintresset vill Försvarsmakten lyfta fram det generella behovet av att kunna upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet. För att säkerställa myndighetens uppdrag behöver Försvarsmakten kunna uppträda på, under och över territoriet och territorialvattnet. Detta behöver kunna ske inte enbart i ett reaktivt utan även i ett förebyggande övervakande syfte. Försvarsmaktens marina förband utför därför bevakning och övervakning i samband med övning och förflyttning mellan olika platser eller när förbanden på annat sätt uppträder utanför myndighetens marina baser. Förflyttningar mellan hamnar, övningsområden och andra områden är en förutsättning för att kunna bedriva den verksamhet som krävs för att upprätthålla de förmågor och lösa de uppgifter myndigheten har. Försvarsmakten bedriver över tiden verksamhet på land, i luften, till sjöss och i skärgården. Verksamheten genomförs alla tider på året och på dygnet. Sådan förflyttning och bevakning måste vara möjlig även inom såväl naturreservat som nationalparker.	Reglering av naturreservat och nationalparker faller utanför havsplanens mandat. Däremot finns vägledning om användning natur och samexistens med andra användningar samt särskild hänsyn till höga naturvärden.
119.09	Försvarsmakten	Havsplanerna har en icke-bindande juridisk status och syftar till att ge vägledning till myndigheter, kommuner och regioner vid planläggning och prövning av anspråk på användning av områden i havet. Det anges i granskningshandlingen att planerna vid behov innehåller avvägningar mellan olika intressen. Syftet med havsplanerna är att bidra till en långsiktigt hållbar utveckling där olika mål förenas och att samexistens främjas mellan olika verksamheter och användningsområden. Försvarsmakten vill	Kommentaren noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		återigen påtala att försvarsintressen som omfattas av sekretess inte har kunnat avvägas fullt ut i arbetet med de nya havsplanerna utifrån processens utformning vad gäller valet av de områden som föreslås för energiutvinning.	
119.10	Försvarsmakten	Som sektorsmyndighet för totalförsvarets militära del och remissinstans i tillståndsprocessen granskar Försvarsmakten samtliga ansökningar om vindkraft till havs utifrån miljöbalkens bestämmelser. Myndigheten berörs därmed i stor utsträckning av den stora efterfrågan på utbyggnaden av vindkraft i havet. Planeringen och utbyggnaden av vindkraft avgörs och beslutas inom ramen för tillståndsprocessen i enlighet med miljöbalken (1998:808). Genom det system Sverige har i dag, ett så kallat open door-system, kan vindkraftsbolag ansöka om tillstånd för vindkraftsetableringar både i och utanför de områden som pekats ut för energiförsörjning i havsplanerna. Detta oaktat anslutningsmöjligheter, energibehov och lämplighet. Utifrån det förslag till havsplaner som nu redovisas kvarstår Försvarsmaktens behov att granska varje enskilt remissärende gällande vindkraft till havs i tillståndsprocessen för att kunna säkerställa att påtaglig skada på riksintressen för totalförsvarets militära del inte uppstår. Försvarsmakten förespråkar i enlighet med tidigare yttrande en förstärkt statlig planering som möjliggör avvägningar mellan statliga intressen i ett tidigt skede. Det pågår en rad utredningar på uppdrag av regeringen där en utveckling av Sveriges planeringssystem ses över. Försvarsmakten deltar aktivt i utredningsarbetet.	Havs- och vattenmyndigheten noterar i sitt regeringsuppdrag om en kunskapssammanställning om möjligheterna för samexistens mellan havsbaserad vindkraft, yrkesfiske, vattenbruk och naturskydd att ett anvisningssystem skulle öka möjligheterna för samexistens med olika intressen.
119.11	Försvarsmakten	Slutligen vill Försvarsmakten lyfta fram att Sverige inträdde som fullvärdig medlem i försvarsalliansen NATO den 7 mars 2024. Som allierad stat inkluderas Sverige i Natos gemensamma operationsplanering och ingår i en regional planering. Det kan inte uteslutas att Natomedlemskapet kommer att behöva beaktas framgent i samhällsplaneringen inom ramen för vägledande planeringsunderlag kopplat till mark- och vattenanvändning. Detta för att säkerställa Sveriges och Natos förmågor.	Synpunkten noteras.
147.00	God livsmiljö Hylte	God Livsmiljö Hylte informerar om att man driver tre överklagande när det gäller miljöprövningsprocesserna för projekten Galatea och Kattegatt Syd och lämnar kommentarer om felaktigheter och bristande analys av detta har lett till allvarliga felbedömningar och bristande analys av • EU-kommissionens planer på ca 10 000 vindkraftverk i Nordsjö- och Östersjöområdet. • gränsöverskridande klimateffekter när dessa över tre hundra meter höga vindkraftverk bildar nya - ”bergskedjor” som pressar fuktig havsluft mot kallare luftlager så att nederbörden faller i haven. Vilket normalt sker i kanten av Sydsvenska höglandet (200 m ö.h). - ”barriärrev” som hindrar ingående syrerika saltströmmar till Östersjön och minskar våghöjderna, vilket påverkar återfångst av CO2 innebärande negativ klimateffekt. • behovet av mark- och vattenområden för att uppnå EU-kommissionens och UN:s	Noteras. Synpunkter på enskilda prövningar eller regeringens beredning av enskilda ärenden eller generellt hanteras inte inom havsplaneringsprocessen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		krav på 20–50%-ig utökning av naturskyddade områden fram till 2030. • vetenskapliga bevis på ohälsa ned till cell- och kromosomnivå med potentiella momentana risker och kommande mutagena defekter i arvsmassan. God Livsmiljö Hylte anser att regeringen därför har • åsidosatt sin egen nya Klimatlag 2 §, med tydliga kriterier för att just förebygga de destruktiva effekter som kan påvisas på folkhälsa, klimat, ekosystem, biologisk mångfald, vattenkraft och huvudnäringarnas ekonomier. • åsidosatt kravet på korrekt fastställda nationellt strategiska planer enligt EU-kommissionens och UNECE:s decision VII/8f. • suboptimerat miljöprocesserna till de kustnära länsstyrelserna utan vägledande strategiska planer, säkerställda bullerregelverk eller medicinsk kompetent medverkan. 16 projekt är redan utdelade utan vetenskaplig konsensus över verkens emission av infraljud, lågfrekvent ljud, markvibrationer, partikelförflyttningar, nanopartiklar, ljusföroreningar och magnetfält. Den ackumulerade effekten har dignitet för omedelbart moratorium. Enbart riskerna vid långtidsexponering av infraljud har potential för att förbjuda storskaliga havsbaserade anläggningar >70–90 km från verken. Mätningar och beräkningar visar att industrianläggningen Kriegers Flak emitterar höga infraljud ända upp i Sjöbotrakten i Skåne. Flertalet tillstånd ska därför återtas enligt Miljöbalken 24 kap. avseende tillstånds giltighet, omprövning m.m. Såväl Kammarrätten Göteborg som Mark- o Miljödomstolen vid Tingsrätten i Vänersborg har inte efterlevt Miljöbalken 9–10 §§ avseende förbud att bedriva verksamhet som medför risk för att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller miljön försämras avsevärt. Sådan verksamhet får bara bedrivas om regeringen finner att det finns särskilda skäl. Detta gäller dock inte om verksamheten eller åtgärden kan befaras försämra det allmänna hälsotillståndet. • fattat många beslut som baserats på länsstyrelsernas i övrigt undermåliga och ojämna beslutsunderlag i avsaknad av den nationella vägledning som krävs enligt EU-kommissionens och UNECE:s decision VII/8f. • föregripit den samrådsinformation som insamlats och bearbetats av HaV inom ramen för direktivet för havsplaner. • föregripit utfallet av Miljömålsberedningens uppdrag att lämna förslag till regeringen om hur miljökvalitetsmålen och Generationsmålet kan nås på ett sätt som är kostnadseffektivt ur ett samhällsperspektiv. Delar av detta direktiv överensstämmer med intentionerna om nationell vägledning i EU-kommissionens och UNECE:s decision VII/8f. Uppdraget har ytterligare förtydligats i tilläggsdirektivet om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s	

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF) (Dir.2022:126). Det senare tangerar vårt krav om att först avsätta 30–50 % av landets yta. Strategin är dock avgränsad till landbaserade ekosystem inklusive våtmarker med särskilt fokus på markanvändningssektorn. Det är en allvarlig felbedömning då de extrema europeiska havsplanerna kan få fatala klimateffekter på den landbaserade återfångsten av klimatgaser och tillväxten inom de areella näringarna. Det ökar därmed betydelsen för att tanken på en Nordeuropeisk Maritim skyddszon i Kattegatt bör ges företräde i HaV:s förslag till regeringen. Vi utvecklar detta i separat avsnitt.	
147.01	God livsmiljö Hylte	God Livsmiljö Hylte redogör för en sammanställning i en överklagan till miljööverdomstolen. Sammanställningen avser infraljud, lågfrekvent ljud, markvibrationer och partikelförflyttningar, ljusföroreningar, nanopartiklar och evighetsgifter (PFAS), elektromagnetiska fält, regional klimatpåverkan, seismisk instabilitet. För mer information hänvisas till inlämnat yttrande.	Noteras.
147.02	God livsmiljö Hylte	God Livsmiljö anser/lyfter att det finns allvarliga kunskapsluckor om ny fartygsled och dess effekter och risker, att det saknas nationalekonomisk analys, att ekonomiska driftkalkyler är överskattade och vilseledande och geopolitisk risk.	Synpunkten noteras.
147.03	God livsmiljö Hylte	HaV-myndigheten har föredömligt redovisat all inlämnad samrådsinformation med egna kommentarer. Kommentarerna är dock ofta avledande med hänvisning till regeringens målbild eller utredningsdirektivets begränsningar. Ibland används det vaga begreppet ”Synpunkten noteras”. Många vetenskapliga evidens undanhålls därmed och lyfts mot framtiden. Detta stärker vår inställning att regeringsuppdraget saknar legitimitet då myndigheten på egen hand tvingats ta ställning till frågor som skulle hanterats av regeringen genom anlitande av nationell spetskompetens och transparent medverkan av civilsamhället. Havsplanerna har därmed förlorat i värde och flera frå. Frågor lyfts ut ur processen med hänvisning att de får behandlas i senare konkreta miljöprövningar. Detta kommer att medföra en rad onödiga miljöprocesser och överklaganden. Myndigheten har i flera avseenden varit bakbunden av den politiska målbilden att peka ut tillräckligt stora vatten och kustområden för att uppnå löst antagna politiska mål oavsett [sammanfattning] ljudbelastningar, gränsöverskridande klimateffekter, klimatpåverkan, sjuka ekosystem som raseras på grund av vibrationer, partikelrörelse, bullernivåer ljusföroreningar och magnetfält, för hög målbild. För mer information hänvisas till yttrande som lämnats in till HaV.	Synpunkten noteras.
147.04	God livsmiljö Hylte	Tydlig information om infraljudens skadliga medicinska effekter över långa avstånd har utelämnats. God Livsmiljö Hylte lyfter fram forskning/underlag om infraljud, ljudalstring, hälsoaspekter för människor och markvibrationer. Bland annat tas Kriegers flak upp, samt redovisas beräkningar för ljudnivå för den halländska kusten. Den aggregerade bedömningen av effekterna i Västerhavet är därför felaktig och ska revideras till högsta skadliga effekt eller ogenomförbar status för Västerhavet.	HaV noterar att föreningen inte är nöjd med hur frågan om infraljudets påverkan på människors hälsa hanterats av flera myndigheter. Den forskning om att infraljud påverkar människors hälsa rent medicinskt och att avstånd så pass stora som 70–90 km krävs för att vara på den säkra sidan för att undvika allvarliga hälsoeffekter stöds inte av den forskning som Naturvårdsverket tagit del av och

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			sammanställt, exempelvis i denna rapport *Vindkraftens påverkan på människors intressen – Uppdaterad syntesrapport 2021 ISBN 978-91-620-7013-7.*
147.05	God livsmiljö Hylte	Fortsatt arbete med energiutvinning i havsplanerna syns därför meningslöst och bör avslutas då förslagen inte kan passera framtida miljöprövningsprocesser eller överklaganden i EU-domstolen. Dessa processer kommer att bli såväl onödigt resurskrävande som tidskrävande. Inställningen till kärnkraft ändrades på tre veckor och motsvarande process för moratorium mot vindkraft borde kunna gå lika fort mot bakgrund av de nya vetenskapliga rönen.	Noteras. Som myndighet under regeringen ska HaV genomföra och redovisa regeringsuppdrag.
147.06	God livsmiljö Hylte	De ackumulerade effekterna av infraljud är en ödesdiger samhällsfara. Sammanfattning i avsnitt 3, måste innehålla ett varnade delavsnitt Infraljud. Regeringen bör omgående informeras om de extrema havsbaserade industrianläggningarnas emission av hälsofarliga infraljud och de allvarliga medicinska effekterna. I syfte att regeringen • avbryter pågående regeringsuppdrag om utarbetande av havsplaner. • uppdrar åt landets akustiska och medicinska spetskompetens vid Uppsala Universitet (akustik) och Karolinska Institutet och Stockholms Universitet (medicin), samt Folkhälsomyndigheten (Inomhusbuller) att utarbeta nytt hälsosäkert bullerregelverk för vindkraft. • uppdrar åt landets biologiska och veterinärmedicinska spetskompetens att utreda hur vibrationer//partikelförflyttningar och infraljud påverkar celldelningen på kromosomnivå med risker för embryonal utveckling, ändrad könskvot eller defekt arvsmassa. • överväger att ändra målbilden för hav- och landbaserad vindkraft och lyfter över ansvaret för energiförsörjningen till produktionen av hybritstål till stålverken SSAB och H2-Steel. påbörjar nya ESBO-förhandlingar med Danmark-Norge-Finland om motsvarande agerande för att stoppa de gränsöverskridande konsekvenserna. • påbörjar nordiskt samordning av de danska och svenska kärnkraftsprojekten, potentiell brytning av norsk thorium, utvinning av restenergin i kärnkraftsavfallet och kylvattnet från kärnkraftverken, geotermisk energi i den Tornquistska seismiska zonen som går genom Danmark, Kattegatt och Skåne, djuplagring av solenergi, bioenergi, effektivisering etc. • återtar miljötillstånd för projekten Galene och Kattegatt Syd. Härmed blir projekten V317, V305 och V364 inaktuella. Liksom flertalet övriga energiområden.	Dessa synpunkter riktas egentligen till regeringen. HaV har ingen befogenhet över dessa punkter. Information om infraljud, och infraljudsmodelleringar för projekt i föreslagna energiområden är en del i tillståndsprocessen.
147.07	God livsmiljö Hylte	Den övergripande sammanfattningen av problemområden i avsnitt 3 saknar delavsnitt för Klimat. God Livsmiljö Hylte lyfter direkt klimatpåverkan, direkt regional temperaturhöjning. Indirekta klimateffekter (hämmad synergi med mikroorganismernas mykorrhizasystem, ökade utsläpp av markbundet kol, minskad återföring av CO2 från atmosfären, hämmad fotosyntes, insektsskador, andra ej värderade indirekta landbaserade konsekvenser, hämmad återföring av CO2 i haven, mindre planktonmassa).	HaV delar uppfattningen att det finns ett stort antal klimatrisker eftersom klimateffekter har och kommer att ha en stor påverkan på förutsättningar för liv, väder, naturkatastrofer mm. Vi ser dock inte kopplingen till att havsbaserad vindkraft skulle öka klimatriskerna. Den kan ses som ett sätt att byta ut fossilbaserad energiproduktion mot fossilfri i syfte att minska klimatrisker.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Sammanfattning i avsnitt 3, måste innehålla ett varnade delavsnitt Klimatrisker. Konsekvensbeskrivningen till regeringen måste tydligt redovisa • riskerna för allvarliga klimatförändringar, torka, risker för vattenbrist för hushåll, konstbevattning, social service, näringsliv och minskad vattenkraft. • behovet av nationell säkerhetsanalys av livsmedelsförsörjningen i flera scenarier. Med medverkan av Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Skogsstyrelsen och Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap • behovet av nya gränsöverskridande ESBO-förhandlingar med Danmark-Norge-Finland om - begränsad havsbaserad vindkraft. - samordnad alternativ energipolitik	
147.08	God livsmiljö Hylte	Tydlig information om att hinderbelysningens ljusföroreningar ändrar ekosystemens dygns- och årsrytm. God Livsmiljö i Hylte lyfter bland annat blinkande ljus, osynligt OR-ljus, effekter av LED ljus på insekter och människors sömn, minskat livsutrymme pga av ljus för fler artgrupper, ljus hot mot träd, artificiell ljusförorening. Sammanfattning i avsnitt 3, måste innehålla ett varnade delavsnitt Ljusföroreningar. Det finns en tydligt förpliktigande skyldighet för HaV att till regeringen framföra • vetenskapliga bevis för att ljusföroreningarna rubbar alla arters dygns- och årsrytm, vilket får kaosartad effekt på folkhälsa, ekosystem och biologisk mångfald som utgör bas för samhällets ekonomiska utveckling. • behovet av nationell riskanalys av ljusföroreningarnas hot mot hållbar framtid. • att de vetenskapliga bevisen är så starka att den uppsatta energipolitiska målbilden är orealistisk inom ramen för gällande nationell och unionell lagstiftning.	Vindval har sammanfattat forskningsläget gällande hinderbelysningens påverkan på det marina livet syntesrapporten *Effekter av havsbaserad vindkraft på fisk, rapport 7115, juni 2023.* Rapporten finns tillgänglig på Naturvårdsverkets webbplats. I rapporten konstateras att det är låg risk för att ljus från havsbaserade vindkraft skulle påverka negativt på grund av att lamporna sitter långt över ytan.
147.09	God livsmiljö Hylte	Tydlig information om att havbaserad vindkraft utgör kraftigt hot mot bottensedimentens ekosystem. Egensvängningar i torn och fundament genererar partikelrörelser som utgör kraftigt hot mot ett 50-tal känsliga arter i sedimentskikten. Effekterna är inte utredda. God Livsmiljö Hylte delar inte HaV:s syn som redovisas i samrådsredogörelsen: #Påverkan från vibrationer är i dagsläget inte en parameter som är med i exempelvis havsmiljödirektivet, då det inte anses som en betydande belastning. Det finns ingen forskning som visar på överhängande risker (både drift och anläggningsfas) av vibrationer från vindkraft. Skulle det visa sig att vibrationer i bottensediment påverkar ekosystemen och organismer negativt kommer riktlinjerna att revideras." God Livsmiljö redogör för varför man anser havsbaserad vindkraft utgör kraftigt hot mot bottensedimentens ekosystem: egensvängningar i torn och fundament genererar partikelrörelser som utgör kraftigt hot mot ett 50-tal känsliga arter i sedimentskikten. Två relevanta rapporter kan åberopas som visar att miljöbedömningarna utelämnat den miljöaspekt som kan vara helt avgörande för havens ekosystem Substratvibrationer och deras potentiella effekter på fiskar och ryggradslösa djur. (Hawkins, Hazelwood, Popper, Macey 2021) och *Betydelsen av*	Synpunkten noteras. De vetenskapliga studier som är bifogade i underlaget från föreningen konstaterar inte att vibrationer från havsbaserade vindkraftsparker skulle utgöra ett kraftigt hot mot bottenlevande organismer i samband med etablering av havsbaserad vindkraft. Däremot finns det behov av att utreda effekter på olika marina organismer av vibrationer från konstruktionsarbeten mer ingående. Studier som gjorts på de existerande havsbaserade vindkraftverken visar inte att förekomsten av marina organismer minskar runt fundamenten (exempelvis artikeln *Effects of an offshore wind farm on temporal and spatial patterns in the demersal fish, 2013. D*et pågår också nya studier av biologisk mångfald vid Lillgrund just nu inom projektet *WIND4COCO* som leds av SLU. Under anläggningen av parkerna går det inte att undvika påverkan på den marina

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		partikelrörelser för fiskar och ryggradslösa djur. (Popper, Hawkins, 2018). För att utveckla riktlinjer för effekter av alla ljud från mänskliga aktiviteter på fiskar och ryggradslösa djur är det nödvändigt att inkludera partikelrörelse som ett huvudfokus i studier. Samexistens omöjlig. Sammanfattning i avsnitt 3, måste innehålla ett varnande delavsnitt Partikelförflyttningar och vibrationer. Konsekvensbeskrivningen till regeringen måste innehålla tydlig information om • forskarnas redovisning av det bristande kunskapsläget om partikelförflyttningar och vibrationer. • behovet av ökad grundforskning om skadliga effekter på det bentiska sedimentet och de marina ekosystemen. • behovet av ökad grundforskning om partikelförflyttningarnas och vibrationernas embryonala påverkan under känslig utvecklingsfas med effekter på könskvot, celldelning och arvsmassan. a • behovet av regelverk med nivåer mot negativa effekter i form av ökad dödlighet, vävnadsskador, effekter på hörselförmågor och/eller förändringar i beteende och fysiologi. • behovet av revidering av målbilden mot bakgrund av ➢ statusen i Östersjön där 40 % av havsbottnarna redan är utslagna ➢ OSPARS och HELCOM:s regelverk och planer. ➢ EU-kommissionen och UNECES:s • möjligheten att utse Kattegatt och Skagerrak till en skyddad European Maritime zone. I syfte att bevara ett för Nordeuropa värdefullt marinbiologiskt område till eftervärlden	organismer som lever relativt fixerade i sedimentet. Men när anläggningsarbetet är färdigställt är myndighetens bedömning att det kommer att ske en återhämtning, varför detta inte bedöms som en permanent och allvarlig effekt.
147.10	God livsmiljö Hylte	3.5. Risker för seismisk instabilitet. Tydlig information om Tornquistska seismiska zonen som går genom Danmark, Kattegatt och Skåne. Utveckling av riskbegreppet likvifaktion. Det bör tvärtom vara HaV:s skyldighet att skydda hallänningar, skåningar och västgötar mot jordskalv som kan utlösas av kraftiga vibrationer och partikelförflyttningar från de industriella havsbaserade anläggningarna i Västerhaven. God Livsmiljö Hylte redogör för aspekter kring risker för seismisk aktivitet eller jordbävning på grund av triggande installationer av vindkraftsturbiner. Mer information finns i yttrandet som lämnats till HaV. Regeringen bör därför återkalla miljötillstånden för Galene och Kattegatt Syd då geologiska undersökningar saknats om berggrunden och de seismiska riskerna. Sammanfattning i avsnitt 3, måste innehålla ett varnande delavsnitt Seismisk aktivitet. Konsekvensbeskrivningen till regeringen måste innehålla tydlig information om	Frågan om seismisk aktivitet ligger egentligen utanför HaV:s uppdrag. Eftersom Boverket har beslutat att Sverige inte behöver byggnormer för risken med jordskalv, har Sverige inte implementerat den Europeiska byggnormen för jordbävningar, Eurocode 8. Detta betyder att Sverige inte har någon officiell vägledning för vad man behöver ta hänsyn till. Enligt seismologisk expertis på Uppsala universitet är vindkraftverk relativt kortlivade i förhållande till seismisk aktivitet. I Sverige orsakas jordskalv till största del av den plattektoniska rörelsen från mittatlantiska ryggen, den rörelsen sätter upp spänningar också i svensk jordskorpa som ibland utlöses i skalv. Det går inte att utesluta att kraftiga rörelser i en vindparksanläggning skulle kunna få ett relativt ytligt

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		• den Tornquistska seismiska zonen som går genom Danmark, Kattegatt och Skåne. • beslutsunderlagen för Galene och Kattegatt Syd saknar geologiska undersökningar av bergarter, förkastningsbranter och sedimentlager. • länsstyrelsen Hallands underlåtenhet att redovisa samrådsinformation och utreda risker för befolkningen i Skåne, Halland och Göteborgsområdet. • behov av utvärdering av seismiska risker vid större vindkraftsanläggningar, säkerhetsavstånd och förbud av fundamentförankrade vindkraftverk. Dock irrelevant med hänsyn till ny kunskap om de kraftiga infraljudens hälsofarliga påverkan på stor del av befolkningen över stora avstånd.	jordskalv att ske lite tidigare än vad som annars skulle skett, men den bakomliggande orsaken skulle ändå vara plattektoniken. Risken för att en vindkraftspark skulle orsaka ett jordskalv är ändå "oerhört låg". Vindkraftverk hade kan störa seismisk övervakning. Det finns två mätstationer i SNSN där det byggts vindparker i närheten vilket gör det problematiskt att observera små skalv när det blåser. Storleken på de vibrationer som kommer från verken är dock inte i nivå på dem som passerar regelbundet från större jordbävningar i Sverige och runt om i världen. HaV:s samlade bedömning är att frågan ligger utanför myndighetens huvudansvar, och det är upp till andra ansvariga myndigheter att ta ställning till de risker som God livsmiljö Hylte lyft.
147.11	God livsmiljö Hylte	NECP innehåller ingenting om de destruktiva effekterna på Folkhälsa. Konsekvensbeskrivningen till regeringen måste innehålla tydlig sammanfattning av • referensorganens samtliga framförda varningar för dessa destruktiva effekter. • behovet av riskanalys enligt Klimatlagen 2§ och skyldigheten att skydda medborgarna enligt Miljöbalken Kap 2, 3§ och 9/10 §§. • behovet av att återföra dessa frågor till Europanivå där ny politisk trend avser söka revidera de extrema planerna på havsbaserad vindkraft i Nordsjö-området. I syfte att syna nuvarande EU-planer genom obligatorisk relevant miljökonsekvensbeskrivning. • behovet av nya ESBO-förhandlingar med utgångspunkt från de i samrådsunderlaget framkomna synpunkterna och vetenskapliga evidensen om de destruktiva effekterna. • framförda krav på att alla pågående miljöprövningsprocesser måste avbrytas mot bakgrund av övertygande evidens för allvarliga konsekvenser för folkhälsan och ekosystemen i nutid och framtid. • beslut om moratorium för beviljade tillstånd i avvaktan på domar i Högsta Förvaltningsdomstolen, Mark- och miljööverdomstolen och EU-domstolen.	NECP beslutas av regeringen inte inom ramen för havsplaneringen.
147.12	God livsmiljö Hylte	Konsekvensbeskrivningen till regeringen måste innehålla tydlig information om • samtliga kunskapsluckor och behov av riskanalys i samverkan med nationell spetskompetens och civilsamhället. • behov av samverkan med Danmark, Norge och Finland om skyddsåtgärder som redan regleras i OSPAR-konventionen och HELCOM:s Baltic Sea Action Plan, samt den senaste HELCOM-rapporten som visade skrämmande status för alla miljöaspekter. • behovet av att tillsammans med de nordiska länderna analysera Technical guidance on the • application of ‘do no significant harm’ under the Recovery and Resilience Facility Regulation. För att avgöra om det inte redan är för sent. och med specifik	Synpunkten noteras. Frågorna ligger utanför syftet med konsekvensbeskrivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		målsättning att utse Kattegatt och Skagerrak till en skyddad European Maritime zone. I syfte att som kompensatorisk åtgärd bevara ett för Nordeuropa värdefullt marinbiologiskt område till eftervärlden	
147.13	God livsmiljö Hylte	Konsekvenser. Områdena V317, V305 och V364 måste tas bort ur planen, då de ligger inom ca 10bkm från Halmstad och innebär allvarlig hälsofara. Regeringen ska informeras om • infraljudens medicinska hälsofarliga effekter över 50-90 km. • Ursula Maria Bellut-Staecks avrådan från uppförande av större vindkraftsindustriella anläggningar m.m. • vibrationer och infraljudens embryonala påverkan under känslig utvecklingsfas med effekter på könskvot, celldelning och arvsmassan. • Frankrikes högsta domstols beslut att förbjuda vindkraft	Synpunkterna noteras. Områden V317, V305 och V364 kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen. I område V305 finns ett tillstånd för uppförande av en vindkraftspark.
147.14	God livsmiljö Hylte	Länsstyrelsen Halland visar att föreslagna energiområden ligger över de viktiga lekområdena. Forskare ser samband med minskad population och driftstart av stor tysk anläggning i viktigt lekområde för Östersjötorsk. Områdena V317, V305 och V364 måste tas bort ur planen.	Synpunkten noteras. Påverkan på torsklekområdet får hanteras i den mer detaljerade tillståndsprövningen för eventuell etablering i V317 och V364.
147.15	God livsmiljö Hylte	Konsekvenser. Projekten Galene och Kattegatt Syd är felaktigt placerade i ett globalt huvudstråk för migrerande fåglar. Rovfåglar som migrerar över Anholt kommer att attraheras och är redan hotade på den danska sida.	Synpunkten noteras. I förslaget som lämnas till regeringen anges särskild hänsyn till höga naturvärden avseende på fågel i de områden som omfattar de tillståndsgivna projekten. I tillstånden för vindkraftsparkerna finns villkor som rör fågel.
147.16	God livsmiljö Hylte	Konsekvenser. Regeringen måste därför informeras om alla övriga störningar av ekosystemen för att ge kommande generationer hallänningar och boende i landets övriga kustområden en ärlig chans till överlevnad och utkomst. Regeringen ska informeras om • alla svagheter i havsplanerna • de gränsöverskridande effekterna • inlämnade vetenskapliga bevis på destruktiva aspekter på människors hälsa, ekosystem och biologisk mångfald • samtliga frågor där det föreligger stora kunskapsluckor och behov av fortsatt forskning. • tanken att ge Kattegatt status som Europeisk Maritim zon, i syfte att i sista stund rädda ekosystemen, tumlarna och ett stort antal nordeuropeiska fågelarter och fiskenäringen.	Synpunkten noteras.
147.17	God livsmiljö Hylte	Konsekvenser. Regeringen ska informeras om miljötillstånd och risker som motverkar HELCOM- och OSPAR konventionerna.	I konsekvensbeskrivningen redovisas resultatet av konsekvensbedömningen. Konsekvensbeskrivningen lämnas till regeringen tillsammans med bland annat förslag till havsplaner.
147.18	God livsmiljö Hylte	Om miljömålen: God bebyggd miljö. Infraljud och lågfrekvent ljud är hälsoskadligt. *Begränsad klimatpåverkan*. Stor klimatpåverkan, torka, direkt temperaturhöjning, utsläpp av klimatgaser från våtmarker, minskad tillväxt och återfångst av CO2 i	Synpunkten noteras. HaV delar inte bedömningen att miljömålen raseras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		skogar och hav. *Levande skogar.* Minskade arealer. Regional och lokal torka, ökade insektsskador och ozolytprocess, störda ekosystem, störd fotosyntes och synergi med trädens rötter, minskad biologisk mångfald. *Myllrande våtmarker.* Vibrationer komprimerar – CO2 och metan frigörs. Plaster infiltrerar. Regional och lokal torka. Buller och skuggor minskande habitat. Störda ekosystem. *Storslagen fjällmiljö.* Störd syn-, ljud- och ljusmiljö. Hinderbelysningen ger tivolieffekter nattetid. *Hav i balans - levande kust och skärgård.* Buller stör fortplantning och uppväxt. Vibrationer och partikel-förflyttningar, magnetfält stör bottensediment och näringskedjan och arvsmassan. *Ett rikt växt- och djurliv.* Buller stör fortplantning och uppväxt. Minskar habitatyta. Dödar vid födosök och migration. Vibrationer och partikelförflyttningar, magnetfält stör bottensediment och näringskedjan och arvsmassan. Ljusföroreningar ändrar dygns- och årsrytm. Det generella flergenerationsmålet. Finns inte en chans.	
147.19	God livsmiljö Hylte	Tidigare synpunkter om åtaganden kring naturskydd, överskattade och avsiktligt vilseledande kalkyler, och geopolitiska risker. Även tidigare förslag om vad HaV bör informera regeringen om. Mer information finns i yttranden som lämnats till HaV.	Noteras.
147.20	God livsmiljö Hylte	Kritik framförs om presentation av exempel på landskapspåverkan som har publicerats på HaV:s webbplats, bl.a. om vidvinkelpresentationen. Hänvisning görs till riktlinjer för Scottish National Heritage riktlinjer (Visualisation Standards for Wind Energy Developments). Ger exempel på bilder. Föreslår omarbetning av presentation.	HaV tar till sig synpunkten inför framtida visualiseringar.
132.00	Gotlands ornitologiska förening	Områden Ö273 och Ö277 ska tas bort som Energiområde och Natur och Kultur ska ges företräde. Det finns tillräcklig och gedigen kunskap för att klassificera områdena som synnerligen värdefulla för naturvården och energiutvinning skulle innebära betydande hot mot biologisk mångfald.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö273 och Ö277 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
132.01	Gotlands ornitologiska förening	Område Ö205 och Ö219 bör ha en neutral beteckning där energi inte ges företräde. Dessa områden måste utredas avseende förekomst av rastande, flyttande och födosökande fåglar.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö205 och Ö219 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
132.02	Gotlands ornitologiska förening	Vi tar fasta på att 60 % av de ytor som angetts som område där Energi har företräde inte kommer att bebyggas och då bör självklart områden där det råder tveksamheter tas bort. Förslaget beskriver att utbyggnaden av havsbaserad vindkraft ska vara hållbar, vilket i förlängningen innebär att sådan verksamhet inte ska lokaliseras i områden där den sker på bekostnad av biologisk mångfald och ekologisk hållbarhet.	Synpunkten noteras. Vilka områden som får bebyggas avgörs i tillståndsprövningen.
132.03	Gotlands ornitologiska förening	Ett antal energibolag presenterade redan 2020 planer för havsbaserade vindkraftsparker i en rad nya områden med beteckningen G (generell användning) som med den nya vägledningen förvandlats till Energiområden, stort E eller under utredning E(utr). Ursprungligen fanns ett fåtal områden som sedan länge varit föremål för planer på havsbaserad vindkraft motsvarande 30–40 TWh. Nuvarande situation innebär att vindkraftsbolagens konsulter vältrar tusentals sidor material över	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		länsstyrelser runt om i landet som i sin tur skickar dessa till olika remissinstanser, däribland de regionala Birdlife-föreningarna (GOF är en av dessa). Det innebär en överbelastning som myndigheterna måste ta på allvar. Om en prövning skall vara rättvisande och demokratisk måste länsstyrelserna och ideella föreningar ges tid och medel för att kunna fullgöra sitt uppdrag. En rättssäker prövning kräver inte bara att ansökningshandlingar granskas utan att det ges möjligheter att jämföra dess uppgifter med andra parters. Det är inte ovanligt att bolagens ansökningar, som är att betrakta som en partsinlaga, i många avseenden inte är korrekta. Vid projekt som är landbaserade har detta lättare kunnat hanteras eftersom parallella studier liksom fältkontroller är relativt enkla att genomföra i jämförelse med exploateringsprojekt ute till havs som är både kostsamma och mer krävande.	
132.04	Gotlands ornitologiska förening	Gotlands ornitologiska förening lämnar synpunkter på två rapporter under projektet Marin MedVind-Underlag för storskalig hållbar vindkraft till havs som ska tjäna som underlag vid bedömning av påverkan från havsbaserad vindkraft (Effekter av havsbaserad vindkraft på marint liv (rapport 7049) och Ekologiskt hållbar vindkraft i Östersjön (rapport 7055). Båda rapporterna har tagits fram av anställda vid konsultbolaget Aqua Biota (numera uppköpt av bolaget Niras) som parallellt har arbetat fram underlag för ansökningar för tillstånd för havsbaserade vindkraftparker, Föreningen har påtalat brister och rena felaktigheter i dessa rapporter beträffande fåglar och pekat på problematiken med jävsförhållande. Trots kvarstående brister i dessa rapporter används de flitigt som hänvisning i ansökningshandlingar.	Synpunkten noteras.
132.05	Gotlands ornitologiska förening	Det är av största vikt att bolagens egna undersökningar verkligen ses som partsinlagor och inte oberoende studier. Innehållet behöver granskas av oberoende experter, vilket idag ofta faller på ideella föreningar med knappa resurser i relation till den stora mängd ärenden och material. I flera fall behövs även resurser för fältstudier i aktuella havsområden eftersom korrekta bedömningar inte uteslutande kan göras på bolagens inlagor. Det vore önskvärt om det tilldelades tillräckliga resurser att undersöka och försvara naturen i samband med exploateringsärenden. Det handlar om att kunna upprätthålla intakta ekologiska funktioner.	Synpunkter noteras.
132.06	Gotlands ornitologiska förening	Det är också väsentligt att havsplanernas vetenskapliga grund är överordnad och därmed inte tar hänsyn till enskilda bolags intressen eller tidsordning på ansökningar. I annat fall saknar de nödvändig trovärdighet och riskerar att leda till omfattande skador på biologisk mångfald.	Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.
132.07	Gotlands ornitologiska förening	Gotlands ornitologiska redogör för sin syn och framför kritik när det gäller beredning och underlag i ansökan om anläggning av vindkraftsparken Aurora. Man lyfter sörskilt hur alkor och sjöorrar hanterats i projektens underlag. I yttrandet presenteras egna underlag (se nedan).	Synpunkten noteras.
132.08	Gotlands ornitologiska förening	Ö273: Detta område är synnerligen värdefullt ur naturvårdssynpunkt, vilket borde prioriteras i den slutliga versionen av havsplanerna. Det är positivt att natur och kultur lagts till i det nya förslaget men energi borde tagits bort. I det fall det görs en bedömning att energi trots detta ska finnas med, bör de andra intressena ges	Synpunkten och information noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		företräde. Området är lokaliserat i uppvällningsområdena mellan de värdefulla utsjöbankarna och Östersjöns enda fågelberg Karlsöarna. Alkorna (sillgrissla och tordmule) använder området året runt som födosöksområde, passager och under ruggningsperioder då de förlorar flygförmågan. Det är ett otvetydigt faktum att området har en väsentlig betydelse för Karlsöarnas alkor, dels som fiskevatten, dels för rörelser till och från andra födosöksområden men även i hög grad för rörelser av hanar med sina ungar för både sillgrissla och tordmule. Området omfattar även den uråldriga flyttfågelled som går mellan Öland och Gotland, där miljontals fåglar passerar årligen under vår- och höstmigration. Det berör inte enbart olika arter sjöfågel utan även landlevande arter (t.ex. tättingar) som även lockas till belysning nattetid. Att lokalisera den typ av infrastruktur och verksamhet som vindkraft innebär vore inte bara ett högriskprojekt utan skulle allvarligt skada omistliga naturvärden och hota biologisk mångfald. Det skulle stå i strid med både nationell och internationell miljölagstiftning. Vi vill betona att hela havsområdet mellan Gotland och Öland och ner mot Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna samt ner mot Blekingekusten och Hanöbukten är viktiga områden att bevara orörda för den hotade östersjötumlaren och för Karlsöarnas häckande populationer av alkor men också andra sjöfåglar. Området Ö273 ligger mitt i ett område som används av åtskilliga miljontals flyttande fåglar (se bilaga 2). Gotlands ornitologiska förening redogör för sin syn på ett projekt inom Ö273 som är under beredning. Se yttrande för mer information.	försvarsintressen. Område Ö273 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
132.09	Gotlands ornitologiska förening	Gotlands ornitologiska förening menar att det finns brister i rapporter om påverkan från vindkraft när det gäller fågel. Rapporterna används som hänvisning i ansökningshandlingar.	Synpunkten noteras.
132.10	Gotlands ornitologiska förening	Det är av största vikt att bolagens egna undersökningar verkligen ses som partsinlagor och inte oberoende studier. Innehållet behöver granskas av oberoende experter, vilket idag ofta faller på ideella föreningar med knappa resurser i relation till den stora mängd ärenden och material. I flera fall behövs även resurser för fältstudier i aktuella havsområden eftersom korrekta bedömningar inte uteslutande kan göras på bolagens inlagor. Det vore önskvärt om det tilldelades tillräckliga resurser att undersöka och försvara naturen i samband med exploateringsärenden. Det handlar om att kunna upprätthålla intakta ekologiska funktioner. Det är också väsentligt att havsplanernas vetenskapliga grund är överordnad och därmed inte tar hänsyn till enskilda bolags intressen eller tidsordning på ansökningar. I annat fall saknar de nödvändig trovärdighet och riskerar att leda till omfattande skador på biologisk mångfald. För utredningar i syfte att ta fram underlag i havsplaner måste dessa vara oberoende. Utredningar som grund till havsplaner kan således inte jämföras med material som framställs vid enskilda ansökningar där det är sökanden med ekonomiska intressen och har skyldighet att ta fram underlag i sin ansökan. Det är likväl av största vikt att utredningar inte sker av samma konsultbolag/personer som har utkomst i liknande arbeten för exploatörerna.	Synpunkten noteras. Miljökonsekvensbeskrivningen fastställs i tillståndsbeslutet. Det är sökandes ansvar att ta fram dem. De underlag som används i havsplaneringsarbetet bedöms utifrån sina egna meriter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
132.11	Gotlands ornitologiska förening	Gotlands ornitologiska förening har genomfört inventeringar i havsområdet väster om Gotland där delar har redovisats i publikationer (se bilaga 1–2). Uppföljande och ytterligare inventeringar har gjorts under 2023 och 2024 men är ännu inte publicerat. Vi har även genomfört ett flertal inventeringar specifikt riktade mot hanar som simmar med ungar och tydligt visat att området är viktigt för denna förflyttning. Se bilaga till yttrandet som finns hos HaV.	Informationen noteras.
132.12	Gotlands ornitologiska förening	I samrådsredogörelsen Id 136.08 efterfrågade Länsstyrelsen i Gotlands län en tydligare avgränsning av de föreslagna energiområdena då de betecknades som utredningsområden. HaV:s svar var att: ”Områdena kring Gotland har inte längre beteckningen utredning, om de inte ligger i fågelstråk där ytterligare data behövs” Vi anser dock att det finns tillräckliga data och tillräckligt med kunskap som visar de höga naturvärden och betydande risker som innebär att området bör avskrivas för Energiproduktion. Om HaV anser att vidare utredningar behöver göras så måste medel tilldelas oberoende undersökningar. Gotlands ornitologiska förening har avsatt egna medel motsvarande flera hundra tusen kronor för direkta kostnader såsom fartygshyra för att kunna genomföra fältstudier, medan allt arbete skett ideellt.	Synpunkten noteras.
132.13	Gotlands ornitologiska förening	Sjöorre (Melanitta nigra) utgör ett bra exempel på en art som ingår i den så kallade Arctican, arter som häckar i norra Ryssland och som sträcker till och från norra och västra Europas kuster och grunda havsområden. Ett antal änder, gäss, svanar och vadare rör sig höst och vår i en sydvästlig respektive nordostlig riktning och passerar då Östersjön vid olika tidpunkter. Sjöorrar föredrar att sträcka över havet dagtid men passerar landområden under natten. Den är talrik med flera hundra tusen par som sträcker in i och passerar över Östersjön vår och höst. Exempelvis har 665 000 hanar observerats passera Pöösaspea vid Estlands nordkust mot finska viken i juni–augusti 2024. Vid Kuppen på östra Gotland har en regelbunden bevakning skett av sträckande sjöfåglar. Under juli och augusti 2023 observerades 54 682 sträckande sjöorrar som följde kusten söderut. På väl bevakade punkter på sydöstra Öland rapporterades närmare 44 000 sjöorrar (Artportalen baserat på sökning på alla observationer över 300 ex). Den troliga förklaringen är att de som följt den gotländska östkusten viker av mot sydväst och når Öland någonstans mellan Triberga och Segerstad. Flertalet passerar då genom projektområdet för Aurora eller i dess närhet. GOF har genom att göra observationer vid södra och sydöstra Gotland under hanarnas sträck i juli och augusti försökt binda samman observationerna från Estland, Gotland och Öland. Under 2023 observerades vid Pöösaspea i Estland vid finska viken 256 142 sträckande sjöorrar i juli och 107 777 i augusti. Det ger sammanlagt 364 448 sjöorrehanar som flugit över västra Ryssland på väg in mot Östersjön. Sjöorrarna fortsätter inte ner mot Rigabukten (enligt en av de mest erfarna sträckräknarna vid Pöösaspea). En stor del av sjöorrarna rastar kring Dagö och Ösel innan de fortsätter mot sydväst för att slutligen nå övervintringsområdena i Norra Tyskland, de danska öarna och Nordsjön. Vid Pöösaspea skedde dagliga observationer från gryningen och till ca mitt på dagen från den 8 juli, sammanlagt 55	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		dagar. Under sista veckan i juli genomfördes ca 50 timmar observationer under morgonen och förmiddagen. Vissa dagar skedde kvällsräkningar och ett fåtal dagar fanns det ornitologer under hela den ljusa tiden. Av det totala antalet sågs 80 000 sjöorrar under kvällen. Vid Kuppen på östra Gotland räknades 54 682 sjöorrar i juli och augusti 2023 sträcka söderut utefter kusten. Bevakning skedde under 22 dagar och under kortare tid per aktiv dag, i snitt 25 timmar per vecka räknat på sju aktiva dagar. Det blir sammantaget att sträckräkningen skedde enbart 40 % av dagarna och 50 % av tiden jämfört med vid Pöösaspea, dvs. bevakningen motsvarade enbart 20 % av motsvarande tid i Estland. En sådan jämförelse är naturligtvis mycket osäker men då framstår det som mer troligt att en betydande del av de som passerar Pöösaspea också passerar Gotlands ostkust. Vi har även kunnat se att sjöorreflockar som följt den gotländska kusten söderut tar en mer sydvästlig kurs när de passerat Heligholm längst i sydost, dvs. de ändrar riktning och viker av mot Öland.	
132.14	Gotlands ornitologiska förening	Gotlands ornitologiska förening lämnar synpunkter på projektansökan för vindkraftsparken Aurora när det gäller tumlare.	Synpunkten noteras.
132.15	Gotlands ornitologiska förening	Vi vill påminna HaV om att området Ö273 överlappar med EBSA-område för Östersjötumlaren.	Kommentaren noteras. EBSA-områden ingår i planeringsunderlaget.
132.16	Gotlands ornitologiska förening	Vi noterar att tidigare område Ö255 har upphört och införlivats i Ö254 med Natur som företräde, vilket är positivt. Dock bör även Ö248 ingå i det skyddade området.	Område 248 utgör inte Natura-2000-område i dagsläget. Först om området framöver blir ett Natura 2000-område uppfyller det kriterium för beteckningen användning Natur.
132.17	Gotlands ornitologiska förening	Ö261: Vi stödjer att detta område har strukits i planförslaget.	Synpunkten noteras.
132.18	Gotlands ornitologiska förening	Ö266 Ef: Området har tagits bort som utredningsområde och vi antar utifrån HaV´s svar i Id 136.08 samrådsredovisningen att försvaret godkänt placeringen. Vi ser detta som acceptabelt med hänsyn till planeringsförutsättningarna med 120 TWh tillförd energi från havsbaserad vindkraft. Vi förutsätter dock att mer långtgående undersökningar avseende nattmigrerande tättingar genomförs i samband med ansökan och likaså i samband med att någon av Östersjöns havsbaserade parker byggs.	Synpunkten noteras. Område 266 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
132.19	Gotlands ornitologiska förening	Ö271 Efk och Ö213 Efkn: Som påpekats i tidigare yttranden saknar vi för närvarande underlag för att göra en bra bedömning av riskerna för migrerande fåglar. Vi välkomnar att östra Gotlands kulturlandskap har tagits med på plankartan. Risker för nattmigrerande tättingar finns på samma sätt som för Ö266 och bör utredas.	Synpunkten noteras. Områden Ö213 och Ö271 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
132.20	Gotlands ornitologiska förening	Ö509 (utr)fkn: Vår tidigare bedömning gäller fortfarande. Området ligger inom territorialgränsen och en ansökan om vindkraftspark är inlämnad, specifikt placerad för att om möjligt tillföra energi för Heidelbergs Cements behov av energi för att minska utsläppen av koldioxid från den verksamheten. Med tanke på att den kommer att kunna underställas en traditionell miljöprövning i domstol väljer vi att inte avlämna ett längre yttrande i detta sammanhang. Området utanför Gotlands östra	Synpunkten noteras. Område Ö509 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kust är generellt mycket betydelsefullt för övervintrande och rastande sjöfåglar, speciellt dykänder, men också område där stora antal flyttfåglar passerar.	
132.21	Gotlands ornitologiska förening	Ö277 E(utr)fkn: Området är ett exempel på när havsplanearbetet blir reaktivt i samband med att ett förslag till havsvindpark lämnas in. Vi hänvisar till vår tidigare inställning: Området är olämpligt med tanke på kopplingen mellan norra Ölands viktiga grundområden inklusive Knolls grund och Karlsöarnas alkor. För fåglar som kommer upp från Kalmarsund och rundar Ölands norra udde och drar sig mot nordväst mot Gotland utgör den en barriär om det bebyggs med vindkraft. Vi menar att detta område är mycket olämplig att exploateras för vindkraft.	Synpunkten noteras. Område Ö277 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
132.22	Gotlands ornitologiska förening	Ö276 Efn och Ö272 Ef: Dessa bägge har i denna version tappat beteckningen utredningsområde (utr) och här skall vindkraften ges företräde före försvaret och för Ö276 kultur. Vårt tidigare yttranden löd: ”Ur ornitologisk synvinkel ser de ut att ha ett läge med lägst påverkan på migrerande eller födosökande fåglar av de områden vi bedömer här. Placeringen intill passagerartrafiken kan dock utgöra en säkerhetsrisk vilket bör utredas vidare”.	Synpunkten noteras. Områden Ö272 och Ö276 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
030.00	Gävle kommun	Granskningshandlingens förslag innebär att södra Bottenhavet får bära en stor del av den energiutvinning som det planeras för i både Bottenviken, Östersjön och Västerhavet. När sådan storskalig exploatering möjliggörs och centraliseras till en avgränsad plats blir det mycket viktigt att kumulativa effekter synliggörs och dessutom redovisas i både havsplan och i kommande tillståndsprocess. Konsekvensanalysen visar att föreslagen vattenanvändning för energi (E) i södra Bottenhavet har en positiv effekt för både klimat, energiproduktion och energiomställning. Konsekvensanalysen visar även att förslaget har en mycket negativ påverkan på biologiska värden i södra Bottenhavet. Därför behöver antalet eller utformningen av energiområden (E) i södra Bottenhavet minska. Att stora delar av den totala ytan i södra Bottenhavet täcks av vattenanvändning energi (E) är inte försvarbart.	Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och påverkan på andra intressen. Samtidigt behöver t.ex. fågelmigration, kulturmiljö och vintersjöfart utredas vidare. Det finns även osäkerhet kring försvarsintressen som inte är öppna.
030.01	Gävle kommun	I syfte att skydda natur, arter, ekosystem och biologiska värden behöver fler områden ges vattenanvändning natur (N) (n). Vid de områden där det råder osäkerheter kring vilka värden som finns samt hur de i så fall påverkas av den givna vattenanvändningen, bör endast vattenanvändningen generellanvändning [G] tillämpas. Detta i syfte att förhindra att en vattenanvändning ska få företräde på en plats när samtliga värden och intressen för platsen inte har undersökts eller synliggjorts.	Havsplaneringen är en strategisk planering som bygger på bästa tillgängliga kunskap. Fortsatt och mer detaljerad bedömning av miljökonsekvenser sker vid prövning av föreslagna vindkraftparker.
030.02	Gävle kommun	Gävle kommun ställer sig; Positiv till havsplanerna som ett strategiskt dokument som ger vägledning gällande användning, planering och utveckling av vattenområden. Positiv till förnyelsebar energiproduktion och positiv till möjligheten till energiutvinning till havs. Negativ till det höga antalet energiområden i södra Bottenhavet med hänsyn till farleder, sjöfart, sjösäkerhet, behovet av el, arter, habitat, biologisk mångfald och specifikt flyttfåglar. Positiv till att vattenanvändning energi (E) ersätts med generell användning (G) på	Se HaV:s kommentarer 030.00 och 030.01

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		de platser där det råder oklarheter gällande dels; vilka biologiska värden och ekosystemtjänster som finns samt hur dessa påverkas av den givna vattenanvändningen för de platser där den givna vattenanvändningen kräver vidareutredningar för att utesluta en betydande påverkan på sjösäkerhet, farled, arter, ekosystem, biologisk mångfald, kulturmiljö eller friluftsliv.	
030.03	Gävle kommun	För att Gävle kommun och regionen ska kunna fortsätta växa och vara en attraktiv plats för näringslivet så behövs en stabil energiförsörjning bestående av flera energislag. Det är därmed positivt att havsplaneringen ger förutsättningar för energiutvinning samt energiöverföring till havs. Gävle kommun bedömer initialt att flera arbetstillfällen kan tillskapas i regionen under både anläggande- och nedmonteringsperioden av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
030.04	Gävle kommun	Gävle kommun ställer sig positiv till en fossilfri energiförsörjning. För att energiförsörjningen ska vara hållbar så måste även elproduktionen finnas i nära anslutning till de städer, regioner eller stora industrier där både förbrukningen och efterfrågan av el är som störst. Stora mängder el riskerar annars att bli förlorad under transporterna från produktionsområden till förbrukningsområden, vilket inte speglar en hållbar resursanvändning. I syfte att minska påverkan på arter, habitat och landskapsbild är det eftersträvansvärt att bygga vidare på befintliga strukturer istället för att ta nya områden i anspråk.	Synpunkten noteras.
030.05	Gävle kommun	År 2023 var Sveriges totala elproduktion cirka 163 TW/h och Sveriges totala elanvändning bestod av cirka 135 TW/h (Energimyndigheten, 2024), det innebär att inom Sverige så produceras det mer el än vad som används. För att Sverige ska kunna fortsätta öka sin export av el till andra länder och för att fortsätta kunna konkurrera med andra länder om stora näringslivsetableringar, så behövs en ännu högre produktion av el i Sverige. I område benämnt södra Bottenhavet utanför Gästrikland och Hälsingland finns idag cirka ett tiotal pågående ansökningar för etablering av havsbaserad vindkraft (Vindbrukskollen, 2024). Gävle kommun uppskattar initialt att om samtliga dessa energiområden i södra Bottenhavet skulle anläggas med havsbaserad vindkraft så kan den årliga elproduktionen, i endast området Bottniska havet, uppgå mot 300 TW/h, detta inkluderar inte de övriga; energiområden i Bottniska viken, 19 energiområden i Östersjön samt slutligen 9 energiområden i Västerhavet som granskningshandlingen föreslår. Behovet av den storskaliga elproduktionen som granskningshandlingen möjliggör för finns inte idag och därmed är det inte försvarbart att ta så mycket yta i anspråk för vattenanvändning energi [E]. Därför behöver antalet eller omfattningen av områden med vattenanvändning energi [E] i Botten havet minska. I syfte att bygga upp toleransen för havsbaserad vindkraft bland medborgare så är det motiverat att föreslå färre områden med vattenanvändning energi [El för att sedan succesivt öka omfattningen i framtiden, om sådant behov av el skulle uppstå.	Se HaV:s kommentarer 030.00.
030.06	Gävle kommun	Det är svårtolkat att ha områden med vattenanvändning utredningsområde energi [E(utr)] när områdena omfattas av stora osäkerheter avseende vilka värden som	Användningen E(utr) syftar till områden där särskild utredning behöver göras för att förstå potentiella

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		finns på platsen samt hur dessa kvalitéer påverkas. Vid sådana platser krävs vidareutredningar för att avgöra vilken vattenanvändning som är mest lämplig. När ett område ges vattenanvändning energi [E] så ges den användningen automatiskt en fördel. Där det finns områden med både lämplighet för energi och samtidigt höga naturvärden, så är det därmed mer motiverat att endast ha vattenanvändning generellanvändning [GI, detta eftersom vid denna vattenanvändning så har inget intresse företräde Över den andre, utan tvärt om så prövas och ställs de mot varandra. Gävle kommun ser därmed positivt på om energiområden [E] delvis utgår och ersätts med generell användning [G] för de områden där de råder osäkerheter avseende vilka värden som finns samt hur de påverkas. Avseende utredningsområden för energi [E(utr)] så bör dessa inte vara en enskild vattenanvändning, utan istället bör de utgöra en separat bilaga som indikerar vilka framtida områden som HaV vill utreda.	sammanlagda, kumulativa effekter på flyttande fågel. En sådan prövning sker även i E-områden. E(utr) blir därmed ett extra verktyg för att peka på osäkerheter gällande påverkan på flyttande fågel.
030.07	Gävle kommun	Gävle kommun ser risker med granskningshandlingens förslag då både antalet och utformningen av energiområden avgränsar framkomligheten till havs. Det generösa antalet energiområden och utformningen av dessa är en indikation på att energiproduktion går före andra intressen såsom sjösäkerhet, farleder, handel och hamnverksamhet. Gävle kommun betonar vikten av att farleder till Gävle hamn, samt till andra hamnar i Bottenhavet inte får begränsas som en följd av en alltför generös vattenanvändning för energiområden. Gävle hamn ska kunna fortsätta att bedriva sin verksamhet och Gävle hamn ska dessutom kunna fortsätta växa och utöka sin verksamhet. Därmed är det en förutsättning för havsplanens genomförande att energiområden i Bottenhavet tar mer hänsyn till farleder och en framtida utökad hamnverksamhet. Granskningsförslagets antal och omfattning av energiområden i södra Bottenhavet riskerar att påverka sjösäkerheten för bland annat fritidsbåtar, särskilt vid mörkernavigering. Gävle kommun delar de risker och synpunkter som Sjöfartsverket tidigare lämnat till Havs- och vattenmyndigheten i samband med tidigare samråd. Gävle kommuns bedömning är att antalet områden med vattenanvändning energi [E] i södra Bottenhavet behöver minska i antal eller i omfattning med hänsyn till både handel, farleder och framförallt sjösäkerhet.	Synpunkten noteras. Planhandlingen har kompletterats med att risken för kumulativ påverkan ska beaktas eftersom flera vindkraftsparker i samma havsområde kan innebära risk för sammanlagd, kumulativ påverkan på sjöfartens rörlighet och säkerhet när den tillgängliga ytan begränsas. I anslutning till sjöfartsstråken ska ett säkerhetsavstånd finnas. Havsplanerna vägleder inte om specifika säkerhetsavstånd till sjöfarten, men avstånd kommer att krävas för alla områden med användning energiutvinning. Avståndet anpassas till lokala förhållanden efter riskbedömning. Frågan om sjösäkerhet hanteras vidare och mer detaljerat i tillståndsprövningen av havsbaserad vindkraft Förutom vindkraftsparkens geografiska avgränsning finns i tillståndet även villkor om att en beredskaps- och räddningsplan utarbetas.
030.08	Gävle kommun	Rörligt friluftsliv längs med Gävles kust och skärgård är betydelsefullt och det vill Gävle kommun värna om. Populära friluftsaktiviteter är allt ifrån bad i havsvikar, paddling i skärgårdsmiljöerna till fritidsfiske i havet. Turismen och besöken till naturhamnar och skärgårdsöarna sker framförallt under sommarhalvåret. Friluftslivet på land kommer att påverkas av granskningsförslaget Den stora omfattningen av områden med vattenanvändning för energi [E] kan resultera i en mycket hög exploatering där havsbaserad vindkraft blir synlig längs stora delar av kusten. Belysning och buller från havsbaserad vindkraft kan orsaka en stressfaktor för både människor och djur. Tysta zoner är en viktig del för det rörliga friluftslivet och i granskningshandlingens förslag går det inte att utesluta att dessa tysta zoner kommer att påverkas under både anläggande, drift och nedmontering. Det är	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen, även friluftslivet. I tillståndsprocessen prövas projekten mot andra intressen, även friluftslivet (inklusive villkor kopplat till fartygstrafik) där det är relevant. Prövningen baseras som regel på mer detaljerat underlag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		därmed motiverat att vattenanvändning för energi (E) delvis ersätts med generellanvändning (G) så att intresset för friluftsliv och energi kan prövas och ställas mot varandra, istället för att den ena ska få en fördel fastän tillräckliga utredningar inte har genomförts. Friluftslivet till havs kan både påverkas negativt och positivt av granskningshandlingens förslag. Begränsade farleder och avstängda vattenområden kan tvinga fritidsbåtar till alternativa färdrutter, antigen närmare land eller längre ut till havs, båda alternativen medför risker. Sjösäkerheten för fritidsbåtar bedöms att påverkas negativt vid mörker som en följd av den generösa omfattningen av områden med vattenanvändning energi /E). Detta eftersom ljussken och reflektioner kan störa navigeringen samtidigt som kollisionsrisken ökar. Med hänsyn till sjösäkerheten tar Gävle kommun ställning för att antalet energiområden i södra Bottenhavet utanför Gästrikland och Hälsingland bör begränsas i antal eller i omfattning. En högt utvecklad kust med stabil elproduktion kan skapa mycket goda förutsättningar för utveckling av bland annat småbåtshamnar och gästhamnar både vid land och vid skärgårdsöar som i sin tur kan möjliggöra och attrahera turism. Gävle kommun ser positivt på detta.	
030.09	Gävle kommun	Gävle kommun konstaterar att granskningshandlingens förslag i stor utsträckning möjliggör för att den historiska landskapsbilden kan komma att förändras, från låg till mycket hög antropogen påverkan. Vid anläggande av havsbaserad vindkraft vid område B146 så kommer en mycket stor visuell påverkan att uppstå, oavsett hur vindkraftverken skulle placeras. Område BI 52 och BI 56 kommer att uppfattas som ett kombinerat stort område från både Gävle, Skutskär och Tierps kommun. Visuellt så blir den kumulativa effekten på landskapsbilden mycket stor och med hänsyn till detta så är det motiverat att vattenanvändningen energi [E] utgår, avgränsas eller ersätts med generell användning [G]. Belysning och buller från vindkraftverk kan störa både människor och djur, skapa en förändrad landskapsbild och utgöra en stressfaktor. Gävle kommun önskar att Havs- och vattenmyndigheten kompletterar både havsplanen och konsekvensbedömningen med sådan information.	Synpunkten noteras. Planeringen för Gävlebukten kvarstår sedan granskningsförslaget utifrån en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen. Nämnda områden omfattas av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. Områden B152 och B156 anges som utredningsområden för energiutvinning, medan det inom område B146 finns ett tillståndsgivet projekt för vindkraft. Område B146 konsekvensbedöms därmed inte då det ingår i nollalternativet. Kumulativa effekter på landskap, kulturmiljö och friluftsliv har utvecklats i konsekvensbeskrivningen. Förutsättningarna för anpassningar i utformning och lokalisering skiljer sig åt för de olika områdena. I planbeskrivningen finns beskrivs att havsbaserad vindkraft kan ha en visuell påverkan på landskapet och kulturmiljöer.
030.10	Gävle kommun	Den storskaliga vattenanvändning för energi [E] som föreslås kan gynna det småskaliga yrkesfisket eftersom trålare och storskaligt yrkesfiske med stor sannolikhet kan antas begränsas. Detta eftersom framkomligheten av sjöfart tydligt avgränsas till specifika farleder.	Synpunkten noteras.
030.11	Gävle kommun	Granskningsförslaget medger att stora delar av södra Bottenhavet får vattenanvändning energi (E). Det innebär dels att vattenanvändningen energi får en fördel mot andra intressen och värden, dels att havsbaserad vindkraft kan prövas och slutligen eventuellt anläggas. Med förutsättning att havsbaserad vindkraft	Energiområdena kring Finngrunden bedöms ha störst risk för påverkan på fågel och har därför fått beteckningen (Utr) som signalerar att ytterligare utredning är nödvändig. Generellt gäller att alla vindkraftsprojekt kräver en specifik

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		anläggs i den omfattning som vattenanvändningen i granskningshandlingen tillåter, så ser Gävle kommun stora risker för att flera arter kan komma att påverkas mycket negativt. Flyttfåglar som tidigare kunnat flyga in över Bottenhavet in till Mellansverige, eller genom Mellansverige vidare mot andra platser, kan nu behöva hitta andra flygrutter. Detta kan dels påverka fågelns slutdestination, dels påverka de arter som finns och som kan ses i Mellansverige framgent. Utifrån granskningshandlingen går det inte att bedöma bortfallet kopplat till hur många flyttfåglar som påverkas eller som exempelvis kan antas kollidera med de framtida vindkraftverk som kan anläggas från norr till söder i hela Bottenhavet. Med hänsyn till tidigare stycke (se rubrik Energiområden) så är det än en gång motiverat att bygga vidare på befintliga struktur avseende anläggande av vindkraft så att exempelvis flyttfåglar kan navigera sig runt energiområden och inte igenom dom där de riskerar att kollidera med vindkraftverken. Hela näringslivskedjan kan påverkas om flyttfåglar inte längre kan flyga in över Bottenhavet vidare till Mellansverige eller mot andra destinationer. Vidare finns det risker för att bland annat fladdermöss påverkas mycket negativt, dels kan fladdermöss lockas ut till vindkraftverken eftersom insikter dras mot lampor och sken, dels kan fladdermössens navigeringsmöjligheter påverkas i negativ bemärkelse. Gävle kommun anser att havsplanen behöver kompletteras där det tydligt framgår att hänsyn måste tas till fågel- och djurliv vid planerade eller vid uppförande av vindkraftverk i syfte att synliggöra och minska de negativa effekterna. Gävle kommun tar ställning för att energiområdena i södra Bottenhavet behöver minska i antal eller i omfattning i syfte att skydda de arter som finns och som passerar Mellansverige. Gävle kommun tar även ställning för att vattenanvändning energi (E) delvis bör ersättas med generellanvändning [G] så att ingen vattenanvändning ges företräde över andra värden fastän utredningarna ännu inte är gjorda.	miljöbedömning för att i mer detalj beskriva potentiella effekter på miljön inklusive fågel.
030.12	Gävle kommun	I granskningshandlingen går det att utläsa många fördelar som havsbaserad vindkraft kan ha för både fisk, kräftdjur och bottenhabitat. Gävle kommuns bedömning huruvida havsbaserad vindkraft generellt är bra för arter eller ej beror helt på vilken art det är och vilket habitat som arten själv väljer att leva i. Vissa arter kan antas gynnas av exempelvis hårdgjorda bottenfundament med tillhörande anslutningspunkter, medan andra arter kan antas att missgynnas. Gävle kommun ser positivt på om granskningshandlingen kompletteras med information där det tydligt framgår att det finns arter som inte kan leva i samklang med vindkraftverk. Med hänsyn till detta, så hänvisar Gävle kommun till kan ha för både fisk, kräftdjur och bottenhabitat. Gävle kommuns bedömning huruvida havsbaserad vindkraft generellt är bra för arter eller ej beror helt på vilken art det är och vilket habitat som arten själv väljer att leva i. Vissa arter kan antas gynnas av exempelvis hårdgjorda bottenfundament med tillhörande anslutningspunkter, medan andra arter kan antas att missgynnas. Gävle kommun ser positivt på om granskningshandlingen kompletteras med information där det tydligt framgår att det finns arter som inte kan	HaV delar Gävle kommuns syn på att hur arter påverkas av havsbaserad vindkraft varierar och vissa gynnas medan andra kan missgynnas. Alfågeln som födosöker på grundare utsjöbankar är ett exempel på en art som riskerar att missgynnas. Därför har finns inte förslag på energiområden i de grundare delarna av västra och östra Finngrunden. HaV har hittills inte sett behov av kompensationsåtgärder. Restaureringsåtgärder kommer sannolikt ske som del i havsmiljöförvaltningen och i nästa led integreras i havsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		leva i samklang med vindkraftverk. Med hänsyn till detta, så hänvisar Gävle kommun till tidigare ställningstagande (se sammanfattning) att vattenanvändning energi (E) med fördel kan ersättas med generellanvändning (G) på de områden där det råder osäkerheter om vad som finns, vad som påverkas samt i vilken utsträckning. Detta för att säkerställa; att ingen vattenanvändning ska få förtur över en annan användning att vattenanvändningar alltid ska prövas mot varandra att adekvata utredningar genomförs som synliggör vilka intressen och arter som finns, hur de påverkas av föreslagen vattenanvändning och om de kan samverka eller ej. Gävle kommun betonar betydelsen av kompensationsåtgärder så att habitaten för de arter som inte kan leva i samklang med vindkraft inte bara försvinner vid ett genomförande.	
030.13	Gävle kommun	Gävle kommun önskar att HaV i konsekvensbeskrivningen belyser fler arter än enbart lax vid resonemang kring påverkan och konsekvenser utifrån vindkraftsetablering. Minst följande arter bör redogöras för; torsk, kantnål, strömming, tumlare och havsnejonöga.	HaV tar med frågan till nästa planeringsomgång.
030.14	Gävle kommun	Granskningshandlingen och konsekvensbedömningen behöver kompletteras med information om de arter som lever på bottnarna och i sedimenten såsom plankton och mindre organismer. Alla arter är viktiga och fyller en funktion för att ekosystemet ska fungera. Gävle kommun önskar därmed att Havs- och vattenmyndigheten kompletterar granskningshandling med information gällande hur bottenfaunan påverkas av den vattenanvändning som föreslås. Det vore även fördelaktigt att infogaexempel som konkretiserar hur anläggningar för elverksamhet kan anpassas så att skador och negativ inverkan på bottenfauna förhindras.	I miljökonsekvensbeskrivningen för projekt bedöms effekter mer specifikt.
030.15	Gävle kommun	I granskningshandlingen framkommer en generell text om Ålgräs. Ålgräsängar är viktiga för många arter, bland annat kantnål och tångsnälla. Gävle kommun önskar att Havs- och vattenmyndigheten kompletterar granskningshandlingen och för ett resonemang kring om- och i så fall hur- ålgräsängar påverkas vid de vattenanvändningar för energi (E) och generellanvändning (G) som föreslås, exempelvis: hur påverkas dessa ytor av hårdgjorda bottenfundament för havsbaserad vindkraft med tillhörande bottenkabel. Om Havs- och vattenmyndigheten bedömer att ålgräsängarna påverkas negativt av sådan anläggning så kan det även antas att flera arter blir mycket påverkade av vattenanvändningen i fråga.	HaV bedömer att ålgräs i få fall kommer att påverkas negativt eftersom de växer i mycket grunda vatten (ofta ca 3–6 meters djup, max 9 meters djup).
139.01	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad är positiv till att ett omfattande beslutsunderlag har tagits fram i form av havsplaner med syftet att skapa förutsättningar för ökad energiutvinning i havet och bedömer att det kommer ge god vägledning inför avvägningar i kommande tillståndsansökningar. Göteborgs Stad konstaterar att de synpunkter som staden framförde i samrådet i stora drag har omhändertagits på ett tillfredsställande vis. Konsekvensbeskrivningen och den samlade bedömningen för Västerhavet med de tre olika planalternativen motiverar övergripande vad de negativa och positiva effekterna av de olika planförslagen blir.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
139.02	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad bedömer att en snabb och effektiv regional och nationell utbyggnad av vindkraften och elnäten är avgörande för att möjliggöra övergången till förnybar energi och för att för att bidra till att uppfylla klimatmål i stadens miljö- och klimatprogram. Göteborgs Stad bedömer därför att planalternativen med den högre elproduktionen är att föredra, vilket pekar på planalternativ 1 och 2. I tillståndsprövningen behöver sedan hänsyn tas till de olika intressen som behöver kunna samexistera. Göteborgs stad vill lyfta vikten av att det ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är viktigt att de energiutvinningsområden med bäst förutsättningar att realiseras inte blockeras av mindre konkurrenskraftiga lokaliseringar från projekt som ligger före i tillståndsprocessen.	Synpunkten noteras. I förslaget som lämnas till regeringen redovisas inga alternativ. I konsekvensbeskrivningen redovisas däremot utfallsscenerier för att illustrera konsekvenser av olika utfall av havsplanen.
139.03	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad noterar att landanslutningar inte hanteras i planen. Staden vill dock understryka vikten av anslutningen av havsbaserad vindkraft till transmissionsnätet på land samt anslutningsprocessen med erbjudanden om anslutning, eftersom dessa bidrar till en snabb och effektiv utbyggnad. Det kan förtydligas att utöver anslutning till Svenska kraftnäts transmissionsnät är anslutning av havsbaserad vindkraft till lokal- och regionnät även möjligt, vilket kan korta ledtider för anslutning.	Det är i dagsläget inte ändamålsenligt att hantera de specifika landanslutningarna i förslaget till havsplan. I bilagan Planeringsförutsättningar tas även upp andra distributionssätt såsom regionala nät och distribution ev energi i form av vätgas.
139.04	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad vill understryka vikten av att samhällskritisk infrastruktur i form av kablar, rör och ledningar för att överföra energi, data eller andra flytande eller gasformiga ämnen kan förläggas inom hela havsområdet. Exempel på olika medier som kan behöva överföras i havet i den framtida teknikutvecklingen är vätgas, bio- eller naturgas, koldioxid, e-bränslen såsom metanol eller ammoniak med mera. Göteborgs Stad noterar att granskningsförslaget beskriver att denna typ av anläggningar ska möjliggöras där det är lämpligt.	Synpunkten noteras.
139.05	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad vill framföra att det är positivt att HaV i granskningshandlingen betonar att det ska finnas ett säkerhetsavstånd mellan en vindkraftspark och ett fartygsstråk eller en farled och att detta ska fastställas i respektive tillståndsprojekt.	Synpunkten noteras.
139.06	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad noterar att Havs- och vattenmyndigheten gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning anges vara mest lämplig användning av havsområdet. Det är problematiskt att Hav fortfarande väljer att inte peka ut lämpliga områden för deponier för muddermassor. Göteborgs stad anser att det i havsplanen behövs en kartläggning och avsättande av områden med djuphålor för muddermassor, som är en nödvändighet för Göteborgs hamn.	Synpunkten noteras.
139.07	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad är positiv till att HaV har tillgodosett synpunkten att område V319 i planen för norra Västerhavet ska betecknas med ”n” så att vägledningen anger särskild hänsyn till höga naturvärden.	Synpunkten noteras.
139.08	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad har i samrådet efterfrågat ökad tydlighet avseende undervattensbuller och anser att vägledningen ytterligare behöver utvecklas avseende detta. Havsplanernas vägledning skulle bli tydligare genom att de kompletteras med information om i vilka av de utpekade energiområdena det är viktigt att hålla etableringstakten nere på grund av konsekvenser på djurlivet. De tröskelvärden för undervattensbuller som tagits fram och som ska tillämpas i	HaV noterar dessa synpunkter och tackar för förslag på korrigeringar i nämnda kapitel. Förslaget om att resonera mer kring tröskelvärden för buller och "acceptabla" konsekvenser för djurlivet är väldigt bra. I dagsläget har Sverige ett ”öppen dörr”-system för etablering av havsbaserad vindkraft och mer detaljerade utredningar för

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		tillståndsprövningar kan med fördel också presenteras i havsplanerna. Det bör vidare framgå om tillämpningen av dessa tröskelvärden med större säkerhet möjliggör etablering i känsliga områden. Det behöver också framgå hur ny kunskap om undervattensbuller och dess påverkan på däggdjur kan kopplas till planen under kommande planeringsperiod. När det gäller undervattensbuller efterfrågar Göteborgs Stad också följande förtydligande i konsekvensbeskrivningen: • Att text utvecklas om att anläggning och avveckling av vindkraftsverk kan medföra undervattensbuller i anslutning till de tabeller (tabell 3 i kap. 2.1 och tabell 6 i kap. 2.2.3) där de presenteras som typ av påverkan och möjlig hänsynsåtgärd. • Gällande effekter på friluftsliv och turism, önskas i kapitel 4.3 och 4.4 fortfarande en beskrivning av bullrets påverkan på friluftsområden samt vilka riktvärden som finns (enligt synpunkt till Id 095.17 gäller det kap. 4.3.3., men efter omarbetningen inkluderas bullerperspektivet i kap. 4.3 och 4.4.) • Förtydligande/korrigering av sista meningen i kapitel 5.2.3. med rubrik Knubbsäl: ”Effekter från anläggningsfasen bedöms kunna minimeras till försumbara nivåer om skadelindrande bullerskyddsåtgärder sätts in i anläggningsfasen”. Det skulle vara en fördel med exempel på åtgärder där en schablonmässig reduktion för respektive insats anges i det här sammanhanget.	varje energiområde genomförs projektansökningar och tillståndsprocess Det pågår forskning och kunskapsutveckling om undervattensbullen. Resultaten tas med till nästa planeringsomgång.
139.09	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad anser att vidare att det finns behov av att bedöma hur fiskbestånden påverkas av fiske, direkt och indirekt, utifrån planens vägledning, utöver påverkan på själva yrkesfisket. Den analys av planernas påverkan på yrkesfisket som nu utförs bör inkludera analys av hur fiskbestånden påverkas av att fiske, inklusive bottentrålning, ges företräde i så stora områden.	Synpunkten noteras. Var, när och hur fiske får bedrivas regleras inom fiskförvaltningen.
139.10	Göteborgs Stad	Göteborgs Stad efterfrågar att kunskaperna om miljöpåverkan från försvaret, som har företräde i stora havsområden, behöver utvecklas och användas mer i planeringsarbetet. Det kan handla om buller, över och under vatten, både impulsivt och kontinuerligt, eller risk för spridning av miljögifter. I granskningsversionen framgår att det inte görs någon bedömning på havsplanenivå för totalförsvarets intressen, men det finns beskrivningar av generella effekter i kapitel 2.4.4. Där framgår att Försvarsmakten har ett behov av att öva även under de tider då växt- och djurlivet är som känsligast och att Försvarsmakten därför har utvecklat en marinbiologisk kalender för att kunna planera in övningar med hänsyn till det marina livet. Göteborgs Stad bedömer att det även fortsatt finns ett behov att förstå de kumulativa effekter som övningar i marin miljö kan ge upphov till i relation till övrig planering.	Synpunkten noteras.
120.00	Göteborgsregionen	I GR:s yttrande rörande samrådsversionen av den reviderade havsplanen ställde sig kommunalförbundet generellt positivt till utökningen av energiutvinningsområden i Norra Västerhavet. Detta ställningstagande grundade sig i överenskommelserna i Fördjupad strukturbild för kustzonen (2019) med vilka det klargörs att kommunerna ska verka för att uppnå långsiktigt hållbara maritima näringar som bidrar till värdeskapande och sysselsättning i kustzonen, bland annat genom att verka för	Synpunkten och informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		teknikutveckling och etablering av pilotanläggningar inom förnybar energiproduktion. GR vidhåller denna ståndpunkt även för granskningsversionen av havsplanen. Vidare har GR undertecknat en regional energiöverenskommelse mellan Västra Götalandsregionen och Västra Götalands fyra kommunalförbund. I denna energiöverenskommelse framgår att länet behöver öka sin lokala elproduktion med ytterligare 15 - 20 TWh innan 2030 för att möta länets ökade elanvändning. Energiöverenskommelsen slår fast att regionens arbetsmarknad, konkurrenskraft och ekonomiska utveckling är starkt beroende av en kraftigt utökad lokal produktion av fossilfri el. Med denna överenskommelse som bakgrund ställer sig GR positiva till att utveckla och optimera den havsbaserade vindkraften på ett sätt som möter det regionala behovet i så hög grad som möjligt.	
120.01	Göteborgsregionen	Göteborgsregionen uppmärksammar att energiutvinningsområde E(utr)f V355 tagits bort helt i granskningsversionen. Göteborgsregionen ser att detta är problematiskt då Västsverige är i akut behov av en kraftigt ökad energiproduktion.	Synpunkten noteras.
120.02	Göteborgsregionen	GR ser positivt på att tillägget ”Måluppfyllnad och nationella och kommunala intressen” har gjorts i konsekvensbeskrivningen, då detta stycke bidrar till att skapa förutsättningar för mer välavvägda beslut på lokal och delregional nivå, då såväl negativa effekter belyses som planförslagets bidrag till nationella energi- och klimatpolitiska mål. Som helhet ser GR positivt på planförslaget av energiutvinningsområden i granskningsversionen av de reviderade havsplanerna men vill särskilt poängtera vikten av att den havsbaserade vindkraften, såväl som övriga fossilfria energislag, byggs ut optimalt och i snabb takt.	Synpunkten noteras.
112.00	Halmstads kommun	Halmstads kommun anser inte att område V364 ska anges som område för energiutvinning i havsplanen. Området bör i stället i likhet med nu gällande havsplan anges som område för generell användning. En viss etablering av havsbaserad vindkraft kan vara möjlig i området. Det är dock av stor vikt att fördjupade utredningar av påverkan på andra intressen görs för att klargöra vilken omfattning och placering av havsbaserad vindkraft som är möjlig och lämplig inom området. Detta gäller bland annat påverkan på naturvärden, kulturmiljövärden, visuell påverkan på landskap, friluftsliv, rekreation; påverkan på Halmstads besöksnäring samt försvarets och sjöfartens intressen. Det är också av stor betydelse att kommunen har möjlighet att hantera och bedöma frågan om havsbaserad vindkraft utifrån ett lokalt perspektiv.	Synpunkten noteras. I förslaget som lämnas till regeringen anges att anpassning av området får fastställas utifrån lokala och regionala behov.
112.01	Halmstads kommun	Det pågår ett arbete med ett tematiskt tillägg till Halmstads kommuns översiktsplan om förnybar energi. Syftet med detta är att ta fram uppdaterat planeringsunderlag, att kartlägga och göra avvägningar mellan markanspråk från förnybar energi och andra allmänna intressen. Uppdragets mål är att kommunen ska ha tydlig vägledning kring förnybar energi och ställningstaganden kring mark och vattenanvändningen i kommunen. Enligt tidsplanen för uppdraget ska det tematiska tillägget vara klart hösten 2023.	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
139.00	Haninge kommun	Konsekvensbeskrivningarna om besöksnäring har utvecklats. Påverkan bedöms främst medföra visuell påverkan som enligt deras studier kan uppfattas som både negativ och positiv. Negativ visuell påverkan beror i hög grad på hur synliga vindkraftverken är. Vid 50 och 70 km avstånd, vilket är det uppskattade avståndet från Haninges yttersta skärgård och hav, bedöms påverkan bli mycket liten respektive obefintlig. Positiva konsekvenser sägs kunna vara att vindkraftsetableringar blir en del av den lokala besöksnäringen i form av turbåtar till vindkraftsparken.	Synpunkten noteras.
139.01	Haninge kommun	Havsplanerna har även kompletterats med konsekvenser för kulturmiljöer och landskapsbilden. Siktanalys har gjort och visualiseringar visar nu hur vindkraftverken kommer att synas från land vid 5–50 km avstånd. Förvaltningen ser positivt på tillägget.	Synpunkten noteras.
139.02	Haninge kommun	Havsplanernas föreslagna energiområden ligger fortfarande långt ute till havs i svensk ekonomisk zon. Kommunstyrelsen har inga ytterligare synpunkter.	Synpunkten noteras.
139.03	Haninge kommun	Särskilt yttrande Vänsterpartiet: Vänsterpartiet Haninge är positiva till utbyggnaden av vindkraft, och produktion av mer förnybar energi, men vill framhålla att det inte får ske på bekostnad av skyddsvärd natur, eller biodiversiteten i den känsliga Östersjömiljön. Det gäller såväl fiskar och andra vattenlevande organismer, sjögräsängar, sjöfåglar som migrerande arter såsom ål och flyttfåglar.	Synpunkten noteras.
144.01	Havs- och Kustfiskares Producentorganisation	Hallandsfisket är utsatt och har redan svårt att hantera dagens (och planerade) inskränkningar av fiskeplatser. Kattegatt Syd och Galene har erhållit tillstånd, oaktat att båda är viktiga fångstområden och dessutom utpekade riksintressen för yrkesfisket (samt av länsstyrelsens expertis och flera miljöorganisationer uppges som ett hot mot miljön). Till detta ska läggas de nyligen inrättade Natura 2000-områdena tillsammans med ett enormt naturreservat i södra Kattegatt, samt ett större havsområde som i första kvartalet också är stängt för fiske. Havs- och vattenmyndigheten är den myndighet som har ett viktigt uppdrag att peka ut och bevaka riksintressen gällande yrkesfisket. Vad gäller tillståndsgivna vindparker i Kattegatt kan dock konstateras att insatsen varit föga lyckosam. Myndigheten är även ansvarig för genomdrivande och inrättande av alla marina skyddade områdena samt fiskeregleringar i området. Sett mot den här bakgrunden borde det inte finnas utrymme för myndigheten att lägga än mer börda på fiskerinäringen i Halland. Om yrkesfisket i Halland alls ska överleva behöver fisket i framtiden kunna nyttja de få kvarvarande områdena, inkluderat V364.	Synpunkten noteras. När det gäller område V364 anges i förslaget till havsplan som lämnas till regeringen att området avgränsning bör anpassas till lokala eller regionala behov.
144.02	Havs- och Kustfiskares Producentorganisation	Agrifoods rapport som släpptes nyligen "Hur påverkas svenskt yrkesfiske av havsbaserad vindkraft?" stärker våra argument och den uppfattning som HKPO från start har framfört i vindkraftsprocessen beträffande parkernas negativa konsekvenser för hallandsfisket.	Synpunkten noteras.
144.03	Havs- och Kustfiskares Producentorganisation	HKPO skriver: Agrifood: *"fartyg med hemmahamn i Varberg och Falkenberg påverkas av energiområdena i betydligt större utsträckning än andra fartyg inom trålfisket efter havskräfta och fisk." Vidare: "att andelen av totalt landningsvärde som*	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		påverkas i vissa fall kan vara över 40 procent av totalt landningsvärde, där påverkan är särskilt stor för fartyg med hemmahamn i Varberg och Falkenberg kommun". De negativa siffrorna för fisket i Halland ”sticker ut” i rapporten, så även i planalternativ 3, där V364 inte finns med, vilket visar på nödvändigheten av att V364 helt ska tas bort som energiområde. En faktor att beakta är vad som händer med fisket om större delen av föreslagna vindparker etableras. Tråldragen som har gjorts i energiområdena har inte kommit till av en slump. Fiskemönstret har utvecklats under lång tid just för att tråldragen varit gynnsamma för fiskarens fångster. När fångstområdena både blir sämre och minskar i omfång, ökar konkurrensen mellan fiskarna och lönsamheten sjunker. För räkfiskets del finns ytterligare en aspekt, att ett räkfiske också bedrivs i Kosterfjorden där inga vindparker planeras, men där ett fortsatt fiske innanför trålgränsen är ifrågasatt. Det här kan därför slå åt två håll, ett ökat tryck på fisket i fjorden eller att räkfisket flyttar ut till de krympande fiskeplatserna längre ut till havs. Givetvis går det inte att försvåra för fisket och försämra lönsamheten hur långt som helst utan att det leder till negativa konsekvenser för näringen; med allt färre yrkesfiskare och ingen, eller en svag nyrekrytering. Fiskerinäringen måste ges utrymme till att överleva och kunna utvecklas i framtiden om den ska fortsatt vara en resurs i landets livsmedelsförsörjning, särskilt viktigt för vår beredskap i kristider. Det går inte att äta el, men elenergi är naturligtvis också viktigt för landets behov. Men frågan är egentligen enkel: Varför ska vindkraften slå ut livsmedelsproduktion när det finns havsområden att bygga på där vindparken gör mindre skada, eller där anpassningar till fisket kan ske?	påverkan på andra intressen. När det gäller område V364 anger förslaget att området utformning får fastställas utifrån lokala och regionala behov.
144.05	Havs- och Kustfiskares Producentorganisation	Kumulativa och andra oönskade effekter som följer av att en etablering av vindkraftsparker som dessutom anhopas i ett begränsat havsområde måste tas på stort allvar. Det saknas inte varningar från forskningen på senare tid, både gällande skada för fisk och skaldjur men också mer storskaliga effekter såsom ett torrare klimat i land när regnmoln som passerar höga vindkraftverk till havs släpper regnet tidigare. I en rapport som HaV beställt från SMHI ”Hydrographic effects in Swedish waters of future offshore wind power scenarios”, beskrivs påverkan både under och över vattenytan: ”*beroende på väderläget minskar vindarna upp till 5–15 procent så långt som 30 kilometer bakom en vindkraftspark. Studier visar att ytvatten då samlas på ena sidan av området med minskade vindar, medan djupvatten väller upp på den andra sidan, vilket i sin tur påverkar strömmarna i ett ännu större område.”* Undersökningen gäller Östersjön. Men är ett scenario som likväl kan leda till allvarliga miljö- och klimatkonsekvenser för Västerhavet, både i havet och till lands. För Hallands del är områdets utbredelse liten och parkerna ligger tätt. Till detta ska läggas att Danmark också har planer på vindkraft i havet utanför de svenska parkerna. Övriga planerade vindparker i Norra Västerhavet behöver också de värderas i ljuset av gjorda undersökningar, som ändå är långt ifrån en tillräcklig	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kunskap i sammanhanget. Mer av forskning skulle verkligen behövas innan en storskalig utbyggnad av havsvindkraft tillåts.	
144.06	Havs- och Kustfiskares Producentorganisation	Vi menar därför att havsplanerna inte följer den inriktning som har angetts i förslaget: Enligt havsplaneringsförordningen ska en ekosystemansats tillämpas när havsplanerna utarbetas. Ekosystemansatsen är en strategi för bevarande av naturvärden, hållbart nyttjande och rättvis fördelning av naturresurser, med målet att säkerställa att användningen av ekosystemen sker inom deras gränser." Så länge som forskningen inte har kommit ikapp och fortsatt osäkerhet råder beträffande den storskaliga vindkraftens negativa effekter på miljö och arter, samtidigt som vi vet att fisket drabbas hårt i många fall, vill vi se en försiktighetsansats från Havs- och vattenmyndigheten – att myndigheten i de slutliga förslaget till havsplaner tar i beaktande oroande miljörapporter som kräver en ökad kunskap. Och tar stor hänsyn till fiskerinäringen så vi kan ha en svensk livsmedelsproduktion från havet även i framtiden.	Synpunkten noteras.
131.00	Havsmiljöinstitutet	Som deltagare i processen och del av forskarvärlden är Havsmiljöinstitutet mycket positivt till deltagandeprocessen i sin helhet och hur man använder sig av möten och digitala redskap för att främja interaktion kring havsplanerna. För forskarvärlden fungerar arbetssättet bra.	Synpunkten noteras.
131.01	Havsmiljöinstitutet	Presenteras omfattande material i flera omgångar är det relevant att snabbt guida granskaren till ändringarna. Informationsfilmerna om de ändrade havsplanerna underlättade möjligheterna att komma in i temat. Skriftlig och visuell information om ändringarna återfinns även i texten av både HPL och KB samt i olika bilagor, men skulle i framtiden med fördel placeras mer centralt och systematiskt i samtliga dokument (t.ex. med färgkod).	Synpunkten noteras. HaV tar med sig förslaget till nästa planeringsomgång.
131.02	Havsmiljöinstitutet	Samrådsredogörelsen ger stor transparens och inkluderar även ändringarna på karta, men tyvärr i slutet av dokumentet, vilket eventuellt har medfört att många missat dessa samt fler värdefulla bilagor.	Synpunkten noteras. HaV tar med sig förslaget till nästa planeringsomgång.
131.03	Havsmiljöinstitutet	Det kommunikativa materialet var mycket berikande, såsom fotomontage, informationsfilmer om visuella och andra effekter, en interaktiv karta, bakgrundsrapporter samt nedladdningsbara produkter. Det är även positivt med ett enkelt online-formulär för att lämna kommentarer. Mötena har varit givande. Stormötena är bra tillfällen för att ställa frågor och för att få en snabb överblick över det komplexa materialet. Som HaV är medveten om är stora online-möten svårare för en djupare diskussion. Det har därför varit bra att möjligheten till interaktion i mindre sammanhang har erbjudits.	Förutom de större samlade mötena har ett stort antal mindre bransch- och sektorsspecifika möten hållits. Deltagandeprocessen redovisas i en redogörelse som lämna till regeringen i samband med redovisningen av förslag till havsplaner.
131.05	Havsmiljöinstitutet	Vindkraften enligt de nya planförslagen skapar en ny "möblering" av havslandskapet som, beroende på utvecklingsgraden, kan komma att vara betydande i vissa områden. Då är det viktigt att en redan belastad miljö inte passerar gränsen för återhämtning. Frågan är var vi befinner oss idag och hur tydligt konsekvensbeskrivningen (KB), som har gjorts helt enligt regelverket och enligt KB-konstens regler, faktiskt visar detta och ger ett beslutsunderlag.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.06	Havsmiljöinstitutet	Enligt flera kriterier i Havsmiljödirektivet och i Helcoms och Ospars senaste bedömningar för Östersjön och Västerhavet råder det dålig miljöstatus i stora delar av Sveriges havsområden. Lägg därtill att den pågående klimatförändringen snarare bidrar till ökad belastning, än skapar utrymme för att tolerera ytterligare belastning. Vi behöver baserat på detta redovisa både hur långt bort vi är från gränserna och snabbare och tydligare satsa på en typ av utveckling som både restaurerar (restoration) och förbättrar (enhancement) havsekosystemens möjligheter att tillhandahålla viktiga ekosystemtjänster. Bottenhavet, Bottenviken och Östersjön är unga och artfattiga och kan vara mindre resilienta. Här innebär även klimatförändringen större förändringar. Västerhavet må ha något bättre förutsättningar när det gäller resiliens, men här är enligt samma bedömningar belastningen större. Att lyfta fram samexistens är viktigt, men även att framtida nyttjande inte får försämra ekosystemens förmåga till återhämtning i någon större utsträckning.	Konsekvensbeskrivningen lyfter risker för negativa effekter. Havsplanens områden med beteckning för särskild hänsyn till höga naturvärden (n) syftar till att bidra till ett stärkt nätverk av marin grön infrastruktur.
131.07	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivningar behöver förhålla sig både till mål och gränser: Enligt metodiken och regelverket är det inte i första hand i förhållande till mål eller bärkraftsgränser, utan i förhållande till nuläget och ett "business as usual"-scenario som konsekvenserna av en HPL i en KB redovisas. HaV har försökt kompensera för detta genom olika extrakapitel i KB, men här kan metodiken och även relaterade regelverk behöva utvecklas. Detta problem kan inte lösas i denna omgång, men återstår inför framtiden. Kunskapen och metoden behöver utvecklas för att leverera underlag. En del av frågorna som uppstår går inte att besvara i nuläget, utan kräver en “boost” av metodutveckling och grundläggande kunskap, tex. om kumulativa effekter och kopplingar inom ekosystemen och samhället.	Synpunkten noteras.
131.08	Havsmiljöinstitutet	Det behövs större tydlighet om målkonflikterna, men även om synergier och lösningar: Havsplanerna kunde ännu tydligare lyfta fram målkonflikter och de ingående dilemman som kommer fram i KB för planens läsare och beslutsfattare som behöver avvägas när de antar och tillämpar planerna. Ett tydligt exempel är beskrivningarna av sjöfartens miljöpåverkan och referenserna till nationella godstransportstrategins mål att främja överflyttning från väg till sjöfart, med otydliga beskrivningar om hur ny teknik förväntas minska negativ påverkan från sjöfart på havsmiljön. Givet trögheten i förnyelsen av fartygsflottan pga. fartygens livslängd och långsam omställning till följd av konsensusbaserade beslutsprocesser inom IMO, bör sjöfartens miljöpåverkan inom de föreslagna havsplanerna betraktas utifrån befintlig prestanda (Havsmiljöinstitutets rapport 2019: 5). Även om inte havsplaneringen i sig ansvarar för omställningen inom sjöfarten, är det viktigt att belastningen från sjöfart på havsmiljön beaktas på ett adekvat sätt, vilket då kan göra att exempelvis slutsatserna i Planförslagen om att natur och sjöfartsbehov är okomplicerade, kan ifrågasättas. Det är i dag känt att sjöfarten står för en signifikant andel av tillförsel av farliga ämnen till Östersjön (exempelvis nästan 40% av koppar-, samt 8–9% av tillförseln av enskilda PAH:er (Ytreberg et al. 2022).	HaV ser över beskrivning av miljöpåverkan från sjöfart.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.09	Havsmiljöinstitutet	Förutom att mycket riktigt betona samexistens och samnyttjande, kunde man även lyfta fram att ytterligare en strategi kan vara att skapa miljöutrymme och främja synergier och resiliens i ekosystem och samhälle genom teknikutveckling och innovation av olika slag (även social och ekonomisk) för att kompensera för detta samt lyfta fram var och hur man kan hitta och redan har konkreta lösningar, utöver klimatrefugier och kollagring. Även om teknikutveckling och sektorsförvaltning är utanför havsplaneringens uppgift kan det vara bra att peka på var lösningar kan finnas och hur havsplaneringen kan stötta dessa.	Detta är en intressant synpunkt, och kanske något för den framtida havsplaneringsprocessen att titta vidare på, men det är inte något som ryms inom avgränsningen för detta uppdrag.
131.10	Havsmiljöinstitutet	Det behöver förtydligas hur planen kan ha effekt på kort och lång sikt: Havsplanerna och havsplaneringsprocessen är förvisso "bara" ett strategiskt och inte bindande verktyg (om inte den möjligheten används). Styrkraften är ibland otydlig inom ett större havsförvaltningsramverk och en bredare pågående process av institutionellt lärande, samhällsförändring och anpassning. Planerna kan förtydliga vägen samt visa hur olika samhällssektorer och förvaltningsnivåer kan bidra till en mera ekosystembaserad förvaltning.	Synpunkten noteras. En illustration om havsplanens roll när det gäller etablering av havsbasera vindkraft har lagts till i bilagan Planeringsförutsättningar.
131.11	Havsmiljöinstitutet	Det vore värdefullt att förtydliga och illustrera vilken styrkraft havsplanerna kan ha eller inte ha samt att detta beror på både den sittande regeringen som ändrar och antar innehållet i planerna och de tillämpande myndigheterna på olika nivåer, men även hur planerna tolkas av havets användare (av t.ex. vindkraftssektorn).	Synpunkten noteras. Här hänvisar vi till den roll havsplanen ges i lagstiftningen. Hur havsplanen tillämpas kommer att följas upp inom ramen för ett ramverk för uppföljning.
131.12	Havsmiljöinstitutet	Det vore bra att i detta sammanhang även påpeka att vårt havsplanerings - och förvaltningssystem befinner sig i snabb utveckling och behöver göras "fit" för framtiden och olika typer av förändringar. Aktörernas återkoppling och tillämpning är en viktig del i detta, men kan även innebära osäkerheter och snabba ändringar. En regelbunden dialog och återkoppling blir därför ännu viktigare (deltagande efter den formella deltagandeprocessen).	HaV ska besluta om ett ramverk för uppföljning. Frågan tas med in i arbetet med ramverket.
131.13	Havsmiljöinstitutet	Utvärdering havsplanering: Effekten av havsplaneringsprocessen och planerna är mycket spännande ur ett miljö- och samhällsvetenskapligt perspektiv. Även om planerna inte är beslutade kan pågående reglerings- och planeringsprocesser, eller kunskapsunderlag ha effekt på vad som händer i havet och när det gäller tillståndsansökningar mm. Dessa borde följas löpande och om möjligt även byggas in i ramverket för utvärdering. Det kan vara bra att utlysa forskning om detta, MISTRA, FORMAS, Havsmiljöanslaget och även internationellt (EU, Norden).	Synpunkten noteras. Synpunktentas i arbetet med att ta fram ett ramverk för uppföljning.
131.14	Havsmiljöinstitutet	Systemperspektivet blir allt viktigare för att jobba med kumulativa bedömningar, tex. födovävar, kaskadeffekter inom ekosystemen, hur användning påverkar ekosystemen samt hur samhället fungerar, drivs och regleras och vilka kopplingar som går att påvisa i olika tids- och rumsskalor. Här finns även kopplingar till en extremt snabb utveckling av artificiell intelligens och digitala verktyg (digitala akvarier eller tvillingar).	Synpunkten noteras.
131.15	Havsmiljöinstitutet	När det gäller klimatförändringen och dess effekter, men även säkerhetsaspekter eller andra användningar (så som fiske, sjöfart och vindkraft) blir gränsöverskridande	HaV instämmer i att kunskapsutveckling är och förblir viktig för den fysiska planeringen och förvaltningen av havet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		samarbete och kunskapsutveckling enormt viktigt - både forskningsmässigt, men även i samarbetet mellan myndigheter.	
131.16	Havsmiljöinstitutet	Angående beskrivningarna av sjöfartens miljöpåverkan, såväl i Planförslagen, KB och som i Bilagan om planeringsförutsättningar återspeglas inte dagens kunskapsläge från vetenskaplig litteratur. Havsmiljöinstitutets sjöfartsgrupp har exempelvis publicerat övergripande kunskapssammanställningar om sjöfartens miljöpåverkan (Havsmiljöinstitutets rapport 2019:5), samt mer fokuserade om exempelvis tankrengöringsproblematiken (Havsmiljöinstitutets rapport 2020:6). Tankrengöringsproblematiken är välkänd av HaV och väldokumenterad av Kustbevakningen och borde omnämnas i nulägesbeskrivningarna, samt i möjligaste mån inkluderas i bedömningen av påverkan av sjöfart på andra sektorer/intressen.	HaV ser över beskrivning av miljöpåverkan från sjöfarten. Avseende tankrengöringsproblematiken har dock havsplaneringen som styrmedel i detta hänseende begränsat mandat att påverka.
131.17	Havsmiljöinstitutet	Plandokumentet med alla planer är i sin helhet väl förklarad och av god kvalitet. Texterna är lättlästa och väl layoutade med bra illustrationer. Sättet att presentera dokumentet har utvecklats sedan samrådet. Onlinekartan där man kan skapa sig en överblick och fördjupa sig utgör ett värdefullt komplement. Det är lätt att se hur man vägt in olika behov och intressen, eller i alla fall flaggar för hänsyn i framtida processer. Institutet ser även med tillfredställelse att miljöövervakningen har funnit plats i kartor och text.	Synpunkten noteras.
131.18	Havsmiljöinstitutet	Det vore bra att förtydliga vad en HPL kan åstadkomma genom att t.ex. i inledningen tydligare beskriva hur havsplaner kan påverka olika aktörer, ev. kan detta göras med illustrationer. Ge tillämpningsexempel hur det skulle kunna gå till: vad händer på de olika nivåerna och i de olika skedena? Vad kan havsplanen och havsplaneringen påverka och vad inte? Vad är politikens roll och var kommer andra tillämpare in? Det är viktigt att påpeka att vissa delar håller på att förändras samt att allt detta hänger på politiska beslut. En del information finns idag i bilagan för planeringsförutsättningar, som förmodligen få läser, om man inte i plandokumentet tydligt hänvisar och länkar till detta.	Synpunkten noteras.
131.19	Havsmiljöinstitutet	Kartorna och överblickstabellerna för varje havsområde är tydliga och bra, men kunde förbättras ytterligare i sin funktion att ge överblick och länka - se tidigare förslag och detaljkommentarer.	Noteras.
131.20	Havsmiljöinstitutet	Jämfört med samrådsversionen har det blivit lättare att uppskatta konsekvenserna av olika handlingsalternativ i de tre planområdena (konsekvensbeskrivningen). Det är bra med samlingstabellerna, om än synd att man inte har gjort ett försök till en geografisk sammanvägning och testat multikriterieanalys. Beslutsfattarna kommer i slutändan att behöva tänka i termer av sensitivitet och geografi. Avsnittet med planalternativen är bra, men kunde utvecklas på ett sätt som gör de mera lättolkade (se specifika kommentarer). Det har allmänt blivit bättre upplösning på viktig information än tidigare, även om det kan utvecklas ytterligare. Det är bra med tabellerna för olika faser och hänsynsåtgärder under varje avsnitt.	Synpunkten noteras. Struktur och innehåll när det gäller bedömningsscenarier (tidigare kallade planalternativ) har setts över.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.21	Havsmiljöinstitutet	Det finns några viktiga frågor inför utvecklingen av slutversionen och beslutsunderlaget för regeringen som vi hade svårt att hitta svar på i dokumenten (se reflektioner ovan): Hur säkra kan vi vara på, enligt KB, var gränserna för bärkraft och återhämtning går? Bör man förorda vissa "planalternativ" eller konkreta lokaler/områden före andra? På vilket sätt kan man med kunskapsunderlaget ännu bättre guida politikerna i regeringen som sedan ska förhandla och fatta beslutet?	Konsekvensbeskrivningen redogör för potentiella miljöeffekter samt lyfter där det är möjligt risker för påverkan i relation till målet om god miljöstatus.
131.22	Havsmiljöinstitutet	Det finns konkreta målkonflikter som skulle kunna ha redovisats ännu tydligare i beslutsunderlaget. Ett exempel är den gröna omställningen i energisektorn som leder till försämrad ekologisk hållbarhet (tex däggdjur, fåglar, havsbotten, okända effekter i oceanografi och isläggning), vilket indikeras i KB. Ett annat exempel är vindkraft som kapitalstarkt intresse i kontrast med den kulturella/sociala och ekonomiska hållbarheten i kustsamhällen och det småskaliga fisket. Som nämnts ovan föreligger även en målkonflikt mellan stimulans av ökad sjöfart i relation till minskad belastning på havsmiljön från denna sektor. I tidigare planeringsfaser har HaV gjort bra sammanställningar av fysiska konfliktområden och olösta konflikter. Detta kunde utvecklas både ur ett målkonfliktperspektiv och geografiskt.	Synpunkten noteras. Graden av målkonflikt är beroende av hur åtgärderna för att nå målen utformas. Konsekvensbeskrivningen lyfter t.ex. att energiområden och yrkesfiske i många fall kan ses som konkurrerande användningar som båda ger belastningar i havet.
131.23	Havsmiljöinstitutet	Det verkar dock som om det fortfarande saknas viktig konkret kunskap för att bedöma effekterna och fatta beslut, inte minst när det gäller oceanografi, klimat och isläget och långsiktiga effekter eller kumulativa effekter över gränserna, men även möjligheterna till att förbättra miljön eller utveckla samexistens. Kommer denna att vara tillgänglig när slutversionen lämnas till regeringen? Är det något som Havsmiljöinstitutet kan bidra med eller där man behöver initiera forskningsanslag?	Rapporten *The impact of wind farms on winter navigation* framtagen av Chalmers tekniska högskola på uppdrag av HaV har publicerats på Chalmers webbplats. HaV bedömer att det finns behov av ytterligare analys och forskning inom området och välkomnar sådana initiativ.
131.24	Havsmiljöinstitutet	Se över begreppsmässigt (tidigare kommentar i samrådet) användningen av ordet dialog och hur det används i andra sammanhang. Deltagandeprocess används b.la. i vattendirektivet.	Synpunkten noteras. I de underlag som lämna till regeringen används både termen dialog och deltagande beroende på sammanhang.
131.25	Havsmiljöinstitutet	Det är ibland svårt att göra kopplingarna mellan a) texten - där områdena får namn, b) tabellerna där områdena bara har nummer men inget namn, c) kartan där områdena har nummer och beteckningar och d) konsekvensbeskrivningen och inte minst de olika planalternativen. Förslag: Det vore bra om både beteckning (tex Efn) och mera landskapsbaserade namn som används i texten även fanns i tabellerna (nu får man dubbel- och trippelkolla vid läsning). Utforska möjligheten tillfärgkodning - parallellt till kartorna - för att främja koherensen för läsaren. När det gäller kopplingen till KB vore det förutom tabeller även bra med en kartmässig överblick över scenarierna (planalternativen) och helhetsbedömningen i alla tre havsområden. I denna omgång hade det även varit bra att förtydliga ändringarna kartmässigt (hittades först senare längst bak i samrådsredogörelsen).	Synpunkten noteras. I dagsläget kopplas informationen till områdesnummer, både i planhandlingen och i webbkarta. Vi tar med oss frågan till framtida utvecklingsarbete.
131.26	Havsmiljöinstitutet	Kap 6. Innebörd och konsekvenser: Kommentar om ordvalet Innebörd: Det står i första meningen att planen "innebär", men i verkligheten verkar kapitel 6.1 nog snarare sammanfatta den sammanlagda "avsikten med planen" (eller vad planen ska/kan åstadkomma eller planens sammanlagda syften och mål och vad som kan komma att hända om man utökar vindkraften) och i del 6.2 konsekvenser. Medveten	Synpunkten noteras. Enligt havsplaneringsförordningen ska HaV redovisa innebörden av användningen av havet i de förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		om att vi inte reagerade på detta tidigare, men om man läser planen och försöker förstå vad olika delar handlar om är "innebörd" kanske kort och koncist, men inte helt mitt i prick i betydelse och därför förvirrande - i samma kapitel som listar konsekvenser. Vad ska planen åstadkomma - vad är de möjliga effekterna av att försöka få till detta? Förslag: att hitta/använda ett mer talande uttryck som "planens intention och möjliga konsekvenser", även om det är mera en ett ord.	
131.27	Havsmiljöinstitutet	Det vore bra om planalternativkartan från konsekvensbedömningen (KB figur 2, s. 21) även ingick i planens övergripande sammanfattning av konsekvenserna. Nu hänger texten i havsplanen lite löst och läsaren blir förvirrad av de olika alternativen. Det vore bra om dessa inkluderades på en karta.	Synpunkten noteras.
131.28	Havsmiljöinstitutet	Synpunkt om ordval utveckling eller tillväxt: Generellt innehållsmässigt, baserat på havsplanerna och konsekvensbedömningen i sin helhet och de formulerade planeringsmålen samt skillnaden mellan hållbar utveckling/tillväxt: Vad menas med att man använder hållbar tillväxt istället för hållbar utveckling? Det kan finnas en politisk skillnad i detta. Är denna avsiktlig? Hållbar utveckling (sustainable development) behöver inte innebära att man satsar på ekonomisk tillväxt (sustainable growth). Man behöver i så fall också svara på frågan: vad ska växa eller utvecklas: ekonomin och intensiteten i havets användning eller även miljöns och människornas hälsa och välbefinnande? Det kan finnas målkonflikter i detta. Konkret s. 15 text och figur 1 s.16 är inte konsekventa i ordvalet. Är det "god havsmiljö och hållbar utveckling" Fig. 1 eller hållbar tillväxt som i texten?	Begreppet hållbar utveckling respektive förhåller sig i första hand till förordning (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete och dess formuleringar.
131.29	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivningen lyfter fram en del intressanta aspekter från forskningen, till exempel när det gäller människans hälsa, upplevelse av vindkraft och kopplingar till processen, eller långsiktiga smygande effekter genom utsläpp. Det blir dock inte lika tydligt hur man i bedömningen (t.ex. tabell 3, s. 31) och sedan i havsplanerna har tagit hänsyn till alla aspekter. Förslag: Gå genom och om lämpligt komplettera tabeller eller texter.	Synpunkten noteras. Metoddelen uppdateras för att öka tydligheten i bedömningen.
131.30	Havsmiljöinstitutet	Är det värt att nämna att det är viktigt att nämna risken att föroreningar efter industrisamhället som har lagrats på havsbotten kan spridas under byggnadsfasen? Om ja, anpassa gärna texten.	Synpunkten notera. Bedömning av påverkan vatten och luft har utvecklats sedan granskningsskedet.
131.31	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivning Avsnitten om nya områden med särskild hänsyn till naturvärden X.X.6: Innehållet i dessa avsnitt är egentligen inte en konsekvensbeskrivning utan snarare planinnehåll som också behöver konsekvensbeskrivas. Borde inte detta komma i planen, i ett samlat kapitel eller i KB längst fram i varje delplanavsnitt där även energiplaneringens ändringar beskrivs?	Det har varit svårt att hitta en lämplig plats för beskrivning och bedömning av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. I nuvarande lokalisering är syftet att både beskriva dem och bedöma deras potentiella positiva påverkan.
131.32	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivningens sammanfattning: Var konsekvent med hur olika typer av innehåll presenteras. Bra om även anpassningarna beskrivs, men beskriv först ändringarna som har gjorts och diskutera sedan konsekvenserna. Lägg till i tabellerna. Inkludera även en karta med ändringarna. Samma gäller information om naturvärden. De så kallade planalternativen (vi föreslår ett annat ordval) bör även först introduceras i sammanfattningen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.33	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivning kap 1.3 Nuläge och planalternativ (s. 18 ff.): I sin nuvarande form är kapitlet inte överskådligt. Att benämna planalternativen neutralt 1–3 hjälper inte läsaren att minnas och göra kopplingar. Förslag: - Flytta all text som är generell och förbereder varianterna till 1.3.1 och ge sedan varje planalternativ ett avsnitt (slå inte ihop 2 och 3).Ge alternativen namn som är lätta att komma ihåg och koppla till innehåll/intention i alternativen - som tex minimal/hänsyn till xxx, mellan/energi och ., maximal eller baserat på hänsyn som har tagits, eller mängden med energi som kan produceras. - Gör tydligt att dessa inte är alternativ att välja mellan, utan snarare exempel på avvägningar om man tillämpar olika typer av kriterier. - Börja med minimalvarianten och utveckla till maximal istället för tvärtom, mera logiskt för läsaren. Illustrera bättre i kartbild. - Lägg de olika alternativen intill varandra istället för att ha allt i en karta. Hjärnan/ögat har svårt att lägga till/dra bort i den nuvarande kartan. Eller flytta kartorna ur appendixen till de respektive avsnitten.	Synpunkten noteras.
131.34	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivning kap 2.3.1 vatten och luft, underrubrik miljöeffekter och påverkan: Är det värt att nämna att det finns en risk att tidigare industriella föroreningar som har lagrats på havsbotten kan spridas under byggnadsfasen? Om ja, anpassa gärna texten.	Synpunkten noteras. Bedömning av påverkan vatten och luft har utvecklats sedan granskningsskedet.
131.35	Havsmiljöinstitutet	Skrivningen om sjöfartens bidrag till nuläge i vatten och luft avseende miljögifter är lite missvisande, då det enda som omnämns är illegala oljeutsläpp och läckage av propellerhylsolja. Den allra största källan till föroreningar från sjöfart till Östersjön i dag är skrubbervatten, samt när det gäller koppar och zink, antifoulingfärger. 2022 uppskattades utsläppen av skrubbervatten i Östersjön att uppgå till 300 miljoner m3 (rekordnoteringen är från 2020 då det nästan var 1 miljard m3), med kraftigt förorenat (såväl organiska miljögifter som metaller) och försurat (ca pH 3). (Som kontextuell jämförelse kan volymsuppskattningen jämföras med exempelvis Ryaverken i Göteborg, vars årliga utsläpp av renat avloppsvatten är ca 137 miljoner m3.) Vidare är problematiken med utsläpp av olja också starkt påverkad av ökad transport av biobränslen och många av utsläppen är därmed legala i samband med tankrengöring till havs. Analogt med Finska Meteorologiska Institutets årliga rapportering till HELCOM om sjöfartens utsläpp till Östersjön pågår arbete med utveckling av SMHI:s Sjöfartsemissionsmodell ShipAir (bland annat inom de Trafikverksfinansierade projekten SHIPCOST och SEAS), som på sikt skulle kunna användas för att leverera motsvarande underlag till HaV inom svenska havsområden. Detta skulle kunna utgöra ett ytterligare värdefullt verktyg för havsplaneringen.	Belastningar från sjöfart kan bättre beskrivas. Dock är det som nämns i yttrandet, utsläpp farliga ämnen och scrubbervatten, inget som havsplanen har mandat att påverka. Havsplanen påverkar dock genom vägledning om användning av havsområden möjligt indirekt påverka på körsträckor/ bränsleförbrukning/ luft/vattenutsläpp, samt potentiellt indirekta påverka risknivå såsom kollissionsrisk med annan användning i havsplanområdet, såsom exempel vindkraftverk. Dessa indirekta effekter tas i upp i konsekvensbedömningen om än i begränsad form.
131.36	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivning kap tabell 18 Fritidsbåtar: Svårläst tabell. Förslag: Gör om till karta med olika färgschatteringar.	HaV redovisar karta över fritidssjöfarten i konsekvensbeskrivningen av friluftsliv, kopplat till rörlighet och barriäreffekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.37	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivning tabell 39 Havsplanernas inverkan…: Jättebra tabell. Baseras på en "gammal" politisk prioritering (2021). Förslag: Gör klart varför dessa prioriteringar fortfarande gäller. Förtydliga att det handlar om havsplanernas planeringsmål i kolumn 2 genom att ändra rubriken.	HaV ser över tabellen och dess beskrivning relaterat till havsplaneringens planeringsmål.
048.00	Helsingborgs stad	Helsingborgs stad är kritisk till sandutvinningsområde i Ö284 i sydvästra Skånes havsområde. Dels på grund av att delar ligger inom natura 2000-område, dels på grund av möjlig negativ påverkan på bottenfauna både i Natura 2000-området och på områden utanför. Det finns frågetecken kring hur ett framtida sandutvinningsområde kommer att påverka naturmiljön i området. I Danmark har man under senare år börjat uppmärksamma problem med sandutvinning i Kögebukten, där sandsugningen lett till djupa sughål där svavelväte bubblar upp. Vi anser att man bör ta lärdom av det som skett i Danmark för att undvika att samma sak sker i svenskt vatten.	Synpunkten noteras. Bedömningen i gällande havsplan föreslås kvarstår. Området redovisas därför som ett utredningsområde i granskningsförslaget. En verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett område som är skyddat enligt 4 kapitlet 8 § miljöbalken, det vill säga Natura 2000, kräver alltid särskild tillståndsprövning.
113.00	Hudiksvalls kommun	Tyvärr innehåller även de utpekade områdena för användning energiutvinning stora osäkerheter och därmed brister. Myndigheten redovisar att ca 40 % av de redovisade föreslagna områdena kan tas i anspråk, dvs. motsatsvis görs bedömningen att mer än hälften av förslagen inte kommer att lämpa sig för energiutvinning. Detta visar sig också när områdena redovisas och där hänsyn till en rad olika intressen såsom kulturmiljö, försvar och sjöfart behöver tas. Risken med detta förfarande är att osäkerheterna med de utpekade områdena är så stora att ambitionen att tjäna som vägledning för myndigheter och företag i praktiken riskerar att inte infrias. Kommunen ifrågasätter därmed inte att andra hänsyn, t ex för försvarets intressen, behöver tas, men myndigheten bör: i(redovisa varför den inte fördjupat utredningen och analysen av de områden som är mest intressanta för vindkraft för att därmed minska osäkerheterna i utpekandet av dessa områden, ii) mer tydligt redovisa vilka konsekvenser dessa osäkerheter medför för olika intressenter som berörs av havsplaneringen, iii) överväga att be regeringen om ett tilläggsuppdrag för att fördjupa redovisningen av dessa områden i syfte att minska osäkerheter.	Synpunkten noteras. När det gäller hantering av försvarsintresset i planeringsarbetet har HaV samarbetet med Försvarsmakten. Under havsplaneringsprocessen har Försvarsmakten analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. I nuvarande havsplaneringsprocess har det inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att röja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet.
113.01	Hudiksvalls kommun	Havsplanerna anger områden där särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen, höga kulturmiljövärden eller höga naturvärden. Utöver detta finns andra viktiga riksintressanta värden såsom kommunikationer, friluftsliv och yrkesfiske. Kommunen uppfattar att utpekandet av de tre förra värdena i plankartorna ger en viktning att dessa särskilda intressen väger tyngre än de senare. Kommunen ställer sig frågande till om det är myndighetens avsikt med förslaget. Vidare anser kommunen, bland annat utifrån erfarenheter av pågående ansökningsprocess, att riksintresse kommunikationer (sjöfart) är så angeläget att det bör pekas ut i plankartan som ett intresse att ta särskild hänsyn till i fortsatta utredningsprocesser. Kommunen bedömer att detta inte skulle begränsa tydligheten och läsbarheten i de redovisade kartorna. Myndigheten bör således redovisa riksintresset för sjöfart i kartmaterialet.	Användning sjöfart baseras huvudsakligen på riksintresseanspråk sjöfart. I vårt kartverktyg på HaV:s webbplats kan plankarta och riksintresseanspråk visas samtidigt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
113.02	Hudiksvalls kommun	I förslaget konstateras att planerad havsbaserad vindkraft står för en kraftig ökning på kort och medellång sikt, inte bara i Sverige utan också i våra grannländer. Hänsyn behöver därför tas till risken för kumulativa effekter i den fortsatta planeringen och tillståndsprövningen av främst havsbaserad vindkraft, men också andra verksamheter. Därefter redovisar förslaget kortfattat några sakområden där sådan hänsyn är särskilt viktig att ta. Hudiksvalls kommun anser att detta är alldeles för knapphändigt redovisat i förslaget. Det är särskilt i planarbetet som kumulativa effekter borde vara möjliga att fördjupa. Om inte havsplanerna grundligare hanterar dessa frågor är risken att varje ansökan behandlas var för sig och de kumulativa effekterna behandlas styvmoderligt eller onödigt sent i processen. Myndigheten bör fördjupa redovisningen av kumulativa effekter dels allmänt och dels särskilt i några utvalda delar av havet där det kan bli fråga om många områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras. I vägledningen uppmärksammas områden för energiutvinning där kumulativa effekter särskilt bör utredas när det gäller flyttande fågel såsom i södra Bottenhavet.
113.03	Hudiksvalls kommun	Myndigheten redovisar en exempelpark på hur en havsbaserad vindkraftspark kan påverka landskapet utifrån olika avstånd från land. För en kommun är det också angeläget att få en uppfattning om den anläggning som behövs för att ta hand om exporten av den producerade elen på land. Kommunen skulle därför sätta värde på om myndigheten kunde komplettera den visuella redovisningen med en exempelanläggning med exportkabel/-kablar, ställverk, transformatorstationer, kraftledningsanslutningar mm. Detta kan komma att ske i (känslig) kustmiljö och är en del av helheten i bedömningen av hur landskapsbilden kan påverkas, om än inte lika synlig från så stora områden som själva vindkraftsverken är. Myndigheten bör komplettera den visuella redovisningen med en exempelanläggning på land som behövs för export av den producerade elkraften.	Synpunkten noteras. Texten för förutsättningar har utvecklats gällande infrastruktur på land.
019.00	Härnösands kommun	Härnösands kommuns remissvar under samråd har beaktats. Det har heller inte skett några ändringar i förhållandet till samrådsförslaget som föranleder behov av att komplettera synpunkter på förslaget. Av pågående utveckling av planeringsunderlag är underlagen om yrkesfisket och vintersjöfart mest intressant att bevaka, och viktiga att få med i slutliga konsekvensbedömningen av havsplanerna.	Synpunkten noteras.
032.00	Jordbruksverket	Jordbruksverket har som generell åsikt att negativ påverkan på yrkesfiskets möjligheter att bedriva sin verksamhet ska minimeras. Inom de områden som Havs- och Vattenmyndigheten föreslår att peka ut som lämpliga för etablering av havsbaserade vindkraftsparker anser Jordbruksverket att utgångspunkten bör vara att samexistens mellan yrkesfiske och vindkraft ska utredas och möjliggöras i bästa möjliga mån. Av denna anledning anser Jordbruksverket att områden som bidrar med höga landningsvärden samt befinner sig på ett sådant djup att endast flytande vindkraftsfundament är möjliga bör undvikas. Flytande fundament med kablar och förankringar som rör sig, är inte förenliga med yrkesfiske och områden som kräver denna teknik bör undvikas att pekas ut. Slutligen ser Jordbruksverket livskraftiga ekosystem och fiskbestånd som fundamentalt för att yrkesfisket ska kunna leva vidare. Av denna anledning bör etableringar inte ske i områden där de riskerar att negativt påverka föryngring av arter som är viktiga för yrkesfiskets bedrivande.	Synpunkten noteras. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra för nya områden för energiutvinning till havs och en förnyad bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår den planmässiga avgränsningen. När det gäller fisklek behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.01	Jordbruksverket	Jordbruksverket anser att ändringarna som gjorts i konsekvensbeskrivningen efter tidigare samråd lett till en mer rättvisande bild av de konsekvenser som riskerar att uppstå för yrkesfisket. Det kvarstår dock signifikanta osäkerheter kring storleken på vissa konsekvenser så som förändrade fiskemönster, förlorade landningsvärden, påverkan på värdekedjor samt kumulativ påverkan.	Bedömningen har uppdaterats.
032.02	Jordbruksverket	Jordbruksverket har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en handlingsplan med förslag på en långsiktig vision för den blå värdekedjan i Sverige, från fartyg till konsument, som inkluderar bland annat sill och skarpsill. Syftet är att mer av fångsterna ska kunna landas i svenska hamnar och beredas i Sverige. Detta går i linje med livsmedelsstrategins målsättning att den svenska livsmedelsproduktionen ska öka samtidigt som relevanta nationella miljömål nås i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Enligt uppdraget ska den svenska beredskapen beaktas och utgångspunkten är tidigare arbete som redovisas i rapporten nedan. Mot bakgrund av regeringens tydliga målsättning om att värna de blå värdekedjorna är det i Jordbruksverkets mening av särskild vikt att Havs- och vattenmyndigheten beaktar påverkan på hela den blå värdekedjan för fisk för att möjliggöra att Sverige bibehåller landningsmöjligheter och har en livskraftig beredningsindustri för humankonsumtion.	Förslaget till havsplan baseras på en helhetsbedömning där även yrkesfiskets behov av tillgängliga fiskeplatser ingår.
032.03	Jordbruksverket	Jordbruksverket konstaterar att kunskapsläget kopplat till hur havsbaserad vindkraft påverkar yrkesfiske är i behov av förbättring och ser positivt på att Havs- och vattenmyndigheten beställt ytterligare kunskapsunderlag. Mot bakgrund av kunskapsläget anser Jordbruksverket att försiktighetsprincipen bör väga tungt vid utpekande av områden som lämpliga för energiutvinning. Det svenska yrkesfisket och tillhörande värdekedjor har påverkats negativt av att de marina ekosystemen i nuläget är hårt belastade av antropogen påverkan från flera olika aktiviteter med svaga bestånd som följd, den totala kumulativa belastningen från samtliga aktiviteter bör hållas i åtanke när man planerar etablering av nya näringar till havs.	Synpunkten noteras.
032.04	Jordbruksverket	Jordbruksverket ser positivt på de ändringar som genomförts sedan tidigare samråd för att minska negativ påverkan på yrkesfiskets intressen. Jordbruksverket har fortsättningsvis av tidigare nämnda anledningar i vissa områden skiljande åsikter gällande lämpligheten att Havs- och Vattenmyndigheten pekar ut vissa områden som lämpliga för energiutvinning till havs.	Synpunkten noteras. Se kommentar 032.00.
032.05	Jordbruksverket	V357: Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfisket och relativt stora landningsvärden kommer från området, en etablering skulle påverka fisket starkt negativt. Om området skulle pekas ut anser Jordbruksverket att den delen som ligger inom riksintresseanspråk för yrkesfiske och där bottenfasta fundament inte är möjligt bör justeras bort från området.	I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
032.06	Jordbruksverket	V359: Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfisket och relativt stora landningsvärden kommer från området, en etablering skulle påverka fisket starkt negativt. Om området skulle pekas ut anser Jordbruksverket att den delen som ligger	Synpunkten noteras. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en förnyad bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		inom riksintresseanspråk för yrkesfiske och där bottenfasta fundament inte är möjligt bör justeras bort från området.	kvarstår den planmässiga avgränsningen för område V359.
032.07	Jordbruksverket	V360: Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfisket i öster och söder. Aktivt fiske bedrivs i stor utsträckning i området och är ett väldigt viktigt område för aktivt fiske efter räka. Aktivt fiske kan i praktiken inte samexistera med flytande fundament vilket innebär att en etablering skulle påverka fisket starkt negativt. Jordbruksverket ser positivt på att området till viss del anpassats för att ta större hänsyn till yrkesfisket men anser att ytterligare anpassningar krävs. Om området pekas ut behöver anpassningar ske för att tillåta passager igenom området. Kumulativa effekter behöver beaktas, särskilt om andra områden exploateras till fullo. Då behöver det även beaktas att passagen dem emellan inte blir för smala. För det pelagiska yrkesfisket är det viktigt att bibehålla passage ut till Nordsjön. I hela norra Skagerrak leker det många arter som är ekonomiskt betydelsefulla för yrkesfisket vilket föranleder att hänsyn till lekande fisk och skaldjur måste tas vid exploatering.	Synpunkten noteras. Frågan om möjlighet till passage genom området kan hanteras i tillståndsprövningen. Det är låg trafikintensitet genom området öst-västlig riktning.
032.08	Jordbruksverket	Ö266: Området ligger i nära anslutning till lekområde för torsk som skulle riskera negativ påverkan vid en etablering. Det finns även i området visst pelagiskt fiske som skulle påverkas negativt. I det fall området pekas ut som lämpligt krävs hänsyn till torsklek, framför allt under anläggningsfasen men även under drift och avveckling av parken.	Området är med största sannolikhet inte ett aktivt lekområde för torsk i dagsläget och ses inte som ett viktigt fisklekområde. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö266 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.09	Jordbruksverket	Ö269: Området är mycket viktigt för pelagiskt fiske vissa perioder på året och historiskt mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Området är även viktigt för lekande torsk. I det fall området pekas ut som lämpligt krävs hänsyn till torsklek, framför allt under anläggningsfasen men även under drift och avveckling av parken.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.10	Jordbruksverket	Ö282: Området ligger inom två olika riksintresseanspråk för yrkesfiske. Både aktivt och passivt fiske bedrivs i området. En etablering i området skulle orsaka mycket stor påverkan på möjligheterna att bedriva aktivt fiske samt stor påverkan på möjligheterna att bedriva passivt fiske. Jordbruksverket ser positivt på de anpassningar som gjorts för att minska negativ påverkan på fiske men anser fortsatt att området som helhet bör undvikas om möjligt.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår.
032.11	Jordbruksverket	Ö286: Inom området finns ett viktigt torsklekområde, en etablering i området skulle riskera att påverka lekande torsk negativt och bidra till ytterligare belastning för ett bestånd som redan idag är svagt. Om området skulle exploateras krävs stor hänsyn för det viktiga torsklekområdet, särskilt under anläggningsfasen, men även under driftsfasen då buller från verk kan påverka leken.	Frågan om skyddsåtgärder för lekande torsk hanteras i tillståndsprövningen.
032.12	Jordbruksverket	Ö205: Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Område Ö205 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.13	Jordbruksverket	Ö219: Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö219 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.14	Jordbruksverket	Ö279: Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö279 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.15	Jordbruksverket	Ö213: Området överlappar till viss del med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske vilket är mycket svårt att förena med en vindkraftsetablering. Jordbruksverket anser att området i sin nuvarande form ej bör pekas ut som lämpligt för etablering av vindbruk. I det fall att en justering görs så att området minskas något i öst och väst för att ta hänsyn till fisket så skulle området vara lämpligt.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö213 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.16	Jordbruksverket	Ö271: Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske med aktiva redskap. Påverkan blir mycket stor på yrkesfisket vid en eventuell etablering. Jordbruksverket anser att energiutvinning inte bör ges företräde i området.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö271 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.17	Jordbruksverket	Ö509: Tangerar riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske vilket är mycket svårt att kombinera med en vindkraftsetablering. I östra delen av området är fisket intensivt.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö509 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
032.18	Jordbruksverket	B149: Inskränker en del på område som används för det pelagiska fisket, samt på fisklekområde i söder som delvis motiverar område med särskild hänsyn till höga naturvärden i havsplanen. Om området justeras så att det inte innefattar delarna med dessa två intressen så är resterande område att betrakta som lämpligt.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en förnyad bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår den planmässiga avgränsningen för område B149.
032.19	Jordbruksverket	B156: Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en förnyad bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår den planmässiga avgränsningen för område B156.
032.20	Jordbruksverket	B159: Jordbruksverket har i tidigare samråd framfört att området skulle ge upphov till negativ påverkan på yrkesfisket men om den västra gränsen för området förflyttas	Området har utökats västerut för att det ska ligga kloss an användning sjöfart vilket är en generell hantering i

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		österut finns endast mycket små konflikter med fiskets bedrivande varpå området skulle ses som mer lämpligt för exploatering. Området ser ut att ha uppdaterats till att i stället utökas i östlig och västlig riktning vilket Jordbruksverket anser vidare ökar negativ påverkan på yrkesfisket och området bör därför inte pekas ut som lämpligt.	förslaget. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en förnyad bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår den planmässiga avgränsningen för område B159.
032.21	Jordbruksverket	B160: Jordbruksverket har tidigare framfört att det pågår ett visst svenskt pelagiskt fiske i sydligaste och nordligaste delen av området. Jordbruksverket står kvar vid sin synpunkt att om området justeras för att ta större hänsyn till yrkesfiskets bedrivande skulle resterande område i övrigt till största del vara lämplig.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en förnyad bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår den planmässiga avgränsningen för område B160.
033.00	Jägarnas riksförbund	Jägarnas Riksförbund har tagit del av remissen och har inget att erinra.	Synpunkten noteras.
141.01	Karlshamns kommun	Granskningsversionen av förslag till ändrade havsplaner innehåller nu två förslag till energiområden i Södra Östersjön, Ö256 och Ö269, vilket Karlshamns kommun ser som positivt. Båda områdena är belägna i svensk ekonomisk zon utanför Karlskrona och Mörbylånga kommun och områdena anges med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Därmed kvarstår behovet av en fortsatt process tillsammans med Försvarsmakten och det är svårt att bedöma om de utpekade områdena för energiutvinning kommer att räcka för att skapa de eftersträvade möjligheterna till energiproduktion.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö256 och Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
141.02	Karlshamns kommun	I den översiktliga planeringen ska redovisas hur kommunen anser att riksintressen ska tillgodoses. I kustkommunernas havsplan för Blekinge är utgångspunkten att så långt möjligt pröva förutsättningarna för samexistens mellan försvar och anläggning för energiutvinning genom gemensamt acceptabla lösningar för att tillgodose intressenas behov av havsområdet. Karlshamns kommun står fast vid detta ställningstagande. Inte heller någon av övriga kustkommuner har i den översiktliga planeringen, sedan Blekinge havsplans antagande 2019, ändrat på detta ställningstagande. I den kommungemensamma havsplanen anges att det är staten som vid en eventuell prövning av produktionsanläggning för energi, avgör om samexistens är möjlig. Det framgår inte av förslaget till ändrade havsplaner hur ställningstagandet i Blekinge havsplan har vägts in i ändringsförslaget.	Kommunens ställningstagande har beaktats, men HaV:s bedömning är att energiutvinning inte är mest lämplig användning på grund av försvarets intressen i Egentliga Östersjön.
141.03	Karlshamns kommun	En havsplan är framtidsinriktad och ska bidra till att forma den framtid vi vill nå. Målåret i havsplanerna är år 2040. Samtidigt används år 2050 som visionsår för att stimulera till diskussion och tankar om planeringens långsiktiga perspektiv. Havsplanerna ska bland annat bidra till att nå samhällsmålet om 100 procent fossilfri elproduktion till år 2040. Mot denna bakgrund kan inte ställningstaganden enbart utgå från dagens förutsättningar. Karlshamns kommun vill även återigen påtala att en utredning som utvecklar tillvägagångssätt för etablering av vindkraft i havet med bibehållna förutsättningar för försvar och säkerhet behöver göras och inarbetas före det att nya förslag till havsplaner redovisas för regeringen. Kan man nå fram till en samexistens mellan försvar och energiutvinning genom gemensamt acceptabla lösningar så skulle de goda förutsättningar för energiutvinning och det stora behov	Havsplanering är en adaptiv och återkommande process. Nya förutsättningar inkl. kunskap och teknikutveckling kan inarbetas när nya förslag till havsplaner tas fram.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		av el som finns i södra Sverige kunna tillgodoses på ett bättre sätt än vad förslaget till ändring av havsplanen för Östersjön gör.	
141.04	Karlshamns kommun	I samrådsyttrandet tryckte Karlshamns kommun på vikten av tillräcklig kunskap och miljöövervakning för att kunna fatta väl underbyggda beslut som tar erforderlig hänsyn till höga naturvärden i havsområdet, såsom till exempel Östersjötumlaren och lekområden för fisk, men också för att inte i onödan riskera att försvåra etablering av fossilfri elproduktion. I sammanhanget bör vägas in att ett av de största hoten mot marina arter är storskaliga klimatförändringar. Karlshamns kommun vill återigen framföra detta.	Synpunkten noteras. HaV instämmer i att kunskapsutveckling, inkl. miljöövervakning är viktigt.
141.05	Karlshamns kommun	Karlshamns kommun påpekade också att det behöver göras kompletteringar inför granskningsskedet beträffande vindkraftens visuella påverkan, vilket nu gjorts. För att ge en uppfattning om skillnaden i påverkan på landskapet med olika avstånd från land, har Havs- och vattenmyndigheten tagit fram fotomontage med havsbaserad vindkraft för en hypotetisk exempelpark. Fotomontagen är en del av konsekvensbeskrivningen. Även animeringar som visar havsbaserad vindkraft under natten har tagits fram. Karlshamns kommun ser mycket positivt på detta.	Synpunkten noteras.
141.06	Karlshamns kommun	Fotomontagen visar en exempelpark som är tjugo kilometer lång och tio kilometer bred med långsidan mot kusten och bilderna visar den på 5 km, 12,5 km, 25 km, 35 km och 50 km från land. Parken har 72 vindkraftverk med totalhöjden 343 meter, navhöjden 200 meter och rotordiametern 286 meter. Avståndet mellan verken är 6 rotordiametrar eller cirka 1,7 km. Den, i granskningsversionen av förslaget till ändrade havsplaner, närmast belägna vindytan, Ö269, är belägen minst cirka 70 km från Karlshamns kustlinje. Av konsekvensbeskrivningen framgår att forskning visar på att ett avstånd på 35 km borde räcka för att minimera övervägande negativa upplevelser från visuell påverkan av havsbaserad vindkraft, vid 50 km är påverkan mycket liten och över 70 km obefintlig.	Synpunkten noteras.
141.07	Karlshamns kommun	Karlshamns kommun påpekade även, gällande samrådsversionen, att det saknades ett resonemang kring möjliga landanslutningar och elöverföringar samt vilken påverkan det kan medföra på natur- och kulturvärden. Denna aspekt saknas även i granskningshandlingen då Havs- och vattenmyndigheten bedömer att det inte är ändamålsenligt att redovisa förslag till landanslutningar i en havsplan på nationell nivå. Frågan hanteras i särskild ordning av Svenska kraftnät. Havs- och vattenmyndigheten anger också att det även kan finns områden med vätgasproduktion som alternativ till landanslutning, vilka är svårt att förutse idag. Karlshamns kommun förstår resonemangen.	Kommentaren noteras.
141.08	Karlshamns kommun	Avslutningsvis kan konstateras att inom Karlshamns kommuns vattenområde, beläget i sin helhet inom område Ö508, har ingen förändring av den mest lämpliga användningen gjorts mellan samråd och granskning av förslag till ändrade havsplaner eller gentemot gällande havsplan för Östersjön.	Regeringen avslog 2016 en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
141.09	Karlshamns kommun	Beslutet påverkar indirekt barn. Hänsyn till barnperspektivet har tagits genom att kommunens yttrande betonar vikten av det långsiktiga perspektivet för att kunna nå samhällsmålet om 100 procent fossilfri elproduktion till år 2040, vilket är viktigt sett till klimatmålen, vilka i förlängningen påverkar barn och deras bästa.	Synpunkten noteras.
130.00	Karlskrona kommun	Yttrandet har tagits fram i samråd med övriga kustkommuner i Blekinge; Sölvesborg, Karlshamn, Ronneby och Region Blekinge samt Länsstyrelsen.	Noteras.
130.01	Karlskrona kommun	Tre utpekade områden för energiutvinning till havs (vindkraft) har reducerats till två. Områdena Ö269 och Ö256 var tidigare alternativa utredningsområden och är nu fastställda energiområden. Område Ö255 har utgått då det samlade naturintresset har givits företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. Området är levnadsmiljö för tumlare med stor risk för negativ påverkan. Kommunens kommentar: Kommunen ser positivt på att områdena har fastställts i planen utifrån ett tillväxtperspektiv i regionen, men också för att skapa förutsättningar för att trygga elförsörjningen för södra Sverige.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö256 och Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
130.02	Karlskrona kommun	Området för etablering av vindkraft, sydost om Hanö (Blekinge offshore, område (FEn 13) har inte heller under denna remissomgång pekats ut som område för energiutvinning i havsplanen. Kommunens kommentar: Karlskrona kommun och de andra kustkommunerna i Blekinge står fast vid tidigare ställningstagande enligt eventuell framtida samexistens med försvarsintresset blir möjligt. Kommunen vill understryka vikten av att inte låta ett regeringsbeslut om avslag på en tillståndsansökan för en vindkraftspark från 2016, dvs.. ett specifikt projekt, sätta normen för lämplig användning inom ett helt område. Det beslutet är taget i en annan tid och med andra förutsättningar. Utveckling av ny teknik bör vara skäl till en aktualitetsprövning. Mot bakgrund av Sveriges klimat- och energimål, Agenda 2030 samt behovet av elproduktion i södra Sverige bör havsplanerna vara öppna för möjligheter till samexistens mellan försvar och energi. I den kommungemensamma havsplanen anges att det är staten som vid en eventuell prövning av produktionsanläggning för energi, avgör om samexistens är möjlig. För Karlskrona kommuns del är det viktigt att framhålla att vindkraftens intressen i Östersjöområdet inte äventyrar Försvarsmaktens verksamhet och utveckling i området. Riksintresseområdet för energi öster om Hanö gäller dock fortfarande.	Regeringen har 2016 avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.
130.03	Karlskrona kommun	Inom energiområde (Ö269) har beteckningen ”k” tillkommit vilket anger att särskild hänsyn ska tas till höga kulturmiljövärden. Marina kulturmiljövärden har identifierats av Länsstyrelsen. Inom Södra Östersjön finns värdeområden för Utklippan och Ölands södra udde. Kusten och havsområdet vid Ölands östra kust och ner mot Utklippans fyr i söder, har präglats av sjöfartens utveckling under de senaste 1000 åren. Kommunens kommentar: Kommunen är positiv till ökad kunskap och att särskild hänsyn tas till kultur- och kustmiljön då flertalet vrak- och fornlämningar påträffats på havsbotten.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
130.04	Karlskrona kommun	Havsplanen redovisar energiområden lämpade för både bottenfasta och flytande fundament. Området Ö256 föreslås för bottenfast fundament medan Ö269 föreslås	Synpunkten noteras. Den teknik som kan förutses i dagsläget avses. Planens vägledning utesluter inte andra

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		för flytande fundament. En variation och spridning av olika anläggningssätt gör att områden kan bebyggas vid olika tidpunkter och med olika nivåer av ekonomisk risk. Kommunens kommentar: Kommunen anser att informationen är för specifikt för att anges i en havsplan då utrymme för flexibilitet vid kommande ansökningar om vindkraftsetableringar bör finnas för områdena. Tekniken för flytande fundament är dessutom inte tekniskt utvecklat och beprövat ännu.	tekniska lösningar. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
130.05	Karlskrona kommun	Möjliga landanslutningar och elöverföringar mellan havsbaserad vindkraft och kusten har inte utretts och redovisats i planen. HaV bedömer att det inte är ändamålsenligt att redovisa detta i en havsplan på nationell nivå. Frågan hanteras i särskild ordning av Svenska kraftnät. Kommunens kommentar: Kommunen instämmer i att det är en regional och kommunal angelägenhet som kräver ytterligare och mer omfattande utredningar.	Synpunkten noteras.
130.06	Karlskrona kommun	Kommunen är positiv till att HaV tillgodosett kommunens synpunkter om tydligare redovisning av påverkan på landskapsbild vid etablering av vindkraft. Det redovisade materialet är både gediget och lättförståeligt med bra och tydliga exempel och visualiseringar.	Synpunkten noteras.
130.07	Karlskrona kommun	Kommunen ser positivt på redovisningen och möjligheten till samexistens mellan energiproduktion, yrkesfiske, naturvärden och försvarsintresset i område Ö256.	Synpunkten noteras.
130.08	Karlskrona kommun	Karlskrona kommun ser havsbaserad vindkraft omkring Blekinge som en viktig resurs för hållbar utveckling, tillväxt och för att säkra samhällets funktionalitet. Den kan bidra till att uppnå fler mål i Blekinges regionala utvecklingsstrategi. Kommunen anser att regional utveckling generellt är tunt redovisat i havsplanen och ett resonemang kring vad etablering av energiområden innebär för den regionala utvecklingen behöver utvecklas.	Energiområdenas regionala påverkan tas upp i konsekvensbeskrivningen.
055.00	Kemikalieinspektionen	Kemikalieinspektionen har inte granskat materialet i sin helhet men har följande synpunkt på beskrivningen av spridningen av farliga kemikalier i konsekvensbeskrivningen; Avsnitt 2.1 Effekter på befolkning och hälsa. Kemikalieinspektionen anser att stycket om spridning av material och kemikalier från vindkraftsparker i detta avsnitt hör bättre hemma under avsnittet 2.3 Effekter på mark, jord, vatten, luft, klimat, landskap, bebyggelse och kulturmiljö då texten inte handlar om effekter på befolkning och hälsa. Kemikalieinspektionen anser också att det är olyckligt att formuleringarna i stycket kan få läsaren att tro att det sker en mer omfattande spridning av kemikalier och material från vindkraftsparker än vad som är fallet och att det skulle vara oklart om vindkraftverk är en stor källa till spridningen av miljöfarliga kemikalier under driftsfasen. Vidare saknas referensen Naturvårdsverket 2021 som anges i stycket i referenslistan. Den angivna referensen Juhl, Hauschild & Dam-Johansen, 2024 handlar inte heller om erosion av rotorblad utan om skyddscoating för att förhindra korrosion av stål i själva tornet. DTU:s projekt heter PREMISE (Preventing microplastics pollution in sea water from offshore wind).	Stycket flyttas enligt kemikalieinspektionens förslag till kapitel om vatten och luft. Källhänvisningen till Naturvårdsverket 2021 som var felaktig, ändras till Naturvårdsverket. (2017). "Mikroplaster. Redovisning av regeringsuppdrag om källor till mikroplaster och förslag på åtgärder för minskade utsläpp i Sverige. Stockholm: Naturvårdsverket".
064.00	KonTiki Vind AB	KonTiki ser övergripande positivt på revideringen i aktuell granskningsversion av havsplanen. Bland annat får förenklingen med borttagna alternativområden anses	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		medföra en större förutsägbarhet. Vidare medför beslutet att avstånd till farled ska utredas inom ramen för den enskilda tillståndsprocessen att projektspecifika omständigheter kan vägas in, vilket är mycket positivt.	
064.01	KonTiki Vind AB	Vad gäller Totalförsvarets intressen förstår KonTiki att utredningen inte haft tillgång till granskningsunderlag från Försvarsmakten, vilket är beklagligt. För att minska risken för att syftet med havsplaneringen urholkas och att redan utvecklade energiprojekt inte kan realiseras på grund av konflikt med dolda försvarsintressen hade det varit önskvärt att HaV bearbetade planförslaget i dialog med Försvarsmakten.	Synpunkten noteras.
064.02	KonTiki Vind AB	I avvägningen av vilka områden som ska utpekas för energiutvinning i havsplaneringen vill KonTiki återigen understryka vikten av att prioritera områden där utredningar och ansökningar om tillstånd redan genomförts för planerade projekt, såsom vindpark Poseidon där tillståndsbeslut från regeringen väntas under 2024 och vindpark Vidar där tillståndsansökan lämnades in under juni 2024. För energiutvinningsområden som överlappar med de planerade parkerna har viktiga frågor redan utretts i samråd med Länsstyrelsen och övriga sektorsmyndigheter under samrådsprocessen för projekten och Försvarsmaktens inställning är tydlig.	Synpunkten noteras.
064.03	KonTiki Vind AB	KonTiki förstår att utredningens förslag till avgränsning har gjorts utifrån läge, beskaffenhet och behov, och den samlade påverkan på andra intressen men vill påpeka att de noggranna och platsspecifika utredningar och inventeringar som bolaget genomfört visar att valda platser är de mest lämpliga för havsbaserad vindkraft på västkusten. För att verkligen nyttja de goda vindresurserna till havs bör utpekade energiområdens yta i största möjliga mån motsvara ytan av redan projekterade vindkraftsparker.	Synpunkten noteras.
064.04	KonTiki Vind AB	KonTiki välkomnar ändringen i granskningsförslaget innebärande att V357 utvidgats i norr. Vidare anser KonTiki att samma område bör pekas ut som energiutvinningsområde och inte utredningsområde. Att inte prioritera område V357 vore särskilt beklagligt då inställningen från både Västra Götalandsregionen samt Försvarsmakten är positiv till den planerade vindparken inom området, Poseidon.	I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
064.05	KonTiki Vind AB	Område V357 beskrivs i granskningsversionen ha ett högt naturvärde för migrerande rovfåglar och KonTiki vill förtydliga att de långtgående utredningar i kombination med de projektanpassningar som bolaget genomfört visar att Poseidon inte medför någon negativ konsekvens för rovfågel på populationsnivå och att konsekvensen är obetydlig för övriga migrerande arter.	Synpunkten noteras. Poseidon har fått tillstånd av regeringen.
064.06	KonTiki Vind AB	Vidare beskrivs område V357 i konsekvensbeskrivningen medföra en medelstor negativ konsekvens för friluftslivet i området medan den samlade bedömningen enligt den miljökonsekvensbeskrivning bolaget tagit fram är att vindpark Poseidon som mest medför en liten konsekvens för friluftslivet. En justering bör därmed ske i konsekvensbeskrivningen.	HaV ser över bedömningar för påverkan på friluftsliv.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.07	KonTiki Vind AB	KonTiki välkomnar utpekandet av V352 som område för energiutvinning i granskningsversionen. Vidare noterar KonTiki att området ytmässigt och till sin placering kvarstår. Bolaget är av meningen att placeringen av V352 bör utökas till att även omfatta det område i väst som i dagsläget är utpekat för generell användning samt yrkesfiske. Området skulle då överlappa med det långt framskridna energiprojektet Vidar. Energipark Vidar är det första projektet på västkusten planerat för energiproduktion antingen som en traditionell vindpark eller som en energipark där elen från vindturbinerna används för produktion av vätgas. Produktionen av vätgas ger extra flexibilitet i energidistributionen och är ytterligare ett sätt att möjliggöra för industrins omställning oberoende av elnätets omedelbara utbyggnad. Projektet bedöms ha få motstående intressen och är i sin helhet accepterat utifrån Totalförsvarets intressen. Eftersom Totalförsvarets intressen generellt sett väger mycket tungt i prövningen av havsbaserad vindkraft vill KonTiki åter understryka vikten av att detta beaktas redan i havsplaneringen. Sett till föreslagna energiområden i Västerhavet bör de områden som fått grönt ljus utifrån Totalförsvarets intressen även vara de som blir prioriterade framför andra intressen, exempelvis yrkesfiske, vilket kan tydliggöras än mer i nuvarande granskningsförslag. Område V352 bör utvidgas i väst för att motsvara det område där vindpark Vidar kan etableras (se karta) utan att strida mot Totalförsvarets intressen. Det företräde framför yrkesfisket som en utvidgning innebär bör vara möjlig sett till att ett annat större område i Västerhavet där företräde framför yrkesfiske förelåg är borttaget från granskningsversionen. Behovet av tillskott av energi är stort på västkusten och därför bör utpekat område justeras i enlighet med KonTikis förslag i syfte att åstadkomma den utbyggnad av förnybar energiproduktion som Sverige behöver. Eftersom tillståndsansökan redan är inlämnad för Energipark Vidar skulle nyttjandet av område V352 för energiproduktion kunna åstadkommas snabbare än i områden där projekt ej initierats eller där projekten inte är mogna. Vidare innebär en sådan justering att havets vindresurser nyttjas på bästa sätt samtidigt som påverkan på natur- och kulturvärden i högsta grad undviks. Med bakgrund av det, samt det faktum att området är accepterat utifrån Försvarsmaktens intressen, bör området justeras med en ökning till väst med prioritering för energiutvinning.	Synpunkten noteras. HaV:s tidigare bedömning kvarstår. Detta innebär att V352 redovisas med oförändrad avgränsning i det förslag som lämnas till regeringen.
064.08	KonTiki Vind AB	I granskningsversionen beskrivs område V352 innebära en risk för stor negativ konsekvens för friluftslivet medan den miljökonsekvensbeskrivning bolaget tagit fram visar en försumbar konsekvens för friluftslivet – detta bör justeras i granskningsversionen.	HaV ser över bedömningar för påverkan på friluftsliv.
064.09	KonTiki Vind AB	KonTiki vill avslutningsvis åter belysa att möjliggörande av användning av flytande fundament med dess bottenförankring är beroende av stora sammanhållna ytor. På så vis är det visserligen positivt att området V352 utökats i öst. KonTiki får dock påminna om att utvecklingen av en vindpark inom den nu föreslagna ytan för V352 med en placering närmare kusten jämfört med vindpark Vidar innebär ökad synbarhet och eventuell påverkan på kulturmiljö samt försvarsintressen. V352 är	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		placerat dels i svensk ekonomisk zon, dels inom territorialvattnet vilket även förväntas medföra mer utdragna tillståndsprocesser samt ett krav på kommunalt tillstyrkande.	
020.00	Kristianstads kommun	Inom område Ö264 och Ö508, som täcker Kristianstads kommuns vattenområde i föreslagen havsplan, finns förutom riksintresseanspråk från totalförsvarets militära del följande riksintressen och riksintresseanspråk: obruten kust, oexploaterad kust, yrkesfiske, sjöfart, infrastruktur (MSA – flygplats) och energiproduktion. I havsplanen ges ett av dessa intressen företräde och därutöver finns övergripande vägledning för samexistens mellan de olika ändamålen och särskild hänsyn till natur. Kristianstads kommun menar fortfarande att vägledningen skulle vinna på en tydligare beskrivning av vad särskild hänsyn och samexistens innebär i ett lokalt perspektiv och vilken analys som bör ligga till grund för avvägningar mellan olika intressen. Som tidigare påpekats ger planen inte det stöd som den behöver göra i planerings- och prövningssituationer.	I havsplanen utgör såväl sjöfart, yrkesfiske och försvar användningar i områden Ö264 och Ö508. Var och en av dem har samma grad av företräde framför annan användning. När det gäller särskild hänsyn till höga naturvärden finns exempel i planhandlingen. Vilken precis hänsyn som ska tas i en viss prövnings- eller planeringssituation bör utredas då det blir aktuellt.
020.01	Kristianstads kommun	Planförslaget saknar fortfarande ställningstaganden som visar på möjligheter och konsekvenser för en förstärkning av elförsörjningen för östra Skåne.	Förslaget redovisar förslag till områden för energiutvinning i Östersjön. Ett ianspråktagande av ett eller flera områden kan förstärka elförsörjningen i östra Skåne.
020.02	Kristianstads kommun	Kristianstads kommun välkomnar det nya underlaget avseende submarin kulturmiljö och påminner om att stora delar av kommunens havsområde sedan 2019 ingår i översiktsplanen, som ”arkeologiskt prioriterat område” respektive ”arkeologiskt intressant område”, där verksamhet som påverkar bottenstrukturen inte ska tillåtas och övrigt ianspråktagande prövas från fall till fall. Havsanvändningskarta tillhörande ÄÖP för kusten och havet (2019) finns här: Havsanvändning 2019-11-12.pdf (kristianstad.se).	Synpunkten noteras.
020.03	Kristianstads kommun	För övrigt ser Kristianstads kommun fram emot en ”vidare utveckling av planeringen mellan kommunal, regional och nationell nivå för att stärka land – havperspektivet (Granskningsversion Planförslag: 6.1 Nationell helhetsplanering, HaV).	Synpunkten noteras.
110.00	Kungsbacka kommun	Förslaget att identifiera accelerationszoner (det vill säga energitutvinningsområden som är nyckelområde för att nå energiproduktionsmålet om ytterligare 90 terawattimmar) för förnybar energi ger en mer strukturerad tillståndsprocess och tydligare riktlinjer för hur vindkraft kan integreras med hänsyn till både miljö och kulturmiljö. Detta underlättar planering och genomförande av hållbara energiprojekt.	Frågan om accelerationsområden hanteras inte i förslaget till havsplaner. Svenskt genomförande av relevant EU-lagstiftning hanteras för närvarande i annan ordning.
110.01	Kungsbacka kommun	Genom att tydliggöra i plankartan vilka användningar som är mest lämplig visar på en konkret strävan att balansera ekonomiska intressen med miljöhänsyn. Detta tydliggörande är god förbättring gentemot gällande havsplan.	Synpunkten noteras.
110.02	Kungsbacka kommun	Den ökade betoningen på ekosystembaserad förvaltning och skydd av marina ekosystem är ett välkommet tillägg. Detta ger en tydligare ram för att säkerställa att våra marina resurser används på ett hållbart sätt, vilket är avgörande för långsiktig miljö- och ekonomisk hållbarhet.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
110.03	Kungsbacka kommun	Genom att inkludera de nya planeringsunderlagen som identifierar värdeområden för marina kulturmiljöer, inklusive de inom Kungsbacka, ges bättre förutsättningar att bevara och skydda vårt kulturarv. Detta är särskilt viktigt för att balansera utvecklingen av nya verksamheter, såsom vindkraft, med bevarandet av våra historiska och kulturella värden.	Synpunkten noteras.
110.04	Kungsbacka kommun	Under samrådet framhöll Kungsbacka kommun vikten av att de negativa kumulativa effekterna vid en storskalig vindkraftsutbyggnad utreds vidare. Hav- och vattenmyndigheten svarade med att konsekvensbedömningen skulle utvecklas i granskningsskedet. Kommunen noterar att konsekvensbedömningen har utvecklats, men vi anser att det fortfarande saknas en fördjupad analys och tydligare motiveringar bakom flera bedömningar, det vill säga: En djupare analys av kumulativa effekter: Det är viktigt att noggrant utreda hur flera vindkraftsparker tillsammans påverkar den marina miljön, inklusive specifika data och detaljerade bedömningar av hur olika faktorer vägts mot varandra. Detaljerade motiveringar Kommunen saknar information om huruvida undervattensbuller beaktats i utredningen och i vilken mån kumulativa aspekter har utretts beträffande undervattensbuller. För vissa bedömningar, som habitatförlust och undvikandebeteende hos fåglar, behövs mer detaljerad information om vilka arter som mest påverkas och hur risken har bedömts. Långsiktiga konsekvenser: Kommunen efterlyser specifika planer och metoder för uppföljning av långsiktiga effekter på ekosystem och fiskbestånd, samt hur dessa resultat ska användas för att justera planerna. Kungsbacka kommun anser att dessa detaljer är nödvändiga för att säkerställa en hållbar och balanserad utveckling av Västerhavets resurser.	Synpunkten noteras. Undervattensbuller tas upp i konsekvensbeskrivningen. Beslutad halvplan ska följas upp i enlighet med miljöbalkens regelverk.
139.00	Kungälvs kommun	Kungälvs kommun har inte några synpunkter på de justeringar som gjorts sedan samrådstiden 2023.	Noteras.
063.00	Kustvind AB	Kustvind utvecklar ett vindkraftsprojekt i sjöterritoriet utanför den skånska sydkusten. Projektet, som är på 500 MW, ligger i ett område med mycket goda vindförhållanden nära land – ca 9,5 sekundmeter i genomsnitt på 100 meters höjd – som sedan länge är utpekat som riksintresse för vindbruk av Energimyndigheten. Bygg- och driftskostnader för projektet bedöms vara mycket låga i jämförelse med projekt med motsvarande goda vindförutsättningar tack vare: • Begränsat vattendjup (<30 meter) • Närhet till anslutningsmöjligheter på land • Närhet till hamn (Trelleborg) för byggnation och/eller drift Större delen av projektområdet ingår i det område som i förslaget till reviderad havsplan kallas Ö282 vilket i förslaget betecknas som ”Utredningsområde energiutvinning”.	Synpunkten noteras.
063.01	Kustvind AB	Bra att merparten av de områden som i det tidigare förslaget betecknades som alternativområden i det nya förslaget har blivit ”Energiområden” eller ”Utredningsområden”.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
063.02	Kustvind AB	Havs- och vattenmyndigheten bör i högre utsträckning ta del av och använda sig av den detaljerade kunskap och information kring olika geografiska områden som finns hos projektörerna. I den mån projektörerna är villiga att dela med sig av detta gedigna underlag skulle det kunna bidra med mycket värdefull och mer detaljerad information när det gäller förväntad påverkan på marint liv och miljöer, fåglar mm och när det gäller faktorer som har avgörande betydelse för projektens ekonomiska bärkraftighet, och grunderna för lokalisering och avgränsning av projektområden. Kustvind delar mer än gärna med sig av den information som vi förfogar över, som kan bidra till en mer kvalificerad bedömning av förutsättningarna i vårt projektområde. Rapporter från de ornitologiska undersökningar som Kustvind låtit genomföra i område Ö282 har redan sänts till Havs- och vattenmyndigheten (mejl till utredaren 22 maj).	Synpunkt och information noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö282 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
063.03	Kustvind AB	För området Ö282 har gränserna ändrats i förhållande till tidigare det tidigare förslaget till ändrade havsplaner så att en del av Kustvinds projektområde nu faller utanför Ö282. Det är oklart på vilka grunder denna minskning av ytan gjorts. Områden där projektörer valt att investera i projektutveckling har i allmänhet valts ut och avgränsats baserat på en gedigen analys av förutsättningarna för havsbaserad vindkraft. Detta gäller även avgränsningen av Kustvinds projektområde, som följer kurvan för 30 meters djup. De utredningar som Kustvind gjort kring miljöpåverkan ger ingen saklig grund för den minskning av området som föreslås.	Plankartorna ska tolkas i den ungefärliga skalan mellan 1:700 000 och 1:1 000 000. Gränserna och markeringarna för planeringen i kartan är översiktliga utifrån havsplanernas strategiska nivå. Gränserna för ett område i havsplanerna ska därmed inte ses som absoluta, utan en projektansökan kan även sträcka sig utanför den yta som är utritad i planen om det finns goda förutsättningar.
063.04	Kustvind AB	Området Ö282 betecknas i förslaget till reviderad havsplan som ”Utredningsområde energiutvinning”. Orsaken till att området inte betecknas som ”Energiområde” är, enligt underlaget ”Osäkerheter i påverkan på migrerande fågel”. Kustvind har låtit genomföra omfattande ornitologiska studier av dessa faktorer, och bland annat inventerat övervintrande och födosökande fåglar i området. Baserat på dessa studier i fält har vi förmodligen mer detaljerad kunskap om området än vad som ligger till grund för de ganska kortfattade och allmänt hållna bedömningar som redovisats som utgångspunkter för förslaget till reviderad havsplan. Kustvind har som nämnts ovan sänt dessa ornitologiska rapporter till Havs- och vattenmyndigheten (mejl till utredaren 22 maj). Vi menar att den kunskap som därmed finns tillgänglig för HaV innebär att frågetecknen kring påverkan på migrerande fågel som lett till beteckningen ”utredningsområde” för Ö282 bör kunna rätas ut. Vad våra fältstudier visar är att området inte utgör något viktigt födosök- eller övervintringsområde för sjöfågel, och att undanträngningsrisken för relevanta känsliga arter är försumbar. När det gäller flyttfågel är bedömningen av våra anlitade ornitologiska experter att det finns risk för påverkan på sträckande tranor och rovfåglar, och en risk för kumulativa effekter med andra planerade vindkraftparker, men att risken för påverkan på populationsnivå kan reduceras till nära noll med de tekniska skyddsåtgärder som planeras för vindkraftparken. Det kommer således att finnas behov av särskild hänsyn och skyddsåtgärder för migrerande fågel, men detta är inte okända faktorer utan sådant som vi har kunskap om och som kan hanteras genom villkor i ett	Synpunkt och information noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö283 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		eventuellt tillstånd. Skillnaden mellan energiområde och utredningsområde kan få stor betydelse för prioriteringen i en sammanhållen planeringsorienterad tillståndsprocess, och leda till samhällsekonomiskt felaktiga prioriteringar om bedömningen inte beaktar all tillgänglig kunskap. Vi menar därför att det är av stor vikt att HaV tar till sig den information som finns.	
105.01	Kävlinge kommun	Kävlinge kommun ser mycket positivt på att Havs- och Vattenmyndigheten hörsammat synpunkterna om energiutvinningsområde Ö298, dvs. Sjollen, och i sin helhet tagit bort detta från nuvarande planförslag och i stället införlivat området i Ö299.	Synpunkten noteras.
105.02	Kävlinge kommun	Kävlinge kommun vidhåller tidigare ståndpunkt om att det marint mycket värdefulla stora utsjöområdet utanför kommunens kust, område Ö299, borde tillskrivas Natur (N) som mest lämplig användning. Att planförslaget anger att särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden i området anser kommunen inte vara tillräckligt.	Området uppfyller inte kraven för att utpekas som N-område.
027.00	Laholms kommun	Kommunstyrelsen har inga synpunkter på förslag till ändrade havsplaner.	Svaret noteras.
097.00	LandInfra Energy AB	Arbetet med att ta fram nya havsplaner bör ligga på att utreda förutsättningarna för de områden inom vilka det finns möjlighet att etablera havsbaserad vindkraft med låg produktionskostnad och minimal påverkan på miljön. För att undvika att användbara områden blir allt för små och därmed inte lämpliga för etablering av havsbaserad vindkraft är det viktigt att inte skära för mycket i områden i tidig fas utan föregående av ordentliga utredningar och miljöbedömningar, vilket bör hanteras inom ramen för den formella tillståndsprocessen för havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.
097.01	LandInfra Energy AB	Bolaget ser positivt på att det i granskningsförslaget har justerats så att det inte längre görs en skillnad mellan energiområden och alternativa energiområden. LandInfra anser dock att det är mindre lämpligt att tidigt välja bort områden, eller delar av områden, innan en dialog med Försvarsmakten har genomförts, vilken skulle ha kunnat påvisa inom vilka områden Försvarsmakten ser möjlighet till samverkan och samexistens. Det finns en stor risk att de områden som plockats bort under samrådsfasen är områden som Försvarsmakten är positivt inställda till, till fördel för områden som Försvarsmakten inte kan godta.	Synpunkten noteras. Se även kommentar 097.01
097.02	LandInfra Energy AB	Bolaget anser att det behöver föras en saklig och objektiv dialog kring utmaningar och möjligheter för etablering av havsbaserad vindkraft, och att detta också behöver belysas i havsplanearbetet. LandInfra menar att det finns förutsättningar för att realisera havsbaserad vindkraft inom snar framtid på marknadsmässiga grunder, framför allt i Sveriges sydligaste elprisområde (SE3 och SE4). Förutsättningarna är dock beroende av projektets möjlighet till elnätsanslutning, elproduktionskostnad, risknivå samt investeringsbarhet, som i sin tur påverkar projektets finansiering och avkastningskrav. Till följd av en lägre anslutningskostnad och möjligheten till bottenfasta fundament är historiskt sett elproduktionskostnaden lägre för projekt närmre land och på grundare vatten än ett motsvarande projekt av samma storlek längre ifrån kusten på djupare vatten. Allt för stor del av de utpekade områdena är till stor del, alternativt enbart, lämpliga för vindkraft med flytande fundament. Sveriges	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. I vissa fall innebär bedömningen att kustnära områden tagits bort under processen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		låga elpriser i kombination med avsaknad av teknisk mognadsgrad och höga priser för flytande fundament leder tyvärr till att teknologin är långt ifrån kommersiell i närtid. Med anledning av ovan menar LandInfra att det är olyckligt att en stor del av de i granskningsförslaget utpekade områdena ligger långt från kusten på djupt vatten. Bolaget noterar att flera kustnära områden, med potential att snabbt bidra till ny förnybar elproduktion, har tagits bort under samrådsprocessen. Till fördel för områden som ligger längre från kusten på djupare vatten. LandInfra utvecklar en portfölj av havsbaserade vindkraftsprojekt runt Sveriges kust och ser positivt på att flera av de områden som bolaget projekterar för havsbaserad vindkraft inom, är utpekade som energiområden.	
097.03	LandInfra Energy AB	LandInfra utvecklar projektet Falkenberg-Halmstad inom det tidigare sammanhängande området. Bolaget anser att det i dagsläget är för tidigt att ta bort område V363 (utpekat som utredningsområde energiutvinning alternativ i Förslag till ändrade havsplanerför Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet daterat 2023-09-14) som tidigare sammankopplade V305, V317 och V364. Då den bästa utformningen av ett havsbaserat vindkraftsprojekt utifrån de sitespecifika förutsättningarna ännu inte utretts. Detta behöver föregås av till exempel grundliga bottenundersökningar och miljöutredningar, innan bästa utformning kan fastslås. LandInfra för en dialog med flera yrkesfiskeorganisationer och är väl medvetna om situationen för yrkesfisket inom områdena. Bolaget menar dock att en detaljerad utformning inom ett större område med hänsyn till yrkesfisket, samt genom att freda vissa områden från vindkraft, kan möjliggöra en samexistens.	Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. För yrkesfiske hat hänsyn tagits till den totala påverkan från planeringen av områden md energiutvinning. Därför redovisas tidigare V363 inte i förslaget till regeringen.
097.04	LandInfra Energy AB	LandInfra utvecklar inom område Ö256 projektet Baltic Edge. Området var tidigare större och omfattade österut även den del som överlappade med Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Bolaget menar att det är bättre att behålla den ursprunglig avgränsningen för att möjliggöra en detaljerad utformning av en vindkraftspark som tar hänsyn till de miljövärden som Natura 2000-området avser skydda och i övrigt möjliggör en minimal påverkan på övriga intressen inom, och i närheten av området. LandInfra menar att det inom Natura 2000-området finns möjligheter att anpassa utformningen av en vindkraftspark och säkerställa nödvändiga skyddsåtgärder för såväl tumlare, fåglar och andra bevarandevärden. Vilket skulle möjliggöra etablering av vindkraft på ett av de bästa vindlägena med bäst möjligheter för anläggning av bottenfixerade fundament.	Synpunkten noteras I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö256 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
097.05	LandInfra Energy AB	LandInfra utvecklar det kustnära projektet Slite. Området är delvis även utpekat i Gotland kommuns översiktsplan som Området 8:3 (Mittområdet). Bolaget anser att område Ö509 är utformat baserat på för översiktlig information och skrivbordsprodukter. LandInfra har ett väl tilltaget projektområde för att kunna utforma detta på bästa sätt utifrån lokala och miljömässiga förutsättningar och intressen. Genom att avgränsa område Ö509 till en så pass liten yta minskas möjligheterna till en så bra utformning av projektet som möjligt.	Synpunkten noteras. Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område Ö509 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
097.06	LandInfra Energy AB	LandInfra utvecklar projektet Sundsvall och har en god dialog med kommunen gällande projektet. Bolaget håller inte med i de bedömningar som ligger till grund för att område B163 (utpekat som utredningsområde energiutvinning i Förslag till ändrade havsplanerför Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet daterat 2023-09-14) tagits bort, vilket till stor del baserar sig på kulturmiljövärden och påverkan på landskapsbilden. I ett omställt samhälle är just en delvis förändrad landskapsbild något som är nödvändigt för att lyckas med energiomställningen. Bolaget ifrågasätter därför att en kuststräcka från Hudiksvall till Umeå, på närmre 30 mil, inte bedöms kunna tillåta någon visuell påverkan på landskapsbilden. Vidare har ingen ordentlig bedömning av påverkan på landskapsbilden gjorts för det specifika området och för det specifika projekt som bolaget utvecklar. LandInfra menar att en begränsad utbyggnad i detta område är möjlig och att det är olyckligt att ta bort ett kustnära område med hänvisning till att det finns områden längre från kusten, som fortsatt kommer synas i bra väderförhållanden, men som däremot generellt har sämre förutsättningar för att realiseras med befintlig teknik inom en snar framtid.	Synpunkten noteras. Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på kulturmiljövärden och friluftsliv vid kusten och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår planeringen, dvs. energiutvinning anges inte som mest lämplig användning i det förslag som lämnas till regeringen.
097.08	LandInfra Energy AB	LandInfra utvecklar projektet Öland-Hoburg inom tre delområden som energimyndigheten pekade ut som lämpliga för energiutvinning i myndighetens underlag till havsplanearbetet Förslag på lämpliga energiutvinningsområden för havsplanerna daterat mars 2023. Delområdena ligger inom eller angränsande till Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Områdena har ej inkluderats i förslagen till nya havsplaner. Bolaget menar att områdena har mycket goda förutsättningar för att erhålla låga elproduktionskostnader då vattendjupet är gynnsamt och vindresursen bland den bästa i Östersjön. Att utveckla ett havsbaserat vindkraftsprojekt inom Natura 2000-områden innebär generellt större utmaningar än projekt utanför N2000-områden. Projektet behöver därmed utvecklas med särskilt fokus på att utforma en vindkraftspark som tar hänsyn till de miljövärden som Natura 2000-området avser skydda, och i övrigt möjliggör en minimal påverkan på övriga intressen inom, och i närheten av området. LandInfra menar att det inom Natura 2000-området finns möjligheter att anpassa utformningen av en vindkraftspark och säkerställa nödvändiga skyddsåtgärder för såväl tumlare, fåglar och andra bevarandevärden. Vilket skulle möjliggöra etablering av vindkraft på ett av de bästa vindlägena med bäst möjligheter för anläggning av bottenfixerade fundament.	Synpunkten noteras. Havsplanen anger inte energiutvinning för Hoburgs bank och Midsjöbankarna (Ö254). Området omfattas av Natura 2000 och av områdesskydd enligt Helcom (MPA). Den sammanlagda påverkan på naturvärdena i området bedöms kunna bli för hög om vindkraft anläggs i anslutning till Södra Midsjöbanken.
097.09	LandInfra Energy AB	Därtill ser LandInfra vikten av att havsplanerna bidrar till att realisera havsbaserad vindkraft genom att möjliggöra tidsvinster för de fall det går att lösa lokaliseringsfrågan tidigt i prövningen. För att HaV ska kunna lämna ett tidigt besked om ett projekt är förenligt med planeringsförutsättningar och intressekonflikter på den specifika platsen krävs dock att havsplanerna är mer bindande. Bolaget vill även förtydliga att det dock är viktigt att befintliga projekt där lokaliseringsfrågan inte kan lösas i ett tidigt skede fortsatt har möjlighet att prövas som en del av tillståndsprocessen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
097.10	LandInfra Energy AB	LandInfra ser en stor risk med att målen för utbyggnad av havsbaserad vindkraft ej kommer att uppnås om allt för stora begränsningar av lämpliga energiområden görs samt om det inte finns tillräckligt med energiområden som kan byggas inom ett kortare tidsperspektiv. Bolaget ser även en risk för högre elpriser hos svenska konsumenter och industrier om områden längre ifrån kusten på djupare vatten kommer att utpekas inom ramen för ett anvisningssystem till fördel från områden närmre land på grundare vatten. Vidare välkomnar LandInfra en dialog kring hur förutsättningarna kan förbättras för att realisera havsbaserade vindkraftsprojekt. Sverige har ett stoft behov av ny elproduktion, där havsbaserad vindkraft kan komma att stå för en stor del av den tillkommande effekten närmsta årtionden.	Synpunkten noteras.
137.00	Landskrona kommun	Havsplanerna och tillhörande miljökonsekvensbeskrivning redogör för vilka anspråk som finns i havet på nationell nivå och ger en god överblick över Sveriges havsområde. Det redogörs för en mängd olika användningar så som sjöfart, sandutvinning, natur, försvaret, friluftsliv mm. men med ett särskilt fokus på energiutvinning. Stadsbyggnadsförvaltningen har inga synpunkter på ändringarna som gjorts mellan samråd och granskning.	Synpunkten noteras.
137.01	Landskrona kommun	Stadsbyggnadsförvaltningen anser att det är positivt att Europaspåret omnämns i havsplanernas bilaga planeringsförutsättningar som en förbindelse som kan hantera alla slag av järnvägstransporter; godståg, höghastighetståg och regionaltåg.	Synpunkten noteras.
137.02	Landskrona kommun	Stadsbyggnadsförvaltningen arbetar med att ta fram en ny översiktsplan som kommer att hantera de olika intresseavvägningarna i Landskronas havsområde. Öresund är ett förhållandevis litet havsområde med många anspråk och samverkan mellan stat och kommun behöver vara god.	Synpunkten noteras.
104.00	Lomma kommun	Lomma kommun gläds åt att tidigare förslag reviderats och att utpekandet för energiutvinning i grundområdet väster om Lommabukten nu utgått. Det kan också konstateras att ett nytt viktigt planeringsunderlag kring den marina kulturmiljön tillkommit sedan förra versionen vilket ytterligare stärker förslaget att inte tillföra fler intressen på denna plats.	Synpunkten noteras.
133.00	Lysekils kommun	Lysekils kommun skickade in synpunkter på förslaget med utgångspunkt i den norra delen av Västerhavet, från Göteborg till norska gränsen. Dessa synpunkter har blivit bemötta med kommentarer av Havs- och Vattenmyndigheten i en samrådsredogörelse och är redovisade i bifogad Ärendebeskrivning – granskningsversion. Förvaltningen anser att kommentarerna är tydliga och tillfredsställande. Vad gäller synpunkten om behovsstyrda system för hinderbelysning är förvaltningen medveten om att det ej hanteras inom ramen av havsplanen, men anser ändå att frågan ska tas med vidare i arbetet med havsplanen.	Synpunkten noteras.
133.01	Lysekils kommun	Förvaltningen bedömer att de inför granskning utförda ändringarna är i linje med huvudsakliga synpunkter i inkomna yttranden från samtliga samrådsparter, även de redovisade i bifogad Ärendebeskrivning – granskningsversion. I de fall de berör Lysekils kommun är både de strukturella samt innehållsmässiga ändringarna positiva	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning vid granskningsskedet kvarstår. Område V355 i samrådsförslaget togs bort i granskningsförslaget utifrån

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		med undantag av att det i samrådsförslaget utpekade alternativa utbredningsområdet för energiutvinning väst om kommunen, V355 (aktuellt för ansökan om etablering av vindkraftspark Mareld), utgår. Förvaltningen anser att V355 ska återinföras i havsplanen.	en samlad bedömning av påverkan på yrkesfiske och regeringsuppdragets målbild för energiutvinning.
133.02	Lysekils kommun	Förvaltningen anser även att det fortsättningsvis är av hög vikt att tillståndsprövningar för anläggande av vindkraftsparker och framtagande av underlag synkroniseras med framtida revideringar av havsplanen samt att miljökonsekvenser av dragning av kablar in till land belyses.	Synpunkten noteras.
077.00	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg är generellt positiv till de ändrade havsplanerna. Klimatläget är akut och en av lösningarna är att få till stånd hög andel fossilfri elproduktion. Att placera vindkraft i havet utanför länets kust ger stora möjligheter att generera fossilfri elenergi till ett område där efterfrågan är stor och viktig för att bland annat möjliggöra industrins omställningsarbete, nyetableringar och hållbara och gröna transporter. En god havsplanering ökar möjligheten att nå våra energipolitiska mål. Om vi kan få till en hög energiproduktionen på ett fåtal ytor, som havsbaserad vindkraft, skulle det innebära minskat antal målkonflikter.	Synpunkten noteras.
077.01	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Havsbaserad vindkraft är behäftad med vissa osäkerheter vad avser anslutning till det svenska och regionala elnätet och överföringskapacitet till Sveriges fastland. För att realisera havsbaserad vindkraft är att de utpekade områdena för energiutvinning har praktiska förutsättningar att kunna ansluta till elnät på land. Det omfattar utpekade korridorer för el överföring till anslutningspunkter på land vid de platser som Svenska kraftnät anvisat. Länsstyrelsen Gävleborg vidhåller att den bristen kvarstår enligt tidigare synpunkter från samrådet, från Länsstyrelsen Gävleborg och Svenska kraftnät. Om studier pågår bör detta förtydligas i havsplanen.	Svenska kraftnäts arbete med planering för anslutningar beskrivs i bilaga Planeringsförutsättningar. Anslutningarna rör specifika projekt, inte havsplanens områden. I flera fall sammanfaller de emellertid geografiskt.
077.02	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg vill även i granskningsskedet informera om den kunskapsbrist som råder vad gäller naturvärden i djupare områden ute till havs och effekter av detta. En viktig förutsättning för utpekande av n/N-områden har varit kunskapsunderlag som ska ligga till grund för de bedömningar som görs. Där kunskapsbrist råder är det därmed naturligtvis svårt att peka ut särskild hänsyn till natur. Länsstyrelsen Gävleborg vill åter lyfta fram att huvudkriteriet för utpekandet av n/N-områden delvis kan vara missvisande där det potentiellt kan finnas höga naturvärden där vi idag saknar kunskap.	HaV delar uppfattningen att det är viktigt att kommunicera att det kan finnas höga naturvärden som ännu inte har identifierats. Samtidigt menar vi att det är viktigt att kommuniceras och ge vägledning i de fall det finns sådana värden.
077.03	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Kumulativ påverkan: Länsstyrelsen Gävleborg har i tidigare yttrande påpekat risken för kumulativ påverkan på fåglar och marint liv vid etablering av samtliga vindkraftsparker. I granskningsförslaget och i konsekvensutredningen lyfts exempelvis att det finns risk för ”… stora negativa effekter för fågel” om total utbyggnad enligt planalternativ 1. Det nämns även exempelvis potentiella risker med ändrade strömförhållanden vid en storskalig utbyggnad av parkerna. Det framgår dock att vid planalternativ 1 är bedömningen att cirka 0 procent av områdena kan tas i anspråk för att uppnå planförslagets energiuttag på 120 TWh. Detta gäller då för samtliga områden och det finns ingen inbördes fördelning mellan de olika	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen, men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		havsplaneområdena eller inom respektive havsplaneområde utan det landar slutligen i tillståndsprocess för respektive vindkraftspark. Länsstyrelsen Gävleborg ser här att det finns en överhängande risk att bedömningen för att området är utpekat i havsplanen väger tyngre än nyttjandegrad för samtliga områden där även kumulativ påverkan ska vägas in. Det behöver därmed tydliggöras i vilken omfattning planalternativ 1 är realistisk för Södra Bottenhavet. Länsstyrelsen Gävleborg anser fortsatt att det behövs en prioritering mellan områden för Södra Bottenhavet där energiområden längre ut till havs bör prioriteras högre än de områden som pekas ut närmare land där högre naturvärden, kulturmiljövärden och friluftslivsvärden bör ges ännu större hänsyn. Där bör tydligt framgå beskrivning och bedömning av kumulativ påverkan.	
077.04	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Artskydd: Ur ett artskyddsperspektiv ser Länsstyrelsen Gävleborg att det finns stora osäkerhetsfaktorer och kunskapsluckor om skyddade arters användning av planområdet som helhet liksom vilken betydelse nya förslag kan komma att ha på förekommande fridlysta arters populationsutveckling. Länsstyrelsen Gävleborg anser fortsatt framför allt att kumulativ påverkan på förekommande arter av sjöfåglar, fladdermöss och marina däggdjur är aktuellt att bedöma ur ett artskyddsperspektiv inom ramen för strategisk miljöbedömning.	En ny skrivning om artskyddet har tillkommit i havsplanens bilaga om planeringsförutsättningar.
077.05	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	För tabell 3; områdestabell Södra Bottenhavet lyfts bland annat om att särskild hänsyn ska tas för olika användningsområden. För område B142 förekommer födosöksområden för den hotade arten östersjösilltrut varpå Länsstyrelsen Gävleborg anser att det borde beskrivas tydligare för området. Därmed bör även särskild hänsyn tas till att området även är ett så kallat ”fågelområde”. Vidare anser Länsstyrelsen Gävleborg fortsatt att friluftsvärdena och rekreationsvärdena som nämns i riksintresset för friluftslivet (FX03) kan påverkas negativt av en vindkraftsetablering i område B142.	HaV lägger till "fågelområde" med hänsyn till Östersjötruten. Gällande friluftsliv instämmer HaV att påverkan på friluftsliv kan ske från område B142.
077.06	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Fiske: Länsstyrelsen Gävleborg föreslår fortsatt att Riksintresseområde för yrkesfiske öster om Finngrundet (RI YF 2 HP) pekas ut som ”lilla n” med motiveringen att det är ett rekryteringsområde och övervintringsområde för strömming.	Området uppfyller inte kriterier för särskild hänsyn till höga naturvärden.
077.07	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg framför samma motivering som tidigare. Länsstyrelsen har under flera år lyft problematiken med det storskaliga trålfisket i Bottenhavet och redan 2004 presenterade Länsstyrelsen konsekvenser vid ett sådant nyttjande. När flera forskare och EU-kommissionen också påpekar risker med pågående fiskeuttag anser Länsstyrelsen Gävleborg att det inte är försvarbart att det läggs sådan vikt vid riksintresseområde för yrkesfiske öster om Finngrundet i Havsplanen. I havsplanen ska ett hållbart nyttjande av resurserna pekas ut. För att säkerställa ett hållbart nyttjande anser Länsstyrelsen Gävleborg även att förbud mot trålfiske införs i området utpekat som ”lilla n”; motsvarande riksintresseområde för yrkesfiske (RI YF 2 HP) med stöd av 16 § Havsplaneförordningen.	Synpunkten noteras. Reglering av yrkesfiske görs inom ramen för fiskförvaltningen.
077.08	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Visuell påverkan: Siktanalysen och visualiseringsexempel som lagts till i konsekvensbeskrivningen är inte tillräckligt för att Länsstyrelsen Gävleborg ska vara	HaV har utvecklat sin metod och beskrivning av effekter på kulturmiljö genom att dela upp avsnittet i indirekta,

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		nöjd med tidigare synpunkt från samrådet. Länsstyrelsen Gävleborg vidhåller därav tidigare yttrande att havsplanen och konsekvensbeskrivningen saknar en tydlig modell för hur visuell påverkan från vindkraftsparkerna avseende hur de påverkar kulturmiljöer (och andra intresseområden) ska kunna värderas.	direkta och kumulativa effekter. Även siktanalys har förbättrats genom en utökning från 35 km till 70 km.
077.09	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg ansåg i tidigare yttrande att påverkan på marinarkeologiska värden blir svåra att värdera då kunskapsunderlagen är otillräckliga, den synpunkten kvarstår även i granskning.	Synpunkten noteras.
077.10	Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg anser att kompletteringarna som gjorts från samrådet inte är tillräckliga så Länsstyren Gävleborg anser fortsatt att det saknas en modell för hur kumulativa effekter på kulturmiljön i området utanför Gävleborgs län ska kunna värderas. Både visuella effekter och påverkan på de marinarkeologiska lämningarna kan förutses kunna få en mycket större sammanlagd effekt om många av de utpekade områdena för vindkraftsparker realiseras här.	Analysen av kumulativa effekter för kulturmiljön har utvecklats.
026.00	Länsstyrelsen i Blekinge län	Länsstyrelsen Blekinge ser positivt på att det tillförts två områden med användning energiutvinning i södra Östersjön, Ö256 och Ö269, även om båda områdena anges med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Det sistnämnda utgör en stor osäkerhet vad gäller möjligheten till en faktisk etablering av havsbaserad vindkraft i de båda områdena. Detsamma gäller även huvuddelen av de utpekade områdena för energiutvinning i övriga områden som berörs av de förändrade havsplanerna. Därmed kvarstår behovet av en fortsatt process tillsammans med Försvarsmakten för att tydliggöra var det finns möjligheter till energiutvinning i havet. Det är därför även svårt att bedöma om de utpekade områdena för energiutvinning kommer att räcka för att skapa de eftersträvade möjligheterna till energiproduktion.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö256 och Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
026.01	Länsstyrelsen i Blekinge län	Försvarsintressena för totalförsvarets militära del är stora i Östersjön, vilket medför en tydlig intressekonflikt för att peka ut E-områden. Länsstyrelsen Blekinge konstaterar att försvarsintressena längs stora delar av den blekingska kusten hittills har inneburit en begränsande faktor i arbetet att föreslå områden för energiutvinning till havs. Länsstyrelsen Blekinge menar att det är av yttersta vikt att det sker en konstruktiv dialog för att hantera den intressekonflikten för en utveckling där de militära intressena kan samexistera med vindkraft till havs i Östersjön. Då havsplanerna blickar fram till 2040, bör ställningstaganden i havsplanerna inte låsa sig till dagens förutsättningar.	Genom att peka ut fler områden än vad som behövs för att nå målet om 120 TWh tar havsplanen höjd för en utveckling där fler samexistenslösningar är möjliga.
026.02	Länsstyrelsen i Blekinge län	Länsstyrelsen ställer sig positiv till det faktum att område med höga kulturmiljöintressen ”k” nu går att se i plan. Ur kulturmiljösynpunkt har Länsstyrelsen Blekinge inget ytterligare att erinra. Det ska dock informeras om att positionerna för kända vrak och marina arkeologiska lämningar inte stämmer i Fornlämningsregistret. Det förekommer också dubbletter av enskilda lämningar. Det kommer därför att ställas krav på tydliga bottenkarteringar inför etableringar av energiutvinning som påverkar bottenförhållanden.	Synpunkten noteras.
026.03	Länsstyrelsen i Blekinge län	Länsstyrelsen i Blekinge anser att Havsplanen i hög grad visar på de aktuella naturvärdena samt arbetar för att ta fram ytterligare underlag för påverkan på	Prövning inkluderar tillstånd för vindkraften och kabeldragning i fall skyddade områden berörs.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		naturvärden, marina organismer och fåglar. Länsstyrelsen vill lyfta vikten av att prioritera en hållbar energiproduktion, men att försiktighet bör iakttas med att föreslå vindkraft eller kabeldragningar inom skyddade områden då det kan strida mot syftet med skyddet.	
026.04	Länsstyrelsen i Blekinge län	Under januari 2023 inventerades utsjöområden i Blekinge med avseende på övervintrande fågel. Resultatet visar att det finns en del sjöfågel som övervintrar i Blekinges utsjöområden, särskilt sillgrisslor, tordmular, trutar och måsar. Sillgrisslor och tordmular övervintrar i det utsjöområde som överlappar med de föreslagna utredningsområdena för vindkraft, Ö269 (E(utr)fn) och Ö256 (E(utr)fn), men även område Ö252 (Gn). Även en del andra arter förekommer här. Generellt sett nyttjas Östersjön av många sjöfåglar som kan påverkas av vindkraftverk. Det finns fortfarande brister i kunskapsläget om vindkraftverkens effekter på sjöfågel, särskilt gällande kumulativa effekter och konnektivitet.	Synpunkten noteras. Områden Ö256 och Ö269 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
026.05	Länsstyrelsen i Blekinge län	Det är önskvärt att konsekvenserna i relation till etableringen av havsbaserad vindkraft inom Sveriges södra grannländer redovisas. Detta eftersom den samlade gränsöverskridande utvecklingen kan påverka flera av de viktiga områdena för bland annat tumlare och alfågel som finns i Östersjön. Det handlar särskilt om att uppmärksamma kumulativa effekter för djurpopulationerna som finns både till havs och i luften vilket behöver ses i ett större gränsöverskridande perspektiv.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också.
026.06	Länsstyrelsen i Blekinge län	Den konsekvensbeskrivning som tagits fram utgör en stor förbättring i jämförelse med den tidigare, särskilt vad gäller bedömningen av hur havsplanerna påverkar området regional utveckling då det i föregående version var i stort sett helt frånvarande.	Synpunkten noteras.
026.07	Länsstyrelsen i Blekinge län	I konsekvensutredningen tas de kumulativa effekterna upp, främst kopplat till vindkraftsetableringar, men även sjöfart. Det diskuteras dock endast i den bemärkelse att det behöver undersökas vidare. För att kunna fungera som ett stöd till handläggarna behöver detta tydliggöras och diskuteras i en större utsträckning och sammanhang för att just kunna minska möjliga kumulativa effekter på naturmiljön. Se även kommentar under rubriken ”internationella planer”.	Syftet är att lyfta kumulativa effekter av planen.
026.08	Länsstyrelsen i Blekinge län	I förslaget står ”I de fall en kommun har redovisat tydliga avsikter i fråga om den framtida användningen av de havsområden som kommer att omfattas både av en översiktsplan och en havsplan, vägs de in vid beslutet om havsplan.” Parallellt med framtagandet av de statliga havsplanerna finns en interkommunal havsplan, upprättad av Blekinges fyra kustkommuner; Karlskrona, Ronneby, Karlshamn och Sölvesborg. Den kommunala havsplanen överlappar den statliga havsplanen geografiskt inom en del av territorialhavet. Målsättningen är att de båda havsplanerna ska ha samsyn inom de olika intresseområdena och stödja varandra. Det nuvarande förlaget från Havs och Vattenmyndigheten avviker från gällande interkommunal havsplan på en plats. Veterligen Länsstyrelsen Blekinge har heller ingen dialog förts med Blekinges kustkommuner kring det utpekade E-området i Hanöbukten, detta är en tydlig brist i havsplanens resonemang och avsikter gällande	HaV under granskningsperioden haft möte med region Blekinge och Sölvesborgs kommun. HaV föreslår ingen ändring när det gäller avvägning kring riksintresseanspråk för vindbruk i Hanöbukten. I gällande havsplan finns inga områden för energiutvinning redovisade i Hanöbukten. Riksintresseanspråk för totalförsvaret ges företräde framför de två riksintresseanspråk för vindbruk som Energimyndigheten meddelade 2013. Se avsnitt 2.1 i planhandlingen för vilka principer som används för bedömning av mest lämplig användning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kommunens mark- och vattenanvändning med hänsyn till de intressen som föreligger på platsen. Precis som i föregående framtagande process anser länsstyrelsen Blekinge att kopplingen mellan det kommunala och statliga överlappet inom havsplaneområdet, såväl som kopplingen mellan MB och PBL behöver tydliggöras och utredas ytterligare för att minimera missförstånd mellan de framtagna planerna och det geografiska planeringsansvaret.	
08.03	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen har förståelse att HaV fokuserar planhandlingen till själva planförslaget, men anser att dokumentet med planeringsförutsättningar inte ska hänvisas till som en bilaga. Länsstyrelsen föreslår att dokumenten istället t.ex. benämns del A och del B, vilket är mer i linje med kraven i havsplaneringsförordningen.	Synpunkten noteras. I förslaget till regeringen redovisas planeringsförutsättningarna i en bilaga.
082.00	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen är positiv till granskningsförslaget som har utvecklats sedan samrådet. I samrådet lyfte Länsstyrelsen avsaknaden kring underlag för kulturmiljö. Underlag om kulturmiljö har efter samrådet färdigställts, beaktats och arbetats in i granskningsförslaget. I samrådet lyfte Länsstyrelsen otydligheten kring att föreslagna energiområden runt Gotland betecknades som utredningsområde. Länsstyrelsen är positivt till de ändringar som har gjorts och att de områden som ligger i fågelstråk, där ytterligare data behövs, kvarstår som utvecklingsområden och att övriga områden har fått beteckningen område för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
082.04	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen anser att den havsbaserade vindkraftens kumulativa effekter behöver belysas från alla relevanta perspektiv, samt att samordning sker på ett bättre sätt, inte enbart mellan de olika projekt som idag planeras inom Sveriges vatten, utan också internationellt. Länsstyrelsen ser en risk för stor påverkan ifall det uppförs havsbaserad vindkraft i alla energiområden, sett till kumulativa effekter. Med hänsyn till försiktighetsprincipen och tanke på den långsiktiga påverkan från den havsbaserade vindkraften är det av vikt att utreda kumulativa effekter i ett tidigt skede.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen men även risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts.
082.05	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen välkomnar borttagandet av energiområden i Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Länsstyrelsendelar HaV:s bedömning att de energiområden som finns kvar i havsplanen och ligger i anslutning till bankarna, medför potentiellrisk för tumlarpopulationen. Det saknas idag svar på hur det kontinuerliga bullret påverkar tumlarens hälsa, där Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna är det enda kända reproduktionsområdet för den akut hotade Östersjötumlaren. Utöver det hyser denna del av Östersjön högst närvaro av individer i och i anslutning till nämnda Natura 2000-området och ytterligare störningar kan i förlängningen leda till att Sverige ej lever upp till det internationella ansvaret för populationens återhämtning. det kontinuerliga bullret som i dagsläget genereras i Östersjön möter inte tröskelvärdet i havsmiljöförordningen. Havsbaserad vindkraft kommer leda till att ljudnivåerna ökar och områdena där buller genereras blir fler. Länsstyrelsen anser att förslaget till havsplan för Östersjön inte adresserar detta och att förslaget bör kompletteras.	Synpunkten noteras. Bl.a. områden Ö256, Ö269 och Ö273 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön utifrån konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
082.06	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen lyfte i samrådet att fiskens livsmöjligheter (lek, uppväxt, födosök) måste skyddas från skadlig exploatering. Länsstyrelsen är väl medveten om att kunskap om födosök- och vandringsområden ofta saknas i Östersjön men vill trycka på hur viktiga dessa områden är, vilket också bör framgå i havsplanen.	Synpunkten noteras. Av bilagan till förslaget till havsplaner framgår att goda fiskbestånd kräver att fisken har tillgång till lämpliga livsmiljöer under sina olika livsstadier. Inte minst är områden för fiskens reproduktion, tillväxt och vandring viktiga.
082.07	Länsstyrelsen i Gotlands län	Riksintresset för kulturmiljö (I49) motiveras bland annat genom det isolerade läget mitt i Östersjön, där uttrycken bland annat är knutet till naturen och människans nyttjande av ön. Det är svårt att se att det inte kan uppstå intressekonflikter om det tillkommer dominerande inslag i landskapsbilden som leda till skapandet av barriäreffekter eller som minskar upplevelsevärden. Granskningsversionen har arbetats om och lilla k har tillkommit inom energiområden där en intressekonflikt mellan energi och kulturvärden finns. Länsstyrelsens bedömning är att det utöver energiutvinningsområdena finns fler områden där kulturvärden ska tas hänsyn till vid kommande prövningar. Förslaget kan utvecklas med en förklaring till varför lilla k endast pekats ut inom områden utpekade för energi.	Planförslaget har kompletterats med en förklaring till varför vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden anges för områden med användning energiutvinning.
082.08	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen konstaterar att ändringar och nya riksintresseanspråk med största sannolikhet kommer att tillkomma efter havsplanens antagande. Det är därför väsentligt att en kontinuerlig översyn av havsplanen genomförs för att minimera risken till att inaktuella avvägningar i en antagen havsplan kommer att ges företräde framför uppdaterat underlag från en riksintressemyndighet.	Synpunkten noteras.
082.09	Länsstyrelsen i Gotlands län	Riksintresse för yrkesfiske enligt 3 kap. 5 § MB: Länsstyrelsen konstaterar att det fortsatt finns ett flertal områden där allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk ges företräde framför riksintresse för yrkesfiske. Ett allmänt intresse kan inte ges företräde framför ett riksintresse om riksintresset påtagligt skadas (se Riksintresse för energiproduktion). I samrådsredogörelsen framgår det från HaV:s motivering att vindbruk anses vara mest lämplig användning för området utifrån helheten och regeringsuppdragets målbild. Länsstyrelsen anser inte att denna motivering underlättar för framtida prövningar enligt de lagar där bestämmelser om att 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas i mål och ärenden (Förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden).	Se svar 049.00 Planförslaget har reviderats i Östersjön så att de situationerna inte längre är aktuella där.
082.10	Länsstyrelsen i Gotlands län	Riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § MB: Länsstyrelsen lyfte i samrådet att beskrivningen av riksintresse för friluftslivet som har utbredda områden för natur- och kulturvärden saknades. Länsstyrelsen är positiv till att granskningsförslaget har kompletterats med vägledning för kulturmiljö. Men vill trots HaV:s utvecklade motivering kring avsaknaden av underlag för friluftslivet fortsatt peka på det värde och samspel som finns mellan havet och friluftslivet tydliggörs ytterligare.	Synpunkten noteras. HaV lyfter behovet av fortsatt arbete för att lyfta dessa värden.
082.11	Länsstyrelsen i Gotlands län	Riksintresse för energiproduktion 3 kap. 8 § MB: Eftersom det i dagsläget inte finns något anspråk på att de i havsplanen utpekade energiområdet också skulle utgöra riksintresseför energiproduktion, kan ingen avvägning mot energiintresset i nuläget göras i enlighet med 3 kap. 10 § miljöbalken. Länsstyrelsen konstaterar att energiproduktion är ett särskilt angeläget och viktigt allmänintresse. Om den	Synpunkten noteras. I förslaget redovisas vägledning om energiutvinning som mest lämplig användning. I något fall vägleds om företräde framför annan användning baserat på riksintresseanspråk. Havsplanen anger, i enlighet med havsplaneringsförordningen (2015:400), inriktningen för

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		havsbaserade vindkraften ska utvecklas är det viktigt att peka ut områden för riksintressen för energiproduktion till havs så att avvägningar mellan riksintressen kan göras. Länsstyrelsen konstaterar även att regeringen nyligen lämnat Energimyndigheten i uppdrag att se över riksintressen för energiproduktion, och redovisa underlag för detta i oktober 2024.	användning av havsområdet och anger och beskriver riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken och andra allmänna intressen av väsentlig betydelse. Havsplanen anger också hur frågor om oförenliga ändamål bör lösas. Till skillnad från sektorsmyndigheternas underlag och anspråk, till exempel riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet. miljöbalken, så är havsplanen tänkt att ge uttryck för statens syn på hur havsområdena bör förvaltas genom en samlad och genomtänkt statlig uppfattning. Regeringens beslut om havsplan innebär ställningstaganden till hur olika allmänna intressen ska redovisas i havsplanen. Regeringens beslut kan därför avvika från de anspråk och de underlag som de olika sektorsmyndigheterna har redovisat (Prop. 2013/14:186 s.19).
082.12	Länsstyrelsen i Gotlands län	Natura 2000-områden: Länsstyrelsen ställer sig positiva till att en buffertzon för Ö205 till Natura 2000-området Gotska sandön-Salvorev har införts, med hänsyn till de grunda kustmiljöerna som kan påverkas vid etablering.	Synpunkten noteras. Avsikten har inte varit inrättande av en buffertzon till Natura 200o området. Nordost om Gotska Sandön finns allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk (Ö270). Området ligger inom område av riksintresse enligt 4 kapitlet 2 § miljöbalken samt i närheten av område med riksintresseanspråk för friluftsliv enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken. På grund av områdets värden av ostördhet och orördhet anges inte energiutvinning som mest lämplig användning.
082.13	Länsstyrelsen i Gotlands län	Yrkesfisket och de produkter som de levererar är en viktig del i Sveriges självförsörjning och krisberedskap. Länsstyrelsen anser att den aspekten måste vara en del i konsekvensbeskrivningen i de fall energiproduktion ges företräde framför riksintresseområden för yrkesfiske.	I förslaget till regeringen finns vägledning om företräde för energiutvinning framför områden med riksintresseanspråk yrkesfiske i ett fall (V357), men det avser ett redan tillståndsgivet projekt.
082.14	Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelsen är positiv till den översyn av påverkan på yrkesfiske som ska genomföras av SLU Agrifood.	Synpunkten noteras.
082.15	Länsstyrelsen i Gotlands län	Kulturmiljö: Under rubriken Samlad bedömning av påverkan från havsbaserad vindkraft anges det att energiområden som ligger mindre än 25 km från ett område med värden för kulturmiljö har risk för att vindkraftsparken allvarligt stör eller dominerar landskapsbilden. Länsstyrelsen instämmer, men det är i slutändan avhängigt av hur vindkraftsparken är dimensionerad (hur höga verken är, parkens utbredning etc.). I slutändan är det dimensionen/skalan och planeringen av ev. energianläggningar som blir avgörande för den graden av påverkan. Länsstyrelsen bedömer därför att graderingen i kartan och bedömningen blir ensidig. Denna komplexitet borde lyftas fram tydligare.	HaV lyfter komplexiteten kring påverkan av energiområden sett till parkens dimensionering gällande höjd, täthet och utbredning.
082.16	Länsstyrelsen i Gotlands län	Konsekvensbedömning: Under figur 37: Ö273 som är beläget mycket nära gotländska kusten bedöms ha medelstor effekt, medan Ö277 och Ö271 (som ligger längre ifrån) bedöms ha stor negativ effekt. Länsstyrelsen vill påpeka att	HaV:s konsekvensbedömning för kulturmiljö utgår ifrån riksintressen och värdeområden, samt värdebeskrivningar utav dem. Analyserna baseras på utfall från direkta samt

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		värdeområdena också innehåller riksintressen för kulturmiljö, som kan påtagligt skadas även vid åtgärder utanför riksintresseområdet (jmf. NFS 2005:17). Ett allmänt intresse kan inte ges företräde framför ett riksintresse om riksintresset påtagligt skadas (se Riksintresse för energiproduktion).	avståndsmässiga överlapp tillsammans med kvalitativa genomgångar. Dock är områden Ö271, Ö273 och Ö277 borttagna i det förslag till havsplaner som lämnas till regeringen på grund av försvarsintresset.
082.17	Länsstyrelsen i Gotlands län	Under rubriken Påverkan på marina lämningar: Det bör framgå att havet inte är systematiskt inventerat på samma sätt som på land. Informationskvaliteten är också ofta låg, särskilt vad gäller lägesangivelse (undantaget vrak registrerade via Sjöfartsverkets sjömätningar. Sjöfartsverket hade möjlighet att registrera i registret fram till runt 2018. Dessa registreringar saknar däremot som regel antikvarisk bedömning).	HaV tydliggör bristen av systematisk marin inventering, där stora kunskapsluckor finns gällande lägesangivelse och antikvarisk bedömning.
082.18	Länsstyrelsen i Gotlands län	Fågel: Länsstyrelsen har inte haft möjlighet att i detalj utvärdera påverkan på fåglar utifrån underlagets klassning. Slutsatserna sammanfattade i konsekvensbeskrivningens "Miljöeffekter och påverkan" bedöms som väl avvägda. Det kommer fortsatt vara av vikt hur "de för fåglarna mest betydelsefulla och känsliga områdena" kommer att värderas och bedömas. Utifrån detta är det viktigt att frågeställningarna kring påverkan på fågel analyseras utifrån både global och lokal nivå. Då fåglar kan ha behov av att nyttja mycket stora ytor (migration genom hela Östersjön) såväl som att de kan vara starkt beroende av vissa specifika geografiska områden (tex viktiga rastplatser, grundområden eller specifika födosöksområden).	Synpunkten noteras. HaV instämmer i synen på framtida bedömningar.
082.19	Länsstyrelsen i Gotlands län	Under 4.2.1, Fågel, figur 30 görs en jämförelse mellan planalternativ. Länsstyrelsen delar inte HaV:s bedömning kring potentiell negativ effekt på övervintringsområden för område Ö273 och Ö277 som ”liten effekt”. Länsstyrelsen anser att det finns en ”medelstor effekt” för område Ö273 avseende övervintrande arter så som alfågel och tobisgrissla m.fl. Länsstyrelsen anser även att det finns risk för en ”stor effekt” för område Ö277 som ligger inom det viktigaste födosöksområdet för Östersjöns största bestånd av sillgrisslor och tordmular.	Synpunkten noteras. Områden Ö273 och Ö277 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön utifrån konflikt med försvarsintressen.
078.00	Länsstyrelsen i Hallands län	Länsstyrelsen i Halland anser att havsplanen fortfarande är i behov av förtydliganden och vill som exempel hänvisa till område V317, Syd Morups bank i Södra Västerhavet i Falkenbergs kommun, Hallands län. Det området redovisas med beteckningarna ENfk, vilket innebär energiutvinning och natur med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen samt särskild hänsyn till höga kulturvärden. Länsstyrelsen i Halland håller fast vid synpunkten att alla intressen inte kan redovisas ovanpå varandra för att planen ska vara ett användbart verktyg. Med flera till viss del motstående användningar blir planen inte en användbar vägledning för efterkommande prövningar.	Enligt havsplaneringsförordningen (2015:400) ska ett förslag till havsplaner utformas så att planen främja samexistens mellan olika verksamheter och användningsområden, När HaV bedömer att samexistens kan vara möjlig anges överlappande användningar. För att samexistensen ska kunna fungera kan vissa verksamheter behöva regleras ytterligare eller särskilda villkor föreskrivas av tillståndsprövande myndigheter.
078.01	Länsstyrelsen i Hallands län	De värdeområden som kustlänsstyrelserna tog fram genom RB-uppdrag (Länsstyrelserna 2024) har hanterats på ett godtagbart sätt i havsplanen. De redovisas i underlagsmaterialet och lilla k har lagts till de områden som har fått stora E. Fortfarande finns dock stor förbättringspotential. Hänsynsbeskrivningarna i kartans områden är alltför generella, de behöver specificeras i de enskilda områdena där lilla k ingår om de ska klara av att vara vägledande. Fortfarande är det viktigt att	Plankartan anger endast särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden för områden med användning energiutvinning. Den särskilda hänsynen specificeras utifrån platsspecifika värden i kulturmiljövärdestyper som har identifierats. Vad hänsynen kan bestå av beskrivs dock bara övergripande och behöver fortsatt utredas och

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kulturmiljöfrågan ändå prövas i varje enskilt fall då påverkan är lokal/regional. Denna prövning underlättas dock av en tydlighet redan i havsplanen. Vidare kan man önska mer resonemang kring hur man har tänkt vid utpekande av stora E i relation till de ämnesområden som har speciell hänsyn, exempelvis k. Det finns fortfarande anledning att tydliggöra höga kulturmiljövärden i havsplanen utanför norra Halland. Framförallt gäller detta i höjd med norra Halland inom påverkansområden till de områden som i RB underlaget kallas: Tjolöholm, Nidingen, Balgö, Varberg, Träslöv. Dessa kulturmiljöer utgör i grunden flera intilliggande riksintresseområden för kulturmiljö enligt MB 3 kap som även befinner sig inom riksintresseområde enligt MB 4 kap. Här bör lilla k läggas till i de ytor inom havsplanen som ligger inom 3,5 mil kulturmiljöerna. Avståndet 3,5 mil är det avstånd som Riksantikvarieämbetet stipulerat för bedömning av vindkraft till havs i relation till kulturmiljöer. Detta gäller bland annat havsplaneområdena V319, 365 och 316. Även om dessa inte är E-områden bör kulturmiljövärden tydliggöras här.	bedömas i kommande planerings- och prövningsprocesser av vindkraftparker då det finns placerings- och utformningsförslag att analysera och ta ställning till i förhållande till hänsynsbehoven.
078.02	Länsstyrelsen i Hallands län	I avsnittet om konsekvenser bör resonemangen kring påverkan fördjupas. Bland annat är det viktigt att även ange vilka kulturmiljövärden som väljs bort om stora E har företräde och genomförs.	HaV har utvecklat sin metod och beskrivning av effekter på kulturmiljö genom att dela upp avsnittet i indirekta, direkta och kumulativa effekter.
078.03	Länsstyrelsen i Hallands län	Det halländska landskapet är också öppet och känsligt för påverkan. Länsstyrelsen i Halland anser fortsatt att konsekvenserna på landskapsbilden borde undersökas bättre, särskilt för att utreda de kumulativa effekterna av om alla utpekade E-områdena förses med vindkraft. Visualiseringar bör tas fram som redovisar hur det kan se ut längs Hallands kust när vindkraften till havs är utbyggd.	Siktanalys har förbättrats genom en utökning från 35 km till 70 km för att göra bedömningen mer dynamisk. HaV har inte möjlighet att göra fler och platsspecifika visualiseringar för alla de energiområden som pekats ut i havsplanen.
078.04	Länsstyrelsen i Hallands län	Länsstyrelsen i Halland anser att det behövs ett förtydligande kring V361. I konsekvensbeskrivningen (sida 33) beskrivs områdena i och runt utsjöbankarna Stora och Lilla Middelgrund och Fladen som ett av de viktigaste områdena för tordmule i världen, samt har stor betydelse för sillgrissla och tretåig mås. I Länsstyrelsens samrådsyttrande pekas specifikt V361 och V303 ut som berörs av de viktiga fågelområdena. I granskningsversionen har V303 givits lilla n, vilket speglar den nya beskrivningen. Det finns dock ingen förklaring till varför inte V361 också benämns med lilla n. Det nämns inte heller i områdestabellen för Södra Västerhavet för V361 att det är ett viktigt fågelområde (tabell 10 i Förslag till ändrade havsplaner). Det behövs ett förtydligande varför HaV bedömer V361 och V303 som olika utifrån påverkanseffekten på fåglar. HaV:s bedömning skiljer sig även från Naturvårdsverkets bedömningar av V303 och V361. Länsstyrelsen i Halland vidhåller att både områdena V361 och V303 borde betecknas med lilla n. Läs mer om motiven i vårt samrådsyttrande.	I det förslag som lämnas till regeringen redovisas område V361 med särskild hänsyn till höga naturvärden.
078.05	Länsstyrelsen i Hallands län	Länsstyrelsen i Halland påtalar vikten av att planera för en ökad elproduktion. Detta eftersom en ökad elektrifiering är ett centralt verktyg för att genomföra en genomgripande klimatomställning, i syfte att begränsa den globala uppvärmningen. Samtidigt kan en ökad elektrifiering bidra till bibehållen och stärkt konkurrenskraft för det svenska näringslivet, vilket i förlängningen bidrar till ekonomisk tillväxt. Både	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		planalternativ 1 och planalternativ 2 har stor potential till att bidra till en önskvärd klimat- och energiomställning. Planalternativ 3 medför dock att potentialen för en storskalig utbyggnad av havsbaserad vindkraft inte skulle utnyttjas. Detta skulle sannolikt resultera i en kraftig fördröjning av den påbörjade elektrifieringen av industri- och transportsektorn, vilket i sin tur skulle få allvarliga konsekvenser för såväl klimatet som den svenska konkurrenskraften.	
123.00	Länsstyrelsen i Kalmar län	Länsstyrelsen ser positivt på att många synpunkter i samrådet har tillgodosett i granskningsförslaget. Länsstyrelsen har dock ett antal synpunkter som skulle förtydliga havsplanerna och även underlätta för kommande hantering av tillståndsprocesser för bland annat havsbaserad vindkraft.	Noteras.
123.01	Länsstyrelsen i Kalmar län	Länsstyrelsen förstår att havsplanerna ska utgöra statens samlade syn på användningen av havet och noterar skrivningen i prop. 2013/14:186 om att regeringens beslut om havsplanerna kan komma att avvika från de anspråk och de underlag som de olika sektorsmyndigheterna har redovisat. Länsstyrelsen menar mot bakgrund av detta att havsplanerna behöver vara särskilt tydliga, dels när ett allmänt intresse av väsentligt intresse ges företräde framför ett riksintresseanspråk, dels när havsplanernas vägledning medför risk för påtaglig skada på riksintressen och riksintresseanspråk utanför havsplaneområdena. Handlingarna behöver redovisa inom vilka specifika områden avvägningar görs och skälen för det, för att planhandlingarna ska vara tydliga och transparanta. Detsamma gäller där risk för påtaglig skada kan uppstå. Länsstyrelsen ser det som särskilt viktigt utifrån att havsplanerna ska vara förenliga med 3 och 4 kap. MB. Tydlig redovisning med skäl för avvägningarna är också viktig med tanke på att länsstyrelsernas arbete ska grundas på havsplanerna (och inte sektorsmyndigheternas underlag) när länsstyrelserna vid efterföljande prövningar ska verka för att hänsyn tas till 3 och 4 kap. MB.	Synpunkten noteras. Havsplanen vägleder om mest lämplig användning och utgör ett vägledande underlag i prövningar. I havsplanen görs ingen bedömning avseende påtaglig skada på riksintressen.
123.02	Länsstyrelsen i Kalmar län	Länsstyrelserna vidhåller sitt konstaterande från samrådet att HaV tillämpar olika principer för de användningar som föreslås, och att kraven för användningen Natur är mycket höga, även Kultur i hög utsträckning. När kriterierna för användningen Natur ändrats i remissen så att planerade skyddade områden inte ingår blir kraven ännu högre. Länsstyrelsen noterar att det ser ut som att tillgång på indata som representerar ett allmänt intresse av väsentlig betydelse ger utslag i arealen som redovisas som en användning. Som exempel på användningar där det saknas data utöver riksintresseanspråk kan friluftsliv nämnas. Detta innebär att inga områden får användningarna friluftsliv på plankartan baserat på kriteriet ett allmänt intresse av väsentlig betydelse. Samtidigt får energiutvinning som allmänt intresse av väsentlig betydelse stor tyngd i planen. Ovan beskrivna obalanser är viktiga att ha med sig i ärenden där havsplanen är vägledande för prövning av ärenden.	Synpunkten noteras.
123.03	Länsstyrelsen i Kalmar län	I remissen om uppdaterad havsplan gjorde Länsstyrelsen samma bedömning som Havs- och vattenmyndigheten, ”att det finns höga naturvärden i havsplaneområdet för sydöstra Östersjön, vilket påverkar framtida etablering av vindkraft och vid	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		sandutvinning". Länsstyrelsen gjorde också samma tolkning, att samexistensmöjligheterna för vindbruk kommer att vara lägre än i andra havsområden. Länsstyrelsen tycker därför att det är bra att naturintresset har getts högre prioritet i Ö248 och tidigare Ö255.	
123.04	Länsstyrelsen i Kalmar län	Länsstyrelsen konstaterar att det har gjorts ett bra arbete med nya regionala underlag för områden med hänsyn till naturvärden (N och lilla n). Det är nu främst genom havsplaneringen som denna helhetsbedömning på nationell nivå har gjorts. Genom att lägga ihop kartorna över områden med användning natur (N) och områden med särskild hänsyn till höga naturvärden (n) (karta 21 konsekvensbeskrivning) samt kartorna över potentiell påverkan på fåglar, fisk marina däggdjur och annan biota framträder en konnektivitets- och sårbarhetsanalys av den svenska marina miljön. Detta kunskapsunderlag bör kunna användas i många andra sammanhang framöver, i arbetet med att uppnå god bevarandestatus, god status enligt havsmiljödirektivet grön infrastruktur samt för att nå ett ekologiskt, representativt och sammanhängande nätverk av skyddade områden.	Synpunkten noteras. Havsplanens vägledning riktar sig även till havsmiljöförvaltningen.
123.05	Länsstyrelsen i Kalmar län	Konsekvensbeskrivningen innehåller en bra sammanställning av de olika planalternativen. Även om mycket kunskap om marina naturvärden nu har sammanställts anser vi att det fortfarande saknas en del kunskap om kumulativa effekter och påverkan på det marina ekosystemet, t ex gällande sträckande och övervintrande fåglar, marina däggdjur, hydrografi, strömmar, skiktning, isbildning, buller. Detta anser vi motiverar till försiktighet i etableringstakten i områden som är viktiga för känsliga och hotade arter samt habitat. I konsekvensbeskrivningen framgår att alternativ 2 och 3 innebär mindre negativa påverkan och mindre konflikter på marina naturvärden, landskap, friluftsliv, sjöfart och yrkesfiske, samtidigt som hög energiproduktion kan tillgodoses. Vi föreslår därför att alternativ 2 och 3 bör ligga till grund för etapp 1, i Östersjön. I syfte att hinna utvärdera storskaliga och kumulativa effekter, långtidseffekter under driftsfasen och invänta resultat från övervakning samt mera kunskapsunderlag om de marina värdena osv. Detta förfarande borde också innebära att alla delar och processer som rör etablering kan gå snabbare och bli mer effektivt, bli mindre kostsamt för verksamhetsutövare och prövande myndigheter. Med planalternativ 1 finns det stora risker att Sverige inte uppnår, eller försämrar måluppfyllandet för andra direktiv. Som till exempel EU:s ramdirektiv om en marin strategi, fågel samt art- och habitatdirektivet.	Synpunkten noteras. HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem i Sverige är ett sk. "öppen dörr"-system och är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt.
123.06	Länsstyrelsen i Kalmar län	Havsplanerna kan komma att få konsekvenser på flera faktorer för havsmiljön. Dessa ska bedömas i enlighet med föreskrifter inom havsmiljödirektivet. På sikt bör det kunna utvecklas metoder för att i havsplaner bedöma hur olika verksamheter och intressen påverkar eller riskerar att påverka möjligheterna att följa miljökvalitetsnormerna. Med schabloner för t ex buller och påverkan på havsbottnens integritet, samt kunskap om livsmiljötypers känslighet mot störning, bör det kunna gå att avgöra hur stor exploatering som är möjlig, utan att överskrida	Synpunkten noteras. HaV strävar efter utveckling av nya kunskapsunderlag och utveckling av konsekvensbedömningsmetoder inför uppföljning av havsplaner liksom för framtida planeringsprocesser.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		miljökvalitetsnormerna. Schablonerna bör utgå från worst-case scenarion från respektive verksamhet, samt addera kumulativa effekter från påverkan.	
089.00	Länsstyrelsen i Norrbottens län	De övergripande kumulativa effekterna för Bottenviken som havsbassäng i sin helhet behöver utredas i havsplanen om havsplaneringen ska fylla ett syfte för kommande prövningar. Även samhället, våra grannländer samt EU behöver genom planeringen få en uppfattning om vad utrymmet för vindkraft i Bottenviken är. I en tillståndsprövning ska i stället den specifika platsen och den specifika verksamheten prövas enskilt utifrån de lokala förutsättningarna. Utöver föreslagna energiutvinningsområden sker prövningar även på fler områden som inte är föreslagna i havsplanen, både på den svenska och finska sidan, vilka även bidrar till den kumulativa påverkan.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också.
089.01	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Det saknas fortfarande bedömningar om kumulativa effekter på miljö gällande bland annat is, sälar och vandringsfisk som är svåra att lämna till enskild prövning. Utredning av den kumulativa effekten på isutbredning och isrörelser är begränsad i planförslaget. Djurlivet är anpassat till isen och isens rörelser.	När det gäller is och vintersjöfart är kunskapsunderlag begränsat i dagsläget, även om t.ex. Chalmers tekniska högskola på HaV:s uppdrag tagit fram en studie om påverkan på vintersjöfart. I planeringen har dock viss hänsyn tagits genom att reducera ytan för havsbaserad vindkraft i ex. Bottenviken.
089.02	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Vad gäller vandringsfisk, som exempelvis lax (som är en natura 2000 art), så framkommer det från forskningen i konsekvensbeskrivningen att kunskapsläget är begränsat. Påverkan kan alltså inte bedömas mer än i antaganden. Länsstyrelsen instämmer med att det är viktigt att göra uppföljande studier på vindkraftsparker som anläggs för att lära oss mer och för att följa risken för potentiella kumulativa effekter vid en gradvis ökning framåt. Men som det ser ut nu så kommer flera parker samtidigt. Man kan ta reda på om det exempelvis finns viktiga ”flyttstråk” för både vuxen lekvandrande fisk och utvandrande smolt i Bottenviken och på det sättet undvika områden som verkar extra viktigt för vandringen. För att undvika risken för eventuell påtaglig påverkan, kan man placera energiutvinningsområden där det visar sig vara mindre viktig för vandring. Detaljeringsnivån vad gäller kartläggning av fisk och däggdjur bör vara likartad med den kartläggning som avser fåglar.	Synpunkten noteras. På HaV:s uppdrag har SLU tagit fram rapporten *Kan havsbaserad vindkraft påverka vandrande lax*?. Utifrån befintlig kunskap tar rapporten upp risker underbyggnation och drift, och frågan om elektromagnetiska fält. HaV delar synen att ytterligare kunskap om t.ex. särskilt viktiga vandringsstråk vore värdefull.
089.03	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Utredningen gällande kumulativa effekter och risk för sänkt status på vissa deskriptorer enligt havsmiljödirektivet. Havsplanering kan vara ett hjälpmedel och stöd för att uppnå god status enligt direktivet.	HaV delar synpunkten.
089.04	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Kabeldragningar från dessa utpekade områden kan ha inverkan på naturvärden och på MKN enligt vattendirektivet. Detta hamnar i kläm då det inte lyfts på ett tillfredsställande sätt varken i havsplanen eller i prövningar (kabeldragningarna prövas separat och ingår inte i havsvindparkers prövning).	Synpunkten noteras. På HaV:s uppdrag har SLU tagit fram rapporten "Kan havsbaserad vindkraft påverka vandrande lax". Utifrån befintlig kunskap tar rapporten upp risker under byggnation och drift, och frågan om elektromagnetiska fält.
089.05	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Beskrivningen av kulturmiljön har till vissa delar förbättrats jämfört med i det tidigare samrådsförslaget. För att kulturmiljöintresset bättre ska kunna beaktas behöver dock redovisningar av kulturmiljön utvecklas och kompletteras. Det gäller både i texten och i plankartan. Kompletteringarna behöver tydligare utgå från länsstyrelsernas	Synpunkten noteras. Vägledningen avseende kulturmiljö har inte ändrats innehållsmässigt sedan granskningsförslaget utan fokuserar fortsatt på identifierade kulturmiljövärdestyper och mer generella

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		redovisning i regleringsbrevsuppdraget RB2021:3B4 som redovisats till HaV samt Regeringen, efter det att samrådsförslaget till ändrade havsplaner togs fram.	beskrivningar av vad särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden kan innebära. Fördjupade analyser av hänsynsanpassningar behöver göras i kommande planerings-, och tillståndsprocesser.
089.06	Länsstyrelsen i Norrbottens län	I granskningsversionen av förslaget till ändrade havsplaner är det svårt att utläsa i vilken omfattning länsstyrelsernas planeringsunderlag, enligt regleringsbrevsuppdraget RB2021:3B4 har inarbetats. De energiområden som pekades ut i Bottenviken i samrådshandlingen ligger kvar och verkar inte heller justerats utifrån konsekvenser för kulturmiljön och länsstyrelsernas redovisning i RB2021:3B4.	Länsstyrelsernas planeringsunderlag har i första hand legat till grund för vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. I vissa fall, då det anges, har anpassningar gjorts av områden med energiutvinning med hänsyn till värdefulla kulturmiljöer.
089.07	Länsstyrelsen i Norrbottens län	I havsplanerna saknas en vägledning till plankartan kring vilka hänsynsbehov som finns för kulturmiljöintresset eller var samexistens är möjlig. Länsstyrelsen anser att det inte räcker att endast beskriva vilka kulturmiljöer som kan komma i konflikt med energiutvinning samt att särskild hänsyn till kulturmiljön kommer att krävas. För att kulturmiljöintresset ska kunna beaktas i samband med framtida exploateringar behöver texter och tabeller till plankartan kompletteras med vilken typ av hänsyn som krävs till kulturmiljön för att ge en bättre vägledning. Information om hänsynsbehovet kan hämtas från textredovisningarna i länsstyrelsernas underlag (RB2021:3B4). Av planförslaget framgår att de ändrade havsplanerna ska fungera mer som styrande vägledning för användningen av havet. Men i och med att redovisningen av kulturmiljön fortfarande är bristfällig lämnas många frågor till kommande tillståndsprövningar.	Synpunkten noteras. Havsplanens vägledning om särskild hänsyn till höga kulturmiljöer är övergripande. I det förslag som lämnas till regeringen har innebörden av särskild hänsyn förtydligats så att det framkommer att åtgärder kan behöva vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ påverkan på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark.
089.08	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Kulturmiljö: När det gäller konsekvenser för kulturmiljön från kumulativ påverkan saknas i havsplanen för Bottniska viken bedömningar av påverkan från planerade vindkraftsetableringar på den finska sidan av Bottenviken.	HaV har sett över planerade vindkraftsområden på grannländers sidor och dess eventuella påverkan på kulturmiljö.
089.09	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Kap. 2.3. Vägledning om mest lämplig användning och särskild hänsyn På s. 28 framförs att ”Avståndet på 35 kilometer har varit en utgångspunkt för generellt hänsynsavstånd i länsstyrelsernas arbete med planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden.” Uppgiften om 35 km för generellt hänsynsavstånd stämmer inte med länsstyrelsernas arbete med planeringsunderlag inom Bottniska från land bedömts innebära stor risk för påtaglig skada på kulturmiljön/överhängande risk till dominans över kulturmiljön.	Texten i planhandlingen har justerats.
089.10	Länsstyrelsen i Norrbottens län	S. 45 ff. Vid samexistens mellan kulturmiljö och energiutvinning, sjöfart etc. framgår endast att arkeologiska utredningar och undersökningar kan krävas. Texten behöver ändras så att det framgår att enligt kulturmiljölagens 2 kap. om fornminnen kan det krävas samråd med Länsstyrelsen om arkeologiska utredningar och undersökningar samt tillstånd till ingrepp i fornlämningar.	Texten har justerats för kulturmiljö och energiutvinning respektive sandutvinning.
089.11	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Kap 3.1 Bottenviken, stycke 3 I förhållande till samrådsförslaget anges allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk inom område B112 inte som användning energiutvinning i granskningsförslaget. Det verkar vara en felskrivning, av karta 2 på s. 58 är det område B110 som utgått som område för energiutvinning.	Skrivningarna är justerade i slutförslaget. Samrådets energiutvinningsområden B110 och B117 utgick till gransknings- och slutförslaget, istället anges område B112.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
089.12	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Bedömningen av planförslagets konsekvenser (kap 6.2) visar på att den största påverkan på kulturvärden främst kommer att bestå av visuell påverkan av vindkraftsparker. Det saknas dock en samlad bedömning av påverkan på marinarkeologiska lämningar under vattenytan (vrak och andra forn- och kulturlämningar) som också kan komma att påverkas av den föreslagna energiutbyggnaden, t.ex. i samband med nedläggning av kablar. Detta är bättre beskrivet i planförslagets konsekvensbeskrivning.	Planbeskrivningen har reviderats så att förhållandena framkommer även där. I konsekvensbeskrivningen redovisas direkt påverkan sett till marinarkeologiska lämningar.
089.13	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Konsekvensbedömning Kap 3.3.4. Kulturmiljö: Länsstyrelsen anser att bedömningen är bristfällig avseende vilka negativa effekter de två utpekade energiområdena i Bottenviken, Norrbottens län (B111 och B113) kommer att medföra på kulturmiljön. De energiområden som pekades ut redan i samrådshandlingen till ändrade havsplaner ligger kvar och verkar inte heller justerats utifrån konsekvenser för kulturmiljön och länsstyrelsernas redovisning i RB2021:3B4. Det saknas textbeskrivningar av vilken typ av hänsyn till kulturmiljön som kan komma att krävas. Även bedömningar av den kumulativa påverkan av planerade vindkraftsetableringar på den finska sidan av Bottenviken saknas i konsekvensbeskrivningen.	Energiområden B111 och B113 ligger kvar i förslag till regeringen likt tidigare utformning. Båda energiområden omfattas av särskild hänsyn till kulturmiljö (k). Konsekvensbeskrivningen kompletteras kopplat till planerade vindkraftsetableringar hos grannländerna.
089.14	Länsstyrelsen i Norrbottens län	De föreslagna energiutvinningsområdena ligger nära riksintresseområdet Malören, vilken är en ålderdomlig kulturmiljö som på många sätt är känslig för stora industriella inslag såsom höga massproducerade vindkraftverk. Risken kan vara stor för en påtaglig skada på det riksintresseområdet beroende på hur nära vindkraftverken faktiskt hamnar. Ambitionsnivån behöver vara att regleringsbrevsuppdrag (RB2021:3B4) bidrar till att Havs- och vattenmyndigheten kan säkerställa ett tillräckligt ett avstånd för en acceptabel visuell påverkan på Malören i granskningsskedet av de ändrade havsplanerna. Samma förhållningssätt och ambitionsnivå behövs för nationalparken Haparanda-Sandskär.	Aktuellt energiutvinningsområde anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden som innebär att kan det finnas särskilda behov av åtgärder vid förvaltning, planering och tillståndsprövning. Det kan innebära att åtgärder vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ skada på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark.
089.15	Länsstyrelsen i Norrbottens län	Länsstyrelsen anser att användningen stora N i havsplanen ska begränsas till områden med fastställt områdesskydd (Naturreservat, Natura 2000) eller områden med fastställda naturvärden i nivå med områdesskydd. I sådana begränsade områden är samexistens sannolikt svår med många andra intressen och naturvård blir därmed områdets huvudsakliga användning, vilket just användningen stora N syftar till. Områden som är av riksintresse för naturvården bör därför i stället betecknas med lilla n då riksintresseområdenas huvudsyfte är samexistens med andra intressen så länge det riksintressanta inte skadas påtagligt. Riksintresseanspråk och riksintressen enligt 4 kap miljöbalken gör inte anspråk på att reglera en huvudsaklig områdesanvändning och bör därmed inte ligga till grund för huvudsaklig användning heller i havsplanerna. Finns det sådana naturvärden i dessa riksintresseområden som är av den karaktären att de behöver huvudsaklig användning Natur så bör ytorna för de höga värdena avgränsas tydligare i havsplanen och ges rekommendationen att de på sikt kan behöva reservatbildas exempelvis.	Synpunkten noteras. Syftet med särskild hänsyn till höga naturvärden är att uppmärksamma de höga naturvärdena, och att ge vägledning till planering, förvaltning, prövning och exploatering. Förvaltningen kan innebära att områdesskydd inrättas. Havsplanen i sig reglerar inte tillåtligheten för olika verksamheter utan det sker inom annan lagstiftning. När det gäller riksintresseanspråk naturvård hanteras det på samma sätt som övriga riksintressen i det att de kan ligga till grund för användningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.00	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen ser positivt på att möjligheterna att peka ut fler områden för energiutvinning i havsplanerna utreds, då behovet av energi är stort. Länsstyrelsen Skåne har haft två beredningsuppdrag från regeringen som berör område Ö286 och Ö288. I länsstyrelsens två förslag till beslut föreslås att regeringen lämnar tillstånd till respektive park.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö286 och Ö288 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
108.01	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen avstyrker utredningsområde för sandutvinning vid Sandflyttan pga de skyddade områdenas höga naturvärden. Länsstyrelsen menar att sandutvinning är oförenligt med de berörda skyddade områdenas syften, bevarandemål och bevarandestatus av de naturvärden som skyddas.	Bedömningen i gällande havsplan kvarstår. Området redovisas därför som ett utredningsområde i granskningsförslaget. En verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett område om är skyddat enligt 4 kapitlet 8 § miljöbalken, det vill säga Natura 2000, kräver alltid särskild tillståndsprövning.
108.02	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen menar att det är en brist att det nya planeringsunderlaget för kulturmiljön inte har fått större genomslag i förslaget till havsplaner.	Synpunkten noteras.
108.03	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen vidhåller att havsplanerna behöver vara tydligare när det gäller avvägningar mellan olika intressen, samt ser en risk för obalans mellan utpekade användningar.	Synpunkten noteras. HaV bedömer att det finns behov av en fortsatt utveckling av planeringsunderlag, t.ex. för friluftsliv och naturvärden, för att planerna ska bidra med mer förutsägbarhet vid senare prövningar och planering.
108.04	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen vidhåller att bedömningen av konsekvenserna behöver utgå från det nya förslaget till havsplaner, förslaget innebär en ny situation för hela havsplanerna, inte bara där nya användningar tillkommit. Alla anspråk på havet bör ingå i en analys av kumulativa effekter i konsekvensbeskrivningen.	HaV delar synen att det kumulativa perspektivet bör fånga alla relevanta användningar.
108.05	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen ser positivt på att Havs- och vattenmyndigheten (HaV) beaktat Länsstyrelsens synpunkter om att avstyrka det i samrådet föreslagna E-området i Öresund (Ö298). Länsstyrelsen konstaterar att förslaget om att istället låta området få användningen Natur däremot inte har beaktats.	Synpunkten noteras.
108.06	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen välkomnar att HaV nu valt att använda begreppet friluftsliv istället för rekreation samt att HaV också bekräftar behovet av planeringsunderlag i frågan.	Synpunkten noteras.
108.06	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsens synpunkt om att det är problematiskt att använda utredningsområden har beaktats, även om det finns några kvar är det bra att HaV nu minskat dessa i antal, och att endast ett fåtal finns kvar.	Synpunkten noteras.
108.07	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen har förståelse för att HaV vill fokusera planhandlingen till själva planförslaget, men menar att det är inte är lämpligt att omnämna dokumentet med planeringsförutsättningar som bilaga. Om HaV vill använda sig av två separata dokument föreslår Länsstyrelsen att dessa istället t.ex. benämns del A och del B. Vilket också ligger mer i linje med kraven i havsplaneringsförordningen om vad ett förslag till havsplan ska bestå av.	Synpunkten noteras. Bilagan Planeringsförutsättningar tillhör planhandlingen.
108.08	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen välkomnar att HaV i denna planeringsomgång har haft som avsikt att kommentera samtliga synpunkter i samrådsredogörelsen. Länsstyrelsen noterar dock att kommentarer till några synpunkter saknas, t.ex. gällande område Ö287. På något ställe verkar det också ha blivit en sammanblandning mellan områden.	Stämmer att det är fel omådesnummer. Har setts över i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Länsstyrelsen noterar det för kommentarsid 102.40 och 102.41 där det sker en sammanblandning mellan Ö282 och Ö287.	
108.09	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen ser positivt på att möjligheterna att peka ut fler områden för energiutvinning i havsplanerna utreds, då behovet av energi är stort. Länsstyrelsen Skåne har haft två beredningsuppdrag från regeringen (ett för vardera park, dnr 677–2022, samt 22039–2022) som berör område Ö286 och Ö288. I länsstyrelsens två förslag till beslut föreslås att regeringen lämnar tillstånd till respektive park (om de återstående frågor som identifierats blir tillfredsställande utredda). Länsstyrelsen har även prövat en ansökan om Natura 2000-tillstånd för vardera park och bägge parkerna har erhållit ett sådant tillstånd. Vindkraftparkerna utanför Skånes södra kust skulle kunna producera ca 6–10 TWh. Om tillstånd ges kan Skåne gå från att importera 78 % av elbehovet till 19 %. Det skulle innebära ett stort och välbehövligt tillskott till den skånska elförsörjningen. Samtidigt är det viktigt att poängtera att det saknas liknande potential för andra energislag som kan vara på plats inom 6–10 år, eller för andra havsbaserade vindkraftparker på andra ställen utanför Skånes kust. Samtidigt beskriver HaV i handlingarna att det finns flera osäkerheter kopplade till en omfattande utbyggnad av havsbaserad vindkraft och dess påverkan. Vilket Länsstyrelsen instämmer i, bl.a. gällande vindkraftsparkers påverkan på havets biologi och ekologi och i brist på kunskap. De olika planalternativen som redovisas i konsekvensbedömningen visar också att det för flera aspekter finns risk för stor negativ effekt och medelstor negativ effekt. Sammantaget talar detta för att det är av stor vikt att försiktighetsprincipen tillämpas. Länsstyrelsen menar även att et är av stor vikt att resurser avsätts till kunskapsinsamling av exempelvis påverkan på naturvärden för att kunna utvärdera inför fortsatt utbyggnad.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö286 och Ö288 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
108.10	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen förstår att havsplanerna ska utgöra statens samlade syn på användningen av havet och noterar skrivningen i prop. 2013/14:186 om att regeringens beslut om havsplanerna kan komma att avvika från de anspråk och de underlag som de olika sektorsmyndigheterna har redovisat. Länsstyrelsen menar mot bakgrund av detta att havsplanerna behöver vara särskilt tydliga, dels när ett allmänt intresse av väsentligt intresse ges företräde framför ett riksintresseanspråk dels när havsplanernas vägledning medför risk för påtaglig skada på riksintressen och riksintresseanspråk utanför havsplaneområdena. Handlingarna behöver redovisa inom vilka specifika områden avvägningar görs och skälen för det, för att planhandlingarna ska vara tydliga och transparanta. Detsamma gäller där risk för påtaglig skada kan uppstå. Länsstyrelsen ser det som särskilt viktigt utifrån att havsplanerna ska vara förenliga med 3 och 4 kap. MB. Tydlig redovisning med skäl för avvägningarna är också viktig med tanke på att länsstyrelsernas arbete ska grundas på havsplanerna (och inte sektorsmyndigheternas underlag) när länsstyrelserna vid efterföljande prövningar ska verka för att hänsyn tas till 3 och 4 kap. MB.	Synpunkten noteras. Vägledningen har i viss mån förtydligats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.11	Länsstyrelsen i Skåne län	Betydelsen av riksintressen enligt 4 kap MB (undantaget Natura 2000) i förhållande till föreslagna användningar är inte särskilt väl belysta i planförslaget. Det framgår inte vilken bedömning som gjorts i förhållande till riksintresse högexploaterad kust för de användningar som berör Skåne. Länsstyrelsen anser inte att HaV:s bemötande i samrådsredogörelsen är tillräckligt. Det är inte relevant om användning energiutvinning i eller i anslutning till Skåne län ligger utanför avgränsningen för riksintresse för högexploaterad kust. Det som krävs är en bedömning av påverkan på riksintresset. Eftersom bestämmelserna i 4 kap MB innebär att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön endast får komma till stånd om de följer de undantag som anges i kapitlet bör planförslaget motiveras utifrån dessa förutsättningar.	Beskrivningen om havsplanens hantering av riksintressen enligt 4 kapitlet miljöbalken har förtydligats något i planförslaget. Vägledningen i havsplanen bygger på övergripande bedömningar, utifrån havsplanens skala och vägledande funktion, om att föreslagen användning är förenlig med 4 kapitlet miljöbalken. Ett slutligt avgörande ifall en verksamhet riskerar påverka ett riksintresse görs i till exempel tillståndsprövning av en verksamhet.
108.12	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelserna vidhåller sitt konstaterande från samrådet att HaV tillämpar olika principer för de användningar som föreslås, och att kraven för användningarna Natur och Kultur är mycket höga. När kriterierna för användningen Natur ändrats i den här planeringsomgången så att planerade skyddade områden inte ingår blir kraven ännu högre. Länsstyrelsen menar t.ex. att långt komna planerade områdesskydd bör kunna ligga till grund för användningen Natur. För Skånes havsområde påverkar detta bl.a. område Ö508, som i nu gällande havsplan har användning FN men nu föreslås till Fn. Havsplanerna anger att intresset försvar har företräde vid planering och tillståndsprövning i de områdena. Länsstyrelsen befarar att det skulle kunna påverka möjligheten att inrätta områdesskydd inom området.	Synpunkten noteras. Kriteriet för användning natur kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
108.13	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen noterar att det ser ut som att tillgång på indata som representerar ett allmänt intresse av väsentlig betydelse ger utslag i arealen som redovisas som en användning. Som exempel på användningar där det saknas data utöver riksintresseanspråk kan friluftsliv nämnas. Detta innebär att inga områden får användningarna friluftsliv på plankartan baserat på kriteriet ett allmänt intresse av väsentlig betydelse. Samtidigt får energiutvinning som allmänt intresse av väsentlig betydelse stor tyngd i planen. Ovan beskrivna obalanser är viktiga att ha med sig i ärenden där havsplanen är vägledande för prövning av ärenden. Det är därför också av vikt att planen i sin vägledning är transparent gällande dessa obalanser.	Synpunkten noteras. I del 2 framgår på vilka underlag planeringen baseras på.
108.14	Länsstyrelsen i Skåne län	I förslaget till havsplaner anges (s.27) att planeringsunderlagets syfte är att tydliggöra vilka kulturvärden utmed Sveriges kust som kan komma att påverkas av en utbyggnad av storskalig, havsbaserad vindkraft. Länsstyrelsen anser inte att detta är en rättvisande beskrivning. Uppdraget var att ta fram ett samlat generellt planeringsunderlag för kulturmiljöer som ett underlag i den nationella havsplaneringen, och fokuserade inte på det sätt som planhandlingarna beskriver endast på att utgöra underlag för bedömning av havsbaserad vindkraft. På s. 28 anges även att avståndet 35 kilometer har varit en utgångspunkt för generellt hänsynsavstånd i länsstyrelsernas arbete med planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden. Inte heller detta är korrekt. Möjligen har 35 km varit ett avstånd som framhållits av Riksantikvarieämbetet i deras uppdrag.	Synpunkten noteras. Texten har justerats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.15	Länsstyrelsen i Skåne län	Det nya planeringsunderlaget har endast i mindre utsträckning kommit att omsättas i förslaget till havsplaner. Detta har nästan uteslutande skett genom att en hänsynsbestämmelse – lilla k – har förts in för de områden där störts risk för konflikt med kulturmiljövärden föreligger. I praktiken gäller detta de nya områdena för energiutvinning – E. Någon redovisning av område med höga kulturmiljövärden har däremot inte skett, trots att länsstyrelsernas uppdrag har varit att ta fram just sådana områden. Användning Kultur har endast använts i ett fall för världsarvet Höga kusten. I övrigt saknas såväl ställningstagande till huruvida det finns ytterligare områden där kulturmiljövärden är så höga att de bör ges företräde som användning, som specificerade hänsynsbestämmelser för kulturmiljöns värden inom områden med höga kulturvärden. I plankartan saknas även vägledning kring vilka hänsynsbehov som finns för kulturmiljöintresset eller var samexistens är möjlig. Texter och tabeller till plankartan behöver därför kompletteras med vilken typ av hänsyn som krävs till kulturmiljö för att ge en bättre vägledning. Information bör kunna hämtas genom textredovisningarna i länsstyrelsernas underlag.	I det förslag som lämnas till regeringen innebär vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden att åtgärder kan behöva vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ påverkan på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark.
108.16	Länsstyrelsen i Skåne län	I planhandlingarna (s. 27 – 28) uppges att Skåne är ett av fyra län som integrerat hänsynsavstånd i utpekade värdeområden. Detta är inte korrekt. Länsstyrelsen Skånes redovisningar av värdeområden utgår från analyser av koncentrationer av fysiska lämningar och relationer, inte på behov av visuella hänsyn, siktlinjer m.m. Utanför värdeområdena finns ytterligare områden med behov av hänsyn baserad på visuell påverkan på värden inom områdena. Skånes kust saknar skärgård och havsplaneområdet återfinns på litet avstånd till land. Långgrunda bottnar med områden med såväl internationellt sett unika stenålderslandskap som mycket förlisningstäta områden gör att relativt stora delar av de värdeområden Länsstyrelsen Skåne pekat ut ligger inom havsplaneområdet. Detta skiljer förhållandena i Skåne från de som föreligger i övriga landet. Länsstyrelsen anser att det är av stor vikt att materialet kompletteras med hänsynsbestämmelser för kulturmiljön inom dessa områden. Detta gäller särskilt i de områden där kulturmiljövärden inte utan problem kan antas samexistera med den angivna användningen, så som G-områden, områden för Försvar, områden specificerade för sandutvinning m.m.).	Planförslaget har justerats så att det inte framstår som att Skåne har inkluderat hänsynsavstånd för visuella aspekter i utpekade värdeområden. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden anges endast i förhållande till användning energiutvinning i plankartan men i planbeskrivningen framkommer att kulturmiljö behöver beaktas även i andra områden. För sandutvinning har detta särskilt betonats i den senaste revideringen av havsområdesvägledningen.
108.17	Länsstyrelsen i Skåne län	Vattenområden i Skåne är generellt rika på marinarkeologiska lämningar, del i form av vrak och dels i form av förhistoriska landskap som översvämmats genom landsänkningen. Ingrepp i havsområdet kan leda till krav på marinarkeologiska utredningar eller undersökningar enligt 2 kap kulturmiljölagen (1988:950).	Synpunkten noteras.
108.18	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen noterar att handlingarna utvecklats med mer och tydligare underlag kring framför allt torsken i södra Östersjön, där de nu visar att vindkraftsetablering kan ha stor effekt på torskens lek. Länsstyrelsen har tidigt utryckt sin oro för detta i flera olika sammanhang. Viktigt att detta framkommer så att tydliga och riktade villkorskrav kan ställas vid en eventuell framtida etablering.	Synpunkten noteras. Där det finns lek- och uppväxtområden för fisk behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid specifika tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.19	Länsstyrelsen i Skåne län	Södra Östersjön: Länsstyrelsen under arbetet med kulturmiljöunderlag. Dels värdeområdet Haväng som ligger vid kusten norr om Stenshuvuds nationalpark och dels värdeområdet Ystad-Kåseberga-Sandhammaren, som sträcker sig in i havsområdet i sydväst. Länsstyrelsen anser inte att områdenas värden har tagits omhand på ett tillfredställande sätt. I Havängsområdet finns landets bäst kända områden med submarina historiska landskap av världsunik karaktär. Länsstyrelsen genomför just nu en översyn av länets riksintresseområden och har tagit fram underlag för en utökning av riksintresset i vattenområdet som motsvarar värdeområdets utsträckning. Underlaget ligger för närvarande hos Riksantikvarieämbetet för beslut. Området ligger delvis inom havsplaneområde för Försvar och hänsynsbestämmelse för de värdefulla lämningarna saknas helt.	Särskild hänsyn till höga naturvärden anges enbart för områden med användning energiutvinning. Värdeområdet finns med i plantexten.
108.20	Länsstyrelsen i Skåne län	Runt Sandhammaren finns såväl submarina historiska landskap som en stor koncentration av vrak och förlisningsuppgifter som är känsliga för ingrepp i havsbottnen. Länsstyrelsen har bedömt att bottenområdet inom värdeområdet därför är särskilt känslig. Trots detta saknas hänsynsbestämmelser för kulturmiljövärden. Se även kommentarer under 4.5. Sydvästra Östersjön och Öresund. Inom havsplaneområdet finns dessutom ett antal riksintressen för kulturmiljövården i direkt anslutning till kusten där värden på land kan påverkas av exploatering i vattenområdet. Läs också under rubriken Riksintressen på sidan 3 om tydlighet kring påverkan på riksintressen utanför havsplaneområdena.	Plantexten har kompletterats.
108.21	Länsstyrelsen i Skåne län	Naturvärden Södra Östersjön: Länsstyrelsen vidhåller att områdena Ö267 och Ö264 bör kompletteras med särskild hänsyn till naturvärdena enligt det som Länsstyrelsen framförde i sitt samrådsyttrande, samt med hänvisning till tidigare inlämnat underlag i ärendet (HaVs dnr 764–2022).	HaV:s bedömning kvarstår, dvs. att naturvärdena är inte är tillräckligt bekräftade för områden Ö267 och Ö264 för att de ska uppfylla kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden.
108.22	Länsstyrelsen i Skåne län	Sydvästra Östersjön och Öresund: Länsstyrelsen vidhåller synpunkten från samrådet (samt i förra planeringsomgången) att utbredningsområdet för sandutvinning ska utgå pga skyddade områdens höga naturvärden. Sandutvinning är oförenligt med de berörda skyddade områdenas syften, bevarandemål och bevarandestatus av de naturvärden som skyddas. Länsstyrelsen vill påpeka att som framgår av bevarandeplanerna så är Länsstyrelsens bedömning att ingen av naturtyperna har fullgod status varken inom Sydvästskånes utsjövatten eller det angränsande Natura 2000-området. Detsamma gäller för vissa Natura 2000-arter samt typiska arter som inte heller har fullgod status. Att redovisa planförslag som skapar förväntningar hos exploatörer till användningar som inte är genomförbara eller som ger upphov till långa och kostsamma processer är enligt länsstyrelsens uppfattning inte lämpligt.	Se kommentar för synpunkt 108.01.
108.23	Länsstyrelsen i Skåne län	Sydvästra Östersjön och Öresund: Värdeområde kulturmiljö Landskrona-Ven-Pilhaken redovisas inte i förslaget till havsplan. bör redovisas i underlaget och i likhet med övriga förses med hänsynsbestämmelser.	Särskild hänsyn till höga naturvärden anges enbart för områden med användning energiutvinning. Värdeområdet finns med i plantexten.
108.24	Länsstyrelsen i Skåne län	Runt Sandhammaren finns såväl submarina historiska landskap som en stor koncentration av vrak och förlisningsuppgifter som är känsliga för ingrepp i havsbottnen. Länsstyrelsen har bedömt att bottenområdet inom värdeområdet därför	Texten har uppdaterats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		är särskilt känslig. Trots detta saknas hänsynsbestämmelser för kulturmiljövärden och område för sandutvinning inom Ö280, Ö281 och Ö283 ligger dessutom kvar inom värdeområdet. Problemet med sandutvinningen redovisas inte alls under rubriken Sandutvinning.	
108.25	Länsstyrelsen i Skåne län	Även för värdeområdet Falsterbohalvön saknas hänsynsbestämmelser för kulturmiljön. Den huvudsakliga användningen Natur gör dock risken för värdekonflikter mindre.	Särskild hänsyn till höga kultmiljövärden anges enbart för områden med användning energiutvinning. Värdeområdet finns med i plantexten.
108.26	Länsstyrelsen i Skåne län	För områden med användning Energiutvinning anges kulturmiljöhänsyn, vilket är positivt. Länsstyrelsen anser att planhandlingarna bör kompletteras med information som ytterligare förtydligar hur hänsynsbehovet bedöms se ut.	Synpunkten noteras. I det förslag som lämnas till regeringen innebär vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden att åtgärder kan behöva vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ påverkan på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark.
108.27	Länsstyrelsen i Skåne län	Inom havsplaneområdet finns dessutom ett antal riksintressen för kulturmiljövården i direkt anslutning till kusten där värden på land kan påverkas av exploatering i vattenområdet, exempelvis kan nämnas Kåseberga [M173] med Ale stenar där det finns risk för påtaglig skada. Länsstyrelsen menar att när utpekade användningar i havsplanen medför risk för påtaglig skada på riksintressen och riksintresseanspråk utanför havsplaneområdena måste havsplanerna ge tydligare vägledning om hur en sådan intressekonflikt kan hanteras i efterföljande prövningar. Läs också under rubriken Riksintressen på sidan 3 om tydlighet kring påverkan på riksintressen utanför havsplaneområdena.	Synpunkten noteras. I det förslag som lämnas till regeringen redovisas bara användning energiutvinning i områden där det finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft. I förslaget finns en vägledning om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden om att åtgärder kan behöva vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ påverkan på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark.
108.28	Länsstyrelsen i Skåne län	Ö287 ENfk (Lillgrund): Länsstyrelsen saknar i samrådsredogörelsen HaV:s bemötande på Länsstyrelsens synpunkter om område Ö287 (Lillgrund). Länsstyrelsen kan enbart se att våra synpunkter gällande kulturmiljö fått genomslag i planförslaget. Länsstyrelsen vidhåller synpunkterna från samrådet, dvs att havsplanen behöver ta höjd för och vägleda vid eventuella förändringar inom området. Vid eventuella förändringar inom området måste stor hänsyn tas till områdets betydelse för fågel, vilket bör framgå av havsplanen. Länsstyrelsen menar vidare att det redan under rubriken Energiutvinning behöver framgå att området även omfattas av användningen Natur. Länsstyrelsen tolkar det som avvägningarna för detta område är ett av de fall där allmänt intresse av väsentlig betydelse för energiutvinning vägs mot riksintresse för yrkesfiske och menar att det behöver framgå tydligare i vägledningen för Sydvästra Östersjön och Öresund samt skälen för det. Länsstyrelsen konstaterar samtidigt sakfel i områdestabellen för Ö287. Under ”Företräde eller särskild anpassning för samexistens” anges att riksintresseanspråk för vindbruk ges företräde framför riksintresseanspråk för yrkesfiske. Det finns inget riksintresse för vindbruk som berör området.	Synpunkten noteras. Texten har uppdaterats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.29	Länsstyrelsen i Skåne län	Utöver särskild hänsyn till höga naturvärden på grund av fågelområde bör vägledningen kompletteras med hänsyn till marina däggdjur, se SAMBAH (https://www.sambah.org/Ny-sida-9.htm) och tidigare inlämnat underlag (HaV:s dnr 764–2022) samt eventuellt fladdermöss.	Områdena ingår inte i planförslaget till regeringen.
108.30	Länsstyrelsen i Skåne län	Ö282: Länsstyrelsen noterar att vägledningen för området har utvecklats och förtydligats kring vilka osäkerheter som finns för energiutvinning inom området. Länsstyrelsen menar ändå att det inte är tydligt motiverat hur avvägningen mellan de olika riksintressena inom området gjorts.	Synpunkten noteras. Område Ö282 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund konflikt med försvarsintressen.
108.31	Länsstyrelsen i Skåne län	Texten bör kompletteras med att hela kuststräckan omfattas av riksintresse för högexploaterad kust. (I granskningshandlingen framstår det som att detta enbart är relevant för kulturmiljövärdena).	Har kompletterats i det förslag som lämnas till regeringen.
108.32	Länsstyrelsen i Skåne län	Gällande det flyttfågelsträck som går från den tyska och danska kusten in mot Skåne bör det framgå att det även finns en viktig passage för migrerande fladdermöss mellan tyska och danska kusten in mot Skåne, se även Länsstyrelsens underlag i HaV:s ärende, dnr 764–2022. Länsstyrelsen vidhåller att område Ö283 bör kompletteras med särskild hänsyn till naturvärdena enligt det som Länsstyrelsen framförde i sitt samrådsyttrande, samt med hänvisning till tidigare inlämnat underlag i ärendet (HaV:s dnr 764–2022). Exempelvis kan nämnas att särskild hänsyn till naturvärden, särskilt med fokus till just flyttande fågel inte bara bör gälla för föreslagna energiområden mellan Tyskland- Skåne utan också i Ö283 för att i enlighet med Bonn- och Bern-konventionerna säkerställa att det finns säkra flyttvägar – inte bara för fågel utan även för fladdermöss, samt tumlare.	Område Ö283 har fått beteckningen Gn, dvs generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden, för att harmonisera med den tyska havsplanens fågelkorridor och uppmärksamma på flyttstrecket mellan Rügen och Skåne, samt för torsklek.
108.33	Länsstyrelsen i Skåne län	Vägledningen om området för sandutvinning är bristfällig och problematiserar inte de utmaningar som finns för sandutvinning inom området. Texten behöver utvecklas och kompletteras med information om områdes naturvärden och funktion samt höga kulturmiljövärden inom området (beskrivs mer utförligt under rubriken Kulturmiljö ovan). Dels behöver både direkt och indirekt påverkan på värden både inom och utanför området belysas i högre grad i havsplanen.	Texten har uppdaterats ifråga om kulturmiljövärden.
108.34	Länsstyrelsen i Skåne län	Samtlig text i avsnittet behöver ses över så att Ö298 stryks, då detta område inte längre finns med. (Det gäller också dokumentet som helhet samt konsekvensbeskrivningen).	Texten justeras i det förslag som redovisas till regeringen.
108.35	Länsstyrelsen i Skåne län	Södra Västerhavet: Länsstyrelsen Skåne har identifierat två värdeområden som delvis överlappar havsplaneområdet i Södra Västerhavet; Kullahalvön och Bjärehalvön. Områdena redovisas inte specifikt i underlaget. Länsstyrelsen anser att områdena bör redovisas i underlaget och i likhet med övriga värdeområden förses med hänsynsbestämmelser. Den huvudsakliga användningen Natur i området V307 som berör värdeområdena gör dock risken för värdekonflikter mindre. För område V364 anges kulturmiljöhänsyn, vilket är positivt.	I förslaget som lämnas till regeringen har värdeområdena lagts till.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.36	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen vidhåller synpunkterna från vårt samrådsyttrande gällande V311 numera V365 angående naturvärden och särskild hänsyn till naturvärden samt även synpunkter gällande V364.	Det saknas underlag som visar att kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden uppfylls i V364 och i stora delar område V365 (granskning). Över Glommenryggen har tillkommit område V308 generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden.
108.37	Länsstyrelsen i Skåne län	Även om det kan vara rimlig att relativt stort fokus läggs på effekterna av vindkraftsetablering, är det en brist att inte helheten beaktas det vill säga all mänsklig påverkan. Alla anspråk på havet bör ingå i en analys av kumulativa effekter i konsekvensbeskrivningen. Vikten av att i en kumulativ analys och utvärdering ta med även grannländernas utbyggnadsplaner av havsbaserad vindkraft och andra verksamheter kan inte nog understrykas. Länsstyrelsen konstaterar dock att det är just i en plan som kumulativa effekter kan hanteras samlat. HaV anger också det själva i kapitel 7 Åtgärder, uppföljning och övervakning, i konsekvensbedömningen, ”Det faktum att strategiska bedömningar tar i beaktning kumulativa effekter på ett sätt som enskilda projektbedömningar sällan gör är särskilt värdefullt. Utifrån resultaten i föreliggande konsekvensbedömning kan det exempelvis röra sig om att utesluta områden som är särskilt riskfyllda för fågel eller som hotar annat marint liv, respektive medför särskilt stora förluster eller risker för andra mänskliga aktiviteter eller intressen i den framtida planeringen".	HaV delar synen att det kumulativa perspektivet bör fånga alla relevanta användningar. Sedan återstår utmaningen att göra havsbassängsvisa bedömningar.
108.38	Länsstyrelsen i Skåne län	Det framgår i samma kapitel att val av lokalisering är ett första steg och i många fall avgörande steg för att avgöra ett energiområdes lämplighet och dess miljöeffekter. Länsstyrelsen ställer sig frågande till i vilket skede HaV menar att uteslutning av områden ska göras? Ett rimligt sätt skulle ju vara att hantera det i planen. Efterföljande prövningar utgår från vägledningen i havsplanen, inte från MKB:n, planen i sig måste vara bärare av dessa frågor.	Havsplanen vägleder om mest lämplig användning och utgör ett vägledande underlag i prövningen. I flera fall innebär vägledningen att andra användningar än energiutvinning får företräde. Tillåtlighet för havsbaserad vindkraft prövas dock först i tillståndsprövningen
108.39	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen menar att konsekvensbeskrivningen gärna kan förtydliga de osäkerheter som finns i bedömningen av konsekvenserna. Det kan t.ex. handla om vilka bevarandevärden som det finns stora kunskapsluckor om, vilken påverkan på dessa naturvärden som vi vet lite om och vilka användningar/bedömningar som har ett bättre respektive svagt underlag. Samt även aspekter där det saknas beskrivning av påverkan som t.ex. hydrografi.	Detta är en värdefull synpunkt, och HaV strävar efter att bedömningarna ska vara så tydliga och transparanta som möjligt. Vi använder flera olika typer av underlag i bedömningarna och vi försöker att resonera kring osäkerheter i samtliga bedömningar, vi har dock inte tagit steget att integrera osäkerheter mer systematiskt, men detta är ett pågående arbete i havsplaneprocessen.
108.40	Länsstyrelsen i Skåne län	Det framgår inte i aktuellt havsplansförslag eller i konsekvensutredningen om HaV har tagit med trender i bevarandestatus för olika naturvärden vid bedömning av påverkan. Det är viktigt att populationsuppskattningen samt trenden för populationsstorleken och andra påverkansfaktorer ligger som utgångspunkt i bedömningen av effekt av både vindkraftsutbyggnad och den samlade påverkansförändringen som föreslagna reviderade havsplaner innebär. Även påverkan från verksamheter i angränsande länder bör ingå i den redovisade bedömningen. Det bör framgå av både havsplanerna och konsekvensutredningen om och hur detta har hanterats. Särskilt viktigt är det för naturvärden med en icke	HaV tar hänsyn till bevarandestatus vid bedömning av påverkan.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		gynnsam bevarandestatus och där trenden är negativ, t ex för Östersjö- och Bälthavstumlaren men även olika arter av sjöfågel. Även om vissa hotade arter omfattas av särskilda åtgärdsprogram bör man väga in det faktum att många åtgärder inte kommer att vidtas och att de som görs ändå kan vara otillräckliga. Utöver detta tillkommer påverkan från föreslagna användningar i havsplanen.	
108.41	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen menar att konsekvensbeskrivningen brister gällande sandutvinning, effekter av sandutvinningen belyses inte ur ett större perspektiv. Vad händer i systemet när sand tas bort? Vart skulle sanden blivit av om den inte togs ut? Kort nämns endast att det vid sandutvinning blir en lokal påverkan i form av grumling och spridning av sediment. Sandutvinning påverkar hela näringsväven därför bör påverkan även beskrivas på naturvärden som exempelvis sjöfågel och marina däggdjur.	Sandutvinning kräver tillstånd och prövas enligt miljöbalken. I havsplaneringen ingår en övergripande bedömning av områdets lämplighet för sandutvinning.
108.42	Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelsen saknar beskrivning av konsekvenser av påverkan på kulturmiljövärden på havsbotten.	HaV har utvecklat sin metod och beskrivning av effekter på kulturmiljö genom att dela upp avsnittet i indirekta, direkta och kumulativa effekter, där kulturmiljövärden på havsbotten ingår i den direkta bedömningen.
108.43	Länsstyrelsen i Skåne län	Konsekvenser av undanträngning: Länsstyrelsen menar att konsekvensutredningen ibland brister och ibland inte är tydlig i om undanträngning samt flytt av verksamheter till andra områden beaktas i bedömningen av konsekvenser. Exempelvis om bottentrålning kan antas öka i andra områden om vindkraft etableras inom områden där bottentrålning sker idag. Att fiske kan flyttas till andra områden vilket kan riskera att leda till ökad bifångst av marina däggdjur och sjöfågel. Eller t.ex. om buller från andra verksamheter än vindkraft generellt kommer hänvisas till andra områden. Det är särskilt viktig att undersöka om bullret kommer att öka i särskilt känsliga områden.	Undanträngning av verksamheter från energiområden som inte kan samexistera med havsbaserad vindkraft kan bidra till koncentration av belastningar i andra områden. Samtidigt minskar deras belastning i energiområdet. HaV gör bedömningen att det för fiskeförflyttning är sannolikt att förflyttningen sker till område som redan fiskas. HaV bedömer att förändringar i bullerbelastning pga undanträngning kommer att vara begränsade.
038.01	Länsstyrelsen i Stockholms län	Elförsörjning: Det är gynnsamt för Stockholms län med havsbaserad vindkraft i länets närhet. Det är viktigt för den fortsatta utvecklingen av länet att det finns mer lokal elproduktion. En ökad lokal, fossilfri elproduktion ger en ökad självförsörjningsgrad och möjliggör fortsatt tillväxt, minskade utsläpp av växthusgaser och ger en ökad leveranssäkerhet.	Synpunkten noteras.
038.02	Länsstyrelsen i Stockholms län	Marina områden: Länsstyrelsen förespråkar att samtliga områden inom tidigare Ö204, både utpekade för energianvändning (Ö216, Ö219 och Ö205) och för generell användning (Ö217) bör få särskild naturhänsyn (lilla n), i likhet med försvars- och kulturmiljövärden. Länsstyrelsen framhöll detta redan i samrådet 2018.	HaV:s bedömning är de naturvärden som finns på platsen inte uppfyller kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden.
038.03	Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelsen bedömer att det finns goda möjligheter till dialog och samexistens mellan Försvarsmaktens intressen och inrättande och förvaltning av marina skyddade områden i havsområdet. En stor del av havsplaneområdet utanför Stockholms skärgård består av område för försvarsverksamhet. Majoriteten av områden för försvarsmaktsverksamhet utgör även områden för lilla n, det vill säga där särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden. Länsstyrelsen arbetar aktivt med att genomföra sitt uppdrag gällande formellt skydd av marina miljöer med höga naturvärden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
038.04	Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelsen har i dagsläget aktuella samrådsprocesser om planerad vindkraft i havsplaneområdet, och arbetar för att det ska finnas bra underlag om naturvärden i de områden som är aktuella för att minimera påverkan från energiutvinning. Länsstyrelsen bedömer att samexistens är möjlig, men att hänsyn behöver tas till naturen.	Synpunkten noteras.
038.05	Länsstyrelsen i Stockholms län	Fiske: Länsstyrelsen har under lång tid drivit frågan om en utflyttning av trålgränsen från 4 NM till 12 NM, utanför Stockholms skärgård. I området bedrivs ett storskaligt industrifiske med båtar från västkusten och Danmark. Fisket som är bedrivet i anslutning till skärgården har kraftig negativ påverkan på strömmingsbestånden och därmed på funktionen av hela skärgårdens ekosystem. Länsstyrelsen har gjort undersökningar som visar att det är omfattande nedgång i bestånden av strömming och att storspigg ökat kraftigt. Länsstyrelsen har av det skälet vid tidigare yttranden avseende havsplanering kraftigt avstyrkt att områden utanför Stockholms skärgård ska vara utpekade för yrkesfiske. Länsstyrelsen står fast vid denna uppfattning och anser att alla intressen utom yrkesfiske ska vara prioriterade i området utanför, och i anslutning till, Stockholms skärgård.	Synpunkten noteras.
038.06	Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelsen vill framhålla vikten av beredskapsperspektiv där ett skydd av strömmingen från storskaligt fiske kan gynna tillgången på fisk vid händelse av större samhällskris. Strömming kan bli viktig för försörjningsberedskap för skärgårdsbor och andra invånare i länet i händelse av kris eller krig. Under tidigare samhällskriser har strömmingen varit synonym med överlevnad för många skärgårdsbor.	Synpunkten noteras.
038.07	Länsstyrelsen i Stockholms län	När det gäller det område (Ö218 i samrådsversionen) som i granskningsversionen är borttaget som område för energiutvinning anser Länsstyrelsen att det bör finnas med i havsplanerna och inte vara angivet som ett område för generellt intresse. Länsstyrelsen anser vidare att området (Ö208), utpekat som användning för yrkesfiske, bör utgå. Alternativt att området blir mindre i den norra delen. Ett storskaligt pelagiskt trålfiske som bedrivs i anslutning till Stockholms skärgård har stor negativ påverkan på skärgårdens ekosystem.	Område Ö218 E(utr)f under samrådet togs bort utifrån från bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket. När det gäller Ö208 föranleder riksintresseanspråk för yrkesfiske användning yrkesfiske inom området. Reglering av yrkesfiske hanteras den inom ramen för fiskförvaltningen. Användning yrkesfiske kvarstår i område Ö208.
038.08	Länsstyrelsen i Stockholms län	Enligt aktuellt förslag till ändrade havsplaner kan Länsstyrelsen inte se några prioriterade områden för yrkesfisket utanför Stockholms kust i plankartan, vilket går i linje med Länsstyrelsens bedömning kring vad som är lämpligt för att säkerställa att både fiskbestånden i skärgården och att ekosystemet i stort ska ha en chans att återhämta sig och bli starkare.	Synpunkten noteras.
038.09	Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelsen noterar att det i tabell 4 i granskningsförslaget för område Ö217 anges att yrkesfisket ska få företräde framför energiutvinning. Detta framhöll även HaV på informationsmötet om granskningsförslaget den 22 maj 2024. I plankartan är det dock bara en generell användning G angiven för området. Inte heller i konsekvensbeskrivningen är området med i analysen för yrkesfisket (exempelvis figur 40, sid 162). Länsstyrelsen saknar också en motivering till varför yrkesfisket ska ha företräde. Av den nya avvägningen tolkar Länsstyrelsen det som att HaV prioriterar yrkesfisket före naturvärdena. Naturvärdena i det omnämnda området,	Synpunkten noteras. Bedömningen avsåg samrådets område Ö218, som togs bort inte hela område Ö217.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		inklusive närområdet uppnår idag inte god miljöstatus, mycket på grund av det pelagiska fisket. Länsstyrelsen anser fortsatt att detta område inte ska vara prioriterat för yrkesfiske. Särskild naturhänsyn är avgörande för såväl Östersjöns ekosystem som för de regionala kustekosystemen där det tydligt går att se hur utsjöfisket påverkar kusten genom bland annat födovävsinteraktioner och rubbade ekosystem (via brist på strömming som föda för säl och sjöfåglar och hur det påverkar exempelvis kustfisken och hela ekosystemet).	
038.10	Länsstyrelsen i Stockholms län	Artskydd: Länsstyrelsen noterar att förslaget till ändrade havsplaner har vissa brister i att belysa de konflikter som kan uppstå med artskyddsbestämmelserna i 8 kap. miljöbalken (MB) och artskyddsförordningen (2007:845). Länsstyrelsen anser att havsplanerna tydligare bör informera om artskyddet som en planeringsförutsättning.	HaV har kompletterat med information kring artskyddet delen om naturskydd i planens bilaga om planeringsförutsättningar.
038.11	Länsstyrelsen i Stockholms län	Kulturmiljö: Länsstyrelsen i Stockholms län ser över lag att synpunkterna från samrådet gällande kulturmiljö har blivit tillgodosedda. Länsstyrelsen vill dock påpeka att i bilagan ”Planeringsförutsättningar” finns en tydlig och informativ text om kulturmiljö som med fördel även skulle kunna finnas med i förslaget till ändrade havsplaner. Detta gäller exempelvis informationen om att en bedömning av påverkan på kulturmiljö endast till viss del går att göra i havsplaneskedet samt vikten av fortsatta analyser för att få fram goda planeringsunderlag för kulturmiljö både regionalt och nationellt. Texten lyfter även olika allmänna intressen samt juridiska förutsättningar kopplat till kulturmiljö vilket även detta bör framgå i havsplanerna.	Planförslaget har reviderats så att förhållandet framkommer även tidigare i handlingen.
038.12	Länsstyrelsen i Stockholms län	För föreslagna energiområden är det angivet ett avstånd på upp till 35 km från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Det ser Länsstyrelsen som rimligt men även här vill Länsstyrelsen framhålla vikten av fortsatta analyser inte minst avseende en eventuell visuell påverkan samt att ledningsdragningar, anslutningar mot land etcetera kan ha påverkan på olika kulturmiljöer. Exempelvis kust – och skärgårdsmiljöer, farleds- och kommunikationsmiljöer samt fornlämningar.	Synpunkten noteras.
038.13	Länsstyrelsen i Stockholms län	I havsområdet utanför Stockholms skärgård blir det troligen inga större effekter från havsbaserad vindkraft enligt vad som framgår i konsekvensbeskrivningen. Länsstyrelsen bedömer ändå att planalternativ 3 är mest lämpat ur naturmiljösynpunkt, eftersom både alternativ 1 och 2 får medelstor till stor negativ effekt för östersjötumlare, fisk och rekryteringsområden för fisk, alfågel och fladdermöss, samt för flyttande fåglar enligt konsekvensbeskrivningen. Arter som östersjötumlare, alfågel och torsk är redan idag hotade eller akut hotade, därför behöver negativ påverkan på dessa arter vara så liten som möjligt.	Synpunkten noteras.
038.14	Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelsen noterar att flytande fundament är planerade för en stor andel av energianvändningsområdena inom Östersjöns havsplansområde (4700 km2). I dagsläget finns det fortfarande kunskapsluckor gällande vilken påverkan flytande fundament har på den marina miljön. Bland annat har man på senare tid upptäckt att flytande fundament kan ge upphov till så kallade ”snapping events” det vill säga ljud som uppkommer av kedjorna som är fästa i botten när fundamenten rör sig i vattnet, under driftsfasen. Effekterna av detta, på exempelvis tumlare, säl och fisk, bör	HaV ser över beskrivning och bedömning med avseende fundament och miljöpåverkan. I det förslag som lämnas till regeringen redovisas enbart områden för energiutvinning där det finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		utredas noggrant i samband med eventuell byggnation av flytande fundament i havsområdet. Länsstyrelsen bedömer att det är svårt att utläsa om och hur val av fundamenttyp är invägt in i konsekvensanalysen.	
038.15	Länsstyrelsen i Stockholms län	Konsekvensbeskrivningen bör kompletteras med beskrivning av havsplanernas påverkan på exempelvis skärgårdens attraktionskraft, besöksnäring, maritima näringar, och andra både små- och storskaliga verksamheter kopplat till Stockholms skärgård.	Synpunkten noteras. Endast smärre förändringar från beslutad havsplan 2022. Planeringen sker på strategisk nivå. Lokala effekter hanteras i tillståndsprövning och kommunal översiktsplanering.
083.06	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Områden som är av riksintresse för kulturmiljövården och friluftslivet ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada. Inom 35 km radie från flertalet områden i havsplanen finns det områden som är av riksintresse för kulturmiljövården. Planen tar inte upp hur dessa områden ska skyddas mot att påtagligt skadas eller hur upplevelsen av och målen för riksintressena ska tillvaratas. Det gäller bl.a. fornlämningar på havsbotten som kan skadas av anläggningarna eller installationer som anläggningarna är beroende av samt hur positionsljusen påverkar upplevelsen av kulturmiljöerna. Länsstyrelsen kan konstatera att beteckningen ”lilla k” (k) har använts vid ett antal områden som påverkar kulturmiljövärden. Beteckningen (k) bör kunna användas för områden som ligger närmare än 35 km från värdeområdet Hävringe.	Synpunkten noteras. Särskild hänsyn med beteckningen lilla k används endast för områden för energiutvinning inom ett avstånd på 35 km eller i vägledningstext för sandutvinning i förslaget till regeringen. Dessa kriterier uppfylls inte för Hävringe. Vägledningen kan utvecklas på längre sikt.
083.00	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelsen anser att förslaget till ändrade havsplaner i allt väsentligt redovisar den strategiska inriktning för användning av havsområdet som är syftet med planen. Ändringen av havsplanen utifrån regeringens bedömning att områden för energiutvinning behöver utökas, har införlivats i planhandlingarna. Länsstyrelsen ställer sig positiv till att planförslaget medger en väl tilltagen kapacitet för havsbaserad vindkraft ytmässigt, då länets behov av el förväntas öka betydligt.	Synpunkten noteras.
083.01	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelsen anser att synpunkterna från samrådet i huvudsak har beaktats avseende planens bidrag till elproduktion. Planförslaget är tydligt med att angivna områden för energiutvinning ytmässigt skapar förutsättningar för tillkommande produktion om 120 TWh nationellt. Planförfattarens bedömning att områden där intressen föreligger som inte kan redovisas eller där samexistens med havsbaserad vindkraft inte är möjlig, ger skäl att ha ytmässigt väl tilltagna områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
083.02	Länsstyrelsen i Södermanlands län	En kvarstående synpunkt där planhandlingarna kan förtydligas är om vätgasproduktion inkluderas i områdena för energiutvinning (E). Vätgasproduktion omnämns i samrådsredogörelsen, men återfinns inte i beskrivningen av energiutvinning på plankartan eller i planförslaget. Industriell vätgasproduktion som möjliggör elektrobränslen, ammoniakproduktion m.m. kan innebära infrastruktur till havs och en hantering som medför både risker och möjligheter som behöver utredas särskilt.	Vätgasproduktion nämns bland förutsättningarna. Då det är mycket osäkert var det skulle bli aktuellt med vätgasproduktion så behöver de risker som det innebär specificeras och hanteras i en tillståndsprocess.
083.03	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelsen välkomnar de ändringar som gjorts i planförslaget avseende naturskydd men anser att HaV behöver förtydliga vad ett nytt beslut om N2000 får för effekt i havsplanen.	Efter beslut om inrättande av ett Natura 2000-område påverkar bland annat möjligheten till att etablera viss verksamhet. En verksamhet eller åtgärd som på ett

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			betydande sätt kan påverka ett Natura 2000 område kräver alltid särskild tillståndsprövning enligt 7 kap. 28a § miljöbalken.
083.05	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Det finns en otydlighet i HaV:s kommentar i samrådsredogörelsen (Id 119.17). Länsstyrelsens synpunkt under samrådet gällde område Ö211 och till en mindre del område Ö208 som båda omfattas i ett förslag om utvidgning av Natura 2000-område Hävringe-Källskären (SE022028, Lst dnr. 511-4350-2021) som länsstyrelsen lämnat till Naturvårdsverket. Ett förslag som Naturvårdsverket har godkänt och skickat till regeringen med hemställan om beslut (NV-05080-2023). Den kvarstående otydligheten gäller vad som sker i havsplanen om detta utökade N2000-område beslutas av regeringen. Kommer då havsplanen automatiskt att uppdateras genom att det skapas ett nytt område i havsplanen med gränserna för N2000 som är ett riksintresse enligt 4 kap. miljöbalken som generellt i havsplanen klassas som Natur (N)? I kommentaren i samrådsredogörelsen står det att ”Planerade områdesskydd anges med särskild hänsyn till höga naturvärden. När skyddet inrättas kan användning natur anges”. Havsplanen bör för att vara aktuell, enligt länsstyrelsens uppfattning, ta i beaktande att tillkommande anspråk om skydd utifrån bestämmelser om N2000 behöver införlivas i planhandlingarna när regeringens beslut har fattats.	HaV lämnar förslag till havsplaner. Om områdesskyddet inrättas kan användning natur anges i kommande beslut om havsplaner.
083.07	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelsen anser att textbeskrivningen av skärgårdens värden för friluftsliv i Norra Östersjön under rubriken Friluftsliv (sidan 74) bör kompletteras. Hela skärgården och kusten i området används för friluftsliv och är riksintresseområden för friluftsliv. Under rubriken anges att riksintresse rörligt friluftsliv finns i den södra delen, utanför havsplaneområdet. Det stämmer inte. Riksintresse rörligt friluftsliv (4 kap. miljöbalken) finns längs hela kusten och även i havsplaneområdet. Riksintresse friluftsliv (3 kap. miljöbalken) omfattar kusten precis innanför havsplaneområdet upp till Arholma utanför Norrtälje.	Texten har uppdaterats.
083.08	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelsen instämmer i att det behövs ett samlat underlag om friluftslivet i havsplaneområdet så att inkonsekvenser minskar. Havsplanen visar nu områden för användning friluftsliv som ur ett nationellt perspektiv inte ser konsekvent eller korrekt ut.	Synpunkten noteras.
083.09	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelsen anser att det finns fog för synpunkten från samrådet (Id 119.10) om åtgärder mot överfiske som länsstyrelsen exemplifierar med utsatta strömmingsbestånd och utebliven stor strömming, då havsplanen enligt havsplaneringsförordningen (2015:400) ska bidra till att havets resurser används hållbart, så att havsanknutna näringar kan utvecklas såsom fiske. HaV:s bemötande att kvoter fastställs inom fiskeriförvaltning undandrar havsplanens roll i fråga om överfiske vid förvaltningen av havet.	Synpunkten noteras.
083.10	Länsstyrelsen i Södermanlands län	Vätgas och syresättning av bottnar: Som ovan omnämnts under rubriken Energiutvinning förutsätter vätgasproduktion industriella metoder som t.ex. elektrolys av vatten. Då bildas både vätgas och syrgas. Syre är nödvändigt i vissa biologiska processer och grundämnet kan användas inom flera tekniska specialområden t.ex.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vattenrening. Länsstyrelsen vill i detta sammanhang uppmärksamma planförfattaren på att den syrgas som bildas vid elektrolys, möjligen också kan användas till att förbättra miljötillståndet för Östersjön. Syresättning av bottnar skulle kunna förbättra förhållanden för bl.a. reproduktion av fisk samt ge minskad förekomst av algblomning. Frågan behöver utredas närmare, men syresättning av djupbottnar skulle kunna införlivas i HaV:s åtgärdsprogram för Östersjön. Stöd för ett sådant förfarande torde finnas i havsmiljöförordningen (2010:1341) och 4 § havsplaneringsförordningen (2015:400).	
135.00	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att vidare utredning krävs för områdena B149, B152 och B156 för att kunna avgöra om energiutvinning är den mest lämpliga användningen för dessa.	Områdena anges som utredningsområde med anledning av potentiell påverkan på flyttande fågel.
135.01	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att områden för energiutvinning ska definieras som områden för energiutvinning där producerad energi överförs till svenskt territorium och att den nuvarande definitionen är olämplig för områden inom svensk ekonomisk zon.	Frågan hanteras inte inom ramen för havsplaneringen.
135.02	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att Havs- och vattenmyndigheten bör verka för att lämpliga korridorer för elöverföring från energiområdena pekas ut i framtida havsplaner.	Synpunkten noteras. Vi tar med oss synpunkten till nästkommande planeringsprocess.
135.02	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att de områden som betecknats med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden (k) har tagit hänsyn till den redogörelse som finns av värdeområdena i det nya planeringsunderlaget för marina kulturmiljöer. Länsstyrelsen delar Havs- och vattenmyndighetens uppfattning att fortsatt analys av underlaget behöver ske i havsplaneprocessen. Det arbetet kan i fortsättningen bestå i att analysera vilka kulturmiljövärden som har ett behov av ett samspel med havet samt ett behov av fri horisont. Användningen av planeringsunderlaget blir också viktig i den efterföljande tillståndsprocessen när havsbaserad vindkraft projekteras inom de utpekade energiområdena där särskild hänsyn för höga kulturmiljövärden (k) angivits.	Synpunkten noteras.
135.03	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att i framtida havsplaner bör definitionen för användningen natur (N) utökas till att omfatta förslag till nya områden med utökat naturskydd. Länsstyrelsen vill upprepa sina synpunkter från sitt samrådsyttrande till de ändrade havsplanerna samt sitt samrådsyttrande till de gällande havsplanerna om att användning natur (N) i planförslaget inte är framåtsyftande, utan i princip bara visar var det redan finns ett områdesskydd. Länsstyrelsen anser att det är en brist att planförslaget inte omfattar nya områden för utökat naturskydd i syfte att uppfylla målet i EU:s strategi för biologisk mångfald för år 2030, enligt det nationella ramverket för marint skydd och länsstyrelsernas gemensamma Plan för marint områdesskydd i Bottniska viken som fastställdes 2021.	Synpunkten noteras. Beteckningen särskild hänsyn till höga naturvärden uppmärksammar höga naturvärden som kan utgöra grund för inrättande av marint områdesskydd.
135.04	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen ser positivt på att planförslaget inkluderar ett antal nya områden för särskild hänsyn till höga naturvärden (n).	Synpunkten noteras.
135.05	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att planalternativ 3 – konsekvens visar att det finns möjligheter att nå målbilden om 120 TWh elproduktion per år samtidigt som betydande negativa	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		effekter på natur- och kulturmiljövärden inom Södra Bottenhavets havsområde går att undvika.	
135.06	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen gör fortsättningsvis bedömningen att de kumulativa effekterna av de föreslagna områdena för energiutvinning inte är tillräcklig utredda, särskilt dess påverkan på migrerande fåglar.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen tar upp potentiella kumulativa effekter. Vissa områden för energiutvinning anges som utredningsområden eftersom ytterligare underlag behöver tas fram för en mer utvecklad bedömning av kumulativ påverkan på flyttande fågel.
135.07	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen ställer sig tveksam till Havs- och vattenmyndighetens bedömning att havsplanen inte riskerar att medföra några betydande effekter vad gäller havsmiljödirektivets Deskriptor D2 Främmande arter och dess kriterium D2C1, d.v.s. att nya introduktioner av främmande arter minimeras eller minskas till noll.	HaV har lagt till risk för spridning av främmande arter under bedömningen mot havsmiljöförordningen.
135.08	Länsstyrelsen i Uppsala län	Inom Södra Bottenhavets havsområde har stora delar av de områden som betecknades som alternativa områden för energiutvinning i planförslagets samrådshandlingar tagits med som föreslagna energiområden i planförslagets granskningshandlingar. Länsstyrelsen anser att det finns flera grundområden med goda vindförhållanden inom Södra Bottenhavets havsområde, vilket gör att den ekonomiska potentialen kan bedömas som hög för flera av de utpekade energiområdena.	Synpunkten noteras.
135.09	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen bereder ett antal tillståndsärenden för havsbaserad vindkraft åt regeringen inom de utpekade utredningsområdena B149, B152 och B156. Länsstyrelsen instämmer i att vidare utredning krävs för dessa områden.	Synpunkten noteras.
135.10	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att områden för energiutvinning ska definieras som områden för energiutvinning där producerad energi överförs till svenskt territorium. Den nuvarande definitionen är direkt olämplig för områden inom svensk ekonomisk zon där det inte framgår att energin förutsätts överledas till Sverige. Avledes energin (gas eller el) direkt till annat land från en park i ekonomisk zon får Sverige inga skatteintäkter eller nytta av den producerade energin från de områdena som exploateras i svensk ekonomisk zon. Det är inte heller rimligt att offra natur- och kulturmiljövärden för energiproduktion som enbart en annan nation eller multinationellt bolag drar nytta av. Havsplanen behöver därför klargöra att bedömningar och avvägningarna i planen grundar sig på att nyttan av producerad energi tillförs Sverige, och att det inte går att använda havsplanen som stöd för en annan typ av exploatering.	Frågan hanteras inte inom ramen för havsplaneringen.
135.11	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen instämmer dock inte i bedömningen att områdena med särskild hänsyn till höga naturvärden generellt förstärker den gröna infrastrukturen och bevarar ekosystemtjänster. I södra Bottenhavet har majoriteten av de nya områdena med särskild hänsyn till höga naturvärden tillkommit endast utifrån behovet av att, genom anpassningar och skyddsåtgärder, mildra negativa effekter på naturmiljön vid etablering av vindkraft.	Synpunkten noteras.
135.12	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen skrev i sitt samrådsyttrande att om energiområdena B149 och B152 ska kvarstå i kommande förslag till havsplaner bör gränserna mot Natura 2000-	Synpunkten noteras. Frågan om buffertzon är situationsspecifik och bör hanteras i tillståndsprocessen

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		områdena justeras så att energiområdena ligger på minst två kilometers avstånd från gränsen till Natura 2000-områdena. Området Västra banken och Finngrundet (B157) som är utpekad för användningen natur (N) ska i stället justeras så att även en buffert på minst två kilometer ingår i området. Länsstyrelsen noterar att synpunkterna inte har blivit tillgodosedda i planförslaget och kvarstår därför vid sina tidigare synpunkter från samrådet.	där en mer detaljerad miljökonsekvensbeskrivning tas fram.
135.13	Länsstyrelsen i Uppsala län	Utknallen B152: Energiområdet Utknallen (B152) ligger utanför utflygningsstråken från Billudden och Fågelsundet, där många av fåglarna som flyttar över södra Bottenhavet passerar. Länsstyrelsen skrev i sitt samrådsyttrande att detta energiområde riskerar att medföra kumulativa barriäreffekter på flyttande fågel. Om område B152 kvarstår som ett utredningsområde för energiutvinning anser länsstyrelsen i likhet med sitt tidigare samrådsyttrande att gränserna för området behöver justeras så de ligger minst med två kilometers avstånd från gränsen till Natura 2000-området. Detta för att minska potentiell påverkan på alfågel, som undviker att vistas inom två kilometers avstånd från vindkraftverk. Länsstyrelsen bedömer utifrån det nya framtagna planeringsunderlaget för marina kulturmiljöer att påverkan på kulturmiljövärden är hög. Länsstyrelsen delar uppfattningen att energiområdet ska redovisas med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. I planeringsunderlaget framgår att kulturmiljöerna som innefattas bl.a. är fiskelägen, farledsmiljöer och bruksmiljöer. Det finns även kulturmiljövärden i undervattensmiljöer längs kusten som man kan behöva ta hänsyn till vid projektering av havsbaserad vindkraft inom energiområdet. Sammanvägda risker för negativa konsekvenser för fåglar, landskap, kulturmiljö och friluftsliv vid etablering av vindkraft resulterar i stor osäkerhet kring om energiutvinning är en lämplig användning i område B152.	Synpunkten noteras. Behov av eventuell buffertzon bör hanteras vid en Natura 2000-prövning. Då finns det mer detaljerat underlag kring den specifika anläggningen och om påverkan på naturvärden.
135.14	Länsstyrelsen i Uppsala län	Syd Finngrunden B156: I samrådsskedet för de nya havsplanerna redovisades området Syd Finngrunden (B156) som ett alternativområde för energiutvinning. Länsstyrelsen skrev i sitt samrådsyttrande att om något av de redovisade alternativområdena i Södra Bottenhavets havsområde ska pekas ut som ett nytt förslag till energiområde i granskningen bör inte detta alternativområde prioriteras före de övriga redovisade alternativområdena. Området har höga naturvärden, eftersom området ligger i ett flygstråk för sjöfågel. Länsstyrelsen delar konsekvensbeskrivningens slutsatser om att havsbaserad vindkraft inom detta område har stor effekt på flyttande fågel och medelstor effekt på övervintrande fåglar. Länsstyrelsen bedömer utifrån det nya framtagna planeringsunderlaget för marina kulturmiljöer att påverkan på kulturmiljövärden är hög. Länsstyrelsen delar uppfattningen att energiområdet ska redovisas med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. I planeringsunderlaget framgår att kulturmiljöerna som innefattas bl.a. är fiskelägen, farledsmiljöer och bruksmiljöer. Det finns även kulturmiljövärden Sammanvägda risker för negativa konsekvenser för fåglar, landskap, kulturmiljö och	Synpunkten noteras. I det förslag som lämnas till regeringen anges områden B156 liksom B152 och B149 som utredningsområden energiutvinning med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen samt höga kulturmiljö- och naturvärden. Områdena anges som utredningsområden på grund av osäkerheter och sammanlagd, kumulativ påverkan på flyttande fågel från havsbaserad vindkraft. Den särskilda hänsynen avser fågelområde.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		friluftsliv vid etablering av vindkraft visar stor osäkerhet kring om energiutvinning är en lämplig användning i område B156.	
135.15	Länsstyrelsen i Uppsala län	Östra Finngrunden B149: Energiområde Östra Finngrunden (B149) har utökats i planförslagets granskningshandlingar till att omfatta även delar av tidigare alternativområde Norra Finngrundet (B158). Det finns en hög risk för negativa konsekvenser för fåglar vid etablering av vindkraft vilket resulterar i stor osäkerhet kring om energiutvinning är en lämplig användning i område B149. Om område B149 kvarstår som ett utredningsområde för energiutvinning bör området ha minst två kilometers avstånd från Natura 2000-området Finngrundet Östra banken. Detta för att minska potentiell påverkan på alfågel, som undviker att vistas inom två kilometers avstånd från vindkraftverk.	Synpunkten noteras. Frågan om buffertzon är situationsspecifik och bör hanteras i tillståndsprövningen där en mer detaljerad miljökonsekvensbeskrivning tas fram.
135.16	Länsstyrelsen i Uppsala län	Utsjöområde norr Sylen B164: Energiområde Utsjöområde norr Sylen (B164) har utökats i planförslagets granskningshandlingar till att omfatta även delar av tidigare alternativområde Utsjöområde Hudiksvall till Söderhamn (B148). Utifrån kulturmiljösynpunkt var länsstyrelsens bedömning i sitt samrådsyttrande att påverkan var medelhög. Med de nya gränserna för energiområdet är länsstyrelsen bedömning att påverkan på kulturmiljö på detta sätt kan minskas. Länsstyrelsen anser dock att det är en fördel att området ändå reglerats med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden (k), eftersom energiområdet har en stor exponering mot kustremsan.	Synpunkten noteras.
135.17	Länsstyrelsen i Uppsala län	Eystrasaltbanken B159, B160 och B161: Länsstyrelsen delar Havs- och vattenmyndighetens bedömning om att påverkan på natur- och kulturmiljövärden är låg för energiområdena B159, B160 och B161.	Synpunkten noteras.
135.18	Länsstyrelsen i Uppsala län	Västra banken och Finngrundet – (N) Natur B157: Inom området Västra banken och Finngrundet (B157) som redovisas med användningen natur (N) finns flera riksintresseanspråk; vindbruk, sjöfart, yrkesfiske. Stora delar av området är utpekade Natura 2000-områden för att skydda värdefulla naturtyper och arter vid bankarna. Länsstyrelsen ansåg i sitt samrådsyttrande att området Västra banken och Finngrundet (B157) som är utpekat för användningen natur (N) behöver justeras så att även en buffert på minst två kilometer ingår i området. Länsstyrelsen delar inte Havs- och vattenmyndighetens bedömning att avstånden till Natura 2000 i första hand ska göras i tillståndsprocessen för havsbaserad vindkraft.	HaV:s tidigare bedömning kvarstår. Buffertzoner är platsspecifika och bör hanteras i tillståndsprövningen för en etablering av en vindkraftspark.
135.19	Länsstyrelsen i Uppsala län	B157 forts: Länsstyrelsen noterar att konsekvensbeskrivningen har kompletterats med bedömning av potentiell negativ effekt av de energiområden som föreslås runt område B157. Konsekvensbeskrivningen har redogjort för de förväntande effekterna vid de olika planalternativen. Av konsekvensbeskrivningen framgår att det är vid planalternativ 3 – konsekvens som en stor minskning av risken för negativa effekter på sjöfågel sker. Planförslaget medför enligt konsekvensbeskrivningen risk för betydande negativa effekter för fågel inom område B157 eftersom området är viktigt för både övervintrande och migrerande fågelpopulationer. Det framgår vidare att vindkraftsutbyggnad i anslutning till Finngrundet riskerar att tränga undan fåglar som	Synpunkten noteras. Område B157 föreslås utökas i för hållande till motsvarande område användning natur i beslutad havsplan.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vistas i området. Det finns också risk för kollision med flyttande fågel eftersom föreslagna energiområden (B149, B152 och B156) i anslutning till Finngrundet ligger inom ett flyttstråk. Länsstyrelsen vill påpeka att det ännu inte finns några beprövade skyddsåtgärder för fågel och därför är det viktigt att följa gällande försiktighets- och lokaliseringsprinciper. Det innebär att havsbaserad vindkraft i första hand bör lokaliseras till områden där konsekvenserna för fågel bedöms bli mindre.	
135.20	Länsstyrelsen i Uppsala län	Oldbergsgrund – (F) Användning Försvar B153: Område B153 anges med användningen försvar (F), vilket är ett hinderfritt område till Rotens skjutfält utpekat av Försvarsmakten. Länsstyrelsen vill påpeka att det i Södra Kvarken finns höga naturvärden för fåglar, gråsäl och fisk. Det finns därför skäl att lägga till särskild hänsyn till höga naturvärden (n) för område B153, där höga naturvärden riskerar att påverkas negativt av försvarets verksamhet. Område B153 ligger nära gränsen till det marina naturreservatet Gräsö södra skärgård, flera fågel- och sälskyddsområden, IBA-området Gräsö Archipelago (Important Bird and Biodiversity Area) samt till ett område som föreslås som nytt Natura 2000-område enligt fågeldirektivet. Område B153 ligger också nära områdena B154 och Ö201 där särskild hänsyn till höga naturvärden (n) redan anges i planförslaget.	Synpunkten noteras. HaV saknar underlag som visar att det specifika området ska uppfylla kriterier för särskild hänsyn till höga naturvärden. Inga buffertzoner eller liknande tillämpas för särskild hänsyn till höga naturvärden.
135.21	Länsstyrelsen i Uppsala län	Argos grund till Grundkallegrund – (Gn) Generell användning B154: Länsstyrelsen noterar att området norr om Gräsö skärgård – Argos grund till Grundkallegrund (B154) inte längre betecknas med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. Länsstyrelsen anser att det inte framgår tydligt av planförslagets granskningshandlingar varför särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har utgått för området.	Endast områden med användning energiutvinning anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.
135.22	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att konsekvensbeskrivningen har blivit tydligare i granskningshandlingarna med de tre planalternativen. Länsstyrelsen anser också att det är positivt att redovisa planalternativ (planalternativ 2 och 3) med ett urval av energiområden. Länsstyrelsen anser att planalternativ 3 – konsekvens visar att det finns möjligheter att nå målbilden om 120 TWh elproduktion per år samtidigt som betydande negativa effekter på natur- och kulturmiljövärden inom Södra Bottenhavets havsområde går att undvika.	Synpunkten noteras. Syftet med planalternativ var att bedöma effekter av olika utfall när det gäller faktisk utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Med undantag av områden för energiutvinning i Robertsfors kommun kvarstår i huvudsak HaV:s bedömning om övriga områden för energiutvinning i Bottniska viken.
135.23	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen gör fortsättningsvis bedömningen att de kumulativa effekterna av de föreslagna områdena för energiutvinning inte är tillräcklig utredda, särskilt dess påverkan på migrerande fåglar. Vidare behöver bedömningar av sådana kumulativa effekter även väga in områden utpekade för energiutvinning i grannländernas havsplaner.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen tar upp potentiella kumulativa effekter. Vissa områden för energiutvinning anges som utredningsområden eftersom ytterligare underlag behöver tas fram för en mer utvecklad bedömning av kumulativ påverkan på flyttande fågel.
135.24	Länsstyrelsen i Uppsala län	Det framgår av konsekvensbeskrivningen att energiområdena B149, B152 och B156 utgör en stor risk för påverkan på flyttfågel och medelstor risk för påverkan på övervintrande fågel. Länsstyrelsen delar denna bedömning. Vissa typiska fågelarter som häckar i Natura 2000-områden vid kusten i södra Bottenhavet födosöker på Finngrundet och i omkringliggande havsområden och riskerar att påverkas negativt av vindkraftverk. Detta gäller bl.a. östersjösilltrut, som är en utpekad art i Natura	HaV har i samverkan med Naturvårdsverket gjort en helhetsbedömning av påverkan på fågel, inklusive kustnära arter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		2000-områdena Eggegrund, Björns skärgård, Långsandsörarna, Hållnäskusten, Örskär, Skaten-Rångsen, Kallriga, Orarna, Vitgrund-Norrskär och Axmar-Gåsholma. I konsekvensbeskrivningen framgår det inte om risken för påverkan på bevarandestatusen för typiska fågelarter i kustnära Natura 2000-områden har vägts in i konsekvensbeskrivningen. Länsstyrelsen anser att planalternativ 3 visar att det finns möjligheter att nå målbilden om 120 TWh elproduktion samtidigt som betydande negativa effekter på sjöfågel går att undvika.	
135.25	Länsstyrelsen i Uppsala län	Konsekvensbeskrivningen bedömer effekterna på fladdermöss i första hand utifrån avstånd till land. När det gäller födosökande. fladdermöss finns information enligt konsekvensbeskrivningen att de i vissa fall kan påträffas upp till 15 kilometer från kusten. Samtidigt konstaterar konsekvensbeskrivningen att kunskapen om fladdermössens flyttning är begränsad. Länsstyrelsen anser att planalternativ 3 visar att det finns möjligheter att nå målbilden om 120 TWh elproduktion samtidigt som betydande negativa effekter på fladdermöss går att undvika.	Synpunkten noteras.
135.26	Länsstyrelsen i Uppsala län	Det framgår av konsekvensbeskrivningen att det är främst de kustnära områdena B142 och B146 som bedöms ha negativ effekt på gråsäl. Under anläggningsfasen bedöms effekterna kunna minimeras till försumbara nivåer givet att skyddsåtgärder vidtas för att minska undervattensbuller. Länsstyrelsen skrev i sitt samrådsyttrande att konsekvensbeskrivningen bör redovisa om det sker undanträngningseffekter av marina däggdjur när fiskarter som är mer känsliga för undervattensbuller håller sig borta från havsbaserad vindkraft. Länsstyrelsen kan inte se att synpunkten har omhändertagits i konsekvensbeskrivningen, men av samrådsredogörelsen framgår att Havs- och vattenmyndigheten avser att se över om man kan analysera påverkan på en rimlig strategisk nivå.	HaV lyfter risken att marina arter inklusive däggdjur och fiskar skulle kunna störas av kontinuerligt buller från havsbaserade vindkraftparker under driftsfasen, men bedömer den som relativt liten.
135.27	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen skrev i sitt samrådsyttrande att konsekvensbeskrivningen bör redovisa vilka effekter som uppstår på bottenmiljöer av kabeldragning mellan kust och havsbaserad vindkraft. Det framgår av samrådsredogörelsen att det saknas underlag om potentiell kabeldragning vilket försvårar en bedömning av effekter. Länsstyrelsen har svårt att bedöma om frågan har hanterats i konsekvensbeskrivningen eftersom ett resonemang om detta tycks saknas. Konsekvensbeskrivningen (enligt figur 19) verkar endast ha utgått från potentiella effekter som själva vindkraftsfundamenten och kabeldragning inom energiområdena har på bottenmiljöer.	Det finns flera osäkerheter gällande framtida kabeldragning och planerna redovisar inga specifika kabelkorridorer. Därför konsekvensbedöms inte specifika dragningar, utan de hanteras i tillståndsprövning. Däremot finns generella resonemang kring påverkan på natur- och kulturvärden i konsekvensbeskrivningen.
135.28	Länsstyrelsen i Uppsala län	Det framgår av konsekvensbeskrivningen att etablering av havsbaserad vindkraft skulle kunna medföra risk för regionala förändringar i hydrografiska förhållanden i alla tre havsplaneområden. En preliminär modellering tyder på möjlig påverkan i vind- och strömförhållanden, med påverkan på bland annat för skiktning, temperatur och salinitet i havet och kustzonen. Effekternas faktiska omfattning är i dagsläget oklart. Länsstyrelsen delar slutsatserna om hydrografiska förhållanden och inväntar hur resultatet från uppdraget som getts SMHI arbetas in i de slutgiltiga förslagen till havsplaner.	HaV är medvetet om att det finns hydrografiska effekter, med följdeffekter på ekosystemen som kan vara negativa. HaV har gett SMHI i uppdrag att studera den havsbaserad vindkraftens effekter på hydrografi. Slutsatsen i rapporten Hydrographic effects in *Swedish waters of future offshore wind power scenarios. (SMHI 2024)* är att haloklin, och omblandning kan påverkas, vilket kan ha ytterligare effekter på ekosystemen. Omfattningen av dessa effekter är oklara och mer

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			forskning behövs för att med säkerhet kunna konstatera om effekterna på hydrografiska faktorer är så pass allvarliga att föreslagen utbyggnad av energiutvinning i vissa områden bör begränsas därav.
135.29	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen delar bedömningen om att risken för kumulativ påverkan på kulturmiljövärden är som störst i Södra Bottenhavets havsområde. Detta på grund av hög koncentration av både energiområden och de värdeområden som pekats ut i det nya planeringsunderlaget om marina kulturmiljöer. Länsstyrelsen delar även bedömningen att en etablering av havsbaserad vindkraft bör föregås av marinarkeologiska utredningar i de områden där det finns potential för marina lämningar.	Synpunkten noteras.
135.30	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att det finns brist på planeringsunderlag gällande friluft- och rekreationsvärden för att kunna bedöma planförslagets effekter på dessa. Till framtida havsplaner bör arbete läggas till för att utarbeta ett planeringsunderlag för de marina friluft- och rekreationsvärdena. Kustnära rekreation och friluftsliv ingår i syftet för flera naturreservat vid kusten i Uppsala län, bland annat Billudden, Gårdskärskusten, Björns skärgård och Örskär. Utbyggnad av vindkraft inom synhåll från dessa naturreservat kan innebära risk för att inte uppnå områdesskyddets syften. Länsstyrelsen anser att dessa områdesspecifika skyddsvärden bör ingå i bedömningen av konsekvenser av vindkraftsutbyggnad inom synhåll från kusten.	HaV instämmer att framtida arbete kring friluftsvärden bör utvecklas för att skapa bättre underlag till havsplaneringen.
135.31	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen delar Havs- och vattenmyndighetens slutsatser om att det saknas tillräcklig samlad kunskap om den havsbaserade vindkraften påverkar isbildningen och förutsättningarna för isbrytning och vintersjöfart i Bottniska viken. Länsstyrelsen inväntar resultatet från de utredningar och uppdragsarbeten som pågår för att förbättra denna kunskap. I konsekvensbeskrivningen används bedömningsaspekten Sjöfart – framkomlighet och säkerhet. Länsstyrelsen anser att även aspekterna risk för spridning av främmande arter med fartyg samt risk för spridning av miljöfarliga ämnen vid t.ex. haverier och kollisioner bör bedömas.	HaV instämmer med behov av mer samlad kunskap gällande havsbaserad vindkraft och isbildning och förutsättningar avseende vintersjöfart. När det det gäller bedömning av spridning av främmande arter med fartyg bedöms havsplanens mandat för sjöfartens påverkan i detta avseende vara mycket begränsat. När det gäller risk för spridning av miljöfarliga ämnen och kollissionsrisk till följd planens vägledning bedöms det dock vara relevant utifrån indirekta miljöeffekter om rumslig vägledning om olika verksamheter, såsom fasta installationer och annan verksamhet, i havsplansområde. Detta behandlas även i konsekvensbeskrivningen, om än i begränsad form.
135.32	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen bedömer att etablering av vindkraft i Bottniska viken medför ökad risk för introduktion och spridning av invasiva främmande arter i samband med ökad sjötrafik och genom att fundament och erosionsskydd kan fungera som livsmiljö och "stepping stones" för spridning av bentiska arter. Länsstyrelsen ställer sig därför tveksam till Havs- och vattenmyndighetens bedömning att havsplanen inte riskerar att medföra några betydande effekter vad gäller havsmiljödirektivets Deskriptor D2 Främmande arter och dess kriterium D2C1, d.v.s. att nya introduktioner av främmande arter minimeras eller minskas till noll.	HaV har lagt till risk för spridning av främmande arter under bedömningen mot havsmiljöförordningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.33	Länsstyrelsen i Uppsala län	Enligt konsekvensbeskrivningen bedöms impulsivt och kontinuerligt undervattensbuller ha en liten negativ effekt på miljökvalitetsnormerna enligt havsmiljödirektivet (deskriptor D11, kriterium D11C1 och D11C2). Länsstyrelsen vill poängtera att kunskaperna kring effekter av både impulsivt och kontinuerligt buller på marina organismer är bristfälliga, och att bedömningen därför är osäker. Den kumulativa bullerpåverkan från energiutvinning riskerar att bli stor vid full utbyggnad enligt planförslaget inklusive undervattensbuller från tillkommande sjöfart.	Synpunkten noteras. Bedömningen är gjord av Havs-och vattenmyndighetens sakkunniga inom detta område.
135.34	Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen anser att det fortfarande finns osäkerhet kring hur planförslaget påverkar förutsättningarna för att nå miljökvalitetsmålen ”Hav i balans samt levande kust och skärgård” och ”Ett rikt växt- och djurliv”. Detta gäller särskilt preciseringarna om god miljöstatus, ekosystemtjänster, gynnsam bevarandestatus och genetisk variation, främmande arter och genotyper, ekosystem och resiliens, grön infrastruktur, bevarade natur- och kulturmiljövärden samt friluftsliv och buller.	Synpunkten noteras. Det är en utmaning att redogöra för planens samlade påverkan på Sveriges miljömål, och ett ständigt pågående förbättringsarbete i havsplaneringsprocessen.
069.01	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Länsstyrelsen anser att havsplanen bör beakta en eventuellt framtida fast förbindelse över Kvarken. En annan angelägen aspekt är frågan om transmissionsnätet och distribution som bör utredas i dialog med Finland. Länsstyrelsen anser att havsplanen bör beakta en eventuellt framtida fast förbindelse över Kvarken. Även om det i dagsläget inte pågår någon nationell planering för en sådan förbindelse på den svenska sidan, skulle det ge ett viktigt signalvärde och inriktning till den efterföljande planeringen i händelse av potentiellt motstående intressen. Finland har initierat en utredning om en fast förbindelse samtidigt som Kvarkenrådet tagit fram utredningskorridorer som även redovisas i Umeå kommuns översiktsplan. Länsstyrelsen anser att frågan om transmissionsnätet och distributionen är särskilt angelägen att utreda i dialog med Finland. Ur ett systemperspektiv kan detta leda till robustare energiförsörjning och bidra till totalförsvaret.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i frågan om en fast förbindelse över Norra Kvarken kvarstår mot bakgrund av att det inte pågår en nationell planering för en sådan förbindelse. När det gäller robustare energiförsörjning, transmissionsnät och eldistribution är dessa frågor i första hand en fråga för ansvariga myndigheter i respektive land att hantera och ta fram underlag för. I det fall nytt underlag tas fram kan det, om lämpligt, ligga till grund för havsplanearbetet.
069.02	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Kumulativ bedömning: Även om planförslaget innehåller en beskrivning av kumulativ bedömning så saknas det fortfarande underlag och beskrivningar för att kunna få en helhetsbild. Länsstyrelsen anser att kumulativa bedömningar måste göras i havsplaneskedet och inte för varje enskild tillståndsansökan. Detta för att undvika orimliga utredningskrav till prövningar i senare skeden. I konsekvensbeskrivningens del om Bottniska viken (sidan 74) går det att läsa att kumulativ påverkan är som störst vid Gävlebukten. Det saknas däremot en beskrivning av kumulativa effekter av storskalig utbyggnad vid kustnära områden i Norra Kvarken.	HaV ser över beskrivningarna av kumulativa effekter för Bottniska viken.
069.03	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Sjöfart: Norra Kvarken som förbinder Bottenviken med Bottenhavet är mycket viktig för industrin i norr. En viktig aspekt är hänsyn till ökad fartygstrafik och förändrade trafikmönster med anledning av den gröna omställningen. Genom Norra Kvarken leds sjöfarten av säkerhetsskäl i ett trafikseparingssystem (TSS) eftersom passagen är trång och grund vilket ger sjöfarten begränsat manöverutrymme. Över Kvarken går Europaväg 12 via färjelinje vilket förbinder Sverige och Finland via Umeå och Vasa.	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
069.04	Länsstyrelsen i Västerbottens län	På sidan 109 i konsekvensbeskrivningen står att område B107 och B108 ligger gentemot farleder. Detta gäller även B139 och B135. HaV skriver att påverkan är liten men att en stor osäkerhet är vintersjöfarten vilket i detta skede inte har kunnat vägas in. HaV har initierat en utredning kring isbildning och vintersjöfarten vilket är positivt (preliminärt klart hösten 2024). Länsstyrelsen understryker att en eventuell påverkan på vintersjöfarten potentiellt kan innebära mycket stora konsekvenser, en risk som behöver väga tungt vid prioritering och utpekanden av energiområden. i havsplanen.	Planeringen har setts över. Se kommentar id 69.00. Påverkan på vintersjöfarten i havsplansområdet är en viktig aspekt vid planering och konsekvensbedömning. HaV instämmer med att nytt underlag och forskning på området ska beaktas vid fortsatt planering och tillståndsprocess.
069.05	Länsstyrelsen i Västerbottens län	HaV skriver att konsekvenserna av planalternativ 2 och 3 är de samma som planalternativ 1 men ur ett riskperspektiv stämmer det inte. För Västerbotten och Kvarkens del innebär alternativ 1 att fyra områden pekas ut. Detta innebär en betydande högre risk för negativ påverkan för sjöfarten och den trånga passagen vid Kvarken jämfört med alternativ 2 och 3 där inga energiområden pekas ut.	Påverkan på sjöfarten sett till planförslaget i hela planområdet har bedömts vara relativt låg i området Kvarken. Sett till de olika bedömningsalternativen finns skillnader. I förslaget som lämnas till regeringen redovisas inte planalternativ utan utfallsscenarier.
069.06	Länsstyrelsen i Västerbottens län	HaV:s bedömning är att riksintresse kommunikationer får marginella konsekvenser på de kustnära energiområdena och ingen effekt på området i utsjön. Länsstyrelsen anser att denna bedömning gjorts utifrån etablering av enskilda energiområden. Kapitlet om sjöfarten behöver kompletteras med en bedömning av de kumulativa effekterna av en fullskalig exploatering, och hur det bland annat påverkar sjöfartens behov av flexibilitet i manövreringsutrymmet för en effektiv isbrytning.	Bedömning av påverkan sjöfarten har bedömts utifrån riksintresseanspråk kommunikationer oberoende av avstånd till land. Kumulativa påverkan har bedömts till viss del utifrån bedömningskriterium vilket beaktar om fler energiområden omger farledsstråk dvs är "klämt" mellan energiområden, se metodavsnitt i konsekvensbeskrivning. Bedömningen har förtydligats i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen (bland annat när det gäller manöverutrymme, risk och indirekta miljöeffekter).
069.07	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Kulturmiljö: Beskrivningarna av kulturmiljöerna har förbättrats något i jämförelse med samrådsunderlaget men kan vässas ytterligare. Detta gäller dels i texter men även i plankartorna. Havsplanerna ger ingen vägledning i plankartan om vilka hänsyn som ska tas till kulturmiljövärdena där dessa bedöms bli påverkade av vindkraftsetablering. Detta skjuts upp till en senare bedömning i planerings- och tillståndsprocesser. Men för att kulturmiljövärdena ska kunna beaktas vid en framtida exploatering behöver texter och tabeller i plankartan kompletteras med vägledning över vilken typ av hänsyn som krävs för att kulturmiljövärdena ska kunna tas hänsyn till på ett genomtänkt sätt. Ett inarbetande av det underlag som kustlänsstyrelserna redovisat i sitt RB-uppdrag till HaV bör tydligare ligga som grund till beskrivningarna så att kulturmiljövärdena bättre kan beaktas.	Planförslaget att förtydligats angående vad särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden kan innebära övergripande. Bedömningen om platsspecifik hänsyn behöver dock fortsatt göras och utredas i kommande planerings- och prövningsprocesser för vindkraft då det finns placerings- och utformningsförslag att analysera och ta ställning till. Även för den bedömningen är kustlänsstyrelsernas arbete ett viktigt underlag.
069.08	Länsstyrelsen i Västerbottens län	På sidan 22 i granskningshandlingen står ”Avståndet på 35 kilometer har varit en utgångspunkt för generellt hänsynsavstånd i länsstyrelsernas arbete med planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden.” Uppgiften om 35 kilometer för generellt hänsynsavstånd stämmer inte med länsstyrelsernas arbete med planeringsunderlag inom Bottniska viken. Länsstyrelserna har arbetat med siktlinjeanalyser för värdeområdena där 350 meter höga vindkraftverk inom sektorn	Skrivningen har justerats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		0-25 kilometer från land bedömts innebära stor risk för påtaglig skada på kulturmiljön/överhängande risk till dominans över kulturmiljön.	
069.09	Länsstyrelsen i Västerbottens län	E-områdena 107, 108 och 139 ligger nära land och nära kulturmiljöer av riksintresse som ingår i Länsstyrelsens kulturmiljöunderlag till HaV. Dessa områden har betecknats med litet k där särskild hänsyn ska tas till höga kulturmiljövärden, vilket Länsstyrelsen ser mycket positivt på. Länsstyrelsen har emellertid svårt att förstå hur hänsyn till dessa kulturmiljöer kan ges en reell hänsyn vid en vindkraftsexploatering så nära land och av den omfattning som idag är den förväntade. Vindkraftverken kommer utan tvekan att bli dominerande över kulturmiljön och därmed försvåra förståelsen och upplevelsen av de historiska miljöerna. Samexistens mellan vind och kulturmiljö inom dessa tre områden känns inte möjlig. Länsstyrelsen ser därför, liksom havsplanens konsekvensbedömning för Bottniska viken, att ”För energiområden som ligger mindre än 25 km från ett område med värden för kulturmiljö, rekreation eller landskapsbild finns risk att vindkraftparken allvarligt stör eller till och med tar över och dominerar landskapsbilden.” Den kumulativa effekten av en utbyggnad av alla tre områden kommer ytterligare att förstärka den dominansen. Alternativ 2 eller 3 skulle därför på ett betydligt bättre sätt tillvarata och beaktakulturmiljöintressena. I dessa två alternativ kan eventuellt utsjöområde B135 fortsatt utredas som möjligt E-område.	Planeringen i Robertsfors kommun har justerats i förslaget som lämnas till regeringen. Områden B107 och B139 närmast kusten har tagits bort i det förslag som lämnas till regeringen. Område B108 har reducerats i nordost och i sydväst. Justeringarna har gjorts med hänsyn till den samlade påverkan på kulturmiljö, friluftsliv, sjöfart och naturvärden.
069.10	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Det är flertalet parker som riskerar att ha en stor negativ påverkan på övervintrande, flyttande, häckande och rastande fåglar. Bevarandet av arter enligt N2000 måste tas i beaktande. Eftersom Bottniska viken och Östersjöområdet har lägre biologisk mångfald än Västerhavet bedöms dessutom dessa havsområden vara mer känsliga för förändringar. Risken är även negativ påverkan på fladdermöss. Kunskapen om var, när och i vilken omfattning fladdermöss migrerar över havet generellt bristfälligt. HaV skriver i konsekvensutredningen att ”Fladdermöss förflyttar sig och jagar om natten och främst vid varm och förhållandevis stilla väderlek.” De idag tillämpade gränsvärden för temperatur och vindhastighet är anpassade för sydsvenska förhållanden. Fladdermössen i norr flyger även vid lägre temperaturer och högre vindhastigheter. För närvarande pågår en sammanställning av kunskap kring fladdermöss men en mer heltäckande bild finns inte förrän om ett par år (se Lunds universitet på uppdrag av länsstyrelserna samt ett treårigt forskningsprojekt via SLU där AC-län ingår). Ur ovanstående perspektiv behövs det mer fakta före en utbyggnad av storskalig vindkraft bland riskområden.	HaV har noterat det pågående arbetet med kunskapsutveckling kring fågel och fladdermöss.
069.11	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Länsstyrelsen är positiv till att föreslagna lilla n-områden inkluderats i samtliga områden i Norra Kvarken. Detta återspeglar EBSA området mellan Sverige och Finland. Däremot återstår dock frågan om energiområden kan samexistera med värdefulla naturområden. Det framgår inte alltid i förslaget hur hänsyn är tänkt att tas. Exempelvis i områden viktiga för vikaresälen eller vid värdefulla flyttfågelstråk.	Vilka specifika skyddsåtgärder som ska vidtas, eller andra villkor som ska gälla hanteras i tillståndsprövningen av enskilda projekt. I några falla vägleder havsplanen genom beteckningen utredning (utr) om att ytterligare utredning om kumulativa effekter på flyttande fågel.
069.12	Länsstyrelsen i Västerbottens län	För kännedom ligger energiområde B107 dikt an mot ett blivande marint naturreservat (Hertsångers NR). Inom detta område finns väldigt höga naturvärden	Planeringen inom Robertsfors kommun har setts över. Område B107 har tagits bort i det förslag som lämnas till

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kopplat till häckande kustfåglar. Ett annat område där Länsstyrelsen är på gång med reservatsbildning är runt Lövselefjärden och skärgården utanför fjärden. Området sträcker sig inte in havsplaneområdet, men ligger innanför B139 och kan på så sätt ha en inverkan på var kablar kan dras intill land.	regeringen. När det gäller kabeldragning hanteras det i senare skede, inte i havsplanen.
069.13	Länsstyrelsen i Västerbottens län	HaV:s bedömning är att riksintresse friluftsliv bedöms få negativa konsekvenser på grund av de kustnära energiområdena. ”Riksintresseanspråk friluftsliv Holmöarna och Lövångerkusten innefattar aktiviteter som båtliv, fritidsfiske, fågelskådning, paddling, skidåkning, skridskoåkning samt vandring. Båda områden har upplevelsevärden som stillhet/tystnad/låg ljudnivå och tilltalande landskapsbild”. ”När det gäller dessa tre områden tillsammans med B135 behöver kumulativ påverkan beaktas”. Länsstyrelsen delar ovanstående bedömning.	Synpunkten noteras.
069.14	Länsstyrelsen i Västerbottens län	De kustnära vindkraftsparkerna förväntas påverka det rörliga friluftslivet i betydande grad. Både genom att det blir svårare att ta sig fram med fritidsbåt samt genom den visuella upplevelsen från land. Planförslagets alternativ 1 anses av denna anledning olämplig och bör utgå, alternativt att de kustnära områdenas omfattning och lokalisering ses över. Om HaV går vidare med alternativ 1 bör plankartan kompletteras med ”särskild hänsyn” Friluftsliv på grund av närheten till riksintresseområdena längs kusten och Holmön. I sådana fall bör även områdesbeskrivningen för respektive E-område uppdateras med en beskrivning av de värden som återfinns.	Se svar 069.09.
069.15	Länsstyrelsen i Västerbottens län	Anläggande och drift av vindkraftverk i Norra Kvarken kommer förmodligen inte att påverka länets småskaliga fiske. Det sker mer kustnära med fasta och rörliga redskap. Ingen av länets fiskare fiskar med tråll efter strömming då det fisket mer sker i Bottenhavet.	Synpunkten noteras.
069.16	Länsstyrelsen i Västerbottens län	I området sker fiskvandring av framför allt lax, men även ål. Lax som återvandrar från Östersjön för lek i sina hemälvar passerar i hög utsträckning Norra Kvarken. Idag finns inga tydliga belägg för att vandringen skulle hindras av vindkraftverk, strömkablar med mera i en vindkraftspark. Länsstyrelsen anser dock att det är nödvändigt att utreda detta i en större skala. Skulle det visa sig att laxvandringen störs måste konsekvenser och förslag på åtgärder kunna klargöras. Laxen är en viktig art för fisket efter norrlandskusten och även en utpekad Natura 2000-art.	Underlag om potentiella effekter på vandrande lax har tagits fram. Vissa hänsyn kan behöva tas.
069.17	Länsstyrelsen i Västerbottens län	En redaktionell synpunkt är att tabell 16, sidan 102, anger att noll km2 energiområden ligger inom territorialhavet inom våra berörda områden (se tabellen och ”Norra Bottenhavet och Norra Kvarken”).	Noteras.
069.18	Länsstyrelsen i Västerbottens län	En redaktionell synpunkt är att tabell 16, sidan 102, anger att noll km2 energiområden ligger inom territorialhavet inom våra berörda områden (se tabellen och ”Norra Bottenhavet och Norra Kvarken”).	Synpunkten noteras.
155.00	Länsstyrelsen i Västernorrland län	I detta yttrande lämnar Länsstyrelsen Västernorrland synpunkter på havsplanen för Bottniska viken och då särskilt havsplaneområdet Norra Bottenhavet och Norra Kvarken.	Noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
155.01	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelsen Västernorrland anser att våra specifika synpunkter på det stora hela har bemötts väl i samrådsredogörelsen samt i ändringar i granskningsförslaget till nya havsplaner.	Synpunkten noteras.
155.02	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelsen ser det som positivt att det tidigare föreslagna kustnära området (före detta område 163) vid Brämön har tagits bort från det nya förslaget. Länsstyrelsen har inga synpunkter på att område B161 och B159 pekas ut som områden för energi, i havsområdet utanför Västernorrlands län.	Synpunkten noteras.
155.03	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelsen noterar att förslaget till att lägga till en mening om Världsarvet Höga kusten, togs med i förslag till havsplan; ”Världsarvet Höga Kusten är ett naturvärldsarv med främst geologiska värden”. När vi nu läser stycket i granskningen står texten ut och blir stycket mer detaljerad än övriga beskrivningar i handlingarna. Vi anser nu att stycket kan tonas ner något och föreslår följande: ”Världsarvet Höga Kusten är ett naturvärldsarv med främst geologiska värden där landhöjningen och istiden präglat landskapet. Tillsammans med Kvarkens skärgård på den finska sidan så bildar de en geologisk helhet och ett gränsöverskridande världsarv. Höga kusten är välbesökt av turister året om. På sommaren anländer turbåtar och fritidsbåtar till hamnarna i området. Under tidig höst infaller surströmmingspremiären som drar till sig många besökare.	Noteras.
155.04	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelsen Västernorrland anser att våra synpunkter från samrådet har bemötts i stort, och att konsekvensbeskrivningarna har förbättrats på många håll både i text och tabeller samt visualiseringar av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
155.05	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelsen Västernorrland ser inte i dagsläget att befintligt förslag till havsplaner beaktat de kumulativa effekterna för havsplan Bottniska viken. Därför är det problematiskt att viktiga planeringsunderlag för vandrande fisk, fågel, vintersjöfart, friluftsliv och rekreation, saknas för Bottniska viken. Även grannländernas underlag och planering av havsbaserad vindkraft bör synliggöras och en bedömning vilka kumulativa effekter detta kan innebära, borde vägas in. Länsstyrelsen förstår att planeringen måste fortgå utifrån befintligt regeringsuppdrag och utifrån tillgänglig kunskap. Samtidigt blir havsplanernas vägledande roll problematiskt eftersom det hänskjuter avgörandet av kumulativa effekter till tillståndsprocesserna, vilket inte är syftet med de statliga havsplanerna. Länsstyrelsen föreslår att försiktighetsprincipen bör tillämpas och att Havs- och vattenmyndigheten bör överväga planalternativ 3 övervägas eftersom detta visar att målbilden av elproduktion nås samtidigt som negativa effekter inom kultur- och naturvården undviks.	I konsekvensbeskrivningen finns en diskussion om kumulativa effekter för respektive bedömningsaspekt.
155.06	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelsen ser positivt på pågående forskningen eftersom den kommer hjälpa till att öka förståelsen och möjligheterna till hållbar havsplanering. De nya kunskaperna behöver även omsättas till planeringsunderlag som behöver göras tillgänglig till kommuner, regioner, näringsidkare och grannländer.	Synpunkten noteras.
155.07	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Migrerande fisk: Angående förbättring av förslaget bör påverkan på migration av flera arter än lax finnas med som en osäkerhetsfaktor i konsekvensbeskrivningen. Arter som exempelvis havsöring, ål, sik, sill/strömming och flodnejonöga utför	HaV har i denna planeringsomgång börjat med att inkludera potentiell påverkan laxens förutsättningar att vandra.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		migrationer mellan lek- och födosöksområden och eventuell påverkan på deras migrationsmönster bör vara med i konsekvensbeskrivningen. Vid nästkommande revideringar av havsplaner, behöver hänsyn tas till hur havsbaserad vindkraft kan påverka fiskmigration. Speciellt bör större hänsyn tas till fiskmigration i fall av flera närliggande energiutvinningsområden. Där kan det uppstå barriäreffekter där flera vindkraftparker kan kumulativt påverka migrationsmönster hos fiskpopulationer. Från fiskeriperspektivet bör det därför övervägas en glesare lokalisering av energiutvinning.	
155.08	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Formalia: På sida 67 Konsekvensbeskrivningen: i slutet av stycke 4 saknas en referens till ett annat kapitel. Samma sak på sida 72, stycke 1.	Har åtgärdats.
155.09	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Det hade varit en bra vägledning om vad kultur- och naturvärdena utgörs av i planen. Det skulle exempelvis kunna ligga som vidare hänvisningar per område med särskild hänsyn i den digitala karttjänsten.	Synpunkten noteras. HaV ser över möjligheten att lägga till vidare hänvisningar.
155.10	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Kapitel 3 Havets förutsättningar: Länsstyrelsen hade önskat att dokumentet planeringsförutsättningar tydligare visa på kopplingen till nationella ramverket för marint skydd. Detta skulle tydliggöra vilka preciserade bevarandevärden de områden som pekas ut som lämpliga för vindkraft omfattar och kunde följts av en information om vilka av dessa värden som påverkas i etableringsfas och driftsfas i konsekvensanalys.	Synpunkten noteras. Texten har kompletterats, se kommentar 155.14.
155.11	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Bilagan planeringsförutsättningar skulle även behöva beskriva något om konnektivitet. Även om det inte finns identifierade höga naturvärden i ett område så kan det ändå vara så att området fyller en viktig funktion för konnektiviteten mellan områden. Detta skulle med fördel kunna läggas till under kapitel 3.1 Förutsättningar för ekosystemen.	Texten har kompletterats.
155.12	Länsstyrelsen i Västernorrland län	ill samma kapitel har Länsstyrelsen även ytterligare kommentarer. I kapitel 3 Havets förutsättningar, avsnitt 3.1 Förutsättningar för ekosystemen: mening två: ” Det är svårt att rumsligt avgränsa ekosystem, dock kan livsmiljöer definieras som ger en möjligt att avgränsa rumsliga enheter i den marina miljön.” Länsstyrelsen vill understryka att en rumslig avgränsning har gjorts genom det nationella ramverket för marint områdesskydd. Här skulle kunna vara lämpligt att även nämna det och de olika preciserade bevarandevärdena. Andra stycket, första meningen: ”Naturliga förutsättningar som påverkar arters utbredningsområden i havet är salthalt, temperatur, istäcke, strömmar, vindar, vågor, vattnets omsättningstid, djupförhållanden och typ av botten.” Här vill Länsstyrelsen anmärka att även förekomst av andra arter påverkar utbredningsområdet eftersom det blir konkurrens om föda och utrymme. Andra stycket, sista meningen: ”Det betydligt saltare Västerhavet har högre biologisk mångfald som inkluderar flera nationellt sällsynta arter i relativt små livsmiljöer.” Här skulle länsstyrelsen vilja föreslå att lägga till: Arterna i Östersjön utgör en säregen blandning av sötvattensarter och marina arter. Östersjöns salthalt är egentligen inte optimal för någon av dem och många arter lever på gränsen av vad de klarar av. Det gör att arterna kan bli mer känsliga för	Synpunkten noteras. Texten har förtydligats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		andra typer av störningar. Antalet arter är lägre i Östersjön än i Västerhavet och Atlanten, men det är också något som bidrar till att det är ett känsligt ekosystem. Skulle en art försvinna är det inte säkert att det finns en likvärdig art som kan ta dess plats. Även fast antalet arter är lågt så kan varje art ha en stor ekologisk funktion.	
155.13	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Fjärde stycket, första meningen: ”I Östersjöns planområde är en stor del av de djupare liggande bottnarna helt eller nästan helt utan syre.” Länsstyrelsen menar att det bör stå Egentliga Östersjön här. Fjärde stycket, tredje meningen: ”Problemet med syrebrist återfinns inte än i Bottniska viken.” Länsstyrelsen menar att det inte är helt sant. Det förekommer lokala områden med syrebrist, men det är inte alls lika utbrett som i Egentliga Östersjön.	Texten har kompletterats.
155.14	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Sista meningen: ”På havsbassängsnivå publicerade Helcom en holistisk bedömning av Östersjöns status 2023 (Helcom, 2023) och Ospar, samma år, en bedömning för Nordostatlanten (Ospar, 2023).” Länsstyrelsen anser att underlaget kan lägga till att utöver det som nämns, har känslighetsbedömningar gjorts för olika preciserade bevarandevärden (både av Helcom samt genom ramverket för marint områdesskydd i Sverige).	Texten har kompletterats.
155.15	Länsstyrelsen i Västernorrland län	även i Östersjön finns flera viktiga lekområden för sill/strömming i utsjön, exempelvis Kopparstenarna, Klints Bank, Knolls grund, Hoburgs bank och Midsjöbankarna, samt grundområdena i utsjön utanför de polska, tyska och danska kusterna i sydväst. Då kunskap om effekter av att dra kablar genom områden med föroreningar.	HaV hänvisar till Svenska kraftnät.
155.16	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Sjömätningar i område B161: I område B161, som är det enda energiområdet kvar i vårt län efter senaste ändringen, finns tre dokumenterade marina lämningar i Fornsök. Området är sjömätt i närtid av Sjöfartsverket, vars mätmetoder bör ha upptäckt de tydligaste vraklämningar som kan finnas där. Området står däremot fortfarande som ”sjömätning under bearbetning” på Sjöfartsverkets hemsida; Kartvisare Fyren, vilket kan innebära att fler lämningar eventuellt kan dokumenteras under deras efterarbete.	Synpunkten noteras. HaV håller sig uppdaterade gällande Sjöfartsverkets eventuella kartläggning av ytterligare marina lämningar.
155.17	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Pågående forskning kring vintersjöfart samt migrerande fisk- och fågel kommer bli viktiga underlag i kommande tillståndsprövningar för vindkraftsutbyggnad, vilket kan bli aktuellt innan nästa omgång av nya vägledande havsplaner. Kunskapen om vintersjöfarten blir exempelvis viktig för Sundsvalls kommun och den nya kombiterminalen som byggt för att ta emot ökande mängder gods via sjöfart. Länsstyrelsen ser fram emot att ta del av kartor över fiskförekomst och möjlig förflyttning, som tas fram av SLU och som bör vara klara i slutet av 2024, för att ha möjlighet att göra egna lokala bedömningar.	Synpunkten noteras. Rapporten "*Hur påverkas svenskt yrkesfiske av havsbaserad vindkraft* " innehåller den inga kartunderlag om fiskförekomst.
155.18	Länsstyrelsen i Västernorrland län	Västernorrlands län har under 2023–24 fått ett antal ärenden kring tillstånd för att uppföra vindkraftverk och tillstånd att utforska havsbotten. Några ligger helt eller delvis inom föreslagna områden efter samrådet av förslag till nya havsplaner, men några ligger även helt utanför de föreslagna områdena. Några överlappar varandra på de platser där företag önskar undersöka havsbotten.	Noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.00	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Länsstyrelsen är positiv till att HaV pekar ut områden för energiutvinning (E-områden) i Västerhavet. Tillgång till el är en förutsättning för att industrin i Västsverige ska klara den gröna omställningen och även för nyetableringar i länet, för sysselsättning och konkurrenskraft. Etablering av havsbaserad vindkraft är av stor betydelse för utvecklingen såväl i länet, som för hela södra Sverige. Utbyggnaden av elnät för överföring utifrån bedöms inte kunna möta detta behov varken i tid eller volym. Inte heller kan förväntasatt produktionen av fossilfri el på andra platser kan täcka länets ökande behov. Länsstyrelsen anser att den energipolitiska och miljömässiga nyttanav en utbyggnad av havsbaserad vindkraft behöver väga tungt. HaV har i detta en viktig uppgift att tydligt motivera denna nytta utifrån den påverkan som en storskalig vindkraftsutbyggnad innebär för andra intressen. Samtidigt behöver utbyggnad av havsbaserad vindkraft ske på ett sätt som får så lite negativa konsekvenser för andra värden som möjligt. Länsstyrelsen anser att det är i vindkraftprojektörernas förstudier om lokaliseringsval som havsplaneringen kan ge som mest vägledning för att styra till lämpliga lokaliseringar och förslag till utformning av vindkraftsparker. Mark- och vattenområden ska, enligt 3 kap 1§ miljöbalken (MB), användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Det är olyckligt att ändringen av havsplanen inte funnits på plats för vägledning i pågående vindkraftsprojekt i norra Västerhavet.	Synpunkten noteras.
031.01	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Sedan samrådet har havsplanen utvecklats, förtydligats och förbättrats. Ändå kvarstår arbete för att göra planen verkligt vägledande. För att planen ska förbli aktuell och bidra tillräckligt till en grön omställning, behöver underlag från pågående prövningar för vindkraft så långt möjligt vägas in i planen och i bedömningarna av kumulativa effekter. Till följd av utredningar i pågående prövningar har kunskapen om vissa områden ökat. Relationen mellan Användning och Särskild hänsyn behöver vara mer konkret vägledande och tillämpad mot andra värden. Havsplanen bör vägleda tydligare om i vilka avseenden och hur kumulativa effekter behöver redovisas. Risker för påtaglig skada på riksintressen måste framgå, liksom vägledning för anpassningar. Arbete återstår också kring risker för sjöfarten. Sjöfartens sammantagna ytanspråk behöver redovisas på plankartan. Det behöver framgå tydligare hur aktuell planen är, det vill säga vilka uppdateringar som HaV avser att göra.	Synpunkten noteras. I förslaget tas ingen ställning till påtaglig skada. Den bedömningen görs vid tillståndsprövningen. Däremot föreslås vägledning kring mest lämplig användning. Den vägledningen kan innehålla bedömning att exempelvis två användningar inte kan samexistera. Säkerhetsavstånd mellan vindkraftsanläggningar och fartygsstråk fastställs i tillståndsprövningen. Vägledningen är gjord efter en bedömning av sammanlagda, kumulativa effekter på olika intressen. Halvplanen kan endast uppdateras i samband med en fullskalig planprocess.
031.02	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Anslutningspunkter till transmissionsnätet liksom friluftslivsfrågor bör lyftas för framtida revidering av havsplanen.	Synpunkten noteras.
031.03	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Länsstyrelsen önskar också med detta yttrande bidra med ytterligare kunskap om natur- och kulturvärden. Bland annat är det viktigt att kablar in till land inkluderas i konsekvensbedömningarna, att beskrivningen av kumulativa effekter vid förflyttning av fisket ses över, liksom bullerpåverkan på fisk och tumlare under driftsfas. Det	Det finns i havsplaneringsskedet väldigt begränsad kunskap om potentiella kabeldragningskorridorer. Bedömningar av kablars effekter är därför svåra att göra i detta skede.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		finns idag osäkerheter om bland annat naturvärden knutna till bottensamhällen i norra Västerhavet liksom påverkan på yrkesfisket.	
031.03	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Det är angeläget att fler områden i havet pekas ut som riksintressen för energiproduktion. Länsstyrelsen anser samtidigt att redovisningen där allmänt intresse av väsentlig betydelse (energiproduktion) anges som prioriterad framför ett riksintresse (yrkesfiske) om detta påtagligt skadas inte är förenlig med bestämmelserna i miljöbalken.	Se svar 049.03.
031.04	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V352. Ansökan har påbörjats. Ansökan om tillstånd enligt lagen om Sveriges ekonomiska zon och lagen om kontinentalsockeln med tillhörande underlag har lämnats in till regeringen och ansökan om Natura 2000 tillstånd enligt miljöbalken 7 kapitlet 28 a §2 har lämnats till Länsstyrelsen i juni 2024. Länsstyrelsen har vidare beslutat i en begäran om arkeologisk utredning Länsstyrelsen bedömer utifrån nu tillgängliga underlag att byggnation av storskalig vindkraft inom V352 riskerar att medföra påtaglig skada på riksintresset Obruten kust enligt 4 kap 3 § miljöbalken liksom riksintresse friluftsliv enligt 3 kap 6 § miljöbalken. Kunskap saknas i nuläget om naturvärden. Länsstyrelsen hänvisar i övrigt vidare till pågående tillståndsprocess.	Synpunkten och kommentaren noteras. HaV bedömer att vindkraft kan etableras i området. Slutlig bedömning görs vid en eventuell tillståndsprövning då påtaglig skada på riksintresse obruten kust prövas.
031.05	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Inom område 356 (tidigare 355) som togs bort efter samrådet har Länsstyrelsen på uppdrag av regeringen berett en ansökan om tillstånd till vindkraftsparken Mareld. Yttrandet med beslutsförslag överlämnades till regeringen den 14 juni 2024. Länsstyrelsen har tillstyrkt Mareld. Länsstyrelsens bedömning är att Mareld är ett lämpligt område för havsbaserad vindkraft, att energiintresset väger tyngre än påverkan på yrkesfiske samt att E-området är tillåtligt med hänsyn till kulturmiljö. Detta torde innebära en annan bedömning än den nu föreslagna I planen. En anpassning av utbredningsområdet efter genomförda utredningar bör övervägas. Om hela parken får tillstånd kommer den fullt utbyggd ha en beräknad potentiell produktion på upp till 12 TWh per årV356, som tagits bort som E-område efter samrådet (då V355). Området har flera naturvärden.	Informationen noteras.
031.06	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V357. Ansökan har kommit in och väntas inom kort beslutas av regeringen. Länsstyrelsen anser att området i havsplanen bör överensstämma med den utbredning som utredningarna under prövningen lett fram till att området bör ha. I pågående tillståndsprövning för vindpark Poseidon är det Länsstyrelsens ställningstagande att påverkan på riksintresse högexploaterad kust enligt 4 kap 4 § miljöbalken från vindparken inte är större än vad som skäligen kan tillåtas.	Synpunkten noteras. I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
031.07	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V359. Ansökan bereds av Länsstyrelsen. Länsstyrelsen bedömer att E-området är tillåtligt med hänsyn till kulturmiljövärden. Kunskap saknas idag om bottensamhällen. Länsstyrelsen hänvisar vidare till pågående tillståndsprocess.	Synpunkten noteras.
031.08	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V359. här pågår prövningen av en ansökan om etablering av havsbaserad vindkraft i Sveriges ekonomiska zon. Den bereds av Länsstyrelsen på uppdrag av regeringen samt mark- och miljödomstolen inom den del som är belägen i territorialhavet. Ärendet planeras att kungöras tidig höst 2024. Länsstyrelsen bedömer att E-området	Kommentaren noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		är tillåtligt med hänsyn till kulturmiljövärden. Kunskap saknas idag om bottensamhällen. Länsstyrelsen hänvisar vidare till pågående tillståndsprocess.	
031.09	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	För alla områden behöver göras omfattande utredningar inför en ansökan om tillstånd för vindkraft. Det bör förtydligas varför vissa energiområden betecknas utredning och andra inte andra.	Användningen E(utr) syftar till områden som har större migrationskorridorer för fågel än närliggande områden. Här behövs mer kunskap för att förstå påverkan på flyttande fågel om flera av de områden som har användning E(utr) skulle realiseras. Texterna i planen har uppdaterats för att reflektera detta.
031.10	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	En mer nyanserad uppskattning av möjlig energiutvinning och dess samhällsekonomiska betydelse bör läggas till i planen för att öka förståelsen för hur målen med uppdraget kan nås beroende på hur många och vilka områden som realiseras. En sådan uppskattning, i relation till direkta och kumulativa effekter för olika värden och intressen, kan ge vägledning om vilka områden som är mest lämpliga att realisera: • Det bör framgå av havsplanen hur många TWh som behövs i varje havsområde för att nå målen. • HaV uppskattar energiutvinningen till 21 TWh årligen för Västerhavet. Denna uppskattning bör ses över i linje med vindkraftsbolagens ansökningar och eventuellt uppdateras i kommande revideringar av havsplanen. Vindkraftsbolagen har gjort en högre uppskattning av energiutvinningen på samma platser. Här kan HaV också ta stöd av Energimyndigheten.	Utifrån de osäkerheter som finns gällande planeringsunderlaget har havsplanen inte en bedömning av hur många TWh som behövs per havsområde. HaV utgår från Energimyndighetens schablonvärde som är framtaget i rapporten *Förslag till lämpliga energiområden för havsplanerna (Energimyndigheten 2023)*. Havsplanerna bedömer inte enskilda projekt, utan en potentiell utvinning från respektive yta utifrån schablonvärden.
031.11	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Havsplanen för ett bra övergripande resonemang om utmaningarna för samexistens i avsnitt 2.4. Samtidigt behöver den förklara mer hur Användning ska tillämpas jämfört med Särskild hänsyn. Om havsplanen ska vara en tydlig vägledning där Användning har företräde så måste relationen till Särskild hänsyn vara mer konkret vägledande. Vad som kan jämkas vid en tillståndsprövning behöver konkretiseras för de olika intressena. I kap 2 beskrivs exempelvis för energi/kultur att lokalisering och anpassningsåtgärder kan begränsa negativ påverkan. Samma skrivning finns inte för energi/natur, och bör kompletteras. För energi/friluftsliv framgår inte vad anpassningen kan bestå av. För kultur/sjöfart, kultur/yrkesfiske, natur/sjöfart är konsekvenser beskrivna, men inte vad som kan anpassas till vad. Vidare behöver redovisningen vara mer konkret på områdesnivå, vilket med fördel kan ske genom utveckling av redovisningen i områdestabellen.	De övergripande resonemangen om samexistens har utvecklats sedan granskningsversionen. Vägledning på områdesnivå har inte detaljerats på grund av havsplanens översiktliga skala.
031.12	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Anslutningspunkter bör lyftas som en viktig fråga som kan följas upp och utgöra underlag för en framtida revidering av havsplanen. För att underlätta den kommunala översiktliga planeringen är det önskvärt att havsplanen framöver blir tydligare med var på land som det kan vara aktuellt att ansluta föreslagna E-områden till transmissionsnätet. Länsstyrelsen har förståelse för att det pågår flera parallella processer kring denna fråga och att det i nuläget kan vara svårt att ge tydliga besked. För kommunerna utmed kusten kan detta dock skapa handlingsutrymme	Frågan om villkor kring distribution av lokalt producerad el ligger utanför havsplaneringsuppdraget. HaV förstår att frågan om kablar och ledningars effekter ställs. I havsplanen redovisas inte korridorer för exportkablar. Det finns ofta flera alternativa dragningar och vätgas kan vara alternativ energibärare för vissa områden. I förslagets bilaga med förutsättningar sammanfattas effekter av

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		och möjlighet till förberedelse av eventuella planeringsåtgärder. Om transmissionsnätet för eldistribution blir riksintresse behöver havsplanen uppdateras så att den ger vägledning kring hur avvägningar med eventuella motstående riksintressen kan göras.	kabeldragning generellt. Konsekvenserna för de specifika kablarna/ledningarna hanteras i tillståndsprocessen för kabelnedläggningen. När det gäller landanslutning arbetar Svenska kraftnät för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt. Kommuner har i sin översikts- och energiplanering möjlighet att vara proaktiva gällande var det enligt kommunen kan vara lämpligt att ha infrastruktur för att ta emot el från havsbaserad vindkraft.
031.13	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	För att läsaren ska förstå hur processen med utbyggnad av havsbaserad vindkraft går till i Sverige och i vilka skeden havsplanen har en roll att spela, behöver detta beskrivas med en kort text och gärna en figur. Det är en viktig utgångspunkt för tolkningen av planen.	Förutsättningsdelen för energi har uppdaterats med en beskrivning av hasplanens roll i tillståndsprocessen.
031.14	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	HaV avser att löpande följa upp och revidera planen utifrån uppdaterad kunskap. Ett antal analyser och underlag nämns som kommer att bli klara efter att havsplanen granskats. Det behöver framgå tydligare hur aktuell planen är. Därför vore det hjälpsamt med en sammanställning av kända behov av uppdateringar. Detta kan exempelvis ta inspiration från den planeringsstrategi som införts i 3 kap plan- och bygglagen om översiktsplanering.	HaV har sammanställt behov av vidareutvecklade kunskapsunderlag/arbete i det sammanfattande yttrandet som överlämnas till regeringen. I kommande arbete med uppföljning av havsplanerna kommer en mer löpande uppföljning och dialog kring behov av underlag, ändrade förutsättningar och planens aktualitet drivas på ett strukturerat sätt.
031.15	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Kumulativa effekter: Länsstyrelsen vill trycka på att det är på denna övergripande och strategiska skala som kumulativa effekter kan och behöver synliggöras. Eftersom tillståndsprövning görs i den ordning som ansökningarna inkommer, är det inte möjligt att i den enskilda prövningen se till vad en storskalig vindkraftsutbyggnad i norra Västerhavet innebär för havsplaneområdet och dess berörda kustlandskap som helhet. Länsstyrelsen är positiv till att granskningsförslaget innehåller tre olika planalternativ. HaV har på så sätt kommit längre i arbetet med kumulativa effekter, jämfört med samrådsförslaget. Det finns dockbehov att vidareutveckla beskrivningen, framför allt när det gäller landskap-kulturmiljö samt tumlare, fåglar och fladdermöss. Ämnesspecifika synpunkter finns under flera rubriker i detta yttrande. Havsplanen bör vägleda om i vilka avseende kumulativa effekter behöver redovisas och om lämpliga avgränsningar för vid vilka förutsättningar kumulativa avvägningar behöver göras. Detta behöver också inkludera kumulativa effekter tillsammans medangränsande planer i havsområden i grannländerna. Utredningar och de begränsningar som dessa lett fram till i pågående prövningar bör kunna utgöra ett underlag för beskrivningen av kumulativa effekter. Hav behöver fundera på hur beskrivningar av förslaget kan uppdateras utifrån beslutad utveckling av vindbruk.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och sammanlagda, kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också. Dialog kring gemensam bedömning av kumulativa effekter med grannländer kommer att fortsätta.
031.16	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Riksintressen: Redovisningen av vilka riksintresseanspråk som berörs har utvecklats i planens text och karta. I konsekvensbeskrivningen finns resonemang om påverkan på olika riksintressen och övergripande skrivningar om att dessa ska beaktas vidare.	Synpunkten noteras. HaV gör fortsatt bedömningen att havsplanens vägledning lämpligast bör ta sin utgångspunkt i mest lämplig användning, samexistens

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		HaV skriver i samrådsredogörelsen att vägledningen om vad som vidare behöver utredas är i första hand uttryckt genom mest lämplig användning inklusive utredningsområden, samexistens och särskild hänsyn. Det framgår dock inte av planen eller konsekvensbeskrivningen när det kan vara risk för påtaglig skada, vilket är ställningstaganden som kan förväntas i en vägledande strategisk plan. Detta riskerar att göra planen vilseledande. Ett av syftena med en havsplan är att ge stöd för bedömningar och avvägningar gällande statliga intressen i efterföljande processer. I de fallen behövs också vägledning för hur det bör utredas vidare i kommande prövningsprocesser och hur påtaglig skada kan minskas.	och särskild hänsyn och på så sätt ge stöd för bedömningar och avvägningar gällande statliga intressen i efterföljande processer inklusive hur det bör utredas vidare i kommande prövningsprocesser och hur påtaglig skada kan minskas.
031.17	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	E-områden som riksintresseanspråk: Länsstyrelsen delar HaV:s och Energimyndighetens bild att det är angeläget att fler områden i havet pekas ut som riksintressen för energiproduktion. Länsstyrelsen förutsätter att ett separat samråd för utpekande av anspråken som riksintressen inleds i samband med detta. Energimyndigheten har fått i uppdrag av regeringen att se över riksintresseanspråk för fossilfri energiproduktion och energidistribution. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast 25 oktober 2025. Det bör framgå i havsplanen hur processen ser ut efter 25 oktober 2025.	Utpekande av riksintresseanspråk sker i en separat process som genomförs av Energimyndigheten. Nya riksintresseanspråk utgör underlag i nästa havsplaneringsprocess.
031.18	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Allmänt intresse av väsentlig betydelse: Länsstyrelsen anser att redovisningen i granskningshandlingen där allmänt intresse av väsentlig betydelse (energiproduktion) anges som prioriterad framför ett riksintresse (yrkesfiske) inte är förenlig med bestämmelserna i miljöbalken. Enligt 4 § sista stycket havsplaneförordningen ska förslaget vara förenligt med 3 och 4 kap. miljöbalken. I en prövning med nuvarande lagstiftning och förutsättningar finns inget lagstöd för att ge ett allmänt intresse företräde framför ett riksintresse, om detta påtagligt skadas. Länsstyrelsen saknar en tydlig motivering till hur HaV anser att riksintresse yrkesfiske kan tillgodoses när planen i vissa områden lämnar företräde för det väsentliga allmänna intresset (energiproduktion). HaV behöver förtydliga hur riksintresse yrkesfiske påverkas och hur denna påverkan ska beaktas. Endast om två riksintressen står mot varandra är det tillåtet att göra avvägningen att skada ett riksintresse för att möjliggöra det andra. Det är därför önskvärt att havsplanen baseras på aktuella riksintresseunderlag så långt möjligt. Länsstyrelsen föreslår att HaV tar med en skrivning om att det pågår processer för att aktualisera riksintressen för energiproduktion, och att när riksintresseanspråk för energiproduktion pekats ut kan motstående riksintressen avvägas utifrån den mest lämpliga hushållningen med vatten. Utgångspunkten i den tillståndsprövning som länsstyrelsen gör enligt MB är det kunskapsunderlag som inlämnas i en tillståndsansökan. Havsplanen är vägledande. En tillståndsprövning kan alltså komma till en annan slutsats än havsplanen avseende avvägning mellan riksintressen. Planen nämner även föreskrifter som verktyg för att hantera hänsyn med mera, men inga nya föreskrifter är framtagna.	Se svar 049.03.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.19	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Riksintresse yrkesfiske: Det är oklart hur stor påverkan på yrkesfisket bedöms bli då den först anges som påtaglig i fyra områden (V352, V357, V359, V360) och sedan relativt stor i område V359. Det behöver tydligt framgå om och i så fall på vilket sätt energiområdena får en påtaglig skada på riksintresse för yrkesfiske. Vidare saknas en bedömning av de ekonomiska effekterna likt den som fanns i konsekvensbeskrivningen i samrådsversionen. Kunskapsunderlaget kommer framöver att förbättras och kunna användas till kommande revidering av havsplanen. Länsstyrelsen ser bland annat fram emot av att ta del av resultaten från SLU:s uppdrag avseende fördjupad analys om yrkesfiske. Länsstyrelsen konstaterar att den ekonomiska konsekvensen för yrkesfisket av energiutvinning i enskilda E-områden beror av vilka övriga områden som tas i anspråk, alltså den kumulativa effekten på fisket. Detta styrs av i vilken omfattning fisket kan flyttas till områden utanför det aktuella verksamhetsområdet, påverkan på bränsleförbrukning till följd av ökad gångtid till nya områden, landningshamnar och därmed påverkan på berörd beredningsindustri. Länsstyrelsen har även upphandlat en konsultstudie som kommer levereras i slutet av augusti med syfte att belysa dessa ekonomiska effekter.	I konsekvensbeskrivningen bedöms inte enskilda projekt utan effekter av att mest lämplig användning anges. Prövning av påtaglig skada görs i en eventuell tillståndsprövning. I förslaget till havsplan bedöms mest lämplig användning av områdena.
031.20	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V355/V356: Länsstyrelsens bedömning är att Mareld är ett lämpligt område för havsbaserad vindkraft, att energiintresset väger tyngre än påverkan på yrkesfisket. Av förslaget framgår att området är mycket viktigt för yrkesfiske. Det saknas dock uppgifter och beskrivningar av hur stor den samhällsekonomiska betydelsen av yrkesfiske är i förhållande till andra värden och behov, exempelvis det samlade ekonomiska och klimatmässiga värdet av tillkommande elproduktion och dess betydelse för arbetstillfällen och grön omställning av industrin.	Synpunkten noteras. HaV har gjort en samlad bedömning sett till uppdragets mål om att ge ökade förutsättningar för fosslilfri elproduktion och till yrkesfiskets behov av områden för yrkesfiske.
031.21	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V352: Det är oklart varför HaV efter samrådet ändrat detta till ett E-område från ett utredningsområde. I samrådsunderlaget framgår att det då var utredningsområde då försvarets intressen inte var färdigutredda. Det framgår dock inte av granskningsförslaget att någon ytterligare utredning är gjord. Länsstyrelsen vill också framhålla att det i norra Västerhavet saknas kunskap om eventuellt betydelsefulla områden för tumlare och fisk liksom naturvärden knutna till bottensamhällen.	Kriterier för utredningsområde har ändrats. Outredda försvarsintressen är inte längre ett kriterium för utredningsområden.
031.22	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Totalförsvar: Den samlade bilden av hur havsplanen påverkar totalförsvarets förmåga behöver beskrivas. I områden som är utpekade som utredningsområden för totalförsvarets intressen uppges det i havsplanen att risk för samlad kumulativ påverkan från energiutvinning på försvarsintressen ska beaktas och att det kan innebära begränsningar för utbyggnadens omfattning. Planen måste beskriva vad dessa begränsningar innebär och planförslaget utformas därefter. Havsplanen behöver vägleda kring hur kumulativa effekter ska beaktas och på vilka sätt samexistens är möjligt. Exempelvis bör beskrivas om det finns åtgärder som kan förbättra situationen, eller om det finns aspekter av vindkraftparkernas placeringar som underlättar eller försämrar möjligheten till samexistens med Försvarsmaktens verksamhet. Signalspaning kan påverkas av vindbruk, varför det behövs skydd mot	Planförslaget innehåller inga områden som är utredningsområden på grund av totalförsvarets intressen. Inom alla energiområden behöver en projektör ta särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. HaV har i havsplaneringsprocess inte givits möjlighet att bedöma samexistensmöjligheter med försvarsmaktens verksamheter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		elektromagnetiska störningar. Havsplanen behöver vägleda om hur denna risk kan beaktas och negativa effekter förhindras.	
031.23	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Sjöfart: och med utpekade energiområden minskar sjöfartens tillgängliga yta och riskerna för olyckor ökar. Havsplanen behöver ge mer stöd i hur risker för sjöfart i förhållande till energiområden bör beaktas, exempelvis genom vägledning kring anpassning av verksamhetsområden, riktlinjer för bedömningar av olycksrisker och vilka framtidsscenarier som bör beaktas. I havsplanen uppges att säkerhetsavstånd krävs för alla energiområden. Genom vägledning kan bedömningar i tillståndsprövningar bli mer likriktade. I havsplanen bedöms påverkan på sjöfarten vara relativt liten, under förutsättning att etablering av vindparker beaktar befintliga rekommendationer och behov av säkerhetsavstånd. Det behöver förtydligas vilka rekommendationer som avses och vilka behov av säkerhetsavstånd som finns. Havsplanen har kompletterats med vägledning i text om säkerhetsavstånd. Länsstyrelsen anser dock att plankartan på något sätt bör ange det ytanspråk inklusive skyddsavstånd som sjöfarten behöver för att fungera väl. Att inte indikera säkerhetsavstånd för sjöfarten i utpekade E-områden ger en missvisande bild av vilka områden som kan vara lämpliga för projektering av vindkraft. Det är önskvärt att det framgår i havsplanen hur de kumulativa effekterna på sjöfarten har beaktats av att flera vindparker byggs ut. Havsplanen behöver även utgöra ett stöd för hur kumulativa effekter på sjöfarten kan beaktas i kommande tillståndsprövningar. Havsbaserad vindkraft kan förutom att påverka sjötrafiken även påverka räddningsinsatser till havs. Havsplanen kan gärna lyfta frågan på lämpligt sätt.	I planeringen har hänsyn tagits till sjöfartens behov, även kumulativa. Frågan om påverkan på vinstersjöfartens av isbildningens effekter kopplad till havsbaserad vindkraft i Bottniska viken behöver beforskas och utredas mer. När det gäller kommunikation kring behov av säkerhetsavstånd har vägledningen förtydligats. HaV menar att det inte är ändamålsenligt att visa ett schablonmässigt säkerhetsavstånd i plankartan eftersom avståndet inta kan preciseras förrän vid en tillståndsprövning av ett vindkraftsprojekt.
031.24	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Naturmiljö. Det saknas text om Sveriges åtagande inom de regionala havskonventionerna Ospar och Helcom. Havsplanen behöver vidare ta hänsyn till målet om 10 % strikt skydd i Västerhavet, som regeringen ställde sig bakom i den nyligen presenterade havsmiljöpropositionen.	I bilagan planeringsförutsättningar redovisas *Handlingsplanen för Östersjön (BSAP 2030, Helcom*) resp. *Miljöstrategin för Nordostatlanten (NEAES 203, Ospar)* Havsplanen bidrar som underlag i arbetet med strikt områdesskydd. Genomförande sker inom ramen för havsmiljöförvaltningen.
031.25	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Flera stycken i beskrivningen av Västerhavet handlar om kustekosystemen utanför planområdet, som till exempel blåmusslor, ålgräs och påverkan av övergödning på tång och ålgräs. I stället bör det finnas texter om det som utmärker havsplaneområdet i Västerhavet som bubbel rev, maerl, hästmusslor och horn-koraller. Detta är känsliga och för Sverige unika naturvärden.	HaV har justerat texten om bottenpåverkan.
031.26	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V319 (Vangurads grund), V339 (Svabergsgrunden): Områden V319 och V339 har användningen Fn (försvar med särskilt hänsyn till natur). På dessa utsjöbankar finns dokumenterade höga naturvärden knutna till bottenmiljöer och båda områdena är prioriterade för att skyddas enligt länsstyrelsernas Strategi för skydd och förvaltning av marina miljöer och arter i Västerhavet. Länsstyrelsen avser att påbörja arbetet med att skydda dessa i början av nästa år (2025). Information om detta bör framgå i planen.	Beskrivning i planhandling har kompletterats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.27	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V357: Länsstyrelsen anser att området i havsplanen bör överensstämma med den utbredning som utredningarna under prövningen lett fram till att området bör ha. Det kan finnas en risk att en fullskalig utbyggnad av både V357 och V359 kan få en påverkan i form av barriäreffekter och kollisionsrisker för migrerande fåglar liksom undanträngningseffekter för sjöfåglar.	Utbredning i havsplanen tar inte hänsyn till behovet av säkerhetsavstånd mot fartygsleden. Det är olika principer för redovisning av projekt i ärenden och hur användning för energiutvinning redovisas.
031.28	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V359: Område V359 är bristfälligt undersökt när det gäller bottenmiljöer. Länsstyrelsen hänvisar vidare till pågående tillståndsprocess.	Synpunkten noteras.
031.28	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V360 (Bratten): Västra delen av Natura 2000-området Bratten, där område V360 ingår, är ett unikt område för Sverige och i stort sett det enda området i Västerhavet som är fritt från mänskliga aktiviteter på grund av djupet och avståndet till kusten. Länsstyrelsen bedömer utifrån nu tillgänglig kunskap att all fysisk påverkan i området innebär en risk att påverka värdena i området negativt. Regeringens tillåtelse kommer att behövas enligt 7 kap 29 § miljöbalken. Det bedöms som svårt att få ett Natura 2000-tillstånd. Havsplanen har i sin bedömning av påverkan på naturvärdena inte tagit hänsyn till att kablarna in till land kommer att behöva dras över Natura 2000-områdets kärnområde. Bratten är också utpekat som ett Ospar MPA (Marine Protected Area) vilket inte framgår av havsplanen.	Beskrivning i planhandling har kompletterats.
031.29	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	N- och n-områden: Havsplanen behöver förtydliga vad som avses med särskild hänsyn till naturvärden, till exempel vilken typ av hänsyn som behövs. I avsnittet om åtgärder, uppföljning och övervakning har man exempelvis inte med något om att skydda eller bevara befintliga bottenmiljöer, utan endast att dessa ska återställas efter intrång. Det är önskvärt att även förebyggande åtgärder inkluderas i vägledningen.	Kapitlet om åtgärder, uppföljning och övervakning i konsekvensbeskrivningen inkluderar åtgärder för att bl.a. förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa negativa effekter. Lokaliseringen lyfts som en viktig del liksom sk. micro-siting för att vid projektering i miljöskyddssyfte undvika skada på skyddsvärda naturtyper.
031.30	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	HaV har valt att prioritera bland förslagen till n-områden. Länsstyrelsen saknar motivering till varför n-områden norr och söder om Bratten inte finns med i havsplanen. Rimligtvis bör dessa områden omfattas av särskild hänsyn (n) beaktat bottenhabitat och konnektivitet. Området söder och norr om Bratten är, enligt rapporten Hur sprids de marina larverna i Skagerrak? av DHI, särskilt viktiga för larvspridningen till och från Natura 2000-området Bratten.	HaV bedömer att kunskapsunderlaget kring naturvärden söder om Bratten fortfarande är osäkert och att underlaget kring konnektivitet inte är tillräckligt för kvalificering som område med särskild hänsyn till höga naturvärden.
031.31	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Havsplanen anger att naturvärden som behöver skyddas även kan finnas i andra områden än N-områden. I beskrivningen av naturvärden i Norra Västerhavet bör det förtydligas att stora delar av havsområdet är dåligt undersökt, och att det finns förutsättningar för höga naturvärden även i områden som inte är utpekade som N. eller n-områden. I områden som idag är dåligt undersökta kan det därför behöva göras omfattande undersökningar i samband med prövningar av nya verksamheter.	Beskrivning i planhandling har kompletterats.
031.31	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Konsekvenser bottenmiljö: Det råder generellt stora osäkerheter om påverkan på bottenmiljöer i Norra Västerhavet då kunskapen om var olika naturvärden finns är bristfällig. Länsstyrelsen bedömer därför att Symphony19 har brister när det kommer till bottenmiljöer i Västerhavet. I energiområdena i Norra Västerhavet har endast en handfull provtagningar gjorts eller så saknas det helt, vilket gör att Symphony klassar naturvärdena som låga. Risken för påverkan på bottenmiljöer och arter som Helcom	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		och Ospar har identifierat som hotade respektive hotade och/eller minskande, har inte vägts in tillräckligt. Det är viktigt att tillräckliga undersökningar görs vid exploatering av områdena så att påverkan kan minimeras. Länsstyrelsen ser att konsekvensbeskrivningen för påverkan på bottenmiljöer behöver ses över för havsplaneområdet i stort. Vid bedömningen av vad effekten av energiområdena blir för bottenmiljöerna behöver följande aspekter vägas in: • Osäker förändring av trålning: Det är svårt att förutse hur trålningen totalt sett kommer att förändras om de utpekade energiområdena tas i anspråk för energiutvinning. Risken är att trålningen inte enbart kommer att intensifieras i andra redan trålade områden, utan kommer att flyttas till andra områden som inte har trålats på länge och som har högre naturvärden än de områden som bottentrålas idag. Ett exempel är området mellan Bratten och fastlandet. • Indirekt skydd i trålade områden: I områden som bottentrålas finns relativt stora trålrefuger som består av block och hällar som yrkesfiskarna undviker för att inte riskera att fastna med sina trålar. De hårdbottenmiljöer som finns där är därmed indirekt skyddade från fysisk påverkan idag. Därför finns höga naturvärden i Bratten, trots att området har trålats i stor omfattning under lång tid.	
031.32	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Arter som inte kan återkolonisera: På de djup som finns i Norra Västerhavet planeras för flytande verk som förankra på botten. I västra delen av havsområdet finns för Sverige unika naturtyper och känsliga arter, varav flertalet finns på Ospars lista över hotade och/eller minskade arter och habitat. Om dessa naturtyper förstörs under anläggningsfasen blir den negativa påverkan stor. Risken är hög att dessa arter inte kan återkolonisera.	Synpunkten noteras.
031.33	Länsstyrelsen i Västra götalands län	Påverkan från kablar: Bottenmiljöer påverkas negativt av de kablar som krävs för havsbaserad vindkraft, både de kablar som går in till land och de kablar som går mellan verken i energiområdet (om kablarna inte är flytande).	Osäkerhet kring anslutningspunkter och dragning av exportkablar gör det svårt att i havsplaneringen ta hänsyn till var kablar kommer att dras.
031.34	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Variation i påverkan från olika förankringsmetoder: Att belastningen från havsbaserad vindkraft på bottenmiljöer är proportionell mot anläggningsarealen eller energiområdets storlek stämmer inte för Västerhavet. Det har en stor betydelse för påverkan på bottenmiljöerna om fundamenten, ankare, kättingar och kablar placeras på bottnar där det finns skyddsvärda miljöer och arter eller inte.	HaV delar synpunkten att belastningen på bottenmiljöer inte kan bedömas fullt ut i den strategiska havsplaneringen. Mer detaljerade undersökningar och analyser görs vid prövning av enskilda projekt för havsbaserad vindkraft.
031.35	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Fisk: Avsnittet 5.2.5 Fisk och lekområden i miljökonsekvensbeskrivningen bör även ta upp migration av ägg och larver. Migrationen är viktig för flera arter på västkusten, bland annat sill och torsk. Dessa livsstadier är känsliga för påverkan av grumling och undervattensbuller. I havsplanen sägs att mycket i den samlade vetenskapliga evidensen talar för att tillförseln av vindkraftverk till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer. Detta behöver utvecklas med ett resonemang kring osäkerheterna om påverkan under driftsfas. Angiven referens i havsplanen hänvisar till studier på parker med mindre verk med mindre kapacitet och fasta fundament på grunda bottnar. Det som är aktuellt i Norra Västerhavet är flytande verk av betydligt större storlek. En studie (Cresci, 2023) på små torsklarver visade att driftsljud som	HaV har lagt till buller under drift till aktuell tabell i konsekvensbeskrivningen och text om förekomst av buller i form av sk. snapping events.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		motsvarar vindkraft ändrar torskens simriktning. Planen bör innehålla ett resonemang om hur detta kan påverka utbredningen av fiskpopulationer. På s. 44 bör HaV lägga till buller under drift i tabellen.	
031.36	Länsstyrelsen i Västra götalands län	Fågel och fladdermöss: Den fria korridoren för migrerande fåglar från Skagen till den svenska västkusten behöver vara tillräckligt stor. Korridoren behöver vara bredare än enbart farleden in till Göteborg. Sträckan är ett känt fågelsträck, inte minst för en stor mängd migrerande rovfåglar som är beroende av varma uppåtvindar för att skapa en tillräcklig flyghöjd, för att sedan ta den kortaste vägen över till Sverige. Det är därför viktigt att fåglarna tydligt uppfattar ett öppet stråk. Flyttstråket mellan Skagen och svenska västkusten kan även användas av migrerande fladdermöss, även om vissa inventeringar tyder på att migrationen är relativt liten. På grund av osäkerheter gällande fladdermössens migration över öppet hav bör försiktighetsprincipen råda i bedömningen av stråkets värde för fladdermöss. Länsstyrelsen instämmer i miljökonsekvensbeskrivningens skrivning om kumulativa effekter att det i planalternativ 1 finns stor risk för negativ påverkan på viktiga flyttstråk för fågel och fladdermöss. Havsplanen behöver ge ett stöd i bedömningen av hur E områdena tillsammans riskerar att påverka fågellivet i form av undanträngnings- och barriäreffekter samt kollisionsrisk, och vägleda om behov av anpassning. Det kan finnas en risk att en fullskalig utbyggnad av både V357 och V359 kan få en påverkan i form av barriäreffekter och kollisionsrisker för migrerande fåglar liksom undanträngningseffekter för sjöfåglar. Länsstyrelsen har ännu inte yttrat sig i prövning av vindkraftparken Västvind inom V359.	Regeringen har tillstyrkt ansökan för projektet Poseidon i motsvarande energiområdet V357. Energiområdet V359 har beteckningen (utr) för att utredning krävs kring potentiell sammanlagd, kumulativ påverkan tillsammans med område V357.
031.37	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Marina däggdjur: I avsnitt 5.2.3 Marina däggdjur i miljökonsekvensbeskrivningen anges ”Om hänsyn tas till när på säsongen anläggningsarbeten sker för att undvika skada och skadelindrande åtgärder används så bedöms effekterna på tumlare inte påverka populationerna negativt i Västerhavet.” Länsstyrelsen anser att slutsatsen är osäker eftersom konsekvenserna av en etablering av flera vindkraftparker är omöjlig att uppskatta med befintliga kunskapsunderlag. HaV bör belysa osäkerheterna kring bullerpåverkan i driftsfasen tydligare likt man gjorde i yttrande till Länsstyrelsen om vindkraftpark Mareld. I miljökonsekvensbeskrivningen står att det inte finns tillgängliga forskningsresultat om negativa effekter av undervattensbuller i driftsfasen. Länsstyrelsen anser att det är osäkert vilka effekter som driftljudet orsakar, och att det är viktigt att fortsatt följa resultaten från pågående forskning kring påverkan på däggdjur och fisk från undervattensbuller vid anläggning och drift.	HaV har justerat bedömningar för fisk och tumlare i linje med synpunkten.
031.38	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Landskapsvärden: Hänsyn till landskapsbilden har en särskild tyngd för norra Bohuslän eftersom denna kustzon omfattas av riksintresseområdet Obruten kust med dess samlade natur- och kulturmiljövärden. Utpekandet i kapitel 4 medför att avvägningen för vilka miljöeffekter som kan tillåtas redan är gjord av riksdagen. Till ej tillåten verksamhet räknas bland annat vindkraftverk och oljeriggar, vilka till följd av sin stora visuella påverkan bedöms kunna medföra stora negativa konsekvenser för riksintressets värdegrundade landskapskaraktär. Det är sekundärt att till exempel	Synpunkten och kommentaren noteras. HaV bedömer att det kan vara möjligt att etableras vindkraft i område, men att slutlig bedömning görs vid en eventuell tillståndsprövning då påtaglig skada på riksintresse obruten kust prövas.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		V352 är lokaliserat utanför den geografiska områdesgränsen för riksintresset, eftersom det är verksamhetens miljöeffekter som ska bedömas, i detta fall den stora visuella synbarheten.	
031.39	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Granskningshandlingen innehåller en tydlig konsekvensbedömning av visuell påverkan. Konsekvenserna bedöms mot värdeområden. och 4 kap-områden. Det framgår dock inte om det finns risk för påtaglig skada (eller ej) på riksintressen. Bedömningen av kumulativ påverkan från samtliga föreslagna E-områden på hela det berörda landskapets karaktär och värden lutar sig tydligt mot att V356/355 har strukits. Någon annan eller mer specifik bedömning sett till norra Bohuskustens särskilt höga bevarandevärden inom Obruten kust och Länsstyrelsens utpekade värdeområden görs inte, vilket är en brist. Planalternativ 1 anges ge en förhållandevis stor negativ effekt på landskapet inom norra Västerhavet. HaV:s bedömningar grundar sig i vindkraftverkens modellberäknade synbarhet från kusten. Resonemanget i planen ger en medelstor negativ effekt från E-område V359 och liten eller ingen effekt från de övriga E-områdena. Länsstyrelsens bedömning nedan grundar sig dels i E-områdenas synbarhet (kvantitativ faktor), dels i vilken grad utpekade landskapsvärden påverkas (kvalitativ faktor).	Synpunkten noteras. HaV bedömer att energiutvinning som lämplig användning dvs. att etablering av vindkraft kan vara möjlig. Tillåtligheten, även sett till 4 kapitlet miljöbalken avgörs i tillståndsprövningen.
031.40	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V352: Länsstyrelsen bedömer utifrån nu tillgängliga underlag att byggnation av storskalig vindkraft inom V352 riskerar att medföra påtaglig skada på riksintresset 4 kap 3 § Obruten kust. E-området ligger delvis inom territorialhavet, vilket riskerar resultera i en stor synbarhet och därmed dominanseffekt på den närliggande skärgårdskusten. Planen (sida 38) tydliggör att riksintresse enligt 4 kap 3 § miljöbalken ska vara skyddat mot vindkraftsetableringars miljöeffekter, men detta synes vara förbisett i konsekvensbedömningen för V352.	HaV har gjort en konsekvensbedömning för kulturmiljö baserat på riksintresseanspråk för kulturmiljövård samt Länsstyrelsernas utpekade värdeområden för kulturmiljö. Som ett komplement används riksintresset för Obruten och Högexploaterad kust i beskrivningarna där det är relevant. HaV menar att slutlig bedömning av påtaglig skada på riksintressen görs vid eventuell tillståndsprövning.
031.41	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V356: Länsstyrelsen har i tillståndsprövningen för vindpark Mareld bedömt konsekvenserna för landskap och kulturmiljö som liten-måttlig negativ konsekvens och att samexistens är möjlig.	Synpunkten noteras. Område V355 i samrådet som delvis överlappade med projektet Mareld har tagits bort i förslaget till havsplaner.
031.42	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V357: Med hänvisning till riksintresseområde Högexploaterad kust 4 kap 4 § miljöbalken, inom södra delen av Bohuslän, finns en större tålighet för denna typ av anläggningar. V357 har omformats så att det nu nästan överensstämmer med vindpark Poseidon. Berörda värdeområden kulturmiljö är Marstrand-Pater Noster och Västra Orust. I pågående tillståndsprövning för vindpark Poseidon är det Länsstyrelsens ställningstagande att påverkan från vindparken inte är större än vad som skäligen kan tillåtas.	Synpunkten noteras.
031.43	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V359: Med hänvisning till riksintresseområde Högexploaterad kust 4 kap 4 § miljöbalken, inom södra delen av Bohuslän, finns en större tålighet för denna typ av anläggningar. V359 har krympt ut från kusten vilket är bra med hänsyn till lokalboende, men innebär i övrigt en obetydlig förändring mot utpekade hänsyn för landskap och kulturmiljö. Berört värdeområde kulturmiljö är Norra Kattegatt. Länsstyrelsen bedömer att E-området är tillåtligt med hänsyn till kulturmiljövärden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.44	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	V360: Reduceringen av V360 efter samrådet gör ingen märkbar skillnad för parkens visuella påverkan. E-området bedöms ge visuell påverkan på utpekade värden, främst riksintresse Obruten kust, dock med mindre negativa konsekvenser jämfört med V352.	Synpunkten noteras. Påverkan på kulturmiljö redovisas som marginell i den slutliga konsekvensbedömningen.
031.45	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Kulturmiljö: Planeringsunderlaget för kulturmiljövärden enligt regleringsbrevsuppdrag (RB2021:3B4) har övergripande tillämpats på ett bra sätt. Länsstyrelsen ser dock att en mer ingående analys behöver göras i sammanhang där det är särskilt motiverat, till exempel för miljöer med hög känslighet men framför allt vad gäller bedömning av kumulativa effekter för landskap-kulturmiljö. Detta gäller för hela norra Västerhavet, utöver vad som skrivs om den generellt stora visuella påverkan. Planalternativen väger inte i tillräcklig mån in de större och mest tydliga målkonflikterna. Utifrån ett strategiskt planeringsperspektiv bör de högsta sammantagna värdena vara utgångspunkten för vilka kumulativa effekter som kan accepteras.	HaV vidareutvecklar skrivningar och analyser kring påverkan på kulturmiljö, inklusive de kumulativa bedömningarna. Planalternativen i granskningsversionen har utgått och ersatts med scenarier.
031.46	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Ingående värden i resonemanget bör vara dels värdeområden för kulturmiljö, dels de två kap 4-områdena (Obruten och Högexploaterad kust). Värdenas olika tålighet och känslighet för visuell påverkan behöver analyseras utifrån vilka landskapsutsnitt som har mest samlade värden. Vidare bör utredas hur E-områdena och parkerna kan utformas för att reducera eller mildra den visuella påverkan på kusten. Ett exempel är E-område V352 i kombination med V360 (Obruten kust). Utifrån detta behöver konsekvensbedömningens övergripande slutsatser ses över. Det är motsägelsefullt att V352 bedöms ha stor negativ effekt för kulturmiljö (figur 52), samtidigt som samma E-område bedöms ha liten effekt på landskap (figur 51). De hänsynsbehov som finns kopplade till kustens kulturmiljöer består av viktiga vyer, siktlinjer och visuella samband i landskapet, ofta relaterat till helt eller sektorsvis fria havshorisonter. Slutsatsen att hög synbarhet ger stor negativ effekt är en bra utgångspunkt för konsekvensbedömning. Likväl är det väsentligt att konsekvensbedömningen balanseras mot kvalitativa värden för både kap 3 och 4 miljöbalken.	HaV använder sig av riksintresseanspråk för kulturmiljövård samt länsstyrelsernas utpekade värdeområden för kulturmiljö. Riksintresse *Obruten* resp. *Högexploaterad kust* används som ett komplement i beskrivningarna av effekter på kulturmiljö där det är relevant. HaV uppmanar till utveckling av en framtida landskapskaraktärsanalys för att fånga värden bättre, samt dess känslighet. Parkutformning som åtgärd för minskad påverkan har lagts till. Konsekvensbedömning för kulturmiljö och landskapsbild är olika analyser baserade på olika underlag, därmed viss skillnad i bedömningen. HaV har dock sett över och reviderat bedömningarna.
031.47	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Friluftsliv: För riksintresse friluftsliv enligt 3 kap. 6 § miljöbalken bedöms de negativa konsekvenserna fortsatt bli stora till måttliga. Det finns en stor variation av friluftsvärden som skyddas inom dessa riksintressen. För några aktiviteter är naturens orördhet och utblicken mot den orörda horisonten ett viktigt upplevelsevärde. I stora delar av området kommer den fria horisonten inte längre vara synlig och då inte heller en del av upplevelsevärdet. Länsstyrelsen bedömer att för friluftsaktiviteter som har mervärden av utblick över vattnet medför energiområdena fortsatt en stor negativ påverkan i delar av Västerhavet, framför allt när det gäller V352 där det finns en risk för påtaglig skada på riksintresset. HaV behöver förtydliga sin bedömning av det. Det är viktigt att beakta de kumulativa effekter energiområdena får vilket ökar den visuella påverkan. I en senare revidering av havsplanen behöver HaV arbeta in friluftslivsfrågorna tydligare kopplat till landskapsbild.	HaV förtydligar sin bedömning för friluftslivet kopplat till vilka värden som kan komma att påverkas. Bedömning av kumulativa effekter har utvecklats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.48	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Miljökvalitetsnormer: Påverkan på miljökvalitetsnormerna ska redovisas per bedömningsområde (enligt havsmiljödirektivet) i stället för på en nationell skala. Omfattningen av E-områden samt den teknik som kan förväntas användas skiljer sig och ger troligen inte samma påverkan i de olika havsområdena. Även tänkbara kabelkorridorer bör inkluderas för en korrekt bedömning. För Västerhavet skiljer sig antalet energiområden stort mellan de olika planalternativen. Det framstår då som orimligt att bedömningen för exempelvis undervattensbuller blir densamma för samtliga planalternativ. Länsstyrelsen ställer sig frågande till bedömningen i miljökonsekvensbeskrivningen av D3C1 - Fiskeridödlighet hos kommersiellt nyttjade arter, att samtliga planalternativ bedöms ha ingen effekt. En utbyggnad av samtliga områden i planalternativ 1 bör kunna få en effekt på fiskeridödligheten. Det bör framgå hur bedömningen är gjord. Havsplanerna anses inte ha några betydande effekter vad gäller havsmiljödirektivets deskriptorer D2 – främmande arter, D5 – övergödning, D8 – koncentration och effekter av farliga ämnen och D10 – marint skräp. Det behöver framgå i konsekvensbeskrivningen vad bedömningen är grundad på. Negativa effekter på vattnet i Västerhavet utifrån hydrografi är inte möjligt att bedöma i nuläget då HaV väntar på underlag från SMHI. SMHI flaggar dock för att det potentiellt kan innebära stora negativa förändringar för hydrografin i Västerhavet, särskilt ur ett kumulativt perspektiv. Det är därför viktigt att detta följs upp och att lokal och regional påverkan utreds utifrån föreslagna E-områden.	HaV justerar så att bedömningen enligt havsmiljödirektivet görs per havsplan och per bedömningsområde. HaV har lagt till risken för spridning av främmande arter D2 i HMD-bedömningen.
031.49	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Konsekvensbeskrivningen: För Västerhavet skulle bedömningarna av konsekvenser behöva göras per havsområde. Det är stora skillnader mellan Norra och Södra Västerhavet, både när det gäller geografiska förutsättningar (djup, bottensubstrat, avstånd från land), nyttjande och naturvärden. Det är viktigt att begrepp används konsekvent så att läsaren kan jämföra de olika alternativens effekt och påverkansgrad: • I text, exempelvis på sida 176, står om kumulativa effekter medan denna terminologi inte används i bedömningsmatrisen. • I miljökonsekvensbeskrivningens Jämförelse planalternativ, sida 176 liksom sida 184, är det viktigt att konsekvent ange om det är en positiv eller negativ effekt. Att endast skriva liten effekt blir otydligt för läsaren. • För den aggregerade bedömning av effekter per planalternativ i Västerhavet (Tabell 15 sida 147) behöver framgå vilka kriterierna är för de olika effektklasserna för respektive bedömningsaspekt, och om de är jämförbara. Länsstyrelsen saknar en slutsats i form av en bedömning av alternativen i förhållande till bedömda konsekvenser, målet om energiförsörjning, och om de är förenliga med miljökvalitetsnormer och miljömål.	HaV har försökt vara tydligare med om det är en negativ eller positiv effekt som åsyftas.
031.50	Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Konsekvenser för klimat och regional utveckling: Länsstyrelsen saknar ett tydliggörande av miljömässiga och ekonomiska risker med att inte tillräckligt snabbt etablera anläggningar som producerar fossilfri el. Detta utgör en förutsättning för att uppnå klimatmålen. I förlängningen kan vindkraften även ha positiv inverkan på det	Ambitionen är att dessa aspekter ska lyftas in tydligare i bedömningen under "energi".

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		marina ekosystemet genom att bidra till att sänka den globala uppvärmningen, och på så sätt bidra till bevarande av biologisk mångfald. Tillgång till el är en förutsättning för att industrin i Västsverige ska klara den gröna omställningen och även för nyetableringar i länet, för sysselsättning och konkurrenskraft. Bedömningen är att det totala elbehovet nära dubbleras till 2030 och att det sedan kommer att öka minst lika mycket till innan länet blir fossilfritt cirka 2045.	
043.00	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Plankarta: I nuläget utgör kartan ett underlag för att skildra vilka aktörer som kan behöva samrådas med vid tillståndsprövningar. Det är av stor betydelse att statens planhandlingar tillgängliggörs. Förslagsvis kan handlingar och karta få en kortare sammanfattning, samt att det även går att beställa i tryckt format, eller att det finns förklarande videoklipp på hemsidan.	Det finns videoklipp om granskningsförslaget. HaV ser över möjligheten till ytterligare information i videoformat.
043.01	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Riksintresse högexploaterad kust: Områden av riksintresse enligt 4 kap MB handlar om bevarande och nyttjande av kustområdena för friluftsliv och turism, vilket Länsstyrelsen anser ska synliggöras i plankartan, likt andra riksintresseområden som redan finns med bland GIS-lagren.	Synpunkten noteras. Riksintressen enligt 4 kapitlet miljöbalken finns med som tändbart lager bland planeringsförutsättningarna i webbkartan samt redovisas i planhandlingens bilaga om planeringsförutsättningar.
043.02	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Kulturmiljö: Tack vare kustplanearbetet finns lokala analyser över länets kulturmiljövärden som direkt kommer till nytta i samband med planläggning i kust- och skärgårdsmiljön. Detta material kan göras än mer tillgängligt via havsplanen, förslagsvis genom en länk via kartan. Ett regionalt värdeområde tangerar i liten utsträckning havsplaneområdet [Ö220], varför beteckningen ”N” skulle kunna kompletteras med ett litet ”k”. Se kartillustration i yttrande.	HaV ser över möjlighet att länka till materialet på ett tydligare sätt. I denna planeringsomgång används särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden endast för områden med användning energiutvinning.
043.03	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Det kan noteras att de grå markeringarna utanför havsplan för elöverföring respektive sjöfart är svårutlästa, med samma färg som kommungränserna. De bör kunna synas bättre då de kan utgöra en samordningsfråga inom ramen för tillståndsprövningar.	Synpunkten noteras. HaV tar med sig frågan för framtida utvecklingsarbete.
043.04	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Generellt kan behov av utrymme för elöverföring förtydligas, förslagsvis så som redan görs i markanvändningskartor. Inom riksintressesystemet används bland annat lämpliga framtida anspråk, påverkansområden samt influensområden.	HaV instämmer att kabelkorridorer för exportkablar eller punkter för landanslutning utgör viktiga markanspråk. Det är dock inte ändamålsenligt att redovisa sådana i plankartan. Det finns flera alternativa dragningar och det kan även bli aktuellt med distribution i form av vätgas. Därför är det inte ändamålsenligt att redovisa anspråk i kartan.
043.05	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Det vore positivt om ett arbete inleddes där HaV hade i uppdrag att i högre grad synkronisera den statliga havsplanekartans utformning med de kommunala kartmodellerna inom översiktsplanering. Inom ramen för en digitaliserad samhällsbyggnadsprocess vägleder Boverket i hur översiktliga mark-och vattenanvändningskartor ska utformas (ÖP-modell 3.0) och Lantmäteriet ansvarar för att tillgängliga plankartor nationellt. Vid kommande uppdatering av Havsplanen vore det givande med ett GIS-samarbete mellan HAV, Länsstyrelserna, Boverket och Lantmäteriet.	Synpunkten noteras. HaV tar med sig frågan för framtida utvecklingsarbete.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
043.06	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Beskrivning av konsekvenser har utvecklats, vilket är positivt. Länsstyrelsen ser underlaget till MKB med siktstudier som ett betydelsefullt underlag i dialogarbetet och efterföljande prövningar, även om varje enskild prövning kan komma att behöva utreda egna minsta hänsynsavstånd för att undvika att kraftparker visuellt dominerar eller konkurrerar med kulturmiljöer på land. Vi noterar att det råder flertalet osäkerhetsfaktorer som kommer att falla in på respektive ärende, vilket är förståeligt i nuläget men gör prövningarna mindre förutsägbara.	Synpunkten noteras.
043.07	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Det är väl genomtänkt att det finns uppdrag om att MKB ska uppdateras vart åttonde år, med samma periodicitet som a jour hållandet av riksintressen. Förutsättningarna är goda för att MKB blir en levande process och effekter kan följas upp i takt med att kunskapen ökar. En uppmuntran är ett ökat fokus på positiva effekter, indirekta på längre sikt, där den alstrade energin från vind tillförs elnätet. Vad kan uppstå för konsekvenser om energibehovet behöver tillgodoses på andra sätt? Vad kan det innebära för resursåtgång, risker eller effekter för städers och näringslivets utveckling?	HaV har utvecklat beskrivningen av positiva effekter. Samtidigt måste en rimlig avgränsning av systemperspektivet göras för konsekvensbeskrivningen.
043.08	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Det noteras att denna del av planhandlingen nu finns i Del 7, vilket ses som en bra ändring, även om begreppet ”bilaga” inte är nödvändigt. Om efterföljande skeden förväntas ta till sig särskilda avsnitt ur pdf-material är en rekommendation att tillhörande textstycken nås direkt via kartan.	Synpunkten noteras. HaV tar med sig frågan inför framtida utvecklingsarbete.
043.09	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Det är inte lämpligt att planen beskriver farleder som utredningsområden om det inte finns en mycket tydlig förklaring till orsakerna. Det vore önskvärt att redan i plankartan kunna utläsa hur sjöfartens utredningsområde bör tolkas. Exempelvis att det framgår vad Trafikverket/ Sjöfartsverket ser för behov av området framgent, kommer det utgöra ett riksintresse eller ej?	Synpunkten noteras. Att fartygstråken anges om utredningsområden framgår av plantexten. I webbkartan fås informationen om man klickar inom ett område där det finns ett utredningsområde sjöfart ligger.
043.10	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Som nästa steg inför beslut behöver statens anspråk på långsiktigt lämpliga områden för energiutvinning utses till riksintresse för energianläggningar av Energimyndigheten, inte enbart ha status som allmänt intresse. Detta framfördes i samrådsskedet och vidhålls fortsatt.	Synpunkten noteras.
043.11	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Planen och vad staten förordar för lämpliga lokaliseringar tolkas tvärsektoriellt vid olika prövningar. Länsstyrelsen Östergötland handlägger just nu ett ärende för havsbaserad vindkraft, projekt ”Dyning” (ärendenummer 500-1840-2024), där den nya versionen av havsplanekartan för Östersjön får direkt tillämpning i den fortsatta processen inför regeringens beslut. Det ansökta projektet sammanfaller endast till en mindre del med ett ”E”-område i havsplanen. Trafikverket framför i aktuellt ärende att farleden behöver respekteras, men utifrån plankartan kan det tolkas som att det finns visst utrymme för förändring. Havsplanen nämns inte av HaV när prövningen remitteras. Den bör hänvisas till i yttranden för att tillämpas som vägledande. Nästa steg skulle kunna vara att kommunerna uppmuntras, genom statliga medel, att i sin planering ta ställning till statens anspråk (stat- och kommundialog), och behandla ställningstaganden om olika anspråk i eget havsterritorium. Förslagsvis kunde så ske inför nästa fas av kommunala planeringsstrategier (ca 2026), som äger rum under	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		mandatperiodernas första halva. En ny generation aktuella översiktsplaner för kust- och havsområden som antas efter beslutad ny statlig havsplan skulle skapa mer förutsägbarhet för det territorium där kommunalt planmonopol och statlig planering överlappar.	
043.12	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Länsstyrelsen lyfter medskick som framförts av tjänstepersoner på Norrköpings kommun. Havsplanerna har väl formulerade mål för en hållbar utveckling. Föreslagna områden för energiutvinning i Östersjön, (Ö272) och (Ö276), föranleder inte några synpunkter då de ligger långt utanför Norrköpings kommungräns. Det som kan utvecklas är synliggörande av Norrköpings hamn i planhandlingarna, där en god tillgänglighet till och från hamnen måste förespråkas. En tydlighet behövs kring hur riksintressen spelar in i havsplanerna, det ska gärna gå att förstå från kartan vilket riksintresse som är högst prioriterat. Länsstyrelsen delar dessa synpunkter.	Områden Ö272 och Ö277 har tagits bort i det förslag som lämnas till regeringen på grund av konflikt med försvarets intressen i Egentliga Östersjön. I HaV:s kartverktyg går det att se riksintresseanspråk och riksintressen i plankartan.
140.00	Malmö stad	Malmö stad ser ett stort behov av ökad lokal energiproduktion i Skåne där elproduktionen från vindkraft behöver öka för att tillgodose hushållens och näringslivets nödvändiga och växande behov av energi till rimliga kostnader i södra Sverige. Malmö stad är därför positiv till att Havs- och vattenmyndigheten pekar ut fler områden för energiutvinning i detta förslag om ändrade havsplaner. Det skapar större möjligheter för havsplanerna att vara vägledande för den omfattande och skyndsamma utbyggnad av havsbaserad vindkraft som krävs för att säkerställa en hållbar och leveranssäker elförsörjning.	Synpunkten noteras.
140.01	Malmö stad	Malmö stad ser positivt på att Lillgrund fortsatt redovisas som allmänt intresse för energiutvinning, men där Malmö stad saknar en beskrivning av områdets utvecklingspotential. I Malmö stads översiktsplan anges att Lillgrund ska kunna expandera geografiskt. I havsplanen beskrivs att förändringar av Lillgrund bör beakta olika aspekter, men i kartan är området begränsat till nuvarande etableringsområde. Malmö stad anser därför att ett större område bör anges kring Lillgrund för energiutvinning.	Synpunkten noteras. I förslaget som lämnas till regeringen har vägledningen kompletterats med vägledning om att inflygningsområdet till Kastrup behöver beaktas vid en förändring. Ingen utökning av området som motsvarar Lillgrund har bedömts i havsplaneringsprocessen.
140.02	Malmö stad	Malmö stad är starkt kritiska till att Sjollen (tidigare betecknat Ö298) utgått som allmänt intresse för energiutvinning i havsplanen. Området har länge varit utpekat som prioriterat för större vindkraftsetableringar i översiktsplanen för Malmö. Områdets potential för elproduktion har också stor betydelse för möjligheten att skapa ett leveranssäkert elsystem som levererar förnybar el till Malmös boende och näringsliv, vilket det finns högt uppsatta mål om i kommunens miljöprogram och energistrategi. Ur ett klimat- och energistrategiskt perspektiv är det därför av stort intresse för Malmö att det skapas bättre förutsättningar för etablering av havsbaserad vindkraft vid Sjollen genom att området pekas ut som prioriterat för energiutvinning i havsplanen.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i granskningen kvarstår.
140.03	Malmö stad	Malmö stad anser att Havs- och vattenmyndigheten även bör beakta befintliga och planerade möjligheter för nätanslutning för havsbaserad vindkraft i framtagandet av förslag på områden för energiutvinning i havsplanerna. Skåne är i stort behov av att lokal elproduktion etableras snarast och möjligheten till nätanslutning påverkar ett	Havsplanen ser på lämpligheten för energiutvinning utifrån en nationell helhetssyn. Att planera energiutvinning i Öresund ses som olämpligt utifrån det planerade områdesskyddet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vindkraftsprojekts tidplan kraftigt. Sjollen har en nästintill unik möjlighet till skyndsam elproduktion inom elområde 4 genom närliggande anslutningsmöjligheter i Barsebäck. Detta möjliggör för snabb och samhällsekonomiskt effektiv etablering av havsbaserad vindkraft. Detta är särskilt betydelsefullt eftersom regionens elsystem idag är en av de sämst balanserade i Europa. Även förutsättningarna för praktisk genomförbarhet och utbyggnadstakt bör beaktas där exempelvis områden för energiutvinning närmre kusten och där det är grundare skulle kunna prioriteras. Malmö stad är även kritiska till att Havs- och vattenmyndigheten lägger så mycket vikt vid ett eventuellt framtida områdesskydd med konsekvensen att området vid Sjollen inte föreslås som prioriterat eller ens som utredningsområde för havsbaserad vindkraft. Detta trots att myndighetens uppdrag och havsplaneringsförordningen anger att kommuners avsikter om framtida användning av havsområdet ska vägas in och att Havs- och vattenmyndigheten ska ta hänsyn till lokala behov relaterat till principen att ”Förvaltningen bör vara decentraliserad till lägsta tillämpbara nivå”. Att kommunen har visat tydliga avsikter för området vid Sjollen i översiktsplanen för Malmö, samt det lokala behovet av utökad elproduktion bör enligt Malmö stad väga tungt i utarbetandet av havsplanen. Avslutningsvis, att Havs- och Vattenmyndigheten väger bort Sjollen för energianvändning utan att en plats- och objektspecifik miljökonsekvensbeskrivning är genomförd, borgar inte heller för en avvägning som utgår från samhällets och naturens fullständiga behov och konsekvenser. Malmö stad menar, som Havs- och vattenmyndigheten också konstaterat, att natur- och kulturmiljöintressen både kan samexistera med vindkraft samt bidra till marina habitat. Botten påverkas inte heller permanent av vindkraftsetableringar då den efter vindkraftverkens livslängd går att återställa. Med det sagt ska påverkan på naturvärden av en vindkraftsetablering i området självfallet nogsamt studeras och åtgärder för att mildra och även kompensera negativa effekter ska krävas vid ett genomförande. Även anpassningar kan behöva vidtas för att möjliggöra olika användningars samexistens.	
140.04	Malmö stad	Malmö stad noterar att det inte införts någon vägledning för klimatanpassning mot havsöversvämning efter samrådet, trots de påtagliga effekterna längs Skånes kust av de pågående klimatförändringarna. Det är av största vikt att utveckla ett nationellt förfarande för ett sammanhängande kustskydd till Sveriges kust och kustkommuner. Marin sandutvinning för strandfodring av erosionsdrabbade stränder är ett viktigt redskap i exempelvis Nederländernas och Danmarks nationella klimatanpassningsstrategier. Behovet åtföljs av utpekanden av stora områden i ländernas havsplaner. I Sveriges havsplaner finns endast en handfull mycket små områden utpekade för sandutvinning och ur havsplanerna går det inte att utläsa vad utvunnen sand från dessa områden förväntas räcka till. Malmö stad menar att havsplanerna och dialogen kring dem hade gynnats av ett tydligare underlag för sandutvinning där bedömda behov legat till grund för utpekade områden.	Synpunkten noteras. Ingen ytmässig förändring föreslås för sandutvinning. Planeringen baseras på rapporten *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige, rapport 2017:05, Sveriges geologiska undersökning*.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
140.05	Malmö stad	Malmö stad konstaterar att Havs- och vattenmyndigheten har genomfört en omfattande konsekvensbeskrivning och där Malmö stad är positiv till att förslagen till ändrade havsplaner i allmänhet syftar till att bidra till Sveriges fossilfria energiförsörjning genom utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Det är också positivt att Havs- och vattenmyndigheten redogör för hur havsbaserad vindkraft skapar förutsättningar för elektrifieringen av sektorer med stort klimatavtryck, så som transportsektorn och olika industrier. Malmö stad anser dock att andra positiva effekter av havsbaserad vindkraft inte beskrivs i tillräcklig omfattning i förslagets konsekvensbeskrivning. Den förnybara elen från havsbaserad vindkraft främjar till exempel inte bara näringslivets gröna tillväxt utan innebär också lägre elräkningar för privatpersoner. I nuläget är Malmö och Skåne beroende av överföring av el från norra Sverige och andra länder och en ökad självförsörjningsgrad i södra Sverige skulle därför även stärka regionens resiliens. En leveranssäker elförsörjning utgör även en viktig del av Sveriges totalförsvar, vilket enligt Malmö stad bör beaktas i avvägningen om den havsbaserade vindkraftens påverkan på försvarets intressen i havsområdet i större utsträckning. Därför menar Malmö stad att konsekvensbeskrivningen skulle må väl av att utvidgas för att fånga ett större och bredare samhällsperspektiv.	Synpunkten noteras. Redogörelsen för nyttoeffekter har utvecklats i konsekvensbeskrivningen till det förslag som lämnas till regeringen.
140.06	Malmö stad	Malmö stad vill återigen lyfta att Riksintresset för högexploaterad kust skapar svårigheter att utveckla de kustnära tätorterna. Riksintresset bygger enligt värdebeskrivningen på att ”kustområdenas naturskönа och kulturellt intressanta områden har ett särskilt stort värde för rekreation och turism för den breda allmänheten och att dessa värden ska skyddas mot exploatering som gör att de går förlorade”. Malmös kuststräcka omfattas av riksintresse högexploaterad kust trots att stora delar av sträckan är modifierad och aktivt används och utvecklas för urban markanvändning. Riksintresset behöver enligt Malmö stad uppdateras så att det framöver inte skapar omotiverade hinder för tätortsutveckling.	Synpunkten noteras.
140.07	Malmö stad	Malmö stad vill påpeka värdet av att beakta grannländernas planer för havsutveckling. Det är särskilt viktigt för havsplaneringen i Öresund där Danmark ligger nära. Det går inte att utläsa om det under arbetet med havsplanen har skett ett sådant utbyte med Danmark eller vilka vindkraftsplaner de har i angränsande delar av havet. En sådan samordning är nödvändig för att skapa en helhetsbild över sundets utveckling och skulle ge ett mer heltäckande och adekvat beslutsunderlag. Den samlade bilden skulle kunna påverka Sveriges ställningstaganden.	Samordning med grannländer har gjorts genom Esbo-samråd.
140.08	Malmö stad	Processen att bygga havsbaserad vindkraft är i nuläget väldigt omfattande och tar i Sverige lång tid jämfört med våra grannländer. Desto tidigare som projektering av vindkraft kan få stöd i havsplanerna desto bättre. Malmö stad ser dock en risk att de ändrade havsplanerna inte kommer ha en så stor påverkan på utbyggnadstakten av havsbaserad vindkraft eftersom etableringar ändå kräver omfattande tillståndsprövningar av mark- och miljödomstolen eller regeringen. När det gäller vindkraft i territorialvatten kan kommuner dessutom stoppa etableringar genom	Synpunkten noteras. HaV har tydliggjort havsplanens roll i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kommunalt veto. För att bidra till målet om 120 TWh årlig energiutvinning till havs anser därför Malmö stad att Havs- och vattenmyndigheten bör belysa behovet att påskynda utbyggnadstakten av havsbaserad vindkraft på fler sätt än genom havsplanerna.	
140.09	Malmö stad	Öresund har ett rikt marint djur- och växtliv som både är unikt och känsligt. Sundet har stor betydelse för rekreation, naturupplevelser, fysisk aktivitet, lärande samt för det marina näringslivet. Malmö stad ser ett behov av att aktivt verka för att långsiktigt säkerställa havets ekosystemtjänster och utreda fler skyddade områden i Malmös havsområde samtidigt som andra viktiga funktioner, såsom vindkraft, Öresundmetro och kustskydd, kan fortsatt utvecklas.	Synpunkten noteras.
140.10	Malmö stad	Behovet av koldioxidlagring är stort för att minska klimatutsläppen från samhället och där SGU:s beräkningar visar att det finns en betydande kapacitet i Östersjöns och Öresunds berggrund. Malmö stad välkomnar därför att havsplanerna kompletterats med områden för koldioxidlagring.	Synpunkten noteras.
140.11	Malmö stad	Malmö stad ser ett behov av en sammanställning av föreslagen elproduktion per elområde. En sådan sammanställning i kombination med behoven hade kunnat kasta nytt ljus över prioriteringar i havsplanerna.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen till det förslag som lämnas till regeringen har kompletterats med en översiktlig analys relaterad till elområden,
140.12	Malmö stad	Malmö stad anser att det är av yttersta vikt att Öresundsmetron inkluderas i Östersjöns havsplan som ett utredningsområde mellan prövostenen i Köpenhamn och Västra Hamnen i Malmö. Detta påtalades även vid samrådet. Eftersom Öresundsmetron är av stor vikt för såväl Malmö stad som regionen behöver det säkerställas att havsbaserade utvecklingsprojekt i Öresund inte försvårar dess genomförande.	Det pågår ingen nationell planering för en sådan förbindelse. Därför redovisa inget utredningsområde i planförslaget.
002.01	Markaryds kommun	Förslaget till ändrade havsplaner påverkar inte Markaryds kommuns geografiska områdesansvar. Däremot kan våra invånare påverkas av åtgärder i andra kommuner, framför allt utmed Laholmsbukten i Södra Västerhavet. Av förslaget framgår dock att i det berörda området föreslås att natur och sjöfart ges företräde framför energiutvinning. Vidare föreslås att natur samt riksintresseanspråk sjöfart ges företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. Användningarna bedöms inte kunna samexistera. Markaryds kommun har inget att erinra mot denna bedömning.	Synpunkten noteras
012.00	Markaryds kommun	Markaryds kommun anser att förslaget är väl genomarbetat och ger goda förutsättningar för att hantera de motstående intressen som kan föreligga. Detta är inte minst viktigt mot bakgrund av dels de exploateringar som är nödvändiga att genomföra för att klara det framtida behovet av el, vilket är en förutsättning för den gröna omställningen, dels för att tillgodose totalförsvarets intressen.	Synpunkten noteras.
012.01	Markaryds kommun	Förslaget till ändrade havsplaner påverkar inte Markaryds kommuns geografiska områdesansvar. Däremot kan våra invånare påverkas av åtgärder i andra kommuner, framför allt utmed Laholmsbukten i Södra Västerhavet. Av förslaget framgår dock att i det berörda området föreslås att natur och sjöfart ges företräde framför energiutvinning. Vidare föreslås att natur samt riksintresseanspråk sjöfart ges	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. Användningarna bedöms inte kunna samexistera. Markaryds kommun har inget att erinra mot denna bedömning.	
016.04	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Under samrådet har flera remissinstanser haft synpunkter om säkerhetsavstånd till sjöfart. I planförslaget konstaterar HaV att havsplanerna inte vägleder om specifika säkerhetsavstånd till sjöfarten, men avstånd kommer att krävas för alla energiområden. Avståndet anpassas till lokala förhållanden efter riskbedömning. På s.135 står det När det gäller säkerhetsavstånd hanteras detta i tillståndsprövningen för exempelvis havsbaserad vindkraft, havsplanen innehåller således ingen platsspecifik vägledning om säkerhetsavstånd. MSB vill uppmärksamma att i bedömningen av risker för olyckor till sjöss bör även hänsyn tas till risken för ovanliga eller oförutsebara händelser som exempelvis brand eller driftstörning på fartyg.	Synpunkten noteras.
016.05	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	MSB vill slutligen betona vikten av att beakta frågor om civilt försvar, krisberedskap och risker för olyckor i kommande planläggning, tillståndsprocesser och förvaltning av havsområden.	Synpunkten noteras.
016.00	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) välkomnar målsättningarna att havsplanerna ska skapa förutsättningar för försvar och säkerhet och ge förutsättningar att tillgodose behovet av strategisk försörjning av Sverige i fred, kris och krig, samt bidra till ökad sjösäkerhet med färre olyckor och minskning av riskerna för utsläpp av olja eller andra ämnen.	Synpunkten noteras.
016.01	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	MSB noterar att planförslaget har reviderats sedan samrådet och att planförslaget och konsekvensbeskrivningen tydligare uppmärksammar olika risker kopplade till en utbyggnad av havsbaserad vindkraft, både vad gäller risken för olyckor till sjöss samt det rådande säkerhetspolitiska läget. Ett flertal risker redovisas och beskrivs i bilagan planeringsförutsättningar samt konsekvensbeskrivningen. MSB anser att några av dessa risker bättre skulle kunna redogöras för i avsnitt 6.2. konsekvenser i huvuddokumentet som innehåller själva planförslaget.	Avsnitt 6.2 är en sammanställning av konsekvensbeskrivningen, och hämtar inte sin text från bilagan om förutsättningar.
016.02	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Det framgår från planförslaget att en utbyggnad av havsbaserad vindkraft kommer att ställa nya krav på räddningstjänst, kommunikationer och cybersäkerhet (se. s.113 i bilaga planeringsförutsättningar). Vilka krav och vad det innebär för framtida dimensionering av verksamhetsutövarens skyddsåtgärder, räddningstjänst (både kommunal räddningstjänst och statlig räddningstjänst), säkra kommunikationer och cybersäkerhet behöver fortfarande tydliggöras. Enligt samrådsredogörelsen har Havs-och vattenmyndigheten (HaV) som avsikt att se över möjligheterna att bedöma de här frågorna inför slutrapportering till regeringen.	Verksamhetsutövarens skyldigheter vad gäller att skydda verksamheten och möjliggöra räddningsinsatser i eller i närheten av havsbaserad vindkraft hanteras i tillståndsprövningen som rör den specifika platsen.
016.03	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	För information, MSB hade under våren 2024 en remiss ute med förslag till områden av riksintresse för totalförsvarets anläggningar, den civila delen, (TfC 0004–0024). Förslaget omfattar samtliga ledningar och stationer i transmissionsnätet för el samt ledningarna i distributionsnätet för el mellan fastlandet och Gotland med tillhörande stationer. Förslaget togs fram tillsammans med beredskapsmyndigheten Affärsverket Svenska kraftnät och kommer att slutbehandlas under hösten 2024.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
095.00	Naturskyddsföreningen	Naturskyddsföreningen anser inte att vindkraft ska etableras inom skyddade områden, och därför att man i havsplanerna inte ska placera energiområden inom skyddade områden. Detta innebär att energiområdet i Natura 2000-området Bratten bör tas bort. I Natura 2000 området Bratten i Skagerrak finns fortfarande ett energiområde (V360) kvar i planförslag 1. Föreningen förordar starkt att man här går på planförslag 2 eller 3 och tar bort detta område, då Bratten är ett av de marina områden i Sverige som har absolut högst biodiversitet. I princip hela området i Bratten har gynnsamma förhållanden för rev och mjukbottnar med hög biologisk mångfald. Det finns ingen anledning att etablera vindkraft eller annan energiproduktion i ett så värdefullt område, då planerna ändå med god marginal ger tillräckligt utrymme för havsbaserad vindkraft.	HaV utesluter inte att det kan vara möjligt med etablering i område V360. Sett till regeringsuppdragets målbild kvarstår delar av området. Slutlig bedömning av lämplighet sett till bevarandevärdena görs först vid en närmare projektering och prövning enligt Natura 2000 lagstiftningen. Området anges som utredningsområde eftersom Natura-2000 tillstånd krävs för etablering av vindkraft.
095.01	Naturskyddsföreningen	Föreningen instämmer i Länsstyrelsens förslag att inkludera Södra Midsjöbanken i Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Detta är mycket positivt och bör i planen tydliggöras genom att Ö248 får beteckningen N.	Eftersom område Ö248 ännu inte utgör ett Natura 2000-område betecknas det inte med N, användning natur.
095.02	Naturskyddsföreningen	De negativa effekterna på vikare i Bottenviken är minst i planförslag 2, varför Föreningen förordar att man just i Bottenviken använder sig av detta alternativ.	Synpunkten noteras. Med undantag för några områden inom Robertfors kommun kvarstår föreslagna områden i det förslag som lämnas till regeringen. Att den särskilda hänsynen till höga naturvärden även inkluderar vikaresäl har förtydligats.
095.03	Naturskyddsföreningen	Föreningen ser positivt på förslaget att utreda sjöfartens påverkan på naturmiljön i Hoburgs bank och Midsjöbankarna och vilka åtgärder som kan vara lämpliga att vidta för att minimera påverkan.	Synpunkten noteras.
095.04	Naturskyddsföreningen	De tre planalternativen som HaV har presenterat ger en god överblick av möjliga konsekvenser vid olika grader av utbyggnad av energiområden. Alla tre alternativen uppnår målet om att utöka en möjligenergiutvinning till havs från ca 30–40 TWh/år till 120 TWh/år. Samtidigt är det tydligt konsekvensbeskrivningen att planalternativ 3 i nästan alla kategorier har minst påverkan på natur och färre konflikter med andra näringar i samtliga havsområden. Vi noterar också att det har tagits större hänsyn till angränsande länders havsplanering än i tidigare förslag för havsplaner och att planalternativ 3 kommer inte bara ha minst negativ effekt på miljön i svenska vatten utan även i hela Östersjön och Västerhavet. Därför anser Föreningen att det slutgiltiga förslaget som läggs fram till regeringen bör baseras på planalternativ 3. Även detta förslag når med god Även detta förslag når med god marginal upp till målet om 120 TWh/år.	Synpunkten noteras. Syftet med planalternativen har varit att visa effekter av olika utfall.
095.05	Naturskyddsföreningen	Dock, när det gäller vikare i Bottenviken så har de negativa effekterna uppskattats vara mindre i planalternativ 2, eftersom man där tagit bort energiområdena B111 och B113 som ligger i det viktigaste reproduktionsområdet för populationen, och påverkan på den för vikaren livsviktiga isen därmed elimineras. Vikare hotas av klimatförändringarna och de förändringar i istäckning som dessa medför. Att ytterligare försvåra för arten genom etablering av vindkraft i viktiga	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår. Anpassningar med hänsyn till vikaresäl gjordes efter det första samrådet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		reproduktionsområden är inte förenligt med artskyddslagstiftningen. I detta område förordar vi därför att man använder sig av planalternativ 2.	
095.06	Naturskyddsföreningen	Naturskyddsföreningen anser inte att vindkraft ska etableras inom skyddade områden, och därför att man i havsplanerna inte ska placera energiområden inom skyddade områden. Därför ser Föreningen mycket positivt på att man i det nya förslaget tagit bort energiområdet Ö255 som var beläget inom Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna.	Synpunkten noteras.
034.00	Naturskyddsföreningen Gotland	Vi saknar ställningstagande i planen vad gäller lämpligheten av lagring av koldioxid i berggrunden i havet söder och sydost om Gotland. SGU har fått regeringens uppdrag att utreda förutsättningarna för detta. Skulle utredningen mynna ut i att berggrunden inom undersökningsområdet skulle vara lämplig för detta ändamål tillkommer inom området verksamheter som i högsta grad kan påverka naturens förutsättningar inom området och påverka Natura 2000 området Hoburgs bank och Midsjöbankarna negativt. Redan nu bör alltså Havs- och vattenmyndigheten markera att sådan verksamhet inte är möjlig inom berört område.	Synpunkten noteras. I förslaget tas ingen ställning till lagring av koldioxid eftersom det för närvarande saknas underlag för att peka ut platser eller områden för sådan verksamhet. Därför görs heller ingen bedömning av effekter av koldioxidlagring.
034.01	Naturskyddsföreningen Gotland	Vi anser generellt att värderingarna och formuleringarna i avsnitt 1 och 2 är lämpliga och väl balanserade. Vi uppskattar att förslaget lägger stor vikt vid att utbyggnaden av havsbaserad vindkraft ska vara hållbar vilket omfattar både ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Utbyggnaden av vindkraften, liksom övriga verksamheter som behandlas i förslaget, får därför inte ske på bekostnad av ekologisk hållbarhet och biologisk mångfald.	Synpunkten noteras.
034.02	Naturskyddsföreningen Gotland	I avsnitt 1.4 (sidan 12) saknar vi en punkt: Skapa förutsättningar för bevarande av höga naturvärden.	Synpunkten noteras. Förutsättningar för höga naturvärden ingår i planeringsmålet *Skapa förutsättningar för marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster*.
034.03	Naturskyddsföreningen Gotland	I avsnitt 2.3 (sidan 22) vill vi särskilt understryka och stödja vad som anges beträffande energiutvinning: ”Alla områden som anges för användning energiutvinning i havsplanerna innefattar även vägledning om särskild hänsyn. Det kan innefatta särskild hänsyn till … höga naturvärden. Vid mer detaljerad planering eller tillståndsprövning av energiutvinning i dessa områden behöver dessa värden och intressen särskilt beaktas.”; samt (sidan 28): ”Den biologiska mångfalden ska bevaras. När havet och dess resurser nyttjas ska det ske på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer.”	Synpunkten noteras.
034.04	Naturskyddsföreningen Gotland	Beträffande områdena Ö205 och Ö219 vill vi betona att områdena berörs av omfattande flyttfågelsträck med bland annat prutgås, ejder, svärta och alfågel, se rapporten Havsbaserad fågelflyttning vid Gotland under våren (Gotlands Ornitologiska Förening 2022). Av Energimyndighetens rapport framgår ”Inga kända betydande fågelvärden som motsäger att området tas vidare för planering av vindkraft. Sannolikt sker dock flyttning av många sjöfåglar på bred front som kan beröra området, möjligen särskilt de östra delarna, men kunskapen är mycket begränsad”. Områdena bör därför utgå ur förslaget till energiutvinning, alternativt måste planen ange särskild hänsyn (beteckning n).	För att ge ett område beteckningen särskild hänsyn till höga naturvärden (n) behövs minst två underlag som stöttar varandra. Ytterligare kunskap behöver inhämtas för att ge området beteckningen för särskild hänsyn till höga naturvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
034.05	Naturskyddsföreningen Gotland	Vidare är vi är starkt kritiska till energiutvinning inom områdena Ö509 och Ö273 på grund av hotet mot migrerande fågel och vad gäller område Ö273 även hotet mot östersjötumlare. Båda områdena bör därför utgå ur förslaget (område Ö273 är dock redan föremål för regeringens tillståndsprövning).	Synpunkten noteras. Områden Ö509 och Ö273 har beteckningen E(utr) för att uppmärksamma potentiella sammanlagda, kumulativa effekt på flyttande fågel om samtliga områden skulle nyttjas.
138.00	Naturvårdsverket	En förändring sedan samrådet är att de så kallade alternativområdena i vissa fall utgått men framför allt omvandlats till områden med användningen E eller E (utr). En negativ konsekvens av detta är att tydligheten i att planen signalerar en prioritering och ett val mellan olika områden nu går förlorad. Antalet områden liksom den totala ytan som ingår i planförslaget har minskat samtidigt som förslaget fortfarande inrymmer ett stort mått av överplanering. Att en plan på en översiktlig nationell nivå för hela havsplaneområdet behöver inrymma ett mått av överplanering som marginal för osäkerheter är rimligt. Förslaget till havsplaner vägleder om ett ianspråktagande av områden för energiutvinning som motsvarar sammanlagt 120 TWh årlig elproduktion. För att planerna ska möjliggöra detta krävs att ca 40 procent av de utpekade ytorna för energiutvinning tas i anspråk. Detta förhållande framgår av planbeskrivningen men är svårt att utläsa av plankartan som snarare ger bilden av att planen vägleder om områden för användningen energiutvinning som motsvarar mer än dubbla ytan. I planförslag och konsekvensbeskrivning används också siffran 330 TWh som en referens för hur mycket ett fullt utnyttjande av utpekade ytor skulle producera. Detta anser vi är missvisande eftersom en total utbyggnad av samtliga ytor är långt ifrån vad planen ska vägleda om och inte heller rimligt. Planförslaget bör främst förhålla sig till målbilden 120 TWh årlig elproduktion och när det handlar om överplaneringen/marginalen är det bättre att ange andel nyttande i procent istället för att relatera till en siffra för teoretisk möjlig fullutbyggnad. Planförslaget (1), som närmast beskrivs som ett max- eller bruttoalternativ trots att det vägleder om en 40-procentig förverkligandegrad motsvarande 120 TWh årlig elproduktion, anges i konsekvensbeskrivningen som ett ”orimligt alternativ” medan planalternativen 2 och 3 anges som realistiska. Det är svårt att utifrån plan och konsekvensbeskrivning bedöma de samlade konsekvenserna av planförslag 1 i relation till planalternativen 2 (energibästa) respektive 3 (konsekvensbästa). Det framgår inte tydligt om konsekvenserna av planalternativ 1 bedömts utifrån en full utbyggnad av utpekade områden, eller om utgångspunkten varit de 120 TWh som planen vägleder om. Till exempel uttrycks i kap. 6 Innebörd och konsekvenser de samlade konsekvenserna i de tre havsplaneområdena på olika sätt i detta avseende. Medan det för Bottniska viken inte framgår hur många TWh planen vägleder om så uttrycks motsvarande för Östersjön vara 177 TWh (alltså mer än de 120 TWh som planen som helhet vägleder om) och för Västerhavet 21 TWh. En mer enhetlig beskrivning av de olika planalternativens konsekvenser inom respektive havsplaneområde utifrån målbilden 120 TWh skulle underlätta en jämförelse dem emellan.	Synpunkten noteras. Resonemangen kring målbild och utfall har utvecklats i det förslag som lämnas till regeringen.
138.01	Naturvårdsverket	Illustrera osäkerheten gällande möjligheten till samexistens inom E (utr): E (utr) anger att det finns stora osäkerheter inom flera av ytorna för huruvida dessa kan tas	Synpunkten noteras. HaV bedömer att det är tillräckligt att områdena anges som utredningsområden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		i anspråk för utbyggnad av energiutvinning eller inte. Detta bör tydliggöras i planen så att det även av plankartan visuellt framgår att dessa områden kan tillkomma eller falla bort utifrån vad vidare utredning ger avseende möjligheten till samexistens mellan vindkraft och andra intressen.	
138.02	Naturvårdsverket	Planförslaget bör tydligare spegla att det rör sig om en etappvis utbyggnad: En annan faktor som inte syns i plankartan är tidsaspekten. Den framgår endast indirekt utifrån kännedom om bland annat djupförhållanden och andra teknikberoende faktorer. Naturvårdsverket föreslår därför att planen tydligare bör spegla vilka områden som bedöms kunna bidra till mål för energiproduktion i olika etapper, till år 2030 (etapp 1) respektive 2045 (etapp 2). Ett sådant förtydligande skulle bland annat underlätta hänsyn till planens kumulativa effekter vad gäller såväl höga natur- som friluftslivsvärden samt jämförelsen mellan olika planalternativ.	HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem i Sverige är ett sk. ”öppen dörr”-system och är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt. Det finns exempelvis redan ett tillstånd för flytande turbiner.
138.03	Naturvårdsverket	För att ge planen en tydligare vägledande funktion bör områden som har mest riskabla konsekvenser undvikas. Naturvårdsverket anser att de utpekade områden för energiutvinning som riskerar att medföra störst negativa konsekvenser för höga natur- och friluftslivsvärden bör utgå ur planen. Vi bedömer att det finns utrymme att ta bort eller minska omfattningen av en del av de områden som i hög grad riskerar medföra kumulativa effekter och beröra i/ kusthäckande och övervintrande sjöfågelarter, ii/ flyttande fåglar samt iii/ födosökande och flyttande fladdermöss. Några av de kustnära områdena berör också områden värdefulla för friluftslivet och som är riksintresseområden enligt 4 kap. miljöbalken eller riksintresseanspråk enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. I de fall områdenas värde för friluftslivet utgår från möjligheten att uppleva stillhet och tystnad, vida utblickar över horisonten utan inslag av mänsklig påverkan behöver ett ianspråktagande av dessa områden föregås av en noggrannare analys av påverkan och konsekvenser utifrån ett regionalt och lokalt perspektiv. Vår utgångspunkt för bedömning av de enskilda områdenas möjlighet att nyttjas som E-områden utgår ifrån de reservationer vi tidigare lagt fast avseende ett antal områden i samband med uppdraget som föregick havsplanearbetet att peka ut områden lämpliga för energiproduktion. Av dessa tidigare tio reservationsområden är det nu sex stycken som ingår i planförslag 1: Bottenhavet B152 och B156, Östersjön Ö509 och Västerhavet V303, V357 och V361. I de fall dessa områden numera omfattas av tillstånd att uppföra vindkraft (V303 och V361) kommer Naturvårdsverket i detta skede inte att driva frågan om att området ska utgå ur planen. Frågan kan dock komma upp för förnyat ställningstagande inför kommande revideringar av havsplanen i de fall tillstånd inte tas i anspråk.	Synpunkten noteras. Område Ö509 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen. När det gäller B152, B156 och V303 kvarstår bedömningen i granskningsförslaget. När de det gäller område V361 anges det med särskild hänsyn till höga naturvärden på grund av fågel. I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår därför i det förslag som lämnas till regeringen.
138.04	Naturvårdsverket	I det följande tar Naturvårdsverket utgångspunkt i planförslag 1 som i stora delar bedöms kunna utgöra grund för utpekande av områden för energiutvinning. I enskilda delar av havsplaneområdena bedömer vi det dock mer rimligt att utgå ifrån planalternativ 3 som utifrån ett renodlat natur- och friluftslivsperspektiv framstår som ett rimligt alternativ utifrån graden av påverkan på natur- och friluftslivsvärden. Vid en jämförelse mellan alternativen framstår den positiva effekten för klimat och energi	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vara den samma i såväl planalternativ 1, 2 som 3, samtidigt som den negativa effekten på biologiska värden och friluftslivsvärden varierar stort, från stor negativ effekt för alternativ 1 jämfört med liten negativ effekt för planalternativ 3. Samtidigt inser vi att andra omständigheter, bland annat att möjliggöra en utbyggnad av elproduktion i närtid, gör att det i flera havsplaneområden kan behövas kombinationer av de olika alternativen. Därför kommer vi i det följande, uppdelat per havsområde, att redogöra för vilka områden som kan vara mer eller mindre möjliga. Detta görs utifrån perspektivet att möjliggöra för en utbyggnad både i närtid och på längre sikt utan alltför stora negativa konsekvenser för områdets natur- och friluftslivsvärden.	
138.05	Naturvårdsverket	Bottniska viken: Naturvårdsverket bedömer, liksom HaV, att det inom havsområdet Bottniska viken bör finnas goda förutsättningarna för att hitta områden för energiutvinning i nivå med eller till och med över målbilden. Generellt är graden av negativ påverkan på höga natur- och friluftslivsvärden lägre i detta havsplaneområde än i de två övriga. Det finns dock stora skillnader mellan Bottenviken i norr och Bottenhavet i söder i detta avseende. En osäkerhetsfaktor som gäller för hela havsområdet är behovet av hänsyn tillgränsöverskridande kumulativa effekter utifrån utbyggnadsplaner på finska sidan. Detta kan vara skäl till att fler områden i planen bör ges beteckningen utredningsområde.	Synpunkten noteras. När det gäller sammanlagda, kumulativa effekter för migrerande fågel anges berörda områden för energiutvinning som utredningsområden.
138.06	Naturvårdsverket	I Bottenviken ser Naturvårdsverket att planförslag 1 till stor del bör kunna läggas till grund för planförslaget med vissa justeringar. Alternativ 3 som i denna del endast innehåller ett E-område utgör enligt Naturvårdsverket inte ett hållbart alternativ utifrån behovet av att hitta områden för utbyggnad av energi med minsta möjliga påverkan på natur- och friluftslivsvärden.	Synpunkten noteras.
138.09	Naturvårdsverket	Det i samrådet föreslagna alternativområde B137 längs Lövångerkusten har utgått ur planförslaget, vilket är positivt. Bland annat med hänsyn till det korta avståndet från land längs en kuststräcka med höga friluftslivsvärden samt risken för kumulativ negativ påverkan på fågel av flera föreslagna energiområden i närheten.	Synpunkten noteras.
138.10	Naturvårdsverket	B108: Område B108 har efter samrådet slagits samman till ett större område som nu föreslås för användning ”Energiutvinning med särskild hänsyn natur”. Denna särskilda hänsyn är av stor vikt då området ligger nära omfattande flyttfågelstråk över Norra Kvarken samt relativt nära kusten. Naturvårdsverket förordar att området anges som utredningsområde mot bakgrund av att flera områden i närheten är angivna som E-områden och de kumulativa effekterna därmed kan bli betydande, framför allt för fågelsträcket över Norra Kvarken, vilket bör klargöras innan området ges beteckningen E.	Synpunkten noteras. Områden B107 och B139 har tagits bort i det förslag som lämnas till regeringen. Område B108 har reducerats i nordost och sydväst. Risken för sammanlagd, kumulativ påverkan på fågel har därför minskat.
138.11	Naturvårdsverket	B135: Område B135 bör utifrån samma skäl som gäller B108 ges beteckningen n, särskild hänsyn natur.	Det saknas underlag som visar att området uppfyller kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden.
138.12	Naturvårdsverket	I Bottenhavet är situationen annorlunda jämfört med Bottenviken och här är alternativ 3 att föredra. Planalternativ 3 innehåller flera stora ytor för användningen E samtidigt som flera av E-områdena i plankartan i planalternativ 1 konkurrerar med	Synpunkten noteras. När det gäller områden som ingår i granskningsversionens konsekvensbeskrivning hänvisar

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		höga naturvärden, både i form av kusthäckande och övervintrande/rastande sjöfågel längs kust och i anslutning till grundområden samt omfattande flyttfågelstråk som löper över havsområdet kring Finngrunden.	vi till de eventuella specifika kommentarerna för dessa områden.
138.13	Naturvårdsverket	B152: Området bör utgå ur planförslaget. Ligger både kustnära och centralt i flyttfågelstråket. Kvarstår området som E (utr) bör möjligheten att ta området i anspråk analyseras samlat med övriga utredningsområden i havsområdet kring Finngrunden (B156, B149).	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning vid granskningsskedet kvarstår.
138.14	Naturvårdsverket	B156: Området bör utgå ur planförslaget. Kvarstår området som E (utr) bör möjligheten att ta området i anspråk analyseras samlat med övriga utredningsområden i havsområdet kring Finngrunden (B152, B149).	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning vid granskningsskedet kvarstår.
138.15	Naturvårdsverket	B149: Området är utpekat som E (utr) och det är av stor vikt att möjligheten att ta området i anspråk analyseras samlat med områdena B152 och B156. Områdenas kumulativa påverkan på det omfattande flyttfågelstråket över Finngrunden behöver klargöras innan det går att avgöra vilket, eller vilka delar av något område som eventuellt bör kunna tas i anspråk.	Synpunkten noteras. Områdena anges som utredningsområden med anledning av potentiella kumulativa effekter av flyttande fågel.
138.16	Naturvårdsverket	Utöver dessa områden delar Naturvårdsverket HaV:s bedömning avseende område B142 som med hänsyn till höga friluftslivsvärden och det kustnära läget medför risk för stor negativ påverkan på värden för friluftslivet. Område B142 berör område med riksintresseanspråk för friluftslivet med centrala värden som orördhet och stillhet. Mot bakgrund av detta bör området inte anges som ett av de områden som i första hand tas i anspråk för användningen energiutvinning. Om området kvarstår bör det ges beteckningen E (utr).	Synpunkten noteras. Område B142 i gällande havsplan kvarstår i förslaget som lämnas till regeringen.
138.17	Naturvårdsverket	Östersjön: Vi instämmer i HaV:s sammanfattning av konsekvenserna för Östersjön. Östersjön inrymmer flera värdefulla områden som nyttjas av häckande, rastande och övervintrande fåglar och är av internationell betydelse. Omfattande flyttfågelrörelser passerar stora delar av havsområdet men koncentreras till tydligare stråk inom vissa delar. Fladdermöss följer troligtvis samma flyttstråk som fåglar. Flera områden som är utpekade i planalternativ 1 berör i hög utsträckning dessa. Mot denna bakgrund resonerar vi kring möjligheter att kombinera planalternativ 3 och delar av områdena som presenteras i planalternativ 1.	Synpunkten noteras. Inga områden utan befintligt tillstånd för etablering av vindkraft redovisas för Östersjön i det förslag som lämnas till regeringen på grund av konflikt med försvarsintressen.
138.18	Naturvårdsverket	Ö509: Området bör utgå ur planförslaget. Området ligger mycket kustnära och därmed risk för stor negativ påverkan på höga friluftslivsvärden, bland annat riksintresseanspråk med centrala värden som orördhet och stillhet. Området ligger också inom det breda flyttfågelstråket över södra och mellersta Östersjön mot häckningsområden i Finland och nordvästra Ryssland.	Synpunkten noteras. Område Ö509 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
138.19	Naturvårdsverket	Bra att tidigare utpekade områdena Ö255 vid Södra Midsjöbanken och Ö298 i Öresund utgått ur planförslaget.	Synpunkten noteras.
138.20	Naturvårdsverket	Ö273: Bra att området givits beteckningen E (utr) samt n, särskild hänsyn natur, då det behöver utredas i vilka delar området kan tas i anspråk och inte utifrån områdets	Synpunkten noteras. Område Ö273 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		storlek och läge. Ytan ligger inom ett flyttstråk för framför allt sjöfåglar. Områdets norra delar berör även födosöksområden för häckande sjöfåglar.	energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
138.21	Naturvårdsverket	Ö286 och Ö288 bör tillföras beteckningen E (utr). Ö282, Ö286 och Ö288 bör analyseras samlat utifrån kumulativa effekter på det breda flyttfågelstråket mellan Skånes sydkust och norra Tyskland. Kumulativa effekter bör även analyseras i ett gränsöverskridande perspektiv utifrån planerna på utbyggnad på tyska och danska (inklusive farvattnen runt Bornholm) sidan. Naturvårdsverkets bedömning är att den kumulativa effekten kan bli betydande om samtliga energiytor tas i anspråk inom detta för flyttande fåglar (och troligtvis fladdermöss) mycket betydelsefulla område.	Synpunkten noteras. Område Ö283 har fått beteckningen Gn, dvs generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden, för att harmonisera med den tyska havsplanens fågelkorridor och uppmärksamma på flyttstrecket mellan Rügen och Skåne, samt för torsklek.
138.22	Naturvårdsverket	Västerhavet är det havsplaneområde där de olika planalternativens konsekvenser för områdets höga natur- och friluftslivsvärden skiljer sig minst åt. Planalternativ 3 medför minst men ändå medelstor negativ effekt för såväl fågel som friluftsliv och i enskilda delar även stor negativ effekt. Viktigt att planen fortsatt innehåller ett stort mått av utredningsområden för att klargöra konsekvenserna ytterligare innan slutlig användning fastställs.	Synpunkten noteras. Områden för fågel/migrerande fågel anges som utredningsområden då det bedöms finnas ett sådant behov.
138.23	Naturvårdsverket	Tidigare utpekat område V355 som nu utgått ur förslaget ser Naturvårdsverket gärna återförs då det har betydligt lägre konfliktgrad med naturvårdsintressen jämfört med både V357 och V359 som nu ligger med i planförslaget.	HaV:s bedömning vid granskningsskedet kvarstår. Område V355 i samrådsförslaget togs bort i granskningsförslaget utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfiske och regeringsuppdragets målbild för energiutvinning.
138.24	Naturvårdsverket	V357: Området bör utgå ur planförslaget. Som förslaget nu ser ut har området utökats jämfört med samrådsförslaget som vi även tidigare avstyrkt. Som Naturvårdsverket tidigare framfört berör framför allt områdets södra delar en mycket betydelsefull flyttkorridor för rovfåglar. I miljökonsekvensbeskrivningen till ansökan om tillstånd för Poseidon Nord (som överlappas av föreslaget energiområde) framgår att en betydande del av rovfåglarnas huvudstråk går igenom områdets södra ”klack”. Det framgår också att en del rovfåglar även passerar mer norr om huvudstråket. Naturvårdsverket anser därför, med beaktande av försiktighetsprincipen, att hela energiområdet i första hand ska utgå. Men om inte det är möjligt ska åtminstone den södra delen, det vill säga ”klacken”, av energiområdet plockas bort. Det vore olyckligt att styra vindkraft till ett område med så pass höga risker för framför allt rovfåglar.	Synpunkten noteras. I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
138.25	Naturvårdsverket	V359: Bra att området har avgränsats samt att det kvarstår som utredningsområde, dock bör området förses med beteckningen n, särskild hänsyn natur.	Beteckningen har kompletterats med särskild hänsyn till höga naturvärden.
138.26	Naturvårdsverket	Kattegatt är det ytmässigt mest begränsade havsplaneområdet. Antalet alternativa ytor är här lågt och möjligheten att nå målbilden utmanande. En utbyggnad kommer att innebära stor påverkan på natur- och friluftlivsvärden oavsett vilket utbyggnadsalternativ som tas som utgångspunkt, inte minst mot bakgrund av omfattande utbyggnadsplanerna på den danska sidan. Utgångspunkten för våra bedömningar är att begränsa stor negativ påverkan men samtidigt möjliggöra en rimlig utbyggnad.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
138.27	Naturvårdsverket	V303: Område som Naturvårdsverket tidigare avstyrkt mot bakgrund av påverkan på fågel. Området omfattas i nuläget av tillstånd att uppföra vindkraft. Naturvårdsverket driver mot denna bakgrund inte att området ska utgå i detta skede.	Synpunkten noteras.
138.28	Naturvårdsverket	V361: Område som Naturvårdsverket tidigare avstyrkt mot bakgrund av påverkan på fågel. Området omfattas i nuläget av tillstånd att uppföra vindkraft. Naturvårdsverket driver mot denna bakgrund inte att området ska utgå i detta skede. Område är mycket känsligt och inom område av internationell betydelse för flera övervintrande sjöfåglar, och omgivet av Natura 2000. Området bör åtminstone ges beteckningen n, särskild hänsyn natur.	I det förslag som lämnas till regeringen anges området med beteckningen särskild hänsyn till höga naturvärden på grund av fågel.
138.29	Naturvårdsverket	Grunden för utredningsområde och ”lilla n”, särskild hänsyn natur behöver framgå tydligare av planen: Naturvårdsverket har tidigare i samband med samrådet framfört att det av planhandlingarna tydligare bör framgå vilka osäkerheter avseende naturvärden som utgör grunden för varför ett område i planen anges som ”Utredningsområde energiutvinning”. Dessa synpunkter kvarstår. I nuläget anges endast ”osäkerhet i påverkan på migrerande fågel” till exempel För en ökad transparens och användbarhet bör dessa uttryck kompletteras och preciseras där så är möjligt. Det kan till exempel innebära en precisering i form av ”flyttfågelstråk för rovfåglar/sjöfåglar”, ”övervintringsområde för sjöfågel” eller ”område för kust-/skärgårdshäckande fåglar”. Där så är möjligt kan även specifika arter med stor förekomst och/eller betydande störningskänslighet omnämnas. Detta skulle öka planens användbarhet som underlag för efterföljande prövning och som underlag för att bedöma vilka undersökningar som kan behöva utföras och vilka olika anpassningar som kan komma att bli nödvändiga. Underlag för en sådan precisering kan hämtas från bedömningsunderlaget från steg 1-uppdraget. Samma sak gäller avseende beteckningen ”lilla n”, särskild hänsyn natur. Där det i nuläget bara framgår ”Höga naturvärden: Fågelområde”. På motsvarande sätt som ovan bör det göras tydligare vilken typ av värden det rör sig om för att underlätta hänsynstagande.	HaV har valt att för utredningsområde inte vara mer specifik än att hänvisa till hänsyn till fågel, detta för att inte riskera att utesluta relevanta typer av fågelpåverkan. Även för särskild hänsyn har HaV valt att inte ange för specifika värden i planen för att inte begränsa hänsynen till enbart dessa värden.
138.30	Naturvårdsverket	Samexistens Naturvårdsverkets tidigare framförda synpunkt gällande möjligheten till samexistens mellan friluftsliv och vindkraftsutbyggnad kvarstår. Vår bedömning är att möjligheten för samexistens i vissa fall skulle kunna öka om det var möjligt att införa behovsstyrd hindersbelysning. Havs- och vattenmyndigheten bör överväga att kopplat till havsplanen föra fram ett sådant åtgärdsförslag.	HaV instämmer i synpunkten att behovsstyrd hindersbelysning bör kunna underlätta samexistens mellan vindkraft och värden baserade på visuella intryck.
138.31	Naturvårdsverket	Användningen Friluftsliv. Naturvårdsverket konstaterar att det fortfarande finns förbättringsmöjligheter vad gäller användningen friluftsliv i havsplanen. Detta löses inte inom ramen för den här revideringen av havsplanerna men bör tas om hand inför nästa revidering eller aktualisering. Det är positivt att visualiseringar har gjorts och att underlag för fritidsbåtar har tagits fram, men underlagen behöver generellt förbättras. Naturvårdsverket instämmer med HaV i att underlag för friluftslivets värden behöver utvecklas. Naturvårdsverket har därför i uppföljningen av de friluftspolitiska målen (Naturvårdsverket, december 2023) föreslagit att länsstyrelsen ska ges i uppdrag att ta fram underlag i form av uppdaterade och aktuella	Synpunkten noteras. HaV lyfter fortsatt behov av utvecklade planeringsunderlag i det sammanfattande yttrande som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		värdebeskrivningar för riksintresseområden för rörligt friluftsliv enligt 4 kap. 2 § miljöbalken samt regionala planeringsunderlag. Naturvårdsverket förutsätter också att nya underlag kan få påverka planeringen framöver. För att havsplanen ska vara strategisk och långsiktig behöver det finnas jämbördiga underlag för alla intressen och användningar.	
138.32	Naturvårdsverket	I förslaget till ändrade havsplaner är endast ett fåtal områden utpekade med användningen friluftsliv och de bedöms inte spegla alla områden som har värden för friluftslivet idag. Riksintresseanspråk enligt 3 kap. 6 § har legat till grund för utpekade områden och de har i vissa fall olika administrativa gränser, vilket bör justeras framöver. Naturvårdsverket anser att riksintresseområden för rörligt friluftsliv enligt 4 kap. 2 § miljöbalken också hade kunnat ligga till grund för att peka ut användningen friluftsliv och Havs- och vattenmyndigheten bör motivera varför de inte har utgjort ett underlag.	Rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet 2 § miljöbalken är ett viktigt underlag för havsplaneringen som har beaktats, men inte legat till grund för användning friluftsliv i gällande planförslag. De allra flesta områden för rörligt friluftsliv saknar någon form av värdebeskrivning eller preciserad avgränsning. Naturvårdsverket har i andra sammanhang lyft behovet av att arbeta fram sådana vilket HaV stödjer. HaV bedömer att det behövs kunskapsunderlag som på ett mer ändamålsenligt sätt, dels belyser det kust- och havsbaserade friluftslivets värden i relation till användningar och intressen inom havsplanen, dels mer utförligt belyser friluftslivets värden inom havsplanens avgränsning.
138.33	Naturvårdsverket	Alternativredovisningen behöver bli tydligare: Alternativredovisningen i konsekvensbeskrivningen som nu är på granskning skiljer sig markant från det som redovisades i samrådsskedet. Det har blivit tydligare att det nu finns två alternativ till det som benämns planalternativ 1. Det som fortfarande är svårt att förstå är beskrivningen av vad som ska anses vara nollalternativet (referensalternativet) som alternativen ska jämföras mot. Konsekvensbeskrivningen ger förklaringen att nollalternativet består av nuläget inklusive de tillståndsgivna vindkraftsprojekt som finns i dagsläget, både de som är i drift och de som nyligen har fått tillstånd, men inte de tillståndsgivna vindkraftsparker som lämnat in ändringsanmälan. Utöver detta menar Havs- och vattenmyndigheten att nuläget ska gälla även för andra parametrar än energiläget. Det är dock oklart vad det innebär eftersom det inte är utskrivet i konsekvensbeskrivningen och gällande havsplan inte anses vara sannolik att använda som utgångspunkt. Att nuläget används som grund för nollalternativ/referensalternativ fungerar om det är tydligt vad som är nuläge och vad som är nollalternativet, det vill säga i ett framtidsläge. Det finns emellertid inte någon tydlig framskrivning av vad detta nuläge bär med sig fram till 2040 och det resonemang som förs kring gällande havsplan innebär i praktiken att den anses överflödig eftersom den inte styr över utvecklingen. Resultatet blir att det är svårt att se vad de olika alternativen ska jämföras med. I konsekvensbeskrivningen för respektive miljöaspekt finns en inledande text om nuläget, däremot saknas en sammanställning som möjliggör en jämförelse mellan det använda nuläget i motsvarande framtid som de övriga alternativen. Nollalternativet (det framskrivna nuläget) är inte heller tydligt redovisat i de sammanställningar som görs i tabeller och	HaV har utvecklat nollalternativet till att inkludera byggda och beslutade havsbaserade vindkraftsparker.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kartor och en övergripande beskrivning saknas. De samlande tabeller som visar på konsekvenser visar endast skillnader mellan de olika planalternativen 1, 2 och 3 men inte vilka förutsättningar som gäller i nuläget/nollalternativet. Det saknas också en kartbild som visar nollalternativet som möjliggör en jämförelse. Redovisningen av konsekvenserna blir därför mycket osäker då det inte framgår om förutsättningarna i nulägesbeskrivningen har försämrats eller förbättrats i olika avseenden till 2040. Den egentliga jämförelsen mot nollalternativet uteblir och ersätts med en jämförelse mellan de olika planalternativen och nuläget vilket inte stämmer med kraven i 6 kapitlet 11 § 3 p. miljöbalken.	
138.34	Naturvårdsverket	En koppling mellan nuläget och den övervakning/uppföljning som sker av den eventuella betydande miljöpåverkan i befintlig havsplan hade varit önskvärd som utgångspunkt för att bättre förstå nuläget och de miljöproblem som finns och riskerar att uppkomma till följd av befintlig havsplan och andra förutsättningar som påverkar planområdet. För en beskrivning av den uppföljning som görs och vad den visar hänvisas till befintlig plan och att arbete pågår med uppdatering av åtgärdsprogram för havsmiljön. Tillkommande åtgärder i granskningshandlingen fokuserar på vindkraftens effekter men någon beskrivning av eventuella kumulativa effekter mellan befintlig plans effekter och de tillkommande redovisas inte.	HaV har inte sett befintlig plan som ett rimligt alternativ i ljuset av målet om ökad yta för energiutvinning i havet.
138.35	Naturvårdsverket	De kumulativa effekter som kan uppkomma till följd av föreslagna områden i andra länders havsplaner framgår inte heller. För exempelvis migrerande fågel är detta en stor brist då det inte framgår vad planen kan innebära och vilka åtgärder som kan behöva göras inte bara nationellt utan i samverkan med övriga länder som påverkar havsmiljön på olika sätt. Naturvårdsverket vill uppmuntra till att övervakning av de miljöeffekter som kan uppstå till följd av planens förslag kommer till stånd för att säkra kunskap inför kommande planering och möjliggöra verksamma åtgärder för att motverka negativ påverkan.	Synpunkten noteras. HaV delar uppfattningen att miljöövervakning är väsentligt.
138.36	Naturvårdsverket	Kumulativa effekter: Behovet av att bedöma de kumulativa effekterna av vindkraftsutbyggnaden till havs har under lång tid lyfts av såväl svenska som angränsande länders myndigheter och organisationer. Utifrån den enighet som finns vad gäller vikten av att utforma havsplanen utifrån den kumulativa påverkan på ett havsområde från främst vindkraftsutbyggnad, så saknas fortfarande mycket information om hur de kumulativa effekterna har beaktats i arbetet med framtagandet av planförslaget. Naturvårdsverket anser att förslagen till havsplaner på ett tydligare sätt bör ange hur de kumulativa effekterna ska bedömas. Det bör också framgå när dessa ska beaktas och vilken påverkan på planen och dess genomförande de kumulativa effekterna bör ha. Det bör därför framgå hur uppmärksammade kumulativa effekter ska hanteras i senare skeden, såsom vid projektering, samt vilken betydelse dessa bör ges för efterkommande tillståndsbeslut vad gäller tillåtelse och villkor. Det skulle till exempel kunna handla om att införa begränsningar i det sammanlagda nyttjandet för vindkraft i ett avgränsat havsområde. Av samrådsredogörelsen framgår att konsekvensbeskrivningen redovisar en kumulativ	HaV lyfter potentiella sammanlagda, kumulativa effekter både av flera samverkande energiområden i den svenska planeringen liksom tillsammans med planerad energiutvinning i grannländers havsplaner. En utvecklad dialog mellan grannländer är ett nödvändigt steg för att mer gemensamt kunna bedöma och ta ställning till kumulativa effekter på havsbassängsnivå.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bedömning, men det framgår inte av metodavsnittet (kap. 8) hur de kumulativa effekterna har bedömts.	
138.37	Naturvårdsverket	Gränsöverskridande samråd: Sverige har underrättat angränsande länder om havsplanen och de har fått lämna synpunkter på, för dem, relevanta delar av planen och miljökonsekvensbeskrivningen som var på samråd. De utsatta parternas synpunkter har inte bemötts i samrådsredogörelsen som bifogats i granskningen och de har inte heller fått ta del av det reviderade förslaget och de nya Naturvårdsverket bedömt att de behöver få ta del av de nya alternativ som redovisas i granskningsversionen och konsekvensbeskrivningen. Skälen till detta framgår främst av artikel 11.2 i protokollet: När en plan eller ett program antas skall varje part se till att allmänheten, de myndigheter som avses i artikel 9.1 och de parter med vilka samråd har ägt rum i enlighet med artikel 10 informeras och får tillgång till planen eller programmet med ett utlåtande som sammanfattar hur miljöaspekterna inbegripet hälsoaspekterna har integrerats, hur de synpunkter som inkommit i enlighet med artiklarna 8–10 har beaktats, samt skälen till att planen eller programmet valts mot bakgrund av rimliga alternativ som diskuterats. Naturvårdsverket, som kontaktpunkt för Esbokonventionen och protokollet, har gärna en fortsatt dialog angående detta Det är positivt att det pågår så många internationella samarbeten kring havsplanering, men dessa ersätter inte samråd enligt protokollet, eftersom det även involverar allmänhet och organisationer. I Bottniska viken, Bottenhavet, Östersjön såväl som i Västerhavet planeras många vindkraftsparker i havet och det finns risker för kumulativa effekter på olika aspekter. Många är eniga om att det är i planeringen som hänsyn kan tas till kumulativa effekter och det är också en anledning till att de gränsöverskridande samråden är viktiga. alternativen. För att uppfylla åtaganden enligt protokollet till Esbokonventionen ska de utsatta parternas synpunkter bemötas, vilket Havs- och vattenmyndigheten har meddelat kommer att göras. Dessutom har Naturvårdsverket bedömt att de behöver få ta del av de nya alternativ som redovisas i granskningsversionen och konsekvensbeskrivningen. Skälen till detta framgår främst av artikel 11.2 i protokollet: När en plan eller ett program antas skall varje part se till att allmänheten, de myndigheter som avses i artikel 9.1 och de parter med vilka samråd har ägt rum i enlighet med artikel 10 informeras och får tillgång till planen eller programmet med ett utlåtande som sammanfattar hur miljöaspekterna inbegripet hälsoaspekterna har integrerats, hur de synpunkter som inkommit i enlighet med artiklarna 8–10 har beaktats, samt skälen till att planen eller programmet valts mot bakgrund av rimliga alternativ som diskuterats. Naturvårdsverket, som kontaktpunkt för Esbokonventionen och protokollet, har gärna en fortsatt dialog angående detta. Det är positivt att det pågår så många internationella samarbeten kring havsplanering, men dessa ersätter inte samråd enligt protokollet, eftersom det även involverar allmänhet och organisationer. I Bottniska viken, Bottenhavet, Östersjön såväl som i Västerhavet planeras många	HaV har under hösten haft en dialog med Naturvårdsverket om fortsatt förfaranden. Som planerats sedan tidigare har HaV bemött granskningssynpunkterna, samt gett möjlighet till ytterligare återkoppling.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vindkraftsparker i havet och det finns risker för kumulativa effekter på olika aspekter. Många är eniga om att det är i planeringen som hänsyn kan tas till kumulativa effekter och det är också en anledning till att de gränsöverskridande områden är viktiga.	
062.00	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Åberopar och refererar till vad som tidigare har framförts till Havs- och Vattenmyndigheten (fortsättningsvis omnämnd ”Myndigheten”) i samråd med diarienummer 2168–23 avseende Ö298, numera omnämnt Ö 299, (fortsättningsvis omnämnt ”Ö299”) med tillägg.	Noteras. HaV hänvisar till tidigare svar.
062.01	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Myndigheten har för området satt användningsbenämning Gn. Myndigheten har dock generellt omnämnt att ”Vid energiutbyggnad ska särskild hänsyn tas till totalförsvarets intressen. Särskild hänsyn till totalförsvarets intressen anges för samtliga områden med användning energiutvinning (Ö285, Ö282, Ö286, Ö287, Ö288, Ö298).” Rätt användningsbenämning borde således vara fGn avseende område Ö299. I sammanhanget ska Myndigheten göras uppmärksam på att denne har omnämnt i sin senare dokumentation område Ö299 såsom Ö298, se sid. 104, och detta ska därmed rättas.	De små bokstäverna markerar särskild hänsyn och är inte egna användningar. Egna användningar står alltid först i planen, varför f inte kan stå innan E i nuvarande system. Omådesnummer har setts över.
062.02	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Det ska dock tilläggas att Myndigheten har i såväl i tidigare förslag som i tillhörande konsekvensbeskrivning framfört att aktuellt område ”har höga naturvärden” och ”…särskild hänsyn ska tas…” samt ”…där det finns sammanhängande höga värden av betydelse för bevarande och utvecklande ekosystemtjänster.” Vidare framför Myndigheten att ”Dessa förstärks av förekomsten av däggdjur, fågel, värdefulla bottenmiljöer och lekområde för fisk. Samtidigt som naturvärdena är höga är påverkan från mänsklig verksamhet stor. Det nya marina naturreservatet Flädierev finns i kustområdet utanför Bjärred och överlappar med havsplaneområde (Ö299).” Således borde rätt användningsbenämning på område Ö299 vara fn och när området Ö299 omfattas av områdesskydd ska användningsbenämningen vara fN.	Se kommentar 062.01 angående områdesbeteckning. Särskild hänsyn kan inte stå för sig självt då det inte är en användning. Havsplanerna använder endast användning energiutvinning (N) för beslutat naturskydd. Fram tills beslut är taget används beteckningen särskild hänsyn till höga naturvärden (n).
062.03	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Viktiga parametrar att väga in och utreda avseende området Ö299 är följande: Vad kommer SMHI att komma fram till i sin rapport om hur vindkraftsparker till havs har en storskalig påverkan på havet? Detta är inte utrett. För det fall att myndigheten skulle komma fram till att Ö299 ska omfattas av ett energiutvinningsområde ska SMHI:s slutliga rapport inväntas och därefter analyseras avseende vilka effekter en vindkraftspark skulle ha på Ö299 och med omliggande hav. Detta gäller även en eventuell vindkraftsetablering vid andra områden i Öresund samt även en eventuell utbyggnad av Lillgrund. I sammanhanget är det viktigt att nämna och lyfta fram att SMHI nämner i sin senaste delrapport att ”Om inflödet av salt- och syrerikt vatten till Östersjön förändras, till exempel som en följd av vindkraftsparker i Östersjöns mynningsområde, skulle det få följder för hela Östersjöns miljö. Förändrade inflöden eller en ökad omblandning av vattnet som flödar in kan påverka styrka och djup av den permanenta saltskiktningen i centrala Östersjön, där syrebrist och vertikala transporter av näringsämnen är avgörande faktorer för det marina livet.” Vindkraftsetableringar i Öresund innebär med all sannolikhet ett minskat inflöde av	SMHI:s rapport visar på små förändringar i egentliga Östersjön. Områden i Öresund har i modelleringen inte påverkats inte mer än andra områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		syrerikt vatten på svenska kustområden specifikt mellan Barsebäckshamn och Lomma samt på Egentliga Östersjön mer generellt. Syrerikt vatten är avgörande för att nå god ekologisk status och inflöde sker endast via Öresund och Bälten, varför syrehalten för hela Egentliga Östersjön är avhängigt av vattenströmningen i Öresund.	
062.04	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Den kumulativa påverkan olika och flertal projekt i området kan komma att ha sammantaget med en eventuell vindkraftsetablering i område Ö299 ska beaktas. Detta är inte utrett. För det fall att Myndigheten skulle komma fram till att Ö299 ska omfattas av ett energiutvinningsområde ska Myndigheten företa en oberoende analys avseende dess påverkan sett till den kumulativa påverkan i området.	Område Ö299 omfattas inte av användning energiutvinning i förslaget till regeringen.
062.05	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Vilka konsekvenser innebär det för flygtrafiken avseende Kastrup för det fall att en etablering av en vindkraftspark sker i området Ö299? Detta är inte utrett. För det fall att Myndigheten skulle komma fram till att Ö299 ska omfattas av ett energiutvinningsområde ska Myndigheten företa en oberoende analys avseende dess påverkan sett till flygtrafiken på Kastrup.	Synpunkten noteras. Inget område med användning energiutvinning i Öresund (förutom område Ö287 där det finns en befintlig vindkraftspark).
062.06	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Ljud- och ljuskonsekvenser relaterat till buller, ljud och ljus-störningar. Detta är inte utrett. För det fall att Myndigheten skulle komma fram till att Ö299 ska omfattas av ett energiutvinningsområde ska Myndigheten företa en oberoende analys avseende dess påverkan sett till ljud och ljus påverkan.	Synpunkten noteras. Se kommentar 062.05.
062.07	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Försiktighetsprincipen enligt Miljöbalken ska tillämpas genomgående.	Synpunkten noteras.
062.08	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Vidare ska, för det fall att Myndigheten skulle komma fram till att Ö299 ska omfattas av ett energiutvinningsområde, utredas hur en eventuell olycka har för påverkan och följdeffekter på såväl miljön, djur och människor.	Synpunkten noteras. Se kommentar 062.05.
062.09	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Sammantaget vad gäller alla negativa konsekvenser och kumulativa effekter i Öresund, och i sin förlängning Östersjön, avseende en vindkraftsetablering i Öresund och område Ö299 är det inte försvarbart att etablera en vindkraftsindustri vid område Ö299 jämfört med den energiutvinning som tros genereras av en vindkraftspark vid nyssnämnda område.	Synpunkten noteras. Se kommentar 062.05.
144.00	Norrtälje kommun	Område Ö 216 är inför granskning inte längre är alternativt utredningsområde, utan ett område för energiutvinning med särskild hänsyn till Försvarsmakten och kulturmiljövärden. Det är positivt med en tydlig inriktning för kommande planering och tillståndsprövning. Samhällsbyggnadskontoret är därför positiv till detta förtydligande. Kommunen bedömer att området för energiutvinning Ö216 kommer få en visuell påverkan på det yttersta havsbandet i kommunen. Kommunen är negativ till all visuell påverkan då vår skärgård är en av kommunens största tillgångar. Kommunen är positivt inställd till att områdets kulturmiljövärden enligt havsplanen ska visas särskild hänsyn, men efterfrågar ytterligare information om hur detta ska omsättas i praktiken vid uppförandet av en vindkraftpark.	Särskild hänsyn till värdefulla kulturmiljöer hanteras på ett lokalt och regionalt plan i tillståndsprocesserna. När det gäller område Ö216 har det tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
156.01	Norrtälje kommun	Norrtälje kommun önskar en tydligare beskrivning av hur havsområdets kulturmiljövärden planeras visas särskild hänsyn. Då den ekonomiska livslängden på havsbaserad vindkraft är relativt kort bör de ekonomiska konsekvenserna av borttagning av anläggningar finnas med. Det finns en risk att bolag som uppför anläggningar inte finns kvar efter anläggningarnas tekniska livslängd är uppnådd. Det vore bra med en redogörelse för vem som ansvarar för att återställa dessa områden.	Vid ett beslut tillstånd för havsbaserad vindkraft inkluderas som regel en fondering av medel för nedmontering av turbiner och fundament.
156.02	Norrtälje kommun	Havs- och vattenmyndigheten har tagit bort område Ö218, efter synpunkter från Jordbruksverket gällande påverkan på pelagiskt fiske. Samhällsbyggnadskontoret gör ingen annan bedömning än Jordbruksverket rörande att fisket bör få företräde framför energiutvinning inom detta område.	Synpunkten noteras.
156.03	Norrtälje kommun	Kommunen hade synpunkter angående vilka riktlinjer som bör gälla inom utredningsområden för energiutvinning. HaV har förtydligat varför områden utpekats som utredningsområden i granskningsförslaget. HaV beskriver att det krävs mer detaljerade analyser för att kunna avgöra om energiutvinning är den mest lämpliga för områdena. Särskild påverkan på migrerande fågel och överlappning med Natura 2000-områden är faktorer som behöver studeras vidare. Detta bör ske i vidare planering eller tillståndsprövning, enligt HaV. Samhällsbyggnadskontoret bedömer att HaV har förtydligat så långt möjligt. Kontoret bedömer dock att många osäkerhetsfaktorer kvarstår. Ju fler områden som pekas ut som utredningsområden, desto mindre vägledning ger planen, och dess syfte förloras.	Synpunkten noteras.
156.04	Norrtälje kommun	Samhällsbyggnadskontoret skulle önska exempel på hur hänsyn kan tas till kulturmiljövärden för en vindkraftpark. Det framstår som osannolikt att hänsyn kan tas utöver själva lokaliseringen av vindkraftparken. Det vore bra att förtydliga detta i planen.	I det förslag som lämnas till regeringen innebär vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden att åtgärder kan behöva vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ påverkan på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark.
004.01	Nyköpings kommun	Nyköpings kommun konstaterar att inga ändringar gjorts för de områden, Ö208 och Ö211, som direkt berör kommunen och att havsplanens avvägningar därmed fortfarande väl överensstämmer med Nyköpings kommuns avvägningar. Nyköpings kommun ser det som angeläget att utbyggnaden av vindkraft kan komma till stånd även inom kommunens elområde. Kommunen ser därför positivt på att flera områden bedöms som möjliga i ekonomiska zonen utanför kommunens kust och står bakom dessa. Dessa kan påverka kommunen när det gäller lösningar för lagring och distribution. Kommunen vill, trots att det inte är en del av havsplanerna, påpeka vikten av att tidig dialog kring dessa frågor måste ske med berörda kommuner för att snabba på processerna.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
013.00	Nyköpings kommun	Nyköpings kommun konstaterar att inga ändringar gjorts för de områden, Ö208 och Ö211, som direkt berör kommunen och att havsplanens avvägningar därmed fortfarande väl överensstämmer med Nyköpings kommuns avvägningar.	Synpunkten noteras.
013.01	Nyköpings kommun	Nyköpings kommun ser det som angeläget att utbyggnaden av vindkraft kan komma till stånd även inom kommunens elområde. Kommunen ser därför positivt på att flera områden bedöms som möjliga i ekonomiska zonen utanför kommunens kust och står bakom dessa. Dessa kan påverka kommunen när det gäller lösningar för lagring och distribution. Kommunen vill, trots att det inte är en del av havsplanerna, påpeka vikten av att tidig dialog kring dessa frågor måste ske med berörda kommuner för att snabba på processerna.	Synpunkten noteras.
114.00	Nynäshamns kommun	Tillgången till el är en förutsättning för hållbar tillväxt och de kommande decennierna väntas elanvändningen i Sverige öka, vilket innebär stora utmaningar för elförsörjningen. Idag sker den största elproduktionen i Sverige i landets norra delar men det är främst i storstadsregionerna i södra Sverige som elen används. Ett viktigt insatsområde för att reducera elförsörjningens sårbarhet i de södra delarna av Sverige är att öka den lokala produktionen av förnybar el. Det är i perspektivet att möjliggöra ökad energiutvinning i havet – som revideringen av havsplanerna ska ses. I kommunens bedömning ligger fokus på förslaget till havsplan för Östersjön. Kommunen kan konstatera att förslaget inte innebär någon förändrad användning av havsområdet inom Nynäshamns kommun jämfört med nu gällande havsplaner. Kommunens bedömning är överlag att HaV har bemött flertalet av kommunens synpunkter på ett tillfredsställande sätt men att det fortfarande finns utrymme för förbättringar.	Synpunkten noteras.
114.01	Nynäshamns kommun	De områden för energiutvinning som föreslås i höjd med Stockholms och Södermanlands län är lokaliserade långt från land vilket bör innebära att risken för visuella störningar är liten. Planförslaget har kompletterats med indikationer på respektive områdes synbarhet från land och öar och den bedöms av kommunen att vara liten.	Synpunkten noteras.
114.02	Nynäshamns kommun	Kommunen menar att behovet av att utreda hur energietablering och försvaret kan samexistera i Östersjön kvarstår och behöver klargöras innan beslut tas om nya havsplaner.	HaV hänvisar till regeringen som beslutar om havsplaner.
114.03	Nynäshamns kommun	Kommunen konstaterar mot bakgrunden av att etablering av havsbaserad vindkraft inom de utpekade utvinningsområdena kan komma att få en direkt påverkan på kommunen när vindparkerna ska anslutas till land, att det är önskvärt att HaV kan redogöra för en sådan översiktlig planering i samråd med Svenska kraftnät.	Frågan om villkor kring distribution av lokalt producerad el ligger utanför havsplaneringsuppdraget. I havsplanen redovisas inte korridorer för exportkablar. Det finns ofta flera alternativa dragningar och vätgas kan vara alternativ energibärare för vissa områden. I förslagets bilaga med förutsättningar sammanfattas effekter av kabeldragning generellt. Konsekvenserna för de specifika kablarna/ledningarna hanteras i tillståndsprocessen för kabelnedläggningen. När det gäller landanslutning arbetar Svenska kraftnät för att möjliggöra anslutning av

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
114.04	Nynäshamns kommun	Kommunen välkomnar att HaV har pekat ut fler områden där naturvärden ska visas särskild hänsyn i jämförelse med nu gällande havsplaner. Kommunen vill även lyfta att HaV har vidareutvecklat sina bedömningar vad gäller naturvärden. Vidare är kommunens bedömning att HaV har tagit hänsyn till olika naturvärden, särskilt fågel och tumlare, vid utpekandet av områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
114.05	Nynäshamns kommun	Kommunen menar att områdena mellan Öland och Gotland (Ö273, samt Ö277) inte ska pekas ut som områden för energiutvinning. Dessa områden har många olika störningskänsliganaturvärden kopplade till sig så som tumlare, knubbsäl, övervintring av fågel och flyttfågelsträck.	Synpunkten noteras. Områden Ö273 och Ö277 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
136.00	Nätverket Vindkraftens klimatnytta	Den kvantifierade klimatnyttan bör inkluderas i förslaget till havsplaner: Havsbaserad vindkraft skapar klimatnytta genom att den nya elproduktionen kan ersätta fossilbaserad elproduktion. Detta exemplifieras i konsekvensbeskrivningen, där det anges att el från havsbaserad vindkraft (som antas medföra utsläpp på 12 000 ton koldioxidekvivalenter/TWh) kan tänkas ersätta residualen i den nordiska eller europeiska elmixen, med utsläpp på 467 620 ton respektive 531 210ton koldioxidekvivalenter/TWh. Slutsatsen är: ”Varje TWh havsbaserad vindkraft skulle med dessa antaganden därmed ha en tydlig potential för minskad klimatpåverkan.” Nätverket Vindkraftens klimatnytta har tidigare bedömt att klimatnyttan med ökad fossilfri elproduktion uppgår till omkring 600 000 ton koldioxidekvivalenter för varje ny TWh, oavsett om den används för elektrifiering i Sverige eller bidrar till att fasa ut gas- och kolkraft i Europa genom elexport, vilket är i samma storleksordning som HaV:s beräkningsexempel. HaV:s kvantifiering av klimatnyttan av havsbaserad vindkraft, samt slutsats, bör även lyftas fram i det slutliga förslaget till havsplaner, och inte bara stå med i konsekvensbeskrivningen.	Synpunkten noteras.
136.01	Nätverket Vindkraftens klimatnytta	Klimatnyttan av elektrifiering med hjälp av havsbaserad vindkraft. Havsbaserad vindkraft kan skapa stor klimatnytta genom att förnybar el ersätter fossila bränslen som energibärare i industri- och transportsektorn. Mot bakgrund av det snabbt ökande elbehovet för att ersätta fossila bränslen och råvaror i industrin och transporterna är det angeläget att försöka kvantifiera även denna klimatnytta, och inte bara klimatnyttan med att fasa ut fossil elproduktion. Elektrifieringen av industrin har av regeringen pekats ut som en central del för att minska Sveriges utsläpp av växthusgaser. Det handlar inte bara om omställning av befintlig industri, utan också om att möjliggöra nya industrietableringar som är i linje med vad energi- och klimatmålen kräver. Om Sverige inte säkerställer tillräckligt tillgång till förnybar energi kan befintlig industri komma att flytta, och nyetableringar antingen utebli eller etableras i andra länder med fossil energi. Även den aspekten av klimatnyttan med havsbaserad vindkraft bör tydliggöras. Hur mycket utsläppen minskar vid	Synpunkten noteras. Huvudfokus i konsekvensbeskrivningen är den direkt klimatnytta av havsbaserad vindkraft. Av avgränsningsskäl analyseras inte systemeffekter, även om dessa förstås är viktiga för samhället i stort.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		elektrifiering av olika sektorer varierar beroende på vilken typ av verksamhet som elektrifieras. Beräkningar av klimatnyttan med ökad elproduktion från havsbaserad vindkraft bör alltså även omfatta när elen ersätter fossila bränslen och råvaror i andra sektorer. I yttrande ges räkne exempel för fossilfritt stål och elektrifiering av fordonsflottan.	
136.02	Nätverket Vindkraftens klimatnytta	Export av fossilfri el kan skapa klimatnytta genom undanträngning av fossil elproduktion. Under 2023 uppgick den svenska elexporten till 29 TWh, vilket kan ha minskat utsläppen med upp till 17 miljoner ton koldioxidekvivalenter (29 TWh * 0,6 Mton/TWh) – mer än en tredjedel av Sveriges utsläpp 2022. I regeringens energipolitiska inriktningsproposition lyfts vikten av den svenska elexporten: ”Sverige har under de senaste åren varit en av Europas största nettoexportörer av el. Regeringen anser att det är viktigt att Sverige på detta sätt fortsätter att bidra både till minskade utsläpp av växthusgaser och ett minskat beroende av rysk gas och olja i övriga Europa.” Svenska kraftnät beräknar att utan en kraftig utbyggnad av elproduktionen kommer den svenska elexporten minska och redan 2035 kan Sverige ha ett nettoimportbehov på 11 TWh. Den havsbaserade vindkraften är central för att öka elproduktionen och därmed bibehålla möjligheterna till en stark svensk elexport. Det kommande förslaget till ändrade havsplaner kan underlätta för Sverige att fortsätta att skapa klimatnytta genom elexport som tränger undan fossil elproduktion i Europa, vilket bör framgå av granskningsförslaget.	I konsekvensbedömningen har det gjorts en avgränsning gällande detaljerade och indirekta kvantitativa beräkningar av klimatnytta. Anledningen till detta är att HaV med stöd av Energimyndigheten gjort bedömningen att beräkningarna blir för osäkra då klimatnyttan är beroende av många olika faktorer. Det riskerar också att bli missvisande då det också finns en gräns för hur mycket energi som behövs för omställningen, både sett till själva el- och energibehovet, men också sett till begränsningar i infrastruktur för att ställa om samhället. Den potentiella klimatnyttan som kan genereras av havsbaserad vindkraft kan likaväl nås genom annan fossilfri kraftproduktion. I konsekvensbedömningen görs en tydlig bedömning att utbyggnad av havsbaserad vindkraft kan leda till både direkt, och indirekt klimatnytta i hög grad, och myndighetens förhoppning är att detta framgår också utan stöd av beräkningar för kvantitativ klimatnytta
136.03	Nätverket Vindkraftens klimatnytta	Ökad fossilfri elproduktion skyddar havsmiljön: I förslaget nämns vid återkommande tillfällen klimatförändringarnas negativa konsekvenser för havsmiljön. Bland annat nämns behovet av klimattillflykter, där djurarter kan skyddas från höga temperaturer. Genom att bygga ut den havsbaserade vindkraften kan vi minska användningen av fossila bränslen och därmed också den globala uppvärmningen, vilket i sin tur skyddar havsmiljön. Detta bör framgå tydligt i det slutliga förslaget till havsplaner. Sammantaget välkomnar vi att granskningsförslaget pekar ut områden som möjliggör en kraftfull utbyggnad av havsbaserad vindkraft och Sveriges fossilfria elproduktion. Klimatnyttan av vindkraften bör dock tydligare framgå, såväl dess potential att ersätta fossila energikällor och möjliggöra elektrifiering, i Sverige och i övriga Europa, som dess positiva effekter på havsmiljön.	Synpunkten noteras. Klimatnytta av havsbaserad vindkraft framgår av konsekvensbeskrivningen.
115.00	Orusts kommun	Orust kommun anser att Havsplanen förbättrats i många avseenden sedan samrådsprocessen. Beslutsunderlaget är betydligt mer gediget vad gäller konsekvenserna av utbyggnaden. Det innebär bland annat att två tidigare utredningsområden för havsbaserad vindkraft har utgått och ett har förstorats. Dessutom har kategorin ”Energi-alternativ” helt tagits bort då den varit allt för otydlig. HaV har också på ett bra sätt kompletterat materialet med ny kunskap om den havsbaserade vindkraftens påverkan på efterfrågade aspekter såsom natur,	Synpunkten noteras. HaV har saknat möjligt att ta fram ytterligare visualiseringar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		friluftsliv, kulturmiljö och yrkesfiske. Vidare har HaV tydligare redovisat påverkan samt möjliga åtgärder under anläggnings-, drift- och avvecklingsfaserna. Orust kommun är därför positiva till liggande granskningsunderlag, samtidigt som underlaget hade kunnat förbättrats ytterligare med bättre och mer varierade visualiseringar av effekterna på landskapsbilden, t ex genom att visa på alternativa höjder på verken och hur siktlinjen påverkas från högre platser såsom berg och utsiktspunkter, samt med platsspecifika visualiseringar. Idag utgår visualiseringarna endast från en teoretisk utsiktspunkt i havsnivå. Det är även viktigt att väga in resultat av de utredningsuppdrag som pågår så att den ökade kunskapen får genomslag i havsplanen.	
115.01	Orusts kommun	HaV förespråkar alternativ 2 (energi) som i verkligheten bara betyder en vindkraftspark mindre än alternativ 1 (max). Orust kommun menar dock de negativa effekterna av alternativ 2 (energi) blir allt för omfattande i Norra Västerhavet och förespråkar därför planalternativ 3, som bättre tar hänsyn till Norra Västerhavets unika förutsättningar, och väl tillgodoser regeringens krav om 120twh elproduktion. Övriga alternativ bedömer Orust kommun vara överplanerade. Orust kommun ställer sig positiva till en utveckling av havsbaserad vindkraft då det är en naturlig och hållbar utveckling av den nationella elförsörjningen. Vår del av landet är också stora konsumenter av el och det är därmed rimligt att vi i ökad grad bidrar till elproduktionen. Däremot vill vi inte att Norra Västerhavet överexploaterats då havsområdet jämfört med andra havsområden får betraktats som litet och med många konkurrerande intressen.	Synpunkten noteras. Planalternativen är inga handlingsalternativ utan ska ses som bedömningsscenarier.
115.02	Orusts kommun	Det vi däremot vänder oss emot skarpt, vilket påtalats vid varje tillfälle som tidigare getts, är den parallella processen som föregår från Länsstyrelsen i Västra Götalands avseende ansökningsprocesserna för vindkraftsparkerna Poseidon och Mareld då tanken med havsplanen är att den ska ligga till grund för framtida tillståndsprocesser. Det blir särskilt anmärkningsvärt att Länsstyrelsen Västra Götalands föreslår att regeringen bifaller vindkraftsparken Mareld då just denna etablering uteslutits ur granskningshandlingarna från HAV. Det bör betyda att om regeringen fattar beslut enligt Länsstyrelsen i Västra Götalands Läns rekommendation så omkullkastar beslutet hela Havsplanen. Detta då Marelds kumulativa effekter sett till helheten inte finns bedömd ur något avseende i förslaget till ny Havsplan. Orust kommun förordar därför att regeringen låter havsplanen vinna laga kraft innan en eventuell tillstyrkan sker av någon enskild vindkraftspark till havs. Om så inte sker måste HaVs plan revideras utifrån de helt nya förutsättningarna och andra områden strykas. Hela hanteringen från Länsstyrelsen i Västra Götalands sida ställer dessutom den demokratiska processen i arbetet med ny Havsplan i en mycket märklig dager. Hur ska kommunerna förhålla sig till två så olikartade förslag? Vi fortsätter också att förespråka en etappvis utbyggnad för att på bästa sätt kunna följa eventuella oväntade effekter av utbyggnaden. Orust kommun är som nämnts inte motståndare till en utbyggnad av havsbaserad vindkraft i Västerhavet, men vill att det sker med	Synpunkten noteras. HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem i Sverige är ett sk. ”öppen dörr”-system och är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		förnuft, med välgrundade beslutsunderlag och väl balanserat mot andra intressen i ett tämligen litet havsområde.	
109.00	Oskarshamns kommun	Kansli- och utvecklingsenheten anser generellt att HaV på ett transparent sätt hanterat de yttranden som inkommit under samrådstiden. Flera revideringar har gjorts i syfte att göra underlaget tydligare och mer genomarbetat. Oskarshamns kommuns yttrande var förhållandevis generellt hållet. HaV har framför allt mottagit synpunkterna som noterade.	Synpunkten noteras.
109.01	Oskarshamns kommun	Oskarshamns kommun har påbörjat ett detaljplanearbete på Ävrö, i närheten av Simpevarpshalvön där idag kärnkraftverket OKG har sin verksamhet. Detaljplanen ska möjliggöra för ny, fossilfri energiproduktion. För att undvika eventuella intressekonflikter vill vi gärna informera HaV om detta i ett tidigt skede.	Informationen noteras.
109.02	Oskarshamns kommun	Sträckan Oskarshamn - Visby trafikeras idag av reguljär färjetrafik som upphandlas av Trafikverket. Trafiken är viktig för tillgängligheten till och från Gotland året runt. På sträckan sker också en omfattande godstransport. Ett utredningsområde för Energi i anslutning till farleden pekas ut i havsplanen (Ö277). Att en framtida vindkraftpark varken genom huvudverksamhet, följdverksamhet eller kumulativa effekter under någon fas av en vindkraftparks livstid får negativa konsekvenser på färjetrafiken ser Oskarshamns kommun som särskilt viktig. Trafikverket kan därför vara en viktig part att föra dialog med under samrådsprocessen.	Synpunkten noteras. I det aktuella fallet är område Ö277 borttaget på grund av konflikt med försvarsintressen i Egentliga Östersjön.
109.03	Oskarshamns kommun	I Oskarshamn har Smålandshamnar AB en omfattande hamnverksamhet och utgör en viktig länk mellan hav och land för ett område som är större än enbart Oskarshamns kommun. I hamnen utförs traditionell hamn- och stuveriverksamhet samt terminalhantering av gods. Hamnen kan komma få en utökad roll i samband med utbyggnad av havsbaserad vindkraft, NATO-medlemskap eller en eventuell höjd beredskap. Det är av stor vikt att den ändrade havsplanen inte i något avseende strider mot hamnens intressen.	Synpunkten noteras.
109.04	Oskarshamns kommun	Svenska kraftnät har nyligen genomfört ett myndighetssamråd i samband med en planerad utbyggnad av transmissionsnätet till Gotland. Två alternativa landtag på fastlandet undersöks, bägge är lokaliserade i närheten av Simpevarpshalvön.	Informationen noteras.
109.05	Oskarshamns kommun	Kommunens yttrande till ny havsplan kompletteras också med ett ställningstagande i vår antagna Översiktsplan och dess tillhörande MKB. Här i området för havsplanen har kommunen tagit ställning till att ”Kommunen kan verka för en begränsning av det storskaliga fisket inom vattenområde för kommunens planeringsrådighet.” Denna hållning tydliggörs i kommunens egna samrådshandling för vindbruk, där vi menar att energiproduktion väger tyngre än det storskaliga pelagiska yrkesfisket inom kommunens gränser. Ställningstagandet görs i syfte att bibehålla ekosystemens förmåga att reproducera fisk, och därmed genererar en positiv effekt för yrkesfisket samtidigt som vi tar ansvar för att peka på ett möjligt och relativt kustnära utbyggnadsområde för vindkraftsproduktion.	Information och synpunkt noteras.
103.01	OX2 AB	Bolaget OX AB har erhållit tillstånd enligt lag (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon (”SEZ”) för vindpark Galene i Kattegatt (maj, 2023).	Information och synpunkt noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Beslutsförslag avseende tillstånd enligt SEZ har meddelats av Länsstyrelsen i Skåne län respektive Länsstyrelsen i Gotlands län för vindpark Triton i Södra Östersjön (juni, 2023) och vindpark Aurora i Egentliga Östersjön (maj, 2024). Vidare har Bolaget lämnat in tillståndsansökan enligt SEZ respektive ansökan om Natura 2000-tillstånd för energipark Neptunus i södra och sydöstra Östersjön (december, 2023). I juni 2024 lämnade Bolaget även in en tillståndsansökan enligt SEZ respektive miljöbalken för de havsbaserade vind- och energiparkerna Pleione respektive Ran, vilka båda är belägna i Egentliga Östersjön. Sammantaget har Bolaget en unik och omfattande kunskap om stora delar av berörda havsområden som nu är föremål för aktuellt havsplaneringsarbete. Vidare har Bolaget aktuella erfarenheter av de utmaningar som generellt sätt föreligger i tillståndsprocesser för havsbaserade vind- och energiparker.	
103.02	OX2 AB	Det finns en inneboende och allvarlig problematik i havsplanernas nuvarande utformning. Granskningsförslaget innehåller ett antal (direkta och indirekta) begränsningar som innebär betydande inskränkningar av energiproduktionsintresset.	Förslagets vägledning baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och påverkan på andra intressen.
103.04	OX2 AB	Det saknas ett helhetsperspektiv. Varje sektorsintresse vägs – var för sig – mot energiutvinningsintresset. Det är tydligt att energiutvinningsintresset genomgående underordnas dessa intressen i de avvägningar som görs i granskningsförslaget. Utgångspunkten i havsplanerna kan inte vara att utbyggnaden av havsbaserad vindkraft endast kan tillåtas om ingen påverkan över huvud taget sker på andra enskilda sektorsintressen.	Hav delar inte denna bedömning. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen.
103.05	OX2 AB	Granskningsförslaget föregår de påverkansbedömningar som rätteligen ska göras i en tillståndsprocess. Granskningsförslaget innehåller långtgående slutsatser om havsbaserad vindkrafts påverkan på olika sektorsintressen. Dessa bedömningar baseras på ett begränsat, översiktligt och i vissa fall även utdaterat underlag.	Havsplaneringen är en strategisk planering som syftar till att vägleda om den mest lämpliga användningen av havet. Grunden för planeringen är en analys av olika intressens behov, förutsättningar och samexistensmöjligheter. Den bästa tillgängliga kunskapen är basen, men arbetet med att utveckla kunskap är löpande.
103.06	OX2 AB	Havsplanerna pekar ut på förhand ut vilka sektorsintressen som är svåra eller till och med omöjliga att samexistera, när det i de tillstånd som hittills meddelats har bevisats motsatsen, dvs. att samexistens är möjlig. Sådana förutbestämda uppfattningar och uttalanden kommer väsentligt försvåra möjligheten till utbyggnaden av ytterligare 90 terawattimmar havsbaserad vindkraft. För att målet ska kunna uppnås krävs ett betydlig mer flexibelt synsätt i havsplanen vad gäller möjligheter till samexistens.	Synpunkten noteras. I förslaget förs resonemang kring möjlighet till samexistens. Bedömning av möjlighet behövs för att bedöma vilken eller vilka användningar som är mest lämpliga på en plats.
103.07	OX2 AB	Granskningsförslaget saknar en (konsekvens)analys av vad olika generella begränsningar som förs in i havsplanen får för effekter på utbyggnaden av havsbaserad vindkraft. En alternativutredning om var energiutvinningen i stället ska möjliggöras måste presenteras. Det är inte osannolikt att ett havsområde som väljs	Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bort med hänsyn till påverkan på ett visst sektorsintresse visar sig, totalt sett, vara det mest lämpade området efter en alternativutredning.	
103.08	OX2 AB	Utöver den inneboende problematik med havsplanerna som lyfts ovan innehåller granskningsförslaget även planförslag för havsområden där det redan pågår tillståndsprocesser. Flera fall av dessa planförslag innehåller långtgående inskränkningar av energiproduktionsintresset vilket är anmärkningsvärt. Havsplanens roll bör i dessa avseenden inte kunna påverka de pågående processerna. Eventuella motstående intressen och frågor om samexistens bör hanteras inom ramen för tillståndsprocessen. Det planarbete som nu görs bör i stället främst fokusera på de områden som i dagsläget inte är föremål för en eller flera tillståndsprocesser.	Förslaget redovisar områden med mest lämplig användning energiutvinning, men bedömer inte enskilda projekt.
103.09	OX2 AB	Uttalanden om att en havsbaserad vindpark alltid utgör en risk för skada på kulturmiljöer om vindparken etableras inom ett avstånd motsvarande 35 kilometer eller mindre från berörda kulturmiljövärden. Hur det är möjligt att göra sådana tvärsäkra uttalanden utan att beakta vare. Den tilltänkta etableringen eller den faktiska synbarheten i en bedömning är högst oklart. Frågor om risk för skada ska prövas i en tillståndsprocess där det finns möjlighet att beakta de särskilda omständigheterna, och förutsättningarna i det enskilda fallet. Ett sådant uttalande om hänsynsområde kommer även innebära en väsentligt dyrare nätanslutningskostnad, vilket riskerar att omöjliggöra många vindparker. Sådana generella uttalanden måste i första hand undvikas och i andra hand föregås av en konsekvensanalys ur ett helhetsperspektiv och en alternativdiskussion föras.	Genom att ange särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden uppmärksammas värdena vid en eventuell projektering. Huruvida det är en liten eller stor risk för skada hanteras i tillståndsprövningen liksom möjlig anpassning.
103.10	OX2 AB	I granskningsförslaget stipuleras i förhållande till sjöfarten att det är möjligt att anpassa utformningen av vindkraftparkerna på ett sådant sätt att sjöfartens framkomlighet inte påverkas negativt (s. 39). Granskningsförslaget innehåller inga resonemang om hur sjöfarten kan anpassas för att undvika påverkan på energiproduktionsintresset. En sådan generell ansats i en havsplan borde som minsta krav föregås av en konsekvensanalys ur ett helhetsperspektiv och en alternativdiskussion.	Synpunkten noteras. Vid utformning av energiområdena har tagits höjd för att säkerhetsavståndet inryms i ytan för energiområdet. Dvs ytan i plankarta är större än vad som annars varit fallet. Placeringen av vindkraftsparken och hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs först tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen.
103.11	OX2 AB	I granskningsförslaget dras långtgående slutsatser om risken för påverkan på fåglar. Det anges bland annat att fågelaktiviteten inom vissa energiområden är ofullständigt känt samt att det föreligger osäkerheter i påverkan på migrerande fågel vilket är direkt felaktigt.6 Ett illustrerande exempel är vindpark Aurora som planeras att uppföras inom energiområde Ö273. Bolaget har under flera års tid genomfört mycket omfattande fågelinventeringar i södra Östersjön inom ramen för bl.a. projektering av vindpark Aurora.7 Inom ramen för tillståndsprocessen enligt både SEZ och Natura 2000-regelverket har kunskapsläget om fåglar i området och dess migration bedömts vara så robust att beredningsmyndigheten, i det här fallet Länsstyrelsen i Gotlands län, meddelat förslag om ett positivt beslut om tillstånd enligt SEZ. Såväl Länsstyrelsen som centrala remissmyndigheter, däribland Naturvårdsverket, har tillstyrkt bolagets ansökan och anser att kunskapen är tillräcklig för att tillstånd ska kunna meddelas. Det är därför mycket allvarligt att det på flera ställen i havsplanerna	Konsekvensbeskrivningen av havsplanerna visar risk för påverkan på fågel oberoende om skadebegränsande åtgärder (eftersom sådana inte kan läggas fast i planen).

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		förekommer (kategoriska) skrivningar om vilken påverkan havsbaserad vind har samt om intressen är möjliga att förena eller inte. Den här typen av generella uttalanden måste utgå.	
103.12	OX2 AB	Havsplanerna riskerar att föregå tillståndsprövningen. Sammantaget föreligger en allvarlig risk för att granskningsförslagets utformning av havsplanerna kommer föregripa prövningen i den enskilda tillståndsprocessen. Även om havsplanerna inte utgör ett juridiskt bindande dokument, så tenderar havsplanernas rättsliga status att övertolkas vid tillståndsprocesser. De svepande (och tämligen grunda) bedömningarna som görs i havsplanerna får i praktiken betydande konsekvenser för enskilda aktörer i en tillståndsprocess. Inte minst med tanke på att bevisbördan alltid ligger hos verksamhetsutövaren. Som nämnts ovan ska havsplaneringsprocessen endast bedöma lämpligheten för användningen av ett havsområde på ett övergripande plan. Tillståndsprövningen enligt miljöbalken (och SEZ) bygger på att en prövning görs i varje enskilt fall utifrån det projekt och de särskilda förutsättningar som föreligger. Det är först vid en tillståndsprövning som myndigheterna kan pröva effekterna och konsekvenserna av ett projekt och avgöra om och hur eventuella motstående intressen kan samexistera.	Havsplanen innebär ingen förprövning i enskilda ärenden, utan utgör ett av flera underlag i en tillståndsprövning,
103.13	OX2 AB	Stora delar av underlaget till havsplanerna baseras på allmänt tillgänglig kunskap. Underlaget kan som mest jämföras med ett 'screeningsunderlag' som projektörer (likt Bolaget) tar fram för att välja ut områden som är lämpliga för att påbörja projektering (dvs. undersöka områden närmare). I en tillståndsprocess kommer en projektör att genomföra ett mycket stort antal platsspecifika och fördjupande undersökningar. Dessa undersökningar visar, med betydligt högre tillförlitlighet, vilka konsekvenser projekten kan resultera i. Undersökningarna mynnar dessutom ofta ut i konkreta förslag på skyddsåtgärder som innebär att potentiellt negativa konsekvenser minimeras eller undanröjs. De platsspecifika undersökningar som genomförts för Bolagets planerade projekt, vilka är planerade i olika havs- och energiområden, visar unisont att samexistens är möjlig även om det i vissa fall kan krävas anpassningsåtgärder. Havsplaneringsprocessen är således inte rätt forum för att göra dessa bedömningar.	Enligt havsplaneringsförordningen (2015:400) ska ett förslag till havsplan ange inriktningen för användningen av havsområdet. I förslaget ska även hur frågor om oförenliga ändamål bör lösas. Därför behöver mest lämplig användning bedömas.
103.14	OX2 AB	Den principiella utgångspunkten i havsplanerna tycks vara att förekomsten av höga naturvärden per se utgör ett skäl mot etablering av vind- och energiparker. Detta är en onyanserad bild som inte tar i beaktande att det är stora områden som planläggs och att förekomsten av naturvärden därför också kommer att variera inom respektive energiområde, att (de flesta) havsområden inte är fullständigt utredda innan en tillståndsprövning eller att det i tillståndsprövningen är möjligt att tillämpa erforderliga skyddsåtgärder där så bedöms nödvändigt. Havsplanerna framhåller t.ex. att risken för påverkan på migrerande fåglar och fladdermöss i vissa fall kan vara stor. I detta tycks dock inte möjligheten att tillämpa skyddsåtgärder såsom driftreglering av vindkraftverken ha beaktats, vilket får till konsekvens att havsplanen återger en väldigt onyanserad bild av påverkan på natur- och kulturmiljön. Om olika	Konsekvensbeskrivningen av havsplanerna visar risk för påverkan på fågel oberoende om skadebegränsande åtgärder (eftersom sådana inte kan läggas fast i planen).

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		påverkansbedömningar tillåts i en havsplan måste dessa även inkludera och beakta de skyddsåtgärder som kan (och som normalt sett) vidtas för att antingen undanröja risken för påverkan eller begränsa påverkan till en acceptabel nivå.	
103.15	OX2 AB	Av havsplanerna framgår exempelvis att anläggningar som fundament eller kablar på havsbotten kan ha en negativ inverkan på fornlämningar.10 Det är emellertid en låg risk för att havsbaserade vindparker skulle skada marina kulturmiljövärden eftersom dessa värden upptäcks vid en kartläggning av projektområdet och erforderligt skydd för de marinarkeologiska objekten föreskrivs inom ramen för den efterföljande tillståndsprocessen. Även i fråga om marinarkeologiska objekt finns goda möjligheter att havsbaserad vindkraft bidrar till kunskap om dessa då området kommer att inventeras och kartläggas, i många fall för första gången. Det kommer i sin tur leda till ett markant kunskapslyft i fråga om marinarkeologiska objekt. Förekomsten av eventuella lämningar är också något som beaktas vid utformning av en vindpark.	Synpunkten noteras. HaV instämmer i att undersökningar kan ge mer kunskap om lämningar.
103.16	OX2 AB	Havsbaserad vindkraft står inte i konflikt med kulturmiljön: Havsplanerna innehåller flera långtgående slutsatser och subjektiva bedömningar om havsbaserad vindkraftverks påverkan på kulturmiljö, t.ex. anges att ett hänsynsområde om 35 kilometer bör tillämpas. Ett förutbestämt hänsynsområde innebär en förprövning av energiutvinningsprojekt som riskerar att fördröja och försvåra framtida tillståndsprövningar. Det är även mycket oroväckande att den enskilt avgörande faktorn vid bedömningen av den visuella påverkan utgörs av avståndet. Ett fastslaget hänsynsområde riskerar att försvåra eller omöjliggöra utbyggnationen av vindkraft, utan att kulturmiljövärden för den sakens skull bevaras. Det bör även framhållas att den risk som aktualiseras för kulturmiljön enbart är en visuell påverkan, till skillnad från t.ex. landbaserad produktion av el där även fysiska intrång kan aktualiseras. För att möjliggöra en utbyggnation av förnybar energi samt bevara kulturmiljövärden behöver bedömningen av påverkan och möjligheten till samexistens ske i den enskilda tillståndsprövningen.	Synpunkten noteras. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden är en generell vägledning för att uppmärksamma den hänsyn som kan krävas till värdefulla kulturmiljöer och vilka dessa är. Hänsyn kan även krävas för andra områden. Syftet är att förenkla efterkommande tillståndsprocesser genom att göra förhållandena kända tidigt. Vad den eventuella hänsynen behöver bestå av bedöms först i efterkommande planering och tillståndsprocesser.
103.17	OX2 AB	Havsplanerna kan inte på förhand fastslå förutbestämda hänsynsområden: I avsnitt 2.3 i granskningsförslaget framgår att påverkan på kulturmiljövärden behöver bedömas utifrån lokala förutsättningar. Ett sådant stadgande öppnar upp och möjliggör för framtida tillståndsprövningar. På den efterföljande sidan framgår dock att om energianvändningsområden ligger inom 35 kilometer från riksintresseanspråk för kulturmiljövärden eller värdeområden13 utpekade av kustlänsstyrelserna ska särskild hänsyn tas till kulturmiljövärden. Dessutom anges att de energiutvinningsområden som ligger (helt eller endast delvis) inom ett avstånd motsvarande 35 kilometer anses innebära risk för skada på kulturmiljöer. Skrivningen står i direkt strid med det tidigare uttalandet om att en prövning behöver göras i varje enskilt fall och riskerar att allvarligt motverka utbyggnationen av förnybar elproduktion. För att få en heltäckande bild av graden av påverkan på landskapsbilden krävs en analys av betydligt fler faktorer, däribland av landskapets	Synpunkten noteras. Vägledningen vill uppmärksamma att det kan innebära en risk, men att detta måste bedömas i senare skede.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		karaktär, skala och nyttjande samt pedagogiska förklaringar för siktförhållanden, ögats begränsningar och människors inställning till vindkraft. Någon sådan analys har emellertid inte presenterats. Det kan även erinras om att upplevelsen av natur- och kulturmiljövärden inte alltid påverkas negativt till följd av synbarheten av vindkraftverk, vilket också bör tydliggöras i granskningsförslaget. Vindkraftverk kan tvärtom medföra positiva effekter och exempelvis bidra till ökad energiturism.	
103.18	OX2 AB	Av Bolagets fördjupade synbarhetsanalyser framgår bl.a. följande: För energiområden Ö509 krävs inte specifika hänsynsavstånd med avseende på kulturmiljövärden. Synbarhetsanalysen visar vidare att ingen påtaglig skada kommer att uppstå för något av de riksintressen för kulturmiljövården som kan påverkas visuellt av vindparken. För energiområde Ö269 riskerar en (ytterst) marginell visuell påverkan uppstå på kulturvärdena på land. Inte för något berört riksintresse bedöms det föreligga risk för påtaglig skada. Bolaget länkar till framtagna visualiseringar av de specifika projekten.	Synpunkten noteras. Ingen ny bedömning har gjorts sedan granskningsversionen eftersom områden Ö509 och Ö269 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
103.19	OX2 AB	Havsbaserad vindkraft kan enbart ha en visuell påverkan på kulturmiljön: Det bör även noteras att havsbaserad vindkraft endast kan komma att ha en visuell påverkan på kulturmiljöer på land. Kulturmiljöer som är utpekade som riksintresse enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken skyddas, enligt samma lagrum, mot åtgärder som kan medföra påtaglig skada på kulturmiljön. I havsplanen framgår att begreppet påtaglig skada innebär att åtgärden antingen ska ha en bestående negativ inverkan på det aktuella intresset eller tillfälligt ha en mycket stor negativ påverkan på detta. Graden av påverkan till följd av den visuella påverkan är högst subjektiv och beror inte minst på betraktarens värderingar. Situationer där enbart en visuell påverkan (många gånger på mycket stora avstånd) riskerar att medföra påtaglig skada, eller ens måttlig skada, på kulturmiljövärden kan säkert föreligga. Det kan dock inte anses utgöra ett så allmängiltigt scenario att det bör framgå av havsplanen. Vilket avstånd som behöver hållas till kulturmiljövärden på land måste avgöras utifrån lokala och projektspecifika förutsättningar i kommande planerings- och tillståndsprocesser.	Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden uppmärksammar var det finns kulturmiljövärden som kan påverkas. Påverkan behöver bedömas utifrån lokala förutsättningar. HaV instämmer därför i att vilket avstånd som behöver hållas till kulturmiljövärden på land behöver avgöras utifrån lokala och projektspecifika förutsättningar i kommande planerings- och tillståndsprocesser.
103.20	OX2 AB	Samexistens mellan havsbaserad vindkraft och sjöfart är möjlig: I granskningsförslaget till havsplanerna framställs sjöfart och havsbaserad vindkraft som två svårförenliga intressen. Möjligheten att i tillståndsprövningen föreskriva erforderliga skyddsåtgärder nämns inte över huvud taget. Inte heller presenteras förslag på möjliga åtgärder som kan vidtas av sjöfarten för att möjliggöra samexistens. Samtliga anpassningar förutsätts i stället göras av eventuella havsbaserade vindparker. Bolaget ser positivt på att havsplanerna inte vägleder om det specifika säkerhetsavstånd som kan komma att krävas i förhållande till sjöfarten. I havsplanerna förutsätts trots detta att säkerhetsavstånd krävs i förhållande till riksintressen för sjöfart, utan att en närmare analys av de faktiska riskerna för sjöfarten har gjorts. Mellan 15–20 % av energiområden bedöms upptas av säkerhetsavstånd. Ett bortfall med 20 % av terawattimmar, vilket kan jämföras med att förbrukningen i Sverige under förra året uppgick till ca 136 terawattimmar. Kravet	Se kommentar med id 103.10.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		på säkerhetsavstånden riskerar därför att mycket effektivt omöjliggöra elproduktion motsvarande halva Sveriges förbrukning. Att så kategoriskt utgå från att det endast är energiproduktionsintresset som ska stå tillbaka, oberoende av resultatet av de riskbedömningar som görs i tillståndsprocessen, är ingen framkomlig väg för att möjliggöra samexistens mellan sjöfart och vindkraft. Detta gäller i synnerhet med beaktande av de mycket stora ytor som sjöfarten på pappret tar i anspråk, vilka är betydligt större än de områden som faktiskt trafikeras av sjöfarten. Det kan även påpekas att en sådan syn på samexistens inte heller är förenlig med miljöbalkens regler om att mark- och vattenområden ska användas för de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Att reservera stora områden för sjöfarten, som inte nödvändigtvis behövs, är inte en hållbar fördelning av Sveriges resurser. För att möjliggöra etableringen av havsbaserade vind- och energiparker krävs att anpassningar görs även av andra intressen, däribland sjöfarten. Genom sådana anpassningar är samexistens mellan havsbaserad vindkraft och sjöfart fullt möjlig. Bedömningen avseende behovet av anpassningar, liksom fastställandet av erforderligt säkerhetsavstånd, är dock något som rätteligen ska hanteras inom ramen för de enskilda tillståndsprövningarna. Ett exempel på en möjlig anpassning av sjöfarten skulle kunna vara en översyn av utpekade riksintressen för sjöfart utifrån hur trafikstråken faktiskt används, liksom en anpassning av befintliga rutter och sjötrafikstråk. Bolaget har full förståelse för att det inte är möjligt att genom havsplanerna förespråka en omlokalisering av trafikstråk, trafikseparingszoner (TSS) eller rutter vilka fastslagits genom internationella regelverk och myndigheter/organ såsom the International Maritime Organization (IMO). Inte heller omöjliggör exempelvis sådana stråk eller riksintressen att en prövningsmyndighet, i det enskilda fallet, finner att samexistens med havsbaserad vindkraft (beroende på plats, tid, utformning av parken, fartygsintensitet m.m.) är möjlig. Gällande övriga rutter bör det finnas goda möjligheter för sjöfarten att anpassas för att möjliggöra en samexistens med energiutvinning.	
103.21	OX2 AB	I havsplanerna lyfts två s.k. kompletterande planalternativ fram. Syftet med de kompletterande planalternativen är att de ska utgöra mindre överplanerade alternativ för bedömningar med avseende på vad en realistisk realisering av havsplanernas vägledning innebär.23 I de kompletterande planförslagen har antalet lämpliga energiutvinningsområden minskat och därmed bedöms även den negativa påverkan på omgivningen minska. Bolaget finner det mycket förvånande att en ”realistisk realisering” av havsplanerna innebär så stora begränsningar i energiutvinningen. Det är inte möjligt för HaV att i detta skede, baserat på den information som finns tillgänglig, ta ställning till vilken effekt utbyggnation av energiutvinningsområden kommer att få. Havsplanerna utgör endast preliminära bedömningar av olika havsområden. I framtida prövningar kan det mycket väl visa sig att områden som i dagsläget bedöms utgöra energiutvinningsområden de facto inte är lämpliga, på	Endast ett planförslag är gällande. Planalternativen i granskningsversionens konsekvensbedömning är bedömningsscenarier för olika potentiella utfall. Metod och bedömningsscenarier har setts över i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		grund av t.ex. tekniska förutsättningar. De kompletterande planalternativen fyller därför ingen funktion och måste tas bort.	
103.22	OX2 AB	Havsplanerna bör i så stor utsträckning som möjligt utpeka, och utöka, fler energiutvinningsområden. Bolaget har identifierat ett antal energiområden där det, utifrån ett uppdaterat kunskapsunderlag, inte föreligger någon risk för skada på andra intressen. T.ex. skulle såväl energiområde Ö509 som Ö269 kunna utökas utan risk för påverkan på yrkesfiske.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö269 och Ö509 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
103.23	OX2 AB	Flera energiområden pekas endast ut som utredningsområden trots att det finns mycket goda förutsättningar för etablering av havsbaserad vindkraft i närtid mot bakgrund av vindförhållanden, vattendjup, avstånd till land, elbehov och förutsättningar för elnätanslutning, t.ex. Ö273. Området pekas ut som ett utredningsområde med hänvisning till osäkerheter avseende påverkan på migrerande fågel. Bolaget ställer sig mycket frågande till detta, inte minst med hänsyn till att området varit föremål för parallella och fleråriga tillståndsprocesser som resulterat dels i ett meddelat Natura 2000-tillstånd, dels i ett av länsstyrelsen positivt beslutsförslag för vindpark Aurora. Om det skulle föreligga sådana kunskapsmässiga osäkerheter i området som påstås skulle knappast något beslutsförslag eller Natura 2000-tillstånd kunna meddelas. Området bör därför utpekas såsom energiutvinningsområde.	Synpunkten noteras. Beteckningen utredningsområde avser sammanlagda, kumulativa effekter när det gäller påverkan på fågel.
103.24	OX2 AB	Det tydligaste exemplet på att havsplanerna föregår tillståndsprövningen och på så sätt riskerar att omöjliggöra utbyggnationen av vindkraft är den tabell som framkommer på s. 144. Det anges till exempel att för planalternativ 1 kommer påverkan på fåglar och fladdermöss han stor negativ effekt, påverkan på kulturmiljö ha en medelstor negativ effekt och påverkan på landskap ha en stor negativ effekt. Det framstår som ytterst oklart (och osannolikt) om HaV över huvud tagit beaktat möjligheten för en prövningsmyndighet att föreskriva villkor till skydd för respektive bedömningsaspekt. Flera av Bolagets utredningar – som har granskats och i flera fall tillstyrkts av såväl remissmyndigheter som av prövningsmyndigheter – har i stället visat att effekten inte riskerar att bli negativ. Som nämnts i avsnitt 2.2 har bl.a. Länsstyrelsen i Gotlands län och Naturvårdsverket funnit att sökt tillstånd för vindpark Aurora, belägen inom Ö273, kan meddelas och att det inte föreligger någon risk för betydande påverkan på fåglar och fladdermöss.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö273 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
103.25	OX2 AB	Det nuvarande förslaget till havsplaner kommer innebära att flera projekt försvåras, försenas och kanske omöjliggörs. För att möjliggöra en grön omställning behöver havsplanerna öppna upp för utbyggnationen av havsbaserad vindkraft samtidigt som den enskilda prövningen lämnas till prövningsmyndigheten. För tillfället görs ingetdera.	Synpunkten noteras.
103.26	OX2 AB	Det är oroväckande att utebliven havsbaserad vindkraft inte tycks innebära några negativa konsekvenser enligt granskningsförslaget. Om den förnybara och fossilfria energiproduktion som behöver tillföras det svenska elsystemet inte byggs ut till havs så kommer motsvarande mängd el att behöva produceras på annat sätt. Om	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		motsvarande mängd energi skulle produceras genom t.ex. landbaserad vindkraft så skulle det krävas cirka fyra gånger fler vindkraftverk på land vilket i sig kommer medföra en påverkan för berörda natur- och kulturvärden. Därför krävs en helhetssyn i planfrågor som säkerställer att områden, vare sig de ligger i havet eller på land, sammantaget används på bästa sätt.	
028.00	Oxelösunds kommun	Oxelösunds kommun har inget att erinra i granskningen.	Svaret noteras.
067.00	Piteå kommun	Område B104 i förslag till reviderad havsplan ligger närmast intill Piteå, plangränsen går strax utanför de yttersta öarna i Piteå skärgård. På dessa öar ligger de populära besöksmålen Stenskär, Stor-Räbben, Kluntarna, Nörd-Mörön m fl. För området anges användningen Gn, område för generell användning med särskild hänsyn till natur. Av områdestabell Bottenviken, sid 52, anges följande användningar av området: Friluftsliv, generell användning, sjöfart och i vissa avgränsade delar sandutvinning. Under rubriken särskild hänsyn anges höga naturvärden (däggdjursområde, fisklekområde, fågelområde, revmiljö). Vidare anges för området att försvar, sjöfart och sandutvinning ges företräde framförenergiutvinning. Förhållandet energiutvinning gentemot natur, kultur, yrkesfiske är dock otydligt och ej definierat. I nuläget arbetar intressenter med att ta fram ansökan om en vindkraftspark som berör en stor del av B104, bl.a. Bores krona. Havsplanernas inriktning kommer i framtida tillståndsbeslut gällande vindkraft att vara vägledande. För att stärka användningarna natur och friluftsliv föreslås därför ändringar i områdestabell Bottenviken. Text under rubriken ”Företräde eller särskild anpassning för samexistens” ändras för område B104 till: Energiutvinning anges inte som användning med hänsyn till friluftslivs och kulturmiljövärden vid kust och skärgård, vintersjöfart, försvaret samt sandutvinning. Användningarna bedömsinte kunna samexistera. Motivet till förslag om ändring är att Piteå har tagit ett stort nationellt ansvar för fossilfri energiutvinning genom att upplåta stora arealer för vindbruk. Det är därför viktigt att värna om attraktiva miljöer för friluftsliv, natur, upplevelser och besöksnäring knutna till kvarvarande opåverkade miljöer.	Planförslaget har justerats så att även kustvärdena framkommer i löptexten om Bottenviken.
067.01	Piteå kommun	Besöksnäring, turism och naturmiljön är en viktig del i Piteå kommun, planen behöver ytterligare beskriva de kumulativa effekterna där det på ett tydligt sätt framgår hur planen påverkar bland annat fiskenäringen, totalförsvaret, sjöfarten, friluftsliv och kulturmiljö samt naturmiljön (ackumulerade effekter i störningskänsliga ekosystem i Bottenviken, viktiga platser för vikaresäl, fågel, fisk osv.) Även den totala kumulativa effekten av planerade vindkraftsetableringar i hela Bottenviken bör utvärderas noga i havsplanen.	I konsekvensbeskrivningens samlade bedömning ingår en bedömning av helheten i respektive planområde. Under bedömning av enskilda bedömningsaspekter ingår bedömning av hur effekter från flera energiområden kan samverka.
100.01	Preem AB	EU:s åtgärdspaket för minskade klimatutsläpp, Fit for 55, innehåller flera punkter som sammantaget innebär att fossil energianvändning ska minskas. Detta ska ske utan att den totala mängden nyttiggjord energi minskar i motsvarande utsträckning. För att klara att ställa om produktionen, och förbli konkurrenskraftiga utifrån möjligheterna som Fit for 55-paketet ger, behöver svensk och europeisk industri ersätta fossil energianvändning med fossilfri och förnybar energi. En stor del av den	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		förnybara energin kommer vara el, el som kan användas för att producera vätgas och vätgasbärare, som till exempel elektrobränsle. För Preem är framtiden en fossilfri marknad och omvandlingen mot ett hållbart samhälle vår viktigaste fråga. För Preem som företag innebär Fit for 55 således att eliminera koldioxid i både tillverknings- och användarled och ger politisk långsiktighet och incitament till investeringar för att öka kapaciteten för produktion av hållbara bränslen – inte minst flygbränslen – i Sverige. För att nå EU:s klimatmål finns krav på att minst 20 procent av allt flygbränsle som används vid avgångar från EU:s så kallade unionsflygplatser ska vara hållbart flygbränsle år 2035, varav 5 procent ska vara syntetiska bränslen. Syntetiska bränslen eller elektrobränslen framställs primärt från vätgas som tillsammans med koldioxid förädlas till bränsle. Vätgasen ska vara fossilfri och kan göras genom elektrolys av vatten. För elektrolysen krävs stora mängder elenergi och denna elenergi finns inte tillgänglig i elnätet idag. Därför behöver ny elproduktion byggas och finnas på plats strax efter 2030. Havsbaserad vindkraft är det kraftslag som kan leverera tillräckligt med elenergi och kan byggas inom tillräckligt kort tid. Vi ställer därför om våra raffinaderier till en ny, fossilfri tillverkningsprocess för förnybara, flytande drivmedel samt elektrobränsle. Preem har idag flera projekt för omställning där samlade planer innebär ett behov av 10–25 TWh för produktion av elektrobränslen till bland annat flyget. Preem anser därför att det är viktigt att de förslag på områden som Energimyndigheten pekat på realiseras för att bibehålla svensk konkurrenskraft och för att möjliggöra nya fossilfria bränslen.	
100.02	Preem AB	Ur beredskapssynpunkt har Preems produktion idag och i framtiden en viktig funktion för att hålla samhällsbärande funktioner såsom exempelvis räddningstjänst, försvar och civilsamhälle robusta i både fredstid och i tider av kris och krig. Storskalig havsbaserad vindkraftsproduktion i kombination med Preems elektrobränsleproduktion möjliggör storskalig produktion och lagring av fossilfri vätgas vilken utöver till elektrobränslen även används vid produktion av flytande fossilfria bränslen till transportsektorn. Den havsbaserade vindkraftsproduktionen möjliggör därför för Preem att hjälpa Sverige bli självförsörjande på fossilfria drivmedel samt att flytande fossilfria bränslen kan produceras och lagras i stor skala inom Sveriges gränser. I dag är Sverige till stor del beroende av importerade fossila råvaror som råolja och naturgas. Preem anser därför att de områden Energimyndigheten pekat på, inklusive område V356 (projekt Mareld), realiseras i syfte att stärka svensk självförsörjningsgrad, hålla samhället robust och bibehålla svensk konkurrenskraft.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning vid granskningsskedet kvarstår. Område V355 i samrådsförslaget som delvis överlappade med ett projekt togs bort i granskningsförslaget utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket och regeringsuppdragets målbild för energiutvinning.
100.03	Preem AB	Utöver Energimyndighetens och HaV:s rapporter har Preem tagit del av information kring kommersiella planer på att upprätta elproduktion i ett eller flera av de utpekade områdena utanför Bohuskusten, liksom längs andra delar av Sveriges kust. I direkt närhet till de utpekade områdena har Preem två raffinaderier, Lysekil och Göteborg, som båda lämpar sig för elektrobränsleproduktion. Preem har även depåer i Karlshamn, Norrköping och Gävle som också kan spela en roll i uppbyggnaden av	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		infrastrukturen och värdekedjan nedströms elproduktionen. Elproduktion från utpekade havsområden för energiutvinning kan överföras direkt till Preem i Göteborg och/eller Lysekil som enskild mottagare på land med eller utan anslutning till transmissions- eller regionnät. Kostnadsoptimering är avgörande och det är av vikt med optimal placering för överföring av el till land. Preems raffinaderier har en mycket strategisk geografisk placering med avseende på de utpekade områdena för havsbaserad vindkraft samt tillkommande infrastruktur för elöverföring. Där den naturliga raka inseglingsrännan från Skagerrak är en av anledningarna till raffinaderiets geografiska placering i Lysekil. Preem anser därför att de utpekade havsområdena för energiproduktion ska lokaliseras till områden där den producerade elen kommer att kunna nyttiggöras direkt av Preem som enskild mottagare i land med minsta möjliga ytterligare investering för större el-infrastruktur.	
037.01	Privatperson 1	Jag som yrkesfiskare, naturvän och förskräckt över alla insatser och förslag på att ödelägga vårt så viktiga innanhav Östersjön med att betonglägga stora ytor av havsbottnen för några tillfälliga vindkraftverk. Det måste till varje pris sättas stopp för om vi skall ha ett levnads dugligt land och hav att leva i för kommande generationer. Obs inget politiskt ja inga havsbaserade vindkraftverk.	Synpunkten noteras. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av miljöpåverkan kvarstår planeringen av områden för energiutvinning i Östersjön.
073.00	Privatperson 2	Jag vill framföra vikten av att Havs- och vattenmyndigheten använder en webbaserad GIS-karta för att tydligt utpeka lämpliga områden för havsbaserad vindkraft i de föreslagna ändringarna av havsplanerna för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. En sådan karta skulle inte bara identifiera lämpliga områden utan även ge detaljerad information om pågående och planerade projekt. Argument: • Tydlighet och Transparens: En GIS-karta skulle ge en visuell och lättillgänglig översikt över de områden som är lämpliga för havsbaserad vindkraft. Detta skulle underlätta för både allmänheten och intressenter att förstå och följa utvecklingen av vindkraftsprojekt. • Detaljerad Projektinformation: Genom att integrera funktioner som möjliggör att man med ett klick kan se vilka aktörer som planerar för vindkraft i de utpekade områdena, samt information om projektens storlek, effekt och energiproduktion, kan kartan ge en omfattande bild av den planerade utbyggnaden. • Processuppföljning: Kartan bör även visa hur långt olika projekt har kommit i processen, inklusive tidslinjer för samråd, miljökonsekvensbeskrivningar (MKB), och nästa steg i processen. Detta skulle bidra till ökad insyn och möjlighet för intressenter att delta i beslutsprocessen i rätt tid. • Stöd för Beslutsfattande: En GIS-baserad lösning kan fungera som ett kraftfullt verktyg för beslutsfattare genom att sammanställa och visualisera komplexa data på ett lättförståeligt sätt. Detta kan hjälpa till att balansera olika intressen och främja en hållbar utveckling av havsbaserad vindkraft.	Det finns en sådan webbkarta som visar havsplanerna och många av planeringsförutsättningarna. För vindkraftsprojekt och dess aktualitet hänvisas till Vindbrukskollen på webben.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Genom att implementera en sådan GIS-karta kan Havs- och vattenmyndigheten förbättra både transparensen och effektiviteten i planeringsprocessen, vilket i sin tur kan leda till bättre beslut och ökad acceptans för havsbaserad vindkraft bland allmänheten och andra intressenter.	
022.00	Privatperson 3	Fartygstråken och närliggande ankarplatser är klassade som riksintresse för kommunikationer/sjöfart. Att etablera havsbaserad vindkraft i området skulle ha stora konsekvenser för sjöfarten genom minskad tillgänglighet och ökad riskbildning. Till detta skall läggas att påverkan på fritidsbåtar och båtsport även kommer att vara mycket stor. Det finns ett flertal marinor i området och Öresund är ett viktigt område för fritidsbåtstrafik. En vindkraftpark i området kommer att skapa en ”barriär” i sundet.	Synpunkten noteras.
124.00	Privatperson 4	Det utpekade området B104 (karta sid 51 i havsplanen) anges som område där ingen särskild användning har företräde. Det är därför möjligt att ansöka om tillstånd för storskalig energiutvinning även om de inte specifikt är utpekat för detta ändamål. Stor-Räbbens intresseförening anser att en samexistens inom område B104 ska utgå. Här bör andra intressen än energiutvinning ha företräde. Området B104 ligger alldeles i anslutning till Piteå yttre skärgård, med de sedan länge skyddade områdena Bondöfjärdens och Stor-Räbbens naturreservat. Att öppna upp möjligheten för exploatörer för energiutvinning anser vi är direkt olämpligt. Vi anser att det kommer att ha en stor påverkan på unika natur- och kulturmiljöer. Gamla fiskelägen med lång historia (från 500-talet), unik skärgårdsmiljö, naturreservat med höga naturvärden, naturturism. Piteå kommun har i skrivande stund ett förslag om reviderad vindbruksplan på granskning. Vindbruksplanen är ett tematiskt tillägg till översiktsplanen. Områden som tidigare utpekats som utredningsområden för vindkraft anges nu som olämpliga, dvs utgår. Det ger en signal att Piteå kommun redan har tagit ett mycket stort ansvar för energiproduktion genom utbyggnaden av vindkraft i Markbygden. Om energiutvinning ska möjliggöras i Bottenviken? finns andra lämpligare områden, de som utpekats med B111 och B113 är exempel på lämpligare lokaliseringar.	Energiutvinning anges inte som användning i område B104. Utanför Piteå och Luleå finns både riksintresseanspråk och allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk (B104, B105). Ett påverkansområde för försvaret sträcker sig ut i havsområdet och det finns riksintresseanspråk för sjöfart och allmänt intresse av väsentlig betydelse för sandutvinning. I kust- och skärgårdsområdet finns riksintresse rörligt friluftsliv och kulturmiljövärden. Energiutvinning anges inte som användning för att det inte bedöms vara förenligt med de andra användningarna i havsområdet och med hänsyn till kustvärdena.
039.00	Privatperson 5	Höga naturvärden: Flyttfåglarna till Skandinavien från Europa/Afrika som har sina vandringsleder genom de områden man nu tänkt sig ha vindkraft, kommer påverkas negativt. Många är de fåglar som inte klarar att passera ett vindkraftverks vingar och faller ned till säker död. Naturligt mörker går förlorat, då lampor från vindkraftverken i tusental blinkar om nätterna. Flyttfåglars navigering påverkas negativt.	Synpunkten noteras. Påverkan på fågel bedöms i konsekvensbeskrivningen, men även mer detaljerat i tillståndsprövning av vindkraftparker. I vissa fall beslutas om skyddsåtgärder som villkor i tillståndsbeslut.
039.01	Privatperson 5	Lantbruket: SMHI:s oceanografiska forskare: ”Vindkraftsparker till havs har en storskalig påverkan på havet” Havsströmmar, salthalt och temperatur – både vid havsytan och vid havsbotten – är några av de parametrar som påverkas av havsbaserad vindkraft. Dessutom påverkas havet långt utanför själva vindkraftsparken när vindkraftsverken är i drift. Det visar de första resultaten av en modellstudie som SMHI:s oceanografiska forskare nu genomför på uppdrag av Havs- och Vattenmyndigheten. De slutgiltiga resultaten presenteras våren 2024 och	Hur väder påverkas av havsbaserad vindkraft analyserades inte i SMHI:s studie.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kommer vara en del av underlagen till de svenska havsplanerna. Att vädret på land påverkas av vindkraften till havs har bland annat Jyllandsposten rapporterat om i en längre intervju med Professor Eigil Kaas, chefsmeteorolog på DMI Niels Bohr-institutet i Köpenhamn. Risken för torrare väder måste tas på allvar. Öland tillhör i dag ett av Sveriges torraste områden och saknar som oftast nederbörd under växtsäsongen. Ska vindkraft påverka en hel närings överlevnad?	
039.02	Privatperson 5	Turism: Besöksnäringen påverkas negativt av vindkraften därom råder inget tvivel. Om en turist får välja mellan en havsbaserad obruten horisontlinje eller en med blinkande vindkraftverk, vad väljer han? Söker sig turisten till områden som inte är påverkade av vindkraftverk, ganska troligt. Således påverkas den lokala turismen negativt om området är påverkat av vindkraft. Får den drabbade turistnäringen kompensation från staten eller vindkraftsbolagen för förlorade intäkter.	Synpunkten noteras. Frågan om ekonomiska ersättningar eller liknande faller utanför havsplanens mandat.
039.03	Privatperson 5	Fastighetsvärden: Ny studie från KTH visar att vindkraft sänker fastighetspriserna och att effekten ökat påtagligt mellan 2005 och 2018. Villaägarnas Riksförbund m.fl. anser att den nu framtagna studien kan ligga till grund för skadeståndskrav. Professor Mats Wilhelmsson (KTH) – konstaterar i en undersökning att utbyggd vindkraft har stor kraftig negativ påverkan på fastighetspriserna. Studien gäller 100 000 fastighetsförsäljningar kontra 4 000 landbaserade vindkraftverk, med vindkraftstorn av tidigare modell före 2013 (totalhöjd ca. 100 m) men också de något mer moderna tornen fram till 2018 (totalhöjd 150 m). Man konstaterar att vindkraftens påverkan i nu gjorda studie klingar av vid 8 km, men säger också att med större torn typ Kaknästornet (155 m) utökas påverkansavståndet. I föreslagna lägen för vindkraftspark har man tänkt sig en totalhöjd motsvarande 350–420 m. Hur utökas påverkanavståndet då? I landbaserad miljö kan man anta att framförvarande terräng med ibland höjder, skog, buskage, osv. får en mer gynnsam effekt gällande synintryck, ljud, skuggor, osv. än kustnära vindkraft. Vid havsbaserade vindkraftsparker, blir avstånden så mycket längre och drabbar så många fler. Det finns inget som står i vägen och skymmer, fångar upp ljud och ljusintryck. Professor Mats Wilhelmsson säger, ”då man planerar för vindkraft är det naturligtvis viktigt att man kikar på vindförhållanden osv. Men man bör också fundera över, var gör vindkraften minst skada för samhället, i form av påverkan för boende osv. ”Mats konstaterar vidare, ”att det också finns en risk vid fastighetsförsäljningar att den lokala banken drar ned på värderingen, vilket innebär lägre lån för de fastigheter som drabbas av vindkraft. Man har konstaterat att vindkraft har en prispåverkande negativ effekt, vilket ger ett marknadsdämpande resultat på fastighetsförsäljningar, speciellt om säljare med höga lån inte får sålt till det dom tänkt sig och där köparen inte vill betala det säljaren vill få ut. Man kan säga att marknaden till viss del försvinner eller inte blir lika attraktiv som tidigare. Säljare som kanske sitter med stora lån, väljer att inte sälja eftersom han inte blir av med sina lån. Kan man inte besöka Ölands östra/södra kustområden och betrakta solnedgång, bada, fiska och njuta av andra naturvärden, utan att vindparken finns i	Synpunkten noteras. Frågan om ekonomiska ersättningar eller liknande faller utanför havsplanens mandat.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		periferin. Vad blir effekten? Uteblir viss turism, då den valt andra orter utan vindpark? Om så, sjunker värdet hos handeln och därmed skatteintäkterna i kommunkassan. Som en konsekvens sjunker även fastighetsvärdena, då marknaden lokalt, till del förlorat sin attraktionskraft. Vid ett sådant scenario är det inte enbart de kustnära fastigheterna som drabbas, utan hela fastighetsmarknaden. Det finns naturligtvis en stor nytta globalt med att vi i Sverige och lokalt bygger vindkraft, men samtidigt måste vi kunna fråga oss till vems nytta? Det finns en stad och landsbygdskonflikt här. Då storstäderna som är de stora förbrukarna av el, kan sitta på bekvämt avstånd och konsumera/tycka, medan det är landsortsbefolkningen som får ta bekymren och kostnaderna med vindparkerna. Kan man hitta en modell för att de som drabbas, de som bär den lokala kostnaden blir kompenserade och får ta del av vinsterna? Det borde vara en viktig parameter både för samhällets institutioner, men framför allt för vindkraftsbolagens framtid. Kraftindustrin måste kunna bära sina egna kostnader, det måste vara ett minimikrav. Att skapa goda mekanismer för en hållbar energiomställning till gagn för de klimat åtaganden som vi som befolkning bör ta, måste skapas innan vi kan ta det fulla ansvaret. Man skulle kunna tänka sig att dagens statliga fastighetsskatt som vindkraftsbolaget betalar, i stället blir en lokal ”hög” kommunal skatt som stannar kvar i kommunen och kan innebära att kommunen kan erbjuda lokalsamhället andra fördelar, som god kommunal service, osv. Men även ersättning till de privatpersoner som drabbas, måste vara högprioriterat och får inte glömmas bort i resonemanget. Hur kompenserar man en privat fastighetsägare eller en grupp av fastighetsägare för ett dylikt intrång? Eller anser politiken att det är privata fastighetsägare som enskilt skall betala för energiomställningen på egen hand? Är det rimligt att politiken överlåter kostnaderna till oss lantbrukare/ Handlare/småhusägare/skattebetalare och låter vindkraftsbolagen erhålla vinsterna?	
023.00	Privatperson 6	Ser ni inte att havet och fiskarna dör. Laxen är borta. ni måste sätta stopp för trålfisket i Östersjön och minska kvoten på laxen annars försvinner de helt. Pinsamt att med all förvaltningskunskap som finns idag att man inte kan trycka hårdare på yrkesfisket.	Reglering av fiske faller utanför havsplanens mandat.
159.00	Privatperson 7	Eftersom Havs- och vattenmyndigheten (HaV) därmed når en 60-procentig överplanering är det dags att HaV föreslår regeringen att stryka de två kustnära områdena B 142 respektive B 148 ur planen. Dessa två kustnära projekt och andra kustnära projekt behövs över huvud taget inte för att uppfylla de svenska energimålen för vindkraft till havs. Förslagen diskriminerar däremot hela vindkraftsutbyggnaden eftersom kustnära konfliktområden lanserats av HaV med förhoppning om samexistens, vilket det saknas förutsättningar för. Hur skulle någon som söker tillstånd kunna komma överens med exempelvis fritidsboende, friluftare och turister, naturförespråkare och kulturvänner? Samexistens mellan motparter?	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning kvarstår i det förslag som lämna till regeringen.
159.01	Privatperson 7	Yttranden redogör för sin syn på ett vindkraftärende Gretas klackar som rör B142. Personen menar att B142 krossar vår sydostliga vy från hamnen som nästan alla 25	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		fastigheter har. Havet är så vidsträckt sydost att vår närmaste granne är Eckerö på Åland. Det är en total förstörelse av den gigantiska vyn, det oändliga havet, att vi 6–7 km från hamnen skall ha en vinindustri där kraftverken kommer att uppfattas som cirka 300 meter höga. Vindparken Gretas klackar 1 är en och en halv gånger så stor som Hornslandet (med sina naturreservat och pågående nationalparksetablering). GK1 är gigantiskt i landskapsbilden och spolierar natur-, kultur-, rekreations- och sociala värden. Man får tala om visuella störningar numera. Det gör man t ex i Trelleborg och Skurups kommuner där Kustvind vill bygga 33 vindkraftverk som är 305 meter höga vid kusten mellan Smygehamn och Beddingestrand, 8 km från stranden. Där kallar medborgarna planerna för en förfulning av kusten och respektive kommunfullmäktige har avstyrkt vindplanerna. 3 mil från Trelleborg sydvart ligger vindindustrin Kriegers flak som regeringen gett grönt ljus till. Ingen verkar bråka om den på kommunal nivå. Både Havs- och vattenmyndigheten och Sveavind gör bilder med små vita vindkraftverk borta i horisonten. HaV:s är bättre storleksmässigt. Det är synd att dom inte visar rätt. Kraftverken är betydligt mer dominerande på de korta avstånden mellan Agön och Gretas klackar 1. I en inlaga till Mark- och miljödomstolen har Agö hamnlag via en expert gjort en förhoppningsvis korrekt. siktanalys. Den bifogas som bilaga 1 och visar bilder över hur kraftverken kommer att uppfattas som cirka 300 meter höga från Agö hamn.	för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. Område B142 i gällande havsplan kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
159.02	Privatperson 7	Yttranden redogör för länsstyrelsens redovisning av regeringsuppdrag om planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen RB2021:3B4 som överlämnades till regeringen den 31 januari 2024. Yttranden lyfter siktlinjeanalyser i Bottniska viken. I röd zon 0–25 km från land kan man estimera att man ser minst 300 meter av vindkraftverken om man står vid havsnivån på Agön. (Vid 15 km är 79 % av deras höjd synliga (276 meter) och vid 3 km är synligheten 94 procent (329 meter). (Avståndet till Agön är 6,3 km) 103 kraftverk på 300 meters höjd anser yttranden vara en visuell katastrof i de känsliga värdeområdena Hornslandet och Agö-Kråkö-arkipelagen. Yttranden undrar varför HaV inte tillämpar hänsynsavståndet 35 km. Yttranden menar vidare att HaV inte greppat de egna utredningar som gjorts eftersom B142 och V148 fortfarande finns kvar.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. Områden B142 och B146 i gällande havsplan kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
159.03	Privatperson 7	Yttranden redogör för statistik om avstånd till land i olika tillståndsansökningar, där snittet är 45 km från land och 51 km från fastland. Projektet Gretas klackar ligger 6,1 km från land.	Synpunkt och information noteras.
159.04	Privatperson 7	Buller: Agö hamnlag lät i sommar en oberoende konsult göra en analys med Naturvårdsverkets metod SNV2001 för havsvindkraftverk. Analysen ingår i de handlingar Agö hamnlag åberopar i en eventuell stundande huvudförhandling i Mark- och miljödomstolen (MMD). Analysen visar tydligt att bullret från Gretas klackar 1 kommer att överstiga 40 dBA över hela Agön och Hornslandet och andra viktiga skärgårdsområden. Yttranden att det tillkommer luftburet buller från tusentals årliga helikopterturer och intensiv industrifartygstrafik i minst 30 år. Inom välbesökta naturreservat gäller Naturvårdsverkets krav på högst 35 dB(A). Agön-Kråkön är ett	Informationen noteras. Planeringen för området kvarstår sedan granskningsförslaget och utgör även område för energiutvinning i tidigare av regeringen beslutad havsplan från 2022. I tillståndsprövningen finns bättre möjligheter att analysera förväntat buller från ett specifikt projekt och som tillsammans med uppdaterade förutsättningar som beslut om bildande av nationalpark mm kan ligga till grund för bedömningen i tillståndsärendet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		sådant naturreservat. Hornslandet är fyllt av naturreservat och planeras bli nationalpark. Bullergränsen 40 dBA kommer enligt den nya analysen att överskridas vid alla bostäder på Agön och för sammanlagt cirka 200 havsnära boenden så långt från parken som 15 km. Bullerkartan i Agö hamnlags analys visar värden på 48 dB(A) vid Agö hamn, 46 vid kommunens stugor i Storhamn, 44 vid Kråköns fiskeläge, 46 vid Hölick, 48–42 för Hornslandet, den blivande nationalparken, 40 vid Snäckens naturreservat i Långvind på fastlandet osv. Det borde vara så att HaV inser att de kustnära vindparkerna inte klarar bullergränserna och dessa områden bör utgå ur planeringen. Analysen bifogas som bilaga 2 som har lämnats till HaV.	
159.05	Privatperson 7	Samtidigt som ansökningar behandlas i Mark- och miljödomstolen mot gällande lagstiftning söker Sverige en modell för hur vindkraft skall etableras på ett bra sätt. Utveckling pågår både tekniskt, juridiskt och politiskt. Det är klart att det i utvecklingsprocessen var rimligt att söka grunda områden (gamla skötgrund) för att bygga billigt. Gretas klackar är ett sådant grunt ställe 6 km från Agön. Men numera spelar avstånden till land inte längre samma roll, det går uppenbarligen att bygga bra till havs med nya områden, som HaV och Energimyndigheten föreslagit. Yttranden redogör för kommunala ställningstaganden och yttranden om höjden.	Synpunkten noteras.
159.06	Privatperson 7	Samexistens för vem då: Det finns inga möjligheter till samexistens med andra intressen för dessa kustnära projekt. Varför föreslår myndigheten områden där konflikter är inbyggda från början genom Efkn-beteckningen? Man kan möjligen kräva att industri och myndigheter skall sitta ner och försöka skapa samförstånd/samexistens, men de drabbade fastighetsägarna är hänvisade till lösliga samråd med vindkraftsökanden i form av ett informationsmöte där sökanden informerar och får synpunkter, som dom egentligen inte vill ha. Fastighetsägare och allmänheten borde ha en starkare roll i processen. Fastighetsägare får sin visuella upplevelse söndertrasad, riskerar att få ett hälsofarligt buller vid fastigheten, under en 30-årig drifttid måste helikopter, drönare, båtburen servicetrafik ständigt bullrande underhålla kraftverken. Lägg till det sönderslagen kulturmiljö, sönderslagen rekreationsmiljö, sönderslagen naturmiljö och ytterligare förstört fiske. Och låt oss tala klartext: Sluta prata om vindkraftverkens 30-åriga epok. De kommer att snurra vidare för mycket längre framtid än så. Vi kommer inte att kunna minska energianvändningen, vi kommer Och var finns då skadestånden för dem som får sina fastigheter och sina liv spolierade? Den här lösliga processen borde upphöra och koncessionsvillkor upprättas för att få bygga. Det borde kosta att bygga och få en licens att tjäna pengar. Verksamheten borde stängs direkt om t ex bullernivåer visar sig överskridas. Intrångsersättningar, inlösen etc borde bekostas av vindindustrin. Även allmänheten borde ha en starkare representation i de här frågorna. Precis samma problem uppstår ju för det rörliga friluftslivet som givetvis omfattar så många fler människor än fastighetsägarna. Vilka representanter har allmänheten i de här samexistensfrågorna. Möjligen indirekt representerade av kommunernas översiktsplaner som ju handlar om mycket mer än att öka den. Får	Synpunkten noteras. Större delen av frågorna som tas upp ligger utanför havsplaneringens mandat, såsom ersättning till närboende, tillståndsprocesser och projektspecifika samråd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vindkraften etableras i ett havsområde kommer den att stå där i århundraden. Skadorna som uppstår kan bli beständiga. Och var finns då skadestånden för dem som får sina fastigheter och sina liv spolierade? Den här lösliga processen borde upphöra och koncessionsvillkor upprättas för att få bygga. Det borde kosta att bygga och få en licens att tjäna pengar. Verksamheten borde stängs direkt om t ex bullernivåer visar sig överskridas. Intrångsersättningar, inlösen etc. borde bekostas av vindindustrin. Även allmänheten borde ha en starkare representation i de här frågorna. Precis samma problem uppstår ju för det rörliga friluftslivet som givetvis omfattar så många fler människor än fastighetsägarna. Vilka representanter har allmänheten i de här samexistensfrågorna. Möjligen indirekt representerade av kommunernas översiktsplaner som ju handlar om mycket mer än vindkraft, t ex satsningar på skärgården för rekreation, rörligt friluftsliv, stugboende, stuguthyrning, taxitrafik, etc. Men industriklumpen GK1 kommer inte att locka. Vilka organisationer eller representanter för allmänheten kan slåss för sociala värden genom en orörd natur. Det kan de politiska partierna försöka göra genom att se till allmänhetens bästa. Men när det kommer till kritan brister modet hos många; natur, kultur och rekreation ställs alltför ofta tillbaka för kortsiktiga drömmar om sysselsättning och kanske en bygdepeng. Ett stort dilemma. Men vindkraften kommer till främst för klimatmålen. Vi måste inte ställa naturmål och sociala mål åtsidan för att bygga vindkraft. Det finns gott om möjligheter till havs. De kustnära vindkraftverken behövs inte. Det är också uppenbart hur t ex Naturvårdsverket och länsstyrelserna har en mycket svag ställning i denna tänkta samverkan. Dessutom händer inget förrän någon söker tillstånd. Men då orkestrerar MMD processen och den här tänkta samexistensen förefaller mest bestå av en massa utredningar som ingen måste följa. Havsplaneförslaget omfattar nu så många områden att 60 procent av dem inte behövs för att uppfylla energi- och klimatmålen. Påstår HaV. Då är det dags att börja rensa i den andra änden, stryka de kontroversiella projekten ur planerna. Hur skall vi annars få en positiv utbyggnad av vindkraften. Samförstånd saknas helt då det gäller kustnära kraftverksparker.	
051.00	Privatperson 8	I texten framgår inga väl beskrivna risker med sannolika oljeutsläpp från vindkraftsanläggningarna. Det enda som anges är eventuella oljeutsläpp från fartyg men det är dock ansenliga mängder olja som behöver hanteras inom varje enskilt kraftverk. Hur och var hanteras riskanalysen för dessa frågor?	Detta hanteras dels i tillstånd för enskilda projekt. I projektansökan skall det redogöras för hur projektören planerar att undvika och minimera risk för oljespill/kemikaliespill och miljöpåverkan. Kustbevakningen är ansvarig för miljö-olyckor till havs, och det är den myndigheten som skulle göra en riskbedömning och analys i enskilda tillståndsansökningar.
051.01	Privatperson 8	Utsläpp av Bisfenol eller PFAS nämns överhuvudtaget inte alls! Dessa volymer kan ej, liksom för olja, samlas upp för destruktion vilket inte ens sker på markanläggningar. Är tanken att naturen ska ta hand om dessa föroreningar vilka i	Detta nämns i konsekvensbeskrivningen, bedömningen av kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket är att kemiska föroreningar från vindkraftverk inte är ett omfattande problem för marint liv.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		så fall i praktiken kommer att tas upp via vattnet av fåglar, fiskar och andra vattenlevande djur som falskt och förgiftande substitut för föda?	
051.02	Privatperson 8	I texten är överhuvudtaget ej något nämnt avseende korrosion. Detta är mycket märkligt då vattenmiljön i Bottenhavet är mycket aggressiv på metaller på grund av dess bräckta vatten och i vissa fall värre än tex "Atlantenvatten". En stor del av anläggningarna kommer att beläggas av salter i varierande grad vilket innebär ett korrosionsförlopp som behöver stoppas och neutraliseras med så kallade offeranoder eller katodiska system med hjälp av elektricitet.	Detta nämns i konsekvensbeskrivningen under kapitel 2.3.1 Effekter på vatten och luft.
051.03	Privatperson 8	I texten saknas även något innehåll om påverkan på fiberbankar från de pappersbruk som finns längs Norrlandskusten. Likaså saknas uppgifter om förekomst av dumpad ammunition eller gifttunnor som tex finns dumpade utanför Sundsvallsområdet.	HaV har delvis kompletterat texter och beskrivning om potentiell påverkan på vattenkvalitet relaterat till förekomst av föroreningar. Men detta är också något som undersöks närmre i kommande tillståndsprövningar då det inte finns nationell detaljerad information om miljögifter i sediment så behöver varje projektör också göra en bedömning i kommande tillståndsprocess.
051.04	Privatperson 8	Det saknas text om infrabuller, ljudfrekvens, ljudtryck vilka är väsentliga parametrar på bullerbilden inom miljöbedömningen. I normalfallet inom entreprenadprojekt används Miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) men i texten omnämns detta överhuvudtaget inte alls. Varför? Avseende störningar efterlyser jag en utförligare beskrivning på hur blixtljusen är tänkta att utformas och synkroniseras samt synas på avstånd.	Havs-och vattenmyndigheten har gjort bedömningen att det inte är väsentligt att gå in på mer detaljerade beskrivningar av infrabuller, ljudfrekvens och ljudtryck på grund av att havsplanen endast föreslår energiområden, inte hur vindparker ska utformas, hur stora verken ska vara med mera som påverkar ljudbilden. Detsamma gäller hinderbelysningen, hur hinderbelysningen utformas regleras i tillståndsprövning och anpassas efter höjd på verken och säkerhetsregleringar.
052.05	Privatperson 8	I en generell synpunkt kräver en satsning på vindkraft ett nyttjande av enorma ytarealer jämfört med en satsning på Kärnkraftsanläggningar. Likaså kräver framställningen av elgeneratorer att den sällsynta jordartsmetallen neodym bryts vilket framförallt sker i Kina. Likaså krävs en omfattande investering i stamnät med kablar och transformatorstationer för att knyta samman kraften från alla vindkraftsanläggningar samtidigt som det redan i dagsläget finns naturliga knutpunkter intill befintliga och nedlagda kärnkraftverk. Det bör beaktas att kraftproduktion från vindkraftsverk är en produktion som är helt beroende på att det blåser och därmed behövs en uppbyggnad av ytterligare parallell kraftproduktion vilket i normalfallet baseras på eldning av gas eller olja. På så sätt innebär detta omfattande utsläpp av bland annat CO2, NOX och stoft i varierande grad vilket uppstår när samhällets största eleffektbehov infinner sig vid kallare perioder då det naturligt blåser som minst.	Kommentaren noteras.
052.06	Privatperson 8	Det framgår i media att förekommande vindkraftsanläggningar byggs upp med avancerade ekonomiska modeller för att maximalt kunna utnyttja nuvarande bidragssystem. Detta bör dock kunna stävjas med ekonomiska regleringar. Under produktionsfasen skapar redan i dagsläget vindkraftsverken "kannibalistiska" effekter	Kommentaren noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		genom att under perioder med överproduktion pressa ner kraftpriset till tom negativa nivåer. I längden innebär detta att man under långa perioder (framförallt under vår och höst) inte får kostnadstäckning för någon produktionslösning såvida inte man bygger om ersättningsmodellen med ett garanterat pris för produktionen. I nuläget finns lösningar med garanterade priser till kund med hjälp av s.k. PPA-avtal. Detta innebär då att kraftproducenten själv tvingas betala mellanskillnaden upp till verklig produktionskostnad för egen eller köpt elkraft.	
024.00	Privatperson 9	Det är av yttersta vikt att synpunkter gällande fågellivet i de berörda havsområdena beaktas. Det kan gälla inflygningsrutter, migrationsvägar och viktiga områden för födosök. Fågellivet är idag hårt ansatt av olika mänskliga aktiviteter i, på och runt våra kuster och havsområden. Om inte deras ekologiska roll beaktas och tas hänsyn till, kan det leda till oreparerbara skador för generationer framöver. Alla organisationer, universitet och myndigheter som besitter denna typ av kunskap bör inbjudas speciellt i samrådsförfarandet.	Synpunkten noteras. I arbetet med havsplanerna och konsekvensbedömningen har fågelexpertis och ansvariga myndigheter deltagit.
125.00	Privatperson 9	Det är av yttersta vikt att synpunkter gällande fågellivet i de berörda havsområdena beaktas. Det kan gälla inflygningsrutter, migrationsvägar och viktiga områden för födosök. Fågellivet är idag hårt ansatt av olika mänskliga aktiviteter i, på och runt våra kuster och havsområden. Om inte deras ekologiska roll beaktas och tas hänsyn till, kan det leda till oreparerbara skador för generationer framöver. Alla organisationer, universitet och myndigheter som besitter denna typ av kunskap bör inbjudas speciellt i samrådsförfarandet för att då kunna ge en samlad bild av läget och hur påverkan ska bli så liten som möjligt. Ovan ska också givetvis gälla övrig fauna.	Synpunkten noteras. Olika typer av expertis och underlag ligger till grund för bedömningen och hantering av aspekter som rör påverkan på fågel.
143.00	Privatpersoner/ grupp	En positiv utveckling är att färre områden nu är utpekade som lämpliga för energiproduktion. Det som saknas i planen är ett helhetsgrepp för energiproduktion. Vindkraft är bara en halvlösning, den kan inte stå på egna ben. För att säkra elförsörjningen när vinden inte blåser behövs reglerkraft. Vattenkraften i norr är intecknad flera gånger om. Vid mer vindkraft behövs ny reglerkraft, där gasturbiner är den mest sannolika lösningen. Om man ändå måste bygga ny reglerkraft, varför gå omvägen via vindkraft? Det må vara att uppdraget från Regeringen bara söker ett halvt svar, det vill säga var man kan placera vindkraft. Som myndighet har ni, tillsammans med Energimyndigheten, ett ansvar att påpeka att en lösning för reglerkraft måste gå hand i hand med en eventuell utbyggnad av vindkraft. Kabeldragning likaså, ni kan inte frånsäga er ansvaret med att var kablarna ska ligga tar vi sen. Om uppdraget missat grundläggande pusselbitar är det ert ansvar att påpeka det i den slutliga planen.	Synpunkten noteras. Kraftsystemet som sådant faller utanför uppdraget.
143.01	Privatpersoner/ grupp	Det är positivt att SMHI fått uppdraget att undersöka den samlade effekten av vindkraftsindustrier i våra hav. SMHI:s oceanografiska forskare: "Vindkraftsparker till havs har en storskalig påverkan på havet" Havsströmmar, salthalt och temperatur – både vid havsytan och vid havsbotten – är några av de parametrar som påverkas av havsbaserad vindkraft. Dessutom påverkas havet långt utanför själva	Synpunkten noteras. Rapporten *Hydrographic effects in Swedish waters of future offshore wind power scenario* finns nu publicerad på SMHI:s webbplats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vindkraftsparken när vindkraftsverken är i drift. Det visar de första resultaten av en modellstudie som SMHI:s oceanografiska forskare nu genomför på uppdrag av HaV n. De slutgiltiga resultaten presenteras våren 2024 och kommer vara en del av underlagen till de svenska havsplanerna. Att vädret på land påverkas av vindkraften till havs har bland annat Jyllandsposten rapporterat om i en längre intervju med Professor Eigil Kaas, chefsmeteorolog på DMI Niels Bohr-institutet i Köpenhamn. Risken för torrare väder måste tas på allvar. Mörbylångadalen är en av de bördigaste jordbruksmarkerna i Sverige. Med en årsnederbörd runt 400–500 millimeter vore en minskad nederbörd oerhört allvarlig. Att riskera slå undan benen för jordbruket är att spela roulett med vår livsmedelsförsörjning. Sverige är redan nu mindre än 50 procent självförsörjande på livsmedel.	
143.02	Privatpersoner/ grupp	Turism: Till Ölands södra udde vallfärdar cirka 250 tusen turister varje år. Det är vandrare, naturälskare, mörkerfotografer, astronomer, konstnärer och fågelskådare som dras till södra Öland. Världsarvet södra Ölands odlingslandskap dominerar kommunen, och är ett av de största till ytan i Sverige. 14 av Mörbylånga kommuns 18 socknar ingår i världsarvet. Glesbefolkat, naturen i sin kala skönhet, en obruten siktlinje så långt ögat når, befriad från både ljud- och ljusföroreningar. Det flacka landskapet ger en milsvid utsikt. Strandskyddet är det mest restriktiva, 300 meter. För en stadsbo kan det tyckas obetydligt med hinderbelysning som blinkar på natten, eller strukturer som rör sig i periferin. Men de som valt att bo och besöka Öland har valt bort staden. De vill ha det naturliga mörkret, den obrutna siktlinjen, de kvittrande fåglarna. En videofilm4 från strandkanten i Albrunna visar hinderbelysningen från vindkraftverken i Ljungbyholm. Kvällstid är hinderbelysningen väl synlig från de 8 vindkraftverken i Ljungbyholm. De ligger mer än 4 mil bort, är 200 meter höga, med navet (och belysningen) på 125 meters höjd. Ottenby fågelstation är destination nummer ett för fågelskådare. Ingenstans i Sverige – och på få andra platser i Europa – har så många fågelarter beskådats. Närmare bestämt har hela 397 olika fågelarter anträffats. De föreslagna områdena för vindkraftsindustri ligger mitt i fåglarnas migrationsstråk. Friluftslivet är oerhört viktigt för turismen och boende. Det är ingen slump att STF, Svenska Turistföreningen, valt Öland som en av signaturlederna6 i Sverige. Mörbylångaleden var också kronprinsessan Victorias självklara val som landskapsvandring. Med vårt flacka landskap blir fladdrande vindkraftverk än mer påtagliga störningar. Visuellt förväntar sig ögat en stilla horisont. Det ojämna fladdret från vindkraftens vingar skapar en otakt i naturen. Det må vara ok i stadsmiljö, men inte i en bygd vars livsnerv är naturen i sin enkelhet. Att äventyra besöksnäringen med vindkraftsindustri som granne kan få allvarliga konsekvenser för besöksnäringen och den lilla inflyttning vi har.	Synpunkten noteras. I förslaget som lämnas till regeringen har energiområden i Östersjön som saknar tillstånd för etablering av vindkraft tagits bort på grund av konflikt med försvarets intressen.
117.00	Region Blekinge	Havsplaneringsförordningen förtydligar att havsplanernas utformning ska bidra till god miljöstatus och att havets resurser används hållbart så att havsanknutna näringar kan utvecklas. Vi välkomnar därför att det klargjorts att det inte kan komma att bli aktuellt med olje- och gasutvinning på Sveriges sjöterritorium.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
117.01	Region Blekinge	Däremot saknas helt resonemang hur havsplaneringen tar hänsyn till de många farhågor som lyfts kring storskaligt pelagiskt fiske på främst sill och vilka effekter det har på andra viktiga arter, såsom lax, torsk och tumlare. Minskade ytor för storskaligt sillfiske i utsjön bedöms i konsekvensbeskrivningen enbart vara negativt för yrkesfisket, när det i själva verket kan innebära att kustnära och andra typer av yrkesfiske kan återkomma eller växa fram.	Synpunkten noteras. Reglering om var, när, på vilket sätt och hur mycket fiske som får bedrivas hanteras inom fiskeriförförvaltningen.
117.02	Region Blekinge	Självförsörjningsgraden av el i Blekinge är ca 30% och motsvarande gäller hela elområde 4. Elpriserna svänger med höga toppar. Det påverkar kundernas ekonomi, skapar osäkerhet och påverkar konkurrenskraften hos befintligt näringsliv. Det påverkar även attraktionskraften för nyetableringar. Entso-E pekade ut elområde 4 i sin Winter Outlook 2022/2023 som sämst i Europa, sett till total installerad produktionskapacitet i förhållande till väntad maximal elanvändning. Snabba och storskaliga tillskott av havsbaserad vindkraft i anslutning till elområde 4 är därmed prioriterat för Region Blekinge.	Informationen noteras.
117.03	Region Blekinge	Svenska kraftnät har meddelat att 1600 MW havsbaserad vindkraft kan anslutas i Blekinges närområde. Vi ser därför positivt på de ändringar som gjorts i havsplanerna efter samrådet där två områden, Ö269 och Ö256, nu pekats ut för energiproduktion.	Synpunkten noteras.
117.04	Region Blekinge	Beskrivning av försvarsintresset behöver fortsatt omformuleras utifrån ett öppnare förhållningssätt till innovation, utveckling och till en omvärld i snabb förändring. Det krävs dialog genom samverkan och planering för att flera viktiga samhällsintressen ska kunna samexistera. Initiativ pågår på europeisk nivå i det av European Defence Agency drivna projektet SYMBIOSIS.	Synpunkten noteras. Texten har uppdaterats med referens till Symbiosis.
117.05	Region Blekinge	FOI lägger i sin rapport Möjligheter till samexistens mellan Försvarsmaktens verksamhet och utbyggd vindkraft fram en rad konkreta förslag för ökad samexistens i sin rapport. Ett av dessa förslag är inrättande av en nationell arbetsgrupp för samexistens mellan Försvarsmakten och vindkraftens intressen. Region Blekinge välkomnar ett sådant forum och arbetar i dialog med Försvarsstaben, Blekinge Tekniska Högskola, Marine Technology Centre of Sweden, Energimyndigheten med flera för att hitta former för det. Här saknar vi ett motsvarande engagemang i den myndighetssamverkan som skett i havsplanearbetet.	Synpunkten noteras. Ansvariga myndigheter har samarbetet inom ramen för havsplaneringsprocessen även i frågor som rör havsbaserad vindkraft och försvarsintressen.
117.06	Region Blekinge	Region Blekinge saknar därför ett utpekat område för energiproduktion i område Ö508, Hanöbukten. Området har kommit långt i planeringen, är snabbt realiserbart med ekonomiskt fördelaktiga förutsättningar. Det har stöd hos kommuner, region, länsstyrelse och befolkningen. Det är unikt för ett kustnära projekt. Det befinner sig nära anslutningar på land, inklusive planerad elintensiv industri i Stilleryds industriområde i Karlshamn. Havs- och vattenmyndigheten hänvisar prioriteringen av enbart försvar till ett regeringsbeslut fattat för ett helt annat projekt, i en helt annan tid – 2016. Vårt förslag kvarstår: peka ut Ö508 som ett kombinerat F- och E-område där Försvarsmakten och andra myndigheter, akademi, försvarsindustri och vindkraftbranschen m.fl. i ett lättillgängligt havsområde på svenskt territorialvatten	Regeringen har 2016 avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kan forska och utveckla teknik och metoder för samexistens och där Försvarsmakten inom NATO kan samöva krigföring i en havsmiljö påverkad av havsbaserad vindkraft – den nya normalbilden i våra hav.	
117.07	Region Blekinge	Havsbaserad vindkraft antas generellt ha stor negativ påverkan på marina däggdjur, torskreproduktion med mera. Region Blekinge anser att den stora risk som havsplanerna utmålar för tumlaren inte har stöd i forskningen. Förekomsten av Östersjötumlare i Östersjön är dåligt känd. SAMBAH-studien som genomförde mätningar under två år 2011–2013 hade exempelvis mycket få detektioner av tumlare kring Södra Midsjöbanken. Även RWE mätningar i projektområdet Södra Victoria väster om Södra Midsjöbanken har noteraten låg täthet av tumlare, trots en tätare placering av detektorer än i SAMBAH. Det finns flera skäl till Östersjötumlarens katastrofala utveckling. Bifångster i fiske anges ofta som en primär orsak. Vi vet med säkerhet att havsbaserad vindkraft inte har bidragit, eftersom det inte finns någon sådan i utbredningsområdet. I Havs- och vattenmyndighetens eget Åtgärdsprogram för tumlare från 2021 konstateras att ”Sammantaget visar dessa studier att driftsbuller från havsbaserad vindkraft inte har en kraftig påverkan på tumlare, men att en lokal effekt inte kan uteslutas, samt att bullernivåerna från de stora turbiner som planeras men ännu inte är byggda ännu är okända.” Vidare lyfts ett antal före/efter-studier som inte ger stöd för att tumlare minskar i områden som bebyggs med havsbaserad vindkraft. Vid Egmond aan Zee i nederländska Nordsjön uppmättes en ökning (Scheidat et al., 2011) och möjliga förklaringar till ökningen är minskade bullernivåer p.g.a. minskad fartygstrafik samt ökad förekomst av fisk (Scheidat et al., 2011). Därmed vänder vi oss också mot att E-området i Ö254 tas bort. Området har projekterats länge, har ett gynnsamt djup, anslutning mot stamnätet är planerad och tillhör de projekt som sannolikt snabbast kan komma på plats.	Havsplaneringen syftar till att identifiera den mest lämpliga användningen av havet ur ett övergripande tvärsektoriellt perspektiv. Utifrån risken för påverkan på den akut hotade populationen av Östersjötumlare har HaV bedömt att energiutvinning inom område Ö254 inte utgör den mest lämpliga användningen.
117.08	Region Blekinge	Biosfärområde Blekinge Arkipelag erbjuder stora möjligheter till hållbara natur- och kulturupplevelser. Det är av vikt att skapa förutsättningar för regional utveckling, friluftsliv och bevarande av kulturvärden i samexistens med övriga intressen. Detta kan bli svårt att erbjuda attraktiva natur- och kulturmiljöer om försvaret har möjlighet att begränsa eller hindra användning. Avlysning av områden är svårt och kräver en god samverkan något som kan behöva förtydligas i underlagen.	Synpunkten noteras.
060.00	Region Gävleborg	Region Gävleborg är positiv till Havs- och vattenmyndighetens uppdrag att utveckla gällande havsplaner utifrån målet att skapa ökade förutsättningar för energiproduktion till havs. Detta som en del i att bidra till att säkerställa Sveriges kommande stora behov av ökad fossilfri elförsörjning.	Synpunkten noteras.
060.01	Region Gävleborg	Södra Bottenhavet med kusten utanför Gävleborg tillhör ett delområde inom tre havsplanerna som bedöms ha mycket goda förutsättningar för havsbaserad vindkraft. Detta får också resultat i havsplanen genom ett flertal stora och sammanhållna områden med förslag till prioriterad energiutvinning. Gävleborgs kustkommuner och havet utanför står därmed för en betydande andel av	Synpunkten noteras. Bedömning har strukturerats om i konsekvensbeskrivningen, även om det fortfarande finns stora utmaningar med att synliggöra och bedöma kumulativa effekter i olika avseenden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		havsplanernas föreslagna energiproduktion. I tidigare samrådsförslag ställde sig Region Gävleborg positiv till att det skapas förutsättningar för ökad fossilfri energiutvinning till havs. Vi tryckte samtidigt på att det måste ske på ett sätt som är förenligt med sjöfartens och hamnars behov, men också för landet. Vi lyfte också upp länets känsliga natur- och kulturmiljöer, vikten av ett fortsatt småskaligt yrkesfiske, samt de kust- och skärgårdsmiljöer som utgör en unik del av Gävleborg för både invånare och besökare. Region Gävleborg anser att granskningsförslaget har utvecklats i en riktning som tagit ökad hänsyn till dessa delar, exempelvis genom att minska vissa områden för föreslagen energianvändning, genom att stärka skydd för känsliga natur- och kulturmiljöer, samt att bredda sjöfartens buffertzoner. Det är dock fortfarande svårt att av planen bedöma vilka de kumulativa effekterna kan komma att bli av ett stort antal utbyggda vindparksområden som sträcker sig över stora delar av gävleborgskusten. Frågor kring de påtalade kumulativa effekterna bör kunna fördjupas och beskrivas tydligare dels allmänt dels när det handlar stora sammanhållande områden. Detta för att ge bättre vägledning och möjliggöra avvägningar redan genom havsplanen. Risken är annars att dessa synliggörs väl sent i den fortsatta processen.	
060.02	Region Gävleborg	Region Gävleborg vill också trycka på vikten av att inte se energiutvinning till havs som en fristående planeringsfråga, utan i ett helhetsperspektiv ihop med kopplade plan- och utvecklingsfrågor på land. Här kan havsplanen bli tydligare i frågor kring behov och påverkan för kommuner gällande anslutningsvägar för kablar och förutsättningar för inkopplingspunkter på elnät, samt eventuella behov av nya stationer för inkoppling och uttag.	Synpunkten noteras.
060.03	Region Gävleborg	För Gävleborgs berörda kustkommuner, och för länet som helhet, påverkas självklart både incitament och vilja att se en stor del av landets havsbaserade vindkraft utvecklas här – av att den faktiskt också tillför direkt effekt och värde för länets utveckling.	Synpunkten noteras.
060.04	Region Gävleborg	Gävleborg är en industrität och transportintensiv region och tillhör därför en del av landet med stora effektbehov för att klara den elektrifiering som krävs för länets omställning och utveckling. Gävleborg har en situation redan idag där delar av länet saknar tillräcklig effekt för att klara industrins utveckling, som sätter stopp för behövda nyetableringar, samt hindrar utbyggnad av nödvändig laddinfrastruktur för transportsektorns elektrifiering.	Informationen noteras.
090.01	Region Halland	Regionen ser positivt på att Havs- och Vattenmyndigheten tar fram nya förslag på havsplaner med syfte att möjliggöra mer energiproduktion till havs med hänsyn till miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet. Möjliggörandet av ökad effekt och kapacitet på elnätet är mycket viktigt för Hallands och södra Sveriges fortsatta hållbara utveckling. Samtidigt som intresset för ökad energiproduktion är stort vill Region Halland värna om flera av de andra värdena HaV lyfter i planen och miljökonsekvensbeskrivningen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
090.02	Region Halland	Region Halland anser att Havs- och vattenmyndigheten i granskningshandlingen har gjort positiva tillägg och beaktat flera av de synpunkter regionen lämnat.	Synpunkten noteras.
090.03	Region Halland	Region Halland bedömer precis som i samrådsskedet att det är bra med vidare utredning av de kumulativa effekterna vid etablering av vindkraftparker. Det är positivt att förslagen på havsplaner samråds med andra länder av denna anledning.	Synpunkten noteras.
090.04	Region Halland	Region Halland är positiva till att länsstyrelsernas underlag till kulturmiljövärden vägts in och regionen tillstyrker förslaget att i karta visa särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden med 35 kilometer buffert.	Synpunkten noteras.
090.05	Region Halland	Halland har attraktiva boendemiljöer, bra infrastruktur och närhet till storstadsområden i norr och söder. Befolkningen ökar och förutsättningarna för att fortsätta utveckla näringslivet är goda. En grundförutsättning för att näringslivet ska kunna förändras och växa är tillgång till energi och utifrån detta ställer sig Region Halland positiva till den utökade energiproduktion som havsplanerna medger.	Synpunkten noteras.
090.06	Region Halland	Föreslagna energiområden bedöms däremot även medföra negativa effekter sett till flera näringslivsaspekter. Några av områdena mellan Varberg och Halmstad ligger 1–2 mil från kustlinjen och riskerar att påverka bland annat riksintresse för friluftsliv. Skulle utbyggnaden av vindkraft påtagligt påverka riksintresset och värden som rör friluftsliv samt rekreation kan detta medföra konsekvenser för verksamheter inom besöksnäringen. Påverkan på besöksnäringen kan potentiellt bli stor och det är därför bra att Havs- och Vattenmyndigheten pekar på fortsatt utredning, särskilt av kumulativa effekter.	Synpunkten noteras.
090.07	Region Halland	Region Halland är positiva till att samexistens med yrkesfisket utreds och tillstyrker därmed förslaget att ta bort det alternativa området i Södra Västerhavet som inte bedöms vara förenligt med kräftfiske.	Synpunkten noteras.
090.08	Region Halland	Tillgången på förnybar och pålitlig el med konkurrenskraftiga priser är nödvändig för att skapa en attraktiv miljö att bo, leva och verka i. Däremot hade Region Halland utifrån hänsyn till livsmiljön önskat att planen tydliggör hur vindkraften kommer att synas från land.	Synpunkten noteras. De visualiseringar som redovisas i konsekvensbeskrivningen kan betraktas som exempel för upplevelsen av en eller flera vindkraftsparker.
090.09	Region Halland	Region Halland är nöjda med att påverkan på regionerna tydligare lyfts in.	Synpunkten noteras.
128.00	Region Jönköping	Region Jönköpings län anser att förslaget till ändrade havsplaner är ett mycket väl genomarbetat och tydligt dokument som ger läsaren en bra bild över förslagets omfattning och strategiska nivå. Region Jönköpings län är som ett inlands län inte direkt geografiskt berört av havsplanerna men för att trygga en framtida elförsörjning är det viktigt att möjliggöra havsbaserad elproduktion. Detta måste dock göras i en ständig avvägning gentemot andra intressen, vilket förslaget till havsplaner beskriver på ett mycket tydligt sätt. länet inte geografiskt berört av förslaget till havsplaner och Region Jönköpings län har inga synpunkter på det detaljerade innehållet i förslaget.	Synpunkten noteras.
128.01	Region Jönköping	På en övergripande nivå anser Region Jönköpings län att det är angeläget att Sveriges samlade elproduktion kan öka. Om en ökad elproduktion ska vara möjlig är	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		det nödvändigt att staten genom exempelvis havsplaner tar ett samlat ansvar och gör nödvändiga avvägningar mellan olika intressen.	
001.01	Region Kalmar	Region Kalmar län kommer inte lämna fler synpunkter på förslag till ändrade havsplaner under granskningen. Synpunkter lämnades under samrådsskedet.	Synpunkten noteras
091.00	Region Skåne	Det finns ett utredningsområde för energiutvinning längs Skånes sydkust, vilket innebär att vidare utredning krävs för att avgöra om användning energiutvinning är den mest lämpliga. Region Skåne ser positivt på att vägledningen blivit tydligare för de identifierade energiutvinningsområdena i den ekonomisk zonen där benämningen utredning tagits bort.	Synpunkten noteras.
091.02	Region Skåne	I granskningsförslaget framgår det att området för Sjollen (Ö298) har vägts bort i sin helhet, med motiveringen att naturvård ges företräde framför vindbruk. Region Skåne vill framhålla vikten av att energiområdet finns kvar i sin helhet och därmed inte tas bort från det slutgiltiga förslaget. Region Skåne anser att det är angeläget att även övriga energiutvinningsområden finns kvar i det slutgiltiga förslaget. Detta är av särskilt stor vikt för att Skånes elförsörjning ska kunna säkras på sikt och kan skapa fler möjligheter för att ytterligare steg tas i etableringsprocesser. Vindkraftverk har alltid en påverkan på människor, natur och miljö och det är viktigt att lokalisering sker på de platser som är mest lämpliga för denna typ av energiproduktion. Därför är det även viktigt att alternativa lokaliseringar för etablering av elproduktion utreds och vägs mot varandra.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår.
091.03	Region Skåne	I flertalet av de identifierade områdena framgår det att energiutvinning behöver anpassas till andra intressen såsom naturvärden och totalförsvaret. Region Skåne vill påtala vikten av att verka för samsyn mellan olika intressen längs Skånes kuster för att uppnå en hållbar energi- och klimatomställning. I Regionplan för Skåne 2022–2040 betonas betydelsen av att främja utbyggnaden av fossilfri energiproduktion och verka för en samsyn i Skåne gällande utvecklingen av vindkraft. Det framgår i granskningsförslaget att Försvarsmakten meddelat att möjligheterna till samexistens är lägre i Östersjön än i andra havsplaneområden. Region Skåne vill understryka vikten av att Försvarsmakten deltar i dialoger om samexistens inom den regionala energiplaneringen. I samrådsredogörelsen konstaterar Havs- och vattenmyndigheten att det finns en problematik kring hantering av de riksintresseanspråk för totalförsvarets militära del som är hemliga. Region Skåne anser att det är avgörande för den skånska energiplaneringen att Försvarsmakten möjliggör för anpassningar och gemensamma arbetssätt som främjar uppfyllandet av energi- och klimatpolitiska mål.	Synpunkten noteras.
091.04	Region Skåne	Region Skåne ser positivt på att planförslaget har utvecklats med havsplanernas roll i kommunal och regional planering. Havsplaneringsfrågor sträcker sig över kommunala och regionala gränser och samverkan blir betydelsefull för att underlätta dessa processer. Region Skåne ser det som viktigt att ytterligare tydliggöra regionernas roll och ser fram emot en fortsatt dialog med Havs- och vattenmyndigheten om den regionala planeringsnivån. Detta är särskilt av vikt utifrån	Synpunkten noteras. HaV ser också gärna en fortsatt löpande dialog kring detta i arbete med uppföljning av havsplaner och i kommande processer. Dialog kan med fördel också föras tillsammans med Boverket och berörda länsstyrelser.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Region Skånes ansvar för regional fysisk planering enligt kap 7, plan- och bygglagen (2010:900).	
091.05	Region Skåne	Längs Skånes kuster finns det även ett flertal riksintressen och regeringen gav nyligen Energimyndigheten i uppdrag att se över riksintresseanspråk för fossilfri energiproduktion och energidistribution. Region Skåne vill lyfta betydelsen av regionernas involvering inom ramen för den pågående översynen.	Synpunkten noteras. Energimyndigheten ansvarar för riskintresseanspråk för havsbaserad vindkraft.
091.06	Region Skåne	Konsekvensbeskrivningen skulle kunna utvecklas kring frågan om exklusivitet och tillståndsgivning för havsbaserad vindkraft i Sveriges ekonomiska zon. Det kan finnas flera fördelar med en centralt administrerad modell för tillståndsgivningen i den ekonomiska zonen som behöver utredas skyndsamt. I dagsläget finns det tre projekt i den ekonomiska zonen vid Skånes sydkust som gör anspråk på delvis samma område. Region Skåne vill därför lyfta fram angelägenheten av att den pågående statliga offentliga utredningen om en ordnad prövning av havsbaserad vindkraft (dir. 2023:61) genomförs. Vid en övergång till en mer samordnad tillståndsprövning bör pågående ansökningar prövas först och tillståndsgivna projekt bör få möjlighet till driftsättning inom tillståndets tidsramar.	Synpunkten noteras.
091.07	Region Skåne	Region Skåne informerar om arbetsområden och ansvarsområden som relaterar till de statliga havsplanerna.	Noteras.
091.08	Region Skåne	Region Skåne redogör för Skånes beroende av importerad el och framtida behov av energiutvinning i länet.	Informationen noteras.
090.00	Region Stockholm	Det har tidigare konstaterats att det finns ett stort elbehov i Mälardalen och därför är Region Stockholm positiv till att HaV i förslaget pekar ut fyra områden för energiutvinning i havsområdet utanför Stockholms skärgård (Ö205, Ö216, Ö219, Ö279).	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö205, Ö216, Ö219 och Ö279 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
090.01	Region Stockholm	Region Stockholm anser att det är bra att frågan om landanslutningar för vindkraft och andra förnybara källor omhändertas i särskild ordning av Svenska kraftnät. Region Stockholm anser vidare att det är positivt att HaV vägt in energiutvinningens samlade påverkan på yrkesfisket men saknar information om huruvida hänsyn även tagits till det lokalt förankrade, traditionella och småskaliga yrkesfisket längs den svenska Östersjökusten. Region Stockholm vill i likhet med tidigare yttrande, särskilt understryka att det bristande kunskapsunderlaget och behovet av lokala och regionala perspektiv på vindkraftens påverkan på friluft-, rekreations-, och kulturmiljöer måste beaktas extra noggrant i framtida prövningar av vindkraftsprojekt, inte minst med anledning av Stockholms skärgårds attraktionskraft för besöksnäringen	Synpunkten noteras.
090.02	Region Stockholm	Region Stockholm är positiv till att en k-märkning finns med i plankartan som därmed visar att särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden som påverkar friluftsliv och rekreation, ska vägas in vid ansökningar om energiutvinningsprojekt inom områdena Ö205 och Ö216.	Synpunkten noteras. Nämnda områden Ö205 och Ö216 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
090.03	Region Stockholm	Region Stockholm anser att det är bra att frågan om landanslutningar för vindkraft och förberedelser för andra förnybara källor omhändertas i särskild ordning av Svenska kraftnät.	Synpunkten noteras.
090.04	Region Stockholm	Region Stockholm noterar att HaV vägt in energiutvinningens samlade påverkan på yrkesfisket, men saknar information om huruvida hänsyn tagits specifikt till den aspekt som Region Stockholm tidigare fört fram som viktig, nämligen påverkan och förutsättningar för det småskaliga yrkesfisket längs Östersjökusten som från hållbarhetsperspektiv bör ses som ett eget och prioriterat intresse i förhållande till det ekologiskt riskabla storskaliga pelagiska fisket.	Förslaget till havsplan baseras på en samlad bedömning av yrkesfiskets rumsliga behov sett till andra intressen. Vilken typ av fiske och vart fisket får bedrivas regleras inom fiskförvaltningen.
090.05	Region Stockholm	HaV skriver i konsekvensbedömningens kapitel 7.5.2 att givet kunskapsbristen om den havsbaserade vindkraftens påverkan på frilufts-, rekreations-, och kulturmiljöer är det i dagsläge inte möjligt att göra en robust bedömning av effekterna av vindkraftsetablering i olika kustnära områden. Region Stockholm anser att det är bra att kunskapsbristen lyfts i konsekvensbeskrivningen samt att bristen kan beaktas och vägas in i och med kulturmiljömarkeringen i den nya plankartan.	Synpunkten noteras.
018.00	Region Sörmland	Liksom i yttrande över samrådsförslaget vill Region Sörmland understryka vikten av en utökning av förnybar elproduktion i och i närheten till länet. Region Sörmland ser därför positivt på utpekande av utredningsområden för energiutvinning. Dess bör så fort som möjligt utredas vidare för tydliga ställningstaganden om lämplig användning och därmed underlätta för alla inblandande vid en eventuell utbyggnadsprocess.	Synpunkten noteras.
018.01	Region Sörmland	Region Sörmland ser positivt på de ändringar som gjorts i konsekvensbeskrivningar efter samrådet med tydligare redovisning av kumulativa effekter, bedömning av effekter på landskap med mera.	Synpunkten noteras.
045.00	Region Västerbotten	Hösten 2023 skickade Havs- och Vattenmyndigheten enligt det uppdrag det fått förslag till ändrade havsplaner, med fler utpekade vindkraftsområden, på ett brett samråd. Region Västerbotten svarade på samrådet och pekade bland annat på att stråken för en fast förbindelse mellan Sverige och Finland i Kvarken behöver förtydligas i havsplanen. Region Västerbotten pekade också på att flera vindkraftsområden i Robertsfors ligger nära land och att det behövs fördjupade analyser gällande förändringar ilandskapsbild, siktlinjer samt ljud- och ljusstörningar och att dessa analyser måste göras i nära dialog med berörda kommuner. Beslut om svar på samrådet fattades som ett ordförandebeslut. Det tycks inte som att Havs- och vattenmyndigheten i tillräcklig utsträckning harhörsammat de synpunkter som kom från varken Umeå kommun, Robertsfors kommun eller Region Västerbotten på samrådsversionen, varför synpunkterna i de förra remissvaren i stort sett behöver upprepas i yttrandet över granskningssamrådet.	När det gäller planeringen i Robertsfors kommun har områden B107 och B137 tagits bort i förslaget som redovisas till regeringen. Granskningsförslagets B108 har reducerats i nordost och sydväst. I fråga om förbindelse över Norra Kvarken. Eftersom det saknas svensk nationell planering för en sådan förbindelse finns inget förslag relaterat till den i förslaget till havsplaner.
045.01	Region Västerbotten	Region Västerbotten delar kommunernas oro angående problematiken med isbildning kopplat till havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
045.02	Region Västerbotten	Öst-västligt transportstråk över norra Kvarken: Både Region Västerbotten och Umeå kommun har i remisser på de första nationella havsplanerna och i det tidigare samrådet pekat på behovet av att på ett tydligt sätt peka ut det öst-västliga	HaV:s bedömning kvarstår. Det saknas svensk nationell planering för en fast transportförbindelse.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		transportstråket över Norra Kvarken, mellan Umeå och Vasa. I det nu gällande remissförslaget finns ett stycke gällande förbindelsen över Norra Kvarken. Däremot saknas tyvärr fortfarande ett utpekat reservat för fast förbindelse. Region Västerbotten önskar ett tydligare utpekande, både i text och karta, som överensstämmer med utpekandet i Umeå kommuns översiktsplan och i den finska havsplanen. En framtida fast förbindelse kommer att få stor betydelse för säkerhet, näringsliv och energiförsörjning i Norden. Utifrån ett nytt geopolitiskt läge och NATO-medlemskap finns behov av utvecklade militära transportvägar och civila försörjningsvägar mellan Finland, Sverige och Norge. Den pågående nyindustrialiseringen och gröna omställningen i Norden ökar också godsflödena och behovet av effektiva transportvägar, liksom behovet av att koppla ihop energiförsörjningen inom Norden och att stärka det gränsregionala samarbetet i öst-västlig riktning. En koppling över Kvarken (en Nordic Connector) blir en viktig kompletterande länk för att sammanföra de nordiska länderna. Utifrån ovanstående, och utifrån att den finska regeringen påbörjat ett seriöst utredningsarbete, är det ytterst angeläget att ta fram planer som tar hänsyn till en möjlig förbindelse. Även om det inte finns någon formell svensk nationell planering för den, anser Region Västerbotten att Havsplanen tydligare bör uttrycka att de planeringsprocesser för en fast förbindelse som påbörjats i Sverige och Finland ska beaktas och även ska utgöra underlag för prövningen av verksamheter och etableringar i området, med inriktningen att en framtida fast förbindelse mellan Sverige och Finland över Kvarken inte får förhindras eller försvåras.	
045.03	Region Västerbotten	Energiutvinningsområdena utanför Robertsfors ligger för nära land: De förslagna energiutvinningsområdena B 107, B139, och B108 utanför Robertsfors kustlinje ligger mycket nära land, som närmast endast 5 kilometer, till skillnad från den absoluta majoriteten av övriga föreslagna områden som ligger mycket längre ut till havs. Region Västerbotten ser liksom Robertsfors kommun stora intressekonflikter i området. I Robertsfors kommun är en av de största kvalitéerna den relativt orörda kuststräckan. Kommunens kustlinje är inte exploaterad med stora industrier idag och har historiskt inte heller använts i dessa syften. Det är unikt längs Norrlandskusten att inte ha en stor industri som påverkar en stor del av kustlinjen, som t ex en massafabrik eller ett hamnområde av industriell karaktär. Många människor, såväl som djurlivet, uppskattar dessa kuststräckors småskaliga kulturmiljöer utan stora industriella inslag. Kuststräckan har en stor potential för etablering av fler företag som riktar in sig på hållbar besöksnäring Region Västerbotten ser som en önskvärd utveckling. Generellt är det lättare att acceptera vindkraft längre ut i havet än område B107, B139 och B108 eftersom störningarna som upplevs från land då är mer måttliga. Vindkraftverk som dominerar synintrycket i hela kommunen kan resultera i en negativ inställning till vindkraft.	Områden B107 och B137 har tagits bort i förslaget som redovisas till regeringen. Granskningsförslagets B108 har reducerats i nordost och sydväst.
085.00	Region Västernorrland	Region Västernorrland ställer sig bakom de ändringar som gjorts efter samrådsskedet och har inga ytterligare synpunkter på liggande förslag. Dock	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		välkomnar Regionen ett fortsatt arbete med att kartera och beskriva havet, kustlandet och dess närliggande miljöer för en ökad planeringsförmåga.	
129.00	Riksantikvarieämbetet	Hänsynsredovisningen till kulturmiljö i plankartan bör förbättras innan redovisningen till regeringen. Då tiden tillsammans med tillgängliga kulturmiljöunderlag är avgörande faktorer föreslår Riksantikvarieämbetet kompletteringar som bedöms vara möjliga och hanterbara utifrån de givna förutsättningarna. Riksantikvarieämbetet föreslår därför att Havs- och vattenmyndigheten kompletterar med en: • hänsynsredovisning genom litet k för fler E-områden bortanför 35 km och som berör kulturmiljöer med funktionella samband med havslandskapet och som kräver hänsyn till deras behov av fria utblickar. Kustlänsstyrelsernas identifierade värdeområden bör kunna utgöra ett underlag för denna komplettering, • hänsynsredovisning genom litet k för E-område Ö272, eftersom det berör världsarvet Hansestaden Visby, • hänsynsredovisning genom litet k i sandutvinningsområden som berör kustlänsstyrelsernas identifierade värdeområden eller som överlappar registrerade forn- och kulturhistoriska lämningar i Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister.	HaV har haft ytterligare dialog med Riksantikvarieämbetet och gemensamt kommit fram till att tillgänglig tid inte medger en uppdatering där hänsynsredovisning genom litet k för fler E-områden bortanför 35 km kan anges på ett enhetligt sätt innan redovisning till regeringen. Område Ö272 anges inte längre för användning energiutvinning och det är därmed inte längre aktuellt att komplettera vägledningen. Hänsynsredovisning genom litet k i sandutvinningsområden har tekniskt sett inte varit möjligt att hantera, men planbeskrivningen har kompletterats med tydlig vägledning kring detta i respektive havsområdestext.
129.01	Riksantikvarieämbetet	I havsplaneförslaget anges att ”havsplanerna ger uttryck för statens samlade syn på hur havsområdena bör förvaltas” och ”hur frågor om oförenliga ändamål bör lösas”. Vidare att de ”ska utgöra underlag vid avgörande av mål och ärenden enligt miljöbalken” genom att de ”vägleder om företräden för användningar”. Genom dessa skrivningar är det angeläget att havsplanen kan ge vägledning om de sakintressen som berörs av havsplanen och som krävs för att nå det beskrivna syftet med havsplanen. Riksantikvarieämbetet anser att det återstår ett arbete innan planerna kan sägas ge en sådan vägledning för sakintresset kulturmiljö.	Synpunkten noteras.
129.02	Riksantikvarieämbetet	Utifrån hur havsplanen fortsatt är tänkt att användas befarar Riksantikvarieämbetet att utpekandet av områden för till exempel energiutvinning i havsplanerna riskerar att minska utrymmet för nya avvägningar mellan olika sakintressen i kommande planerings- och prövningsprocesser. Det kan bli bekymmersamt för kulturmiljö som av flera skäl1 har hanterats sent i havsplaneringsprocessen om det inte av havsplanerna tydligt framgår på vilket sätt kulturmiljö har vägts in vid utpekanden av E-områden, vilka frågor som återstår att hantera eller vilket utrymme som finns för nya intresseavvägningar i kommande prövningsprocesser i förhållande till havsplanens vägledning. Samtidigt som vissa avvägningar har gjorts anges också att kulturmiljö behöver bedömas i ett lokalt perspektiv och därmed hänskjuts kulturmiljöfrågan till kommande processer. Det kan då tolkas som att kulturmiljö inte har varit ett tydligt intresse vid avvägningen samtidigt som det inte heller framgår vilken grad kulturmiljö kan påverka en eventuell avvägningssituation i kommande planering eller prövning i förhållande till havsplanerna angivna företräden. Kan detta inte tydliggöras i havsplanerna och därmed inte ge den vägledning som behövs för sakintresset kulturmiljö anser Riksantikvarieämbetet att det behöver framgå av havsplanerna att kommande prövning enligt 2 kap. 6 § miljöbalken	Planförslaget har reviderats så att följande framkommer tydligare. Lokalisering och avgränsning av energiutvinningsområden har i vissa fall anpassats utifrån helhetsbedömningar där värdefulla kulturmiljöer har vägts in tillsammans med andra värden och intressen. Det framgår i så fall specifikt. I första hand utgörs dock havsplanens vägledning i fråga om kulturmiljö en vägledning kring vilka energiutvinningsområden där påverkan på kulturmiljövärden behöver beaktas särskilt eller utredas i fortsatt planering och tillståndsprövning samt vad kulturmiljövärdena består av inklusive var det går att finna ytterligare information.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		(lokaliseringsprincipen) kan påverka utpekade områden för energiutvinning och sandutvinning även om företräde anges i havsplanerna.	
129.03	Riksantikvarieämbetet	Avvägningen om mest lämplig användning av havsområdet och redovisningen av särskild hänsyn baseras på både riksintressen och allmänna intressen. Det är svårt att i havsplanen utläsa vilka intressen enligt 3 kap. miljöbalken (eller 4. kap miljöbalken) och vilka allmänna intressen av väsentlig betydelse som finns i havsområdet och som har ingått i denna avvägning. Dessa aspekter behöver tydliggöras om havsplanen ska vara ett underlag vid avgöranden av mål och ärenden enligt miljöbalken.	Inledande kapitel och texter i för respektive havsområde har justerats för att det ska bli tydligare.
129.04	Riksantikvarieämbetet	Havsplanerna kan även ses som ett centralt färdigavvägt planeringsunderlag som är redo att användas inom andra uppdrag och utredningar. Riksantikvarieämbetet noterar att detta är en faktor exempelvis i genomförandet av Energimyndighetensuppdrag om att kartlägga lämpliga områden för energiproduktion, peka ut riksintresseanspråk och accelerationsområden för energiproduktion liksom i utredningen att identifiera områden för ett eventuellt framtida auktionssystem. Det förstärker Riksantikvarieämbetets uppfattning om att havsplanernas vägledning avseende kulturmiljö fortsatt behöver förbättras.	Synpunkten noteras. Hav delar synpunkten om att vägledningen om kulturmiljö fortsatt behöver utvecklas och samarbetar gärna kring det.
129.05	Riksantikvarieämbetet	HaV uppger att de i samverkan med bland annat länsstyrelser och universitet ska utarbeta ett ramverk för uppföljningen av havsplanerna. Riksantikvarieämbetet erbjuder sig att delta i utvecklingen av ramverket för att få till en ändamålsenlig uppföljning av kulturmiljö. Genom havsplanerna skapas möjligheter för vindkraftsetableringar av en omfattning där andra liknande etableringar inte finns att jämföra med. Arbetet med uppföljning och övervakning av miljöpåverkan blir därför av stor vikt för att snabbt hantera eventuella obalanser i omställningen.	HaV återkommer i fråga om ramverket. Det är positivt om Riksantikvarieämbetet deltar i arbetet.
129.06	Riksantikvarieämbetet	Skrivningarna om ekosystemtjänster behöver vidareutvecklas för att bättre fånga kulturmiljöintresset. Det är viktigt att beskrivningen blir rätt eftersom planen anger att framtida åtgärder vid förvaltning, planering och tillståndsprövning ska säkerställa ekosystemtjänster kopplade till områdenas värden, strukturer och förutsättningar (se bland annat s. 43 och 70). Kulturmiljö är en del av ekosystemet och hanteringen av kulturmiljö i systemet kan jämföras med princip 10 (Malawiprinciperna) som hanterar både ett bevarande liksom ett hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Primärt behöver kulturmiljöer bevaras för att sedan kunna nyttjas för rekreation, boende, företagsamhet, regional utveckling, lokal identitet etc. (se bl.a. prop. 2013/14:141, En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, s. 31). Förslag till omskrivning återfinns i bilaga 1, nr 8–9.	Se hantering i kommentar 129.37.
129.07	Riksantikvarieämbetet	Havs- och vattenmyndighetens redovisning av de mål, planer och program som på ett eller annat sätt berörs av havsplanerna är gedigen, men mångfalden gör det svårt att följa hur de förhåller sig till varandra och vilka mål som ska följas upp. Ett av flera mål är det planeringsmål som berör kulturmiljö i havsplanen, Skapa förutsättningar för regional utveckling, friluftsliv och bevarande av kulturvärden. Målet hanterar flera	Målet har justerats med utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets förslag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		stora samhällsfrågor och genom det blir målet otydligt för kulturmiljö. Riksantikvarieämbetet föreslår därför en omformulering av målet för att precisera kulturmiljöfrågan, se bilaga 1, nr 5.	
129.08	Riksantikvarieämbetet	Havsplanerna redovisar tydligt Natura 2000-områden dvs. riksintressen enligt 4 kapitlet 8 § miljöbalken. Däremot är det svårt att utläsa hur riksintressen enligt 4 kapitlet i övrigt har hanterats i havplaneringen.	Havsplanen har förtydligats med skrivningar i stycke 2.1 kring hur riksintressen enligt 4 kapitlet miljöbalken hanteras. Texter för respektive havsområde har också förtydligats.
129.09	Riksantikvarieämbetet	Planeringen för att öka andelen havsbaserad vindkraft tydliggör behovet av att havsplanerna behöver hantera sambandet mellan hav och land liksom den påverkan som kan ske på landbaserade kulturmiljöer. Enligt EU:s direktiv för havsplanering (2014/89) bör havsplaneringen ta hänsyn till samspelet mellan hav och land. Den mängd och dimension av vindkraft till havs som havsplanerna ska skapa förutsättningar för kräver dock en mer utvecklad typ av analys och redovisning än vad som lyfts fram genom direktivet och även havsplaneringsförordningen. Riksantikvarieämbetet ser därför positivt på att Havs- och vattenmyndigheten har haft en tydlig ambition att utveckla sambandet hav och land i havsplaneförslaget. För att sambandet mellan hav och land ska kunna tillgodoses anser dock Riksantikvarieämbetet att även de geografiskt anknutna hushållningsbestämmelserna i 4 kapitlet miljöbalken tydligare behöver vägas in och hanteras i havsplaneringsprocessen. Detta med tanke på den stora landskapspåverkan som energiutvinningen genom havsplanerna riskerar att få.	HaV bedömer att det finns behov av att tydligare definiera de värden som riksintressena enligt 4 kapitlet miljöbalken består av och att precisera dess avgränsningar för att sedan på ett tydligare sätt kunna analysera hav-landkopplingar med riksintressena som utgångspunkt.
129.10	Riksantikvarieämbetet	Havs- och vattenmyndigheten har valt att i delar gå vidare med de förbättringsförslag som Riksantikvarieämbetet tidigare har lämnat i syfte att utveckla plankartornas redovisning av kulturmiljö. Redovisningen av kulturmiljöhänsyn i plankartan har på så sätt förbättrat signaleringen om det finns en konfliktrisk med kulturmiljö vid förvaltning, planering och prövning av energiutvinning. Riksantikvarieämbetet anser dock att det saknas en hänsynsredovisning för vissa E-områden bortanför 35 km som kan beröra de kulturmiljöer som är i behov av fria utblickar. Det finns även ett behov av en liknande hänsynsredovisning i flera av de sandutvinningsområden som för närvarande redovisas i havsplanerna. Flera världsarv än Höga kusten ger också skäl till att redovisa ytterligare områden där en mest lämplig användning anges genom stort K. Fler hänsynsbehov till andra världsarv och kulturmiljö beskrivs i planbeskrivningarna, men redovisas inte i granskningsversionens plankarta. Det tydliggör att kulturmiljöanspråket på havet är större än vad som framgår av havsplaneförslagets kartor och synliggör därmed också behovet av fortsatta kompletteringar av plankartan. Det väcker även frågor om vad som får störst vikt vid en kommande tillståndsprövning – plankartan eller planbeskrivningen?	HaV delar synen på att det finns behov av att utveckla havsplanens vägledningen kring kulturmiljön ytterligare samtidigt som att viss utredning bör kvarstå till efterföljande planering och tillståndsprövning där förutsättningarna för plats- och projektspecifika avvägningar och anpassningar kan göras. I planförslaget framgår att kulturmiljöhänsyn kan behövas även i områden som inte anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. Planbeskrivningen har förtydligats avseende kulturmiljöhänsyn i sandutvinningsområden. Havsplanens vägledning ska tas lika mycket i planbeskrivningen som i plankartan.
129.11	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet anser fortsatt att tillämpliga bestämmelser om kulturmiljöintresset (dvs. olika lagrum) är en väsentlig övrig planeringsförutsättning som behöver framgå tidigt av havsplanerna. Detta för att de ska vara stödjande och vägledande även för de rättsliga förutsättningarna. Tidigare lämnade	Planförslaget har i huvudsak inte justerats utifrån synpunkten. Havsplanen hanterar många olika verksamheter och intressen med en lång rad lagrum som aktualiseras i kommande förvaltning, planering och

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		samrådssynpunkter kvarstår delvis. Flera lagar och bestämmelser ställer krav på hänsyn till kulturmiljön och är därför av stor vikt vid förvaltning, planering och prövning. Riksantikvarieämbetet anser därför att sådana hänsynskrav också behöver beskrivas tidigt i havsplanetexterna. Det gäller bland annat kulturmiljölagen (1988:950) som lyfts i liten omfattning i havsplanerna trots att prövningen enligt denna lag kan vara avgörande för en användning av havsområdet. Därför behöver det till exempel framgå att det krävs utredning om fornlämning berörs eller inte av ett arbete eller vilka tillstånd som kan bli aktuella att söka vid en projektering. Större delen av havsbottnen har inte kartlagts och okända fornlämningar eller kulturhistoriska lämningar kan därmed påträffas, vilket gör att det här bör vara en relevant information för projektörer. Om samrådsversionens Del 7 Planeringsförutsättningar fortsatt lyfts ut som en bilaga till havsplanerna anser Riksantikvarieämbetet att det är ännu mer angeläget att sådana förutsättningar framgår av havsplanens inledande textavsnitt bl.a. 2.3 Vägledning om mest lämplig användning och särskild hänsyn (s. 20 ff) och 2.4 Vägledning om samexistens (s. 35 ff). Även texter i anslutning till plankartorna bör kompletteras med en sådan information, exempelvis i anslutning till beskrivningar av förutsättningar för olika verksamheter.	tillståndsprövning. För läsbarhetens skull återges endast de mest relevanta och då för respektive intresse samlat i bilagan Planeringsförutsättningarna. Utvecklade vägledningar om kulturmiljö för till exempel vindkraftprojektörer kan med fördel utvecklas separat.
129.12a	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetets tidigare lämnade synpunkt kvarstår delvis att det av havsplanerna bättre behöver framgå på vilket sätt intressen har vägts av mot varandra, vilka intressen som ingått i avvägningen liksom orsakerna till att ett intresse getts företräde framför något annat. Havs- och vattenmyndigheten har i granskningsversionen utvecklat texterna, men fortsatt finns vissa svårigheter att utläsa vilka variabler som lett till utfallet i avvägningen. För kulturmiljöintressets del anges bland annat i flertalet fall ett behov av hänsyn till höga kulturmiljövärden och vilka kulturmiljöer som berörs, men samtidigt anges det att en påverkan ska bedömas i ett lokalt perspektiv. Det gör det otydligt vilka parametrar för kulturmiljö som hanterats i avvägningen, vilken avvägning som har gjorts under havsplaneringsprocessen, vad utfallet har blivit för kulturmiljöns del och vilka frågor som återstår att hantera i kommande planerings- och prövningsprocesser. Det är viktigt att det framgår eftersom planerna inte har föregåtts av en regelrätt förprövning utan att kommande prövning sker i varje enskilt fall. Havsplanerna kan också komma ifrågasättas om detta är oklart.	Se kommentar 129.02.
129.12b	Riksantikvarieämbetet	Av de 43 områden som föreslås för energiutvinning i havsplanerna kan Riksantikvarieämbetet konstatera att kulturmiljö i enstaka fall har varit ett av flera skäl till de justeringar som Havs- och vattenmyndigheten har gjort av områdena sedan samrådsversionen. Vad justeringarna beror på kan dock inte enkelt utläsas av havsplanetexterna. Avvägningar omnämns kort i planernas områdestabeller (kolumnen ”Företräde eller särskild anpassning för samexistens”), men endast som ett konstaterande att en användning har fått företräde före en annan.	Noteras. Skrivningarna har förtydligats i löptexten men är fortfarande på en övergripande nivå.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
129.13	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet vill lyfta att myndigheten inte alltid anser att energiutvinning i utpekade områden är den mest lämpliga användningen utifrån de storskaliga verken som projektörer vanligen söker tillstånd för. Det framgår tydligt i de fall Riksantikvarieämbetet har avstyrkt ansökan om etablering av vindkraftsparker i några av de redovisade E-områdena (Ö273, Ö286 och Ö288). Ansökningarna har avstyrkts utifrån att höga vindkraftverk inom området skulle innebära en påtaglig skada på kulturmiljövårdens riksintressen. Genom att dessa områden pekas ut, trots höga kulturmiljövärden, kan det tolkas som att Havs- och vattenmyndigheten i sin avvägning kommit fram till att kulturmiljöintresset i dessa fall får stå tillbaka för energiutvinningen. Avvägningen framgår dock inte av plantexterna eller genom bedömningen av E-områdenas konsekvenser för kulturmiljöintresset, där bedömningarna landar i liten till medelstor konsekvens.	Havsplanens övergripande bedömning utgjordes i granskningsförslaget av att energiutvinning var mest lämplig användning och att särskild hänsyn behövde tas till höga kulturmiljövärden. Vad den särskilda hänsynen består av behöver dock utredas i en eventuell tillståndsprövning för att möjliggöra projektspecifika bedömningar och hänskjuts därmed delvis till nästa steg. I förslaget som lämnas till regeringen kvarstår inte de nämnda energiområdena.
129.14	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet har under havsplaneprocessen lyft behovet av att redovisa den hänsyn som kan komma att krävas till värdefulla kulturmiljöer. Riksantikvarieämbetet kan konstatera att plankartor, områdesbeskrivningar och områdestabeller i delar har kompletterats med kulturmiljö, vilket är positivt. Den vägledande funktionen i syfte att underlätta för samexistens i havsplaneförslaget skulle dock kunna förstärkas ytterligare genom förbättrade hänsynsredovisningar. Detta utvecklas ytterligare i 3. Hur kan vi förbättra förslaget till ändrade havsplaner?	Synpunkten noteras.
129.15	Riksantikvarieämbetet	HaV har i granskningsversionen utvecklat metoden och angreppssättet för att bedöma påverkan som E-områden kan innebära för kulturmiljöer. Metoden är något lättare att förstå och direkt påverkan på marinarkeologiska lämningar liksom landskapsperspektivet omhändertas bättre (se s. 47 ff). Valet att utgå från miljöbalkens portalparagraf ger även en bättre redovisning av resursen kulturmiljö som en tydlig del av miljöaspekten. Riksantikvarieämbetet anser dock att i delar är det fortsatt svårt att tyda vilka bedömningar som gjorts. Till exempel redovisas ingen definition av de olika stegen i den effektskala som används och utan definition är det svårt att bedöma hur väl den samlade bedömningen stämmer. Med svårigheterna att utläsa hur innebörd och konsekvens bedömts följer även en osäkerhet med in i avvägningarna av företräden för olika användningar av havsområdet.	HaV har utvecklat sin metod för bedömning av effekter på kulturmiljö, uppdelad i en indirekt, direkt och kumulativ påverkan. Metodmässiga förtydliganden görs i metodkapitlet.
129.16	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet har valt att göra en egen översiktlig genomgång av Havs- och vattenmyndighetens bedömda potentiella effekter på kulturmiljö. Den visar att Riksantikvarieämbetet bedömer en större negativ påverkan än HaV för en tredjedel av E-områdena. Diskrepansen visas i nedanstående exempel på E-områden där Riksantikvarieämbetet bedömer att det kan innebära en stor negativ påverkan på kulturmiljö men HaV endast bedömer påverkan som medelstor. Exempel t Havs-och vattenmyndigheten bedömt påverkan som mycket liten till medelstor för flera E-områden trots att det finns risk för att större vindkraftsparker i områdena kan komma att dominera eller konkurrera med intilliggande värdefulla kulturmiljöer, att de riskerar att negativt påverka världsarven och deras särskilt stora universella värde eller negativt påverka värdeområden med hänsynsbehov som gäller fria utblickar.	HaV har i samarbete med Riksantikvarieämbetet genomgått och reviderat bedömningar av energiområdens påverkan på kulturmiljö baserat på en utvecklad kvantitativ analys. Bedömningar av sammanlagda, kumulativa effekter har förtydligats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Sammantaget kan konstateras att närmare 40 procent av länsstyrelsernas utpekade värdeområden ligger inom 25 km avstånd från utpekade E-områden och riskerar därmed en stor visuell påverkan av en eventuell exploatering. I flera fall kan ett och samma område för energiutvinning i sin tur påverka flera värdeområden. Till detta kommer även en eventuell kumulativ påverkan från flera E-områden. Den här risken för påverkan på kulturmiljö bör framgå tydligare av bedömda effekter. Svårigheterna att utläsa parametrar som legat till grund för gradering och utfall tillsammans med Riksantikvarieämbetets översiktliga genomgång tydliggör att det finns fortsatta behov av att vidareutveckla metodiken och valt angreppssätt. Riksantikvarieämbetet anser därför att konsekvenserna för kulturmiljö inte är tillräckligt belysta och riskerar att ge missvisande bedömningar av den havsbaserade vindkraftens påverkan på kulturmiljö.	
129.17	Riksantikvarieämbetet	B111 i Bottenviken ligger inom 10 km radie från två utpekade riksintressen, fiskelägena Malören (BD 30) och Sandskär (BD 16) och inom 10 km från värdeområde Haparanda skärgård.7 Länsstyrelsen bedömer dessa kulturmiljöer som känsliga för högresta anläggningar och visuell påverkan. B111 ligger dessutom inom ett avstånd på 35 km för ytterligare sex av länsstyrelsens utpekade värdeområden, flera av dessa miljöer har uttryckta hänsynsbehov som överlappar energiområdet i form av fria siktlinjer och utblickar. Liknande problematik gäller för B152 i södra Bottenhavet där det även finns registrerade fartygslämningar i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister.	HaV har förtydligat konsekvensbedömning gällande dessa områden kopplat till kulturmiljön.
129.18	Riksantikvarieämbetet	Ö276 i mellersta Östersjön, ligger inom 28 km från världsarvet Hansestaden Visby. Länsstyrelsen på Gotland lyfter i sin redovisning att visuella samband och fri sikt mellan Östersjön och Visbys stadssiluett behöver beaktas vid exploatering.8 Det finns även en fartygslämning och två övriga kulturhistoriska lämningar registrerade i området.	Synpunkten noteras. Inga områden, inte heller område Ö276, utan tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft redovisas för Östersjön i det förslag som lämnas till regeringen på grund av konflikt med försvarets intressen.
129.19	Riksantikvarieämbetet	V364 i södra Västerhavet ligger inom 25 km från de utpekade värdeområdena Morups tånge, Tyludden-Tylön, Bjärehalvön och Hallands Väderö. Det rör sig om småskaliga kulturmiljöer med bland annat fiskelägen, lotsstationer och fyrar som är känsliga för storskaliga vindkraftsanläggningar som riskerar att bryta historiskt funktionella samband och försvåra förståelsen av den historia som dessa kulturmiljöer representerar. Bjärehalvön innehåller även ett riksintresse i form av monumentala bronsåldersgravar (Gröthögarna, L 34) och det finns även registrerade fartygslämningar i området.	Informationen noteras. Texten i planhandlingen har kompletterats.
129.20	Riksantikvarieämbetet	Effekter på landskapet är en nödvändig del av konsekvensbeskrivningen eftersom storskalig energiomställning ställer andra krav på bedömningar än vad som finns med i gällande havsplanering. Riksantikvarieämbetet noterar att analyserna av landskapspåverkan inte är så utbyggda, vilket troligen beror på såväl tidsaspekten som att en användbar metod för hantering av landskapsanalyser för kusten på en nationell nivå saknas. Det gör den verkliga landskapspåverkan som havsbaserad vindkraft kan få svår att analysera och bedöma. Användningen av fotomontage för	HaV delar synen om att bedömningar på landskapspåverkan är i behov av förbättring. Detta framförs i det sammanfattande yttrandet från HaV. Ett försök till utveckling av konsekvensbeskrivning för landskapsbildspåverkan görs inom tids- och resursbegränsningar. HaV instämmer även att landskapskaraktärsanalys kopplat till kusten saknas på

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		påverkansanalyser är också problematisk utifrån att de tenderar att mildra bilden påverkan, se bilaga 1, nr 12 (. Riksantikvarieämbetet anser att fler faktorer som hanterar landskap behöver tas omhand i påverkansbedömningen (se 3.3 Fortsatt utveckla konsekvensbeskrivningen av förslaget till ändrade havsplaner i bedömningen av effekter på kulturmiljö och landskap). Eventuella brister i bedömningen behöver också framgå av konsekvensbeskrivningen då det tydliggör vilka fortsatta analyser som krävs. Riksantikvarieämbetet ser att det finns ett behov av ett fortsatt utvecklingsarbete kring metoder och analyser som kan ligga till grund för konsekvensbedömningar för kulturmiljö och landskap, vilket bör redovisas som ytterligare en åtgärd under 7.5 Förbättrade och naturbaserade åtgärder (s. 231 ff).	nationell nivå och belyser nödvändigheten av en sådan. HaV förtydligar brister i använda metoder och belyser vilka fortsatta analyser som behövs.
129.21	Riksantikvarieämbetet	Analysen av kulturmiljöaspekten för målet Hav i balans samt levande kust och skärgård (s. 16) behöver enligt Riksantikvarieämbetet bli mer utförlig. Riksdagens definition av miljömålet anger att en hög grad av kulturvärden ska finnas i landets kust och skärgård. Därför behöver havsplanernas bidrag till hur särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp (direkt påverkan) och andra störningar (indirekt påverkan) redovisas. I granskningsversionen av konsekvensbeskrivningen fördjupas texten endast kring naturvärden och biologisk mångfald.	Synpunkten noteras.
129.23	Riksantikvarieämbetet	Arbete på längre sikt: Kulturmiljö redovisas i plankartorna av HaV utifrån ett konfliktperspektiv, vilket är i linje med vad Riksantikvarieämbetet föreslog i samrådsyttrandet utifrån sakintressets givna förutsättningar i innevarandehavsplaneprocess. Det är dock ett angreppssätt som skiljer sig åt från övriga sakintressens redovisning och som innebär att det fortsatt saknas en redovisning av kulturmiljöns anspråk på havsområdet. Genom redovisningen blir det svårt att likvärdigt avväga kulturmiljöintresset gentemot andra sakintressen. Det ger en otillräcklig signalering av kulturmiljö som kan leda till slutsatser som försvårar förplanerade verksamheter. Det kan till exempel handla om när havsplanerna används i olika GIS-analyser för att kartlägga lämpliga områden förenergiproduktion för att peka ut riksintresseanspråk och accelerationsområden förenergiproduktion. Förslag till förbättrade redovisningar för kulturmiljö är därför något som Riksantikvarieämbetet ser behov av att arbeta vidare med, men som det blir svårt att hinna med innan redovisningen till regeringen. Förbättringar handlar bland annat om att se över och analysera världsarvens behov av hänsyn och hur det ska redovisas i havsplanekartorna. Kustlänsstyrelsernas regionala planeringsunderlagunderlag för marina kulturmiljövärden är ett gediget material som tydliggör hänsynsbehoven för ett urval av kulturmiljöer längs med kusten. Dock har kustlänsstyrelserna valt att identifiera värdeområden och hänsynsbehov på lite olika sätt, vilket gör att materialet behöver analyseras samlat och i delar ensas för en utvecklad användning på en nationell planeringsnivå.	HaV delar Riksantikvarieämbetets syn på behov av fortsatt arbete med kulturmiljöfrågan i havsplaneringen på längre sikt.
129.24	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet utgår från att beredskap finns i en adaptiv havsplanering som ger utrymme att komplettera befintliga havsplaner och på sikt erhålla ett nationellt planeringsunderlag där anspråk för kulturmiljö redovisas på ett likartat sätt som	HaV ser fram emot fortsatt samarbete med att utveckla planeringsunderlag och hanteringen av kulturmiljö i havsplaneringen, vilket kan forma framtida förslag till

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		övriga sakintressen. För att nå dit ser Riksantikvarieämbetet gärna en fortsatt dialog och ett gemensamt arbete kring detta tillsammans med HaV och kustlänsstyrelserna. Kompletteras havsplanen med en förbättrad kulturmiljöredovisning ökar förutsägbarheten för fortsatta processer. Ett sådant arbete genererar vidareutvecklade kulturmiljöunderlag och ny kunskap som kontinuerligt behöver tas in, värderas och användas för att komplettera havsplanerna.	havsplan som enligt havsplaneringsförordningen ska tas fram vid behov eller minst vart åttonde år så att havsplanen hålls aktuell och kan uppfylla sitt syfte.
129.25	Riksantikvarieämbetet	Av havsplanen, främst områdestabellerna för respektive havsplaneområde, framgår vilka typer av kulturmiljöer som ligger i anslutning till de E-områden som pekas ut. Däremot framgår inte vilken typ av hänsyn som kan behöva tas vid etableringen av havsbaserad vindkraft. En redovisning av kulturmiljöns behov av hänsyn i ett tidigt skede ökar förutsättningarna för samexistens i en fortsatt planering och projektering. Riksantikvarieämbetet menar att en sådan generell hänsynsredovisning kan utvecklas med utgångspunkt i Energimyndighetens redovisning av steg 1 i regeringsuppdraget liksom länsstyrelsernas framtagna planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden. Ett förtydligande av planbeskrivningen vilka typer av åtgärder som särskild hänsyn litet k kan innebära främjar också planeringen för samexistens. En sådant förtydligande kan jämföras med beskrivningen för särskild hänsyn litet n (s. 30). Särskild hänsyn till värdefulla kulturmiljöer kan innebära att åtgärder vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ skada på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering inom utpekat energiområde, på utformningen av anläggningen eller genom särskilda krav under anläggningsskedet. Kulturmiljöers hänsynsbehov bör även redovisas kortfattat i tabellen till plankartan under kolumnen ”Företräde eller särskild anpassning för samexistens” så att det lätt kan överskådas för gällande område.	Vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har kompletterats i den övergripande vägledningen för kulturmiljö och i texterna för respektive havsområde utifrån Riksantikvarieämbetets förslag. Tabelltexterna har inte uppdaterats med den generella vägledningen av läsbarhetsskäl.
129.26	Riksantikvarieämbetet	Vägledningen för möjligheter att nå samexistens kan även förbättras i konsekvensbeskrivningens redovisning av olika åtgärdstyper i 7. Åtgärder, uppföljning och övervakning (s. 228 ff). Det kan ske genom kompletterande skrivningar som exemplifierar lindringsåtgärder för kulturmiljövärden under 7.3 Vindkraftsparkens utformning (s. 229) liksom under 7.4 Teknikval för anläggning, drift och avveckling (s. 229–230). Det skulle ge värdefull vägledning för exempelvis en projektör om vad som krävs för att nå samexistens och därigenom underlätta för en snabbare process och etablering eller kan mildra konsekvenserna för kulturmiljö vid etableringen av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. Hänsynsåtgärder för kulturmiljö beskrivs mer utförligt i havsplanens kapitel 2, under avsnitt 2.3.4. HaV håller med om kapitel 7 också skulle kunna utvecklas, men vi har gjort bedömningen att det är mer lämpligt att beskriva hänsynsåtgärder som är specifika för ett visst intresse i kapitel 2.
129.27	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet ser behov av att Havs- och vattenmyndigheten bygger ut analysen av påverkan på landskap och kulturmiljö utifrån potentiella vindkraftsparkers verkshöjd, antal och layout liksom deras rörelse och ljussättning. Även olika kustområdens topografiska förutsättningar och kulturmiljöers olika karaktärer i landskapet, och därigenom känslighet, behöver inkluderas i bedömningarna för att den verkliga landskapspåverkan som havsbaserad vindkraft kan få, både kumulativt och karaktärsmässigt.	HaV har inom rådande tids- och resursbegränsningar förbättrat metoder och beskrivningar för effekter på landskap och kulturmiljö. Dock har inga justeringar gjorts gällande verkshöjd, antal, layout, rörelse eller ljussättning. Topografiska förutsättningar fångas till viss del i siktanalysen som görs för effekter på landskap, samt kulturmiljöers karaktär och värden beskriv i

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			bedömningarna i form av indirekt, direkt och kumulativ påverkan.
129.28	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet anser att Havs- och vattenmyndigheten behöver revidera och uppgradera bedömda potentiella effekter på kulturmiljö. De förslagna E-områdena riskerar att få en betydande negativ påverkan på kulturmiljöer på land och i havet. Riksantikvarieämbetet föreslår därför att Havs- och vattenmyndigheten ser över (och tydligt redovisar) framtagen graderingsskala för effektbedömning avseende kulturmiljö och att alla E-områden inom buffertzonen 25 km från kulturmiljöer bedöms medföra en större negativ påverkan.	HaV har i samarbete med Riksantikvarieämbetet utvecklat och förbättrat bedömningar gällande effekter på kulturmiljö. Bedömningen är uppdelad i indirekt, direkt och kumulativ påverkan. Effektbedömning redovisas i metodbeskrivningen. Energiområden inom 25 km till riksintresseanspråk för kulturmiljövård har bedömts ha medelstor eller stor effekt på kulturmiljö.
129.29	Riksantikvarieämbetet	Den nationella planeringsnivån har flera fördelar genom bland annat klargörande av planeringsförutsättningar som ger bättre möjligheter att planera och ta höjd, både tidsmässigt och ekonomiskt, för sin verksamhet. När planeringen når i mål ger den en förutsägbarhet och därigenom en snabbare hantering av till exempel nödvändiga omställningar. Havsplaneringen och dess nationella planeringsnivå innebär dock flera utmaningar för att få till relevanta avvägningar och redovisningar av sakintressen. I regeringsuppdraget om nya områden för energiutvinning i havsplanerna (M2022/0076) har flera av utmaningarna blivit tydliga för kulturmiljöintresset. Utifrån att havsplanerna ska ha omhändertagit och avvägt intressen samt därigenom kunna vara vägande i tolkningar om mest lämplig användning och i prioriteringar ser Riksantikvarieämbetet allvarligt på ovan redovisade oklarheter som gäller redovisningen av kulturmiljö. Oklarheterna påverkar möjligheterna att få vägledning och kan innebära svårigheter för framtida planerings- och prövningsprocesser eller vid avgörande av mål och ärenden. Oklarheterna kan riskera att leda till att krav på utredningar och undersökningar uppdagas i ett sent skede, exempelvis gällande lagskyddade fornlämningar eller världsarvens särskilt stora universella värden, som i sin tur ger merkostnader eller kan sätta stopp för till exempel vindkraftsetableringar. Det kan även resultera i att värdefulla kulturmiljöer förbises och i värsta fall innebära onödiga förluster av kulturhistoriska värden.	Synpunkten noteras.
129.30	Riksantikvarieämbetet	Mer detaljerade synpunkter finns i en bilaga som lämnades in med yttrandet. Både benämningen kulturmiljö och kultur/kulturvärden används i havsplanen och konsekvensbeskrivningen. I havsplanesammanhanget anser Riksantikvarieämbetet (RAÄ) att kulturmiljö ska användas. Detta då kultur leder tankarna till allmänkultur, vilket är något annat än kulturmiljö som en planeringsresurs.	Har justerats i det förslag som lämna till regeringen.
129.31	Riksantikvarieämbetet	Höga kulturmiljövärden är inte ett begrepp som används i miljöbalken eller de regelverk som gäller hänsynkrav till kulturmiljöer. Däremot används värdefulla kulturmiljöer i miljöbalken och lämpligen bör det användas genomgående i havsplanen.	Synpunkten noteras. Benämningen höga kulturmiljövärden kvarstår för att fungera samstämmigt med vägledningen om särskild hänsyn till höga naturvärden och för att visa en gradering kring att värdena är höga. En ändring bedöms inte heller rymmas inom angiven tidsram pga tekniska förutsättningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
129.32	Riksantikvarieämbetet	I vägledningen för respektive havsplaneområde behövs kompletteringar om att kulturhistoriska lämningar även kan påverkas direkt. Se t ex s. 46. Det är f.n. inte konsekvent angivet.	Skrivningarna har kompletterats.
129.34	Riksantikvarieämbetet	S 12–13 Förslag till omformulering mål 5 stycke 2–5: Havsplanerna ska bidra till att ta hänsyn till landskapsbilden och skapa förutsättningar för utveckling av havsanknutna näringar och friluftsliv. Friluftsliv har stor betydelse för människors livskvalitet och hälsa. Havsplanerna ska också bidra till ett bevarande av kulturmiljöer för att människor fortsatt ska ha tillgång till och förstå landets historiska utveckling. Bevarade kulturmiljöer ger möjligheter till upplevelse av landskapet, bidrar till en social hållbarhet och skapar attraktiva miljöer att leva, bo och bedriva verksamheter i. Friluftsliv, naturvärden och kulturmiljöer vid kusten och i havet är ofta en förutsättning för att vidareutveckla yrkesfiske genom binäringar och besöksnäring i kustsamhällen och i kustområdet.	Målet har justerats med utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets förslag.
129.35	Riksantikvarieämbetet	s 22 stycke 1: Utifrån att det för områden för användningen energiutvinning innefattar vägledning om särskild hänsyn till flera andra intressen föreslår RAÄ en omformulering av sista meningen i stycket: Vid mer detaljerad planering eller tillståndsprövning i dessa områden behöver energiutvinningen utvärderas noggrant utifrån att dessa värden och intressen särskilt ska beaktas.	Synpunkten noteras. Skrivningen från granskningshandling kvarstår utifrån att vägledning om anpassningar för samexistens och särskild hänsyn beskrivs på andra ställen i planhandlingen.
129.36	Riksantikvarieämbetet	s 40 Kultur och sandutvinning stycke 1: Förslag till komplettering av texten: Tillstånd från länsstyrelsen krävs för verksamhet som riskerar att påverka fornlämningar. Arkeologisk utredning och undersökning kan krävas.	Texten har kompletterats utifrån förslag.
129.37	Riksantikvarieämbetet	bilaga Förutsättningar s 19 Ekosystemtjänster faktaruta: RAÄ ser att Naturvårdsverkets beskrivning av Kulturella ekosystemtjänster Vad är ekosystemtjänster? (Naturvardsverket.se) leder tanken mer rätt. Förslag till ändring: "Kulturella ekosystemtjänster omfattar upplevelserikedom och livskvalitet i form av friluftsliv, rekreation och upplevelser av natur- och kulturarv, till exempel miljöer för identitetsbyggande, inspiration och rekreation, såsom dykning, fritidsfiske och andra natur- och kulturupplevelser.”	Förslaget har reviderats utifrån synpunkten.
129.38	Riksantikvarieämbetet	bil Förutsättningar s 21 Ekosystemtjänster och intressen i havet stycke 1 punkt 1–2: Förslag till omformuleringar: - Ekosystemtjänster i form av kultur-och naturlandskap bidrar till upplevelser och aktiviteter, vilket bidrar till människors välbefinnande, livskvalitet och hälsa, exempel här kan vara turism, boendemiljöer, företagande eller fritidsaktiviteter som paddling, bad eller fritidsfiske. - Natur- och kulturmiljöer bidrar även till människors identitet och sociala sammanhang. I detta fall gäller det ekosystem som landskap att vistas i och kulturarv som uppstått genom nyttjande av havet, till exempel fiskelägen.	Förslaget har reviderats utifrån synpunkten.
129.39	Riksantikvarieämbetet	bil Förutsättningar s 21 Ekosystemtjänster och intressen i havet figur 5–2: Förslag till omformuleringar: Tjänst: Natur- och kulturlandskap och kulturarv ger attraktiva upplevelser för fritid, boende och företagande.	Figuren är uppdaterad med utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets förslag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Nytta: Välbefinnande, rekreation, sociala sammanhang, hälsa, besöksnäring och regional utveckling.	
129.40	Riksantikvarieämbetet	bil Förutsättningar s 87 Juridiska förutsättningar stycke 2: Förslag till omformulering och komplettering av texten: Tillstånd från länsstyrelsen enligt 2 kap. 12§ kulturmiljölagen (1988:950) krävs för verksamhet som riskerar att påverka fornlämningar. Arkeologisk utredning och undersökning kan krävas. Sandutvinning kan påverka områden utanför sökta områden exempelvis när sand flyttas för att utjämna håligheter. När detta sker över stora ytor kan även lämningar på längre avstånd från utvinningen påverkas. Det finns även kumulativa effekter som behöver vägas in.	Planförslaget har reviderats utifrån synpunkten.
129.41	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning Sammanfattning: Komplettera gärna med en bedömning av kumulativa effekterför de olika havsplaneområdena.	Sammanfattningen har kompletterats med en bedömning av de mest betydelsefulla kumulativa effekterna av planförslaget.
129.42	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 49 Miljöeffekter och påverkan kopplade till havsbaserad vindkraft stycke 6: RAÄ har genomfört ett utvecklingsarbete genom fältstudier tillsammans med digitala visualiseringsanalyser för att bl.a. analysera tillämpligheten av fotomontage. Fältstudier gav att fotomontage och digitala visualiseringar korrelerar väl medan verklighetens upplevelse är en annan. Vindkraftverken upplevs närmare på plats än vad fotomontage och digitala visualiseringar ger. RAÄ uppmanar därför till viss försiktighet vid användningen av fotomontage för påverkansanalyser utifrån att de mildrar bilden av påverkan. Det är något som gärna kan framgå i anslutning till fotomontagen.	HaV har lagt till: "Observera att fotomontage och videoanimationer inte kan ge den faktiska upplevelsen av en vindkraftpark full rättvisa. HaV har dock bedömt att dessa illustrationer kan ge en viss känsla för skillnader i påverkan vid olika avstånd från land till vindkraftparken."
129.43	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 52–55 Kulturmiljö, Nuläge och förutsättningar: Texten beskriver mestadels riksintressen för kulturmiljövård enligt 3 kap. miljöbalken. Även övriga lagskyddade eller utpekade värden bör kort beskrivas under denna rubrik, se de intressen som redovisas i kartan s. 55.	HaV har utvecklat skrivningar för övriga värden i kapitlet.
129.44	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 53 Kulturmiljö, Nuläge och förutsättningar stycke 4: Förslag att texten delas upp i två stycken för att lättare följa texten. Ett som handlar om riksintressen och ett som handlar om klimat. Starta texten om klimat med ett inledande stycke, exempelvis "Åtgärder som begränsar klimatförändringar, däribland att få till en energiomställning, kan påverka den långsiktiga förvaltningen av Sveriges alla kulturmiljöer i positiv riktning. Klimatförändringar, som exempelvis höjning av havsnivån."	Texterna delas upp i två stycken i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen.
129.45	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 56 Påverkan under anläggning, drift och avveckling Tabell 10: RAÄ ser behov av att vidareutveckla beskrivningen av den havsbaserade vindkraftens påverkan på kulturmiljö under olika faser. Utifrån resonemanget om att tekniska parametrar är avgörande för en konsekvensbedömning behövs även en planeringsfas. Det utifrån att möjliga hänsynsåtgärder behöver finnas med som ingångsvärden redan innan driften. Det gäller värden såsom utformning, höjd, lokalisering och anpassning av nattbelysning som nu anges för driften, men som är viktiga ingångsvärden vid en planering och prövning av vindkraft.	Tabellen sammanfattar den direkta påverkan på kulturmiljö. I texten utvecklas beskrivning av påverkan.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
129.46	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 230 Teknikval för anläggning, drift och avveckling Tabell 40, första raden: Tabellen skulle gagnas av att kompletteras med påverkan på fornlämningar och kulturhistoriska lämningar. Så att hänsynsåtgärder tidigt finns med och kostnadsberäknas. Tabellen är ett exempel på kompletteringar som behöver göras för att vägleda om förebyggande åtgärder för att öka förutsättningarna för samexistens med kulturmiljöintresset.	Hänsynsåtgärder som gäller specifikt kulturmiljö och kulturhistoriska lämningar finns redovisade i konsekvensbeskrivningen kapitel 2.3.4.
129.47	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 236 Kulturmiljö: RAÄ önskar se ett förtydligande i metodiken och ev. en egen karta där kumulativa effekter redovisas. Detta så att det bland annat framgår vilken metod som har använts för att redovisa de kumulativa effekterna som olika företräden har på kulturmiljö. Och om kumulativa effekter ingår i skalan för miljöbedömning marginell till stor effekt.	HaV har utvecklat metoden för bedömning för kulturmiljö, däribland kumulativa effekter. Metodbeskrivningen tydliggörs för indirekt, direkt och kumulativ påverkan.
129.48	Riksantikvarieämbetet	Konsekvensbeskrivning s 236 Kulturmiljö: RAÄ anser att bedömningen av indirekt påverkan behöver utvecklas. Indirekt påverkan på kulturmiljö behöver bedömas utifrån två aspekter, risken för dominans/konkurrens liksom risken för att påverka kulturmiljöns ev. behov av ett intilliggande kust- och havslandskap liksom fria utblickar. Metoden tar endast om hand aspekten dominans/konkurrens.	HaV har utvecklat metoden för indirekt påverkan, dels den grundläggande kvantitativa bedömningen, men kompletterat med kvalitativ genomgång tillsammans med Riksantikvarieämbetet. Områden relaterat till gränsen för dominans/konkurrens redovisas i bedömningskapitlen.
005.01	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun ser en svår intressekonflikt mellan attraktiva boende- och rekreationsmiljöer vid havet och behovet av miljövänlig elproduktion.	Planeringen i Robertsfors kommun har justerats i förslaget som lämnas till regeringen. Tidigare områden i granskningsversion B107 och B139 närmast kusten har tagits bort. Område B108 har reducerats i nordost och i sydväst.
005.03	Robertsfors kommun	I Robertsfors kommun är en av de största kvalitéerna den relativt orörda kuststräckan. Kommunens kustlinje är inte exploaterad med stora industrier idag och har historiskt inte heller använts i dessa syften. Det är unikt längs Norrlandskusten att inte ha en stor industri som påverkar en stor del av kustlinjen, som t ex en massafabrik eller ett hamnområde av industriell karaktär. Många människor, såväl som djurlivet, uppskattar dessa kuststräckors småskaliga kulturmiljöer utan stora industriella inslag. En större industriell etablering i detta område skulle oåterkalleligen förändra kommunens relation till sina kustområden. Vindkraftverk till havs är en storskalig industri. Med ett så kort avstånd från kustlinjen som föreslås i havsplanen, anser kommunen att hela kuststräckan skulle upplevas som exploaterad av energiindustrin. Något som är värt att notera är att Norrlandskusten är lika tätbefolkad som Västra Götaland, så det är många människor som berörs av föreslagna vindkraftsområden i havet. Längs kommunens kustlinje har flera tusen människor sina fritidshus, vilka mer och mer omvandlas till permanentboende på grund av den attraktiva miljön. Vindkraftverk på så kort avstånd förändrar kraftigt det visuella intrycket i området, till mycket stor nackdel för boende, båtliv och rekreation. Det här är ett värde som saknar en tydlig geografisk avgränsning och som inte beaktats i den föreslagna havsplanen. Kommunen anser att denna aspekt behöver vägas in i havsplanen. Kuststräckan har en stor potential för etablering av fler företag som riktar in sig på hållbarbesöksnäring vilket kommunen ser som en önskvärd	Planeringen i Robertsfors kommun har justerats i förslaget som lämnas till regeringen. Tidigare områden i granskningsversion B107 och B139 närmast kusten har tagits bort. Område B108 har reducerats i nordost och i sydväst.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		utveckling. Kuststräckan kommer dock inte upplevas på samma vis med en kustnära vindkraftsanläggning till havs. Kommunen har tre större gästhamnar för fritidsbåtar i Ratan, Sikeå hamn och Gumbodahamn, så båtlivet är viktigt i kommunen. Flera av småbåtshamnarna är också djuphamnar och kan komma att bli utvecklade med ytterligare båttrafik av mer kommersiellt slag. Vid en så omfattande exploatering av de kustnära havsområden som föreslås riskerar denna utveckling att omintetgöras. Kommunen arbetar tillsammans med närliggande norrlandskommuner med kustområden om regional utveckling av våra småbåtshamnar.	
005.04	Robertsfors kommun	Det är inte bara det visuella intrycket av vindkraftverk som stör. Vindkraftens fundament kan påverka havet genom att bromsa havsströmmar och skapa turbulens. Denna turbulens blandar olika vattenskikt och kan ha effekter på den marina miljön. Studier visar att ytvatten samlas på ena sidan av området med minskade vindar, medan djupvatten väller upp på den andra sidan. Detta påverkar strömmarna i ett större område och kan även påverka näringsämnen och algblomningar i ytskiktet, vilket i sin tur har konsekvenser för hela det marina ekosystemet samt syreförhållanden i djupvattnet. Det påverkar också möjligheterna till rekreation och bad vid kommunens stränder.	HaV är medvetet om att det finns hydrografiska effekter, med följdeffekter på ekosystemen som kan vara negativa. HaV har gett SMHI i uppdrag att studera den havsbaserad vindkraftens effekter på hydrografi. Slutsatsen i rapporten *Hydrographic effects in Swedish waters of future offshore wind power scenarios. (SMHI 2024)* är att haloklin, och omblandning kan påverkas, vilket kan ha ytterligare effekter på ekosystemen - omfattningen av dessa effekter är oklara och mer forskning behövs för att med säkerhet kunna konstatera om effekterna på hydrografiska faktorer är så pass allvarliga att föreslagen utbyggnad av energiutvinning i vissa områden bör begränsas därav.
005.05	Robertsfors kommun	Kommunen arbetar med hållbara fiskevatten och vandrande fisk i kommunens vattenområden och anser att effekterna på dessa fiskvandringar inte är klarlagda i planförslaget. Insatser som görs för att förbättra levnadsmiljöer och förutsättningar för vandrande fisk kan komma att omintetgöras om vattenkvalitéer och det marina ekosystemet påverkas.	Synpunkten noteras. Sveriges lantbruksuniversitet har på HaV:s uppdrag tagit fram rapporten *Kan havsbaserad vindkraft påverka vandrande lax? (Aqua notes 2024–28)*.
005.06	Robertsfors kommun	Klimatet gör att förutsättningarna ändras mellan sommar och vinter. Ljudstörningar som vindkraften genererar sprider sig lättare vintertid när isen ligger. Detsamma gäller för ljusstörningar som reflekteras i det vita landskapet.	HaV delar denna synpunkt, och problematiken nämns även i konsekvensbeskrivningen.
005.07	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun arbetar med att ompröva den gällande översiktsplanens tematiska tillägg i form av vindkraftsplan med avseende på lokalisering, säkerhet, buller och påverkansbild. Teknikutvecklingen, som går mot högre och högre vindkraftverk, kommer att beaktas i det arbetet. De högre verken ger en helt annan påverkansbild än tidigare och de kumulativa effekterna behöver beaktas för att ge väl avvägda beslut. De områden som berörs av etableringar utökas i takt med vindkraftverkens ökade höjd. Vindkraftsområden på land som kommunen pekar ut i sin översiktsplan kan också innebära att den sammanvägda effekten av olika vindkraftsområden i kommunen ger en högre nivå av störning. Den samlade bilden och närvaron av vindkraftverk anser kommunen inte ska överstiga acceptansnivåer hos medborgarna. Vindkraftverk som dominerar synintrycket i hela kommunen kan resultera i en negativ inställning till vindkraft. Detta anser kommunen inte är hållbart	Synpunkten och informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		eller önskvärt. I vindkraftsplanen kommer områden som är lämpliga för vindkraft att pekas ut. Det arbetet påbörjades under 2023. Robertsfors kommun har tillstyrkt ett stort antal vindkraftsetableringar och arbetar gärna med ansvarsfullt placerad vindkraft i kommunen, se bifogad karta över etablerade, tillstyrkta och planerade områden i Högaliden, Granberget 1, Granberget 2, Gryssjön och Röjmyrberget.	
005.08	Robertsfors kommun	I pågående tillståndsärenden för havsbaserade vindkraftverk har verken en höjd på 350–400 meter. Detta är en markant höjning jämfört med de verk som tidigare etablerats i kommunen och påverkansbilden behöver utredas på en helt annan nivå än tidigare. Kommunen har i sitt samrådsyttrande påtalat vikten av den fria sikten från kulturmiljön i Ratan och den viktiga naturmiljön längs kusten mot Lövånger, vilket vi ser bara delvis beaktats och inte i en omfattning som kan anses vara tillräcklig på något sätt.	Se kommentar 005.11.
005.08	Robertsfors kommun	Kommunen ser en fara med att farleder till havs inte tillmäts större betydelse. Transportbehovet till havs kommer sannolikt att öka i takt med de pågående industrisatsningarna norr om området. Klimatförändringarna har redan idag påvisat stora förändringar i isarna, såväl som snömängder och vindar i området. Kommunen anser att klimatförändringarnas inverkan på farledens säkerhet behöver beaktas mer.	Synpunkten noteras. HaV menar att sjöfartens behov har beaktats i planeringen.
005.08	Robertsfors kommun	Vidareutveckling av påverkansbilden på fågelliv och fladdermöss med tillhörande flyttstråk över Kvarken; siktlinjer från riksintressen för naturvård och andra skyddade områden; vidareutveckling av påverkansbilden på havsmiljön, både under byggtiden och framöver.	Synpunkten noteras.
005.09	Robertsfors kommun	Siktlinjer från viktiga kulturhistoriska miljöer och riksintresset Ratan (AC12) i synnerhet; behovet av ett större hänsynsavstånd till kulturmiljöer och kuststräckan i stort; kumulativa effekter med påverkan på kulturmiljöer.	Se kommentar 005.11. För område med energiutvinning anges att särskild hänsyn behöver tas till höga kulturmiljövärden.
005.10a	Robertsfors kommun	Siktlinjer från viktiga friluftsområden på land och riksintresset Lövångerkusten i synnerhet; behovet av ett större hänsynsavstånd till rekreationsområden; vidareutveckling av påverkansbilden för fiske; kumulativa effekter med påverkan på friluftslivet.	Se kommentar 005.11.
005.10b	Robertsfors kommun	Påverkansbild från transportbehov till följd av pågående industrisatsningar; risker med och konsekvenser av isbildning runt vindkraftverk.	Synpunkten noteras. HaV följer utveckling och trender för sjöfarten. Det pågår en kunskapsutveckling kring havsbaserad vindkraft och påverkan på isbildning, I oktober 2024 publicerades den av HaV beställda rapporten *The impact of wind farms on winter navigation* av Chalmers tekniska högskola.
005.11	Robertsfors kommun	Avslutningsvis motsätter sig Robertsfors kommun att så många områden pekats ut för energiutvinning inom kommunens havsområde och att dessa områden ligger på ett mycket litet hänsynsavstånd från kustlinjen. Kommunen bedömer att intrånget inte kan motiveras och kräver att område B107, B139 och B108 stryks ur havsplanen. Robertsfors kommun noterar en obalans mellan HaV:s regeringsuppdrag att förse områden vid Östersjön och Västerhavet med fossilfri el,	Planeringen i Robertsfors kommun har justerats i förslaget som lämnas till regeringen. Tidigare (granskningsversion) områden B107 och B139 närmast kusten har tagits bort. Område B108 har reducerats i nordost och i sydväst. Justeringarna har gjorts med

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		och utfallet med majoriteten av utpekade områden i Bottenviken. Det kan vara värt att till förmån för kommande generationer ställa sig frågan vad i bedömningsgrunderna som är behovsstyrt av klimatpåverkan och den gröna omställningen, och vad som blir irreversibla konsekvenser för natur och kulturvärden.	hänsyn till den samlade påverkan på kulturmiljö, friluftsliv, sjöfart och naturvärden.
053.00	Ronneby kommun	Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutar att inte ha några synpunkter på förslaget till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet, förutom vad som redan framförts vid samrådsskedet.	Synpunkten noteras.
053.01	Ronneby kommun	Blekinge berörs av havsplanen för Östersjön, delen ”Södra Östersjön”. Ronneby kommun har geografiskt avgränsat sitt svar till de delar av förslaget som berör Östersjön och då främst de områden som kan tänkas anslutas till eller i närheten av Blekinge. Den kommunala havsplanen (antagen 2019) överlappar den statliga havsplanen geografiskt inom en del av territorialhavet. Inom Ronneby kommun är det överlappande området Fn Ö508. Områdets användning är försvar, sjöfart, sandutvinning och yrkesfiske men även särskild hänsyn till höga naturvärden. Genom området finns även ett område för elöverföring (infrastruktur för att distribuera och överföra el). Ingen förändring har skett i detta område mellan samråd och granskning.	Kommentaren noteras.
053.02	Ronneby kommun	Efter samrådet har två områden utanför Blekinges kust som tidigare var utpekade som utredningsområde energiutvinning, istället getts användningen energiutvinning. Det innebär att området föreslås för energiutvinning och att dess förutsättningar för detta ska bibehållas. Under samrådet yttrade kommunen att båda dessa områden är viktiga vatten för fisklek och en möjlig etablering bör utreda förutsättningar för fisklek ytterligare. På synpunkten svarar Hav i samrådsredogörelsen att närmare undersökningar gällande möjlig samexistens med fisklek hanteras i tillståndsprocessen.	Kommentaren noteras.
053.03	Ronneby kommun	Öster om Hanö finns ett riksintresseområde för energiproduktion som inte finns med i förslaget till ändrade havsplaner. Vid samrådet ansåg kommunen att detta område borde tas med för att ta höjd för teknisk utveckling som kan komma att ske inom såväl energi- som försvarssektorn och de kraftsamling som måste till för att hitta samexistens. Området är inte heller med i granskningsförslaget med motiveringen att regeringen har avslagit ansökan om vindkraft i området med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk enligt regeringsbeslut från 2016. Havsplanen ger företräde åt försvarsintresset inom område Ö508.	Synpunkten noteras.
053.04	Ronneby kommun	Under samrådet lämnade kommunen synpunkter kring förläggning av landanslutningar och elöverföring samt vilken påverkan detta kan medföra på natur- och kulturvärden. HaV svarar i samrådsredogörelsen att det ligger utanför havsplanens mandat att föreslå var enskilda energiområden ska dra in sina elanslutningar. Kommuner som förväntar sig en elanslutning inom sina markområden bör planera för detta i sin energiplan. Några sådana områden finns inte i Ronneby kommun. Närmaste användning för elöverföring finns i Karlshamns kommun.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
014.00	RWE Renewables AB	Energimarknaden förändras i snabb takt. De kommande decennierna kommer att vara en resa mot en hållbar energiproduktion, driven av elektrifiering med hjälp av fossilfri energi. Behoven är särskilt stora i södra Sverige (SE4), där glappet mellan produktion och konsumtion är bland de största i Europa. Den omfattande omställningen av energimarknaden innebär att alla möjligheter till ny energitillförsel behöver prövas noga. Alla länder har sina egna processer för hur en utbyggnad ska gå till. I Sverige har det under de senaste åren tagits initiativ till flera åtgärder för att möjliggöra energiomställningen. Det handlar exempelvis om förkortade tillståndsprocesser, ekonomiska incitament för tillförsel av förnybar energi och utpekandet av områden som är särskilt lämpliga för energiproduktion. RWE-koncernen har lång erfarenhet av att bygga och driva havsbaserad vindkraft i både Sverige och globalt.	Synpunkten noteras.
014.02	RWE Renewables AB	Område Ö255 bör kvarstå i havsplanen RWE har sedan tidigt 2000-tal utvecklat en vindkraftpark inom ett område som utpekas ha goda förutsättningar för energiproduktion, och som är utpekat riksintresseområde för energiutvinning - vindbruk (ID-nr 622). I gällande Havsplan för Östersjön, beslutad av regeringen den 10 februari 2022, omfattas delar av Södra Victorias parkområde av område Ö248 där Energiutvinning är utpekat användningsområde. I det förslag till ändrade havsplaner som var ute på remiss under hösten 2023, omfattades parkområdet för Södra Victoria i än större mån av ett område för energiutvinning (Ö255). Energimyndigheten har också, så sent som i april 2024, bekräftat att den planerade vindkraftparken delvis överlappar med ett av energiområdena som myndigheten pekat ut som lämpliga för energiutvinning i kommande havsplaner.2 Det är således tydligt att ansvariga myndigheter hittills har ansett att platsen är lämplig för energiutvinning, även om platsen också sammanfaller med ett mycket viktigt naturområde (Natura 2000-området Hoburgs Bank och Midsjöbankarna). I förevarande förslag till ändrade havsplaner, som presenterades av HaV den 16 maj 2024, har dock område Ö255 tagits bort i sin helhet. Som skäl härför anges att: ”Det samlade naturintresset har givits företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk, i huvudsak med hänvisning till stor risk för påverkan på tumlare. I området har länsstyrelsen avslagit en Natura 2000-ansökan, men beslutet har ännu inte vunnit laga kraft, då det överklagats.” Skäl varför Södra Victoria kan samexistera med de höga naturvärdena – och varför område Ö255 bör kvarstå i havsplanen - utvecklas vidare i nästkommande avsnitt. Initialt önskar dock RWE, på ett övergripande plan, framhålla vikten av stabila förutsättningar i havsplaneringen, inte minst i besked om var nya anläggningar kan placeras, då planering och anläggning av nya energiproduktionsanläggningar och tillhörande distributionssystem är krävande - såväl i materiella resurser som i tid. Utpekandet av riksintressen för vindbruk samt havsplaner blir särskilt viktiga för att förstå var staten ser att det är lämpligt att det byggs energiproduktionsanläggningar. Området kring Ö255 och vindkraftpark Södra Victoria har varit av riksintresse för vindbruk i över ett	HaV:s bedömning i granskningen kvarstår när det gäller bedömningen av risk på påverkan på naturvärden. Sedan granskningen har även regeringen avslagit ansökan om tillstånd på grund av försvarets intressen. Av dessa skäl redovisas inte området i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		decennium. Fram tills denna remissrunda har alltså ansvariga myndigheter ansett att platsen är lämplig för energiutvinning.	
014.03	RWE Renewables AB	Initialt önskar dock RWE, på ett övergripande plan, framhålla vikten av stabila förutsättningar i havsplaneringen, inte minst i besked om var nya anläggningar kan placeras, då planering och anläggning av nya energiproduktionsanläggningar och tillhörande distributionssystem är krävande - såväl i materiella resurser som i tid. Utpekandet av riksintressen för vindbruk samt havsplaner blir särskilt viktiga för att förstå var staten ser att det är lämpligt att det byggs energiproduktionsanläggningar. Området kring Ö255 och vindkraftpark Södra Victoria har varit av riksintresse för vindbruk i över ett decennium. Fram tills denna remissrunda har alltså ansvariga myndigheter ansett att platsen är lämplig för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
014.04	RWE Renewables AB	Södra Victoria kan samexistera med de höga naturvärdena. I sammanhanget bör tydliggöras att parkområdet för Södra Victoria endast överlappar ca 1,5 procent av Natura 2000-områdets totala yta. Under RWE:s utveckling av projektet har det dock inneburit att naturintressen, däribland tumlare och alfågel, ytterst noga utretts och beaktats. RWE har i samarbete med oberoende experter gjort omfattande utredningar av området med start i början av 2000-talet. Södra Victoria är därmed ett av de mest undersökta havsbaserade vindkraftsprojekten i Sverige. Det vetenskapliga stödet för slutsatserna i miljöbedömningen, som baseras på omfattande kunskapsunderlag och platsspecifik information framtaget av oberoende experter, är således starkt. RWE:s fleråriga undersökningar visar att det sällan finns tumlare i området och att de skyddade fåglarnas kärnområden ligger på avstånd från vindkraftparken. RWE har likväl högt satta ambitioner att minimera eventuell påverkan och har vidtagit omfattande åtgärder i detta syfte. Tumlare skyddas bl.a. genom att • pålning utesluts - och därmed höga och impulsiva ljud under anläggningsfasen • vindkraftverk anläggs med gravitationsfundament - som ger upphov till lägst ljudpåverkan • geofysiska undersökningar som avger ljud som är hörbara för tumlare: - får inte utföras under sommarhalvåret (1 maj-31 oktober) - ska kombineras med realtidsövervakning - får inte ske om tumlare detekteras i området - ska inledas med s.k. mjuk start - begränsas så att ljudnivåer som kan orsaka undvikandebeteende endast får uppstå inom 500 meter från ljudkällan (kan likställas med det runt ett passerande fartyg) Fåglar och naturtyper skyddas bl.a. genom att • hela parkområdet har flyttats från Södra Midsjöbanken till djupare vatten • ytterligare skyddsavstånd inom parkområdet införs för placering av vindkraftverk • rev inte förstörs eller bebyggs och skyddsavstånd tas vid exempelvis muddring Med dessa åtgärder bedöms påverkan på de skyddade tumlarna (inklusive enskilda	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		individer), fåglarna och naturtyperna minimal och obetydlig. Södra Victoria kan under alla skeden av sin livstid samexistera med Natura 2000-områdets utpekade arter och naturtyper.	
014.05	RWE Renewables AB	Eventuell konflikt med miljöintresse bör avgöras i tillståndsprövningen Tillståndsprövning av Natura 2000-tillstånd för Södra Victoria (tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken) inleddes år 2022 och i oktober 2023 beslutade Länsstyrelsen Kalmar att avslå ansökan. RWE har överklagat detta avslag som nu prövas av mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätt. Mot bakgrund av bedömningen att vindkraftparken kan samexistera med naturvärdena, har RWE goda förhoppningar om att Natura 2000-tillstånd slutligt kommer meddelas för Södra Victoria. Inget annat vindkraftsprojekt har, såvitt RWE känner till, föreslagit lika långtgående skyddsåtgärder som Södra Victoria. De omfattande och genomgripande anpassningar och skyddsåtgärder som redovisas ovan har utformats både innan och under tillståndsprövningen, även under mark- och miljödomstolens prövning. Processen avseende Södra Victoria är ett bra exempel på att det krävs noggranna och detaljerade avvägningar mellan intresset energiutvinning och naturhänsyn. Tillståndsförfarandet är en sådan djupgående undersökning och bedömning, och RWE har därför inga invändningar mot att HaV och andra myndigheter som utgångspunkt baserar bedömningarna av ett områdes användning på utgången i avslutade tillståndsprövningar. RWE noterar att även HaV generellt verkar resonera på samma sätt (jfr område Ö508 och V307).	Ärendet om Natura 2000-tillstånd hanteras i egen process utanför havsplanen. Havsplanen utgör inte ett underlag i en Natura 2000-prövning. Projektet Södra Victoria har avslagits av regeringen (4 november 2024).
014.06	RWE Renewables AB	RWE har, genom att ta hänsyn till områden som utpekats som riksintresse för vindbruk av Energimyndigheten och som utpekas ha goda förutsättningar för energiutvinning i gällande havsplan och sedan befästs i HaV:s samrådsförslag, berättigade förväntningar på en rättssäker hantering. Som nämnts ovan, har dock HaV i sitt granskningsförslag till nya havsplaner tagit bort området för Södra Victoria (Ö255) från havsplanerna, med hänvisning till länsstyrelsens beslut, trots att mark- och miljödomstolen inte slutfört sin prövning. Som HaV själv påpekar föregår granskningsförslaget därmed den prövning som pågår vid mark- och miljödomstolen. RWE anser att detta är en olämplig och rättsosäker hantering från myndighetens sida. Det gör sig särskilt gällande eftersom HaV intar en tydlig motpartsroll till sökanden under tillståndsprövningen. I relation till Södra Victoria har HaV avstyrkt Natura 2000-ansökan, och samtidigt nekat lämna ut det underlag för inställning som RWE vid ett flertal tillfällen begärt ut. För områden där tillståndsprövningar pågår kan det inte anses lämpligt att avfärda tillåtligheten/lämpligheten av vindkraftsproduktion förrän tillståndsprövningen har avslutats genom beslut som vunnit laga kraft. Det är istället rimligt att låta dessa områden betecknas som utredningsområde för energiproduktion (E(utr)). RWE förväntar sig därför att område Ö255 i sin helhet läggs tillbaka i havsplanerna.	HaV:s bedömning kvarstår. Havsplanen är en vägledande planering på nationell nivå som bl.a. redovisar vägledning om mest lämplig användning Vägledningen avser inte enskilda projekt/ansökningar utan områden lämpliga för bl.a. energiutvinning. En beslutad havsplan kan utgöra ett av flera underlag i en prövning, men utgör i sig ingen förprövning. När det gäller specifikt ansökan om Natura 2000-tillstånd prövas ärendet enligt miljöbalken. Natura 2000-prövningen ligger utanför halvplanens vägledning. Förutsättningarna för att ge tillstånd anges i 7 kap 28 b § och 29 §. Tillstånd får lämnas endast om verksamheten eller åtgärden inte kan skada naturtyperna som avses skyddas eller där den inte innebär en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av de arter som avses skyddas. Bedömningen ska avse om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra planerade verksamheter och åtgärder kan få denna effekt. I de fall verksamheten inte kan få tillstånd kan regeringen under särskilda förutsättningar ändå tillåta

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			att tillstånd lämnas. Projektet Södra Victoria har avslagits av regeringen (4 november 2024).
014.07	RWE Renewables AB	Andra motstående intressen: I sammanhanget bör belysas att det inom Natura 2000-området Hoburgs Bank och Midsjöbankarna finns andra intressen av betydelse, såsom sjöfart och fiske. Bifångster i fiske är den vanligaste orsaken till att östersjötumlare dör, tillsammans med miljögifter och buller från sjöfart. Dessa intressen utgör, till skillnad från havsbaserad vindkraft, de största hoten mot östersjötumlare och alfågel - och står därmed i en bevisad, stark konflikt med nämnda naturvärden. Sjöfarten släpper samtidigt ut olja och kemikalier som varje år står för 5–11 procent av alla alfåglar som dör. Det passerar 35 000 fartyg genom Natura 2000-området varje år, vilket även innebär mycket stora störningar för östersjötumlaren i form av undervattensbuller. Sjöfarten tillåts fortfarande utan restriktioner färdas genom området. Om Södra Victoria byggs, skulle ungefär 650 fartyg behöva ändra sin rutt och inte färdas över grundet. Den närmsta farleden ligger söder om Natura 2000-området.	Synpunkten noteras.
014.08	RWE Renewables AB	2. Havsplanerna bör inte stoppa möjliga framtida effektivisering och effektutökning vid Kårehamn. Granskningsförslaget försvårar även framtiden för Kårehamn i område Ö240, en av de få befintliga havsbaserade vindkraftsparkerna i Sverige, med följande motivering ”*Vid Kårehamn (Ö240, Ö503) finns riksintresseanspråk för både vindbruk och totalförsvaret. I en del av området finns en befintlig vindkraftsanläggning. Anläggningen är begränsad i utbredning och på grund av havsplanens övergripandeskala anges inte energiutvinning på plankartan, men intresset tillgodoses. Framtidautökning av området bedöms i havsplanen inte vara förenlig med totalförsvarets intressen och därför tillgodoser havsplanen inte det riksintresseanspråk för vindbruk som ligger utanför den redan befintliga anläggningen*.” RWE ifrågasätter om HaV haft tillräckliga förutsättningar för att göra denna bedömning. HaV har upprepade gånger uttalat att myndigheten haft bristande beslutsunderlag för avvägningar relativt försvarsintresset. Exempelvis har HaV lämnat följande svar (med våra understrykningar) i samrådsredogörelsen till granskningsförslaget. *”Försvarsmakten har meddelat att [myndighetens analysresultat] inte kommer att överlämnas till Havs- och vattenmyndigheten.” ”HaV konstaterar att inte varit möjligt att avväga mot riksintressen för totalförsvarets militära del.” ”Havsplanerna är på strategisk nivå. I arbetet med förslagen har HaV haft begränsad information om de totalförsvarets militära dels intressen. HaV förutsätter att dessa intressen beaktas i eventuella tillståndsprövningar.” ”HaV har endast begränsad information om totalförsvarets militärs dels intressen efter som dessa intressen i många fall är hemliga. HaV har inte möjlighet att bedöma påverkan på de intressen som är hemliga.” ”Havsplaneringen har i nuvarande process inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskeraratt avslöja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet. Försvarsmaktens*	Kårehamn är sett som mest lämplig användning energi i havsplanen på samma sätt som i beslutad plan. Området beskrivs i text och riksintresset är en del av planeringen. Texten för området har förändrats för att reflektera att en tillståndsprövning får bedöma möjligheterna för generationsväxling.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		riksintresseanspråk och områden av betydelse utgörs dels av ytor som redovisas öppet, dels av riksintresseanspråk som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet. ”Kårehamn är en välfungerande och viktig vindkraftpark som försörjer cirka 34 000 svenska hushåll, tvåtredjedelar av Ölands årliga elkonsumtion. Vid vindkraftparken bedriver RWE även försöksprojekt förbiologisk mångfalt tillsammans med Linnéuniversitetet. Parken samverkar redan idag medtotalförsvarsintressen och det är därför olyckligt att den förslagna havsplanen allvarligt försvårar möjligheten för framtida livstidsförlängningar, effektiviseringar och eventuella effektutökningar. RWE anser att HaV i sitt kommande förslag till havsplan bör ange användningsområde Energiproduktion vid området för vindkraftparken Kårehamn så att havsplanen möjliggör sådana eventuella framtida effektiviseringar och effektutökningar.	
014.09	RWE Renewables AB	3. Ge vägledning kring hur kulturvärden ska beaktas vid avvägning mellan havsplanens intressen: Granskningsförslag till ändrade havsplaner tar också upp kulturvärden. Närmare går det att läsa följande ut samrådsunderlaget, s 10:”*Ett stort antal samrådsparter har lyft att eventuell påverkan på kulturmiljöer behöver synliggöras betydligt mer i planförslagen och i konsekvensbedömningen. Inom ramen för ett regleringsbrevsuppdrag som avslutade i januari 2024 har kustlänsstyrelserna tagit fram ett planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen. Utifrån detta nya samlade underlag har HaV i granskningsförslaget utvecklat redovisningen av värdeområden för kulturmiljö i förhållande till förslagna områden för energiutvinning. Energiområdena anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden vid avstånd upp till 35 kilometer.”* Introduktionen av ”lilla k” (kulturvärden) till de utpekade energiområdena riskerar att medföra en ytterligare komplexitet till en redan komplicerad tillståndsprocess. Flera frågetecken höjs över hur sådan hänsyn kan realiseras i verkligheten. Utöver sedvanlig hänsyn till och utredningar av marina lämningar på havsbottnen, behövs vägledning avseende hur hänsyn ska tas till kulturmiljövärden i praktiken. Särskilt med avseende på visuell påverkan från vindkraftverk placerade inom områden utpekade som lämpliga just för energiutvinning.	Havsplanens vägledning särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden kan innebära har förtydligats sedan granskningsversionen. HaV delar synpunkten om att mer arbete och vägledning behövs kring hur kulturmiljövärden kan utredas och tas hänsyn till i tillståndsprocesser på ett ändamålsenligt sätt och ser över möjligheten att bidra till det framöver.
066.00	Sametinget	Sametinget har inget att tillägga till vårt förra yttrande. Vi ser att ni har beaktat vårasynpunkter.	Synpunkten noteras.
021.00	Sedimeter	Planen i nuvarande utformning förefaller inte ha tagit hänsyn till allemansrätten till sjöss. Rätten att segla fritt över havet är urtida. Ett område med vindkraftverk har samma effekt för segelfartyg som korallrev har, nämligen att tvinga de sjöfarande att ta en omväg och hålla sig på säkert avstånd, speciellt på natten men även på dagen vid nedsatt sikt. Segelfarkoster måste kryssa när de skall mot vinden, vilket tvingar dem att utnyttja stora havsområden relativt motordrivna farkoster. Mindre segelfarkoster måste också hålla undan för yrkessjöfarten, vilken färdas i (relativt) hög fart i fasta farleder eller zoner. Detta betyder att segelbåtar behöver ytorna MELLAN farledszonerna, vilket är just precis där som vindkraftsparkerna planeras.	Synpunkten noteras. Frågan om sjösäkerhet hanteras vidare och mer detaljerat i tillståndsprövningen av havsbaserad vindkraft. I anslutning till sjöfartsstråken ska ett säkerhetsavstånd finnas. Havsplanerna vägleder inte om specifika säkerhetsavstånd till sjöfarten, men avstånd kommer att krävas för alla områden med användning energiutvinning. Avståndet anpassas till lokala förhållanden efter riskbedömning. Förutom vindkraftsparkens geografiska avgränsning finns i tillstånd

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Det område där denna konflikt blir som mest akut är kanske söder om Skåne, av två skäl. Dels är den kommersiella fartygstrafiken mycket intensiv där, vilket gör att segelbåtar undviker farledszonerna. Dels är vinden oftast västlig vilket gör att segelbåtar som skall från ost till väst oftast måste kryssa sig fram, och därmed använda stora ytor — just de ytor som nu föreslås till vindkraftparker. Även i resten av Östersjön kan denna konflikt uppstå, eftersom avstånden där är större och seglation på natten svårligen kan undvikas.	för etablering av vindkraft även villkor om att en beredskaps- och räddningsplan utarbetas. När det gäller specifikt förslag till havsplan för Östersjön har samtliga föreslagna områden för energiutvinning (där det inte redan finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft) tagits bort på grund av konflikt med försvarets intressen.
021.01	Sedimeter	En relaterad fråga som måste beaktas är hur många dödsfall för seglare som skall tolereras. Att etableringen av vindkraftparker kommer att leda till dödsolyckor för seglare är oundvikligt, eftersom man väsentligt ökar risken, och därmed kraven på uppmärksamhet, navigation, och manövrer, dag som natt. Man kan inte avfärda risken genom att hänvisa till satellitnavigering, eftersom den servicen dels är föremål för störningar, dels kräver ständiga investeringar för att inte upphöra, och dels kräver att båtens egna system fungerar. Den som seglar kan inte göra sig beroende av sådana högteknologiska system, utan måste ha en lågteknologisk backup. Det betyder att vindparksområden blir "förbjudna områden" vilket i sin tur innebär ett stort ingrepp på allemansrätten till sjöss, ett ingrepp motsvarande att stänga av områden av samma storlek som en svensk kommun eller ett mindre landskap. Det skulle hjälpa att dela upp vindparkerna i "kvarter" med "segelavenyer" på kors och "segelboulevarder" på tvärs. Detta skulle göra det lättare att passera, men det skulle inte ta bort risken för olyckor, något som speciellt existerar vid dålig sikt. Detta sagt, så finns det också saker som kan göras för att minska risken för allvarliga konsekvenser, till exempel: - En plattform på alla torn med en stege ner i vattnet (och gärna ett skjul med dörr för att skydda sig tills hjälp kan komma) för det fall olyckan skulle vara framme och någon behöver rädda sig upp ur vattnet. - Påseglingsskydd för segelbåtar.	HaV instämmer i att olycksförebyggande åtgärder ibland kan vara nödvändiga i utformningen av en vindkraftspark. Detta hanteras inte havsplanernas övergripande nivå. En riskanalys och åtgärder för att förebygga olyckor ingår i tillståndsprocessen för en vindkraftspark. I tillståndsprocessen ska även tillgänglighet till området för andra syften hanteras.
021.02	Sedimeter	Avslutningsvis vill jag påminna om att seglation har förekommit över det som idag är Sveriges ekonomiska zon i tusentals år, medan vindkraftverken har en livslängd på bara några årtionden. Vi får inte vara så kortsiktiga att vi bara tänker 30 eller 100 år framåt i tiden. Undervattensinstallationerna av dessa vindkraftverk kommer att utgöra en risk för seglationen under århundraden, om inte årtusenden, efter att de upphört att användas. Vi har ett ansvar inte bara för vår generation, utan också för alla kommande generationer som seglar över Östersjön, Kattegatt och Skagerrak.	När en verksamhet avvecklas är det verksamhetsutövarens ansvar att konstruktioner avlägsnas så att den inte utgör ett hinder.
044.01	Simrishamns kommun	Simrishamns kommun anser att HaV har tagit fram ett väl genomarbetat förslag med tydligt framställda resonemang, väl underbyggda av figurer och tabeller, vilket underlättar för analys och förståelse. Myndigheten beskriver även väl de osäkerheter som råder kring den kunskap som konsekvensanalysen bygger på, särskilt med tanke på att få parker är etablerade i Östersjön. Simrishamns kommun ser positivt på att de nya havsplanerna pekar ut nya områden för energiutvinning då kommunen ser vikten av att säkra tillgången till fossilfri elförsörjning inför framtiden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
044.02	Simrishamns kommun	Kommunen ser dock att havsplanenäven bör ta hänsyn till utmaningen med livsmedelsförsörjning och krisberedskap. Havet, om det sköts och nyttjas på rätt sätt, är en god källa för livsmedel av hög kvalitet.	Planeringen av användning yrkesfiske bidrar till mål om livsmedelsförsörjningen.
044.03	Simrishamns kommun	Kommunen berörs inte direkt av de utpekade energiutvinningsområdena då de inte omfattar kommunens vatten- eller landområden. Indirekt kan dock kommunens näringsliv komma att beröras och påverkas negativt då energiområde Ö269, Ö256, Ö282, Ö288 samt Ö285 utgör viktiga områden för skyddsvärda och hotade arter såsom tumlare, sill och torsk samt viktiga områden för vårt yrkesfiske och vidare för beredningsindustri, värdekedjor och landningshamnar – viktiga delar i livsmedelsförsörjning. Anläggningar inom Ö269, Ö256 och Ö282 riskerar att påverka västra sillbeståndet negativt, medan Ö288 och Ö285 riskerar att påverka centrala sillbeståndet negativt. I Södra Östersjön bör eventuellt företräde ges yrkesfisket och beredningsindustri då detta område håller de få kvarvarande beredningsindustrierna i Östersjön, Simrishamn och Nogersund, med råvara. Båda dessa hamnar föreslås, som enda hamnar i Östersjön, ges beteckningen ”pelagisk fiskehamn” i Jordbruksverkets föreslagna handlingsplan för ökade landningar och ökad livsmedelsproduktion av pelagiska arter (Uppdrag enligt ändring i regleringsbrevet 2023). Dessa hamnar utgör även ett viktigt bidrag ur ett beredskaps- och livsmedelsförsörjnings perspektiv. Därmed bör dessa havsområden undantas från havsbaserad vindkraft. Dessutom finns många försvarsintressen i Hanöbukten och Östersjön vilket med stor sannolikhet kommer att påverka eventuell etablering av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. Områden Ö255, Ö269, Ö282 och Ö288 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
044.04	Simrishamns kommun	Det är dock viktigt att understryka att varje energiområde, oavsett region, bör studeras och utvärderas noggrant innan en eventuell anläggning påbörjas, vilket delvis sker genom miljökonsekvensbeskrivningar, men dessa är idag av ojämn kvalitet och ger inte alltid en heltäckande bild. Det är bra att myndigheten tydligt framhåller att man bör vara beredd att ompröva bedömningar i takt med att ny kunskap tas fram, då vissa områden som idag anses lämpliga kan visa sig vara olämpliga i framtiden.	Beslutade havsplaner kommer att följas upp. Vid behov av revidering ska HaV initiera framtagande av förslag till havsplaner. Då kommer nya underlag tas fram. Även tidigare bedömningar ses över om relevant.
044.05	Simrishamns kommun	Kommunen anser att den nationella havsplanen utgör en bra grund för havsplanering men att den nu rådande policyn för ansökningar om områden för vindkraftsetableringar (”open door”-policy) som innebär att även områden utanför den angivna planen blir aktuella gör planens roll och praktiska användning otydlig. Detta skapar utmaningar för kommunerna när de ska använda havsplanen som verktyg i sin planering och beslutsfattande.	Synpunkten noteras.
044.06	Simrishamns kommun	Simrishamns kommun ser positivt på att HaV har tagit fram fotomontage för att ge en uppfattning om skillnaden i påverkan på landskapet med olika avstånd från land.	Synpunkten noteras.
044.07	Simrishamns kommun	Anslutning till land: Simrishamns kommun berörs inte av de utpekade energiutvinningsområdena då de inte omfattar kommunens vatten- eller landområden. Påverkan kan däremot bli aktuell i ett senare skede då exportkablarna ska föras in till land. Simrishamns kommun saknar ett resonemang i planförslaget	HaV förstår att frågan om kablar och ledningars effekter ställs. I havsplanen redovisas inte korridorer för exportkablar. Det finns ofta flera alternativa dragningar och vätgas kan vara alternativ energibärare för vissa

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kring möjliga kabelkorridorer som ansluter till land samt vilken påverkan det kan medföra på natur- och kulturvärden.	områden. I förslagets bilaga med förutsättningar sammanfattas effekter av kabeldragning generellt. Konsekvenserna för de specifika kablarna/ledningarna hanteras i tillståndsprocessen för kabelnedläggningen. När det gäller landanslutning arbetar Svenska kraftnät för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
044.08	Simrishamns kommun	Potentiella servicehamnar: Kommunen ser ett behov av att HaV pekar ut potentiella servicehamnar för respektive energiområde. Under de senaste decennierna har behovet av våra hamnar längs kusten förändrats i takt med att det lokala fisket minskat. Kommunen ser att nya havsbaserade energiområden kan stärka behovet av lokala hamnar och ge dem nya funktioner samt verksamheter. Exempelvis kräver havsbaserad vindkraft regelbundet underhåll och således även lättillgängliga service- och driftcentraler. Genom att peka ut potentiella servicehamnar kan havsplanen bli ett stöd för kommunernas utvecklingsplaner för berörda hamnar.	Synpunkten noteras. Utpekande av servicehamnar på land faller utanför havsplanernas geografiska avgränsningar. Däremot är det förutsättning att ta hänsyn till. I dagsläget saknas ett sammanhållet underlag kring lokalisering av servicehamnar.
044.09	Simrishamns kommun	I Sverige och våra grannländers territorialhav ökar den mänskliga aktiviteten med bland annat nya vindkraftsparker och sandutvinningsområden som kommer påverka det marina livet. Kommunen ser ett värde i att Sverige tillsammans med våra grannländer arbetar fram en gemensam planmosaik för ländernas havsplaner, vilket kommer förbättra överblickbarheten och helhetsbilden av användningen av våra hav för alla berörda aktörer. Kommunen håller med HaV att gränsöverskridande samverkan om bedömning av kumulativ påverkan är önskvärd. Detta gäller inte minst påverkan på yrkesfisket då flera länder fiskar på gemensamma ytor.	Synpunkten noteras.
044.10	Simrishamns kommun	Simrishamns kommun ser ett värde i att Sverige och våra grannländer som vi delar hav med strävar efter en generell standardisering av havsplaner avseende beteckningar och legender. I nuläget skiljer det sig hur vi och våra grannländer betecknar olika användningsområden och vilka färger samt mönster som används när de pekas ut i respektive havsplan. Standardiserade legender förbättrar förutsättningarna för användaren att få en helhetsbild av användningen av våra hav.	Sveriges havsplaner, liksom vår grannländers havsplaner kan ses på webben i Helcom:s kartportal Basemaps, liksom i EU:s Emodnet.
059.00	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket ser positivt på de ändringar som gjorts i havsplanerna efter samrådet, i synnerhet på det enhetliga och konsekventa sättet att hantera säkerhetsavstånd mellan fartygsstråk (användningsområde Sjöfart) och vindkraftsparker (användningsområde Energiutvinning).	Synpunkten noteras.
059.01	Sjöfartsverket	Gällande de ändringar som gjorts i konsekvensbeskrivningen efter samrådet ser Sjöfartsverket särskilt positivt på att HaV gällande Bottniska viken anger att det råder särskilda osäkerheter gällande påverkan på vintersjöfart och isbrytning. Konsekvenserna för vintersjöfarten är avhängigt hur klimatförändringarna och mildare vintrar påverkar isbildningen i framtiden.	Synpunkten noteras.
059.02	Sjöfartsverket	Beträffande säkerhetsavstånden anser Sjöfartsverket att HaV återkommande ska hänvisa till att storleken på dessa ska baseras på Sjöfartsverkets och	Hänvisning till rekommendationerna har lagts in i vägledningstexten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Transportstyrelsens rekommendationer vid projektering och etablering av havsbaserad vindkraft. Det slutgiltiga havsplaneförslaget bör därför innehålla en återkommande hänvisning till dessa rekommendationer för samtliga havsplaneområden. Sjöfartsverket ser detta som avgörande inför de många kommande ansökningarna om etablering av havsbaserad vindkraft som kommer föranledas av de reviderade havsplanerna. Rekommendationerna finns att tillgå på Transportstyrelsens och Sjöfartsverkets respektive hemsida (Sjöfartsverkets diarienummer 23–03702; Transportstyrelsens diarienummer TSS 2023–2506). Dessa kan komma att uppdateras, varför HaV bör formulera och referera till ”Sjöfartsverkets och Transportstyrelsens nu gällande rekommendationer vid projektering och etablering av havsbaserad vindkraft”.	
059.03	Sjöfartsverket	Säkerhetsavstånd: Det viktigaste medskicket från Sjöfartsverket, både under samrådet och innevarande granskning, gäller synpunkten rörande säkerhetsavstånd mellan vindkraftsparker och fartygsstråk/farleder. I samrådsyttrandet argumenterade Sjöfartsverket att ordet ”bör” skulle bytas ut mot ”ska” i den återkommande meningen kring säkerhetsavstånd mellan fartygsstråk och vindkraftsparker. Sjöfartsverket noterade att säkerhetsavstånden presenterades inkonsekvent i plankartorna och betonade att det är viktigt att dessa presenteras konsekvent i kartmaterialet. Sjöfartsverket ser mycket positivt på att det i granskningsförslaget nu anges att det ska finnas ett säkerhetsavstånd mellan en vindkraftspark och ett fartygsstråk/farled. Beträffande storleken på säkerhetsavstånden noterar Sjöfartsverket att HaV anger att dessa är beroende på den förekommande trafiken i angränsande fartygsstråk samt av geografiska förutsättningar. Istället för att säkerhetsavstånden visas explicit i havsplanekartorna anger HaV att dessa är inkluderade i själva användningsområdena för Energiutvinning och inte i användningsområdena för Sjöfart. Storleken på säkerhetsavstånden fastställs i tillståndsprocessen för respektive vindkraftspark Sjöfartsverket ser positivt på denna ordning och anser att det är konsekvent och tydligt att ytorna för de olika användningsområdena ligger dikt an varandra i plankartorna.	Synpunkten noteras. Vägledningen har formulerats om.
059.04	Sjöfartsverket	I samrådsyttrandet betonade Sjöfartsverket utmaningen med is i Bottniska viken. Även om Sjöfartsverket ansåg att osäkerheten kring vintersjöfart och vindkraftsparker beskrevs bra i samrådsförslaget, uttryckte myndigheten önskemål om förtydligande gällande isutmaningen utifrån två aspekter: - Att den globala uppvärmningens mildare vintrar väntas medföra svårare isförhållanden med större förekomster av svårforcerade isvallar. Dessa är svårforcerade för sjöfarten och bildas då tunnare is pressas upp mot en landfast iskant eller land vid kraftiga vind-, ström- och vågförhållanden. Ett mildare klimat är alltså inte detsamma som mildare isvintrar. - Att själva utbyggnaden av havsbaserad vindkraft också kan ha liknande påverkan på isbildningen genom att vindkraftsparker i öppet hav skapar isrännor och bryter sönder den havsis som driver fritt. Den sönderbrutna isen skapar i sin	Synpunkten noteras. Beskrivningen har kompletterats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		tur nya isvallar och områden med hopskjuten is och svårforcerad is. Kombinationen av mildare vintrar och förekomst av havsbaserade vindkraftsparker är därmed två faktorer som förstärker varandra och kan komma att ha stora konsekvenser för framtidens isbrytning och sjöfartens framkomlighet. Sjöfartsverket noterar att detta har inarbetats i konsekvensbedömningen för Bottniska viken, men att bedömningarna gällande konsekvenser för vintersjöfarten är behäftade med många osäkerheter. Sjöfartsverket ser på så vis positivt på att HaV explicit anger att det i Bottenviken råder särskilda förutsättningar vintertid med tjock och omfattande havsis, att det behövs stora ytor för att säkra sjöfartens framkomlighet vintertid samt att detta måste beaktas vid etablering och tillståndsprövning av havsbaserad vindkraft. Trots nödvändiga förtydliganden är Sjöfartsverket fortsatt av uppfattningen att osäkerheterna gällande samexistensen mellan vintersjöfart och havsbaserad vindkraft, i ett framtida scenario med mildare vintrar, bör belysas ytterligare i havsplanerna.	
059.05	Sjöfartsverket	Positivt är att HaV har initierat en utredning som ska ta fram en sammanställning över kunskapsläget och test med modellering. Utredningen är fundamental för kommande planering och tillståndsprövning av vindkraftsparkerna. Det är ett kunskapsområde som kräver kraftsamling i ett tidigt skede.	Synpunkten noteras.
059.06	Sjöfartsverket	Juridiska aspekter: I samrådsyttrandet ansåg Sjöfartsverket att det fanns oklarheter kring några juridiska aspekter som behövde lyftas i havsplanerna, i synnerhet havsplanernas förenlighet med havsrättskonventionen (UNCLOS). En av kärnfrågorna gällde huruvida det är förenligt med havsrättskonventionens artikel 60 punkt 7 att anlägga en vindkraftspark i ett etablerat fartygsstråk. Sjöfartsverket noterar HaV:s kommentar i samrådsredogörelsen om att havsplanen är en icke-bindande vägledning och att en särskild juridisk bedömning behöver göras vid beslut om tillstånd för de specifika vindkraftsparkerna.	Synpunkten noteras.
059.07	Sjöfartsverket	Generell användning: Sjöfartsverket delar HaV:s princip om att de områden som anges med användningsområde Sjöfart bygger på riksintresseanspråken för sjöfart. Havsplanerna ger en stringent beskrivning av sjöfartens egenskaper, såsom att sjöfart i praktiken bedrivs i alla havsområden, men att framförallt den internationella trafiken med stora fartyg sker i vissa avgränsade stråk. Även om sjötrafikstråkens betydelse för transportsystemet inte kan överskattas, är det viktigt att beakta att sjöfart faktiskt förekommer mer eller mindre överallt. Sjöfartsverket ser därför positivt att HaV nämner att sjöfart även förekommer utanför stråk med användningsområde Sjöfart. Sjöfartsverket ser även positivt på förtydligandet i beskrivningen av användningsområde Generell användning gällande att användningar, såsom sjöfart, som avgränsas av sina egna geografiska markeringar har företräde där de anges.	Synpunkten noteras.
059.08	Sjöfartsverket	Gällande område B164 avråder Sjöfartsverket fortsatt från att peka ut detta som användningsområde för Energiutvinning. Sjöfartsverket anser att områdets	Synpunkten noteras. Havsplanen är en icke-bindande vägledning. En särskild juridisk bedömning om

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		förenlighet med havsrättskonventionen fortfarande inte är ordentligt utrett ifråga om att etablera havsbaserad vindkraft i ett etablerat fartygsstråk.	förenligheten behöver göras vid beslut om tillstånd för de specifika vindkraftsparkerna.
059.09	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket noterar att HaV i granskningsförslaget har reducerat ett antal användningsområden för Energiutvinning eller ändrat från utredningsområden för Energiutvinning till fastställda användningsområden. Sett till utmaningen med vintersjöfart och isutbredning är detta positivt. Sjöfartsverket anser dock att, i enlighet med argumentationen ovan, att riskerna kopplade till samexistens mellan vindkraft och sjöfart bör belysas ytterligare.	Texten har uppdaterats i det förslag som lämnas till regeringen.
059.10	Sjöfartsverket	Även för Östersjön noterar Sjöfartsverket att några utredningsområden har fastställts som användningsområden för Energiutvinning. Några utredningsområden har tagits bort i sin helhet, såsom område Ö298 i Öresund. Gällande detta tillstyrker Sjöfartsverket HaV:s bedömning och står fast vid att detta område aldrig varit lämpligt för havsbaserad vindkraft med hänsyn till den omfattande fartygstrafiken genom Öresund.	Synpunkten noteras.
059.11	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket ser positivt på att HaV anger utredningsområde för Sjöfart gällande Horsstensleden öster om Stockholm. Även om farleden inte är inkluderad i gällande Nationell plan för transportinfrastrukturen är det positivt att HaV tar höjd för denna i havsplanerna. Planeringsläget kan ändras i framtiden och göra farleden återigen aktuell.	Synpunkten noteras.
059.12	Sjöfartsverket	Under samrådsskedet uttryckte Sjöfartsverket invändningar mot utredningsområdena för Sjöfart runt Gotland (vid Salvorev, Norra Midsjöbanken, Hoburgs bank samt öster om Gotland). Sjöfartsverket har förståelse för syftet med dessa utredningsområden med hänsyn till deras höga naturvärden och sjöfartens påverkan på alfågel och tumlare. Sjöfartsverket ser emellertid stora utmaningar i att kunna realisera idén om att leda om sjötrafiken från dessa fartygsstråk som utgör några av de viktigaste i Östersjön. Trafikseparingarna har fastslagits av IMO och har tillkommit i syfte att öka sjösäkerheten. Om dessa tas bort, med följden att all fartygstrafik hänvisas till djupvattenrutten, kommer sjösäkerheten i Östersjön att kraftigt försämras. En försämring av sjösäkerheten, med ökad olycksrisk och därigenom ökad risk för oljeutsläpp, skulle i sin tur kunna ha långtgående konsekvenser för naturvärdena i området. Därutöver skulle även konsekvenserna för färjetrafiken mellan exempelvis Nynäshamn och Tyskland, Polen respektive Baltikum bli synnerligen påtagliga med förlängda seglingssträckor och ökad bränsleförbrukning. Sjöfartsverket noterar att HaV i samrådsredogörelsen delar uppfattningen om att de juridiska aspekterna måste utredas grundligt vid eventuella förslag om reglering som styr om fartygstrafiken. Sjöfartsverket betonar att denna grundliga utredning måste beakta förenligheten med havsrättskonventionen och även beakta samhällsekonomiska konsekvenser och konsekvenser för sjöfartsnäringen. Sjöfartsverket behöver vara en part i dessa kommande utredningar.	Synpunkten noteras.
059.13	Sjöfartsverket	Konsekvensbeskrivning: Inledningsvis är det positivt att HaV nämner de speciella förutsättningarna i Bottniska viken vintertid kopplat till utmaningen med is samt	Texten har formulerats om.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vintersjöfartens behov av stora ytor för att säkra framkomlighet. På sida 66 noterar dock Sjöfartsverket att HaV skriver att havsplanen ej vägleder explicit om säkerhetszoner, men att säkerhetszon behöver beaktas utifrån förutsättningar för respektive energiområde. Mot bakgrund av ovan argumentation om säkerhetsavstånd anser Sjöfartsverket att ordet ”behöver” bör bytas ut mot ”ska”. Det samma gäller för de identiska formuleringarna på sida 109 (för Bottniska viken) och sida 201 (för Västerhavet).	
059.14	Sjöfartsverket	Vad gäller konsekvensbeskrivningen för Bottniska viken är det positivt att HaV anger att det råder särskilda osäkerheter gällande påverkan på vintersjöfart och isbrytning. Utifrån de olika planalternativen är havsplanernas påverkan på vintersjöfart avhängigt hur klimatförändringar och mildare vintrar kan komma att påverka isbildning och isförhållanden ifråga om en ökad förekomst av isvallar. Sjöfartsverket delar HaV:s bedömning om att den sammantagna bedömningen för planalternativ 1 i Bottniska viken är svår att genomföra på grund av osäkerheter gällande påverkan på vintersjöfarten.	Synpunkten noteras.
059.15	Sjöfartsverket	I konsekvensbeskrivningen för Östersjön är det i synnerhet utredningsområdena för Sjöfart runt Gotland som har en potentiellt mycket stor påverkan på sjöfarten i fartygsstråken i Östersjön. I det scenario i vilket behörig myndighet fastslår en omdirigering av sjöfart från dessa områden är konsekvensen för internationell sjöfart stor, med förlängda seglingstider och ökade utsläpp samt eventuellt ökad risk för tillbud till följd av en ökad trafikintensitet i andra fartygsstråk.	Synpunkten noteras.
059.16	Sjöfartsverket	Gällande konsekvensbeskrivningen för Västerhavet har Sjöfartsverket inga synpunkter, bortsett från att det är mycket viktigt att beakta de kumulativa effekterna av utbyggda energiområden i dessa mycket trafikintensiva havsplaneområden.	Synpunkten noteras. Kumulativa aspekter upp i konsekvensbeskrivning.
054.00	Skurups kommun	Skurups kommun ser positivt på att ett av område Ö282 utanför kusten har minskats men vidhåller i övrigt sitt yttrande från samrådet.	Synpunkten noteras. Område Ö282 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
054.01	Skurups kommun	Skurups kommun ser ett behov av att energisystemet i Skåne utvecklas eftersom eleffektbehovet kommer bli allt högre. Däremot ser kommunen att energiutvecklingen inte ska strida mot naturintressen eller andra intressen. Framtida elproduktion måste också vara planerbar och väderoberoende, vilket inte är fallet med vindkraften.	Synpunkten noteras.
054.02	Skurups kommun	Riksintresset för friluftsliv, FM 17 Kuststräckan Trelleborg-Abbekås Sandhammaren-Mälarhusen-Simrishamn, bedöms av kommunen skadas i den händelse att storskalig havsbaserad vindkraft skulle uppföras utanför kusten, inte minst i det norra området.	Synpunkten noteras.
054.03	Skurups kommun	Skurups kommun gör vidare bedömningen att det finns naturvärden som behöver beaktas högre än energiutvinningsperspektivet. Natura 2000 området slutar där Skurups kommuns havsområde börjar. Skurups kommun vill i framtiden se en utbredning av skyddade områden i havet och arbete i detta syfte pågår på kommunen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
054.04	Skurups kommun	Skurups kommuns kuststräcka och hamn är viktiga för rekreation, friluftsliv, turism och biologisk mångfald som ger förutsättningar för levande kust. De höga naturvärden som finns idag behöver bevaras och förutsättningar för utveckling skapas. I Skurups kommun utvecklas arbetet för att säkerställa biologisk mångfald och ekosystemtjänster i havet, bland annat utbredningen av ålgräs och blåstång som är viktiga livsmiljöer i havet och barnkammare för fisk. Rapporter visar på att fiskebeståndet i Östersjön inte mår bra och både torsken, och dess viktigaste föda, sill och skarpsill, behöver återhämta sig. Därav vill vi se ett skydd av naturvärdena och inte energiutvinning. De två områdena som är utpekade för energiutvinning i och vid Skurupkommuns havsområden bedöms även ha medelstor till stor negativ effekt på flyttande fåglar. Det är naturvärden som inte kommer kunna återställas om det en gång skadats därmed ser vi en motsättning mellan fågellivet och energiutvinning. Skurups kommuns samlade bedömning av samrådsförslaget är att kommunen är starkt kritisk till de två utpekade områdena utanför kommunens kust. I den mån Skurups kommun har rådighet i frågan kommer kommunen inte att tillstyrka någon etablering av vindkraft utanför kusten, ett förhållningssätt som följer tidigare utfall i folkomröstning.	Synpunkten noteras.
099.00	Skyborn Renewables AB	Skyborn välkomnar förslaget till reviderade havsplaner. Så som förslaget är utformat i granskningsversionen ställer sig bolaget positivt till det. Den projektering som pågår har beaktats av myndigheterna och intresseavvägningen mellan olika motstående intressen är tydligare än i nuvarande havsplaner och jämfört med tidigare remitterat förslag.	Synpunkten noteras.
099.01	Skyborn Renewables AB	Skyborn vill betona vikten av att planerna utformas så att de ger förutsättningar för tydlig styrning. Därigenom kan bedömning och begränsning av kumulativa effekter ske. Det kan i sin tur leda till ökad förutsebarhet och acceptans. Skyborn anser därför att de områden som erbjuder mest kostnadseffektiva lösningar bör prioriteras i valet mellan områden med likvärdig påverkan på motstående intressen. Därigenom ges de bästa förutsättningarna för att vindkraft faktiskt etableras i områden utpekade för energiutvinning. En avgörande aspekt i detta sammanhang är djupförhållandena, som spelar en central roll i kostnadsstrukturen. Med hänsyn till rådande teknik bör prioritet i dessa havsplaner ligga vid i första hand i djupintervallen 15–50 meter	Synpunkten noteras. För nå uppdragets målbild bör även områden med större djup än 50 meter ingå.
099.02	Skyborn Renewables AB	Om de områden med god byggbarhet och låg grad av konflikt med motstående intressen prioriteras i havsplanerna samt tydliga avvägningar görs kan dessa områden utpekade i havsplanerna i ett senare skede lämpligen bli föremål för utpekande som accelerationsområden (enligt förnybarhetsdirektivet).	Synpunkten noteras.
099.03	Skyborn Renewables AB	För att havsplanerna ska vara vägledande/tydligt styrande avseende prioriterat intresse och underlätta förutsägbarheten för myndigheter, politiker, allmänhet och enskilda samt projektörer, är vår övergripande bedömning att den totala yta som pekas ut bör vara i linje med ambitionen för uppdraget, dock med en marginal för tagen hänsyn till svårigheten att få tillstånd för projekt inom territorialvattnet. Den yta som pekas ut bör alltså inte vara så omfattande att tyngden i de avvägningar som	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		legat till grund för områden som pekas ut för energiutvinning och energiutvinning utredning förlorar sin betydelse. För att omfattningen av senare prövningar ska bli mer förutsebara och mindre resurskrävande för såväl myndigheter som verksamhetsutövare är det viktigt att motstående intressen inom utpekade energiutvinningsområden tydligt lösts ut i planeringsfasen. I de fall särskild hänsyn ska tas till annat intresse bör det så långt det är möjligt (med hänsyn till sekretess) specificeras vad som ryms inom t.ex. hänsyn till försvar eller natur.	
099.04	Skyborn Renewables AB	Ett område som pekas ut i havsplanen bör kunna innehålla vissa bindande ramar för energiutvinning tex i förhållande till försvarets intressen. För att öka förutsebarheten och förenkla i senare prövningar vore det lämpligt att ytterligare utreda om generiska bindande föreskrifter skulle kunna beslutas med möjlighet till avsteg i villkor om motiverat, typ försvar/sjöfart.	Frågan om bindande villkor för samexistens hanteras i tillståndsprövningen.
099.05	Skyborn Renewables AB	Teknikutvecklingen har gått rekordsnabbt de senaste 20 åren avseende havsbaserad vindkraft. Havsbaserad vindkraft har möjlighet att byggas inom en tio till femtonårsperiod i en omfattning så att den på ett väsentligt sätt bidrar till att möjliggöra den omställning som svensk industri behöver göra för att Sverige ska behålla sin attraktivitet som framtida industrination. HaV beskriver att havplaneringen är framtidsinriktad och att 2050 används som visionsår. Samtidigt ska den vara cyklisk och ses över i åtminstone åttaårsintervaller. I förhållande till Sveriges åtaganden om klimatneutralitet menar Skyborn att en hög prioritet bör ges åt områden som är möjliga att ta i anspråk på kort sikt utifrån ett byggbarhetsperspektiv och som kan generera stora mängder energi åt den industri som behöver den.	Planeringen innehåller energiområden som kan realiseras på både kortare sikt och på längre sikt, sett till avstånd från land och djup.
099.06	Skyborn Renewables AB	Det bör finnas en koppling mellan havsplanering för energiproduktion och planering för utbyggnad av transmission av el eller vätgas. Det bör säkerställas/tillgodoses förutsättningar för nätanslutning och områden för energiproduktion.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut korridorer för anslutningskablar eller vätgasledningar.
099.07	Skyborn Renewables AB	Område B111, projektområde Polargrund: Skyborn ser positivt på att Försvarsmakten tidigare analyserat område B111 dock bedömt att det kan finnas möjligheter för vindkraft utan att det medför påtaglig skada på riksintressen eller områden av betydelse för totalförsvarets militära del. Batymetrin i Bottniska viken är mer komplicerad och vid en prioritering mellan områden för att begränsa den kumulativa påverkan på Sjöfartens och Försvarsmaktens intressen bör områden med större sammanhängande djupområden mellan 15-50 meter prioritas. Skyborn är positiv till att områden för energiutvinning pekas ut både i territorialhavet och i den ekonomiska zonen. Område B111 är det område i Bottniska Viken som bäst lämpar sig för bottenförankrade fundament tack vare gynnsamma djupförhållanden. Område B111 är det område som vid en samlad avvägning innebär minst påverkan på motstående eller svårförenliga intressen samt har fördelaktiga djup för byggnation. Det är viktigt att detta område ges prioritet i det fortsatta arbetet att lösa ut konflikter.	Synpunkter noteras. Område B111 kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
099.08	Skyborn Renewables AB	B149 (projektområde Fyrskeppet) och B159 (projektområde Eystrasalt); I området råder goda vindförhållanden och gynnsamma bottenförhållanden för byggnation av havsbaserad vindkraft i närtid. I området pågår en omfattande projektering och flera	Synpunkter noteras. Områden B149 och B159 kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		områden förekommer i havsplanen. I områdesbeskrivningen lyfts särskilt potentiell kumulativ påverkan på Försvarsmaktens intressen varför det ska beaktas för samtliga energiområden. Det ter sig inte rimligt att samtliga områden kan komma tillstånd utan påverkan på de övriga intressen som ska beaktas i området. I detta område menar Skyborn därför att prioritet ges områden med sammanhängande djup mellan 15–50 meter vid bedömningen av lämplighet. I förslaget till havsplan anges att i området bör hänsyn tas till naturvärden i form av fågel och fisk. Samtliga områden har inte gynnsamma djup. Område B147 i den nu gällande havsplanen har utgått och ersatts med ett något justerat område B149 med hänsyn tagen till område för yrkesfiske och med status utredningsområde. Skyborns projekt Fyrskeppet påverkas av förslaget. B149 är det område kring Västra banken och Finngrundet som bedöms ha minst påverkan på skyddade värden. Skyborn ställer sig positiva till att område B149 pekats ut som område för energiutvinning och håller med om bedömningen att frågan om påverkan på fågel och fisk lämpligen görs i kommande prövning. I område B149 och B158 har företräde givits åt energiutvinning framför sjöfart. Skyborn delar bedömningen att tillgängligheten till viktiga hamnar kvarstår även om byggnation av vindkraft sker. Försvarsmakten har 2023 bedömt att det kan finnas möjlighet för vindkraft utan att det medför påtaglig skada på riksintressen eller områden av betydelse för totalförsvarets militära del. Område B149 och B159 utgör de områden med mest fördelaktiga djup i den ekonomiska zonen i Södra Bottenhavet. Dessa områden kan samexistera med intressen som sjöfart, naturvård och yrkesfiske. En värdering av samtliga områden har gjorts av Försvarsmakten som ser möjligheter för byggnation av vindkraft i områdena. Då det kommunala vetot starkt begränsar möjligheten att realisera projekt i territorialhavet är projekt med längre avstånd till land av stor betydelse. Det är viktigt att dessa områden ges prioritet i det fortsatta arbetet att lösa ut konflikter och vid utpekande av områden för energiutvinning.	
010.00	Sotenäs kommun	Miljö- och byggnämnden i Sotenäs kommun har inga specifika synpunkter men önskar tillägga att om en del av Natura 2000-området Bratten, V335-V336, ska bli dedikerad till vindkraft önskas en vidare utredning av hur flytande fundament med dess bottenförankringar påverkar bottenförhållandena. Bratten har speciella bottenstrukturer med unik flora och fauna.	Frågan hanteras i en eventuell prövning av en etablering i området. Då görs även en sk. Natura 2000-prövning.
087.00	Statens geotekniska institut	Vattendjup, morfologi, geologi och bergrundsytans läge varierar inom svenskt havsområde, vilket innebär att bottenförhållanden och geotekniska egenskaper varierar. Det innebär att skilda förutsättningar finns mellan områden för att en geoteknisk säkerhet ska kunna uppfyllas för installationer på havsbotten. Vidare föreligger risk för skred i områden med skredkänsliga sediment och lutningar och följaktligen spridning av förorenade sediment både vid skred orsakade och vid själva anläggandet av installationer. SGI saknar därför information om geotekniska egenskaper, förekomst av förorenade sediment samt en kartläggning av äldre och nuvarande dumpningsplatser i Havsplanen. SGI saknar också en anvisning av	Synpunkten noteras. Enligt dagens regelverk är det förbjudet att dumpa avfall, såsom exempelvis muddermassor, i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon. Dispens från detta förbud kan endast medges om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Detta framgår av 15 kapitlet 27 och 29 §§ miljöbalken. Dispensprövningen ska vara restriktiv och enligt 63 § avfallsförordningen måste dispensen avse ett visst slag och en viss mängd avfall samt tiden, platsen

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		områden som bedöms lämpliga för framtida dumpningar, framför allt för förorenade muddermassor. Vi förutsätter att geotekniska säkerhetsfrågor samt områden med förorenade sediment beaktas i framtida Havsplaner och att hänsyn tas till eventuell föroreningsspridning vid planerade verksamheter.	och sättet för dumpningen. Eftersom det handlar om prövning av dispens från ett förbud sker inte heller någon avvägning mot de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken på det sätt som görs vid tillåtlighetsprövning av projekt i övrigt (se MÖD M 1260–14, Nya Vinga). Mot bakgrund av att det som huvudregel är förbjudet att dumpa avfall i havet har HaV gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning angesvara mest lämplig användning av havsområdet. Havsplaneringen bidrar dock till ett utökat kunskapsunderlag om Sveriges havsområden. Detta kan i sig utgöra en bättre grund vid framtida dispensprövningar och bedömningar av om avfall kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljö. Frågan om förorenade sediment hanteras i tillståndsprövningen. Det finns övergripande information om förorenade sediment i bilaga Planeringsförutsättningar. Geotekniska undersökningar görs i samband med projektering och tillståndsansökningar.
087.01	Statens geotekniska institut	SGI anser att de utpekade marina sandtäkterna i närheten av där erosionsproblem förekommer i första hand ska nyttjas för strandfodring, och i andra hand för byggindustrin. Anledningen till detta är att sand som används för strandfodring kommer finnas kvar i det naturliga systemet för erosion, transport och avlagring av sediment, och kan därmed återanvändas i framtiden för ny strandfodring, medan sand till betong kommer försvinna ur systemet för alltid.	Synpunkten noteras. Vägledning om hur sandresursen används faller utanför havsplanens mandat.
153.00	Statkraft Sverige AB	Statkraft Sverige AB (Statkraft) har valt att utnyttja möjligheten att lämna synpunkter avseende rubricerad remiss. Statkraft har tidigare lämnat synpunkter i det samråd som hölls mellan september och december 2023 om reviderat förslag till havsplaner. De synpunkter som lämnas här är kompletterande synpunkter som berör granskningsrundan av förslagen maj till och med augusti 2024 och fokuserar på ändringar som gjorts efter samrådet samt återstående utrymme för förbättringar av havsplanerna	Noteras.
153.01	Statkraft Sverige AB	Statkraft välkomnar fortsatt revideringen av havsplanerna i syfte att öka energiutvinningen i havet och som ett led i att säkerställa en planering som stärker möjligheterna till samexistens mellan olika betydande samhällsintressen i havet. Vår uppfattning är att förslagen till ändrade havsplaner baseras på ett gediget arbete från ansvarig myndighet som inkluderat stor möjlighet till delaktighet från alla berörda intressen, vilket som helhet resulterat i ett väl underbyggt underlag som rätt använt har goda möjligheter att kunna möta syftet.	Synpunkten noteras.
153.02	Statkraft Sverige AB	Statkraft anser att havsplanerna utgör det primära planeringsverktyget för havsbaserad vindkraft i Sverige och att havsplanerna i största möjliga utsträckning	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bör användas som vägledning för beslut om tillståndsgivning. Stor vikt bör även läggas vid havsplanerna i den pågående utvecklingen av prövningsprocesserna för havsbaserad vindkraft, där havsplanerna efter revideringen lämpligen kan användas som huvudsakligt underlag för prioriteringar vid en mer sammanhållen prövning av den typ som diskuteras i pågående utredning.	
153.03	Statkraft Sverige AB	I konsekvensbeskrivningen av förslaget till reviderade havsplaner har det tagits fram två, som de benämns i underlaget, kompletterande ”planalternativ” till granskningsförslaget till havsplaner med utökade områden för energiutvinning. Syftet med att ta fram de två planalternativen är enligt underlaget att bidra till en mer realistisk bild av konsekvenserna av att tillämpa havsplanerna, eftersom planförslaget motsvarar en överplanering motsvarande ca 60 % för att ta höjd för osäkerheter i tillämpningen. Statkraft instämmer i bedömningen av behovet av överplanering i havsplanerna och storleksordningen på bortfallet som kommer att ske vid tillämpningen. Det är därmed en god ambition att utforma konsekvensanalysen på ett sätt som tar hänsyn till detta och som ger en så realistisk beskrivning som möjligt av konsekvenserna. Vi ser dock att det är av stor vikt att det görs ett förtydligande i havsplanerna av att planalternativen inte är likställda alternativ som utgångspunkt för att tillämpa planen, utan att de utgör alternativa scenarion för att kunna utvärdera konsekvenserna av en framtida utbyggnad. Det bör vara tydligt att havsplanerna i sig utgörs av planalternativ 1 och att det som nu benämns planalternativ 2 respektive 3 är scenarion som är framtagna med syftet att kvantifiera effekterna av en utbyggnad i den tänkta omfattningen. Nuvarande benämning som ”alternativ” riskerar att kunna misstolkas när planen framöver ska tillämpas och användas som grund för kommande avvägningar. Enligt vår uppfattning bör en annan rubricering göras för att undvika missförstånd, exempelvis genom att stryka benämningen planalternativ helt och istället benämnde dessa ”konsekvensscenario”. Behovet av ett förtydligande understryks ytterligare av det faktum att det finns uppenbara brister i den metod som använts som grund för framtagande av planalternativ 2 och som innebär stor risk för att felaktiga slutsatser dras om enskilda områden om dessa alternativ skulle komma att tillämpas som en del av havsplanerna.	I konsekvensbeskrivningen som lämnas till regeringen har redovisningen justerats. Alternativen i granskningsförslaget avser bedömningsscenarier för olika potentiella utfall och inte är avsedda som alternativa handlingsvägar.
153.04	Statkraft Sverige AB	Den metod för att analysera ”potential för energieffektivitet” som använts som grund för urval av energiområden till scenario/planalternativ 2 är enligt vår mening tyvärr behäftad med stora brister. Vi tolkar metoden som en form av skattning av Levelized Cost of Energy (LCoE) för projekt i områdena. Enligt vår uppfattning är en sådan mekanism som grund för värdering problematisk och det finns en stor risk för att den leder till felaktiga slutsatser. I nuvarande läge är osäkerheterna för respektive projekt mycket större än de skillnader mellan projekten som kan identifieras. Statkraft lämnade en motsvarande kommentar redan i föregående samråd, där HaV i samrådsredogörelsen har lämnat kommentaren att ”metoden har setts över i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget”. Vi noterar dock att problemet	Synpunkten noteras. HaV har sett över metoden för bedömning av områdena för energiutvinning i konsekvensbeskrivningen som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		som vår kommentar syftade på kvarstår i nuvarande förslag. Vi utvecklar resonemanget ytterligare för de två projekten i områdena Ö269 och Ö205 (som var de projekt som vårt exempel avsåg även i föregående samrådsyttrande, även om vi beklagar att ett av områdena tyvärr gavs fel nummer i vårt yttrande) för att exemplifiera de felaktiga slutsatser som kan följa av den föreslagna metoden. I havsplaneförslaget har Ö205 fått ett effektivitetstal på 7,0 och Ö269 ett motsvarande tal på 6,6. Förhållandena är sådana att projektet i Ö205 utgörs av nästan uteslutande flytande turbiner, med ett relativt långt avstånd till nätanslutning och krav på DC-anslutning, medan projektet i Ö269 är baserat på bottenfast teknik och AC-anslutning. I tillägg har Ö269 ca 0,4–0,7 m/s högre medelvind än Ö205 (både i vår modell och enligt t.ex. NEWA). LCoE enligt våra betydligt mer detaljerade beräkningar ger att LCoE för Ö205 är ca 50 % högre än för Ö269. Uppenbarligen väcker det frågor kring en metod som trots det landar i ett högre effektivitetstal för Ö205 jämfört med Ö269. Ett ytterligare exempel som visar på bristerna i modellen är hur den faller ut för ett område som Ö273, som ingår bland de energiområden som omfattas av planalternativ 2 baserat på ett urval med fokus på ”potential för energieffektivitet”. Den södra delen av området Ö273 är delen med bäst förhållanden och påminner lite om Ö269 (som alltså inte omfattas av planalternativet) med motsvarande djup och möjlighet till bottenfast teknik, liknande avstånd till land och endast 0,3 m/s lägre medelvind och bör ha nästan lika bra LCoE som område Ö269. De nordliga delarna, som motsvarar 2/3 av området Ö273, har stora bottendjup och lämpar sig endast för flytande vindkraft, vilket innebär LCoE bör hamna betydlig högre i de delarna. Trots detta faller alltså området ut som ett av de områden som har högst energieffektivitet relativt andra i havsområdet och är därmed inkluderat i planalternativ 2. Enligt vår uppfattning är de centrala felkällorna i metoden kopplat till följande: • Avstånd till land som använts som en parameter för värdering är inte den faktor som primärt styr kostnad, utan den relevanta faktorn är avstånd till tillgängligt nät för anslutning. Det är vidare av stor betydelse om anslutningen baseras på HVAC eller HVDC-teknik. Baserat på våra tidigare genomförda projekt i Storbritannien bedömer vi att brytpunkten för teknikvalet ligger vid ~120 km. I tillägg krävs DC teknik för särskilda områden som ex anslutning till eller i närheten av Gotland. • Kostnad är korrelerat med bottendjup, men den stora skillnaden är beroende av brytpunkten mellan flytande och bottenfast teknik som inträder vid ca 80 m djup vilket inte reflekteras i modellen. • När det gäller bedömningar av vindresursen ges ofta stora skillnader i resultat mellan detaljerade beräkningar och mer begränsade analyser. Enligt vår erfarenhet kan felen motsvara i storleksordningen 5–10 % av produktionen. Vi noterar att den redovisade vindresursen i underlaget för Bottenhavet och Bottenviken verkar vara betydligt lägre än det vi ser i våra detaljerade långtidssimuleringar, vilket vi tror beror på analysen lutar sig mot mer förenklade beräkningar.	

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Metoden bör antingen revideras ytterligare eller så bör som alternativ metodens brister beskrivas utförligare, för att undvika att resultaten tolkas och används på ett missvisande sätt i den fortsatta tillämpningen av planen. Detta i tillägg till det förtydligande av hur planalternativen benämns och beskrivningen av syftet med att ta fram dessa som vi efterlyst ovan. Vidare kan tilläggas att utveckling mot ny gränsöverskridande infrastruktur i form av s.k. hybridlösningar som ansluter havsbaserade parker mellan olika länder och storskalig vätgasinfrastruktur ute till havs göra avståndet till det svenska fastlandet mindre relevant ur kostnadssynpunkt när infrastrukturkostnaden i dessa fall kan delas av fler aktörer.	
153.05	Statkraft Sverige AB	Beskrivningen av möjlig påverkan på yrkesfiske i Östersjön till följd av energiutvinning i konsekvensbeskrivningen känns lite missvisande när det gäller t.ex. hänvisning till områdena Ö205, Ö216, Ö219 och Ö269, då effekten av att bygga vindparker i områdena bör vara försumbar sett till fisket.	Synpunkten noteras.
153.06	Statkraft Sverige AB	Området kring Ö216/Ö219: Havsplanerna har i linje med synpunkter som Statkraft framfört i föregående samråd lyft ut energiområdet mellan Ö216 och Ö 219 (benämnt Ö218 i tidigare underlag). Dock har inte gränsdragningarna ändrats för Ö216 och Ö219. Vårt förslag är att Ö216 därmed bör kunna utökas lite söderut med god marginal till sjöfart i området. Det är oklart om gränsdragningen för Ö219 i förslaget är utformad i förhållande till en analys av påverkan på sjöfart. Vår uppfattning är att den norra avgränsningen för området bör kunna flyttas norrut utan stora konsekvenser för sjöfart.	Synpunkten noteras.
153.07	Statkraft Sverige AB	Projekt Omega – område B113: Statkrafts projekt Omega i området B113 är baserat på bottenfast teknik för de delar av området som ligger på ca 50–70 m djup, vilket motsvarar ca 1.3 GW. Om energieffektivitet fortsatt används som parameter för att ta fram scenarion bör dessa förutsättningar vägas in i projektets värdering.	Synpunkten noteras.
153.08	Statkraft Sverige AB	Den norra delen av Delta Nord omfattar ett område med relativt små bottendjup, motsvarande åtminstone utrymme för 1 GW på 40–60 m djup. Övriga förutsättningar som vindresurs och avstånd till elnät är också gynnsamma för området, samtidigt som elleveransen går in i Stockholmsområdet med ett stort elunderskott och växande behov. Enligt vår uppfattning bör projektet rankas som ett av de bästa i Sverige baserat på en analys av LCoE. Projektet bör rimligen omfattas i ett scenario/planalternativ 2 som syftar till att identifiera projekt med hög energieffektivitet. Skrivningen i underlaget för område Ö216 avseende särskilda hänsyn till höga kulturmiljövärden verkar för skarp i havsplaneförslaget i förhållande till det kartmaterial som ingår i konsekvensbeskrivningen (där bl.a. området har markerats med ”ingen effekt” på landskapsbild och ”liten effekt” för kulturmiljö i respektive figur samt att det visas att fritidsbåtar inte frekvent vistas i närheten av projektområdet). Notera det stora avståndet till Delta Nord från i huvudsak värdeområdet Sandhamn-Möja-Rödlöga. Kortaste avstånd till Svenska högarna är 33km och till Trouville ytterst på Sandhamn är avståndet 56 km. För att visa påverkan till Svenska högarna har en visualisering lagt med i Appendix A, vilken	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö216 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bekräftar utredningens egen analys i figur i yttrandet som visar påverkan på landskapsbild.	
153.09	Statkraft Sverige AB	Projekt Beta – område Ö269 Som tidigare lyfts anser vi att den metod som använts för att bedöma energieffektivitet till grund för scenario (planalternativ) 2 leder till missvisande resultat, vilket även avspeglas för området Ö269. Projektet har mycket goda förutsättningar med möjlighet att använda bottenfasta fundament, AC-anslutning till elnät och området har Sveriges bästa vindresurs (tillsammans med området Ö286/288 söder om Skåne). Vi delar uppfattningen att lekområden och fortplantning för torsk är viktigt i område Ö269. Vi visar i vår miljökonsekvensbeskrivning för projektet att dessa frågor går att hantera ansvarsfullt i samband med byggnation av vindparken. Det görs dels genom att begränsa installationsperioden för att undvika lekperioden samt att extra stor försiktighet tas till grumlande aktiviteter på de bottendjup som kan påverka torskägg och torsklarver. Det teoretiska djupet där installationen förväntas påverka torskäggens överlevnadsgrad kan hittas via teknisk analys av grumlingen, platsens syreprofil samt den starka haloklinen i området som begränsar vertikal omblandning (för mer detaljer se appendix B). Ett område som är fredat från trålningsfiske bör med stor sannolikhet vara gynnsamt för torskbeståndet, och därmed fiske utanför själva området, på medel och lång sikt. De närmaste turbinerna i Beta-projektet ligger ca 40 km från Utklippan. Visualiseringarna från platsen visar att det förvisso är teoretiskt möjligt att se delar av de närmaste turbinerna, men att det i praktiken kommer vara svårt att se vindparken (se appendix A). Liknande slutsats dras i konsekvensbeskrivningen till havsplaneförslaget, där ”ingen effekt” på landskapsbild anges för området.	Synpunkten noteras. Område Ö269 är borttaget i det förslag som lämnas till regeringen på grund av konflikt med försvarsintressen i Egentliga Östersjön.
070.00	Stenungsunds kommun	Stenungsunds kommun ställer sig positiv till havsbaserad energiutvinning utifrån att möta det redan nu ökade energibehovet i samhällsomställningen och kemiindustrins akuta behov av energiförsörjning. Utöver tidigare inlämnat yttrande vill kommunen lämna följande yttrande över granskningsversionen: • Kemiklustret i kommunen liksom hela samhället i stort är beroende av en ökad energiförsörjning och effekt. Detta vindkraftsområde omfattar möjligheten att leda ström via Hakefjorden till anslutningspunkter i kommunen och på så sätt tillgodose kemiklustrets och samhällsutvecklingens ökade energi- och effektbehov. • Det är positivt att konsekvensbeskrivningen är förtydligad med ytterligare utredningar som behöver göras avseende flyttande fåglar samt natur- och kulturvärden.	Synpunkten noteras.
148.00	Stockholm Vatten och Avfall	Havsplaneområdena är belägna en bra bit ifrån SVOA:s huvudsakliga verksamhetsområde, men sammantaget ställer sig SVOA positiv till planerna då dessa syftar till att balansera olika användningar av havet och säkerställa att miljökvalitetsnormer (MKN) uppnås. Genom att inkludera hållbarhetsprinciper och åtgärder för att minska negativ påverkan, skyddar och förbättrar planerna den marina miljön enligt MKN. Det är också positivt att planerna integrerar miljömässiga,	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		ekonomiska och sociala mål. SVOA har inga ytterligare synpunkter på förslaget till ändrade havsplaner.	
088.00	Strålsäkerhetsmyndigheten	SSM ser positivt på den redogörelse som ges i samrådsunderlaget gällande elektromagnetiska fälts påverkan på marint liv, samt diskussionen om riskbedömning kring detta.	Synpunkten noteras.
088.01	Strålsäkerhetsmyndigheten	Information: Det är miljöbalken som ska beaktas när det görs en bedömning huruvida olika alternativ och eventuella behov av exponeringsbegränsande åtgärder bör vidtas. Skälet till att miljöbalken blir tillämplig är för att det rör sig om icke-joniserande strålning som enligt balken benämns som miljöfarlig verksamhet och som inte är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen. Den elektromagnetiska strålmiljön kan påverkas kring kraftledningar och transformatorstationer. Elektriska fält avskärmas av vegetation och byggnadsmaterial och därför orsakar inte yttre källor några betydande sådana fält inomhus. Magnetfält avskärmas däremot inte på samma sätt och därför kan yttre källor signifikant höja magnetfältsnivån inomhus. Strålsäkerhetsmyndighetens allmänna råd om begränsning av allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält (SSMFS 2008:18) anger referensvärden för elektromagnetiska fält avseende allmänhetens exponering. Referensvärdet för magnetfält för den systemfrekvens som används i Sverige, 50 Hz, är 100 mikrotesla (µT). Referensvärdena är satta för att med marginal skydda mot alla säkerställda hälsorisker, i det här fallet nerv- och muskelpåverkan. Det finns en vetenskapligt grundad misstanke om förhöjd risk för barnleukemi för barn som exponeras varaktigt för lågfrekventa magnetfält. Bakgrunden är att epidemiologiska studier observerat en genomsnittlig fördubblad incidens för barnleukemi för grupper som exponerats för 0,4 µT eller högre i medelvärde jämfört med de som exponerats för 0,1 µT eller lägre. Det observerade sambandet gäller för barn som har varit exponerade för magnetfält med frekvenserna 50 eller 60 Hz. Sambandet är dock för svagt för att med säkerhet påvisa ett orsakssamband. Det har inte heller gått att finna något robust stöd från djur- eller cellstudier för ett samband. Världshälsoorganisationens cancerforskningsgrupp, International Agency for Research on Cancer, har därför klassat lågfrekventa magnetfält som möjligen cancerframkallande (klass 2B), vilket är den lägsta misstankegraden. SSM bedömer utifrån egna mätningar att ungefär hälften av landets bostäder förväntas ha magnetfält som i årsmedelvärde understiger 0,05 µT och ungefär 95 % av landets bostäder förväntas ha magnetfält som i årsmedelvärde understiger 0,2 µT. Den dominerande frekvensen för ovan given exponering är 50 Hz.	Informationen noteras.
040.00	Strömstads kommun	Står fast vid tidigare yttrande: att hänsyn ska tas till Kosterhavets nationalpark, yrkesfisket och kultur/rekreationsvärden i den kommande utvecklingen av planförslaget.	HaV:s bedömning i granskningsversionen kvarstår.
040.01	Strömstads kommun	Står fast vid tidigare yttrande: att planförslaget innehåller färre utredningsområden för energiutvinning i Norra Västerhavet. Detta då kommunen bedömer att en	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en förnyad bedömning

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		fullständig utbyggnad av samtliga föreslagna energiområden i Västerhavet riskerar att få en alltför stor konsekvens på yrkesfiske och kulturmiljö.	av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår områdena.
137.00	Sundsvalls kommun	Klimatomställningen kräver produktion av förnybar energi för att möta ett ökat energibehov och stötta den gröna omställningen. Sundsvalls kommun är därför positiv till en fortsatt utbyggnad av vindkraft både i hav och på land, som dock alltid måste ske med hänsyn till natur och människor. Vid intresse av havsbaserad vindkraft bör noggranna studier genomföras av påverkan av bland annat bottenmiljöer, landskapsbild, farleder och båtturism.	Synpunkten noteras.
137.01	Sundsvalls kommun	Djur och miljö: Sundsvalls kommun har inte detaljkunskap om de utpekade områdena när det gäller djur- och naturvärden. Däremot vill Sundsvalls kommun belysa att det är viktigt att havet och dess ekosystemen är en helhet och måste bedömas som en helhet, så att inte de utpekade områdena ses som isolerade delar. Det är bra att förslaget lyfter behovet av att säkra biologiskt värdefulla livsmiljöer, men det är även angeläget att säkerställa sammanhängande biotoper och grundområden. Granskningsförslaget har utökat arealen för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden, med särskilt fokus på fågel och Vikare, vilket är positivt. En annan artgrupp som bör få mer uppmärksamhet är fladdermöss. De migrerar och rör sig över stora delar i landskapet och även havsområden.	HaV inkluderade en bedömning av risken för negativ påverkan på fladdermöss i granskningen och ser ett behov av fortsatt utveckling av kunskapsunderlag kring detta.
137.02	Sundsvalls kommun	Havsplanen är en av flera delar som ska bidra till att miljökvalitetsmålen uppfylls och att en god miljöstatus i uppnås. Målkonflikter uppstår ofta, exempelvis mellan klimatmål och biologisk mångfald. Där är det viktigt att göra rätt avvägningar och ge förutsättningar för att människan ska kunna dra nytta av ekosystemtjänster från havet i framtiden. Då är det bra om havsplanerna kan fungera som vägledande för områden när det gäller användning av naturresurser. Samt att planerna samlar ihop befintliga områdesskydd, riksintresseanspråk för naturvård och riksintresseanspråk för yrkesfiske som avser lek- och uppväxtområden.	Synpunkten noteras.
137.03	Sundsvalls kommun	Sundsvalls kommun instämmer i sammanfattningen, att påverkan från havsbaserad vindkraft på många sätt stör ekologiska aspekter. Allt från marina däggdjur, fågel, bottenmiljöer och fiskpopulationer påverkas och hotas på olika sätt. Antingen genom direkt fysisk störning i marina livsmiljöer eller indirekt påverkan genom exempelvis grumling och bullerpåverkan. Det planalternativ som medför minst negativ påverkan generellt sett på ekologiska aspekter är att föredra. Ekologiska aspekter är oersättliga medan andra intressen kan anpassas sig till bättre förutsättningar för att uppnå alla miljömål och EU-direktiv.	Synpunkten noteras.
137.04	Sundsvalls kommun	Sundsvalls kommun bedömer att föreslagna områden för vindkraft är så pass långt bort från kusten att de inte riskerar att medföra en väsentlig negativ påverkan på aktuella kulturmiljöer, rekreation och friluftsliv inom Sundsvalls kommun.	Synpunkten noteras.
101.01	Svea vind Offshore AB	Möjliggöra plats för vindkraft innebär att andra intressen kan behöva flytta med bibehållen funktion. Planen ska vara möjliggörande, men vad innebär möjliggörande? Havsplanen bör, för att nå sitt syfte, undanröja hinder för storskaligt havsbaserad vindkraft. Ett sätt havsplanen kan möjliggöravindkraft är att jobba med	Synpunkten noteras. I beslutad och föreslagen havsplan finns exempel där anpassningar har gjorts.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		de övriga användningarna/intressena, och hur dessa kan anpassa sig till vindkraften samt när/var de bör göra det. Ett exempel på detta är sjöfarten. Havsplanerna är det verktyg som skulle kunna, och i flera fall bör, ta ett helhetsgrepp över sjöfarten och uppdra Transportstyrelsen och Sjöfartsverket att reglera sjöfarten mer. Säker och tillgänglig sjöfart kan samexistera med storskalig vindkraft till havs. Det fungerar i andra länder med betydligt mer havsbaserad vindkraft och betydligt mer omfattande sjötrafik. Vid avvägning mellan olika intressen bör för- och nackdelar med olika alternativ utvärderas. Hur står miljöpåverkan från omdirigering av sjötrafik mot miljövinsten av att havsbaserad vindkraft byggs? Vilket är den samhällsekonomiska kostnaden av en omdirigering av sjötrafik jämfört med samhällsekonomiska vinsten i storskalig havsbaserad vindkraft? För de fall denna ger ett positivt resultat för vindkraften bör denna också ges företräde. Att en verksamhet i dagsläget bedrivs inom ett område kan inte tillskrivas orimligt stort värde vid den framtida planeringen.	
101.02	Svea vind Offshore AB	Rättvisande konsekvensbeskrivning för samtliga planerade verksamhetsområden är viktig. Havsplanerna måste lyfta blicken från endast områden i havsplanen. Kommer havsplanerna bidra till att Sverige uppfyller elbehovet i tid, och i enlighet med de mål som är uppsatta? Havsplanerna föreslår hur specifika havsområde ska användas i den framtida planeringen, inklusive vindkraft, sjöfart, fiske, försvar mm. Konsekvensbedömningarna innehåller dock endast beskrivningar av hur det enskilda intresset av energiproduktion påverkar andra intressen, inklusive miljöpåverkan. Detta tillvägagångssätt tillåter inte att miljöpåverkan från konkurrerande verksamheter ställs mot varandra. En vindkraftpark kan exempelvis ha en viss begränsad påverkan på marint liv, medan bottentrålning i samma område innebär långt större miljöpåverkan. Detsamma gäller sjötrafik, medan en vindpark i samma område kan innebära en minskad miljöpåverkan och innebära synergier med skydd av naturvärden. Konsekvensanalysen bör även ha ett större fokus på de miljövinster som kommer av storskalig havsbaserad vindkraft samt sätta dessa i relation till påverkan på andra intressen såsom naturvärden och ökade utsläpp från omdirigering av sjötrafik. Detta gäller på samma sätt ekonomiska värden för samhället där positiva effekter från vindkraft bör ställas mot ökade kostnader för exempelvis omdirigering av sjötrafik eller ersättning för nya redskap för yrkesfisket. Miljöbedömningarna avseende energiproduktion i havsplanerna är väl långtgående och i vissa fall subjektiva. Rättvisande, jämbördiga och nationellt heltäckande underlag för bedömningar av påverkan i en femgradig skala finns inte och bör därför undvikas. Denna typ av bedömningar samt avvägningar mellan intressen bör göras i miljöprövningen när inventerade och detaljerade data finns tillgängliga.	HaV gör en helhetsbedömning av hur den förändrade användningen av havet påverka den samlade miljöbelastningen. Exempelvis lyfts att förändrad användning från bottentrålning till vindkraft kan ha potentiell positiv lokal effekt genom att vindkraften har mer begränsad bottenpåverkan än bottentrålningen.
101.03	Svea vind Offshore AB	Bores Krona (B104), Gretas Klackar 2 (B150) samt Långgrund (Ö211, Ö208, Ö220): Vindparkerna Bores Krona, Gretas Klackar samt Långgrund ligger i territorialhavet och är exempel på pågående projekt i regioner där stora industrier har ett omfattande och samhälleligt mycket viktigt behov av mer el – men som trots det inte är utpekande som Energiutvinning i havsplanerna. Det är inte rimligt att exempelvis	För område B104 leder en sammanvägd bedömning gällande påverkan på försvar, sjöfart och sandutvinning till att halvplanen inte vägleder om energiutvinning. Inom område B150 har havsplaneringen utgått från de områden som togs fram i uppdragets första steg. För områdena

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		sjöfart prioriteras högre än energiutvinning här, då riskanalyser för sjöfart utförda av internationella experter visar att genom endast mindre förändringar för sjöfarten som endast ger en mindre påverkan på densamma så kan sjöfarten samexistera med vindkraft. Att trots det väga bort elproduktion i dessa regioner är inte rimligt då det påtagligt skadar det mycket tungt vägande allmänna intresset – riksintresset – energiproduktion. Rimligt vore att peka ut dessa områden som utredningsområden för energiutvinning och låta projekten, med möjlighet till detaljerade utredningar, fastslå den slutliga avgränsningen mellan de konkurrerande intressena på platserna.	Ö211, Ö208 samt Ö220 vägleder inte havsplanen om energiutvinning på grund av konflikt med intressena försvar, sjöfart, natur.
101.04	Svea vind Offshore AB	Gretas Klackar 1 (B142), Utposten 2 (B146), Utknallen (B152): Dessa tre projektområden i territorialhavet i Södra Bottenhavet är utpekade som Energiutvinning i havsplanen. Alla tre har fått ”k” i sin beteckning trots att det inte framgår i angivet underlag från Länsstyrelserna 2024 att de skulle ligga inom viktiga siktlinjer från viktiga kulturmiljöer eller i viktiga områden för marinarkeologi.	Områden med energiutvinning som ligger närmare än 35 kilometer från länsstyrelsens identifierade värdeområden anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. Eventuell påverkan och hänsyn behöver utredas och beaktas i ett lokalt perspektiv.
101.05	Svea vind Offshore AB	Sylen (B164): Projektområdet ligger i ekonomisk zon och är utpekat som energiutvinning i havsplanen. Även Sylen har dock fått beteckningen ”k” utan att ligga inom viktiga siktlinjer från viktiga kulturmiljöer eller i viktiga områden för marinarkeologi. Här har riksintresse sjöfart dragits om till fördel för energiutvinning vilket är ett mycket klokt och välkommet exempel på anpassning för att ge samexistens mellan sjöfart och energiproduktion. Däremot är konsekvensbeskrivningen motsägelsefull här. I texten i konsekvensbeskrivningen (s 110) går att läsa att området har låg påverkan på sjöfarten samt att den längre resvägen har relativt låg betydelse för sjöfarten. Samtidigt visar kartan (s 112) att området har stor effekt på sjöfarten.	Område B164 har fått vägledningen för att delar av området ligger inom 35 km från identifierade värdekärnor för kulturmiljö. Det gäller områdets västra delar. Konsekvensbedömningen för sjöfart illustrerad i karta är utifrån en relativ skala och relativt stor utifrån de kriterier som beskriver påverkan på sjöfarten, i detta fall med avseende påverkan på riksintresseanspråk för sjöfart. Dock sett till förekomst av trafik i områden bedöms omfattningen av påverkan vara mindre med hänsyn till omfattning, frekvens av sjöfart som sker i området. Bedömningen och resonemang av omfattningen förekomst av sjöfart i området har setts över.
101.06	Svea vind Offshore AB	Utklippan (Ö508): Projektområdet ligger i ekonomisk zon men är inte utpekat i havsplanen. Placeringen av projektområdet bör kunna möjliggöra samexistens med försvarets, yrkesfiskets och sjöfartens intressen.	Regeringen avslog 2016 en ansökan om vindkraft i område Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.
101.07	Svea vind Offshore AB	Persgrund (V323, V350): Även Persgrund ligger i territorialhavet i en region som behöver mer el. Här är konkurrens om utrymmet med sjöfart och yrkesfiske som bör kunna lösas till samexistens. En synergi kan komma till med naturskydd då bottentrålning inte kan fortsätta inom projektområdet när vindparken är på plats.	Synpunkten noteras.
150.00	Svensk sjöfart	Föreningen Svensk Sjöfart (FSS) önskar lämna synpunkter på rubricerat förslag till ändrade havsplaner. FSS hänvisar till de svar som Ni erhållit från Sjöfartsverket samt Transportstyrelsen. Medlemsrederier i FSS är i många fall världsledande i att skapa lösningar för att reducera fartygs miljö- och klimatpåverkan. Vidare var FSS den första redareförening i Europa att för många år sedan stå bakom och verka i linje	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		med den nollvision EU formulerade. Med det sagt, är vi mycket positiva till och ser nödvändigheten i att alternativa energikällor skapas.	
150.01	Svensk sjöfart	Den utmaning vi dock ser med havsbaserade vindkraftsparker är att sjösäkerheten och säkerhetsmarginaler reduceras. Redan idag har vi sett fartyg som driver ner på parker. Skulle det hända i Östersjön, kan det få stora negativa miljökonsekvenser. Vidare har några av de parker som föreslås, placerats ut där fartygstrafik bedrivits i många år. Detta innebär längre resor för fartygen som inte bara stör trafikupplägg utan har också påverkan på val av resa i beaktande av väder- och inte minst isförhållanden. FSS hänvisar som sagt till inspel och den dialog Ni har med Sjöfartsverket och Transportstyrelsen. Det FSS dock önskar framföra, är att havsplanerna samordnas med andra länders motsvarande planer. I exempelvis Östersjön, kan inte varje land ha sin helt egna plan. De måste samordnas så att sjöfarten kan fortsätta bedrivas säkert. Två rapporter bifogas yttrandet. Rapporterna avser juridiska resp. spatiala aspekter.	Synpunkten noteras.
102.00	Svensk Vindenergi	Förnybartdirektivets artikel 9 anger att ”Medlemsstaterna ska sträva efter att avsätta utrymme för projekt för havsbaserad förnybar energi i sina havsplaner, med beaktande av de verksamheter som redan äger rum i de berörda områdena”. De områden där det redan projekteras havsbaserad vindkraft är områden som vindkraftsaktörer bedömt vara bra för energiproduktion. Havsbaserad vindkraft är beprövad teknik som funnits i drift i 30 år. Därmed är den en reell, och storskalig, dellösning till klimatomställningen.	Synpunkten noteras.
102.01	Svensk Vindenergi	Vi anser att planalternativen tas bort. Om HaV väljer att ha kvar dem bör det förtydligas i havsplanerna att planalternativen inte är likställda alternativ. För att undvika missuppfattningar bör de, om de kvarstår, benämnas ”scenario för att kunna utvärdera konsekvenserna av en utbyggnad i den tänkta omfattningen” eller liknande i stället för planalternativ. Behovet av ett sådant förtydligande understryks av det faktum att det finns uppenbara brister, framförallt i den metod för lönsamhetsbedömningar som använts som grund för framtagande av planalternativ 2. Syftet med planalternativen är enligt granskningsförslaget att ”de ska utgöra mindre överplanerade alternativ för bedömningar med avseende på vad en realistisk realisering av havsplanernas vägledning innebär”. Eftersom det är oklart hur många områden som faller bort efter Försvarsmaktens bedömning, samt efter att säkerhetsavstånd för sjöfarten reducerat områden ytterligare, blir resonemanget om olika planalternativ i konsekvensanalysen missvisande. Om Hav väljer ändå väljer att ha kvar dem behöver det förtydligas att planalternativ 2 och 3 enbart kan uppfylla uppdraget från regeringen om att havsplanerna ska möjliggöra 120 TWh elproduktion under förutsättning att försvaret och sjöfarten inte eliminerar områden eller delar av områden för energiutvinning i någon stor utsträckning. I annat fall riskerar regeringen fatta beslut om havsplaner på förenklade och felaktiga grunder.	Endast ett planförslag är gällande. Planalternativen i granskningsversionens konsekvensbedömning är bedömningsscenarier för olika potentiella utfall. Metod och bedömningsscenarier har setts över i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen.
102.02	Svensk Vindenergi	Granskningsförslaget pekar totalt ut energiområden som motsvarar 330 TWh årlig energiproduktion inom Västerhavet, Östersjön och Bottniska viken. HaV gör dock	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bedömningen att möjligheten till samexistens mellan försvar och energi i Östersjön är låg. Om detta tillåts innebära att Östersjöns potentiella produktion motsvarande 180 TWh faller bort kvarstår 150 TWh. Vi anser i stället att det behöver ingå i Försvarsmaktens uppdrag att sträva efter att hitta lösningar för samexistens i de enskilda ärendena. I vilket fall bör försvarsintressena beredas i varje enskilt ärende så att regeringen kan ta ställning till vilket intresse som bör ha företräde.	
102.03	Svensk Vindenergi	Om säkerhetsavstånd för sjöfart dessutom tar energiområden i anspråk (se avsnittet om sjöfart nedan) faller ytterligare 22–30 TWh i Östersjön bort. Resultatet blir att områden som endast möjliggör mellan 120 och 128 TWh energiproduktion kvarstår. Detta betyder att om målet om 120 TWh ska uppnås måste alla energiområden i Västerhavet och Bottniska viken fullt ut bebyggas med vindkraft. Underlag om is problematik under vinterhalvåret ska inkomma till HaV under hösten 2024 och har inte heller inkluderats i granskningsförslaget, utan kan leda till att ytterligare områden faller bort. Dessutom är sex av energiområdena i Västerhavet och Bottniska viken utredningsområden och sannolikheten för att dessa områden realiseras är rimligtvis lägre än för andra energiområden. Dessa sex områden motsvarar tillsammans 31 TWh energiproduktion. Det behövs också en geografisk spridning av ny elproduktion. Om målet på 120 TWh skulle uppnås enbart genom utbyggnad i Bottniska viken och Västerhavet har man inte löst samhällets energibehov, även om man på papperet har uppfyllt ett uppsatt kvantitativt mål. På det viset utnyttjas inte en av vindkraftens stora fördelar, som är att den kan byggas i närheten av där behoven finns. I stället riskerar den potentiella elen att fastna i den flaskhals som den otillräckliga kapaciteten i elnätet utgör	Synpunkten noteras.
102.04	Svensk Vindenergi	Beslutade översiktsplaner behöver bedömas: Det bör t göras en bedömning av om kommunernas översiktsplaner är förenliga med havsplanernas syfte att säkerställa en tillräcklig energiförsörjning på nationell nivå, och därmed i vilken utsträckning översiktsplanerna bör vägas in.	Översiktsplaner är ett av flera viktiga underlag för havsplaner. Kommunernas planerade energiområden redovisas som underlag. Frågan om hur översiktsplaner aktualitetsprövas och hanteras vid granskning av länsstyrelsen faller utanför förslaget till havsplan.
102.05	Svensk Vindenergi	Vår uppfattning är att Försvarsmakten åtminstone bör kunna ge sin bedömning av i hur stor procent av energiområdena som vindkraft inte kan samexistera med försvarsintressen. Om samexistens faktiskt är möjlig eller inte är en fråga för regeringen att avgöra i tillståndsprövningen, men en sådan indikation från Försvarsmakten skulle ge en tydligare bild av hur stora områden som kan falla bort. Det behöver också förtydligas ytterligare i havsplanerna att en del av planernas utpekade energiområden med allra största sannolikhet i praktiken inte kommer att gå att få tillstånd för vindkraft i på grund av försvarsintressen. Havsplanerna behöver ta höjd för detta och peka ut tillräckligt stora energiområden och utredningsområden för att det ska finnas marginal för hänsyn till försvarsintressen.	Synpunkten noteras. Försvarsmakten har analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. I nuvarande havsplaneringsprocess har det inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att röja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet.
102.06	Svensk Vindenergi	Granskningsförslagets vägledning om samexistens anger att energiutvinning och försvarsintresset i många områden är svåra att kombinera eftersom vindkraftparker kan ha stor inverkan på Försvarsmaktens anläggningar och verksamhet. Det är	Synpunkten noteras. Texten har uppdaterats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		olyckligt att i havsplanerna fastslå förutsättningarna för samexistens så pass generellt, i synnerhet som det längre ner i samma stycke anges att samexistens är möjlig och fungerar i andra länder. Det gör informationen motsägelsefull, samtidigt som man öppnar upp för onödiga tveksamheter om möjligheten till samexistens mellan försvar och vindkraft. Det är också olyckligt att utgå från att påverkan är lika stor överallt, eftersom det beror på utformningen av parken. Detsamma gäller antagandet att påverkan alltid är negativ, eftersom vindkraft bidrar till försörjningstrygghet som är viktig även ur säkerhetssynpunkt.	
102.07	Svensk Vindenergi	Att utgå från att visuell påverkan från vindkraft per definition innebär negativ påverkan på kulturintressen och friluftsliv är subjektivt, och bör inte vara utgångspunkten för analysen. En ny rapport från Vindval visar exempelvis att turister i allmänhet inte ser vindkraftverk som något negativt, utan uppskattar dem för att de bidrar till hållbar utveckling och energioberoende. Resultaten visar också att turister som ägnar sig mer åt utomhusaktiviteter tenderar att ha mer positiva åsikter om vindkraft. Det bör även tydliggöras i havsplanen att havsbaserad vindkraft endast kan komma att ge upphov till en visuell, och ingen fysisk, påverkan på kulturmiljöer på land.	Synpunkten noteras.
102.08	Svensk Vindenergi	Det anges i granskningsförslaget att anläggningar som fundament eller kablar på havsbotten kan ha en negativ inverkan på fornlämningar. Det är inte rättvisande, eftersom botten undersöks noggrant inför utformning och projektering av vindparker och att parkens utformning anpassas efter bottenförhållanden på plats. Dessutom kan tillstånden utformas så att negativ påverkan undviks. Det är därför mycket låg risk att anläggningar av havsbaserad vindkraft skulle skada marina kulturmiljövärden. Detta behöver tydliggöras i planen. Det bör även beskrivas att havsbaserade vindkraftsanläggningar bidrar till ökad kunskap om marina kulturmiljövärden, vilka annars riskerar att inte kartläggas över huvud taget. Lämningar som upptäcks vid bottenundersökningar kan jämföras med lämningar som upptäcks vid etablering av t.ex. motorväg eller andra etableringar på land. De undersöks och omhändertas. Det är ofta inte en fråga om att i förväg bestämma sig för att inte anlägga vägen eller etableringen – vilken är ett allmänintresse – utan i stället en fråga om vem som bekostar omhändertagandet av lämningen. Är det en kostnadsfråga som gör att sakmyndigheten är negativt inställd, dvs. vem som betalar för omhändertagandet av en lämning, bör det klargöras och inte vara en grund för att exkludera områden för energiproduktion.	Planförslaget har reviderats utifrån synpunkten.
102.09	Svensk Vindenergi	Vissa områden har i granskningsförslaget markerats som utredningsområden på grund av oklarheter gällande migrerande fågel. För dessa områden finns i de flesta fall samrådsunderlag, omfattande miljökonsekvensbeskrivningar och rapporter framtagna av vindkraftsprojektörer. Det bör förtydligas i havsplanerna, särskilt gällande fågel, att de ingående utredningar som görs i enskilda tillståndsprocesser kan visa att samexistens är möjlig med villkor i tillstånd. Enskilda	HaV tar del av miljökonsekvensbeskrivningar för enskilda projekt för havsbaserad vindkraft. Utredningsområden avser kumulativ påverkan.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		verksamhetsutövare kan förse HaV med underlag utifrån utförda utredningar och inventeringar som utförts i de aktuella områdena.	
102.10	Svensk Vindenergi	Det bör vara en princip att bedömning av områden ska invänta utfallet av den oberoende prövning av Natura 2000-ansökan som ska göras av domstol. I granskningsversion har ett tidigare utpekade område plockats bort med hänvisning till en av länsstyrelsen avslagna N2000- ansökning, som ännu inte vunnit laga kraft då det överklagats.	Synpunkten noteras. Havsplanen är vägledande på strategisk nivå. Natura 2000-prövningen är en separat process som inte sker inom ramen för havsplaneringsprocessen.
102.11	Svensk Vindenergi	Sjöfartens säkerhetsavstånd bör inte enbart ta energiområdens yta i anspråk: Säkerhetsavstånden ska enligt havsplanerna ligga i energiområdena och minskar därmed utrymmet för vindkraft. Havsplanerna utgår från riksintressena och inte var sjöfarten faktiskt rör sig. Samexistens mellan havsbaserad vindkraft och sjöfart är möjlig, men det förutsätter att anpassningar görs av båda intressena. Havsplanerna utgår kategoriskt från att anpassningar ska göras av vindparker, men det föreslås inga anpassningar av sjöfarten. Att säkerhetsavstånden alltid kommer att minska energiområden innebär att beräkningarna av möjlig energiproduktion på områdena blir missvisande. Det bör utredas om säkerhetsavstånd även kan rymmas inom områden för användning sjöfart, i synnerhet i förhållande till hur fartyg faktiskt rör sig. En sådan analys bör fokusera på säkerhetsavstånd till det faktiska fartygsstråk som riksintresset ska skydda, inte avstånd till riksintresset.	Synpunkten noteras. I beslutad och fastslagen havsplan finns exempel där anpassningar gjorts. Havsplanerna vägleder inte om exakta säkerhetsavstånd för en enskild vindkraftspark, utan detta hanteras i tillståndsprocessen där hänsyn kan tas till lokala förutsättningar.
102.12	Svensk Vindenergi	PIANC bör användas för att fastställa säkerhetsavstånd: Det är positivt att energiområden ligger dikt an till farleder i den nya granskningsversionen av havsplanerna, men om det behövs säkerhetsavstånd eller inte bör avgöras från fall till fall. I Sverige har vi, till skillnad från andra länder, gjort tolkningen att varje projektör ska visa vilket säkerhetsavstånd som behövs. Det är även positivt att havsplanerna inte anger specifika säkerhetsavstånd, men havsplanerna bör ge vägledning i fråga om hur prövningsmyndigheten ska gå till väga för att fastställa ett (tillräckligt) säkerhetsavstånd. Vi anser att det i havsplanerna bör tydliggöras att PIANC, en internationellt vedertagen metodik, ska användas. Detta ökar förutsebarheten för verksamhetsutövare och skapar mer likvärdiga och effektiva tillståndsprocesser. Havsplanerna bör inte ange varifrån säkerhetsavstånd ska mätas utan i stället överlåta den behovsutredningen till riskbedömningarna som ska genomföras inför tillståndsansökan för havsbaserad vindkraft. Behovet av säkerhetsavstånd borde i sin helhet baseras på riskbedömningens resultat. Detta framför allt eftersom många av de riksintressen för sjöfart som etablerats är väl tilltagna och säkerhetsavstånd kan, enligt internationella rekommendationer, många gånger rymmas inom riksintresset för sjöfart. Den yta som krävs för säker navigering av fartyg baserat på hur många fartygs som använder stråket kan ofta vara betydligt mindre enligt PIANC än det utrymme som riksintressen för sjöfart tar i anspråk. Varför sjöfarten behöver så stora ytor som både riksintresse för sjöfart och tillkommande säkerhetsavstånd utanför dessa liksom varför säkerhetsavstånden inte	Synpunkten noteras. I hasplanen hänvisas till Sjöfartsverkets och Transportstyrelsens rekommendationer vid projektering och etablering av havsbaserad vindkraft. Den omfattar även riskbedömning inkl. frågor om manöverutrymme.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kan rymmas inom områdena för användning sjöfart/riksintresse för sjöfart behöver motiveras.	
102.13	Svensk Vindenergi	För att sjöfart och vindkraft till havs ska kunna samexistera krävs att inte enbart vindkraft planeras utifrån förutsättningar för sjöfarten, genom exempelvis breda säkerhetsavstånd med stort anspråk på energiyta, utan också att sjöfarten anpassas till nya förutsättningar genom att exempelvis omdirigera trafik, slå samman spridda rutter och reglera trafiken till havs på ett tydligare sätt. Detta kan också öka säkerheten och minska risken för olyckor. Samtidigt kommer det troligtvis medföra att vissa fartygs färdvägar förlängs något. De negativa effekter som förlängda färdvägar medför torde dock vara små i jämförelse med de positiva samhällsekonomiska och klimatmässigt positiva effekter som havsbaserad vindkraft kan medföra. Detta kan analyseras närmre i en kostnads-nyttoanalys. I havsplanerna görs en indirekt acceptans av sjöfartens fria verksamhet. Sjöfarten har länge kunnat använda stora havsytor nästan helt fritt. För att uppfylla svenska och internationella energi- och klimatmål kommer dock även sjöfarten behöva göra vissa anpassningar och ändringar. Regleringar av sjötrafik kan dessutom medföra att säkerheten ökar eftersom trafiken då håller sig till utpekade områden och oväntad trafik från platser som inte är markerade för sjöfart minskar. Detta kan reducera risken för olycka. Det bör därför utredas om etablering av vindkraft och reglering av sjötrafiken kan medföra positiva effekter på olycksrisk och utsläpp både i havet och av växthusgaser.	Synpunkten noteras. Se kommentar 102.13.
102.14	Svensk Vindenergi	Granskningsförslaget anger att sjöfartens behov av säkerhetsavstånd kommer att påverka omfattningen av energiområden. Bedömningen är att 15–20 procent av energiområdena kommer upptas av säkerhetsavstånd till sjöfart. Det måste dock inte bli på det viset. Flera riskbedömningar som genomförts för havsbaserad vindkraft har visat på låga eller måttliga risknivåer som inte motiverar längre säkerhetsavstånd3. Analyser av säkerhetsavståndets effekter på risken visar också på att effekten av denna åtgärd är relativt låg. Därmed bör andra riskreducerande åtgärder kunna prioriteras framför säkerhetsavstånd. Så länge utrymme finns för fartyg att genomföra undanmanöver (vilket ofta kan rymmas inom riksintresse för sjöfart) och riskerna med parketableringen inte är oacceptabelt höga borde inte anspråk på energiområdet behövas för säkerhetsavstånd. För att avgöra hur stor yta säkerhetsavstånden kommer ta i anspråk av föreslagna energiutvinningsområden enlig havsplanerna har säkerhetsavstånd för dimensionerande fartyg på 200 och 300 meter beräknats. En tabell redovisar bortfall av elproduktion pga säkerhetsavstånd. Detta beaktas i både resonemanget om planalternativ och i bedömningen om hur många och stora energiområden som behöver inkluderas i planen för att uppfylla regeringsuppdragets mål.	Synpunkten noteras. Vid utformning av energiområdena har planeringen tagit höjd för att säkerhetsavståndet inryms i ytan för energiområdet. Säkerhetsavståndet redovisas därför inte i plankartan. Placeringen av vindkraftsparken och hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs först i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen. Havsplanen vägleder inte om specifika säkerhetsavstånd.
102.15	Svensk Vindenergi	Vid bedömning av påverkan på fiske är det viktigt att skilja på det storskaliga industrifisket och det småskaliga, samt att förtydliga vad som avses med yrkesfiske eftersom det består av flera olika delar: bottentrålning (bentisk), trålning i fritt vatten	Var ett specifikt fiske får bedrivas regleras inom fiskförvaltningen. I bedömning har hänsyn tagits till olika

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		(pelagisk) och kustnära/småskaligt fiske. Utpekandet av användning yrkesfiske i havsplanerna har gjorts efter landningsdata, dvs efter de områden som det historiskt har fiskats i. Eftersom ytorna för yrkesfiske bygger på ”riksintresse yrkesfiske fångstområden” till havs, som i sin tur bygger på historiska landningsdata vilka i störst grad representeras av industritrålning, representerar områden med användning yrkesfiske i princip de områden som fiskas av industritrålarna. Energiområden i Östersjön har enligt information på HaV:s informationswebinarium om granskningsförslaget plockats bort av hänsyn till yrkesfisket i områden där det inte fiskas idag, i syfte att ta höjd för att förhoppningsvis kunna restaurera fisket i dem i framtiden trots minskade kvoter generellt. Dock har HaV inte tagit någon höjd åt andra hållet, dvs tagit hänsyn till områden där det i framtiden sannolikt inte kommer kunna gå att fiska. Exempelvis har havsplanerna har inte beaktat förslaget om en utflyttning av trålgränsen. I många delar av havet eftersträvas att återställa fisket och höja fiskbestånden genom att begränsa trålning, men konsekvensen av havsplanerna tenderar att bli att skydda industritrålning även framför annat fiske.	typer av fisken. Hur ett framtida utökad trålförbud kommer att se ut är inte klart i dagsläget.
102.16	Svensk Vindenergi	Utveckling av livsmedelsproduktion från havet är på stor frammarsch både i Sverige och globalt. Samexistens med vindkraft kan till exempel bestå i att en havsbaserad vindkraftpark också utgör yta för produktion av livsmedel (tång, musslor, fiskodling mm) och andra havsbaserade livsmedelsprodukter. Med vindkraftparker kan tillgängligheten för trålning och större fartyg begränsas, vilket kan vara positivt för matodlingssystemet. Hållbar matproduktion till havs har potential att i hög grad bidra till Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel från havet. Exempelvis kan ett fiskodlingssystem producera så mycket som 6 000 ton fisk per år och man kan ha flera system i en enda vindkraftpark.	Informationen noteras. HaV är positiv till samlokalisering av olika verksamheter. I dagsläget saknas (och behöver) utvecklas ett mer samlat kunskaps- och planeringsunderlag som rör etablering av vattenbruk i vindkraftsparker i havsplaneområdena.
102.17	Svensk Vindenergi	Bottentrålning ger negativa konsekvenser för biologisk mångfald och koldioxidutsläpp. Nordhavsräkan är rödlistad hos WWF F, vilket innebär en rekommendation att undvika att köpa räkor fångade i Sveriges ekonomiska zon. Den 1 juli 2023 till sista juni 2024 minskade fiskekvoterna med 48 procent jämfört med tidigare år. Dessa minskningar av fiskekvoter har alltså inget med vindkraftsetablering att göra utan är en konsekvens av överutnyttjande av räkbestånden. Tidigare i år förlorade nordhavsräkan även sin MSC-märkning av samma skäl. Även den globala uppvärmningen hotar nordhavsräkan. Till de åtgärder som behövs för att rädda räkan är att motverka den globala uppvärmningen och vindkraft till havs är en bra åtgärd. Givetvis behövs även en aktiv fiskeförvaltning som tillgodoser att fisket bedrivs på ett hållbart sätt. Bottentrålning ger dessutom i sig enligt en ny studie upphov till stora koldioxidutsläpp, i paritet med hela världens flygtrafik. Enligt denna studie kan åtgärder rörande bottentrålning vara en viktig faktor för att bromsa globala uppvärmningen. Bottentrålning påverkar havsbotten negativt genom att arter som lever på botten dödas/trålas bort och inte får chans att återhämta sig innan nästa tråldrag kommer. En havsbaserad vindkraftpark bidrar	Synpunkten noteras. Bottentrålningens effekter samt indirekta effekter av utestängning av bottentrålning pga. etablering vindkraft bedöms i konsekvensbeskrivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		med hårda strukturer till havsbotten som kan fungera som revmiljöer för fisk och bottenlevande djur som kan söka skydd och föda där.	
102.18	Svensk Vindenergi	Flera storstadsregioner konstaterar att effektbrist begränsar tillväxten redan idag, och ökad tillgång till grön el är en förutsättning även för utbyggnaden av industri i Norrland. Exempelvis har Västra Götalandsregionen gjort en sammanställning av hur framtida effektbrist har negativ påverkan på regionens utveckling, arbetstillfällen och industrins (uteblivna) utveckling. Effektbehovet i VG-regionen är så stort att all elproduktion behövs och den behöver komma till i relativ närtid. Sett till hela ekonomin riskeras 25 000 jobb i Västra Götaland redan till år 2030 och åren strax därefter, och på lång sikt kan det handla om uppemot 70 000 jobb, om inte el- och effektförsörjningen säkras. Det behöver göras en kostnads-nyttoanalys av alternativet att inte etablera havsbaserad vindkraft där det finns stora effektbehov, om områden för energiproduktion tas bort till förmån för t.ex. fisket.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning där både uppdragets målbild och påverkan på andra intressen har bedömts- Däremot har ingen kostnadsnyttoanalys gjorts för enskilda områden eller för den framtida svenska elproduktionen sett till andra samhällsbehov.
102.19	Svensk Vindenergi	Det behövs en djupare analys av vad konsekvenserna och alternativkostnaderna blir om havsplanerna i praktiken inte möjliggör att energiproduktionen kan byggas ut till 120 TWh. Om omställningen till förnybar elproduktion inte blir av, och klimatförändringarna därmed inte bromsas som de måste, kommer det att få negativa konsekvenser för många av de andra intressen som omfattas av planens förslagskapitel och för ett flertal av Sveriges miljömål. HaV gör relativt långtgående avvägningar i konsekvensanalysen genom att klassificera energiområdena efter bedömd påverkan på olika intressen i en rad olika klasser. Det framstår dock som att analysen grundar sig på olika grundlig och i vissa fall otillräckliga data, vilket gör att bedömningarna inte blir rättvisande. Samtidigt bedöms inte konsekvenserna av andra verksamheter som påverkar samma intresse. Om t.ex. yrkesfiske påverkar ett naturvärde negativt och det begränsas genom havsplanerna, kan det leda det till en positiv effekt för naturvärdet.	I konsekvensbeskrivningen ingår frågan om att vindkraft kan innebära begränsa förutsättningarna för yrkesfiskets bedrivande vilket i vissa fall kan ge en lokal positiv nettoeffekt ur belastningsperspektiv.
102.20	Svensk Vindenergi	Havsplanerna utgör ett viktigt planeringsverktyg för verksamheter i svenskt territorialvatten och i den ekonomiska zonen. Klimatförändringarna utmanar livet i havet i allt högre grad. I ett läge där också flera mänskliga intressen gör anspråk på ytorna kan en väl utformad havsplanering på ett tydligt och transparent sätt vägleda havsanvändningen utifrån övergripande nationella intressen. Svensk Vindenergi anser därför att havsplanernas vägledande funktion är helt nödvändig och ett viktigt verktyg för regeringen, myndigheter, kommuner och verksamhetsutövare i processen att etablera havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
102.21	Svensk Vindenergi	För att fungera som avsett behöver det säkerställas att underlagen som används för bedömningarna av områdens klassificeringar är gedigna och väl underbyggda. Granskningsförslaget kan inte uppvisa en sådan säkerhet, då det inte är transparent vilka underlag som de så kallade helhetsbedömningarna grundar sig på eller vilka kriterier som har avgjort bedömningarna. Vissa bedömningar verkar ha gjorts utan sakliga underlag eftersom de innehåller omotiverat negativa antaganden och utgångspunkter om vindkraft. Det gäller exempelvis möjligheterna till samexistens	Motiveringarna i havsplanen har utvecklats i det förslag som lämnas till regeringen. Utgångspunkten i bedömningarna har inte varit att vindkraftens påverkan alltid är negativ i förhållande till vissa andra intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		och slutsatser om att vindkraftens påverkan alltid är negativ i förhållande till vissa andra intressen eller att den inte går att åtgärda. Det behöver bli mycket tydligare i planerna vilka kriterier bedömningarna grundar sig på för att havsplanerna ska kunna användas som avsett.	
102.22	Svensk Vindenergi	Svensk Vindenergi välkomnar att granskningsförslaget har frångått det tidigare förslagets indelning i alternativområden och gått tillbaka till energi- och utredningsområden. Vi anser dock att planalternativ 2 och 3 som presenteras riskerar att motverka sitt syfte. De tre planalternativen kan inte betraktas som likvärdiga varandra, då stora områden fortfarande riskerar att falla bort till följd av att försvarsintressena ännu inte beaktats samtidigt som metodiken bakom planalternativen har betydande brister. Vindkraften behöver få ta plats om energi- och klimatmålen ska nås.	Planalternativen i granskningsförslaget ska tolkas som utfallsscenarier, inte som alternativa havsplaner. OI konsekvensbeskrivningen till det som förslag som lämnas till regeringen har förtydligats när det gäller scenarier.
102.23	Svensk Vindenergi	När påverkan på ett intresse beskrivs i planen behöver det kompletteras med beskrivningar av, eller exempel på, möjliga åtgärder för samexistens när sådana finns. I annat fall kan det leda till felaktiga bedömningar om möjligheten för olika intressen att samlokaliseras, vilket gör att havsplanernas vägledande funktion inte fungerar som avsett. Det är viktigt att förtydliga att den påverkan från vindkraft som beskrivs i havsplanerna är en preliminär bedömning som föregår en rättslig prövning.	Det framgår av havsplanen att den är vägledande. Avsnittet om samexistens har utvecklats med fler exempel på åtgärder för samexistens.
102.24	Svensk Vindenergi	Havsplanerna behöver framtidssäkras. Den resurseffektivitetsbedömning som HaV gör vad gäller fysikaliska parametrar (djup, avstånd till land, vindhastighet) ger en del av bilden av lönsamhet och realiserbarhet men är inte heltäckande. Det innebär att om energiområdena i planen blir alltför begränsade finns inte möjlighet att i senare skede göra urval på andra, föränderliga parametrar.	Synpunkten noteras. I samband med det slutliga förslaget görs ingen bedömning av realiserbarhet just för att det är föränderligt över tid.
102.25	Svensk Vindenergi	Om delar av projektytan försvinner till följd av eftergifter för andra intressen påverkas projektens lönsamhet. Skala är avgörande för att skapa genomförbarhet. Beroende på omfattningen av reducerade ytor kan utfallet bli att lönsamheten i det drabbade projektet uteblir helt. Det kan innebära att projektet inte kan realiseras, med ett underskott av planerade TWh som resultat.	Havsplaneringen är en strategisk planering som syftar till att vägleda om den mest lämpliga användningen av havet. HaV:s förslagsarbete är ingen förhandling mellan olika intressenter. Grunden för planeringen är en analys av olika intressens behov, förutsättningar och samexistensmöjligheter.
029.00	Svenska kraftnät	Svenska kraftnät har tidigare utrett ett förslag på ny likströmsförbindelse till Tyskland, vilket omnämns i planeringsförutsättningarna (sid. 23 och 29) för havsplanerna. Projektet har dock lagts ned efter regeringsbeslut i juni 2024, och är därmed ej längre aktuellt.	Texten har uppdaterats.
029.01	Svenska kraftnät	Svenska kraftnät önskar att erforderliga skyddsavstånd till våra anläggningar framgår av havsplanerna. Detta är viktigt då planerna är ett vägledande underlag i bl.a. kommunal planering och annan tillståndsgivning. För felsökning och reparation av sjökablar måste det finnas gott om plats för fartyg och utrustning att utföra dessa moment. För detta krävs ett avstånd om minst 3 gånger vattendjupet eller minst 300 meter.	Havsplanen har uppdaterats med skyddsavstånd till elöverföring.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
029.02	Svenska kraftnät	I tabell 7 på sidan 102 i granskningshandlingen bör även Elöverföring anges i kolumnen för användningar för område Ö269 eftersom området överlappar med en transmissionsnätskabel.	Tabellen har nu uppdaterats så att elöverföring är med på alla platser där användningen överlappar områden i havsplanen.
056.00	Svenskt friluftsliv	För oss och merparten av våra 28 medlemsorganisationer är vattenmiljöerna i Sverige viktiga för att kunna bedriva friluftsliv, locka folk ut i naturen och bidra till en god folkhälsoutveckling och en meningsfull fritid för alla åldrar. Betydelsen av vattenmiljöer inbegriper naturligtvis även havs- och skärgårdsmiljöer och påverkas av myndigheters planering. Havsplaneringen i Sverige ska beakta näringspolitiska, miljömässiga och sociala samhällsmål. Havsplaneringen i Sverige påverkar inte enbart miljö och ekosystem, utan även förutsättningarna till friluftsliv och naturturism. Det anges i förslaget om nya havsplaner att planeringen ska ta stor hänsyn till ekosystemens värden och att maritima verksamheter ska vara förenliga med god miljöstatus. Denna hänsyn gynnar generellt även friluftslivet och naturturismen i Sverige eftersom friluftsliv är beroende av en hållbar och välmående natur, orörda kustmiljöer och livskraftiga fiskbestånd. I detta sammanhang är det också viktigt att lyfta fram att friluftslivet även bidrar till såväl en god utveckling av folkhälsan och samhällsekonomi som besöksnäring och meningsfull fritid i befolkningen. Friluftslivet bidrar med 231 miljarder kr per år till den svenska ekonomin (Svenskt Friluftsliv, 2023), och då är inte utländska besökares utgifter för friluftsliv och naturturism medräknade. Det organiserade friluftslivet bidrar till att främja fysisk aktivitet och minska stillasittandet i befolkningen. Stillasittande orsakar mycket stora kostnader för samhället varje år, troligen hela 90 miljarder kr oberoende av kostnaderna för övervikt och fetma som uppgår till 125 miljarder kr (Folkhälsomyndigheten, 2024). Vattenmiljöer inklusive havsmiljöerna bidrar även till betydande ekosystemtjänster. Flera studier visar att friskare hav med goda fiskbestånd är värt ca 200 miljarder kr per år i Sverige genom betydande ekosystemtjänster.	Informationen och synpunkten noteras.
056.01	Svenskt friluftsliv	Vi uppfattar att den huvudsakliga frågan i förslaget rör etableringen av vindkraftparker till havs och att en av konsekvenserna vid etableringen är att den storskaliga trålningen av fisk inte längre går att genomföra i de utpekade områdena. Svenskt Friluftsliv är positiva till etableringen av dessa vindkraftparker så länge den visuella störningen från land begränsas och metoder för att minska störningen på fågellivet och fiskpopulationer införs. Vi är inga experter på visuella störningar, men rent spontant, efter att ha granskat föreliggande utredning, känns det som att ett avstånd på minst 15 - 20 km från land är att föredra för att den visuella störningen ska vara så liten som möjligt för så många som möjligt som vistas på land eller i närheten av land. För friluftslivet är de kustnära områdena som är viktigast och där flest människor idkar friluftsliv. Vi är också positiva till att begränsa trålningen i vatten på svensk mark och anslutande vattenområden.	Synpunkten noteras.
056.02	Svenskt friluftsliv	Utan en välmående och hållbar utveckling av naturen, miljön och samhället finns inte förutsättningarna för ett välmående och hållbart friluftsliv i Sverige. Satsningen på vindkraft i Sverige som en del i den gröna omställningen är därmed en viktig fråga	Synpunkten noteras. Fråga om trålgräns och annan rumslig reglering av yrkesfiske hanteras inom fiskeriförvaltningen, inte i havsplanen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		även för friluftslivet. Svenskt Friluftsliv anser att skydd från trålning i marina skyddade områden och i svenska vatten är av stor vikt för att fiskbeståndet ska återhämta sig längs Sveriges kuster. Trålningen påverkar förvisso inte människors förutsättningar att vara i naturen direkt, men har desto större påverkan indirekt genom att det utarmar fiskbestånden i haven och i kustområden. Detta försämrar den biologiska mångfalden i naturen generellt och påverkar fritids- och sportfisket negativt specifikt. Utan livskraftiga fiskbestånd generellt, och i kustområden specifikt, slås benen undan för såväl sport- som fritidsfiske i Sverige – aktiviteter som utövas av över 1 miljon människor per år. Antalet fiskedagar om man räknar uppgår till ofattbara 11 miljoner årligen. Ett välmående fiskbestånd är också helt avgörande för nationella mål om levande hav och ökad biologisk mångfald. Införandet av nya havsplaner i Sverige med satsningar på vindkraftverk, med "naturliga orsaker" till begränsningar av trålfisket, borde innebära att HaV borde ha goda möjligheter att även lägga förslag på att flytta ut trålgränsen till 4 mil från land. Vi är medvetna om att detta är en fråga som ytterst beslutas på EU-nivå. Myndigheten borde också ha en chans att i förslaget och i tillhörande skrivelser tydligare skilja mellan storskaligt fiske baserat på trålning, småskaligt yrkesfiske och det ännu mera småskaligare fritids- och sportfisket, där de två sistnämnda sker med betydligt lägre miljöpåverkan än den förstnämnda. Etableringen av vindkraftparker till havs, enligt något av förslagen i föreliggande förslag till nya havsplaner, skulle vara positiv för såväl det småskaliga yrkesfisket som för fritids- och sportfisket i Sverige, så länge lämpliga åtgärder vidtages för att minska påverkan på fisk och fåglar samt begränsa visuella störningar för människor.	
079.00	Sveriges Energiföreningars riksorganisation	Hänvisar till synpunkter redovisade genom Svensk Vindenergi	Noteras.
143.00	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Vi upprepar inte här de synpunkter vi redan meddelat utan koncentrerar oss på de frågor HaV ställer med anledning av granskningsversionen. Vi upprepar inte här de synpunkter vi redan meddelat utan koncentrerar oss på de frågor HaV ställer med anledning av granskningsversionen.	Noteras.
143.01	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Effekter på havsmiljö, fiskarter och fiskpopulationer: SFPO noterar att skrivningarna kring dessa frågor nu är mer nyanserade, vilket är positivt. Vi har emellertid svårt att se vilka konsekvenser detta har fått för planalternativ 1, vi saknar en större försiktighetsansats i planen. Jämförelsen av de olika planalternativen i tabell 1 i konsekvensbeskrivningen visar tydligt att det är möjligt att ta en betydligt större hänsyn till fisk, fisklek och bottenmiljöer och ändå nå planeringsmålet vad gäller energi. Jämförelsen visar också att har HaV identifierat negativa effekter av havsbaserad vindkraft och att dessa kan minskas. SFPO menar att havsplanerna måste justeras för att bli mer lika planalternativ 3. En sådan justering skulle också innebära en kraftig minskning av de negativa effekterna på fiskets landningsvärden, dvs. livsmedelsförsörjning och krisberedskap.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
143.02	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Kumulativa effekter: SFPO är djupt bekymrad över potentiell negativ gränsöverskridande kumulativ påverkan på havsbassängnivå, inte minst de potentiella hydrografiska effekterna av storskalig utbyggnad av havsbaserad vindkraft som påpekats av SMHI och utreds i SMHI:s underlagsrapport. I konsekvensbeskrivningen skrivs att ”hänsyn behöver därför tas till risken för kumulativa effekter i den fortsatta planeringen och tillståndsprövningen av främst havsbaserad vindkraft, men också andra verksamheter.” Havsplaneringsförordningen säger: 11 § Havs- och vattenmyndigheten ska verka för samarbete med andra EU-länder i frågor som rör havsplanering och verka för att förslagen till havsplaner samordnas med den havsplanering av angränsande områden som genomförs av andra EU-länder. 12 § Havs- och vattenmyndigheten ska, när det är lämpligt, verka för samarbete med länder utanför EU i frågor som rör havsplanering. SFPO anser att framtagandet av förslaget till ändrade havsplaner inte tillräckligt beaktat ovanstående. HaV tycks hänskjuta bedömningen av kumulativa effekter till prövningen av individuella projekt i svenska vatten, vilket är en stor brist.	Synpunkten noteras. Sammanlagda, kumulativa effekter tas upp i de ESBO-samråd som länderna inkl. Sverige genomför. HaV verkar för, och deltar i samarbete kring metodik och utveckling av kunskapsunderlag inom ramen för samarbetet inom de regionala organisationerna Helcom och VASAB, samt i gränsöverskridande projekt. HaV deltar även i bilaterala samtal med grannländer kopplat till havsplanering.
143.03	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Effekter på yrkesfiskets landningar och ekonomi: SFPO kritiserade kraftigt den konsekvensanalys som gjordes till den tidigare versionen av nya havsplaner. HaV har sedan dess gjort en bredare och djupare analys med hjälp av konsult (AgriFood). SFPO ser positivt på att HaV hörsammat kritiken och gjort en ny analys med delvis andra utgångspunkter för hur vindparkerna påverkar fiskets bedrivande. Dock är det så att analysen levererats helt nyligen och det finns ingen information om hur den kommer att påverka förslaget till havsplaner. Detta är en stor brist och vi saknar en dialog om detta. Hur ser myndigheten på detta problem?	Analysen i rapporten *Hur påverkas svenskt yrkesfiske av havsbaserad vindkraft* utgör ett underlag i konsekvensbeskrivningen och i förslagsarbetet.
143.04	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Synpunkter kopplade till AgriFood:s analys: Det är viktigt att tydliggöra att de landningsvärden som beräknats i Västerhavet baseras på fångster i ICES-fångstområde 20 och 21 samt i Östersjön områdena 22–31. Det betyder att de beräknade procentuella minskningarna i landningsvärden också baseras på fångster utanför havsplaneringsområdet, dvs. i andra länders ekonomiska zoner. Det hade varit intressant att se värden för enbart havsplaneringsområdet. Det procentuella bortfall som havsplanerna förorsakar inom enbart Sveriges havsplaneringsområde, som utåt begränsas av gränsen för svensk ekonomisk zon, är tveklöst betydligt större än de värden som redovisas i rapporten.	Underlaget har kompletterats med uppgifter om sammanlagda fångstvärden i svenskt territorialhav och svensk ekonomisk zon.
143.05	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Det hade också varit intressant och relevant att se hur stort bortfall av landningsvärden andra länders havsplaner potentiellt kan förorsaka. Energiområden i grannländers havsplaner kommer att medföra ytterligare bortfall av landningsvärden för svenskt fiske vilket gör att effekten på landningar och fiskeföretagens ekonomi blir större än vad som uppskattats i rapporten.	Synpunkten noteras. HaV instämmer i att det är ett betydande fiske från utländska fiskefartyg i svenskt territorialhav utanför trålgränsen och i ekonomisk zon.
143.06	Sveriges Fiskares Producentorganisation	AgriFood:s analys visar att de justeringar av energiområdena som gjorts i norra Västerhavet inför granskningsversionen av planerna har mer än halverat de negativa	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		effekterna för räkfisket. Detta är positivt men vi bedömer ändå att räkfisket har så små marginaler så att risken är stor att många fiskeföretag väljer att sluta. Att döma av det stora antal fartyg som nu är till salu är pessimismen i fiskarkåren förnärvarande mycket stor – det finns inte längre någon investeringsvilja.	
143.07	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Eftersom räkfisket bär upp mycket fiskets infrastruktur i form av transporter och service, riskerar denna struktur att påverkas negativt vilket kommer att försämra förutsättningarna också för övrigt demersalt fiske. SFPO efterlyser en diskussion om detta.	Synpunkten noteras.
143.08	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Vad gäller fisket efter kräfta och fisk på västkusten så har de justeringar som gjorts i granskningsversionen endast en marginell effekt. Bortfallet av landningsvärden förväntas bli upp till 18,2 %, vilket är betydande i relation till de vinstmarginaler som redovisas i analysen. Sett över tidsperioden 2013 – 2023 är det cirka en tredjedel av fartygen inom trålfisket efter havskräfta och fisk där energiområden påverkar mer än 10 procent av fartygets totala landningsvärde. Detta innebär att en stor del dessa demersala fartyg kan välja att sluta fiska.	Synpunkten noteras.
143.09	Sveriges Fiskares Producentorganisation	AgriFood:s konsekvensanalys visar också mycket tydligt att fisket i Halland är mycket beroende av de fiskeområden som finns kvar efter de omfattande områdesskydd och fiskeregleringar som finns i området. Det finns ett stort behov av att antalet energiområden reduceras på detta kustavsnitt, såvida inte målsättningen med havsplanen är att bli av med det halländska yrkesfisket.	Utifrån bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår planeringen i södra Västerhavet. Planeringen i havsområde Södra Västerhavet förutsätter lösningar för samexistens.
143.10	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Samhällsekonomiska aspekter: I HaV:s konsekvensbeskrivning skriver man bland annat: ”Potentiell påverkan på yrkesfisket, bedöms även kunna innebära indirekta effekter vad gäller fiskets värdekedjor, beredningsindustri, berörda landningshamnar och kommunala intressen” samt; ”Hamnverksamhet är betydande för att upprätthålla yrkesfiskets verksamhet och utgör riksintresseanspråk för yrkesfisket. Hamnverksamhet är ett kommunalt intresse. Yrkesfisket har även betydelse för andra kommunala intressen såsom sysselsättning, möjlighet att bo och arbeta i kustsamhällen, kulturella och sociala värden, lokal identitet, turism och besöksnäring, samt bevarande av fisket för framtiden (Agrifood 2019).” I AgriFood:s kompletterande utredning görs en litteraturgenomgång av olika samhällsekonomiska aspekter och den så kallade ”multiplikatoreffekten” diskuteras. I rapporten finns också beräkningar av hur landningsvärden i kommuner och hamnar påverkas. Rapporten visar att det är stor variation vad gäller hur kommuner och hamnar drabbas. Under perioden 2019–2023 kommer exempelvis 37 procent av landningsvärdet i Varberg, 46 procent i Falkenberg, och 14 procent i Öckerö från fångster som påverkas av energiområden. Det är lovvärt att HaV uppmärksammar samhällsekonomiska aspekter av de effekter energiområden kan ha. SFPO kan däremot inte se hur dessa insikter påverkat utpekandet av energiområden. Är det så att detta hänskjuts till kommande prövningar av enskilda vindparker?	Synpunkten noteras. Påverkan på yrkesfisket och hamnarna ingår i bedömningen. Det görs även en bedömning av påverkan på yrkesfisket i prövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
143.11	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Modellering av räkfisket: AgriFood:s modellering av räkfisket är intressant men teoretisk och bygger på många antagandet. Enligt AgriFood är modellen (RUM) ett väletablerat analysverktyg inom nationalekonomin och har använts i flertalet internationella studier för att analysera hur yrkesfisket på-verkas av spatiala restriktioner orsakade utav tillexempel marina skyddsområden, vindkraftsutbyggnad, reglering kring bifångster och Brexit. Vad vi känner till finns inga studier där modellens utfall har jämförts med ett med ett verkligt utfall, alltså hur fisket faktiskt agerar på förändringarna, inom de områden som nämns ovan. Detta gör att SFPO har svårt att bedöma trovärdigheten i modellens förutsägelser av havsplanernas påverkan på räkfisket. De många osäkerheterna är ett problem och medför att modelleringen inte föranleder några synpunkter från SFPO.	Noteras.
143.12	Sveriges Fiskares Producentorganisation	SFPO ser positivt på att granskningsversionen tar något större hänsyn till fiske samt fiskar och skaldjurs reproduktion än de tidigare versionerna. Vi anser dock att planerna fortfarande inte tar tillräcklig hänsyn till fisk/fiske och havsmiljö.	Synpunkten noteras.
143.13	Sveriges Fiskares Producentorganisation	V355: Vi ser speciellt positivt på att energiområdet V355/356 (”Mareld”), som är ett viktigt område för räkfisket, har utgått från havsplanernas granskningsversion. Anpassningen av energiområde V360 är också positivt för räkfisket.	Synpunkten noteras.
143.14	Sveriges Fiskares Producentorganisation	V352: Området är viktigt för fiske efter räka och fisk. En eventuell exploatering förväntas ske med flytande fundament, vilket är oförenligt med alla typer av fiske. I området finns också en rik fiskfauna. SFPO anser att området inte ska pekas ut för energiutvinning.	Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft och bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske kvarstår området V352 i det förslag som lämnas till regeringen.
143.15	Sveriges Fiskares Producentorganisation	V357: Området är ett viktigt för fiske efter fisk, havskräfta och räka. SFPO anser att området inte ska pekas ut för energiutvinning. I granskningsversionen har området utökats norrut vilket gör att området nu får ännu större negativa konsekvenser för räkfisket	I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
143.16	Sveriges Fiskares Producentorganisation	V359: Området är av stor betydelse för fisket efter havskräfta och fisk. Havskräftan i området har en exceptionell kvalitet. SFPO anser att området är olämpligt som energiutvinningsområde. I granskningsversionen har området utsträckning minskats i den östliga delen. I HaV:s kommentar (Id 140.13) i samrådsredogörelsen anges att ”OmrådeV360 har minskats i de norra och östra delarna för att påverkan på yrkesfisket ska bli mindre. Område V359 ha reducerats i öster av samma skäl.” Här har HaV gjort en bristfällig analys. Om avsikten är att minska effekterna på fisket så borde området istället ha reducerats i den västra delen.	Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft och bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske kvarstår området V359 i det förslag som lämnas till regeringen.
143.17	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Om de utpekade områdena i Halland byggs ut innebär det dödsstöten för det halländska kräftfisket. Antalet områden måste reduceras. AgriFood:s konsekvensanalys visar mycket tydligt att fisket i Halland är mycket beroende av de fiskeområden som finns kvar efter de omfattande områdesskydd och fiskeregleringar som införts i området. Havsplanerna kommer sannolikt inte vara vägledande för de redan tillståndsgivna parkerna. SFPO anser att inget område utöver de redan tillståndsgivna ska pekas ut som energiutvinningsområden utanför detta kustavsnitt. Det skulle vara dödsstöten för det halländska fisket.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
143.18	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö282, Ö286: SFPO motsätter sig områdena. En etablering kan få påverkan på ett viktigt lekområde för torsk.	Synpunkten noteras. Områden Ö282 och Ö288 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.19	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö282: SFPO motsätter sig området. Området ligger inom två olika riksintresseanspråk för yrkesfiske. Både aktivt och passivt fiske bedrivs i området. Vi ser att det är risk för mycket stor påverkan på möjligheterna att bedriva aktivt fiske och stor påverkan på möjligheterna att bedriva passivt fiske.	Synpunkten noteras. Område Ö282 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.20	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö269: Området överlappar med lekområde för torsk samt pelagiskt yrkesfiske. Djupet gör att flytande fundament skulle bli aktuella vilket omöjliggör samexistens med fiske. Risker finns att torskens lek påverkas negativt. Påverkan på det pelagiska fisket som bedrivs är mycket stort.	Synpunkten noteras. Område Ö269 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.21	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö256: SFPO motsätter sig området. Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfiske. Framför allt bedrivs demersalt aktivt fiske samt visst fiske med passiva redskap. Området överlappar även med potentiellt lekområde för torsk. Samexistens är mycket svår om flytande fundament skulle vara aktuellt.	Synpunkten noteras. Område Ö256 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.22	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö273: Nordvästra delen av området överlappar med område med riksintresseanspråk för yrkesfiske. De delar av området som överlappar fångstområde är utpekat som riksintresse anspråkför yrkesfisket bör undvikas.	Synpunkten noteras. Område Ö273 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.23	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö271: Överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske med aktiva redskap. Påverkan blir mycket stor på yrkesfisket vid en eventuell etablering. Området bör ej pekas ut som energiområde.	Synpunkten noteras. Område Ö271 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.24	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Ö213: Överlappar till viss del med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske vilket är mycket svårt att förena med en vindkraftsetablering. Området bör anpassas i den västra delen.	Synpunkten noteras. Ö213 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
143.25	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Bottniska viken: Smärre ändringar har gjorts. Det är dock tveksamt om detta innebär något positivt för det pelagiska fisket. Det kvarstår också ett stort frågetecken kring vilka kumulativa effekter den stora ansamlingen av energiområden i södra delen av Bottniska viken kan få på strömmingens reproduktion. Viktiga reproduktionsområden i utsjön är helt kringgärdade av energiområden. HaV bör säkerställa att skyddszonerna mot viktiga lekområden är tillräckligt stora.	Frågan om lekområden hanteras vid tillståndsprövningen då villkor för etablering fastställs.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
143.26	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Vi ser positivt på reduktionen av utpekade energiområden i Bottenviken. Det minskar den potentiellt negativa effekten av vindparker på laxens vandringar.	Synpunkten noteras.
143.27	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Den sextioprocentiga överplaneringen i relation till målet om 120 TWh gör att planernas vägledning blir onödigt svag. Med en mindre överplanering skulle en större hänsyn till fisk/fiske kunna tas. Havsplanerna behöver vara mindre överplanerade och med tydligare vägledning. Planalternativ 1 innebär att havsplaneringen står för ett system med en ”halvöppen dörr”. Jämförelsen av de olika planalternativen i tabell 1 i konsekvensbeskrivningen visar tydligt att det är möjligt att ta en betydligt större hänsyn till fisk, fisklek och bottenmiljöer och ändå nå planeringsmålet vad gäller energi. SFPO menar att havsplanerna måste justeras för att bli mer lika planalternativ 3. En sådan justering skulle också innebära en kraftig minskning av negativa effekten på fiskets landningsvärden och ekonomi, samt livsmedelsförsörjning och krisberedskap.	Synpunkten noteras. Eftersom det saknas information om exempelvis försvarsintressen som inte är öppna bedömer HaV att det krävs en överplanering för att uppdragets målbild ska kunna nås.
143.28	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Bottniska viken: Smärre ändringar har gjorts. Det är dock tveksamt om detta innebär något positivt för det pelagiska fisket. Det kvarstår också ett stort frågetecken kring vilka kumulativa effekter den stora ansamlingen av energiområden i södra delen av Bottniska viken kan få på strömmingens reproduktion. Viktiga reproduktionsområden i utsjön är helt kringgärdade av energiområden. HaV bör säkerställa att skyddszonerna mot viktiga lekområden är tillräckligt stora.	Synpunkten noteras. Område B157 med användning natur baseras bland annat på riksintresseanspråk yrkesfiske fisklek. Förslaget innebär att B151 med utredningsområde energiutvinning i beslutad plan har tagits bort, varpå det i förslaget som lämnas till regeringen inte innehåller överlapp med riksintresset. Villkor och skyddsåtgärder som rör lekområden hanteras vid tillståndsprövningen.
025.00	Sveriges Fiskevattenägare	Vi har inga större erinringar mot förslagen på de nivåer som avses. Övergripande tycker vi att planerna är väl strukturerade och har ett bra pedagogiskt upplägg.	Synpunkten noteras.
025.01	Sveriges Fiskevattenägare	Emellertid saknar vi fortsatt en beskrivning av de juridiska förutsättningarna på enskilt vatten i bilaga planeringsförutsättningar. Vi har påtalat denna brist i tidigare remissyttranden. Vi anser att en sådan beskrivning är högst befogad då det finns ett tydligt samband mellan vad som sker i havet och det inre kustområdet. Det konstateras också i föreliggande planeringsdokument att det är viktigt att integrera havsplaneringen med planeringen av kustområden inom ramen för de kommunala översiktsplanerna då ekosystemen, som ni skriver, inte känner av administrativa gränser.	På en övergripande nivå har hänsyn tagits till sambanden mellan det som sker i havsplaneområdet och i angränsande område närmare mot land. Havsplanen vägleder om mest lämplig användning och särskilt hänsyn, men reglerar exempelvis inte fiske i allmänt eller enskilt vatten. I förslaget redovisas juridiska förutsättningar endast översiktligt. Därför redovisas inte specifika förutsättningar för enskilt vatten som ju ligger utanför havsplanen.
025.02	Sveriges Fiskevattenägare	Dessa inre kust- och skärgårdsområden har hög relevans för bland annat planeringsmålen bidra till god havsmiljö och hållbar utveckling samt regional utveckling, friluftsliv och bevarande av kulturvärden. Vår uppfattning är att förvaltningen av kust/skärgårdsvattnen har stora brister och att det måste till en aktiv, skräddarsydd förvaltning för mindre delområden av dessa vattenområden. För att resursvården av fiskbestånden skall få en långsiktig och uthållig lösning behövs en lokal förvaltning inom områden där det idag råder fritt handredskapsfiske. En sådan lokal förvaltningsmodell är i förlängningen en förutsättning för att uppnå flera av havsplaneringens mål. Sveriges Fiskevattenägareförbund har ett konkret förslag på	Frågan om en lokal förvaltningsmodell faller utanför havsplaneringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		förvaltningsmodell som skapar incitament för aktivt lokalt engagemang. Modellen har vi redovisat i tidigare remissvar (2016-02-20 – Dnr. 3779–14).	
057.00	Sveriges geologiska undersökning	I generella drag har SGU inga förslag på ändringar eller prioritering av granskningsversionens förslagsytor för energi i förhållande till SGU:s bevakade intressen i havet i jämförelse med inlämnat samrådssvar. I förhållande till tidigare lämnat samrådssvar har vissa förtydligande gjorts i beskrivningen av SGU:s intressen i havet, dock inget som inverkar på planeringsförutsättningarna. SGU vill främja samverkan och det gemensamma målet och strävan för ett mer hållbart samhällsbyggande, nyttjande av naturresurser och planering.	Synpunkten noteras.
057.01	Sveriges geologiska undersökning	Det har tillkommit två nya ansökningar för sandutvinning (juni 2024) av Ystads kommun och sedan samrådsversionen och texterna bör därefter uppdateras, främst i bilaga planeringsförutsättningar. Se under rubrik Sandutvinning för förslag på uppdaterad formulering. I övrigt är det SGU:s bedömning att inga ändringar av betydelse för SGU verksamhet eller intressen har skett mellan samrådsversion- och granskningsversion samt att tidigare lämnad information inom samrådet har omhändertagits i arbetet med de uppdaterade havsplanerna, i planbeskrivningen, konsekvensanalysen och i beskrivningen av planeringsförutsättningarna. Därav kvarstår SGU synpunkt att samtliga föreslagaområden för energiutvinning i samrådet är möjliga att rita ut i de ändrade havsplanerna i förhållande till SGU:s redovisade intressen.	Informationen och synpunkten noteras.
057.02	Sveriges geologiska undersökning	Det är dock nödvändigt att följa utvecklingen då förändringar i utbredning och mer detaljerad information kring utvinningsteknik och anspråk kan ändras på kort och lång sikt. SGU vill eftersträva och skapa förutsättningar och främja samexistens mellan de av SGU redovisade förutsättningarna för sandutvinning, nodulutvinning och koldioxidlagring med förnyelsebar energiutvinning till havs, då vi anser att det finns ett gemensamt mål i att nå ett mer hållbart brukande av naturresurser och mer hållbar samhällsbyggnad gemensamt mål i att nå ett mer hållbart brukande av naturresurser och mer hållbar samhällsbyggnad.	Synpunkten noteras.
057.03	Sveriges geologiska undersökning	Ingen prioritering anses nödvändig kring förslagsområden eller alternativa energiområden utifrån intresset att utvinna mineraler ur noduler från havsbottnen. Kriterierna och förutsättningar för undersökning av utvinning av noduler i förhållande till energiutvinning bestäms av utföraren, exploatören. Till dess är det SGU:s uppfattning att intressen för nodulutvinning samexisterar med föreslagna energiutvinnings-områden i havsplanerna. Ingen prioritering anses nödvändig kring förslagsområden för energiutvinning i förhållande till mineralintresset. Det pågår för tillfället forskning kring metodutveckling för utvinning av noduler och det är nödvändigt att följa utvecklingen inom forskning, privata aktörer och myndigheter. Förändringar i utbredning och mer detaljerad information kring utvinningsteknik och anspråk kan ändras på kort och lång sikt. SGU bedömer att intresset för att mineralutvinning generellt ökar även för mineraler utvunna från noduler då dessa	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		innehåller exempelvis. järn, mangan och kobolt som efterfrågas i omställningen till ett hållbarare samhälle och produktion.	
057.04	Sveriges geologiska undersökning	SGU uppmanar till att följa det pågående Regeringsuppdrag som syftar till att klarlägga förutsättningarna för koldioxidlagring under havsbotten samt peka ut områden som är lämpliga för en säker lagring av koldioxid i Sverige. Till dess är det SGU:s uppfattning att redovisade intressen för koldioxidlagring samexisterar med föreslagna energiutvinning områden i havsplanerna. Vi anser att i snar framtid måste planeringen av koldioxidlagring under havsbotten (undermarksplanering) integreras med övrig planering (övermarksplanering) och värderas i samband med andra intressen. Det är viktigt att havsplanerna förblir aktuella och uppdateras regelbundet för att anpassas till nya krav, som koldioxidlagring - en viktig åtgärd för att minska utsläppen av växthusgaser och bekämpa klimatförändringar. SGU vill föreslå att SGU-rapporten Rapportering av regeringsuppdrag Geologisk lagring av koldioxid, delrapport 1, december 2023, Diarienr:21–3102/2022, RR 2023:04 används som planeringsunderlag och referens i arbetet med de uppdaterade planerna. Senaste rapporten finns att ladda ner i PDF-format från SGU:s hemsida.	Synpunkten noteras.
057.05	Sveriges geologiska undersökning	Två nya ansökningar för uttag av sand av Ystads kommun har tillkommit (juni 2024) sedan samrådsversionen och texterna bör därefter uppdateras, främst i bilaga planeringsförutsättningar, på s.85, kapitel 6.8 Utvinning av mineral, under rubriken Befintlig användning bör första stycket uppdateras till: För närvarande finns det inga tillstånd för sand-, grus- och stentäkter i Sveriges hav. Det finns dock för närvarande (25 juni 2024) två inlämnade ansökningar om uttag av sand på Sandhammarsbank i Ystads kommun. I övrigt har ingen förändring kring den tidigare redovisade bedömning inom samrådsversionen av havsplanerna har tillkommit. Kriterierna och förutsättningar för utvinning av sand i förhållande till energiutvinning bestäms av utföraren, exploatören. Till dess är det SGU:s uppfattning att redovisade intresse för potentiella områden för utvinning av marin sand samexisterar med energiutvinning i havsplanerna. Ingen prioritering anses nödvändig kring förslagsområden i förhållande till potentiella områden för utvinning av marin sand.	Texten har uppdaterats i det förslag som lämnas till regeringen.
074.00	Sveriges hembygdsförbund	Att annonseringen av havsplanerna gjorts på myndighetens hemsida och inte sänts ut till berörda instanser och organisationer har gjort att SHF inte besvarat de ändrade planerna i samrådsversionen förra hösten. För att uppmärksamma förslaget på de ändrade planerna i granskningsskedet har vi skickat informationen om remissen vidare till våra regionala förbund som rent geografiskt är placerade längs Sveriges kust, eftersom det är deras föreningar som i slutändan kommer bli mest påverkade om planerna realiseras.	Synpunkten noteras. Det är positivt att fler har uppmärksammats att samråd och granskning pågått.
074.01	Sveriges hembygdsförbund	Även om vi inte deltog i samrådsskedet av planerna kan vi konstatera, utifrån samrådsredogörelsen, att många länsstyrelser och kommuner med flera framfört att de saknat redovisning och hänsyn till kulturmiljövärdena i remissen. SHF är mycket positiva till att de framhållit detta perspektiv eftersom det är en del som även påverkar de sociala värdena och rekreationsvärdena, vilka är viktiga för en god	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		livsmiljö. Att kulturmiljövärden nu tagits med i granskningsskedet och redovisas både i konsekvensbeskrivningen och i planerna, där man lyft in dem som ett alternativen vid val av ambitionsnivå, visar på myndighetens lyhördhet för de synpunkter som framförts under samrådsskedet. Något som SHF särskilt noterar är att man lyckats hitta alternativ där hänsyn tas till kulturmiljövärdena och att de även uppfyller politikens mål för vindkraft till havs, vilket är föredömligt eftersom politikerna i framläggande av förslaget då kan se att detta är möjligt.	
046.01	Sveriges Kommuner och Regioner	SKR tillstyrker förslaget om ändrade havsplaner. Tydliga ställningstagande från staten kring hur olika intressen till havs bör hanteras och avvägas skapar förutsättningar för bland annat en mer ordnad hantering av vindkraftsetableringar till havs. I dagsläget upplever många av de kustkommuner som berörs av ansökningar att processerna är otydliga och kostnadsdrivande för både kommunen och exploatör.	Synpunkten noteras.
046.02	Sveriges Kommuner och Regioner	SKR anser att HaV bör utarbeta nya samrådsformer med samtliga kustkommuner och regioner inför revideringar av havsplanerna. Det ökade fokuset på havsplanernas möjligheter att bidra till lämpliga platser för havsbaserad vindkraft kräver en fördjupad förståelse från HaV för de ställningstaganden som görs i kommunernas översiktsplaner. Även om energiutvinning planläggs långt ut i den ekonomiska zonen så kommer det att krävas nätanslutning med tillhörande infrastruktur på land vilket ställer krav på lämplig plats. Andra värden som kan påverkas är turism, kulturmiljöer och friluftsliv. SKR lämnar inga synpunkter på tillhörande konsekvensbeskrivning.	Synpunkten noteras. Förslaget tas med till kommande planeringsarbete.
046.03	Sveriges Kommuner och Regioner	Många olika intressen och målsättningar ska samsas om kusterna och haven. SKR underströk i remissrundan 2018 inför de första havsplanerna att HaV behöver tydliggöra hur olika målsättningar och lagstiftningar kan och bör förhålla sig till varandra. Detta gäller t ex kopplingen mellan den maritima strategin, nationella havsplaner, åtgärdsprogrammet för havsmiljön och den kommunala översiktsplaneringen i kustzon och inre vatten. Detta underlättar för både den kommunala nivån och den statliga att arbeta med havsmiljön utifrån ett helhetsperspektiv.	Synpunkten noteras. Frågan kopplar även an till Boverket vägledning om översiktsplanering av kust och hav, men även annat arbete.
118.00	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Revideringen av förslaget innefattar en tydligare redovisning av kumulativa effekter på miljön, samt effekter på landskapsnivå vilket är bra. Det är bra att det blir en tydligare koppling till bedömning av god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen.	Synpunkten noteras.
118.01	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	I förslaget saknas tydlig koppling till bevarandet av biologisk mångfald genom livsmiljöernas bevarandestatus enligt art- och habitatdirektivet och åtaganden enligt EU:s förordning om restaurering av natur. Den reviderade havsplanen bör säkerställa möjligheterna till att uppnå åtaganden i enlighetmed direktivet samt EU:s förordning om restaurering av natur, särskilt gällande de livsmiljötyper som listas i artiklarna 5.1 och 5.2.	Havsplaneringen kommer att på sikt synkroniseras med arbetet kring restaurering i havet men detta har ännu inte varit möjligt på grund av att restaureringsarbetet inte kommit tillräckligt långt.
118.02	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Det reviderade förslaget behöver uppdateras utifrån bättre underlag för arter och livsmiljöer, särskilt hotade sådana. Detta gäller i synnerhet för de unika, biologiskt viktiga och mycket känsliga bubbelreven i Kattegatt för vilka	HaV har inkluderat underlag om bubbelrev i konsekvensbeskrivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kunskapsuppbyggnaden har genererat förbättrade kartunderlag (se bifogad pdf), och vars långsiktiga bevarande bör säkerställas.	
118.03	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Större hänsyn bör tas till Natura 2000-områden och en revidering bör ske utifrån att områden med användning energi (E) inte bör överlappa med ett befintligt Natura 2000-område, som exempelvis Bratten. SLU Artdatabanken vill särskilt lyfta fram V360, Brattenområdet. Här förekommer många rödlistade arter varav ett tiotal inte har återfunnits på någon annan svensk lokal i modern tid. Att områdets storlek minskades i granskningsförslaget för att ta hänsyn till yrkesfiske är inte förenligt med bevarandemål. Denna för Sverige unika biologiska mångfald är särskilt skyddsvärd och bör undantas från all exploatering. Projektering och tillståndsprövning kan endast svårligen undersöka området tillräckligt grundligt för att ta hänsyn till extremt sällsynta arter varav vissa är svåra att hitta med konventionell provtagning. Denna problematik återkommer även i andra skyddsvärda områden.	HaV utesluter inte att det kan vara möjligt med etablering i område V360. Sett till regeringsuppdragets målbild kvarstår delar av området i redovisningen till regeringen. Slutlig bedömning av lämplighet sett till bevarandevärdena görs först viden närmare projektering och prövning enligt Natura 2000-lagstiftningen. Området anges som utredningsområde eftersom Natura 2000-tillstånd krävs för etablering av vindkraft.
118.04	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Fler områden och utökade arealer med användning Natur (N) behövs för att klara målet om 30 % skydd av havsmiljön till 2030. Beslutsunderlaget regionala handlingsplaner för marint områdesskydd bör införlivas i havsplaneringen snarast.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i samråd och granskning om att användning natur enbart ska anges när det finns inrättad marint områdesskydd kvarstår. Områden med höga naturvärden varav en del kan förväntas få formellt skydd, anges med särskild hänsyn till höga naturvärden.
118.05	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Planerna behöver sträva efter en mer framåtsyftande planering för att klara en hållbar utveckling i Sveriges hav. Förvaltningen av havsmiljön behöver ha en enad plan för att motstående intressen inte ska motverka varandra.	Synpunkten noteras. HaV menar att förslaget till havsplaner är framåtsyftande. I exempelvis områden med särskild hänsyn till höga naturvärden kan det finnas särskilda behov av framtida åtgärder vid förvaltning och planering för att säkerställa ekosystemtjänster kopplade till områdenas värden, strukturer och förutsättningar. Havsplanen kan genom vägledningen bidra med underlag för en mer detaljerad process för inrättande av marint områdesskydd.
118.06	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Den reviderade konsekvensbeskrivningen behöver uppdateras med en bättre metod för bedömning av effekter både på kort och lång sikt på bottenmiljöns arter och livsmiljöer. Det är viktigt att tydliggöra att kunskapsbrist, framförallt med avseende biologisk viktiga, känsliga och hotade miljöer så som för art- och habitatdirektivets och restaureringsförordningens listade arter, naturtyper och habitat inte får riskera dess långsiktiga överlevnad. Krav på kunskapsinhämtning och förbättrade och mer precisa underlag om hur arters och livsmiljöers förekomst påverkas och avgränsas behöver införlivas framgent i projektering och tillståndsprocesser. Att förbättrade och mer precisa kartunderlag har tagits fram eller är under framtagande framfördes redan i remissvaret för de ursprungliga planerna. Det är mycket önskvärt att dessa används i möjligaste mån. Exempel på förbättrad och befintlig kunskap är de återkommande inventeringar av naturtypen bubbelstrukturer (1180) som Länsstyrelsen i Halland genomfört i Kattegatt det senaste decenniet och som legat	HaV delar synen att inhämtning av befintlig kunskap och fortsatt kunskapsutveckling är viktigt för havsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		till grund för framtagandet av ett nytt kartskikt som bör tas i beaktande (bilaga 1). Naturtypen är extremt känsligt då den inte kan återskapas eller restaureras, vilket medför att enda sättet för bevarande är att skydda dess strukturer och funktioner. Naturtypen är ofta en sista refug för arter och är mycket viktig för många sällsynta rödlistade arter.	
118.07	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Det är bra att den reviderade havsplanen för Östersjön tagit större hänsyn till kärnområden för den akut hotade Östersjöpopulationen av tumlare.	Synpunkten noteras.
118.08	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Havsplanen för Bottniska viken bör ta större hänsyn till populationen av vikare och en revidering bör ske med avseende på försiktighetsprincipen.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår. Konsekvensbeskrivningen lyfter risken för negativ påverkan på vikaresälen.
118.09	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Det är bra att det gjorts ett försök till landskapsperspektiv och bedömning av kumulativa effekter genom att flera olika alternativ kan tillämpas. Förvaltningen av havsmiljön behöver ha en enad plan för att motstående intressen inte ska motverka varandra.	Synpunkten noteras.
118.10	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Havsplanerna bör omarbetas med ökad hänsyn till värdefulla marina habitat och arter och deras bevarandestatus samt hållbara ekosystem, för att i högre grad kunna bidra till att uppnå den miljöstatus i svenska hav som beslutats inom Sveriges miljömål samt i havsmiljödirektivet och EU:s naturvårdsdirektiv (SFS 1998:1252 och SFS 2007:845). Det bör förtydligas att ett Natura 2000-områdes bevarandemål för att uppnå bevarandestatus har företräde enligt Miljöbalken (SFS 1998:808) om andra intressen står i konflikt, även om dessa anges som samexisterande i havsplanerna.	Förslagen till havsplaner baseras bl.a. på en bedömning av miljökonsekvenser där hänsyn tas till arter och habitat. Områden för energiutvinning anges som utredningsområde om Natura-2000 tillstånd krävs för etablering av vindkraft.
118.11	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	För att klara en adaptiv förvaltning är det viktigt att nya förbättrade underlag löpande görs tillgängliga för fysisk planering och miljöprövning och att viktiga nya underlag införlivas i havsplanerna så fort som möjligt. För flera användningar, bland annat natur, visar planförslagen främst en bild av nuläget. Planerna behöver enligt SLU Artdatabanken sträva efter en mer framåtsyftande planering för att klara en hållbar utveckling i Sveriges hav.	Havsplanerna ska följas upp löpande och periodvis. Nya underlag införlivas i nästkommande havsplaneringsprocess.
118.12	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	SLU Artdatabanken saknar en målbild för hur havsplanerna ska kunna bidra till målet om 30 % skydd av havet. För att det marina områdesskyddet ska bli ekologiskt representativt, sammanhängande och funktionellt krävs ett förstärkt och utvidgat skydd (HaV 2016) och havsplanerna ska komplettera nätverket av skyddade områden för att uppnå detta. Flertalet områden med användning Natur (N) omfattas dock redan av befintligt eller planerat marint områdesskydd. För att uppnå beslutade mål bör fler områden med användning Natur (N och n) pekas ut så att det marina områdesskyddet på sikt kan utvidgas.	Utvecklingen av det marina områdesskyddet sker inte inom havsplaneringsprocessen utan genomförs på regional nivå efter vägledning av och i dialog med HaV.
118.13	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Den sammanlagda ytan för användning av energi (E) är väl tilltagen och därför bör de mest skyddsvärda områdena för användning natur (N) helt uteslutas från användning energi (E), precis som gjorts för andra användningsområden till exempel yrkesfiske och kulturvärden. Målbilden för energiutvinning är satt till 120 TWh årligen, vilket motsvarar endast cirka 40 % av den sammanlagda ytan för E och E (utr).	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. När det gäller sammanlagda, kumulativa effekter kring flyttande fågel, samt bevarandevärden i eller

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			med koppling till Natura 2000-områden anges flera energiutvinningsområden som utredningsområden.
118.14	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	SLU Artdatabanken anser att det är bra att det reviderade förslagets konsekvensbeskrivning tydligare redovisar kumulativa effekter genom bedömning av tre planalternativ. Dock skulle det vara mer relevant med tre alternativ som faktiskt speglar målbilden på 120 TWh.	Metoden för bedömningsscenarier har utvecklats i konsekvensbeskrivningen.
118.15	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Konsekvensbeskrivningen har uppdaterats på flera områden vilket är bra, samt att den nu visar tydligare koppling till hur god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen ska uppnås. Dock saknas motsvarande koppling till gynnsam bevarandestatus för biologisk mångfald enligt art- och habitatdirektivet. Statusen hos flera av direktivets listade marina naturtyper berörs av havsplanerna vilka därmed är avgörande för att Sverige ska infria sina åtaganden. Lagen om restaurering av natur inom EU tillåter inte förlust av habitat som inte kan återskapas. Ett exempel är att havsplanerna inte specifikt lyfter de världsunika bubbelreven i Kattegatt (undertyp till naturtyp 1180 bubbelstrukturer). Denna naturtyp är ytterst känslig då även en tillfällig sedimentation kan skapa irreversibla skador och förluster av habitatet och eftersom den bildas genom utläckande gas ka den inte återskapas efter en förlust, därmed är det långsiktiga skyddet av dessa mycket viktigt.	HaV har kompletterat med info om bubbelrev i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen.
118.16	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Uppdatera förslaget med tre mer realistiska scenarier där den maximala effekten stämmer med målbilden på 120 TWh.	Konsekvensbedömningen har uppdaterats med nya mer rimliga scenarion, resonemangen kring rimliga scenarion eller planalternativ påverkades i hög grad av regeringens beslut den 4 november 2024 om att energiområden i Östersjön är olämpligt med hänsyn till påverkan på försvarets intressen.
118.17	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Det saknas en konkretisering kring vilka konsekvenserna blir för de marina habitat men även marina arter som listas i EU:s förordning om restaurering av natur och som förekommer inom området för havsplanerna. När det gäller bottenmiljöer är det stort fokus på sedimentgrumling med det saknas uppgifter om hur areella förluster av naturtyper som inte kan återskapas som förloras vid byggnationen ska hanteras liksom även den förhöjda risken för snabbare spridning av främmande invasiva arter vid uppförande och etablering av hårda strukturer.	HaV har lyft risken för spridning av främmande arter i bedömningen mot havsmiljödirektivet.
118.18	Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Uppdatera förslaget utifrån bättre underlag för arter och livsmiljöer. Kartunderlag för art- och habitatdirektivets naturtyper bör införlivas i förslaget så att hänsyn kan tas till bland annat naturtyper som inte kan återskapas och måste skyddas. Det behöver även tas fram bättre kartunderlag för de Eunis-habitat som finns listade i EU:s förordning om restaurering av natur. En konkretisering och ett förtydligande bör innehålla en lista på de naturtyper och habitat som faktiskt har bedömts i konsekvensanalysen. För att på så sätt i underlagen peka på de respektive områdenas prioritering och utpekande likt man gjort för däggdjur och lax. En sådan konkretisering kan förstärka acceptansen vid utpekande av energiområden, och även synliggöra kunskapsbrister och behov av kunskapsinhämtning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
081.00	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	SMHI välkomnar samsynen mellan myndigheterna att kunskapen om de indirekta effekterna av den havsbaserade vindkraften behöver ökas. I detta sammanhang vill myndigheten poängtera behovet av en mer helhetlig syn. Förutom strömmar och stratifiering vilket SMHI under året utrett i ett uppdrag från Havs- och vattenmyndigheten, påverkas många fler processer i havet. Internationella överenskommelse.	Synpunkten noteras.
081.01	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	Genom att ha ratificerat Helsingforskonventionen har Sverige åtagit sig att skydda Östersjön mot alla källor av föroreningar från land, luft, och hav samt att bevara habitat och biologisk diversitet. Som EU-medlem är Sverige även förpliktigad att följa unionens ramverk om den marina strategin, vari ingår att bestående förändringar av de hydrografiska villkoren inte ska tillåtas påverka de marina ekosystemen på ett negativt sätt. Därför bör förvaltare av svenska hav ha kännedom om de processer i havet som kan påverkas av infrastrukturanläggningar till havs, däribland vindkraftparker. Här betonar SMHI att kunskapsunderlaget fortfarande är otillräckligt. Det behövs fler studier av vindkraftverkens effekter på hydrografin, exempelvis biogeokemiska cykler av syre och klimatgaser som koldioxid och metan samt havsförsurning, dessutom artdiversitet och ekosystemet som en helhet.	Synpunkten noteras.
081.02	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	Granskningsförslaget innebär nya eller ändrade områden för energiutvinning i havsplanerna, vilka ska vara vägledande för den kommunala och regionala planeringen. I förslagets avsnitt 6.2. redogörs för vilka konsekvenser den föreslagna havsplanen har på tillståndet i havet, maritima näringar och havsanknutna intressen. Ett antal bedömningsaspekter behandlas i avsnittet och redovisas i Tabell 11. Dock saknas effekter på hydrografin, vilket SMHI menar är en påtaglig brist. Detta leder till att en viktig aspekt inte ingår i den bedömningsmatris som presenteras i underlaget, vilket därmed blir ofullständigt och inte ger en korrekt bild av de ändrade havsplanernas konsekvenser på tillståndet i havet.	Den tabellen är inte med i slutversionen. Synpunkten om presentationen av sammanlagda konsekvenser noteras.
081.03	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	SMHI tar tacksamt emot den konstruktiva responsen på myndighetens förslag om ett multinationellt havsråd för kartläggning av kumulativ och gränsöverskridande miljöpåverkan, med konkreta förslag från Havs- och vattenmyndigheten på vilka organisationer som kunde vara aktuella att ingå i ett sådant råd. SMHI deltar gärna i en fortsatt dialog om detta.	Synpunkten noteras. HaV delar uppfattningen att samarbete mellan länder är viktigt. Den specifika frågan om inrättande av ett råd hanteras utanför granskningssamrådet.
081.04	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	En rättvisande utvärdering av havsplanernas effekter behöver mätdata med god upplösning i både tid och rum. I dagsläget finns endast ett fåtal mätplattformar med utrustning för kontinuerlig datainsamling i svenska vatten. SMHI ser positivt på ett framtida ramverk för uppföljning vilket inkluderar havsbaserade vindkraftparker som plattformar för högfrekvent marin miljöövervakning. Sådana installationer skulle även kunna minska behovet av fartygsbaserad övervakning och uppföljning, med minskade utsläpp som följd.	HaV noterar och ser positivt på SMHI:s yttrande om samexistens mellan energiutvinning och marin miljöövervakning och dess potentiellt positiva följdeffekter.
096.01	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	Sportfiskarna konstaterar att det remitterade underlaget med god marginal överskrider 500 sidor och att en viss tungsinthet därmed infinner sig hos läsaren,	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		men att det huvudsakliga målet med revisionen av havsplaneringen är att bereda plats för ytterligare 90 TWh vindkraft.	
096.02	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	Forskningen om vindkraftens effekter på marint liv har ökat globalt. Vad gäller svenska förhållanden så är dock kunskapsunderlaget inte lika omfattande och studier av vindparker har ofta haft för korta tidsperspektiv för att kunna bedöma långtidseffekter. Sportfiskarnas medlemmar värnar om de gemensamma fiskbestånden och för fisk uppstår de direkta riskerna främst i samband med anläggningsfasen, i samband med ökade ljudnivåer vid pålning och potentiellt även vid grumling. I vilket område och vilken tid på året som arbetena utförs påverkar därför hur stor eventuell skada exempelvis fiskyngel kan drabbas av. För större vindkraftverk i utsjön handlar det ofta om flytande fundament med mindre pålning, men i gengäld med långa förankringar i form av kraftig kätting. Effekterna av anslutningskablar och elektromagnetiska fält är dåligt undersökta, liksom eventuell påverkan på viktiga lekområden eller vandringsstråk för fisk. Alla ovanstående aspekter måste genomlysas i kommande miljökonsekvensbeskrivningar.	Synpunkten noteras.
096.03	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	För vindkraftverk i drift är det mer sannolikt att fisk lokalt gynnas än att den missgynnas, men effekten förväntas vara olika tydlig hos olika arter. Uppföljning av möjliga reveffekter vid etablerade vindkraftverk är dock viktigt för att klargöra om så är fallet i svenska havsområden, och i så fall genom vilka mekanismer och vilka arter som berörs.	HaV instämmer i att uppföljning är viktigt. För närvarande pågår projektet *VWIND4COCO* som undersöker effekter vid Lillgrunds vindkraftspark i Öresund.
096.04	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	Med det sagt är förbundet sammantaget positivt till vindkraftsparker som kan producera en betydande mängd förnybar energi. Samlade stora parker långt ute till havs är att föredra framför enstaka små exploateringar. En väsentlig fråga för förbundet är att tillgången till allmänhetens fiskemöjligheter måste finnas kvar.	Synpunkten noteras.
096.05	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	En bredare ansats behövs idag för att på riktigt skydda våra marina resurser, inte minst fiskbestånden. Sportfiskarna vill därför med en dåres envishet återigen lyfta myndighetens till synes bristande ambitionsnivå när det gäller att skydda våra kustekosystem från bottentrålning. Att man inte inom ramen för tidigare havsplaneringsarbete tagit tillfället i akt att fasa in mer skonsamt burfiske efter havskräfta får anses vara anmärkningsvärt. Sportfiskarna menar att dagens skadliga bottentrålning efter havskräfta måste flyttas ut från kusten. I exempelvis 2024 års bedömning av miljötillståndet för våra havsmiljöer konstateras, utöver att den samlade bedömningen är att varken pelagiala eller demersala fiskarter uppnår god miljöstatus i svenska havsområden, att ”den största bidragande faktorn till fysisk störning i utsjön och i Skagerrak är fiske med bottentrål”. Utfasningen av bottentrålning bör omedelbart inledas i inflyttningsområdena, där Sverige har egen jurisdiktion. Den miljöskadliga bottentrålningen skulle sannolikt mycket snabbt kunna ersättas av en infasning av burfiske i samma områden. AgriFood har också i sitt Policy Brief 2018:7 konstaterat att en utvidgning av burfisket skulle vara samhällsekonomiskt motiverad eftersom burfisket efter havskräfta är mer lönsamt än trålfisket. Idag saknas på de flesta håll möjlighet till expansion av detta skonsamma,	Synpunkten noteras. Var olika typer av fiske får bedrivas regleras inom fiskförvaltningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bränslesnåla och av konsument eftertraktade fiske på grund av att risken för att få burarna borttrålade är alltför stor där trålfiske är tillåtet.	
096.06	Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	Utöver ovanstående synpunkter står Sportfiskarna helt bakom Svenskt Friluftslivs yttrande.	Noteras. Se HaV:s kommentarer till Svenskt Friluftslivs yttrande.
142.00	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Havs- och vattenmyndigheten (HaV) har fått i uppdrag att ta fram en havsplan som ökar möjligheterna för havsbaserad vindkraft från 30 till 120 TWh. Genom detta uppdrag har det redan på förhand fattats ett politiskt beslut som betyder att andra intressen, såväl miljömässiga som näringslivsmässiga, kan behöva åsidosättas för att möjliggöra en storskalig vindkraftexploatering till havs. SPF anser att dessa politiska beslut är synnerligen olyckliga då de kan få långtgående konsekvenser för både havsmiljön och för de näringar som idag verkar i utpekade områden.	Synpunkten noteras.
142.01	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF anser också att processen i Sverige är bakvänd, där man i en icke-bindande havsplanering nu ska peka ut områden lämpliga för vindkraft först efter att ett mycket stort antal vindkraftsprojekteringar redan har påbörjats. Dessa områden där det redan pågår projektering i olika skeden för att etablera vindkraft verkar i mycket stor utsträckning ha legat till grund för Energimyndighetens underlag om lämpliga områden för vindkraft, vilket i sin tur endast med mindre ändringar avspeglas i förslaget till havsplan som nu är ute på remiss. D.v.s. att havsplanerna upplevs i väldigt stor utsträckning anpassa sig efter vindkraftsbolagens pågående processer snarare än att göra en egen bedömning av var vindkraft utifrån konkurrens med andra verksamheter samt påverkan på miljön är minst olämplig. Som exempel kan nämnas att det endast är ett fåtal av alla de föreslagna energiområden som nu pekas ut i havsplanen där det i dagsläget inte redan pågår ansökningar av en eller flera planerade vindkraftsetableringar. SPF anser att detta är ett anmärkningsvärt och oroväckande sammanträffande vilket minskar tilliten till processen, till HaV:s myndighetsroll samt till det framtagna förslaget.	Myndighetssamarbetet med att ta fram underlag till havsplanerna hade pågående projekteringar som en del av sitt underlag. Resonemang runt inkluderingen går att läsa i rapporten *Förslag för lämpliga energiområden i havsplanerna* (Energimyndigheten 2023). Områden med god beskaffenhet för havsbaserad vindkraft i svenskt vatten är begränsat, och blir ytterligare begränsat av de andra intressen som finns i havet. Att områden sammanfaller där både privata och statliga intressen anser att havsbaserad vindkraft kan vara den lämpligaste användningen är en konsekvens av detta.
142.02	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare anser SPF att processen för framtagandet av de reviderade havsplanerna har varit betydligt mindre öppen och transparent än den process som föregick de nu beslutade havsplanerna. I den tidigare processen fanns stort fokus på att samla olika intressenter och skapa förståelse för varandras behov, men detta har helt saknats i nuvarande process som mer upplevs ha bedrivits inom respektive myndighets stuprörsfokus.	Synpunkten noteras. Vi tar med oss synpunkten i fortsatt arbete med uppföljning av havsplanerna mm.
142.03	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Slutligen anser SPF att det är synnerligen anmärkningsvärt att yttranden om havsplanerna och deras konsekvenser skulle lämnas in innan viktiga underlag (som från SMHI och AgriFood) fanns på plats för granskning, dvs dessa inkom till HaV efter att ordinarie samrådstid gick ut. Yrkesfisket och ett fåtal andra aktörer fick anstånd med sina yttranden för att kunna invänta dessa underlag, men de flesta aktörer har yttrat sig baserat på ett ofullständigt kunskapsunderlag, vilket vi är djupt kritiska till. HaV hänvisar inte heller i sammanfattningen till att det ska inkomma en särskild konsekvensanalys för yrkesfisket, vilket kan innebära att många remissinstanser kanske inte ens var medvetna om att en sådan skulle tas fram.	Det framgår av samrådsredogörelsen som publicerades i samband med att granskningssamrådet inleddes att nya underlag skulle publiceras senare under hösten. Det tillkommer underlag löpande. Tyvärr har inte den begränsade tiden medgett en senareläggning av granskningssamrådet. Men de aktörer som begärt förlängd svarstid har erhållit det.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.04	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Under 1.4. Vision och mål i huvuddokumentet anger HaV att ett av målen för havsplaneringen är ”Skapa förutsättningar för ett hållbart yrkesfiske. Havsplanerna ska bidra till ett miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat fiske inom ramen för en ekosystembaserad förvaltning som inkluderar hänsyn till viktiga livsmiljöer både för fisk och för andra arter. Väl förvaltade fiskbestånd och livsmiljöer för fisk är en förutsättning för ett hållbart och konkurrenskraftigt yrkesfiske.” SPF anser att myndigheten kraftigt har misslyckats med att nå denna målsättning, sett till konsekvensanalysen för yrkesfisket som visar på allvarliga negativa konsekvenser. SPF ser dock ingen analys av hur myndigheten anser att de egna målsättningarna uppnås.	Havsplaneringens planeringsmål och yrkesfiske tas upp i avsnitt Bedömning mot andra planer, policyer och program. Där refereras även till konsekvensbedömning av potentiell påverkan yrkesfisket.
142.05	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare skriver Hav i Kap. 6 i huvuddokumentet (Innebörd och konsekvenser) att ”Ambitionen har varit att minska framtida negativa påverkan på yrkesfisket från etablering av havsbaserad vindkraft. I ett område i Västerhavet och fyra områden i Östersjön föreslås emellertid att vindbruk ges företräde framför yrkesfiske. Företräde för vindbruk ges där förhållanden endast medger flytande fundament för vindkraftsturbinerna eller där riksintresseanspråket avser pelagiskt fiske med aktiva redskap.” Sett till konsekvensbeskrivningen för yrkesfisket kan SPF konstatera att denna ambition helt misslyckas med det förslag till havsplaner som nu ligger på bordet. SPF vill särskilt kraftfullt protestera mot att det pelagiska fiskets intressen uttryckligen åsidosätts på detta sätt utan någon närmare motivering.	Förslaget baseras på en samlad bedömning sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.
142.06	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Havsplanerna innebär en omfattande överplanering av områden för havsbaserad vindkraft. HaV:s uppskattning är att cirka 40 procent av den sammanlagda ytan angiven i områden för energiutvinning och utredningsområde energiutvinning behöver tas i anspråk för att nå sammanlagt 120 TWh årlig elproduktion i de tre havsplaneområdena. Den stora överplaneringen innebär en extremt stor osäkerhet i de föreslagna havsplanerna kring vilka och hur många energiområden som i verkligheten kan komma att tas i anspråk, samt i hur stor grad. En stor brist i havsplanerna är att ingen bedömning har kunnat göras av totalförsvarets intressen på havsplanernivå, vilket innebär en stor osäkerhet kring vilka energiområden som kan vara godtagbara utifrån Försvarets intressen. Detta kan också medföra att stora delar av havsplanearbetet har varit ett förgävesarbete. Havsplanen är endast vägledande, vilket gör att framtida energiområden kan etableras på andra platser än de utpekade och energientreprenörer kan fortsätta ansöka om vindkraftparker i princip överallt. SPF anser att detta är en stor svaghet i det svenska havsplanesystemet och efterfrågar en mer styrande planering.	Synpunkten noteras. Förslaget har tagits fram med de underlag som funnits tillgängliga vid förslagets utarbetande.
142.07	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Pelagiskt fiske med trål och not är en utrymmeskrävande verksamhet som SPF i nuläget bedömer inte kan samexistera med marina vindkraftverk. De stora fartygen kan med vajer och trål på släp utgöra ett ekipage som är över en kilometer långt och väga hundratals ton när trålen är full med fisk. Att väja eller stoppa för ett vindkraftverk t.ex. vid dåligt väder är omöjligt. En vindkraftpark, framförallt med flytande fundament där insnärjningsrisken för ett släpande redskap i förtöjningarna är	HaV delar denna bedömning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		hög, är därför för våra medlemmar att se som ett helt stängt område där fiske över huvud taget inte kan bedrivas. Vi känner inte till några vindkraftparker i Nordeuropa idag där det är tillåtet att fiska med aktiva redskap. Vi ser därför samtliga föreslagna energiområden i havsplanerna som helt stängda för pelagiskt fiske.	
142.08	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV skriver att ”Användning yrkesfiske baseras huvudsakligen på riksintresseanspråk avseende fångstområden.” Vidare skriver HaV ”Yrkesfiske bedrivs även i andra områden och vid tillståndsprövning är det därför viktigt att söka uppdaterad information om fisket i det aktuella området.” SPF vill särskilt understryka det senare, det vill säga att långt ifrån alla viktiga fångstområden omfattas av de utpekade riksintresseområdena. Detta gäller i synnerhet för det geografiskt utspridda pelagiska fisket som endast till en liten del har fångstområden som omfattas av riksintresseområden. Det pelagiska fisket är till sin natur dynamiskt och följer fiskens vandringar och ansamlingar som ser olika ut från år till år. Utbredningen av olika fiskarter kan också förändras till följd av klimatförändringar. Fisket påverkas även av kvoter som går upp och ned. Det pelagiska fisket har därför stora behov av att vara rörligt och kunna förflytta sig dit fisken ansamlar sig och det kräver stora ytor som är möjliga att fiska på. För detta fiske är det särskilt relevant att göra en särskild bedömning av de kumulativa effekterna av de begränsningar av fiskets bedrivande som havsplanens förslag till energiområden medför. I flera fall föreslår HaV inskränkningar av riksintresseområden för yrkesfiske. SPF menar att detta ska förenas med en särskild analys av den föreslagna förändringen.	Synpunkten noteras. HaV har tagit hänsyn till dessa aspekter i bedömningen.
142.09	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	På flera ställen i konsekvensbeskrivningen skriver HaV att ”den faktiska påverkan beror på möjligheter till samexistens, anpassningar såsom utformning av vindkraftsparker eller av yrkesfisket, rumsligt eller avseende fiskemetoder.” HaV konstaterar också att för pelagiskt fiske ser man inga möjligheter till samexistens med vindkraft. Det är oklart vilka möjligheter myndigheten ser för demersalt fiske. SPF ifrågasätter mot denna bakgrund skrivningar om samexistens och anpassningar mellan yrkesfisket och vindkraft och menar att detta ger en falsk bild av en lägre påverkan på yrkesfisket. Konsekvensbedömningen bör utgå från ett worst case scenario, dvs att ingen samexistens är möjlig.	HaV bedömer att bottentrålning och fasta fundament i viss mån kan samexistera.
142.10	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV:s slutsats för det pelagiska fisket i Östersjön och Bottenhavet ikonsekvensanalysen/ MKB är ”Sett till omfattningen av aktuellt fiske bedöms potentiellpåverkan på fisket i områdena vara relativt liten/relativt marginell sett till det totalafisket för aktuell fiskesegment” SPF kan inte hålla med om denna slutsats. SPF anser att det finns brister i den ekonomiska konsekvensanalysen. När bedömningen görs område för område blir påverkan av vart och ett relativt liten, särskilt sett till hela det svenska fisket i aktuellt havsområde. För yrkesfisket måste dock en sammantagen bedömning av fortsatta fiskemöjligheter göras sett till hela havsplanen och då blir påverkan allt annat än marginell!	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.11	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vi ifrågasätter den ekonomiska analysen (Agrifood rapport 2024:2) när den gör gällande att det endast skulle vara åtta svenska pelagiska fartyg som de senaste tio åren haft fiske inom de områden som nu utpekas som föreslagna energiområden. Vi anser att denna siffra låter orimligt låg, och vår egen analys och samtal med våra medlemmar ger vis handen att en mer rimlig siffra snarare skulle röra sig om runt det dubbla antalet pelagiska fartyg som fiskat i eller i mycket nära anslutning till dessa områden och vars fiske berörs av dessa. Här behöver man ha i åtanke att det pelagiska fisket är variabelt och fiskar man ett år precis utanför ett av energiområdena kan fisket året därpå istället hamna innanför.	Synpunkten noteras. Antalet 8 avser endast 2023. Tidigare år har det varit betydligt fler. Beräkningarna i övrigt avser hela perioden 2013–2023.
142.12	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare anser vi att det inte blir rättvisande att jämföra fisket som påverkas av de föreslagna energiområdena med hela det pelagiska fisket inom havsområdet. Vissa av de föreslagna energiområdena drabbar specifikt det regionala och lokala fisket, och det blir särskilt missvisande att jämföra värden för detta fiske med hela det mer storskaliga segmentet inom det pelagiska fisket.	Synpunkten noteras. HaV instämmer i att påverkan/exponering av havsbaserad vindkraft kan behöva fånga skillnader mellan olika typer av fiskerier.
142.13	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Här blir det en stor skillnad i jämförelsen för det pelagiska fisket i Östersjön och Bottenhavet jämfört med det demersala fisket efter räka och kräfta i Västerhavet. I stort sett hela det svenska demersala fisket i Västerhavet sker i svensk zon. Därför utgör totalvärdet en bra jämförelse för vikten av de utpekade energiområdena för påverkan på det demersala fisket av räka och kräfta. Däremot bedrivs det pelagiska fisket i Östersjön och Bottenhavet i stor utsträckning även i andra länders ekonomiska zon. SPF anser att det procentuella värdet av fisket som påverkas av de föreslagna energiområdena borde vara en andel av det svenska pelagiska fisket inom svensk ekonomisk zon, inte an andel av värdet för hela havsområdet inklusive andra länders ekonomiska zoner. Detta är extra viktigt med tanke på att Agrifood själva lyfter att landningsvärdena i deras rapport inte ska ses som den absoluta sanningen, utan mer syftar till att illustrera relativa skillnader mellan t.ex. olika fisken och olika kommuner. För att dessa ska vara jämförbara med varandra bör de naturligtvis baseras på så lika antaganden som möjligt, vilket i nuläget alltså inte är fallet.	Kompletterande underlag har tagits fram.
142.14	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Modellen för räkfisket (Agrifood rapport 2004:2) visar egentligen bara att modellen i sig är oerhört känslig för vilka antaganden som görs och att de värden som stoppas in i modellen i stor utsträckning kommer påverka de resultat och värden som kommer ut ur den. SPF anser därför inte att modellen tillför någon ytterligare information om påverkan på fisket och kommenterar den inte ytterligare.	Synpunkten noteras.
142.15	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV anger på flera ställen i konsekvensbeskrivningen i beskrivningen av yrkesfisket samt i metodbeskrivningen (Kap. 8) att ”Bedömning av påverkan på yrkesfisket innefattar en rad osäkerheter, exempelvis geografisk fördelning av fiskeaktivitet och faktiska rörelsemönster, exempelvis hur tråldrag rumsligt sker i planområdet.” SPF anser att detta är synnerligen anmärkningsvärt, då HaV själva ansvarar för historiska underlag som i detalj visar fiskets bedrivande i from av VMS- och AIS-data, loggboksuppgifter, landningsdeklarationer och kontrollrapporter. SPF menar att HaV	I arbetet med det slutliga förslaget har data om rörelsemönster, fördelning av fiskeaktivitet, och tråldragsmönster legat till grund för bedömningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		själva borde ha tillsett att man har ett fullgott och tillförlitligt underlag för att på ett adekvat sätt kunna visualisera fiskets geografiska bedrivande samt bedöma hur det påverkas av förslagen i havsplanen. Kring dessa aspekter ska det rimligen inte kunna råda någon som helst osäkerhet från myndigheten!	
142.15	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Utländskt fiske bedrivs i svenska vatten, och danska och finska fartyg har tillträde till hela det svenska territorialhavet (liksom svenska fartyg har i danska respektive finska vatten). HaV konstaterar också att det sker ett omfattande utländskt fiske i svenska vatten och att ”den samlade potentiella påverkan på yrkesfisket är sammantaget därför betydligt högre, än om bara ser till svenskt yrkesfiske i planområdet”. SPF anser att Hav därför i en analys av påverkan på yrkesfisket utöver påverkan på svenska fiskefartyg även ska ange den totala påverkan på allt fiske i svenska vatten.	Synpunkten noteras. Utbredningen av finskt fiske har ingått i den samlade bedömningen.
142.16	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Punkterna i varje tråldrag, från start till slut, hör samman och bryter man tråldraget rent geografiskt kommer inte endast den del av tråldraget som faller inom det planerade vindkraftområdet försvinna, utan hela tråldraget, och därmed hela värdet för detta. Tråldraget har alltså endast ett värde när det är obrutet. I undantagsfall kan delar av tråldraget, om en stor och sammanhängande del av detta finns utanför energiområdet, fortfarande genomföras på ett sätt som är ekonomiskt försvarbart, men i många fall är tråldragets värde helt förknippat med att det är obrutet och inte behöver kortas av. Exempel från Norge visar att anläggandet av vindkraftparken Hywind Tampen fick en betydligt större påverkan på fiskemönster än att fisket inom själva parkområdet omöjliggjordes.	Synpunkten noteras. I rapporten *Hur påverkas svenskt yrkesfiske av havsbaserad vindkraft?* baseras bedömningen om trålfiskets exponering för havsbaserad vindkraft på tråldrag som i någon del ligger inom ett föreslaget energiområde.
142.17	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Påverkan på det enskilda fiskeföretaget kan i många fall vara stor. Analysen av Agrifood visar att det finns pelagiska företag där mellan 20–60% av landningsvärdena påverkas av de planerade energiområdena, och demersala fiskeföretag med ännu högre påverkan. Det är oklart om dessa företag har möjlighet att fiska motsvarande volymer och arter i områden utanför energiområdena, och om detta fiske kommer bli lika lönsamt som det som bedrivs idag. Vidare saknas det en diskussion kring vilka ekonomiska marginaler denna typ av fiskeföretag har, dvs om företagen sannolikt kan förväntas klara av att deras landningsvärden påverkas negativt. Varje fiskeföretag har en egen sammansättning av arter/kvoter som fiskas under olika delar av året och alla dessa delar bidrar och är viktiga sett till företagets sammanlagda ekonomi. För de flesta fiskeföretag är det viktigt med flera ben att stå på. Men, om exempelvis 10–15% av inkomsterna inom ett fiske skulle försvinna för ett företag på grund av etableringen av havsbaserad vindkraft i ett av de områden som HaV föreslår kan detta resultera i att företaget går omkull. Konsekvenserna av det förlorade fisket kan alltså bli att enskilda företag inte längre kan bedriva ett ekonomiskt hållbart fiske och därmed tvingas i konkurs eller på annat sätt upphöra med sin verksamhet.	Informationen noteras. De företagsekonomiska effekterna för varje enskilt företag har inte varit möjliga att analysera.
142.18	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV konstaterar i konsekvensanalysen att ”Påverkan av yrkesfiske kan även påverka verksamhet och värdekedjor beroende av marina resurser, samt annan	Synpunkten noteras. HaV har tittat översiktligt på frågan Det är dock svårt att bedöma om landningar av

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		verksamhet och anläggningar för landning och beredning av fiskeresurser. Detta innefattar exempelvis hamnverksamhet av lokalt och regionalt intresse i planområdet, samt samhällsviktiga funktioner relaterade till livsmedelsförsörjning, kategori primärproduktion.” Detta är oerhört viktigt, men det är samtidigt väldigt otydligt vilken hänsyn som sedan tas till denna påverkan i havsplanen.	svenskfångad fisk och skaldjur minskar som följd av förslaget eftersom fångsansträngning kan förflyttas mm. Vi antar därför att kvoterna nyttjas som tidigare.
142.19	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Om vindkraftsetablering enligt Havsplanerna skulle resultera i att fiskeföretag påverkas negativt och går i konkurs kan detta få betydligt större ringar på vattnet än de tragiska konsekvenserna för det enskilda företaget. Det skulle exempelvis innebära minskade landningar av havskräfta, fisk och Nordhavsräka med ytterligare negativ påverkan för senare försäljningsled såväl som för konsumenten. Utöver detta kan fiskeföretag som försvinner innebära att hela hamnar, där det i vissa fall endast är ett fåtal aktiva fiskefartyg helt kan förlora sitt aktiva yrkesfiske, vilket både påverkar hamnens användning, övrig infrastruktur och viktiga kulturhistoriska värden. Både kustnära fiske och fiske längre ut till havs har bedrivits under många generationer, detta är traditionella yrken och en stor och viktig del av kustsamhällenas historia. HaV noterar också i MKB att ”En negativ påverkan på yrkesfisket kan ge en indirekt negativ påverkan på kulturmiljö i hamnar och fiskelägen längs kusten om fiskeföretag försvinner.” Utöver detta finns också risken att stor kunskap och erfarenhet om havsmiljön på detaljerad lokal nivå försvinner i takt med att yrkesfiskare försvinner. Agrifood lyfter i sin rapport fiskets roll som informella miljöövervakare som ofta är de första som upptäcker och kan slå larm vid allvarliga miljöproblem.	Synpunkten noteras.
142.20	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Logistiken för yrkesfisket i form av koordinerade transporter till fiskauktionerna kan påverkas negativt om den landade volymen i en viss hamn blir för liten för att ekonomiskt motivera denna, vilket kan ha en allvarlig påverkan på möjligheten för kvarvarande fiskare i hamnen att sälja sin fisk. Även svensk livsmedelsproduktion, självförsörjning och livsmedelsberedskap äventyras i förlängningen när fiskeflottan minskar och hamnar tas ur bruk. Den negativa spiralen med allt färre svenska fiskberedningsindustrier och möjlighet att landa och förädla svenskfångad fisk och skaldjur riskerar att fortsätta och eventuellt förstärkas. Påbörjade satsningar för att utveckla svensk fiskberedningsindustri och öka landningarna riskerar att gå om intet.	Synpunkten noteras.
142.21	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV skriver i konsekvensbeskrivningen att ”Livsmedelsförsörjning klassificeras som viktig samhällsfunktion av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB), där fiske ingår som funktion primärproduktion och avser förmågan till animalieproduktion samt primärproduktion av foder.” Däremot görs inte någon hänvisning till Livsmedelsstrategin och inte heller någon analys av hur havsplaneringen kan inverka på denna eller på livsmedelsförsörjning och beredskap.	En helhetsbedömning har gjorts. Förlaget bedöms inte påverka Sveriges livsmedelsförsörjning.
142.22	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare kan man i konsekvensbeskrivningen läsa att ”Hamnverksamhet är betydande för att upprätthålla yrkesfiskets verksamhet och utgör riksintresseanspråk för yrkesfisket. Hamnverksamhet är ett kommunalt intresse. Yrkesfisket har även betydelse för andra kommunala intressen såsom sysselsättning, möjlighet att bo och	Synpunkten noteras. Tyngdpunkten i bedömningen ligger på påverkan på yrkesfiske, som i sin tur ger effekter på landningar i specifika hamnar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		arbeta i kustsamhällen, kulturella och sociala värden, lokal identitet, turism och besöksnäring, samt bevarande av fisket för framtiden". Däremot framgår det inte på något ställe i konsekvensbeskrivningen hur dessa aspekter tas om hand av havsplaneringen.	
142.23	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Havsplanens konsekvensbeskrivning saknar analys och redogörelse av förslagets förväntade påverkan på beredningsföretag och annan verksamhet kopplad till fisket, hamnar, kulturmiljö, livsmedelsförsörjning och beredskap. Detta anser vi är en mycket allvarlig brist som måste åtgärdas.	Synpunkten noteras. Vi antar att kvoterna nyttjas som tidigare. Då blir det mindre effekter för beredningsindustrin.
142.24	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Den ekonomiska konsekvensanalysen tar inte hänsyn till de ekonomiska riskerna kopplade till negativ beståndspåverkan av en omfattande vindkraftexploatering i havet. Som vi lyfter på annat håll i detta remissyttrande hyser vi och våra medlemmar en stor oro för möjliga negativa effekter på fisk- och skaldjursbestånden, framförallt om dessa skulle påverkas negativt i samband med reproduktion eller migrationer. Om en sådan negativ påverkan skulle bli fallet kan den negativa påverkan på miljön, men också yrkesfisket, i områden långt utanför de som pekas ut för vindkraft få oanade ekonomiska följder. Detta erkänns av Agrifood i deras rapport, men biologisk påverkan omfattas inte av denna?	Synpunkten noteras. I den ekonomiska analysen ingår inte beståndseffekter.
142.25	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV uttrycker i havsplanen ambitionen att fisket ska kunna bedrivas, men verkar inte ha insikt i fiskeföretagens bedrivande, vare sig när det gäller fiskeriverksamheten eller sett till företagsekonomiska förutsättningar. HaV tar inte fullt ut hänsyn till sina egna underlag som visar på den geografiska fördelningen av landningsvärden i förhållande till de planerade energiområdena. Myndigheten menar att man ger företräde för fiske i viktiga fångstområden, men bortser fortfarande från viktiga fiskemönster och bryter dessa på ett sätt som riskerar att fisket inte kan bedrivas på ett ekonomiskt hållbart sätt. HaV bortser i många fall i sin analys av påverkan av de planerade energiområdena ifrån ekonomiskt viktigt fiske som sker utanför riksintresseområdena, framförallt pelagiskt fiske som inte omfattas av dessa. Det pelagiska fisket till sin natur utbrett över stora ytor och tas generell inte om hand av RI-anspråken för fiske. Dessa är baserade på koncentration av landningsvärden, och för pelagiskt fiske är dessa värden mer spridda över stora ytor i Östersjön.	Synpunkten noteras. HaV har samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket. Där ingår även fiske som sker utanför riksintresseområdena.
142.26	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Det saknas i konsekvensbeskrivningen en beskrivande text om hur yrkesfisket påverkas av vindkraft enligt havsplanernas förslag, även om detta finns med som en tabell (Tabell 14). I tabell 14 saknas under driftsfasen hänvisning till påverkan på fiskbestånd med indirekt påverkan på fisket. Det bör även noteras en ökad kollisionsrisk och insnärjningsrisk/olycksrisk kopplat specifikt till fiskeredskap under driftsfasen. Vidare bör det under båda faserna anläggning och avveckling framgå att även dessa skeden kan påverka möjligheten att bedriva fiske. Vi saknar ett resonemang om att det inte är säkert att en avveckling innebär fullt återställande av miljön, så att fiske kanske inte heller är möjligt i samma utsträckning efter att parken ar avvecklad, om t.ex. fundament står kvar på botten och då fortsatt utgör hinder för fiskets bedrivande.	Villkor för avveckling av vindkraftsparker regleras vid tillståndsgivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.27	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare konstaterar HaV i konsekvensbeskrivningen för de tre planområdena att en ”förändring av yrkesfiskets bedrivande, rumsligt och i intensitet, kan innebära en förflyttning av fiskeaktivitet till andra områden eventuellt med längre körsträckor och ökade luftutsläpp, såsom växthusgaser. Det kan påverka förutsättningar för yrkesfisket om driftkostnader ökar på grund av längre sträcka och gångtid och/eller intäkterna sjunker på grund av minskad fångst.” Dock verkar analysen stanna där och myndigheten går varken vidare med något resonemang om miljöpåverkan av detta, eller kring företagsekonomisk påverkan.	Synpunkten noteras. Det har inte varit möjligt att bedöma hur pelagiskt fiske förflyttas geografiskt. Metodik för detta behöver utvecklas för framtida bedömningar.
142.28	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Slutligen anser vi att HaV behöver göra en bedömning av den kumulativa effekter på svenskt yrkesfiske av förslaget till havsplaner tillsammans med de planerade områden för energiproduktion som vi ser i våra grannländer. Den sammantagna utvecklingen av vindkraftsetableringar till havs i samtliga de nationer och havsområden där svenska fiskare bedriver sitt fiske behöver vägas in i en fullständig ekonomisk konsekvensanalys då de tillsammans kan ge ytterst allvarliga negativa effekter på svenska yrkesfiskares möjlighet att bedriva sitt fiske.	Synpunkten noteras. För att förstå yrkesfiskets situation i ett bredare perspektiv är det förstås väsentlig bakgrundsinformation. Det har inte varit möjligt att genomföra en sådan specifik studie inom uppdraget, utan fokus har varit på konsekvenser av förslaget.
142.29	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV skriver i underlaget (Konsekvensbeskrivning 7.5.3) att ”Den omfattande utbyggnaden av havsbaserad vindkraft som havsplanerna vägleder om utgör ett betydande ingrepp i den svenska marina miljön. Även om havsbaserade vindkraftsparker varit i drift i över två decennier, är kunskapen om biologiska och ekologiska effekter fortfarande mycket begränsad. I nuvarande kunskapsläge saknas särskilt resultat om effekterna på lång sikt och över större geografiska områden. Givet den storskaliga utbyggnaden inte bara i Sverige utan även i grannländerna, är det just dessa storskaliga effekter som behöver utredas.” SPF anser att det är synnerligen anmärkningsvärt och oroväckande att trots dessa enorma kunskapsbrister HaV (som miljömyndighet för havsmiljön) exempelvis drar slutsatsen att havsplanerna inte får några negativa effekter på t.ex. fiskarter och fiskpopulationer.	Synpunkten noteras.
142.30	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF delar inte HaV:s bedömning om att det finns evidens för att havsbaserad vindkraft inte utgör ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer. Tvärtom har vi och våra medlemmar en rad farhågor kopplade till möjlig negativ påverkan på fisk på lokal, regional och beståndsnivå. Vi anser att alltför mycket kunskap fortfarande saknas för att kunna dra någon slutsats om positiv, neutral eller negativ påverkan av vindkraftparker på olika fiskarter och vi visar nedan på dessa kunskapsbrister. Vidare anser vi att HaV som havsmiljömyndighet borde vara väl medvetna om dessa stora kunskapsbrister och använda försiktighetsprincipen vid vägledning om utbyggnad av marin vindkraft. Våra farhågor är kopplade till negativ påverkan av bland annat undervattensbuller/vibrationer, sedimentspridning och försämrad vattenkvalitet i den fria vattenmassan, omblandning i vattenpelaren som kan påverka salthaltsskiktning och primärproduktion av växtplankton, påverkan på strömförhållanden, elektromagnetiska fält mm. Vår främsta farhåga är kopplad till de konstanta och kroniska effekterna under den längsta fasen av vindkraftsetableringen, dvs.	Synpunkten noteras. HaV följer kunskapsutvecklingen när det gäller påverkan från havsbaserad vindkraft under driftsfasen för den installerade vindkraftsanläggningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		driftsfasen. Våra medlemmar är oroliga för märkbara effekter på bland annat födosöksbeteende, lekbeteende, migration och reproduktiv framgång för de kommersiellt viktiga arterna och/eller den föda dessa är beroende av. Detta är områden där det fortfarande saknas forskning i stor utsträckning, kanske särskilt för de pelagiska arterna. De senaste praktiska studierna i svenska vatten verkar vara kraftigt utdaterade när det gäller den teknik som nu diskuteras för framtida vindkraftsetableringar. HaV skriver i remissen (Konsekvensbeskrivning 2.2.5 Fisk och lekområden) ”Enligt den senaste syntesen av effekter av havsbaserad vindkraft på fisk är det mycket i den samlade vetenskapliga evidensen som talar för att tillförseln av vindkraftverk till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer (Öhman, 2023).” SPF anser att HaV har fel i denna slutsats och att den vilar på en felaktig grund. Vi har i tidigare samrådsyttrande redogjort i detalj för orsakerna till vår ståndpunkt, brister i studien av Öhman (2023) samt kunskapsluckor identifierade i andra vetenskapliga studier. SPF vidhåller samtliga av dessa synpunkter men avstår från att återupprepa dem utan hänvisar till vårt föregående yttrande.	
142.31	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Våra medlemmar är djupt oroliga över utvecklingen med en omfattande och snabb utbyggnad av marin vindkraft. Vindkraften placeras ofta antingen på platser där det idag bedrivs yrkesfiske, vilket leder till en direkt konkurrens om ytor i havet, eller i områden där kommersiellt viktiga arter reproducerar sig, vilket leder till an stor oro från yrkesfiskarna för negativ påverkan på fisk- och skaldjursbestånden lokalt, regionalt och/eller på beståndsnivå om reproduktion eller andra viktiga funktioner påverkas av vindkraften.	Synpunkten noteras. Påverkan på fisklek hanteras vid en eventuell tillståndsprövning.
142.32	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I konsekvensbeskrivningen (2.2.5 Fisk och lekområden) konstateras att ”När det gäller havsplanens vägledning om energiutvinning kan den medföra risk för negativ påverkan på fisklekområden.” Samtidigt skriver HaV att ”Risken för negativ påverkan på fisklek kan minimeras genom att anpassa anläggningstiden till lekperioder” för viktiga arter. Någon analys av hur lekbeteenden och reproduktiv framgång kan påverkas under driftsfasen görs inte. SPF anser att detta är en synnerligen allvarlig brist i HaV:s konsekvensanalys som måste åtgärdas. SPF anser också att myndigheten skjuter ifrån sig ansvaret för eventuell påverkan på lekområden till senare tillståndsprocesser istället för att göra en grundlig analys av riskerna i samband med havsplaneringen.	Synpunkten noteras. HaV kommer att bevaka frågan.
142.33	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV skriver i konsekvensanalysen för Bottniska viken (3.2.5 Fisk och fisklek) att det ”finns en del överlapp mellan energiområden och lekområden främst förströmming. Lekområdenas exakta utbredning är inte alltid känd, varför närmare bedömningar behöver göras inför eventuell framtida vindkraftsetablering. Det är främst de energiområden som är belägna kustnära eller på grundare områden som har större risk att påverka strömmingslekområden.” SPF delar inte denna analys och anser att HaV inte tagit hänsyn till möjlig störning av strömmingslek på utsjögrunden i Bottenhavet, framförallt Eystrasaltbanken. SPF delar inte heller myndighetens bedömning av att effekten på lekområden är liten/marginell. SPF anser att risken för	Texten omfattar även utsjögrunden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		påverkan är betydligt större och ska ses som allvarlig då reproduktion är en så viktig del av fiskens livscykel, samt sett till det förhållandevis svaga beståndet av strömming i Bottenhavet och den debatt som varit kring denna.	
142.34	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV konstaterar i konsekvensanalysen att ”Inom havsplaneområde Östersjön sammanfaller flera föreslagna energiområden med kända lekområden för torsk och sill/strömming. Utbredningen av dessa lekområden är inte alltid känd i detalj, och närmare bedömningar behöver göras inför eventuell framtida vindkraftsetablering.” Därefter går man vidare med ett kort resonemang om torkslek, samt för Bottniska viken en redogörelse för påverkan på lax, men nämner utöver detta inte hur eventuell påverkan på sill/strömmingslek kan ske eller undvikas, eller kring ytterligare kunskapsinhämtning om dessa områden.	Påverkan på fisklek från havsbaserad vindkraft är inte aktuell i havsplanen för Östersjön eftersom alla energiområden där det inte finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft har tagits bort i det förslag som lämnas till regeringen.
142.35	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF anser att det är positivt att eventuell påverkan på lax och laxvandring belyses i konsekvensanalysen men också att det är en synnerligen anmärkningsvärd och ytterst allvarlig brist i konsekvensanalysen att detsamma inte görs för andra viktiga kommersiella arter så som sill/strömming, skarpsill, torsk, havskräfta och räka. SPF anser vidare att beskrivningen av potentiell negativ påverkan på fisk och fisklek samt fiskens rörelsemönster i konsekvensanalysen är synnerligen otillfredsställande, och saknar en redogörelse för hur många viktiga aspekter av en omfattande exploatering i form av vindkraft kan påverka dessa. Bland annat finns inte bullerpåverkan under driftsfas med som en faktor i sammanfattningen för påverkan på fisk, och inte heller vindkraftparkernas möjliga påverkan på omblandning/skiktning i vattnet som i sin tur kan påverka primärproduktionen och därmed hela näringsväven.	HaV har kompletterat med information om bullerpåverkan under driftsfas.
142.36	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF:s medlemmar uttrycker en stark oro över hur befintliga vindkraftparker kan ha medfört beteendeförändringar hos fisken. I södra Östersjön har våra medlemmar över tid som vindkraftparkerna i framförallt tyska vatten blivit allt fler, noterat att sillens vandringsmönster och beteende har förändrats samt att etableringen av vindkraft på de tidigare lekgrunden i tid har sammanfallit med en mycket kraftig nedgång för hela den västra Östersjösillpopulationen (Rügensillen) och misslyckad reproduktion. Populationen av den västra Östersjösillen är nu på historiskt låga nivåer utan några större tecken till återhämtning. Fiskarna frågar sig om detta är kopplat till vindkraftsetableringar på eller nära tidigare lekplatser i området och efterfrågar en kritisk granskning och vetenskapliga undersökningar av eventuella samband från forskare och myndigheter, men inget händer. Det saknas kunskap om eventuella orsakssamband, och SPF anser att denna kunskap skyndsamt måste tas fram.	Synpunkten noteras. HaV instämmer i att kunskapsutveckling är viktigt.
142.37	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF anser att det i de båda dokumenten saknas en sammanhållen analys av kumulativa effekter. Vi saknar helt en analys av kumulativa effekter av den omfattanden utbyggnaden av havsbaserad vindkraft i Sverige och våra grannländer på fisk och fisklek på lokal, regional och beståndsnivå. Detta anser vi är en mycket allvarlig brist i underlaget och kunskap som krävs innan några beslut kopplat till havsplanering eller havsbaserad vindkraft alls kan fattas.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.38	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV konstaterar i konsekvensanalysen att ”Bottenfasta fundament ger en direkt påverkan på botten omfattande den yta som det samlade fundamentet tar i anspråk. Flytande fundament kräver förankring i botten och det är dessa strukturer samt eventuellt förankringslinor/kätting som kan ha en negativ effekt på bottenmiljöer.” Däremot lyfts inte möjlig påverkan på botten i form av turbulens, ändrade strömförhållanden eller eventuell erosion kring fundamenten, vilket är påverkan som finns belagt i vetenskapliga studier (där SPF refererade till några i sitt tidigare yttrande). SPF anser att detta är en allvarlig brist i konsekvensbeskrivningen.	Synpunkten noteras. Dessa effekter tas upp i konsekvensbeskrivningens kapitel 2 i avsnitt om effekter på vatten och luft.
142.39	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	På flera håll i förslaget till havsplan och konsekvensanalysen lyfts också att det kan ses som en positiv effekt att vindkraftparker kan leda till ett begränsat fiske, genom ett minskat fisketryck och begränsad bottentrålning. Detta anses kunna gynna fiskresursen, bottenmiljöer och marina däggdjur. SPF anser vidhåller vår kommentar från föregående samråd att denna inställning från den myndighet som arbetar närmast med vår näring ses som ytterst onyanserad och beklaglig. Ställningstagandet från myndigheten tar inte hänsyn till att fisket är en näringsverksamhet för livsmedelsproduktion, som liksom all annan mänsklig verksamhet har ett avtryck på miljön.	Effekter, både direkta och indirekta, av havsbaserad vindkraft på olika intressen och förhållande ska beskrivas i konsekvensbeskrivningen.
142.40	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Om havsmiljödirektivet: 6.1.1. Planktonsamhällen och pelagiska livsmiljöer. Kommentar om HaV:s bedömning" ingen effekt". HaV har inte tagit någon hänsyn till de kommentarer och referenser som SPF lyft i sitt tidigare yttrande på denna punkt. Vidare motsäger myndigheten sig själva när man först konstaterar att det inte finns någon effekt och därefter att man inte vet om och vilka effekter som kan uppstå. SPF anser liksom i vårt tidigare yttrande och med hänvisning till de vetenskapliga referenser som vi då lyfte att HaV bevisligen saknar belägg för bedömningen att det inte finns någon effekt på planktonsamhällen och pelagiska livsmiljöer. SPF menar att det tvärtom finns belägg för att en sådan påverkan finns och att HaV därför måste revidera sin bedömning på denna punkt.	Synpunkten noteras.
142.41	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Om havsmiljödirektivet: 6.1.2. Fisk. Kommentar om HaV:s bedömning "ingen betydande effekt". HaV har inte tagit någon hänsyn till de kommentarer och referenser som SPF lyft i sitt tidigare yttrande på denna punkt. SPF anser liksom i vårt tidigare yttrande och med hänvisning till de vetenskapliga referenser som vi då lyfte att HaV bevisligen saknar vetenskaplig grund för bedömningen att det inte finns någon betydande effekt på fisk på lokal, regional och beståndsnivå. SPF vidhåller tidigare kommentarer och kräver att HaV reviderar sin bedömning på denna punkt.	HaV har reviderat sin bedömning av påverkan på fisk och lekområden utifrån potentiell påverkan på vandrande lax i Bottniska viken samt riksintresseanspråk yrkesfiske för lek- och uppväxtområde i Västerhavet.
142.42	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Om havsmiljödirektivet: 6.1.6 Hydrografiska förhållanden. Kommentar om HaV:s bedömning "bedömning uteblir". HaV konstaterar att havsplanerna bedöms ha en negativ effekt på hydrografiska förhållanden inom havsplaneområdena. Vidare skriver man att det finns risk för regionala förändringar i hydrografiska förhållanden, möjliga ändringar i vind- och strömförhållanden, påverkan på skiktning, temperatur och salinitet samt att storlek på dessa effekter samt vilka följdeffekter de kan få är oklara. Trots detta anges alltså ”bedömning uteblir” i den samlade bedömningen på	Bedömningen är ändrad till potentiell risk för negativa effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		denna punkt. SPF anser att detta är anmärkningsvärt, och att HaV måste ändra denna bedömningspunkt, särskilt mot bakgrund till SMHI:s rapport om hydrografiska effekter över hela havsregioner av havsbaserad vindkraft. Resultaten påverkar också bedömningen av effekter på planktonsamhället och den pelagiska livsmiljön. Vi anser också liksom i tidigare samrådsyttrande att HaV tydligt behöver motivera varför man bortser från denna fundamentala och potentiellt långtgående påverkan på miljön och ekosystemen.	
142.43	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Om havsmiljödirektivet 6.1.7. Undervattensbuller. Kommentar om HaV:s bedömning "liten/marginell negativ effekt, SPF anser att kunskapsbristerna på denna punkt (som vi också lyfter i vårt tidigare yttrande) är så allvarliga att HaV saknar vetenskaplig grund för sin slutsats att påverkan är liten eller marginell.	Synpunkten noteras.
142.44	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Havsplanerna anses av HaV inte ha några betydande effekter vad gäller havsmiljödirektivets deskriptorer D2 Främmande arter, D5 Övergödning, D8 Koncentration och effekter av farliga ämnen samt D10 Marint skräp. Vad gäller D2 Främmande arter lyfts det ofta fram att dessa kan använda vindkraftfundament som ”stepping stones” så att vindkraftparker kan bidra till en viss ökad spridning av främmande arter. Detta behandlas inte av HaV och myndigheten tar inte heller hänsyn till detta i sin konsekvensanalys, trots att vi påpekat denna brist även i vårt föregående yttrande. Vidare när det gäller D8 Farliga ämnen bör det nämnas att anläggning av vindkraftparker (eller andra större anläggningsarbeten) i områden med syrebrist och förorenade sediment kan bidra till uppvirvling och spridning av svavelväte och miljögifter som legat begravda i sedimentet, samt en försämring av syrehalterna och vattenkvaliteten i den ovanliggande vattenmassan. Detta omnämns inte heller av HaV i deras analys.	HaV har justerat i bedömningen av deskriptor D2 Främmande arter att viss risk att vindkraftfundament används som "stepping stones" för främmande arter föreligger.
142.45	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Miljömål Giftfri miljö: HaV konstaterar att sandtäkter och anläggningsarbeten för havsbaserad vindkraft kan ”bidra till förhöjd risk att miljögifter frigörs från sedimentet och tas upp av marina organismer” Samtidigt skriver myndigheten att ”Det finns dock idag inget belägg för att områdena i fråga har förhöjda halter miljögifter, varför risken anses vara marginell.” SPF anser att detta är en synnerligen anmärkningsvärt påstående av HaV som havsmiljömyndighet när det är väl känt att stora delar av framförallt Östersjöns bottnar innehåller miljögifter och föroreningar. Riskbedömningen på denna punkt måste därför vara gjort på helt felaktig grund och måste göras om. Vidare anser SPF att HaV i sin konsekvensanalys bör kommentera den kritik som ofta lyfts mot havsbaserad vindkraft vad gäller risken för frisättande av mikropartiklar, plaster mm från rotorblad genom slitage under driftsfasen. Då detta är en vanlig kritik mot havsbaserad vindkraft borde problematiken tas upp och bedömas i MKB. SPF anser att det är en allvarlig brist att så inte görs.	Konsekvensbeskrivningen har uppdaterats avseende om miljögifter och spridning från sediment. Det finns inget nationellt register över förekomster av miljögifter varför detta är en fråga som måste hanteras i kommande tillståndsprocesser där mer detaljerade utredningar genomförs. Gällande mikroplaster, vilket också nämns i konsekvensbeskrivningen, finns det inga studier som tyder på att havsbaserade vindkraftverk är en stor källa till spridning av mikroplaster.
142.46	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Miljömål Säker strålmiljö PF vidhåller sina tidigare kommentarer om brister på dessa punkter. Frågan om elektromagnetisk strålning från kablar inom vindkraftparker samt kablar som leder den producerade elektriciteten till land bör tas upp i HaV:s	Havs- och vattenmyndigheten har inte kunnat konstatera att den elektromagnetiska strålningen utgör ett hot på populationsnivå, även om enskilda individer kan detektera eller ändrar beteende på grund av strålningen. Hur

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		konsekvensanalys. Det finns tydliga belägg för att denna typ av strålning kan detekteras av och påverka olika marina organismer.	kabeldragningar ska ske, och hur påverkan på det marina livet ska minimeras i enskilda vindkraftsparker är en fråga som hanteras på en mer detaljerad nivå i tillståndsprocessen där HaV också är involverade. I konsekvensbeskrivningen blir det för spekulativt att lyfta denna frågan eftersom vi inte har tillgång till detaljer gällande kabeldragningen.
142.47	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vi saknar en diskussion kopplad till de förslag i havsplanerna som kan leda till ökade klimatutsläpp på grund av längre gångväg för sjöfart samt betydligt längre gångväg och fisketid för fiskefartyg som utestängs från ordinarie fiskeplatser och därmed kan tvingas omlokalisera sitt fiske. Fiskefartygen också tvingas spendera mer tid i att söka efter fisk. Fisket riskerar genom detta att bli betydligt mindre bränsleeffektivt än idag och klimatutsläppen från fisket ökar.	Synpunkten noteras. Frågan tas upp i konsekvensbeskrivningen.
142.48	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV konstaterar att ”Sveriges marina övervakningsprogram är otillräckliga för att följa upp vindkraftens olika miljöeffekter i alla områden där havsbaserad vindkraft kan komma att etableras.” SPF vidhåller vår tidigare synpunkt att alla vindkraftparker noga måste övervakas och att data måste samlas in i god tid före en etablering samt att effekter av varje etablering måste följas under lång tid. Liknande övervakningssystem som för kärnkraftverkens recipientkontroll bör utvecklas. Övervakningen bör rimligen bekostas av vindkraftsbolagen och genomföras av en oberoende part, samt tillgängliggöra data offentligt så att myndigheter, forskare och allmänhet kan ta del av dem.	Synpunkten noteras.
142.49	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I Bottenviken (ICES område 31) bedrivs i nuläget inget svenskt pelagiskt fiske. Genom klimatförändringar och höga temperaturer kan fisken förflytta sig norrut. Kombinerat med andra pågående processer (fiskeregleringar, skyddade områden mm) kan detta förändra fiskemönstren över tid. För Bottenviken har vi inga specifika synpunkter på de föreslagna energiområdena utifrån fiskets perspektiv.	Noteras.
142.50	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I Bottenhavet (ICES område 30) bedrivs ett omfattande pelagiskt fiske framförallt i den södra delen. Volymmässigt bedrivs fisket till ca 70–80% av finska fartyg och resterande 20–30% av svenska fartyg. Fiskeområdena täcks endast i mycket liten utsträckning av utpekade riksintresseområden för yrkesfisket vilket också tydligt framgår av HaV:s egna underlag i form av trålkartor och ekonomiska underlag. Detta har HaV inte tagit hänsyn till i sitt remitterade förslag till havsplan, utan föreslår flera energiområden som kraftigt inskränker fiskets möjligheter i området. HaV skriver samtidigt i plandokumentet för Bottenhavet att ”Användningarna bedöms inte kunna samexistera.”	Bedömningen baseras på såväl områden med riksintresseanspråk som andra områden där yrkesfiske bedrivs. I en samlad bedömning har hänsyn har tagits till bland annat yrkesfiskets bedrivande och regeringsuppdragets mål om nya områden för energiutvinning.
142.51	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare skriver HaV att energiområdens utformning i planområdet Bottniska viken till viss del har anpassats jämfört med tidigare samrådsförslag, med hänsyn till riksintresseanspråk för yrkesfisket och fiskets bedrivande i övrigt. SPF noterar detta men anser att myndigheten fortfarande inte tagit tillräcklig hänsyn till fiskes	I en samlad bedömning har hänsyn har tagits till bland annat yrkesfiskets bedrivande och regeringsuppdragets mål om nya områden för energiutvinning,

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bedrivande och faktiska fiskemönster. Den sammantagna negativa påverkan på fisket är oacceptabel och drabbar ett fåtal företag.	
142.52	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B161 Nordöst Eystrasaltbanken: Här bedrivs ett litet svenskt pelagiskt fiske och ett mer omfattande finskt pelagiskt fiske som delvis går in i det utpekade områdets västra del. Här fiskas större strömming som kan säljas för konsumtion. I nuvarande remiss har den västra gränsen flyttats ännu längre västerut jämfört med föregående remiss. SPF anser att detta ökar den negativa inverkan på yrkesfisket. Om området korrigeras så att den västra gränsen för området förflyttas österut kan konflikten med fiskets bedrivande minimeras. Området ligger delvis på en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Avgränsningar har flyttats västerut eftersom områdena för energiutvinning generellt ligger i direkt anslutning till fartygsstråket. Påverkan på strömmingslek hanteras vid en eventuell tillståndsprövning.
142.53	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B160 Öst Eystrasaltbanken: Ett visst svenskt pelagiskt fiske och ett mer omfattande finskt pelagiskt fiske bedrivs i den sydligaste och nordligaste delen av området. Här fiskas större strömming som kan säljas för konsumtion. Området är i övrigt till 3/4 acceptabelt utifrån fiskets perspektiv (dvs gränserna i norr och söder skulle behöva justeras för att minimera konflikt med yrkesfiskets intressen). Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut medvindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår. Se svar i redogörelse för samråd 2023, id.150–43.
142.54	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B159 Eystrasaltbanken: Västra delen av området överlappar ett viktigt fiskeområde för både svenskt och finskt fiske som inte omfattas av riksintresseområde för yrkesfiske. Här fiskas större strömming som kan säljas för konsumtion, och området är lämpligt för fiske till surströmmingsproduktion. Områdets västra gräns har i viss mån justerats sedan föregående remiss, men såvitt vi kan bedöma bryts fortfarande viktiga fiskemönster av den nuvarande utformningen av området. Vi kan inte acceptera att den västra delen av området pekas ut som lämplig för vindkraft. Om området korrigeras så att den västra gränsen för det förflyttas österut och undviker att bryta befintliga fiskemönster finns dock endast mycket små konflikter med fiskets bedrivande. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Området har justerats så att avgränsningen i väster ligger i direkt anslutning till fartygsstråket. Detta är en generell princip att fartygsstråk områden för energiutvinning ligger intill varandra. I tillståndsprocessen fastställs säkerhetsavståndet mellan fartygsstråket och anläggningarna i vindkraftsparken.
142.55	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B142 Gretas Klackar: Inga synpunkter på detta område utifrån fiskets perspektiv.	Noteras.
142.56	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B164 Sylen (tidigare område B148 och B164 med viss justering): Inom stora delar av området bedrivs endast sporadiskt svenskt pelagiskt fiske. En stor del av området är därför acceptabelt för fisket att peka ut för vindkraft. Däremot finns det i	Synpunkten noteras. Avgränsningen i syd- och sydost (område B164) är samma som i beslutad havsplan. HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår, dvs. område

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		söder och sydost finns en överlappning med ett viktigt och intensivt fiskeområde för våra medlemmar som ligger utanför riksintresseområdet för yrkesfiske. Dessa delar kan vi inte acceptera att de pekas ut som lämpliga för vindkraft. Området måste korrigeras i denna del.	B164:s avgränsning redovisas oförändrad i förslaget som lämnas till regeringen.
142.57	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B149 (utr) Norr Finngrundet (samt del av tidigare B158): Områdets nuvarande utformning överlappar med viktiga och intensiva fiskeområden för våra medlemmar som ligger utanför riksintresseområdet för yrkesfiske och området kan inte accepteras som utpekat för vindkraft. Viktiga fiskemönster bryts som även påverkar fisket i ett stort område utanför det föreslagna området. Endast i en liten del i södra änden av området (de grunda delarna som angränsar direkt mot Finngrundets östra bank) bedrivs inget fiske. Område B149 har jämfört med föregående remiss utökats, rakt i motsats med våra synpunkter att området skulle minskas för att minimera konflikten med yrkesfisket. Den negativa påverkan på yrkesfisket av området blir därmed också större. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Områden B158 och B149 i samrådet slogs samman i granskningsförslaget, men med minskad yta. Förändringen innebär en minskning med ca 45 procent, HaV: s bedömning i granskningsförslaget kvarstår, dvs. område B164:s avgränsning redovisas oförändrad i förslaget som lämnas till regeringen.
142.58	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B146 Storgrundet: Inga synpunkter på detta område utifrån fiskets perspektiv.	Noteras.
142.59	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B152 (utr) Utknallen: Området överlappar viktiga fiskeområden med intensivt fiske både i väster och öster. Dessa omfattas inte av nuvarande riksintresseområde för yrkesfiske Om området korrigeras något (i de västligaste och ostligaste hörnen) kan vi acceptera detta område. Om området däremot inte förändras anser vi inte att det är ett acceptabelt förslag. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Kommentaren om strömmingsleken noteras. Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på pelagiskt fiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område B152 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.
142.60	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B156 (utr) Syd Finngrunden: En stor del av detta område är mycket dåligt placerat utifrån fiskets bedrivande och området kan därmed inte accepteras som lämpligt för vindkraft. Den västligaste och norra delen överlappar ett område med intensivt fiske som ligger utanför riksintresseområdet för yrkesfiske och området utgör en synnerligen olämplig placering för vindkraft. Det kommer också påverka fisket även utanför området i och med att fiskemönster och tråldrag skärs av. Om området korrigeras till att bara omfatta den centrala och sydostliga delen av föreslagen area minimeras konflikter med fisket och denna del av området är acceptabel sett till fiskets bedrivande. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Kommentaren om strömmingsleken noteras. Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på pelagiskt fiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område B156 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.61	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I centrala Östersjön (ICES delområde 25–29) bedriver svenska yrkesfiskare ett omfattande pelagiskt fiske sett till både volym, värde och geografisk utbredning. Fiskeområdena täcks endast i mycket liten utsträckning av utpekade riksintresseområden för yrkesfisket vilket också tydligt framgår av HaV:s egna underlag i form av trålkartor och ekonomiska underlag. Detta har HaV inte tagit hänsyn till i sitt remitterade förslag till havsplan, utan föreslår flera energiområden som kraftigt inskränker det pelagiska fiskets möjligheter i området. Vi anser att HaV:s analyser i större utsträckning måste ta hänsyn till fiskets geografiska bedrivande (tråldrag) och värden. Fisket är variabelt över tid och beror både på kvoterna, sammansättningen av sill/strömming och skarpsill i olika områden, marknadsfaktorer, väder, vind, strömförhållanden mm. SPF:s medlemmar som fiskar pelagiskt i Östersjön spänner från 5-meters båtar som fiskar helt kustnära med garn till de större västkustfartygen som också har kvoter för exempelvis makrill och sill i norska havet och är anpassade för långa fiskeresor.	Synpunkten noteras. Endast områden med tillstånd för havsbaserads vindkraft redovisas med användning för energiutvinning i Östersjöns havsplan på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.62	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Hav skriver i konsekvensanalysen för planområdet (4.4.6 Yrkesfiske) att ”det fiske som bedöms kan påverkas är pelagiskt fiske efter sill/strömming belägna i norra Östersjön och Södra kvarken vid områdena Ö205 och Ö219, men även till viss del även områdena Ö216 och Ö279. Områden utgör dock ej riksintresseanspråk för yrkesfisket.” ”I södra havsplaneområdet påverkas främst yrkesfisket av vägledning energi i området Ö269, samt även till viss del även områdena Ö266 och Ö286.” SPF anser att HaV:s analys av vilka områden som är viktiga för fisket eller inte är synnerligen bristande, då vi kan peka ut betydligt fler föreslagna områden där det pelagiska fisket påverkas negativt, se nedan för detaljer per område. Vidare menar vi att ifall dessa områden är utpekade riksintresseområden eller inte spelar mindre roll, är de viktiga för fisket ska de bedömas utifrån detta faktum och inte från deras eventuella riksintressestatus. SPF menar också att Hav inte tagit hänsyn till de kommentarer som vi lämnade i föregående samråd kring vilka områden som är viktiga för fiskets bedrivande. Där det eventuellt finns en diskrepans mellan myndighetens och SPF:s bedömning om påverkan på det pelagiska fisket anser vi att myndigheten borde ha sökt dialog med oss kring underlag, analyser och bedömningar.	Synpunkten noteras.
142.63	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I södra/västra Östersjön (ICES delområde 22 och 24) har det pelagiska sillfisket varit i stort sett stängt under ett antal år på grund av den ytterst dåliga beståndssituationen för det västra sillbeståndet. Det sydvästra området är annars ett område med ett ekonomiskt mycket viktigt fiske av stor regional betydelse då det fiskas stor fin konsumtionssill där till lokala svenska beredningsindustrier i Simrishamn och Nogersund. I Öresund (ICES delområde 23) bedriver våra medlemmar inget fiske utan vi hänvisar här till synpunkter från lokala fiskare kring fiskets bedrivande. Däremot är Öresund och Bälten oerhört viktiga såväl för Östersjöns vattenomsättning som för de arter som företar vandringar till/från	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Nordsjön. En viktig sådan art är sillen, och detta leder till att vi även kommenterar HaV:s förslag till energiområden i Öresund utifrån denna aspekt.	
142.64	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Även i Östersjön finns flera viktiga lekområden för sill/strömming i utsjön, exempelvis Kopparstenarna, Klints Bank, Knolls grund, Hoburgs bank och Midsjöbankarna, samt grundområdena i utsjön utanför de polska, tyska och danska kusterna i sydväst. Då kunskap i stort sett saknas om hur sill/strömming och dess lekbeteenden påverkas av havsbaserad vindkraft och mot bakgrund av exempelvis den svaga utvecklingen av sill i ICES delområde 22–24 (västra Östersjösillen/"Rügensillen") anser SPF att man av försiktighetsskäl bör undvika att exploatera dessa lekområden (samt en god säkerhetsmarginal runtom dessa). Detta resonemang utvecklas på annan plats i yttrandet. MKB nämner vilka energiområden som antas medföra en negativ påverkan på torsklek, samt var hänsyn behöver tas till lek- och uppväxtområden för torsk. Däremot gör man inte detsamma för sill/strömming. SPF anser att detta är en allvarlig brist i konsekvensbeskrivningen, då HaV föreslår flera energiområden som ligger på eller nära lekgrund för sill/strömming, exempelvis Ö213, Ö277, Ö256 samt Ö282.	Synpunkten noteras. Områden Ö213, Ö256, Ö277 och Ö282 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.65	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö216 Sydost svenska högarna: Den sydligaste delen av området överlappar med tråldrag i fiskeområdet. Området måste korrigeras så att den södra gränsen flytas något norrut för att minimera konflikt med fisket. I övrigt är den norra delen av området acceptabelt utifrån fiskets bedrivande. Om området inte korrigeras kan vi inte acceptera att det avsätts för vindkraft.	Synpunkten noteras. Område Ö216 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.66	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Områden 219 Öst Nynäshamn, Ö205 Gotska Sandön och Ö279 Nordöst sjöövningsområde Sankt Olof: Områdena överlappar med viktiga fiskeplatser för det svenska pelagiska fisket som inte omfattas av riksintresseområde för yrkesfiske och dessa energiområde är därmed olämpliga och helt oacceptabla att peka ut för vindkraft. Fisket här följer i mycket stor utsträckning djuprännorna, och det är viktigt att fiskemönstren inte skärs av för då ödeläggs hela fisket. HaV anger i underlaget att dessa områden har få konflikter, men vi vill förtydliga att det alltså finns en omfattande konflikt med yrkesfisket i dessa områden. SPF menar att Hav behöver visualisera trålmönster i området.	Synpunkten noteras. Områden Ö205, Ö219 och Ö279 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.67	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Områden Ö272 Nordväst Gotland och Ö276 Syd Nielsengrund: Områdena är acceptabla utifrån fiskets bedrivande även om ett visst pelagiskt fiske sporadiskt bedrivs här.	Synpunkten noteras.
142.68	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö277 (utr) Syd Knolls Grund: Området överlappar med mycket viktiga fiskeområden med ett intensivt pelagiskt fiske, som bedrivs även av små och medelstora kust- och regionalkvotsbåtar. Detta fiskeområde omfattas inte av riksintresseområdena för yrkesfiske, men ligger mellan två utpekade riksintresseområden och fiskemönstren förbinder dessa två RI-områden rakt igenom det föreslagna området Ö277. Området kan inte accepteras som lämpligt för vindkraft. Knolls grund, som ligger precis norr om detta område, är en viktig lekplats för strömming. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan	Synpunkten noteras. Område Ö277 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	
142.69	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö509 (utr) Sydöst Fårösund: Området ligger mitt i ett av de viktigaste fiskeområdena för det regionala fisket på Gotland och bryter trålmönstret helt för detta fiske. Detta fiske är relativt sett av liten ekonomisk storlek, och omfattas inte av riksintresseområdet för yrkesfiske, men fisket är trots detta av stor regional vikt och bör därmed inte försvåras. Området kan inte accepteras. Området gränsar mot ett område viktigt för strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Synpunkten noteras. Område Ö509 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.70	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö213 Klintfjäll: Området behöver justeras något i både öster och väster för att minimera negativ konflikt med yrkesfiskets bedrivande. HaV har inte tagit hänsyn till trålspåren. Här bedrivs ett fiske längs med djupkurvorna, på kanterna till utsjögrundet Klints bank. Området inskränker på riksintresseområdet för yrkesfiske, men med justering av den västra gränsen för området för att minimera negativ påverkan på yrkesfisket är vi villiga att acceptera detta. Justeras inte området ställer vi oss starkt negativa till förändringen av riksintresseområdet för yrkesfisket. Klints bank i sig är en viktig lekplats för strömming, men saknas i HaV:s konsekvensbeskrivning. Vi anser därför att konsekvensbeskrivningen ska kompletteras på denna punkt. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Utifrån detta anser vi att området är ytterst olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras. Område Ö213 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.71	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö271 Syd Klintfjäll: Området är oacceptabelt utifrån fiskets bedrivande. Området överlappar i sin helhet med viktiga fiskeområden för svenskt pelagiskt fiske och bryter viktiga trålmönster. Områdets placering påverkar därför yrkesfisket ett större omgivande område än det som framgår av plandokumentet. Vi accepterar inte justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan kräver att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Vi anser vidare att området är synnerligen olämpligt för en vindkraftsetablering och kan inte acceptera att detta område av sätts för vindkraft.	Synpunkten noteras. Område Ö271 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.72	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö273 (utr) Sydväst Hoburg (tidigare även område 501): Området är i stort sett acceptabelt sett till fiskets bedrivande. Här bedrivs ytterst lite fiske och det finns inte några viktiga reproduktionsområden. Vi kan acceptera justeringen av riksintresseområdet för yrkesfiske som föreslås i detta område. Däremot ser områdets sydvästra gräns ut att möjligen stå i konflikt med nord-sydliga tråldrag. Om så är fallet vid en mer detaljerad analys anser vi att områdets västra gräns ska justeras något österut.	Synpunkten noteras. Område Ö271 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.73	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö266 Sydöst Hoburgs bank: Området konkurrerar i sin helhet med ett viktigt fiskeområde för pelagiskt fiske utanför riksintresseområdet. Placeringen är olämplig och helt oacceptabel.	Synpunkten noteras. Område Ö266 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.73	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö256: I detta område bedrivs i stort sett inget pelagiskt fiske. Däremot är det ett historiskt mycket viktigt område för det demersala fisket efter torsk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. För detta område anger HaV att användningarna vindkraft och yrkesfiske bedöms kunna samexistera då fisket är demersalt. SPF ifrågasätter denna bedömning, men hänvisar vidare till de demersala organisationerna att kommentera denna. Området ligger på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Synpunkten noteras. Område Ö256 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.74	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö269. Området omfattas inte av riksintresseområdet för yrkesfiske, men är trots detta mycket viktigt för pelagiskt fiske vissa perioder på året, fokuserat på sill och skarpsill för konsumtion som bereds av lokal beredningsindustri. Området är även historiskt mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Baserat på båda dessa fisken anser vi att det är en helt oacceptabel placering av havsbaserad vindkraft. Området ligger på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Synpunkten noteras. Område Ö269 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.75	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Ö282 Öst Kullagrund: Tidvis bedrivs här ett viktigt pelagiskt fiske inom det utpekade riksintresseområdet för yrkesfiske. Detta fiske är av stor regional betydelse då där fiskas stor fin konsumtionssill till lokal svensk beredningsindustri i första hand i Simrishamn. Området är också historiskt viktigt för det demersala fisket efter torsk. Området bryter viktiga trålmönster och placeringen är helt oacceptabel, även om ytan minskat något sedan föregående remiss. Vi accepterar inte heller justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan kräver att hela området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Området ligger inom lekområdet för sill. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på sillbeståndet i område 22–24 om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Synpunkten noteras. Område Ö282 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
142.76	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö288 Sydost Ystad & Ö286 Sydväst Ystad: I områdena bedrivs inget omfattande pelagiskt fiske. Historiskt är dock båda områdena mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Områdena ligger dessutom på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Synpunkten noteras. Områden Ö286 och Ö288 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.77	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö285 Kriegers flak: Området påverkar fiskemönster för pelagiskt fiske negativt även i ett större område utanför det utpekade. Området ligger dessutom på ett grundområde med möjlig reproduktion av sill. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på sillbeståndet i område 22–24 om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. Sett till detta är området mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras. Det finns ett tillstånd för etablering av vindkraft i området.
142.78	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö287 Lillgrund: Befintlig vindkraftpark. SPF anser, mot bakgrund av det mycket dåliga kunskapsläget vad gäller påverkan på marina miljöer och organismer av havsbaserad vindkraft att uppföljande studier av långtidseffekter på marin flora och fauna bör göras på Lillgrund.	Synpunkten noteras. Det pågår för närvarande ett forskningsprojekt om havsbaserad vindkraft och fisk vid Lillgrund (projektet *WIND4COCO*)
142.79	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö298. Vi har inga synpunkter på detta område utifrån fiskets bedrivande, utan hänvisar till lokala fiskare samt organisationer som företräder dessa. Det finns stor osäkerhet kring om och hur havsbaserad vindkraft i Öresund och Bälten skulle kunna påverka migrerande fisk, så som Rügensillen (västra Östersjösillen), när den ska vandra till/från Nordsjön där den födosöker. Om denna migration störs kan det få allvarliga konsekvenser för beståndet, som i nuläget befinner sig i ett mycket dåligt skick.	Område Ö298 togs bort i granskningsversionen av förslag till havsplaner.
142.80	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I Västerhavet är det ytterst svårt att hitta områden där vindkraft inte direkt konkurrerar med ett extremt intensivt demersalt fiske efter i första hand havskräfta/fisk eller räka. För kommentarer kring förslagets påverkan på det demersala fisket hänvisar vi till de organisationer som företräder detta fiske.	Synpunkten noteras.
142.81	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Det pelagiska fisket med not och trål är betydligt mer variabelt till sin geografiska utbredning jämfört med det demersala fisket, beroende på hur stimmen rör sig vilket kan variera stort från år till år. HaV:s analys av fiskemönster och landningsvärden omfattar endast 10 års tid och speglar därför inte på ett rättvisande sätt det omfattande historiska pelagiska fisket i Skagerrak och Kattegatt. SPF anser att det finns en betydligt större potentiell påverkan på det pelagiska fisket i Västerhavet än vad som framgår av HaV:s analys sett till historiska fiskenivåer och fiskemönster.	Synpunkten noteras.
142.82	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V364 Väst Halmstad: I området bedrivs historiskt sett endast lite pelagiskt fiske. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande.	Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område V364 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.
142.83	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V317 Syd Morups bank & V305 Sydöst Morups bank: I området bedrivs historiskt sett endast lite pelagiskt fiske. Området är dessutom delvis ett riksintresseområde gällande fisklek och därför mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft. Området är också mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande.	Synpunkten noteras. Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade möjligheter för havsbaserad vindkraft kvarstår områdena V305 och V317 i granskningsförslaget.
142.84	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V303 Norr Rödebanke: I framförallt norra delen av området bedrivs ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Stora delar av området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Det är oklart hur HaV har tänkt	Synpunkten noteras. Det finns ett tillstånd för etablering av vindkraft i området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		sig samexistens mellan dessa båda anspråk. För pelagiskt fiske ser vi samexistens som omöjligt. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande.	
142.85	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V361 Norr Lilla Middelgrund: I detta område bedrivs ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Hela området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Det är oklart hur HaV har tänkt sig samexistens mellan dessa båda anspråk. För pelagiskt fiske ser vi samexistens som omöjligt. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande och inte acceptabelt sett till det pelagiska fisket.	Synpunkten noteras. Det finns ett tillstånd för etablering av vindkraft i området.
142.86	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V359 (utr) Nordväst Öckerö: I detta område bedrivs ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Stora delar av området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Områdets yta har minskats något sedan föregående remiss, men konflikten med yrkesfisket kvarstår. För pelagiskt fiske ser vi ingen möjlighet till samexistens inom det utpekade området. Området är mycket olämpligt sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande och kan inte accepteras.	Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område ÖV359 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.
142.87	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V357 (utr) Sydväst sjöövningsområde Skagen: I detta område bedrivs ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Hela området är idag ett riksintresseområde för yrkesfisket, vilket HaV dock tagit bort i det nuvarande förslaget till förmån för vindkraft. Vi accepterar inte justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan anser att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Områdets yta har ökats sedan föregående remiss, trots den stora konflikten med yrkesfisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande och kan inte accepteras.	I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
142.88	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	OmrådeV360 (utr) Nordvästra Bratten: I området bedrivs historiskt sett endast lite pelagiskt fiske. Områdets yta har minskats något sedan föregående remiss men konflikt med yrkesfisket kvarstår. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande.	Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område V360 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.
142.89	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V352 Norr Bratten och Väst Kosterhavet: I området bedrivs historiskt sett endast lite pelagiskt fiske. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft sett till total påverkan på yrkesfiskets bedrivande.	Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår område V352 oförändrat i det förslag som lämnas till regeringen.
143.04	Synpunkter från Öland	Naturligt mörker: För en stadsbo är det kanske inte hela världen om det börjar blinka tusen lampor i otakt vid horisonten, för oss är det otänkbart. Sidan hinderbelysning.se visar hur dramatisk effekten blir på landsbygden, med långt lägre verk än de som planeras till havs. Vare sig man läser Mörbylånga kommuns översiktsplan eller frågar människor varför de väljer att bo eller besöka södra Öland går det en röd tråd genom svaren: Lugnet, naturen, avsaknaden av ljus- och ljudföroreningar, den obrutna siktlinjen, tystnaden på Alvaret, det rika fågellivet,	Synpunkten noteras. I det förslag som lämnas till regeringen inkluderas endast områden för energiutvinning där det finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		botaniska skatter, kulturhistoria som sträcker så långt tillbaka som vi vistats på denna plats. Vi har valt denna plats för den är unik. Hinderbelysning. I en vindkraftspark där vindkraftverkens totalhöjd är 150 meter eller högre ska de vindkraftverk som utgör parkens yttersta gräns markeras med högintensivt vitt, blinkande ljus, medan de inre vindkraftverken markeras med ett medelintensivt, rött fast ljus. Planerade höjder på havsvindkraft är till exempel 375 meter för Aurora 3 mil öster om Öland och 420 meter för Neptunus 5,6 mil söder om Öland. En enkel matematisk beräkning visar att båda industrianläggningarnas hinderbelysning blir synlig långt in på land. Över 5 mil för Aurora och mer än 6 mil för Neptunus. Avsaknaden av ljus- och ljudföroreningar lyfts fram i översiktsplaner som önskvärda att bevara. Ljusföroreningar är motsatsen till det naturliga mörkret på Öland som lockar fotografer och astronomer. Under sommaren 2024 visade Borgholms slott utställningen Den öländska natten av astrofotograf Jörgen Tannerstedt. Storslagna stjärnhimlar fotade i det öländska landskapet. Det är avsaknaden av störande belysning som gör det möjligt att fånga stjärnhimlen, en magisk upplevelse som få nutidsmänniskor har i sin närhet. Boken Mörkermanifestet fördjupar kunskapen om vikten av det naturliga mörkret: ”Ljus och mörker har styrt livet i miljarder år, med en uråldrig och taktfast rytm – ända tills glödlampan uppfanns. I dag dominerar gatlyktor och fasadbelysningar natten och på bebyggda platser blir det sällan helt mörkt. Det är en sällsynt upplevelse att se stjärnhimlen en molnfri natt. Ljusföroreningar har seglat upp som ett av våra verkligt stora miljöproblem, om än obekant för de flesta. Flyttfåglarnas navigering störs, sköldpaddorna går vilse på väg till strandkanten och insekternas pollinering uteblir. Vårt behov av det naturliga mörkret och vikten av att låta den uråldriga rytmen ha sin gång – såväl för den biologiska mångfaldens skull som för människans väl och ve. Inte mindre än en tredjedel av alla ryggradsdjur och nästan två tredjedelar av alla ryggradslösa djur är nattlevande, och det är alltså efter att vi människor somnat på kvällen som det mesta av naturens verksamhet sker.” Det är ingen tillfällighet att Grönhögens Astronomiska Förening grundades på södra Öland. Med vårt naturliga nattmörker är vi den självklara platsen för astronomiska observationer. Ett projekt som kan ligga i framtiden är Sveriges första Dark Sky Park, berättar föreningen och här lämpar sig sydöstra Öland synnerligen väl. Konceptet Dark Sky handlar dels om att skydda platser fria från ljusföroreningar och dels om att utbilda om belysning och naturligt mörker. En Dark Sky Park vore ännu ett plus för den typ av turism vi redan har. Storskalig vindkraftsindustri är inte förenlig med Ölands unika naturvärden.	
140.00	Söderhamns kommun	HaV betonar särskilt risker för kumulativa effekter vid känsliga naturområden kring Finngrundsområdet om flera etableringar inom detta område skulle bli aktuella. Dessa risker behöver utredas synnerligen noga för respektive etablering som kan komma att bli aktuell. Med tanke på detta är det viktigt att särskilda krav ställs på miljö- och konsekvensbeskrivningar för etableringar inom detta område.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
141.01	Söderhamns kommun	Vi noterar vidare att eventuell påverkan på det lokala och regionala yrkesfisket samt vandrande lax utreds vidare av SLU till följd av de kommentarer som inkommit under samråd. Vi välkomnar denna utredning då det är viktigt att samtliga effekter på yrkesfisket belyses väl, framför allt potentiell påverkan på det småskaliga kustnära fisket som har en mycket viktig roll lokalt och regionalt och de samhällsekonomiska värden som de representerar i form av besöksnäring, turism, restauranger, kulturmiljö samt levande landsbygd. Laxfisket och fiskpopulationerna i viktiga vattendrag som Ljusnan, Testeboån och Dalälven har synnerligen stor betydelse för lokalt småskaligt yrkesfiske.	Synpunkten noteras. Rapporten *Kan havsbaserad vindkraft påverka vandrande lax?* finns tillgänglig på SLU:s webbplats.
141.02	Söderhamns kommun	Eventuell påverkan på vintersjöfart (isbildning mm) behöver fortsatt utredas vidare och vi noterar att Havs- och Vattenmyndigheten har uppdragit Chalmers att utreda detta vidare, vilket är positivt. Vi följer det fortsatta arbetet och ser fram emot att få ta del av resultaten från de kompletterande utredningar som nu pågår.	Synpunkten noteras. Rapporten *The impact of wind farms on winter navigation* finns tillgänglig på Chalmers tekniska högskolas webbplats.
141.03	Söderhamns kommun	I Planalternativ 1 är det flera föreslagna energiområden som ligger inom 25 km med risk för påverkan på fritidsbåtstrafiken utanför Gävlekusten. I både planalternativ 2 och 3 är den föreslagna utbyggnaden mindre omfattande och konsekvenserna för både friluftsliv, kulturmiljövärden och besöksnäring bedöms bli mildare.	Synpunkten noteras.
141.04	Söderhamns kommun	Viss risk för kumulativ påverkan kvarstår i Gävlebukten. Söderhamns kommun ser fördelaktigt på de planalternativ som skapar minst negativa effekter på andra värden inom Södra Bottenhavets område.	Synpunkten noteras.
041.00	Söderköpings kommun	De revideringar som har gjorts sedan samrådsförslaget tillmötesgår de synpunkter som lämnades i samrådsskedet. Med hänvisning till detta bedöms det inte nödvändigt för kommunen att lämna något ytterligare yttrande i ärendet.	Synpunkten noteras.
126.00	Södermanlands hembygdsförbund	Den Sörmländska Östersjökusten utgörs av en skärgårdsmiljö som flitigt används av människor i alla tider. Detta innebär att både friluft- och kulturmiljöperspektivet är väldigt påtagligt i hela området, ända fram till närheten av de ID-benämnda områdena. Att vi behöver producera mer energi är ingen tvekan om och vi inser att ekvationerna är komplicerade, men vill ändå trycka på att de långa avstånd som framgår i underlaget rörande fastlandet och de planlagda områdena blir missvisande i förhållande till var människor och djur lever – och har levt- sina liv då man fortfarande på olika sätt använder stora delar av skärgårdsmiljöerna. Vi människor påverkas genom alla våra sinnen och vi upplever både våra kultur- och naturmiljöer genom dem. Människor kommer att påverkas även av en visuell förändring av sin levnadsmiljö. Vissa människors hälsa och upplevelse av relevanta kulturmiljöer kommer på så sätt att påverkas negativt av planerna, speciellt inledningsvis. Detta är en punkt som inte är oväsentlig att ta i beaktande i en process som denna.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. Inga områden för energiutvinning, förutom där det finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft, föreslås i Östersjöns havsplan på grund av konflikt med försvarets intressen.
084.00	Södertälje kommun	Södertälje kommun anser att granskningsversionen är tydligare både i de generella delarna samt i havsplanen för Östersjön, där de flesta energiområdena i plankartan inte längre är utredningsområden. Södertälje kommun tycker att det är bra att det i granskningsversionen har tydliggjorts att havsplanen även är vägledande för regionplaneringen, eftersom kommunen anser att energifrågor av den här	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		omfattningen, som förslaget till ändrad havsplan för Östersjön innebär, är av regionalt intresse.	
084.01	Södertälje kommun	Södertälje kommun anser att konsekvensbeskrivningen generellt är tydligare med de ändringar som genomförts efter samrådet. Den samlade bedömningen av bidrag till miljömål och EU:s direktiv om en marin strategi för havsmiljön tydliggör miljöeffekter och konsekvenser för de tre planalternativen på ett bra sätt. Det är dock endast klimat och energi som medför positiva effekter vilket visar på att en del skyddsåtgärder kommer att krävas för att väga upp de negativa effekterna. Det är även bra att risker för sabotage nu nämns och att en kraftig utbyggnad av energiproduktion i svensk ekonomisk zon skulle medföra svårigheter för ansvariga myndigheter och exploatörer att skydda och bevaka infrastrukturen.	Synpunkten noteras.
084.02	Södertälje kommun	Havsplaneområdena för vindkraftsparker kräver även tillgång till ytor på land dels för att kunna bygga ut energisystemet dels för att bygga anläggningar där energin lagras. Inom Södertälje kommun finns redan idag intresse av att placera sådana anläggningar. Kommunen anser därför att påverkan på land bör nämnas i havsplanen så att kopplingen mellan hav och land tydliggörs.	I bilagan med planeringsförutsättningar tas de behov upp som rör land-havkoppling.
138.00	Sölvesborgs kommun	Sölvesborgs kommun ser positivt på att det tillförts två områden med användning energiutvinning i södra Östersjön, Ö256 och Ö269, även om båda områdena anges med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Därmed kvarstår behovet av en fortsatt process tillsammans med Försvarsmakten för att tydliggöra var det finns möjligheter till energiutvinning i havet. Det är därför även svårt att bedöma om de utpekade områdena för energiutvinning kommer att räcka för att skapa de eftersträvade möjligheterna till energiproduktion.	Synpunkten noteras.
138.01	Sölvesborgs kommun	För att ge en uppfattning om skillnaden i påverkan på landskapet med olika avstånd från land, har HaV tagit fram fotomontage med havsbaserad vindkraft för en hypotetisk exempelpark. Fotomontagen är en del av konsekvens-beskrivningen. Även animeringar som visar havsbaserad vindkraft under natten har tagits fram. Sölvesborgs kommun ser mycket positivt på detta. Fotomontagen visar en exempelpark som är tjugo kilometer lång och tio kilometer bred med långsidan mot kusten och bilderna visar den på 5 km, 12,5 km, 25 km, 35 km och 50 km från land. Parken har 72 vindkraftverk med totalhöjden 343 meter, navhöjden 200 meter och rotordiametern 286 meter. Avståndet mellan verken är 6 rotordiametrar eller cirka 1,7 km. Den, i granskningsversionen av förslaget till ändrade havsplaner, närmast belägna vindytan, Ö269, är belägen minst cirka 70 km från Sölvesborgs kustlinje. Av konsekvensbeskrivningen framgår att forskning visar på att ett avstånd på 35 km borde räcka för att minimera övervägande negativa upplevelser från visuell påverkan av havsbaserad vindkraft, vid 50 km är påverkan mycket liten och över 70 km obefintlig.	Synpunkten noteras.
138.02	Sölvesborgs kommun	Försvarsintressena för totalförsvarets militära del är stora i Östersjön, vilket medför en tydlig intressekonflikt för att peka ut energiområden. Försvarsintressena längs stora delar av den blekingska kusten har hittills inneburit en begränsande faktor i	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		arbetet att föreslå områden för energiutvinning till havs. Det är av yttersta vikt att det sker en konstruktiv dialog för att hantera den intressekonflikten för en utveckling där de militära intressena kan samexistera med vindkraft till havs i Östersjön. Då havsplanerna blickar fram till 2040, bör ställningstaganden i havsplanerna inte låsa sig till dagens förutsättningar.	
138.03	Sölvesborgs kommun	Det finns en viss osäkerhet om hur vindkraft påverkar olika arter. De mycket svaga tumlarbestånden i Östersjön har sina orsaker i en okänd kombination av historiska och nuvarande faktorer. De få studier om den havsbaserade vindkraftens påverkan på tumlare som finns, pekar inte på någon större påverkan men tumlaren är det marina däggdjur i Östersjön som är mest känslig för undervattensbuller och störningar. Här bedöms den potentiella negativa effekten av energiområdena ha medelstor effekt. Båda de två utpekade utredningsområdena för energi är viktiga vatten för fisklek och en möjlig etablering bör utreda förutsättningar för fisklek ytterligare t.ex. i tillståndsprocessen.	Synpunkten noteras. Avgörande vetenskapliga belägg saknas för hur havsbaserad vindkraft under driftsfasen långsiktigt påverkar tumlarpopulationer. Utifrån att kunskapsläget idag får ses som bristfälligt gör HaV bedömningen att det inte går att utesluta en negativ påverkan på tumlare under driftsfasen på grund av buller.
138.04	Sölvesborgs kommun	Sillgrisslor och tordmular övervintrar i det utsjöområde som överlappar med de föreslagna utredningsområdena för vindkraft, Ö269 (Efkn) och Ö256 (Efn). Även en del andra arter förekommer här.	Synpunkten noteras. Områden Ö256 och Ö269 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
138.05	Sölvesborgs kommun	Blekinge offshore: Parallellt med framtagandet av de statliga havsplanerna finns en interkommunal havsplan, upprättad av Blekinges fyra kustkommuner; Karlskrona, Ronneby, Karlshamn och Sölvesborg. Den kommunala havsplanen överlappar den statliga havsplanen geografiskt inom en del av territorialhavet. Målsättningen är att de båda havsplanerna ska ha samsyn inom de olika intresseområdena och stödja varandra. Det nuvarande förslaget från Havs och Vattenmyndigheten avviker från gällande interkommunal havsplan på en plats. Ingen dialog har förts med Blekinges kustkommuner kring det utpekade energiområdet i Hanöbukten, (Blekinge Offshore) detta är en tydlig brist i havsplanens resonemang och avsikter gällande kommunens mark- och vattenanvändning med hänsyn till de intressen som föreligger på platsen. Sveriges totalförsvar har omfattande intressen i havsplaneområde Östersjön. Detta intresse ges i den statliga havsplanen företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk öster om Hanö, (Blekinge Offshore). Användningarna bedöms inte kunna samexistera eftersom Regeringen avslagit en ansökan om vindkraft i området under 2016 i en annan tid och med andra förutsättningar. I Blekinges havsplan från 2019 är utgångspunkten att så långt möjligt pröva förutsättningarna för samexistens mellan försvar och anläggning för energiutvinning genom gemensamt acceptabla lösningar för att tillgodose intressenas behov av havsområdet. I den kommungemensamma havsplanen anges dock att det är staten som vid en eventuell prövning av produktionsanläggning för energi, avgör om samexistens är möjlig. Sölvesborgs kommun och de andra kustkommunerna anser fortfarande att det vore önskvärt att riksintresseområdet för energiproduktion avseende Blekinge Offshore tas med i	Synpunkt och information noteras, HaV:s tidigare bedömning som refereras till kvarstår.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kommande förslag till havsplaner med nya områden för energiutvinning i havet, i vart fall som ett utredningsområde. En havsplan är framtidsinriktad och ska bidra till att forma den framtid vi vill nå. Målåret i havsplanerna är år 2040. Samtidigt används år 2050 som visionsår för att stimulera till diskussion och tankar om planeringens långsiktiga perspektiv. Havsplanerna ska bland annat bidra till att nå samhällsmålet om 100 procent fossilfri elproduktion till år 2040. Mot denna bakgrund kan inte ställningstaganden enbart utgå från dagens förutsättningar.	
072.00	Tanums kommun	Kan inte ställa sig bakom förslag till Havsplan för Västerhavet då det innebär för stora negativa konsekvenser på kommunens obrutna kust, kulturvärden, upplevelse av kust och skärgårdsmiljöerna och förutsättningarna att utöva yrkesfiske.	Synpunkten noteras.
072.01	Tanums kommun	Kommunen anser att utpekade områden inom och utanför Tanums kommun kommer att innebära stor påverkan på Tanums obrutna kust, natur och kulturvärden, värden kopplat till skärgården och upplevelsen av dessa. Utpekade områden kan dessutom innebära en permanent skada och påverkan på djur och havsmiljön. Tanums kommun kan därför inte ställa sig bakom förslaget.	Synpunkten noteras.
072.02	Tanums kommun	Tanums kommun anser att delar av energiutvinningsområdet V352, som står i strid med Tanums kommuns ställningstaganden i Blå ÖP, undantas ur havsplanen.	Synpunkten noteras.
072.03	Tanums kommun	Förslaget innebär en för stor påverkan på Tanums obrutna kust, kulturvärden upplevelse av kust och skärgårdsmiljöerna och förutsättningar att utöva yrkesfiske, som utgör en viktig del av Tanums kommuns identitet attraktivitet. Förslaget behöver anpassas så att påverkan på dessa värden minimeras.	Synpunkten noteras.
072.04	Tanums kommun	Etablering av stora vindkraftsparker kan komma att innebära en permanent skada för djur och natur. De kumulativa effekterna av en sådan etablering framgår inte i tillräckligt hög grad av granskningsförslaget. Detta behöver utvecklas.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också.
111.00	Tierps kommun	Tierps kommun noterar att HaV i samrådsredogörelsen inte fullständigt besvarar kommunens yttrande då endast ett stycke från yttrandet har bemötts. Kommunen ställer sig därför frågande till om samtliga aspekter av yttrandet beaktats, exempelvis synpunkter gällande besöksnäring, turism, hamnverksamhet, naturmiljö samt kommunalt och lokalt inflytande. Kommunen anser att yttrandets samtliga aspekter borde besvaras.	HaV beklagar att endast en mycket liten del av Tierps kommuns yttrande kom med i samrådsredogörelsen. Synpunkterna redovisas i denna samrådsredogörelse istället.
111.01	Tierps kommun	Tierps kommun framförde i tidigare samråd att det finns stora risker för betydande negativ påverkan på kustområdenas kulturmiljöer om dessa värden inte framgår av havsplanens karta. Tierps kommun ser positivt på att områdena B152 och B156 har angetts som områden med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i aktuell granskning. Kommunen ser även att det är en välkommen förändring att hänsyn till kulturmiljöer redovisas på samma sätt som hänsyn till exempelvis natur och försvar, istället för skrafferade områden. Detta bidrar till en ökad tydlighet och läsbarhet i planen. Kommunen vill dock framhålla att höga kulturmiljövärden borde redovisas i havsplanen oavsett om de finns inom ett energiutvinningsområde eller inte. Om	Synpunkten noteras. Vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden kvarstår som kopplad till områden med energiutvinning i förslaget till regeringen. På sikt kan vägledningen utvecklas. Konsekvensbedömningen har setts över.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kulturmiljövärden inte pekas ut utanför energiutvinningsområdena kommer havsplanerna att bli missvisande och otydliga när tillstånd söks för vindkraftsetableringar utanför E-områdena. Kommunen delar inte heller HaV:s bedömning av konsekvenserna på kulturmiljö och landskap för områdena B152 och B156. Kommunen bedömer att båda områdena riskerar att ha stor negativ effekt på de känsliga kulturmiljövärden och de orörda landskap som finns på Hållnäshalvön.	
111.02	Tierps kommun	Kommunen ser positivt på att bedömningen av kumulativa effekter har utvecklats till aktuell granskning. Kommunen ser dock att perspektivet fortfarande saknas i flera delar av miljökonsekvensbeskrivningen, såsom i den samlade beskrivningen av miljöeffekter på landskap och kulturmiljö. I beskrivningen nämns inte att själva mängden vindkraftsparker är en viktig faktor för hur stor graden av påverkan blir i egenskap av additiv kumulativ påverkan. Vid bedömningen av kumulativa effekter ligger vikten på jämförelser mellan de olika planalternativen, väldigt få bedömningar är gjorda utifrån nuläge eller framskrivet nuläge. När bedömningarna främst görs med det överplanerade alternativet (planalternativ nr 1) som utgångspunkt så blir konsekvensen att effekterna av planalternativ 2 och 3 beskrivs som milda. Kommunen anser att detta ger en missvisande beskrivning jämfört med om kumulativa effekter skulle bedömas utifrån nuläge eller framskrivet nuläge. Det saknas även en beskrivning av hur de kumulativa effekterna skulle kunna begränsas eller minimeras. Utan en tydlig vägledning och ansvarsfördelning i frågan så finns en stor risk för oönskade och omfattande negativa effekter.	Det är komplext att bedöma sammanlagda, kumulativa effekter, inte minst för att de kan vara kumulativa på olika sätt. HaV utvecklar bedömningarna allt eftersom.
111.03	Tierps kommun	I havsplanens karta saknas fortfarande utritade naturvärdeskorridorer för kända viktiga flyttfågelsträck samt andra områden med kända höga naturvärden. Kommunen framförde i samrådet att dessa kända områden behöver pekas ut som lilla n-områden i hela sin utsträckning, inte endast där ett E-område utpekats, för att exempelvis möta upp fågelkorridorerna som pekats ut i den tyska havsplanen.	Redovisningen av en fågelkorridor från Rügen norrut i Tysklands havsplan för landets ekonomiska zon i Östersjön, följs upp i förslaget till havsplan med ett område med särskild hänsyn till höga naturvärden med avseende på flyttande fågel.
111.04	Tierps kommun	Kommunen framförde även att det behöver läggas till buffertzoner som tar hänsyn till de nya utökade Natura 2000-områdena, exempelvis vid Lövstabukten och Björns skärgård som omnämns som särskilt värdefulla. Område B152 och område B156 bör därför inte pekas ut som energiproduktionsområden.	Planeringen kvarstår. Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen. Buffertzoner bör hanteras i tillståndsprövningen.
111.05	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023*: Tierps kommun har en lång kuststräcka som karaktäriseras av- och har många av sina kärnvärden i den ålderdomliga karaktären och den oexploaterade miljön. Tierps kommun har haft och har fortsatt en restriktiv inställning till exploatering för stora delar av kuststräckorna, vilket har inneburit att de historiska kultur- och naturmiljöerna i mångt och mycket finns kvar och besitter stora värden. Förslaget till havsplan innebär att flera storskaliga områden för energiutvinning samt alternativt område för energiutvinning lokaliseras i ovan nämnda kusts närområde. Tierps kommun ser risker för betydande negativa konsekvenser på upplevelsen av kustlandskapet till följd av den visuella påverkan från havsbaserad vindkraft som lokaliseras nära kustlinjen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.06	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Det i planen angivna området med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden behöver fortsätta förbi Björns skärgård och Hållnäshalvön. Detta för att få en buffertzon för visuell påverkan på ett område med landskapsbildskydd och mycket höga kulturmiljövärden knutna till ett ålderdomligt småbrutet odlingslandskap och gamla fiskelägen. I havsplanen beskrivs att "Hänsynsavstånd till värdekärnorna behöver bedömas i ett lokalt perspektiv, såsom eventuell påverkan på kulturmiljövärden av energiutvinning i flera områden i Södra Bottenhavet (ex. B142, B146, B152, B156). " Kulturmiljövärdena är välkända och behöver framgå tydligt i havsplanens karta.	Vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden ändrades efter samrådet och knyts nu till energiområden. Områden som anges med användning energiutvinning nära de aktuella kulturmiljöerna anges även med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.
111.07	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Tierps kommun arbetar för att utveckla och stärka besöksnäringen, som rent historiskt har varit en outnyttjad resurs i kommunen. Bland annat har Tierps kommun tillsammans med Älvkarleby kommun ingått ett samarbete under namnet ”Visit Norduppland”. För en kommun som traditionellt har haft betydande delar av sin arbetsmarknad kopplad till tillverkande industri så utgör utvecklingen av besöksnäringen en viktig del i att skapa en mer mångsidig lokal ekonomi. Liksom kommunen har beskrivit under rubriken ”Landskapsbild och kulturmiljö” finns många upplevelsevärden kopplade till det oexploaterade och av människan opåverkade kustlandskapet. Den visuella påverkan av vindkraftverk på dagtid och dess blinkande varningsljus på nattetid längs med horisonten riskerar att innebära en betydande förändring av upplevelsen av dessa platser och därmed förutsättningarna för utvecklingen av besöksnäringen.	Synpunkten noteras.
111.08	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023*: Det nämns i flera av planens avsnitt att yrkesfisket är viktigt för kusten och fiskesamhällenas kulturmiljö. Det behöver här förtydligas att det är det småskaliga yrkesfisket som avses.	Synpunkten noteras. Olika typer av fisken kan ha betydelse för fiskesamhällenas kulturmiljöer. Det beror på plats och kulturmiljö.
111.09	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Riksintresset fångstområde för yrkesfiske borde i havsplanen pekas ut som lilla n-områden, alternativt stora N-områden. Precis så som riksintressetuppväxtområde är stora N-område. Havsplanen ska vara ekosystembaserad och visa på en hållbar utveckling och förvaltning. EU föreslår totalstopp för fiske då det råder en krissituation och det är just det storskaliga industrifisket som är orsaken. I dessa viktiga vinteruppehållsområden för fisk borde det vara fiskbeståndens bevarande som prioriteras, annars finns det ingen resurs kvar att fiska.	Områden med särskild hänsyn till höga naturvärden pekas ut utifrån specifika kriterier. Att fiske bedrivs i ett område utgör i sig inget sådant kriterium.
111.10	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Gävle hamn utgör en viktig faktor för hela regionens framtida utveckling. Tierps kommun vill belysa vikten av att hänsyn tas till dagens behov men även framtida utvecklingspotential av Gävle hamn i utpekandet av nya områden för energiutvinning. Tierps kommun vill hänvisa till Gävle hamn utgör en viktig faktor för hela regionens framtida utveckling. Tierps kommun vill belysa vikten av att hänsyn tas till dagens behov men även framtida utvecklingspotential av Gävle hamn i utpekandet av nya områden för energiutvinning. Tierps kommun vill hänvisa till områden för energiutvinning. Tierps kommun vill hänvisa till Mälardalsrådets rapport Effektiva godstransporter.	Synpunkten noteras. HaV har tagit del av rapporten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.11	Tierps kommun	*Synpunkter under samråd ht 2023:* Världens länder har genom FN enats om att det år 2030 ska finnas marina skyddade områden som täcker minst 30 procent av haven. I förslaget till plan står att: ”Havsplanerna ska bidra till goda ekosystem och utveckling av ekosystemtjänster. De ska stödja inrättandet av nya marina skyddsområden i enlighet med nationella och internationella mål och skapa förutsättningar för att stärka och bevara representativitet, funktionalitet och ekologiska samband ”. Trots detta verkar inte planerna ta höjd för denna mängd skyddade områden och lämnar inte heller utrymme för att dessa ska förverkligas på platser med hög biologisk mångfald. De marina områden som har kända höga naturvärden behöver bli lilla n-områden, så att det sänder signaler för framtida områdesskydd om havsplanen ska bidra till att nå målen för marint områdesskydd.	Med utgångspunkt i underlag och förslag från länsstyrelsen har områden med höga naturvärden med vägledning om särskild hänsyn tillkommit i planförslagen. Därutöver har tillkommit områden viktiga för migration av fågel.
111.12	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Det står även att läsa ”Planerna ska även bidra till att säkra spridningsvägar och vandringsvägar i och mellan livsmiljöer i den marina miljön, samt flyttstråk för fågel.” Trots det är kända flyttstråk för fågel inte undantagna från att utpekas som lämpliga för energiutvinning. Samtidigt framgår det tydligt i konsekvensbeskrivningen att vindkraftsetablering i områdena 152 och 156 skulle få stora konsekvenser för fågellivet samt att områdena är av stor regional betydelse för rastande och att övervintrande sjöfåglar varav flera är kända för att vara mycket störningskänsliga. Förutom flyttfågelsträcket så hamnar områden mitt i vägen för flera fågelarters födosöksflygning mot Finngrundet. Fåglars födosöksstråk har varit orsak till att vindkraftverk inte har fått etableras på land, det bör utgöra ett hinder även till havs. De ställningstaganden som görs i havsplanen bör ta hänsyn till den planerade utökningen av IBA-områden (Important bird and biodiversity areas). Även de nya utökade Natura 2000-områdena bör nämnas och det bör läggas till en buffertzon till områdena, där speciell naturvårdshänsyn behöver visas. Lövstabukten och Björns skärgård omnämns som särskilt betydelsefulla. Område 152 och 156 bör därför ej pekas ut som e-områden. En brist som kommunen ser i planen gäller därför fågelkorridorer. Det finns bevisligen kunskap om vart viktiga flyttfågelsträck och födosöksstråk finns. Dessa behöver ritas ut som lilla n-områden i kartan. I Tysklands plan anges fågelkorridorer som knyter an mot Skåne. HaV har bara pekat ut fågelintresset i områden där det finns konflikt, i stället för att försöka få in naturvärdeskorridorerna i plankartan.	Område Ö283 anges med särskild hänsyn till höga naturvärden med avseende på flyttande fågel från Rügen till Skåne. När det gäller områdena B152 och B156 kvarstår HaV:s bedömning. Områdena anges som utredningsområden med anledning av risk för sammanlagda, kumulativa effekter på flyttande fågel.
111.13	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Tierps kommun är av uppfattningen att det även mer ingående behöver beskrivas hur buller under anläggning och drift kan komma att påverka fisk, exempelvis vilka frekvenser och vilka nivåer olika fiskarter är känsliga för och potentiella konsekvenser för migrerande fisk, så som lax, öring och harr som vandrar genom området. Under samrådsmötet framgick det att fiske med fasta redskap ska kunna fortsätta. Där det finns bottenfasta fundament försvinner ca 50 % av trålfisket (även på grund av kablar mellan verken). Vid flytande vindparker kan man inte bedriva trålfiske alls. Försvårandet av det storskaliga industrifisket bör	Synpunkterna noteras. En kunskapssammanställning om vandrande lax har tagits fram av SLU; Enligt nuvarande kunskapsläge bedöms risken som låg att vandrande lax påverkas negativt, om vindparker anläggs med bottenfasta fundament med ett långt avstånd mellan tornen och lokaliseras i utsjön på ett inte alltför grunt vattendjup (mer än cirka 30 meter).

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kunna ha en positiv påverkan på fiskbestånden, det är dock viktigt att också utreda och redogöra för de negativa konsekvenserna.	
111.14	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* En annan faktor som kommunen upplever har förbisetts i utpekandet av nya energiutvinningsområden är fladdermöss. Fladdermöss nämns i princip inte alls i underlaget. Under samrådsmötet framgick att HaV anser sig ha för lite underlag för att kunna upprätta kartor, men att man utgår från hypotesen att om man tar hänsyn till småfågel så tar man hänsyn till fladdermöss. Kan man inte med erforderliga utredningar som visar på motsatsen göra faktabaserade avvägningar så bör försiktighetsprincipen tillämpas.	I konsekvensbeskrivningen för granskningsskedet ingick en bedömning av risk för påverkan på fladdermöss.
111.15	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023*: Generellt för naturvärden har kommunen synpunkter kring ”lilla-n områden”. Områden som har kända naturvärden men ännu inget beslutat skydd har i havsplanen pekats ut som ”lilla n-områden” (till exempel de nya Natura 2000-områdena). Detta har dock endast gjorts där det finns ett energiutvinningsintresse. Det behöver på ett tydligare vis framgå vad bedömningen grundar sig på och hur dessa områden har valts ut. Det behöver framgå vilka arter som nyttjar området (till exempel om det rör sig om fåglar som flyger högt eller som sveper vattenytan) samt var man kan läsa mer om dessa områden.	Flertalet områden med särskild hänsyn till höga naturvärden avser andra naturvärden än fågelkorridorer. Värdena redovisas översiktligt i planhandlingen.
111.16	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023*: Björns skärgård är ett Natura 2000 område som bland annat omfattar skydd för landskapsbilden enligt 19 § Naturvårdslagen. Det innebär att verksamheter inom och utanför området inte kan få tillstånd om de inverkar menligt på reservatet. Det är rimligt att anta att en stor mängd vindkraftsparker skulle ha mycket stor påverkan på denna landskapsbild.	Synpunkten noteras.
111.17	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* HaV skriver i planen att man förhåller sig till ”Malawiprincip 2 - Förvaltningen bör vara decentraliserad till den lägsta tillämpbara nivån och engagera alla för att kunna balansera lokala och allmänna intressen”. Samtidigt tas dessa havsplaner fram centralt och med begränsad möjlighet till påverkan och inflytande från Sveriges kommuner. Påståendet låter bra men bör antingen följas upp av faktiskt inflytande eller tas bort för att inte få processen att låta mer inkluderande än vad den faktiskt är. HaV skriver vidare att ”Havsplaneringen ska eftersträva goda förutsättningar för lokal och regional utveckling längs hela kuststräckan” och att ”Havsplanerna ska bidra till att bevara viktiga natur- och kulturvärden, ta hänsyn till landskapsbilden och skapa förutsättningar för utveckling av havsanknutna näringar och rekreation”. Dock leder de kraftigt klustrade områdena till en uppfattning om att vissa kuststräckor offras för att andra områden ska kunna få och behålla just dessa.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. Andra intressen avser bland annat natur- och kulturvärden.
111.18	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd ht 2023:* Tierps kommun ser en stor risk i hur- och hos vem ansvaret för kumulativa effekter från vindkraftsparker inom så väl havsplaneområdet som de vindkraftsprojekt som planeras inom Finlands territorier ligger. Detta är en fråga som lyftes vid samrådsmötet i Gävle 2023-10-12, men som inte fick ett tillfredställande svar. Kommunen förstår att HaV inom ramarna för sitt uppdrag från regeringen behöver identifiera områden för energiproduktion av tillräckligt stora ytor	Synpunkten noteras. Bedömning av miljöeffekter inkl. sammanlagda, kumulativa effekter regleras i miljöbalken, både när det gäller planer och program och verksamheter och åtgärder. Bedömningen utgör därför underlag vid tillståndsprövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		och dessutom inom en begränsad tidsram. Däremot vill kommunen tydligt markera sin oro kring att frågan om kumulativa effekter inte ska beaktas i tillräcklig omfattning i ett genomförandeskede och särskilt betona att ansvarsfördelningen behöver förtydligas på ett nationellt plan.	
111.19	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd 2023:* Kommunen ser en liknande problematik kopplat till ansvaret för invasiva arter. Grundläggningen av den havsbaserade vindkraften kommer att leda till skapandet av artificiella rev, något som kan ha en positiv effekt på den biologiska mångfalden i området. Dock kan det även föreligga en risk att dessa artificiella rev skapar förutsättningar för främmande arter att etablera sig i området. Om detta skulle ske och bekämpning av dessa krävs så ställer sig kommunen frågande till vart det ekonomiska ansvaret för detta kommer att ligga? Då planen tas fram med en snäv tidsram så ser kommunen en risk att viktiga frågor som dessa inte ska hinna utredas. Det måste från regeringsnivå fastslås vart det ekonomiska ansvaret för oönskade effekter till följd av etableringar av den här omfattningen faktiskt ligger och hur man säkerställer att nödvändiga åtgärder faktiskt vidtas.	Synpunkten noteras. Frågan om finansiering av åtgärder och hantering som rör främmande arter faller utanför havsplanens mandat.
111.20	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd 2023:* Det är tydligt att havsbaserad vindkraft kan vara en god idé för staten Sverige. Som nation behöver vi tillsammans verka för att minska våra utsläpp av växthusgaser. Ett sätt att göra det på är att se till att mer av den energi vi använder kommer från förnyelsebara källor. Premissen för dessa nya havsplaner är att vi som nation kommer att öka användningen av energi kraftigt, dels genom att fortsätta göra det vi gör idag, genom etablering av ny energiintensiv industri samt genom ökad export av energi. Det går därför att anta att den som gynnas mest är Sverige på riksnivå, medan de som missgynnas riskerar att vara kommuner och dess invånare som bor nära där utbyggnaden ska ske. Det är även tänkbart att många kommuner kan komma att behöva göra kompensatoriska åtgärder för att exempelvis inte tappa populationer av fågel, fladdermöss, fisk och marina däggdjur till följd av utbyggnadsplanerna. Tierps kommun ser därför ett behov av en fond eller liknande lösning, där de exploaterande bolagen får deponera pengar och där kommunerna kan hämta pengar när dessa åtgärder behöver vidtas.	Synpunkten noteras. Frågan om kompensationsfond faller utanför regeringsuppdraget om att ta fram förslag till nya områden för energiutvinning i havsplanerna.
111.21	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd 2023:* Ytterligare en fråga som behöver ses över på nationellt plan är ägandet av all denna energiutvinning. Hur ska Sverige säkerställa att ägandet av denna betydande infrastruktur inte hamnar hos andra länders regeringar eller på annat sätt riskerar att äventyra den långsiktiga stabiliteten och robustheten för energiförsörjningen?	Frågan om ägande av kritisk infrastruktur såsom anläggningar för havsbaserad vindkraft ligger utanför regeringsuppdraget om att ta fram förslag till nya områden för energiutvinning i havsplanerna.
111.22	Tierps kommun	*Synpunkt under samråd 2023:* Tierps kommun ser även ett stort behov av upprättandet av en process som gör att denna utbyggnad sker långsamt och kontrollerat, så att konsekvenserna av utbyggnaden löpande kan utvärderas, något som även antyds i förslaget till plan. Kommunen upplever i dagsläget att det emellertid inte fungerar så, istället pågår en kapplöpning mellan flera exploatörer som var och en vill säkra upp områden för energiutvinning. Det skapar inte en	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		process där exploatören önskar göra bra undersökningar, utan en process där de önskar vara snabbast. Detta riskerar att innebära att hela våra kuststräckor kan vara fulla av vindkraft innan konsekvenser och effekter har hunnit studeras och vi då har satt oss i ett läge där det är för sent att intervenera.	
008.01	Tillväxtverket	Tillväxtverket ser positivt på att planupprättaren aktivt tar ställning mellan olika intressen och även att allmänna intressen i planen bedöms mer motiverade än riksintressen i vissa fall. Utvecklingen av nationella planeringsunderlag harmonierar inte med planens behov.	Synpunkten noteras.
008.02	Tillväxtverket	Tillväxtverket anser att det fortsatt finns en brist i underlag, bedömningar och konsekvenser vad gäller vissa allmänna intressen. Brister som bör synliggöras. Det är tydligt att havsplaneringen synliggör behov av en mer utvecklad nationell planering i stort då allmänna intressen inte kan synliggöras eller vägas in i havsplanerna i en större helhet fullt ut. Detta blir fortsatt tydligt avseende intressen för vattenbruk och friluftsliv. Tillväxtverket ser positivt på nyttjade av ”Särskild hänsyn” som planeringsinriktning för vissa områden.	Synpunkten noteras.
008.03	Tillväxtverket	Tillväxtverket ser positivt på att planen i sin helhet innebär ett möjligt tillskott av förnybar energi som är viktigt för klimatomställningen och samhällets elektrifiering.	Synpunkten noteras.
008.04	Tillväxtverket	Tillväxtverket står bakom planens syfte, övergripande mål och vägledande roll på både strategisk nivå och vid tillståndsprövning. Energiförsörjningen är mycket viktig för att säkerställa näringslivets utveckling och hållbar regional utveckling i hela landet. Vi ser positivt på att planen i sin helhet innebär ett möjligt tillskott av förnybar energi som är viktigt för klimatomställningen och samhällets elektrifiering.	Synpunkten noteras.
008.05	Tillväxtverket	Tillväxtverket anser att kopplat till havsplanerna så är behov och påverkan på riksintresse industriell produktion samstämmig med riksintresse kommunikationer avseende sjöfartens intressen kopplat till hamnar i områden för riksintresse industriell produktion. Tillväxtverket anser därför att riksintresse industriell produktion indirekt är hanterat och tillgodosett i förslag till ändrade havsplaner.	Synpunkten noteras.
008.06	Tillväxtverket	Tillväxtverket ser positivt på att planupprättaren aktivt tar ställning mellan olika riksintressen i områden med flera överlappande intressen och även att allmänna intressen i planens bedöms mer motiverade än riksintressen i vissa fall. Kvalitén på riksintresseanspråk varierar i utbredning, bedömningar, motiv och lagstöd. Det saknas också samstämmighet mellan olika underlag avseende riksintressen. Tillväxtverket ser positivt på att planen tydligt lyfter och beskriver områden av allmänt intresse av väsentlig betydelse för vissa intressen.	Synpunkten noteras.
008.07	Tillväxtverket	Tillväxtverket ser positivt på att allmänna intressen för friluftslivet, är under utveckling att det är av stor vikt att intressena finns med i kommande avvägningar med havsplanen som grund, i synnerhet kopplat till möjliga barriäreffekter.	Synpunkten noteras.
008.08	Tillväxtverket	Tillväxtverket noterar att allmänna intressen kopplat till vattenbruk lyfts och att det saknas underlag. Det är tydligt att tvärsektoriell planering lyfter fram behov av goda planeringsunderlag för många intressen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
008.09	Tillväxtverket	Tillväxtverket anser att det saknas underlag för att fullt ut bedöma planens effekter på friluftsliv, naturturism och rekreation. Påverkan på friluftslivet är inte enbart kopplad till visuell påverkan utan även rörlighet och barriäreffekter. Motsvarande gäller utveckling och påverkan på vattenbruk och livsmedelsproduktion som nämns i planen som allmänt intresse men som inte redovisas eller bedöms särskilt utifrån på effekter. Avsaknaden av viss typ av underlag bör synliggöras än tydligare för att skapa utrymme för bredare avvägningar vid kommande nyttjande av planen som vägledande underlag.	HaV har utvecklat beskrivningen av effekter på friluftslivet, inklusive effekter på rörlighet och barriäreffekter. HaV lyfter behovet av utvecklat planeringsunderlag i det sammanfattande yttrandet som överlämnas till regeringen tillsammans med förslaget till havsplaner.
008.10	Tillväxtverket	Tillväxtverket vill repetera uppskattningen och inspirationen av angreppssättet av konsekvensbeskrivningens bedömning mot andra planer, policyer och program. Där utgångspunkten för bedömningen av planförslagen utgår från satta planeringsmål i relation till den Nationella strategin för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 (Regeringen, 2021).	Synpunkten noteras.
009.01	Tjörns kommun	Kommunen anser att ändringarna i planförslag och miljökonsekvensbeskrivning är relevanta i förhållande till kommunens synpunkter i samrådet. Förbättrade kunskapsunderlag är inkluderade eller under framtagande, total omfattning av energiutvinningsområden är minskad till förmån för bland annat yrkesfiske och landskapsbild, beteckningar som signalerar hänsyn till natur- och kulturmiljövärden har införts, flytt av beteckning utredningsområde kan tolkas som ändrad prioriteringsordning av områdena. Upplysning om överplanering i planförslaget förmedlar en mer realistisk bild av behovet av utbyggnad för energiutvinning. Alternativredovisning tydliggör överväganden kring skademinimering och prioritering mellan olika intressen. Konsekvensbeskrivning är generellt förtydligad. Visualisering av konsekvenser för landskapsbild är förtydligad.	Synpunkten noteras.
009.02	Tjörns kommun	Kommunen vidhåller dock sina tidigare framförda synpunkter, och anser att planering och utbyggnad av havsbaserad vindkraft måste ske under kontrollerade former och i rimlig omfattning, samt med försiktighet och väl balanserat mot andra intressen.	Synpunkten noteras.
009.03	Tjörns kommun	041.01: Omfördelning mellan energiutvinnings- och utredningsområden, samt införande av beteckning för hänsyn till kulturmiljövärden, signalerar förbehåll och hänsyn till andra intressen på ett tydligare sätt än i samrådet, främst gällande yrkesfiske, kulturmiljö och påverkan på migrerande fågel. Kommunen noterar också att planförslagets stora omfattning är tydligare belyst i granskningsversionen genom alternativredovisning och beskrivning av andelen överplanering. Kommunen välkomnar att områden för energiutvinning har inskränkts genom att V355 har utgått och att V359 och V360 har minskats i utbredning. V357 som ligger nära kommunen har dock utökats norrut. Kommunen vidhåller tidigare uttryckt negativ inställning till vindkraftsetablering inom yta V357, med hänvisning till både yrkesfisket och påverkan på kulturmiljön.	I område V357 finns ett tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft (regeringens beslut den 4 november 2024). Området kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
009.04	Tjörns kommun	041.02: Kommunen vidhåller uppfattningen att ändrad havsplan för Västerhavet bör antas innan beslut fattas för enskilda vindkraftsparker som Poseidon och andra pågående projekt i Västerhavet.	Frågan om när prövning av ansökningar om etablering av havsbaserad vindkraft ligger utanför arbetet med förslag till havsplaner. Regeringen prövar ansökningar om etablering av vindkraft i ekonomisk zon. Genom denna granskningsredogörelse får regeringen kännedom om synpunkten.
009.05	Tjörns kommun	041.03: Kommunen noterar att både MKB och planhandling utvecklats avseende konsekvensbeskrivning utifrån kommunala intressen och miljöaspekter, och att beskrivning av påverkan på yrkesfisket i viss mån har förtydligats. Kommunen välkomnar att ytterligare och breddad analys av påverkan på yrkesfisket och samhällsekonomin är under utarbetande. Internationell politisk utveckling visar att nationernas egna fiskevatten blir allt viktigare, exempelvis Norges stängning av sitt fiskevatten för bland annat svenska fiskare. Likaså kan Brexit komma att påverka den internationella fiskepolitiken. Genom kraftig utbyggnad av havsbaserad vindkraft i Västerhavet begränsar vi tillgången till Sveriges fiskrikaste vatten, vilket i sin tur kan påverka Sveriges beredskap för livsmedelsförsörjning. Tolkning av hur yrkesfisket kan komma att påverkas av vindkraftsutbyggnad till havs är polariserad mellan olika aktörer, varför ett fördjupat kunskapsunderlag hade varit önskvärt medan dialogen kring planförslaget ännu pågår. Kommunen ser det därmed som en brist att analysen inte är inkluderad redan i granskningshandlingen. Kommunen önskar förtydligande om hur och när resultatet av analysen ska beaktas och ges möjlighet att påverka planförslagets utformning.	Synpunkten noteras. Underlaget, dvs rapporten *Hur påverkas svenskt yrkesfiske av havsbaserad vindkraft (AgriFood Rapport 2024:2)* har utgjort kompletterande underlag vid utarbetande av förslag till havsplaner som redovisas till regeringen.
009.06	Tjörns kommun	041.04: Kommunen välkomnar att kompletterande underlag tas fram och att uppföljningsprojekt har startats gällande vindkraftsutbyggnadens effekter på bland annat fisk och yrkesfiske. Kommunen önskar förtydligande av hur och när de nya kunskapsunderlagen och återkopplingen från forskningsprojekten ska inkluderas och beaktas i planering, genomförande och revidering av planerna, samt driftsfas och avveckling av vindparkerna.	Underlag om påverkan på yrkesfiske, hydrografiska effekter och vintersjöfart har använt när förslagen som redovisas till regeringen tagits fram. I kommande uppföljning eller i ett framtida arbete med framtagande av förslag till reviderade havsplaner används de underlag som då finns tillgängliga.
009.07	Tjörns kommun	041.06: Kommunen välkomnar att Länsstyrelsen har tagit fram kulturmiljöunderlaget och att HaV väger in det i planeringen, samt vill understryka vikten av att underlaget beaktas vidare i lokala bedömningar i samband med genomförandet av planeringen. Vidare föreslår kommunen att HaV underlättar åtkomsten till underlaget exempelvis genom att länka till det direkt från hemsidan för havsplanen.	HaV ser över möjlighet att länka till materialet på ett tydligare sätt.
009.08	Tjörns kommun	041.07: Kommunen välkomnar att beskrivning av flera negativa konsekvenser, kumulativa effekter samt osäkerheter kopplat till storskalig vindkraftsutbyggnad har kompletterats och förtydligats i planbeskrivning och MKB. Kommunen inser att utformning av tillståndsprocessen inte ryms inom HaV's planeringsuppdrag, men vidhåller uppfattningen att ett prövningssystem som styr mot etappvis utbyggnad och systematisk uppföljning vore att föredra framför nuvarande system. Kommunen föreslår i sammanhanget att planhandlingen kompletteras med en förklaring av begreppet ”öppen dörr” samt en tydligare upplysning om den statliga utredning om	Frågan om utredning av etableringssystemet redovisas i bilagan Planeringsförutsättningar. Texten kompletteras. HaV noterar synpunkter om kortare revideringscykel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		anvisningsprocessen som pågår och som ska redovisas för regeringen senast 30 november 2024. Kommunen förespråkar vidare en fortsatt kort revideringscykel för havsplaneringen för att främja hantering av osäkerheter kopplade till storskalig vindkraftsutbyggnad.	
009.09	Tjörns kommun	041.08: Kommunen noterar att internationell samverkan har skett, att HaV instämmer i att den kan utvecklas mer samt att beskrivning av gränsöverskridande och kumulativa effekter har utvecklats i planhandling och MKB.	Synpunkten noteras.
009.10	Tjörns kommun	041.09: Kommunen inser att utformning av tillståndsprocessen inte ryms inom HaV's planeringsuppdrag, men vidhåller uppfattningen att ändrad havsplan för Västerhavet bör antas innan beslut fattas för enskilda vindkraftsparker. Nuvarande planprocess, som innebär att remissinstanser skall ge återkoppling på en granskningshandling med områden som har fortsatt utredningsbehov, men som samtidigt redan har tillstyrkts av Länsstyrelsen för att anläggas, framstår ur kommunens perspektiv som forcerad och svårbegriplig. Kommunen hade vidare önskat att erforderliga kunskapsunderlag för tillräckligt säker lämplighetsbedömning ur olika perspektiv hade funnits med i granskningsskedet för den nationella havsplaneringen.	Synpunkten noteras.
009.11	Tjörns kommun	041.10: Kommunen uppfattar att det fortsatt är oklart i vilken utsträckning Försvarsmaktens villkor är invägda i planförslaget, vilket gör förslaget svårbedömt, men inser att HaV av säkerhetsskäl inte kan redogöra fullt ut för dessa avvägningar. Kommunen tolkar exkludering av V355 som en tydlig prioritering, och ändrade beteckningar på övriga områden som möjligt att tolka som ändrad prioriteringsordning. Kommunen noterar att V357 är utökat, men ändrat till Utredningsområde pga naturhänsyn, samt att V359 är fortsatt Utredningsområde men minskat. V352 är däremot ändrat från Utredningsområde till Energiutvinning och utgör därmed enda energiutvinningsområde utan tydliga förbehåll, vilket kan tolkas som att det har getts högre prioritet. Även alternativredovisningen belyser att V352 dels erbjuder energieffektivitet, dels orsakar minst intressekonflikter.	Kommentaren noteras.
009.12	Tjörns kommun	041.12: Kommunen inser att lösningar för landning av el ligger utanför HaV's planeringsuppdrag, och välkomnar att planhandlingarna kompletterats med generell beskrivning av effekter av kabeldragningar. Kommunen vidhåller dock uppfattningen att staten inom någon instans behöver bevaka frågan på en övergripande planeringsnivå, så att god samordning av lösningar för landning av el från olika föreslagna områden kan uppnås, och att ytanspråk för detta i havsområdet inte blir onödigt stort. Identifiering av lämpliga ledningsstråk är möjligt att påbörja genom att direkt olämpliga stråk pekas ut i havsplanen.	Synpunkten noteras. Svenska kraftnät hanterar frågor om anslutning till transmissionsnätet.
009.13	Tjörns kommun	041.12: Kommunen önskar förtydligande av i vilken "annan ordning än inom pågående havsplaneringsuppdrag" som HaV menar att ekonomisk kompensationsmodell för kommuner hanteras. Kommunen vill även understryka den potentiella opinionsmässiga betydelsen av att berörda kommuner erbjuds delaktighet och effektiva incitament för att främja vindkraftsutbyggnad.	Frågan hanteras av riksdag och regering.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
009.14	Tjörns kommun	Kommunen välkomnar komplettering med siktanalys och visualiseringsexempel som ger en betydligt tydligare bild av vindkraftsutbyggnadens visuella påverkan. Kommunen noterar att avstånd från V359 till Pater Noster understiger 15 km, och att påverkan på landskapsbild och kulturmiljövärden därifrån kan komma att bli mycket allvarlig, avseende exempelvis förlust av den obrutna horisonten. Kommunen önskar förtydligande av hur visuella aspekter kommer att beaktas i fortsatt planering och genomförandet av planeringen. Kommunen anser vidare att siktanalys skulle behöva göras mer detaljerad utifrån topografiska förhållanden i olika delar av skärgården och ur fritidsbåtslivets perspektiv.	Område V359 anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. Havsplanens vägledning har förtydligats med vad den särskilda hänsynen kan innebära, bland annat att åtgärder kan behöva vidtas för att minimera direkt, indirekt och kumulativ påverkan på kulturmiljö och kan bestå av särskilda krav på lokalisering och utformning av vindkraftsanläggningar eller genom särskilda krav under anläggningsskedet av en vindkraftspark. Påverkan behöver bedömas utifrån lokala förutsättningar i kommande planerings- och tillståndsprocesser, vilket kan innefatta mer detaljerade siktanalyser och ur fritidsbåtslivets perspektiv.
146.00	TotalesEnergies, European Energy A/S	Tidigare i år genomförde TotalEnergies och European Energy en omfattande screening för att identifiera potentiella platser för havsbaserade vindkraftverk längs den svenska kusten. I denna screening utvärderades flera parametrar för att säkerställa att de valda områdena är lämpliga för energiproduktion samt realiserbara. Bolagen redogör för sin metodik för screeningen samt informerar om ansökan för undersökningar. Två av de områden som omfattas är belägna utanför kusterna vid Trelleborg/Skurup respektive Simrishamn. Dessa områden överlappar med zoner om klassificerats för utredningsområde för energiutvinning, generell användning, yrkesfiske och sjöfart och resp. områden avsedda för generell användning, yrkesfiske och sjöfart i förslaget till nya havsplaner. Enligt bolagets screening och en översikt av AIS-data är dock fiskefartygsaktiviteten i båda områdena relativt begränsad. Bolagen menar att man också säkerställt att de föreslagna platserna ligger minst 1 nautisk mil från sjöfartsleder, vilket ytterligare minskar potentiella konflikter med sjötrafiken. Områdena har hög genomsnittlig vindhastighet och lämpligt vattendjup, vilket gör dem särskilt attraktiva för utveckling av havsbaserad vindkraft och ett viktigt bidrag till Sveriges mål för förnybar energi. Bolagen noterar att de områden som föreslås för yrkesfiske är ganska stora, och vi ser potential att kunna dela upp dem mer detaljerat för att möjliggöra flera användningsområden. Bolagen är medvetna yttrande lämnas efter den officiella tidsfristen, men ber om att föreslagna områden ändå kan övervägas förgranskning i relation till den reviderade Havsplanen för utpekande avseende energiproduktion, särskilt just med tanke på deras lämplighet för detta.	I förslaget till havsplan som lämnas till regeringen redovisas endast områden i Östersjön där det finns tillstånd för etablering av havsbaserad vindkraft.
017.00	Trafikverket	Trafikverket anser att de kumulativa effekterna av en stor utbyggnad av vindkraft till havs generellt behöver utredas ytterligare vad gäller sjöfartens intressen, men ser att det är bra att speciellt påverkan på isbildning kommer att utredas. Det är oklart hur vindkraftparker påverkar isbildningen och vintersjöfarten. Trafikverket anser att det är bra att effekterna av isens utbredning kring vindkraftparkerna utreds. Trafikverket anser dock att det är viktigt att resultaten från utredningen används i de framtida tillståndsprocesserna.	Synpunkten noteras. Rapporten *The impact of wind farms on winter navigation* finns tillgänglig på Chalmers tekniska högskolas webbplats. HaV instämmer i att mer kunskap behövs.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
017.01	Trafikverket	Trafikverket vill dessutom påpeka att det längst ner på sidan 66 i konsekvensbeskrivningen går att läsa att ”…men anger att säkerhetszon behöver beaktas utifrån förutsättningar för respektive energiområde”. Trafikverket anser att ordet ”behöver” ska bytas ut till ordet ”ska”.	Text har justerats.
017.02	Trafikverket	Trafikverket anser att förslaget har förbättrats vad gäller angivelserna om säkerhetsavstånd säkerhetszon till riksintresse sjöfart. Trafikverket anser dock att havsplanen bör förtydliga hur stort ett säkerhetsavstånd ska vara enligt Sjöfartsverkets och Transportstyrelsens rekommendationer vid projektering och etablering av havsbaserad vindkraft.	Hänvisning till Transportstyrelsen och Sjöfartsverkets rekommendationer har lagts in i planhandlingen.
017.03	Trafikverket	Sjöfartsstråk runt Gotland benämns som ”utredningsområde sjöfart”. Om regeringen och/eller Havs- och vattenmyndigheten anser att det är prioriterat att gå vidare med en utredning som fokuserar på den lämpligaste dragningen av sjöfartsstråk runt Gotland, bör Trafikverket tilldelas uppdraget i egenskap av ansvarig för den långsiktiga infrastrukturplaneringen för sjöfart. Utredningen bör bedrivas i samråd med bland andra Havs- och vattenmyndigheten, Transportstyrelsen och Sjöfartsverket. Trafikverket ser dock precis som Sjöfartsverket tidigare yttrat stora utmaningar i att kunna realisera idén att förbjuda sjöfart i några av de viktigaste fartygsstråken i Östersjön och det skulle få stora negativa konsekvenser för sjöfarten.	Synpunkten noteras. Beslut om uppdrag och genomförande ligger utanför havsplaneringens mandat.
080.00	Transporstyrelsen	Transportstyrelsen stödjer i stort förslaget till förändrade havsplaner med avseende på områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
080.01	Transporstyrelsen	Åtgärder för att styra sjötrafiken har lett till att fartygen i huvudsak rör sig i etablerade fartygsstråk såsom farleder och ruttsystem samt fartygsstråk där emellan. Sjötrafik förekommer dock även utanför sådana rutter och stråk. Havsplanernas användning för sjöfart sammanfaller i huvudsak med etablerade fartygsstråk. Internationella havsrättskonventionen UNCLOS anger att installationer och anläggningar i den ekonomiska zonen inte får störa etablerade fartygsstråk	Synpunkten noteras.
080.02	Transporstyrelsen	En förutsättning för en säker sjöfart i anslutning till områden för energiutvinning är säkerhetsavståndet mellan sjötrafiken och området. Transportstyrelsen är av uppfattningen att föreslagna områden för energiutvinning kan samexistera med sjöfarten utan någon större påverkan.	Synpunkten noteras.
080.03	Transporstyrelsen	Vi vill dock påpeka att djupgående sjöfart till och från hamnarna i Vallvik, Ljusne och Skärnäs kan komma att bli begränsade i och med att sjöfartens anspråk i havsplanen inte överensstämmer med riksintresse sjöfart. Sjöfart med större djupgående får svårt att passera mellan Östra- och Västra Banken vid Finngrundet och får enligt förslaget en betydande förändring avseende seglad sträcka. Även om trafiken till dessa hamnar inte är omfattande kommer en begränsning att få stora konsekvenser för verksamheten på lokal nivå.	Vägledning för användning sjöfart och aktuell begränsning gäller även enligt beslutad havsplan från 2022, därmed innebär förslag till ändrad havsplan i sak ingen ändring. Synpunkt noteras dock avseende sakinnehåll i konsekvensbeskrivning.
080.04	Transporstyrelsen	Det är för Transportstyrelsen oklart i vilken omfattning några djupare analyser har genomförts med avseende på vilken påverkan föreslagna förändringar av sjöfartens användningsområden får för sjöfarten. I konsekvensutredningen antas förändringen	Bedömning har utgått från AIS-data för sjöfarten i området. Resonemang och referenser har uppdaterats i konsekvensbeskrivning inklusive extern underlagsrapport

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		för sjöfarten vara av ”mindre betydelse”. Transportstyrelsen saknar fortfarande resonemang kring detta antagande.	av bedömning av sjöfarten i området (Chalmers). Notera även att förändring av sjöfartens användningsområde är den samma som befintlig beslutad plan (2022), vilket innebär att föreslag till ändrade havsplaner, och därmed påverkan, kan antas vara den samma som för beslutad havsplan.
080.05	Transporstyrelsen	Transportstyrelsen ser gärna att hanteringen av säkerhetsavstånden i havsplanen ytterligare förtydligas så att det tydligt framgår att säkerhetsavståndet ska inkluderas i området för energiutvinning. Som tidigare nämnts är säkerhetsavståndet en avgörande faktor för att sjöfart och energiutvinning ska kunna samexistera.	Synpunkten noteras. Vid utformning av energiområdena har planeringen tagit höjd för att säkerhetsavståndet inryms i ytan för energiområdet. Säkerhetsavståndet redovisas därför inte i plankartan. Placeringen av vindkraftsparken och hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs dock först i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen.
080.06	Transporstyrelsen	Osäkerheten kring vintersjöfart och energiparker behöver utredas ytterligare. Vintersjöfart förekommer i andra områden än i Bottenviken. Även i Bottenhavet förekommer vintersjöfart vilket bör beaktas. Transportstyrelsen välkomnar att HaV påpekar detta i sin konsekvensbeskrivning.	HaV delar uppfattningen att ytterligare insatser behövs. Det handlar om såväl forskning, analyser och utredningar.
080.07	Transporstyrelsen	Sjöfarten är internationell. Kumulativa effekter som kan komma att uppstå med anledning av andra länders planering av energiutvinning till havs som kan påverka sjöfarten behöver beaktas i det fortsatta arbetet.	Kumulativa effekter på sjöfart av andra länders planering kan antas förekomma, dock avgränsas konsekvensbedömningen till potentiell påverkan av förslag till ändrade havsplaner. Bedömning av potentiell påverkan och kumulativa effekter av andra länders planering på sjöfarten sker företrädelsevis genom ESBO-samråd.
050.00	Trelleborgs kommun	Kommunen ser behov av att en mer nyanserad diskussion och redovisning av den stödjande infrastrukturen som behövs för att möjliggöra vindkraft i havet förs till havsplanen. För att ansluta vindkraftparkerna kommer exportkablar i havet vara nödvändigt, vilket bör behandlas tydligare. Havsplanen tenderar att vara mer nulägesbeskrivande än utredande och planerande i denna fråga. Vidare behöver även markkablar och nätstationer tillkomma för att ansluta till region- och stamnät och göra den el som produceras till havs tillgänglig. Kommunen efterfrågar här en diskussion i planen om hur detta kan tänkas ske och havsplanens betydelse i förhållande till Energimyndighetens riksintresseutpekande och Svenska kraftnäts stamnätsutbyggnad. Havsplanen genererar påverkan även utanför sitt planområde, viket är av intresse på kommunal nivå då den stödjande infrastrukturen kommer att påverka lokalt.	I havsplanen redovisas inte korridorer för exportkablar. Det finns ofta flera alternativa dragningar och vägas kan vara alternativ energibärare för vissa områden. I förslagets bilaga med förutsättningar sammanfattas effekter av kabeldragning generellt. Konsekvenserna för de specifika kablarna/ledningarna hanteras i tillståndsprocessen för kabelnedläggningen. När det gäller landanslutning arbetar Svenska kraftnät för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
050.01	Trelleborgs kommun	Av havsplanen framgår att område Ö282 för energiutvinning är förknippat med särskild hänsyn till bland annat totalförsvaret, kulturmiljö och fornlämningar, sjöfart och fiske, landskapsbildsmässiga värden samt naturmiljö. Även om området minskat till omfattning är vindbrukets konsekvenser av påverkan på dessa värden av vikt för att bedöma lämpligheten, varpå kommunens synpunkter över samrådshandlingarna	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		om mer detaljerade beskrivningar fortsatt är aktuella. Exempelvis är utpekandet av användning svår att bedöma ur ett genomförandeperspektiv i förhållande till totalförsvarets intresse och sekretess i frågan, vilket påverkar tillförlitligheten i planen.	
050.02	Trelleborgs kommun	Kommunen är medveten om att denna revidering görs utifrån uppdraget att möjliggöra mer områden för energiutvinning till havs och att detta är avgränsningen i sakområdet. Kommunen ser dock redan idag behov av omtag då andra sakområden inte tas upp. Ett exempel är koldioxidlagring till havs, där provborrningar för ändamålet genomförs på land i Trelleborg. Även detta är ett anspråk som bör föras till havsplanen framöver och då bör betraktas som en användning.	Det saknas för närvarande underlag för utpekande av specifika platser eller områden för lagring av koldioxid i havsplanen.
050.03	Trelleborgs kommun	Ett annat exempel är vågkraftsutvinning, som tillsammans med andra förnybara energikällor har potential att bidra positivt till den svenska energimixen, och har en annan visuell påverkan än havsvindkraft.	Synpunkten noteras.
050.04	Trelleborgs kommun	Trelleborgs kommun anser att det är positivt att havsplanen har utvecklat/preciserat området för uttag av sand. Området för sandutvinning bör vara prioriterat för kommuners arbete med kustskydd.	Synpunkten noteras.
075.00	Uddevalla kommun	Uddevallas kommunstyrelse beslutade den 28 juni 2023 att uppdra åt kommunledningskontoret att verkställa insatser för påverkansarbete gentemot beslutsfattare samt informationsinsatser gentemot allmänheten avseende de negativa effekterna som blir följden av en etablering av vindkraft i den ekonomiska zonen utanför Bohusläns kust. Även om vissa justeringar gjorts i de områden som är utpekade för energiutvinning bedöms de inte som tillräckliga och havsplanerna befaras innebära negativa konsekvenser för bland annat yrkesfisket och marina däggdjur och fisk. Kommunstyrelsen beslutar att med anledning av ovanstående uppdrag avstyrka förslaget till ändrade havsplaner.	Synpunkten noteras.
140.06	Umeå kommun	Område B135 ligger också i nära anslutning till migrationsområdet och bör därför övervägas att vara ett utredningsområde E(utr) i stället för ett utpekat områden för energiutvinning E.	Områden B107 och område B139 har tagits bort i det förslag som lämnas till regeringen, Område B108 ha reducerats i nordost och sydväst. Risken för kumulativa effekter är mindre än tidigare. Därför anges område B135 inte som utredningsområde.
149.00	Umeå kommun	Det nya förslaget till havsplaner har haft som största fokus att identifiera fler områden för energiutvinning, vilket är en viktig del i den klimatomställningen Sverige står inför. Inom Umeå kommun ligger endast en mindre del av ett område för energiutvinning (B135), dock kan de områden för energiutvinning som föreslås norr om Umeå bli visuellt synliga för delar av kusten och Holmöarna. Utifrån en generell bedömning finns ingen motsättning mellan kommunens intressen och vad som föreslås i de nya förslagen till havsplaner. Umeå kommuns synpunkter som lämnades under samrådet står kvar och bör tas med i det fortsatta arbetet med havsplaner.	Synpunkten noteras.
149.01	Umeå kommun	I de ändrade havsplanerna, inklusive tillhörande konsekvensbeskrivning, är det tydligt att fokus ligger på energiutvinning. Alla andra intressen, möjligheter och konsekvenser ställs mot energiutvinningen i en form av restriktionsplanering. Umeå	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kommun menar att Havs- och vattenmyndigheten inte tillvaratar möjligheten att genom en mer aktiv havsplanering skapa förutsättningar för utveckling av andra områden än energiutvinning, exempelvis utveckling av marin ekologi, ökat fiskebestånd (särskilt Strömming), utvecklad turism, friluftsliv eller en utveckling av transportsystemet på havet. Till framtida ändringar av havsplanen förutsätter Umeå kommun att direktiven sätter alla intressen i havet i en helhetsbild och har fokus på utveckling snarare än begränsningar.	
149.01	Umeå kommun	Umeå kommun noterar svaret på samrådsyttrandet och har kännedom om att det inte finns någon nationell planering för en framtida fast förbindelse. Det noteras även att texten i planhandlingen har utvecklats och information om att Finland utreder frågan. Umeå kommun följer den finska utredningen och fortsätter studera frågan bland annat utifrån resultatet av utredningen. En framtida fast förbindelse kommer att få stor betydelse för säkerhet, näringsliv och energiförsörjning i Norden. Utifrån ett nytt geopolitiskt läge och NATO-medlemskap finns behov av utvecklade militära transportvägar och civila försörjningsvägar mellan Finland, Sverige och Norge. Den pågående nyindustrialiseringen och gröna omställningen i Norden ökar också godsflödena och behovet av effektiva transportvägar, liksom behovet av att koppla ihop energiförsörjningen inom Norden och att stärka det gränsregionala samarbetet i öst-västlig riktning. En koppling över Kvarken (en Nordic Connector) blir en viktig kompletterande länk för att sammanföra de nordiska länderna. Utifrån ovanstående, och utifrån att den finska regeringen påbörjat ett seriöst utredningsarbete, är det ytterst angeläget att ta fram planer som tar hänsyn till en möjlig förbindelse. Även om det inte finns någon formell svensk nationell planering för den, anser Umeå kommun att Havsplanen tydligare bör uttrycka att den fortsatta processen ska utgöra underlag för prövningen av verksamheter och etableringar i området, med inriktningen att en framtida fast förbindelse mellan Sverige och Finland över Kvarken inte får förhindras eller försvåras. Att något i havsplanen inte motverkar ett sådant arbete i framtiden då det inte finns några särskilda anspråk utpekade i det stråket är korrekt. Dock är hela områden utpekat för Generell användning och det tolkar Umeå kommun som att framtida etableringar eller utvecklingar inte hindras av havsplanen. Om etableringar tillkommer inom Generell användning kan dessa, beroende på karaktär, innebära ett hinder för en framtida fast förbindelse. I havsplanen står att "I det fall en kommun har redovisat tydliga avsikter i fråga om den framtida användningen av de havsområden som omfattas både av en översiktsplan och en havsplan, vägs de in vid beslutet om havsplan.". Umeå kommun menar därför att det finns skäl för ett reservat för fast förbindelse i havsplanen, då detta finns med som en tydlig avsikt i Umeå kommuns översiktsplan. De utredningskorridorer som Kvarkenrådet och andra intressenter tidigare tagit fram (bilagt) bör redovisas i havsplanen och tills vidare fungera som underlag för fortsatt planering. I yttrandet finns kartor på utredningskorridorer och från Umeå kommuns översiktsplan.	Synpunkten noteras. Eftersom det saknas svensk nationell planering för en sådan förbindelse finns inget förslag relaterat till den i förslaget till havsplaner. I det förslag som lämnas till regeringen är vägledningen för område B120 generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden. I havsplanen finns inget ställningstagande kring en förbindelse.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
149.02	Umeå kommun	Umeå kommun menar fortsatt att de kumulativa effekterna är undermåligt belysta i granskningsförslaget. Detta gäller både effekterna av landbaserad kustnära vindkraft samt möjligheter och anspråk inom den finska ekonomiska zonen. Tillsammans med de områden som pekas ut för energiutvinning i havsplanen kan konsekvenserna bli stora och därför bör inte konsekvenserna utredas separat. Det är positivt att konsekvensbeskrivningen har kompletterats när det gäller landskapsbild, dock saknas resonemang om kumulativa effekter tillsammans med landbaserade vindkraftsetableringar. Det saknas fortsatt bedömning av kumulativa effekter på exempelvis naturmiljö som migrerande fåglar och fladdermöss.	Kumulativa effekter bedöms per bedömningsaspekt och i samlad bedömning.
149.04	Umeå kommun	Umeå kommun ser positivt på att Havs- och vattenmyndigheten har initierat ett forskningsprojekt för att höja kunskapsnivån kring isbildning och vintersjöfarten kopplat till havsbaserad vindkraft. Innan det finns några resultat av studien och större kunskap kring frågan bör inte områden för energiutvinning inom Bottniska viken realiseras.	Synpunkten noteras.
149.05	Umeå kommun	Område B108 innebär enligt konsekvensbeskrivningen stora konsekvenser för naturvärden som migrerande fladdermöss, fåglar och häckande fåglar samt övervintrande fåglar, friluftsliv och kulturvärden. Eftersom kunskapsläget om migrerande fåglar samt övervintrande fåglar och fladdermöss över kvarken fortfarande är otillräckligt, försvårar det utredningar och riskerar otillräckliga underlag när området tillståndsprövas, vilket riskerar en långdragen och kostsam process för tillståndsprövning med oviss utgång. Fladdermössen i norra Sverige visar andra beteendemönster än i södra Sverige, varför studier genomförda i södra Sverige inte alltid är representativa för förhållanden i norr. I stället för mindre, enskilda undersökningar för enstaka vindkraftsparker kan ett större grepp som tittar på Sverige och Finland samtidigt, ge en bättre bild av befintliga mönster och pågående processer i de mobila djurens liv.	Synpunkten noteras.
149.07	Umeå kommun	Synpunkterna från samrådsyttrandet kvarstår kring behovet av att komplettera havsplanen med principer för hur negativa följdeffekter av anläggning av fundament, muddring och masshantering mm kan reduceras. Konsekvensbedömningen bör även kompletteras angående risker för dessa följdeffekter, då detta kan leda till kumulativa effekter och påverkar viktiga ekosystemtjänster.	Synpunkten noteras. HaV haft inte haft möjlighet att komplettera med sådana principer. I konsekvensbeskrivningen lyfts principiella skadebegränsande åtgärder men inte detaljerade krav på projektering och konstruktion.
149.08	Umeå kommun	Ett av målen för havsplaneringen är att utgå från en ekosystemansats. Det saknas fortfarande motiveringar kring detta och en redovisning av samlade effekter på havets stödjande, reglerande, producerande och kulturella ekosystemtjänster. Det saknas fortsatt även vägledning för hur ekosystemtjänster kan stärkas och utvecklas för att öka värdena i haven. Detta är ytterligare ett sektorsområde som på ett naturligt sätt skulle kunna vara framträdande med en mer aktiv havsplanering.	Konsekvensbeskrivningen till det förslag som lämnas till regeringen har kompletterats.
047.00	Umeå universitet	Umeå universitet deltog även i granskningen vid förra samrådet för "Förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet samt konsekvensbeskrivningen till detsamma (Dnr 2168–23)" men då i samarbetet inom Havsmiljöinstitutet. Vi vill upprepa synpunkten som vi även lyfte då att vi anser att	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		HaV har gjort ett mycket bra och gediget arbete med de ändrade havsplanerna och konsekvensbeskrivningen. I det material som nu finns har ytterligare information tillkommit som då efterfrågades. Särskilt är kartmaterialet mycket bra. Vi anser även processen har varit överskådlig och inviterat till mycket dialog vilket är bra.	
047.01	Umeå universitet	Vi välkomnar Havs- och Vattenmyndighetens beslut att initiera et utredningsarbete för att förbättra kunskapen kring vindkraft och isbildning. I den bör även kunskap kring hur vindkraftsinstallationer fungerar vid vinterförhållanden med is och ispressituationer och därigenom möjligheter för samexistens med sjöfart.	Den studie HaV initierade och som Chalmers tekniska högskola genomförde, redovisas i rapporten *The impact of wind farms on winter navigation.*
047.02	Umeå universitet	Utvinning av mineral i form av noduler på havsbotten är under planering i Bottenviken. Denna för Bottniska viken helt nya form av användning finns såvitt vi kan se inte nämnda någonstans i planen (förutom kort i bilagan Planeringsförutsättningar) men denna nya verksamhet kan, om den tillåts framöver, potentiellt bli stor och behöver förhållas till i havsplanering. Miljökonsekvenserna är i dagsläget så gott som okända och det är nog ännu svårt att bedöma konflikter eller möjlighet till samexistens med olika andra användningar. Påverkan kan inte jämföras med sandutvinning eftersom de bottnar som är i åtanke för nodulutvinning har finsediment.	Synpunkten noteras.
047.03	Umeå universitet	Vi tycker det är bra att det i havsplanen nämns att det ska tas hänsyn till miljöövervakningsstationer. Det är också bra att det finns noterat i texten för några områden där hänsyn bör tas till mätverksamhet i den nationella pelagiska miljöövervakningen. Det finns även annan nationell som nationella miljöövervakning där hänsyn måste tas miljöövervakningen för bottenfauna. Vi har inte haft möjlighet att undersöka om alla sådana miljöövervakningsstationer med långa tidsserier (pelagiska, bottenfauna eller andra) som är viktiga för bedömning av status och därigenom förvaltningen av våra hav, faktisk omnämns i underlaget. Bara baserat på det storskaliga kartorna ser vi en risk att följande tre områden i Bottniska viken kan ha påverkan på bottenfaunastationer och därmed bör påpekas att hänsyn ska tas. Detta gäller: Bill sydost Malören. Efkn Hänsyn bör tas till Nationella stationer för miljöövervakning av bottenfauna med långa tidsserier, åtminstone en station som ser ut att finnas där nära gränsområdet (ser ut så grafiskt, grovt). B142 Efkn. Vid Gretas klackar. Hänsyn bör tas till Nationella stationer för miljöövervakning av bottenfauna med långa tidsserier. Sådana ser ut att kunna finnas där (ser ut så grafiskt, grovt). B146 Efkn. Vid Storgrundet. Hänsyn bör tas till Nationella stationer för miljöövervakning av bottenfauna med långa tidsserier. Sådana ser ut att kunna finnas där (ser ut så grafiskt, grovt). Det kan finnas andra stationer, även i Östersjön och Västerhavsdelarna av havsplanen som bör omnämnas. Det framgår fortfarande inte tydligt hur det ska säkerställas att hänsyn tas till miljöövervakningen eftersom de inte finns med i kartunderlaget. Hur ska information om vart viktiga nationella stationer komma fram till de som tar beslut om till exempel etablering av energiutvinningsområden? Kanske bör de stationer som eventuellt berörs listas för	HaV ser över möjlighet att ta fram ett mer samlat geografiskt underlag för marina miljöövervakningsstationer.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		sig baserad på Havs- och vattenmyndigheten överblick över den nationella miljöövervakningen.	
047.04	Umeå universitet	I förslag till havsplan står långt ned på s 44 att "Situationen för vikare (ringsäl) är fortsatt kritisk.". Detta ligger inte riktigt i nivå med det som sägs på s 139 "I Bottenviken finns det en unik population av vikare där beståndet är stabilt, men arten har varit utsatt för miljögifter och reproduktionstakten är försvagad" eller i konsekvensrapporten s 82 där det sägs att vikaren är livskraftig enligt senaste rödlistan 2020. Harmonisering av påståendena behövs. Men bra att det uppmärksammas att de i havsplanen nämna verksamheterna riskerar att påverka vikaren negativt, vilket kan förstärkas i tillägg till påverkan av klimatförändringen.	Texterna har harmoniserats.
047.05	Umeå universitet	Konsekvensbeskrivning: S.IO tabell 1: Siffror i tabellens övre del har eventuellt fallit bort? Ser av Rättelsen att siffror ska finnas för marina däggdjur och räknar med att detta även gäller bedömningsaspekter.	Konsekvensbeskrivningen har setts över.
047.06	Umeå universitet	Konsekvensbeskrivning: S. 37 stycket Nuläge och förutsättningar. Vitmärlan var nog knappast utrotningshotade även om den föll kraftigt ett tag, men framför allt beror återhämningen inte på genomförda åtgärder. Mest troligt var det klimatiska faktorer som ledde till kraschen och den har sedan återhämtat sig av egen kraft. Inte heller östersjömusslan lite längre ned bör beskrivas som en art som varit utrotningshotad men senare återhämtat sig efter genomförda åtgärder. Det svänger lite upp och ned för den (som också sägs i texten). Och det kan knappast kopplas till några åtgärder. Tidigare i samma stycke sägs också att "I Västerhavet finns sedimentlevande organismer som kan öka syresättning av sediment och därmed bindning av kväve, fosfor och kol. Denna process, som minskar effekter från försurning och övergödning, saknas i Östersjöområdet." Påståendet stämmer inte, det finns flera arter i Östersjön och Bottniska viken som kan ha denna roll (t ex Marenzelleria, vitmärlor). Det är få arter men desto fler av samma art så ekosystemtjänsterna kan vara stora trots få arter.	Har justerats i den konsekvensbeskrivning som lämnas till regeringen.
047.07	Umeå universitet	Konsekvensbeskrivning: S. 96 figur 22: Något svår att läsa kartan då det till exempel verkar vara medel i synlighet från Örnsköldsvik som ju ligger långt från något energiområde.	Siktanalysen som gjorts för bedömning av landskapspåverkan är baserad på hur många punkter från land som specifika pixlar i havet som syns. Ju högre synlighet i skalan i havet, desto fler punkter från land syns den pixeln. För bedömning av energiområdena summeras dessa värden som ligger inom energiområdet.
068.00	Varberg kommun	Efter samrådet har vissa nya planeringsunderlag tagits fram. Däribland har kustlänsstyrelserna tagit fram en rapport som identifierar och beskriver vilka kulturvärden utmed Sveriges kust som kan komma att påverkas av en utbyggnad av storskalig, havsbaserad vindkraft. I detta underlag identifieras och beskrivs bland annat fyra värdeområden inom Varbergs kommun. Samtliga dessa områden berörs av ett eller flera riksintresseanspråk. Kommunen ser positivt på det kunskapsunderlag som tagits fram.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
068.01	Varberg kommun	Införandet av en hänsynsbestämmelse (k) förutsätter att det är möjligt att göra relevanta och verkningsfulla anpassningar till berörda kulturvärden. Anpassningarna kan exempelvis handla om placering av verk inom ett utpekat energiområde. Kommunen frågar sig, å ena sidan, om det vore möjligt att utifrån framtaget kunskapsunderlag ge mer platsspecifika rekommendationer och alltså ange vilka typer av anpassningar till kulturvärdena och viktiga visuella samband som det handlar om för respektive energiutvinningsområde. Till detta finner kommunen det därtill svårt att utläsa (av miljökonsekvensbeskrivningen) om alla utpekade energiområden med "k" anses ha förutsättningar att genomföras med verkningsfulla anpassningar till de kulturvärden som avses i respektive fall. För en del förefaller detta tveksamt. I de fall där anpassningar inte är möjliga eller har en ytterst begränsad effekt och där det i havsplanen avgjorts att energianvändningen ska ges företräde, bör detta också framgå av planförslaget. Kommunen finner att detta är aningen otydligt i granskningsförslaget. Sammantaget så ser kommunen i allmänhet positivt på att denna hänsynsbestämmelse tillkommit. Dock hade vägledningen tjänat på att förtydligas med övergripande rekommendationer kring vilka anpassningar det handlar om för respektive energiutvinningsområde. Kommunen ser här att hänsynsbestämmelsen annars riskerar att medföra en viss otydlighet vid tillämpning av planen, för en del utpekade energiutvinningsområden.	Planförslaget att förtydligats angående vad särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden kan innebära. Bedömningen om det är möjligt att göra relevanta och verkningsfulla anpassningar till berörda kulturvärden i specifika områden för energiutvinning behöver dock fortsatt utredas vidare i kommande planerings- och prövningsprocesser då det finns placerings- och utformningsförslag att analysera och ta ställning till.
068.02	Varberg kommun	Kommunen vidhåller tidigare synpunkt om att resonemanget kring den kumulativa påverkan av energiutvinning på framför allt fågel och yrkesfiske behöver fördjupas. I miljökonsekvensbeskrivningen (s.204) anges vidare: "Bedömning av påverkan på yrkesfisket innefattar en rad osäkerheter, exempelvis geografisk fördelning av fiskeaktivitet och faktiska rörelsemönster, exempelvis hur tråldrag rumsligt sker i planområdet. Den faktiska påverkan beror även på möjligheter till samexistens, anpassningar såsom utformning av vindkraftsparker eller av yrkesfisket, rumsligt eller avseende fiskemetoder. Kompletterande analys av påverkan på yrkesfisket pågår och slutleverans beräknas vara klar oktober 2024." Kommunen anser att det är en brist att detta material inte finns med i granskningsskedet. Efter samrådet har miljökonsekvensbeskrivningen kompletterats med planalternativ. Kommunen ser positivt på detta. Det ger en tydligare bild av vilka vägval som gjorts utifrån de miljöeffekter de olika alternativen för med sig.	Synpunkten noteras. Underlaget har använts i konsekvensbeskrivningen i det förslag som har lämnats till regeringen.
068.03	Varberg kommun	Kommunen vill avslutningsvis framföra att eventuella väsentliga eller större ändringar av planförslaget efter granskning bör föregås av en förnyad granskning av planförslaget.	Synpunkten noteras. Inga större ändringar har gjorts för Västerhavet.
098.00	Vattenfall AB	För att möjliggöra en utbyggnad av havsbaserad vindkraft i Sverige är Havs- och Vattenmyndighetens uppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner välkommet. Vattenfall tackar för möjligheten att lämna synpunkter på HaV:s samrådsunderlag. Vattenfall har lämnat synpunkter på tidigare samrådsunderlag (dnr 2168–23), och ställer sig positivt till att flera synpunkter omhändertagits i det uppdaterade underlaget.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
098.01	Vattenfall AB	Havsplanerna skapar förutsättningar för utbyggnad av havsbaserad vindkraft och elektrifiering, vilket bör vara en central utgångspunkt i pågående arbetet med att ta fram uppdaterade havsplaner. Identifieringen av områden lämpliga för elproduktion bör utgå från områden där efterfrågan på fossilfri el är stor och förväntas öka, och inte enbart utifrån områden där det går att finna samexistenslösningar. Vattenfall vill understryka, enligt vad som framförts i tidigare yttrande, vikten av att tillvarata potentialen i pågående vindkraftsprojekt, och fokusera på stora sammanhängande områden med förutsättningar för elproduktion. I områden där det finns framskridna projekt bör havsplanerna vara vägledande i att finna lösningar för samexistens mellan olika intressen. Exempel kan vara i de fall miljöanpassningar gjorts och lösningar för samexistens tagits fram. Andra exempel kan vara där planerade etableringar har erhållit acceptans från Försvarsmakten eller tillstånd enligt lag om ekonomisk zon.	Synpunkten noteras. Områden med tillstånd för etablering av havsbaserad finns med i förslaget till havsplaner. I förslaget redovisas områden där samexistens bedöms kunna vara möjlig, men även områden där det inte bedöms möjligt.
098.02	Vattenfall AB	I samrådsunderlagets konsekvensbeskrivning har tre olika planalternativ tagits fram. Vattenfall bedömer att det är rimligt att HaV gör bedömningar av olika planalternativ, som kan ge en indikation på omfattningen av en möjlig utbyggnad av elproduktion inom utpekade områden. HaV har dock inte gjort någon bedömning på havsplanenivå avseende totalförsvarets intressen när det kommer till de olika planalternativen. Det är därigenom oklart om de presenterade planalternativen ger en korrekt vägledning av vilka områden som bedöms bäst lämpade för havsbaserad vindkraft, eftersom vissa betydande intressekonflikter inte bedöms utlösta. Det bör förtydligas i konsekvensbeskrivningen. Även planerade etableringar som accepterats av Försvarsmakten bör beaktas vid framtagandet av planalternativen.	Försvarsmakten har analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. I nuvarande havsplaneringsprocess har det inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att röja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet.
036.00	Vellinge kommun	Kommunens synpunkter från samrådsskedet kvarstår. Vellinge kommun ser fortfarande positivt på att de stora naturvärden som finns i Natura 2000-områden och i naturreservat respekterats och att därmed inga ytterligare områden för energiutvinning pekas ut inom eller i närheten av kommunens gränser.	Synpunkten noteras.
036.01	Vellinge kommun	Vellinge kommun ser även fortsatt positivt på fortsatt utredning av sandutvinningsområde vid Sandflyttan, trots Länsstyrelsen i Skåne läns invändningar, Området kan få betydelse för kommunens och länets framtida arbete med att skydda landområden från stigande havsnivåer genom s.k. strandfodring.	Synpunkten noteras.
036.01	Vellinge kommun	Vellinge kommun vill även fortsatt lyfta de stora värden som finns för friluftsliv och rekreation, särskilt landskapsbilden, på och kring Falsterbonäset vid det fortsatta arbetet med den statliga havsplaneringen. Därmed ser kommunen även positivt på havsplanens ökade fokus på dessa frågor, t.ex. genom att det nya planeringsunderlaget för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen lyft betydelsen av ohindrade utblickar från och till Falsterbo fyr och Kolabacken.	Synpunkten noteras
042.00	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ ger synpunkter endast för området Jungfrukusten i Södra Bottenhavet. Jungfrukusten (Gävlebukten) är kustområdet mellan Gävle och Hudiksvall.	Noteras.
042.01	Vision Jungfrukusten Ideell förening	HaV anser att en eventuell vindkraftspark Storgrundet(B146), endast 5 km från naturreservat Storjungfrun, har ”Ingen effekt” alls på befolkning, hälsa och friluftslivet.	Eftersom B146 är tillståndsgiven ingår den i nollalternativet och konsekvensbedöms därmed inte.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Havs- och vattenmyndigheten bedömning är märklig när till och med Storgrundet Offshore AB (”STOAB”) framförde avvikande åsikter senast vid Mark och miljödomstolens förhandling 7–9 juni 2023 i Gävle. STOAB är mycket tydlig när det gäller att definiera vilka störningar som den enskilde kan drabbas av: ”STOAB skriver i aktbilaga 4 i mål 1569–21, Bilaga T3 MKB, under rubriken 14.4 sid 178: ”Inom närzonen 0-10 km kommer vindkraftsanläggningen att vara ett mycket påtagligt inslag, som dominerar landskapet. Från den närliggande småskaliga miljön på ön Storjungfrun blir därför konsekvensen stor. Även från andra känsliga områden inom närzonen blir konsekvensen stor.” ”Även inom mellanzonen (10–30 km) kan de utgöra ett påtagligt inslag i skärgårdslandskapet, vilket medför måttliga till stora konsekvenser.” Om definitionerna kan läsas i aktbilaga 4 i mål 1569–21, Bilaga T3 MKB, under rubrik 14.2.2 Påverkan, sid 175: Stor: ”Stor effekt uppstår när vindkraften dominerar totalintrycket som landskapet och dess bebyggelse tillsammans utgör. Vindkraften riskerar att påtagligt påverka landskapets skala, orienterbarhet och utblickbarhet.” Måttlig: ”Måttlig effekt uppstår när vindkraften påtagligt påverkar totalintrycket som landskapet och dess bebyggelse tillsammans utgör. Vindkraften riskerar att delvis påverka till exempel landskapets skala, orienterbarhet och utblickbarhet. ”I aktbilaga 535 i mål 1569–21 (9h Rekreation, friluftsliv och fritidsfiske sid 3) påpekar STOAB: ”Möjligheten att paddla, segla, åka motorbåt och fiska inom vindparken kommer att påverkas. Det kommer sannolikt bli ankringsförbud inom vindparken”. I aktbilaga 535 i mål 1569–21 (Luftburet ljud sid 12) påpekar STOAB ”40 dBA ger lägre risk för negativa hälsoeffekter än riktvärden för trafikbuller”. ”Ljudnivån 35 dBA minskar ytterligare risken för negativa hälsoeffekter”. ” Boende på Storjungfrun har i aktbilaga 532 i M 1569–21 Skrivelse från Storjungfruns arrendatorer och öbor till KF påpekat på ett bra sätt: ”Med den senaste tekniska utvecklingen möjliggörs att placera vindkraftparker mycket längre ut till havs, och då ser vi inte någon anledning till att vi skall behöva uppoffra den unika miljön på Storjungfrun och det naturreservat som Söderhamns kommun varit med och etablerat.” ” Vi arrendatorer och boende på Storjungfrun värdesätter dess naturliga skönhet mycket högt och vill till varje pris bevara den intakt! Så vi vill uppmana politikerna i Söderhamns kommunfullmäktige och Kommunstyrelsen att värna vår värdefulla skärgård och stoppa vindkraftsetableringen ute på Storgrundet.” VJ anser att samtliga fastighetsägare och arrendatorer inom ett avstånd av 15 km från tilltänkt vindkraftspark Storgrundet är särskilt berörda. Mest berörd är fastighetsägaren och samtliga arrendatorer på naturreservatet Storjungfrun.	
042.02	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Havs- och vattenmyndigheten anser att vindkraftspark Gretas Klackar(B142) har ”Ingen effekt” alls på befolkning och hälsa och ”medelstor effekt” på landskapet. Nedanstående bild visar på ett bra sätt hur stort vindkraftspark skulle bli i det kustnära området och att det är många motstående intressen som gäller i området. I kartan visas områden med riksintresseanspråk kulturmiljö, kulturreservat, skyddad	Bedömning av effekter på befolkning och hälsa görs inte på enskilda energiområden. Bedömningen är dock att den föreslagna energiutbyggnaden i Bottniska viken inte har en stor negativ effekt på människors hälsa sett till de aspekter som lyfts i konsekvensbedömningen. Det vill säga buller, skuggning och hindersbelysning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		bebyggelse, världsarv, karaktärslandskap och länsintressområde kulturmiljö. Se yttrande för illustration på karta.	Resonemanget bakom denna bedömning är att vi förhåller oss till den forskning, och de gränsvärden som finns till för att skydda människor från skadliga hälsoeffekter. Det är dock mycket riktigt som föreningen påpekar att detta energiområde ligger kustnära, och det finns en risk att människor som bor i området blir störda. Det finns även individuella skillnader, och vissa personer blir mer negativt påverkade och störda än andra. Detta är ingenting som HaV kan redogöra för i detalj, dock nämns flera av de effekter som förening tar upp också i kapitel 2, avsnitt 2.1. Det är framförallt i tillståndsprocessen som mer detaljerade kartläggningar om vindkraftsparkens påverkan görs och detaljer kring hur parken kan utformas för att minimera skada på olika intressen. Detta kan bland annat handla om verkens höjd och storlek, något som är en avgörande faktor för att bedöma påverkan på exempelvis människors intressen.
042.03	Vision Jungfrukusten Ideell förening	När det gäller vindkraftspark Gretas Klackar handlar det inte bara om avstånd utan den uppenbara olämpligheten att industrialisera ett område som är del av Jungfrukusten. Människor som valt att bo på Agön har gjort ett medvetet val att söka sig till symbios med havet och naturen. Agöborna lever nära natur. Agöborna installerade första vindkraftverket på 70-talet och övergick till solpaneler på 80 talet. Agöborna bär varenda liter vatten som de förbrukar från en gemensam källa. Våra barn på Agön erbjuds varken bilväg, take-away eller någon annan modernitet. Utan vägvalet man gör som Agöbor är att leva i symbios med havet och miljön. Belöningen är fisket, havet, den obrutna horisonten, den häckande tärnans retur från Afrika och närvaro av sångsvanar.	Synpunkten noteras. I kommande projekteringsprocesser för enskilda energiområden finns det möjlighet att mer ingående gå in på hur en park kan utformas för att bevara naturvärden, och minimera påverkan på människors intresse.
042.04	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Tilltänkta vindkraftentreprenörer för både Storgrundet och Gretas Klackar nämner buller men glömmer definiera effekterna av infraljud. Infraljud (ohörbara luftvågor <20 Hz) utbreder sig mycket långt via atmosfäriska skikt och studsar långt över vattenytor. I båda fallen övergår luftvågorna till cylindrisk ljudutbredning, där dämpningen endast är 3 dB/ dubbelt avstånd mot 6 dB/dubbelt avstånd vid normal sfärisk utbredning. Vetenskapliga rapporter visar utbredning av höga infraljudnivåer över 90 km. VJ anser att påverkan av ljud/ buller kan vara mycket större än det som framkommit i många undersökningar.	HaV känner till att infraljud orsakas av vindkraft, dock ligger vidare forskning och utredning kring påverkan från infraljud utanför myndighetens uppdrag i och med havsplaneringen.
042.05	Vision Jungfrukusten Ideell förening	HaV lyfter fram den visuella landskapsbilden men glömmer bort att lyfta fram den visuella påverkan även av varningsljus. Vindkraftverken skall förses med varningsljus. De aktuella vindkraftsverken kommer att ha ett fast rött ljus och ett intensivt blinkande vitt ljus. Om lysdiodbelysning används skall de dessutom ha IR ljus, för att piloter, som använder utrustning för mörkerseende, skall uppfatta ljuset	Synpunkten noteras. Frågan om hinderbelysning tas upp i konsekvensbeskrivningen under avsnitt om effekter på befolkning och hälsa.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		då lysdiodbelysning inte syns med sådan utrustning. Beroende på verkens storlek och inbördes placering tillkommer en rad bestämmelser.	
042.07	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ åberopar ett yttrande från länsstyrelsen 2018-016-19 (dnr 1290–2018) samt en artikel i Dagens juridik 2022-06-28 när det gäller fastighetsvärden. Se inlämnat yttrande till HaV från Vision Jungfrukusten.	Noteras. Frågan om ekonomisk ersättning faller utanför havsplaneringsprocessen.
042.08	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ åberopar pressmeddelande om havsbaserad vindkraft från Naturvårdsverket 2023-05-04. Se inlämnat yttrande till HaV från Vision Jungfrukusten.	Synpunkten noteras.
042.09	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ åberopar ett uttalande från kommunfullmäktige i Söderhamn 2021-04-26 om buller visuell påverkan och markanspråk.	Noteras.
042.10	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ anser i motsats till HaV att vindkraftspark Storgrundet(B146) ska klassas ”Stor effekt” på friluftslivet.	Eftersom det finns tillstånd för etablering av vindkraft i område B146 ingår området i nollalternativet och konsekvensbedöms därmed inte.
042.11	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ anser i motsats till HaV att vindkraftspark Gretas Klackar(B142) ska klassas ”Stor effekt” på Landskap	HaV har utvecklat sin metod för landskapsbedömningar och bedömningen av effekterna på landskap kvarstår som medelstor effekt för område B142. Dock kan de lokala effekterna vara större än vad som bedömts.
042.12	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ anser i motsats till HaV att vindkraftsparker vid Gretas Klackar (B142) och Storgrundet (B146) ska klassas ”Stor effekt” på befolkning och hälsa	Upplevelsen av vindkraft är i hög grad individuell, och det är fullt förståeligt att olika personer, organisationer och instanser i samhället gör olika bedömning av vindkraftsetableringar i ett särskilt område. De parametrar som HaV har utgått från i analysen och bedömningen av hälsoeffekter från område B146 baseras på att parken ligger på så pass långt avstånd från bebyggda områden att människors hälsa generellt sett, eller i hög grad inte borde påverkas negativt. Detta utesluter dock inte att enskilda kommer att störas av exempelvis visuell påverkan.
042.13	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Bottenmiljöer: Enligt aktbilaga 5(MKB) i mål M 967–23 (Gretas Klackar) tabell 5.3.2 kommer varje fundament ta i anspråk en havsbottenarea mellan 5 700 och 11 300 kvadratmeter beroende ifall det blir monopile, gravitations- eller fackverksfundament. Totalt anspråkstagen havsbottenarea blir mellan 183 600 och 331 500 kvadratmeter. Diameter för varje anspråkstaget område är mellan 85 och 120 m. Kan påpekas att Naturvårdsverket skrev redan 2006 sidan 6: ”Inom de närmaste åren kommer den marina vindkraften att byggas ut kraftigt kring de svenska kusterna. För första gången kommer parker med en omfattning av flera kvadratkilometer att byggas i våra vatten. Dessa parker kan komma att påverka de ekologiska samhällena på andra sätt än genom den redan kända reveffekten som de enskilda vindkraftverken utövar lokalt. Populationsstrukturen hos viktiga predatorer som fisk och mussel- och fiskätande fåglar kan påverkas och därigenom ge trofiska kaskader ner i det bentiska samhället på såväl hård- som mjukbottnar. Hur parkerna påverkar de ekologiska samhällena beror i hög grad på de initiala förhållandena i de aktuella områdena.”	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Länsstyrelsen har påpekat i yttrande aktbilaga 81 i mål M 1569–21 (Dnr 6885–2021), Skydd av hotade naturtyper: Fundament eller kablar ska inte dras fram där botten består av följande hotade naturtyper: Stabila ansamlingar av lösdrivande tång (Fucus spp.) (AAH1Q2, AA.M1Q2, AA.J1Q2), dominerandesamhällen av meiofauna (AB.H4U1), eller dominerande samhällen av bivalvia som exempelvis Östersjömussla (Limecola balthica) (Unionidae AA.H3L6).	
042.14	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Undervattenskabel/elkablar, ex Gretas klackar: Enligt aktbilaga 6 i mål M 967–23 kommer det att installeras totalt ca 290 kilometer undervattenskablar/elkablar inom vindparken och därutöver 40–80 km exportkablar till landanslutningar. För bedömning av negativa effekter på marin flora och fauna måste det klargöras vilken spänning, frekvens och elektrisk effekt som avses överföras i respektive kabelsträckning. Vidare måste det klargöras hur kablarna är utformade och hur många kablar planeras dela på samma kabelsträckning, samt om de avses grävas ner (och i så fall hur djupt), ligga på hård havsbotten (med eller utan täckande skikt av till exempel betong), sänkas ner i mjukt sediment eller hängas upp på stöttor. En del vindkraftverk, bland annat vissa flytande sådana, ansluts numera med dynamiska kablar placerade mellan vattenyta och botten, medförande risker för till exempel sälar och tumlare. Betydande skador på marin miljö uppkommer i anslutning till planering, botten-undersökningar och installation, samt därefter under drift, vid underhåll, eventuella kompletterande eller ersättande installationer, och slutligen vid avveckling. Habitat skadas eller förloras. Buller och värme sprids från kablarna. Vattenlevande organismers beteenden och livsbetingelser förändras, bland annat genom uppkomst av konstgjorda rev. Fiskeredskap och ankare kan fastna. Konstgjorda substrat förändrar marint liv. Särskilda risker är förknippade med elektromagnetiska effekter.	Synpunkten noteras. Mer detaljerade miljökonsekvensbeskrivningar genomförs för projekt och belyser potentiella betydande miljöeffekter.
042.15	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Miljörisker som orsakas av arbeten med planering och installation: Före installation utförs batymetri och undersökningar av bottnens egenskaper (bland annat händer att sprängämnen används eller annat impulsbuller genereras) vilket kan störa vattenlevande organismer. Vindkraftsentreprenören kan vilja justera djup och lutning eller avlägsna hinder längs avsedd kabeldragning. Med en form av draggning kan eventuella rep eller fiskenät avlägsnas från bottnen. Hårda sediment kan bearbetas med skärande utrustning. Mjuka sediment kan plöjas eller sköljas undan med en kraftig vattenstråle, som där även kan användas vid kabelläggning. Kabeln behöver stöd och anläggningsyta för att förebygga vibrationer, skador på kabelvägg och eventuellt driftsavbrott. Ju längre installation pågår, desto mera inverkan på marin miljö av grumling och buller. Många olika material har använts för täckning. Alla har nackdelar för marin miljö, men i frånvaro av täckning ökar risken för att fiskeredskap eller ankare fastnar. Kablar som inte är ordentligt nedgrävda och täckta kan generera buller genom rörelser i vatten och genom att skrapa mot hårda ytor. I områden med mjukt sediment kan täckning av kabel med hårda material innebära förändrad biotop genom rekrytering av organismer som föredrar hårda ytor och som	Synpunkten noteras. Mer detaljerade miljökonsekvensbeskrivningar genomförs för projekt och belyser potentiella betydande miljöeffekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		inte naturligt förekommer i området. Vid installation, underhåll och avveckling re suspenderas sediment, och miljögifter kan spridas. Undervattensbuller och vibrationer genereras och sprids långa sträckor. Skepp som används vid dessa aktiviteter kan behöva multipla ankare som skadar havsbottnen.	
042.16	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Bentiska miljöer behöver beforska före och efter installation: Ansvariga myndigheten Havs- och Vattenmyndigheten skriver: ”Övervakning av den marina miljön ger underlag för att bedöma och följa utvecklingen av miljöns tillstånd och de miljöförändringar som uppstår till följd av mänskliga aktiviteter.” Av stor vikt är att undersöka förekomsten av bentiska species (bland annat abundans, biomassa) längs avsedd kabeldragning. Olika organismers resiliens och krav på livsmiljö varierar liksom livscykeltid. Exempelvis kan det ta många år för ängar av vissa typer av bottenvegetation att återupprättas efter skador vid installation av undervattenskablar.	Synpunkten noteras.
042.17	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Resuspension av sediment. Påverkan på sediment vid installation, underhåll eller avveckling av undervattenskablar ger upphov till plymer av grumling (turbiditet) som kan drabba tiotals hektar. Koncentrationen i havsvatten av suspenderade partiklar kan uppgå till tiotals milligram per liter. Sedimentets egenskaper påverkar plymernas utbredning och egenskaper. Så gör även installationsteknik, hydrodynamiska betingelser och omfattningen av kabelläggning. Grumling kvarstår i flera dagar. Eftersom havsvattnets transparens minskar påverkas de fiskar som detekterar sitt byte med ögonen. Gälar hos unga fisklarver skadas. Inverkan på fiskägg finns beskriven. Även ryggradslösa djur påverkas.	Informationen noteras.
042.18	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Miljögifter sprids, och omfattande toxikologiska undersökningar av sediment krävs: I havssediment längs Jungfrukusten återfinns bland annat tungmetaller och kolväten, dioxiner och andra miljögifter. Särskilt med tanke på risken att kvicksilver från rostande gifttunnor som dumpats i havet från Sundsvall nått sedimenten vid Jungfrukusten krävs nu oberoende omfattande kemiska analyser av sediment längs föreslagen kabelsträckning. Påträffas toxiska substanser måste annan kabeldragning prövas, på samma sätt. Endast så kan omfattande demobilisering och dispersion av miljögifter förebyggas.	Informationen noteras.
042.19	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Undervattensbuller: Antropogent buller kan skapas när rutter för kabeldragning undersöks. Höga nivåer av buller genereras vid installation, underhåll och avveckling av undervattenskablar. Bullrets intensitet och spridning påverkas bland annat av vattendjup, bottenegenskaper som sedimenttyp och topografi, av vilka fartyg och maskiner som används samt av vattnets egenskaper. Vid grävning för kabel utanför Wales kust uppmättes12 en meter från diket maximal bulleremission178 dB re 1 µPa ref 0,7–50 kHz. Modellering utifrån mätdata i Biscayabukten13 visade att undervattensbuller skulle nå 120 dB re 1µPa inom en yta av 400 kvadratkilometer runt bullerkällan. I en växelspänningskabel uppstår krafter som medför att ledare vibrerar i takt med nätfrekvensen, varvid buller emitteras. Dessutom kan näraliggande sediment komma i rörelse därav. Exempelvis uppmättes på en plats	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		utanför Kanadas kust en meter från en 138 kV transmissionskabel 120 Hz tonande buller omkring 100 dB ref 1 µPa. Bullret är kontinuerligt under drift, så den totala bullerexponeringen i kabelns närhet är större än för exponeringen vid installation. Vad det betyder för hälsan hos vattenlevande organismer bör beforskas. Det är inte tyst i havet. Fiskar och havslevande däggdjur kan använda olika läten för orientering, kommunikation och födosökning. Vissa däggdjur kan ha hörsel fungerande från 10 Hz till 200 kHz, dvs. betydligt större omfång än människans hörsel. Fiskar kan typiskt höra från 15 Hz till 1 kHz. Även vissa andra organismer uppfattar ljud i vatten. Att fiskars, tumlarnas och sälars beteenden påverkas av bland annat fartygsbuller är väl känt, men det är oklart om de undviker närhet till undervattenskablar.	
042.20	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Elektromagnetiska fält: Fält uppkommer när ström går genom elektriskt ledande material15. Elektriska fält kallas ibland E-fält och mäts i enheten volt per meter, V m-1. Magnetiska fält kallas ibland B-fält och mäts i mikro Tesla, µT. Styrkan för båda typerna av fält påverkas i hög grad av kabelns utformning. Elektriska fält: De ökar i styrka med stigande spänning och kan nå en millivolt per meter för en ledare, lägre om skärmning med flera åtgärder vidtas. Fältstyrka beror bland annat av avstånd mellan ledare och effekt samt av lastbalansering mellan tre faser. Växelström genererar ett över tid varierande magnetiskt fält, som i sin tur nära kabeln kan inducera ett elektriskt fält med klen styrka, några µV m-1, kallat iE-fält, vars räckvidd minskas om kabeln täcks. Ligger kabeln i mjukt sediment minskas något styrkan av iE-fält som når omgivningen. Fältstyrkor minskar som funktion av avstånd till kabeln. Magnetiska fält: En kabel som leder 1600 Ampere (A) kan generera magnetfält med styrka omkring 3200 µT, minskande till 320 µT på en meters avstånd och 110 µT på fyra meters håll. Som jämförelse är det jordmagnetiska fältet omkring 50 µT vilket motsvarar magnetfältet sex meter från den nämnda kabeln. EMF-nivån vid gränsytan vatten-sediment reduceras med 25 % om kabel grävs ner på en meters djup och med 60 % om två meters djup uppnås, i förhållande till mätningar vid kabel som ligger ovanpå bottnen.	Synpunkten noteras.
042.21	Vision Jungfrukusten Ideell förening	EMF och vattenlevande organismer: Fiskar, däggdjur, mollusker och skaldjur är känsliga för EMF. Många organismer använder det jordmagnetiska fältet för orientering. (Känslighet för elektriska fält förekommer bland annat hos vissa broskfiskar, men verkar inte ha beskrivits för fiskarter som är vanligt förekommande i Bottenhavet.) Känsliga marina arter kan till exempel påverkas vad gäller rovdjurs/bytesinteraktioner, undvikande beteende eller attraktion, andra beteenderubbningar, effekter på navigation och orientering, fysiologiska effekter och inverkan på utveckling.	Synpunkten noteras.
042.22	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Emission av värme: Transmission av elektrisk energi påverkas av förluster genom Joules första lag, resistiv uppvärmning. Kabelytan blir varm. Det har begränsad inverkan på omgivningen om kabeln ligger ovan på havsbottnen och omges av vattenströmmar. Nedgrävd kabel kan värma omgivningen flera dm bort, beroende på sedimentegenskaper. Exempelvis var 33 respektive 133 kV-kabel vid en 166 MW	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vindkraftsinstallation i Nystes nedgrävd omkring en meter ner i sand, varvid uppmättes upp till 2,5 °C temperaturhöjning en halv meter nedanför kabeln. Lokal uppvärmning vid kabel kan påverka vattnets och sedimentets syrehalt och kemiska reaktioner samt indirekt utveckling av mikroorganismförekomst och bakterieaktivitet. Fysiologiska förändringar kan förekomma hos bentiska organismer som lever i gränsområdet mellan vatten och sediment. Kryofila arter kan undanträngas till förmån för mer värmetoleranta. Studier i fält och realistiska experiment bör genomföras.	
042.23	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ anser i motsats till HaV att vindkraftsparker vid Gretas Klackar (B142) och Storgrunde (B146) ska klassas ”Stor effekt” på bottenmiljön.	Synpunkten noteras.
042.24	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Den känsliga kustnära havsmiljön behöver utredas mycket utförligt innan ett tillstånd ges för en vindkraftspark. Därför anser VJ att tillståndsgivning i form av ”Boxmodell” ska ej tillämpas vid kustnära vindkraftsmål.	Synpunkten noteras.
042.25	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Lokalisering bör följa miljöbalkens regler för lokalisering och etablering (2, 3, 6 och 7 kapitlen).	Informationen noteras.
042.26	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Kustnära och känsliga områden som Gretas Klackar och Storgrundet lämpar sig inte för etablering av vindkraft av industriell karaktär. Vindkraftspark Gretas Klackar är tänkt ligga endast 6,9 km från Agön, och 10 km från Hölick. En etablering strider mot regler som antogs när parkerna var betydligt mindre, en 10 km gräns sattes på tidigt 2010-tal. Vidare rekommenderade Riksantikvarieämbetet (RAÄ) så tidigt som 2003 att avståndet till kust skulle ligga på minst 15 km. Detta gällde för 80–150 m höga verk. Idag varnas att 350 m höga verk kräver 75 km för att eliminera visuell påverkan, vilket illustrerar graden av påverkan av dagens industriella parker. Agön som ligger 6,9 km från parken är bebodd från april till oktober (ibland till november) dvs allt flera har i praktiken sitt primära boende på Agön tack vare bättre kommunikations förutsättningar och möjligheter att jobba på distans. Det finns inget argument varför människor som bor i skärgården inte har rätt till dessa minimiskyddsregler. Några exempel på skyddsvärda områden som berörs av tilltänkt vindkraftspark Storgrundet är naturreservatet Storjungfrun 5 km bort, naturreservatet Axmar 6 km bort, Lilljungfrun 9 km bort, naturreservatet Stenöorn 12 km bort, Natura 2000-området Axmar-Gåsholma 6,5 km bort. Detta beskrivs av en kartbild från Naturvårdverkets kartjänst nedladdas 2021-10-10. Kartan visar riksintressen, naturvård och friluftsliv, samt nationella skyddsformer och Natura 2000-områden.	Synpunkten noteras. Planeringen från granskningsförslaget kvarstår sett till uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och en samlad bedömning påverkan på andra intressen. Områdena finns med i beslutad havsplan från 2022. Vid Storgrundet (B146) finns ett tillstånd för att etablera havsbasread vindkraft.
042.27	Vision Jungfrukusten Ideell förening	All erfarenhet i Sverige visar att storskalig vindkraft bör etableras långt ut till havs, i snitt ca 45 km (och 51 km från fastland). Tabell redovisar ansökningar och avstånd, se yttrande. All erfarenhet i ledande europeiska länder visar att tillståndsgivna storskaliga parker etableras långt ut till havs, i snitt ca 88 km från kust. Tabell redovisar tillståndsgivna europeiska parker. Se yttrande. Slutsatsen av analysen är tydlig: att industriell vindkraft etableras i känsliga, opåverkade kustnära områden bestrids av all praxis och erfarenhet, både i Sverige och internationellt Lokaliseringsstudien behöver utgå utifrån de ur miljösynpunkt mest lämpliga	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen inklusive naturvärden. I konsekvensbeskrivningen redovisas ett scenario natur och kultur med energiområden med mer begränsad negativ påverkan på dessa intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		områdena samt de områden som minimerar konflikt med andra intressen. Den kan inte begränsas på arbiträra grunder. Aktuella vindkraftsprojekt, utefter Jungfrukusten, som ligger 50–70 km från kusten är Eystrasalt, Fyrskeppet, Sylen, Najaderna och Olof Skötkonung. Dessa vindparker har potential att producera mycket mer elektricitet per vindpark och ger samtidigt mycket mindre intrång och olägenhet för människors hälsa än de föreslagna kustnära vindkraftsparkerna Storgrundet och Gretas Klackar. En lokalisering av en vindpark längre ut från kusten jämfört med en kustnära lokalisering har många fördelar. Vindkraft ska inte byggas i skyddade områden eller områden med höga naturvärden. Detta inkluderar bland annat Natura 2000-områden, naturreservat, nationalparker, biotopskyddsområden, obrutna fjäll, skogliga värdekärnor, nyckelbiotoper samt viktiga fågel- och fladdermusområden. Havs- och Vattenmyndigheten16 påpekar att området Gretas Klackar och Storgrundet bör även fortsättningsvis präglas av: Höga naturvärden: Däggdjursområde. Fisklekområde. Revmiljö. Vad VJ uppfattar så föreskriver både miljöbalken och art- och habitatdirektivet att vid en prövning av påverkan på ett Natura 2000-område ska hänsyn tas inte bara till den ansökta och redan etablerade verksamheter utan även planerade verksamheter. Vid bedömningen ska hänsyn tas till kumulativa effekter från samtliga planerade verksamheter. Hänvisning till Naturvårdsverkets yttrande om lokalisering av Gretas klackar 2021-12-08. VJ anser att de tilltänkta vindkraftsparkerna Gretas Klackar och Storgrundet kommer att ha mycket stor påverkan på Natura 2000-områden, riksintressen och naturreservat.	
042.28	Vision Jungfrukusten Ideell förening	VJ anser att HaV bagatelliserar lokaliseringsalternativ längre ut till havs som har förutsättningar att minska intrång och olägenhet, potential om högre produktivitet och ekonomisk lönsamhet, potential att möta lokaliseringskriterier i miljöbalken på ett mycket bättre sätt, samt pekar ut de kustnära vindkraftsområden Gretas Klackar och Storgrundet baserad på tveksamma slutsatser som diskvalificerar resultatet.	Synpunkten noteras. I förslaget till havsplaner redovisas områden för energiutvinning även i ekonomisk zon.
042.29	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Havs- och vattenmyndigheten har påpekat i rapporten sid 4 ”För energiområden som ligger mindre än 25 km från ett område med värden för kulturmiljö, rekreation eller landskapsbild finns risk att vindkraftsparken allvarligt stör, eller till och med tar över och dominerar landskapsbilden. Vissa kulturmiljöer och naturområden är särskilt känsliga för visuell störning från vindkraftsverk. Detta kan vara områden, platser eller objekt som har stark koppling till kustlandskapen eller värden av stillhet och orördhet.” Havs- och vattenmyndigheten har även påpekat på ett bra sätt sidan 74: ”För samtliga planalternativ (1, 2 och 3) är det främst i klustret av energiområden i Gävlebukten som risken för kumulativ påverkan är som störst. För befolkning och hälsa innebär detta att visuell påverkan, och andra kumulativa effekter från vindkraftsparker som buller och hinderbelysning blir mer påtagliga och intensiva. Dessa effekter kan i viss mån begränsas av hänsynsåtgärder.” Gävlebukten eller närmare bestämt området mellan Gävle och Hudiksvall har ett mycket stort kluster av energiområden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
042.30	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Tätorten Söderhamn saknas i figur 13 sid 75 i konsekvensbeskrivningen.	Figurer i konsekvensbeskrivningen har geografiskt gjorts tydligare.
042.31	Vision Jungfrukusten Ideell förening	HaV skriver på sidan 95: ”I Bottniska vikens havsplaneområde finns fyra energiområden som bedöms medföra risk för stor negativ effekt på kulturmiljö: B108 utanför Bygdeå samt B142, B146 och B156 utanför Hudiksvall, Söderhamn och Gävle.” ”De energiområden som bedöms medföra risk för negativ effekt på flest värdeområden är B146 och B152. Risken för kumulativ påverkan på kulturmiljövärden är störst i södra Bottenhavet, till följd av den relativt höga koncentrationen av bådeenergiområden och värdeområden. VJ anser med hänsyn till de slutsatser som Havs- och vattenmyndigheten redovisat angående eventuella vindkraftsparker utefter Jungfrukusten och till de synpunkter som är redovisade ovan ska följande korrigeringar göras innan slutförslaget skickas till Regeringen för beslut: VJ anser att vindkraftsparker vid Gretas Klackar (B142) och Storgrundet (B146) ska ej ingå i det förslag som lämnas av HaV till regeringen för beslut.	Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen. HaV:s bedömning i granskningsförslaget kvarstår, dvs. områden B142 och B146 kvarstår i det förslag som lämnas till regeringen.
042.32	Vision Jungfrukusten Ideell förening	Fastighetsvärden kommer att sjunka på grund av vindkraftsprojekt vid både Storgrundet och Gretas Klackar på grund av: • projektens storskalighet och industriella karaktär • lokalisering omotiverat nära boenden • omfattande ingrepp på ett sammanhängande ”stort opåverkat” område • oroväckande incident/ utsläppsrisker utifrån natur, miljö och människohälsa. Fastighetsvärden påverkas av avstånd till vindkraftsparken, antalet vindkraftverk, storlek på vindkraftsturbinen och totalhöjden på vindkraftverken1. Studien är gjord av professorerna Hans Westlund och Mats Wilhelmsson vid Kungliga tekniska högskolan, KTH. I studien, som är den första i sitt slag i Sverige, har KTH forskarna analyserat nära 100 000 försäljningar av småhusfastigheter under perioden 2013–2018, deras försäljningspris, avstånd till närmaste vindkraftverk och totalhöjden på vindkraftverken. Professorerna Hans Westlund och Mats Wilhelmsson vid Kungliga tekniska högskolan, KTH, har även presenterat en artikel i Working Paper, KTH, 2022–62 där det framgår att fastighetsvärden sjunker när vindparker installeras.	Synpunkten noteras.
071.00	Världsnaturfonden	Havs och Vattenmyndigheten har utfört ett gediget arbete i att ta fram Havsplanerna 2.0. WWF anser att det är tydligt att Havs och Vattenmyndigheten har lagt stor vikt vid att hitta lämpliga energiområden med färre konflikter och där samverkan mellan olika intressen kan råda. WWF vill dock understryka att utvecklingen behöver ha ett mer tydligt ekosystemperspektiv och ske enligt försiktighetsprincipen – både för vindkraftparker och energiparker med vätgasproduktion. Även om ekosystemansatsen har applicerats i delar av de nya havsplanerna anser WWF att exploatering av skyddade områden inte är förenligt med vare sig ekosystemansatsen eller försiktighetsprincipen. Utveckling av havsbaserad vindkraft kan lokalt påverka den biologiska mångfalden och miljön och exploatering av skyddade områden bör helt uteslutas ur havsplanerna.	Synpunkten noteras. HaV utesluter inte att det kan vara möjligt att etablera vindkraft i skyddande områden generellt, men att det i flera fall kan vara olämpligt och otillåtet. Tillåtligheten prövas vid tillståndsprövningen av enskilda projekt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
071.01	Världsnaturfonden	WWF anser att energiområden eller alternativa energiområden inte ska pekas ut inom skyddade områden då detta riskerar att försvaga skyddet för alla skyddade områden och därmed uppmuntra till exploatering av dessa. WWF noterar med glädje att det alternativa energiområdet Ö255, som var beläget inom Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna har tagits bort i de nya förslagen på Havsplaner. WWF anser att exploatering av Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna inte är förenligt med Natura 2000-områdets bevarandevärden.	Synpunkten noteras.
071.02	Världsnaturfonden	WWF ifrågasätter dock fortfarande utpekandet av det alternativa energiområdet V360 beläget inom Natura 2000-området Bratten. Som nämnt i WWF:s tidigare remissvar så har det påvisats att så gott som hela Bratten har gynnsamma förhållanden för både så kallade ”Coral Gardens” och ”Deep sea sponge aggregations”. 1. OSPAR har pekat ut båda dessa som hotade livsmiljöer. 2. Byggnation av vindkraft i energiområde V360 skulle därmed riskera att medföra stor skada för Brattens bevarandevärden. Dessutom riskeras Brattens djupränna, där båda livsmiljöer definitivt har bekräftats, påverkas av spridning av suspenderat sediment och sedimentering, samt potentiell spridning av miljögifter som rivs upp vid pålning, muddring eller borrning. Även vid byggnation av flytande fundament riskeras Brattens bevarandevärden påverkas då vindkraftverken måste förankras i botten via pålning eller borrning. Flera arter av hajar och rockor förekommer i Bratten, samtliga rödlistade. Vindkraft eller annan exploatering av Bratten kan påverka dessa arter. Enligt bevarandeplanen för Bratten så vet vi alldeles för lite om hajar och rockors användning av området för att kunna utesluta att vindkraftutbyggnad skulle kunna påverka viktiga parnings-, födosök och uppväxtområden försvinner. Hänvisning till länsstyrelsens bevarandeplan. WWF anser att energiområden eller alternativa energiområden under inga omständigheter ska pekas ut inom skyddade områden då detta riskerar att försvaga skyddet för alla skyddade områden och därmed uppmuntra till exploatering av dessa. Dessutom vet vi alldeles för lite om utbredningen av Brattens bevarandevärden för att kunna utesluta att dessa inte påverkas negativt av byggnation, drift och avveckling av havsbaserad vindkraft i området. Därmed föreslår vi att Energiområde V360, belägen inom Bratten, helt utesluts ur havsplanerna. .	HaV föreslår att energiområdet V360 får beteckningen E(utr)Nf. Området anges som utredningsområden eftersom det krävs sk. Natura 2000-tillstånd för en vindkraftsetablering. En verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett Natura 2000 område kräver alltid särskild tillståndsprövning enligt 7 kapitlet 28a § miljöbalken.
071.03	Världsnaturfonden	WWF anser att i de energiområden som angränsar till skyddade områden måste utveckling av havsbaserad vindkraft ske utefter försiktighetsprincipen. Ingen negativ påverkan ska ske på de skyddade områdenas bevarandevärden.	Frågan om tillåtlighet hanteras vid tillståndsprövningen.
071.04	Världsnaturfonden	Konsekvensbedömning: WWF noterar att det har tagits större hänsyn till angränsande länders havsplanering än i tidigare förslag för havsplaner. Det är viktigt att alla länder runt Östersjön försöker planera Östersjön i dess helhet för att främja en långsiktig hållbar utveckling.	Synpunkten noteras.
071.05	Världsnaturfonden	De tre planalternativen som HaV har presenterat ger en god överblick av möjliga konsekvenser vid olika grader av utbyggnad av energiområden. Som	Synpunkten noteras. Syftet med planalternativen i konsekvensbeskrivningen för granskningsversionen var

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		konsekvensbeskrivningen nämner uppnår alla 3 planalternativ målet om att utöka en möjlig energiutvinning till havs från ca 30–40 TWh/år till 120 TWh/år. Det är tydligt från konsekvensbeskrivningen att planalternativ 3 har i nästan alla kategorier minst påverkan på natur och konflikter med andra näringar i samtliga havsområden. Därmed anser WWF att planalternativ 3 är både den mest rimliga och i praktiken mest genomförbar i alla kategorier.	att fånga upp potentiella effekter av olika utfall av planeringen.
071.06	Världsnaturfonden	Planalternativ 3 har dock större påverkan på vikare (Pusa hispida) i Bottenhavet än planalternativ 2. Energiområden B111 och B113 bedöms i konsekvensbeskrivningen ha stor negativ effekt på vikare. WWF anser att Energiområden B111 och B113 bör helt uteslutas ur havsplanerna för att skydda vikare. Potentiell energiförlust av ett uteslutande av dessa områden kommer med stor sannolikhet vägas upp av energiområden Ö273, Ö286 och Ö288. Dessa områden är inte med i Planalternativ 3 och är mindre lämpliga ur miljösynpunkt. Sannolikheten för att de kommer bebyggas är dock stor eftersom det finns långtgående planer där ett eller flera tillstånd redan har beviljats. WWF uppmanar till att risker för miljö och biologisk mångfald mitigeras i största möjliga mån i exploatering av Energiområden Ö273, Ö286 och Ö288. Dessa områden bör även kompenseras genom restaurering.	Synpunkten noteras. Anpassningar till vikaresäl gjordes mellan samråd och granskning. HaV:s bedömning kvarstår. Områden B111 och B113 är oförändrade i förslaget som lämnas till regeringen. Områden Ö273, Ö286 och Ö288 har tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen eftersom det i dagsläget saknas förutsättningar för nya områden för energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av konflikt med försvarsintressen.
071.07	Världsnaturfonden	WWF noterar med glädje att Södra Midsjöbanken (Ö248) har föreslagits som Natura 2000-område enligt fågeldirektivet. Området har identifierats av BirdLife International som ”Important Bird and biodiversity Area” (IBA), vilket enligt EU-kommissionen utgör en stark grund för att området ska skyddas enligt Fågeldirektivet.	Frågan om förslag till inrättande av Natura 2000-områden hanteras inte inom havsplaneringsprocessen. Däremot kan havsplaner bidra med underlag till en sådan process.
071.08	Världsnaturfonden	Det är tydligt från konsekvensbeskrivningen att planalternativ 3 har i nästan alla kategorier minst påverkan på natur och konflikter med andra näringar. WWF uppmanar att Havs- och vattenmyndigheten starkt rekommenderar regeringen att acceptera Planalternativ 3 som de nya havsplanerna.	Synpunkten noteras. Alternativen i granskningsversionens konsekvensbeskrivning avsåg olika utfall av planeringen, inte handlingsalternativ.
116.00	Västerviks kommun	Västerviks kommun är en kustkommun där havet spelar en stor roll och Östersjön är en stor tillgång för kommuninvånarna. Västerviks kommun är i inledningsskedet av arbetet med en ny översiktsplan. I den gällande översiktsplanen finns idag inga anspråk på vattenområden i havet som krockar med havsplanen utöver riksintresset för rörligt friluftsliv. Kommunens ÖP understryker havet som en stor tillgång för kommunen: rekreationsmässigt, ekologiskt och för besöksnäringen. Västerviks kommun ingår dessutom i en regionöverskridande skärgårdssamverkan med kommunerna från Norrköping till Mönsterås samt regionerna Kalmar och Östergötland med respektive länsstyrelse. Syftet med vår skärgårdssamverkan är att underlätta för att leva, bo och verka i våra skärgårdar och längs kusten. Viktiga pelare är utvecklingsmöjligheter för besöksnäring, rekreation, friluftsliv och yrkesfiske.	Synpunkten noteras.
116.01	Västerviks kommun	Det är i dagsläget svårt att bedöma alla konsekvenser av att hela havsplanens intentioner genomförs. Västerviks kommun gör bedömningen att etablering av havsbaserad vindkraft i vårt hav bl.a. kan innebära skada på riksintresset för rörligt friluftsliv. Därför ser vi positivt på att inga energiområden förläggs i vårt territorialhav.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		En specifik bedömning vid varje enskilt fall av energiproduktion till havs bör dock göras.	
116.02	Västerviks kommun	Västerviks kommun anser fortsatt, som framfördes i yttrande år 2019 när den första havsplanen var på granskning, att område Ö223 utanför Västerviks kust ska betecknas med Fn – användningsområde försvar med särskild hänsyn till höga naturvärden. Området (Sjöövningsområde Urban) bedöms i förslaget till havsplan ha användningsområde försvar, F. Det innebär att försvar är den enda och mest lämpliga användningen av området och försvarsintressen helt ska äga företräde framför all annan användning. Västerviks kommun anser att riksintresset för rörligt friluftsliv, som överlappar helt med vårt territorialhav, också ska vara vägledande och synliggjort i havsplaneringen. Västerviks kommun har förståelse för att området är ett viktigt övningsområde för försvaret men det vore önskvärt med en harmonisering mellan Kalmar län och Östergötlands län. Skillnaden mellan riksintresse ”FN” eller enbart ”F” beror på hur gränserna för riksintresse för naturvård tidigare har ritats ut, utan samverkan mellan länen eller med gemensamt underlag som grund. Kunskapen om Ö223snatur- och kulturvärden samt undervattensmiljö är låg och ytterligare studier är önskvärda. Motsvarande havsområde Ö222 har beteckning både N (natur) och F(försvar). Detta gäller inte för Ö223 idag eftersom området för riksintresse förnatur inte sträcker sig ut i hela territorialhavet.	Synpunkten noteras. Det saknas dokumenterat underlag som visar att område Ö223 uppfyller förutsättningarna för att anges med användning natur eller särskild hänsyn till höga naturvärden i havsplanen. HaV bedömer att riksintresse rörligt friluftsliv bör ses över för bättre harmonisering över länen och med tydligare precisering av förekommande värden.
116.03	Västerviks kommun	Bygdepeng eller lokala investeringar från kraftbolag tillämpas allt mer vid vindkraftsetablering på land för ökad acceptans. En idé är att avsätta medel från havsbaserad vindkraft till restaurering av Östersjön, då det i konsekvens-beskrivningen framgår stor negativ påverkan av en fullt utbyggd havsbaserad vindkraft.	Frågan om avsättning av medel faller utanför mandatet för havsplanerna.
116.04	Västerviks kommun	I dagsläget är inte farleden mellan Västervik och Visby utpekad som riksintresse för kommunikation. Havsplanen pekar enbart ut internationellt betydelsefulla sjöfartsstråk. Västerviks kommun vill framföra att det för oss är viktigt att I dagsläget är inte farleden mellan Västervik och Visby utpekad som riksintresse för kommunikation. Havsplanen pekar enbart ut internationellt betydelsefulla sjöfartsstråk. Västerviks kommun vill framföra att det för oss är viktigt att sjöpassagen Västervik-Visby inte hindras av anspråk i havsplanen, då Västervik är Visbys närmaste fastlandshamn. Riksintresse för sjöfart beslutas dock av Trafikverket och havsplanen ändrar inte riksintressen.	Synpunkten noteras. Sjöpassagen hindras inte av planeringen i det förslag som lämnas till regeringen.
116.05	Västerviks kommun	Konsekvenser för havsplaneområdet Östersjön har bedömts av Havs- och vattenmyndigheten enligt tabell ovan. Västerviks kommuns geografi bör inte påverkas på något mer specifikt sätt av utbyggd energiproduktion till havs än vad som lyfts i konsekvensbeskrivningen, då man från vår kust eller skärgård inte har energiområden inom synhåll eller i närområdet. Dock konstaterar Västerviks kommun att det finns stora konsekvenser av utbyggd energiproduktion för totalförsvaret vilket är en osäkerhetsfaktor för Västerviks kommun då vi har stor påverkan från totalförsvarets intressen på vårt havsområde. Flera andra	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		osäkerhetsfaktorer för storskalig energiutvinning finns i innanhavet Östersjön, exempelvis påverkan från isbildning, störning för fåglar, hydrografiska förändringar och samexistens mellan olika näringar (exempelvis olycksrisk inom sjöfarten). Västerviks kommun gör bedömningen att de samlade konsekvenserna från havsplanens genomförande blir betydande i ett större perspektiv och att ett större genomförande av utbyggd havsbaserad vindkraft bör ske med försiktighet och med väl avvägda konsekvenser.	
122.00	Västra Götalandsregionen	Västra Götalandsregionen (VGR) svarar på förslaget som är kopplat till planen för Västerhavet utanför Västra Götalands kust. VGR kan konstatera att planeringsprocessen inte går i takt med den snabba utvecklingen vad gäller havsbaserad vindkraft. Det pågår flera tillståndsprövningar i det aktuella området och VGR anser att man i havsplaneringsprocessen borde i större utsträckning utgå från de befintliga projektområden som ligger relativt långt fram i sin tillståndsansökan och där det nu finns ett utökat kunskapsläge. Dessa områden bör så långt möjligt omfattas av E-områden eller E-utredningsområden. Dessutom borde planområdena vara större än projektområdet, detta för att det finns utrymme för anpassningar och skydds-och kompensationsåtgärder i området.	Synpunkten noteras. Förslaget till havsplan ger en vägledning om mest lämplig användning, men innehåller ingen bedömning av specifika projekt. Plankartan ska tolkas i den ungefärliga skalan mellan 1:700 000 och 1:1 000 000, varför avgränsningarna inte ska ses som absoluta. Gränserna och markeringarna i kartan är översiktliga utifrån havsplanernas strategiska nivå. Den slutliga avgränsningen för en etablering fastställs i tillståndsprövningen.
122.01	Västra Götalandsregionen	Alla intressen har en bra beskrivning om deras behov, nyttor och förutsättningar, förutom just energiutvinning. Dessutom saknas analys och en viktning över förutsättningar för vindkraftsetableringar så som avstånd till land, förutsättningar för elanslutning till land och koppling till regionalutveckling och framtida elförsörjningsbehov.	Synpunkten noteras. Förutsättningar, avstånd, inklusive koppling hav och land beskrivs i konsekvensbeskrivning även om i begränsad form. Beskrivning och bedömning energi avses utvecklas till slutligt förslag till havsplan.
122.02	Västra Götalandsregionen	Tillgång till el, kapacitet och elnät är en förutsättning för att industrin i Västsverige ska klara sin klimatomställning. Att lyckas möjliggöra detta är en stor utmaning men också en nödvändighet för att bibehålla befintlig industri och sysselsättningen samt stärka konkurrenskraften. VGR:s bedömning är att en misslyckad elektrifiering riskerar mer än 10 000 industrijobb i Västra Götaland redan till 2030 och åren strax därefter.	Synpunkten noteras.
122.03	Västra Götalandsregionen	VGR:s svar riktar in sig på förslaget till plan för Västerhavet utanför Västra Götalands kust. VGR kan konstatera att planeringsprocessen för havsområden inte går i takt med den snabba utvecklingen vad gäller projekteringen av havsbaserad vindkraft. Det pågår nu flera tillståndsprövningar i det aktuella området och VGR har kännedom om fler som är på väg in i den processen. Nu finns det fem vindkraftsprojekt som påbörjat sin tillståndsprocess, tre av dessa har redan skickat in sin ansökan till regeringen varav två redan fått rekommendationen från Länsstyrelsen i Västra Götalands län att regeringen bör bevilja tillstånd för dessa. Ytterligare en är i slutfasasen av beredning hos Länsstyrelsen. Det är inte osannolikt att flera kommer hinna avgöras innan de reviderade havsplanerna har beslutats. Resonemang om planeringsprocessen i förhållande till pågående tillståndsprocesser saknas i handlingarna. HaV har däremot i flera fall föregått tillståndsprövningen med	Synpunkten noteras. Förslaget till havsplan ger en vägledning om mest lämplig. Ingen bedömning av specifika projekt har gjorts i processen utan den sker inom tillståndsprövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		egna antagningar och begränsat flera av områdena som nu ligger hos regeringen för prövning. En tabell med en jämförelse av projektytor och förslag till energiområden.	
122.04	Västra Götalandsregionen	I Västerhavet finns det många viktiga aspekter att beakta, bland annat fisket och sjöfarten. Men det är i en eventuell framtida tillståndsprocess som avvägningar mellan olika intressen görs, inte i planeringen och speciellt när det redan pågår prövning av flera ärende. Snart kommer det finnas ett resultat om det blir något tillstånd med anpassningar och villkor eller om något intresse får företräde. Utfallet från dessa prövningar kan komma att förändra förutsättningar som antogs i arbetet när det gäller lämpliga energiområden i havet. VGR anser att HaV i havsplaneringsprocessen ska utgå från de befintliga projektområden som ligger relativt långt fram i sin tillståndsansökan i större utsträckning, och där det nu finns ett utökat kunskapsläge. Dessutom borde planområdena vara större, och inte som i nuläget mindre, så att det finns utrymme för anpassningar och skydds-och kompensationsåtgärder. Dessa områden bör så långt möjligt omfattas av E-områden eller E-utredningsområden.	Synpunkten noteras. Förslaget till havsplan ger en vägledning om mest lämplig användning, men innehåller ingen bedömning av specifika projekt utan de prövas i tillståndsprocessen.
122.05	Västra Götalandsregionen	Utanför Västra Götalands kust finns några sådana aktuella projektområden, där HaV borde utöka områdena eller stryka dem helt: V352 föreslås för energiutvinning, särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen och höga kulturmiljövärden. Området överlappar enbart till 53% med ytan för vindkraftsprojektet Vidar. V356 (tidigare V355) här fanns det tidigare ett förslag på område för energiutvinning, i nuvarande förslag ges nu yrkesfisket företräde framför energiutvinning. Samtidigt har Länsstyrelsen i Västra Götalands län föreslagit att regeringen ska ge tillstånd till vindkraftsparken Mareld. Här görs olika bedömningar av energiutvinning och yrkesfiske mellan två myndigheter. V357 föreslås som utredningsområde för energiutvinning. Särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen och höga kulturmiljövärden samt höga naturmiljövärden. Området har efter samrådet utökats och överensstämmer nu helt med vindkraftsparken Poseidon som Länsstyrelsen i Västra Götalands län förslår att regeringen ska ge tillstånd till. V360 förslås som utredningsområde för energiutvinning, Energiutvinning anpassas till natur, särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen. Området överensstämmer delvis med vindkraftsprojektet Gamma. Området har efter samrådsprocessen minskats ned ytterligare och överensstämmer nu enbart 36% av projektytan. V359 föreslås för energiutvinning, särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen och höga kulturmiljövärden. Området överlappade tidigare helt med vindkraftsprojektet Västvind. Område har efter samrådsprocessen reducerats och överensstämmer nu enbart till 78% av projektytan.	Synpunkten noteras. Avgränsningarna har gjorts efter en samlad bedömning sett till uppdragets målbild för energiutvinning och med hänsyn till andra intressen. Förslagen till havsplaner avser områden där användning för energiutvinning bedöms som mest lämplig användning. Områdena kan/kan komma att avvika från projekt.
122.06	Västra Götalandsregionen	I förslaget begränsas flera områden så mycket att de ekonomiska förutsättningarna för projekten påverkas om de begränsas till de föreslagna ytorna. Att minska ett	Synpunkten noteras. Se även kommentar id 122.05.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		område till 50% innebär inte att produktionen minskar med 50% utan riskerar i stället bli noll.	
122.06	Västra Götalandsregionen	För samtliga energiområden anges i havsplanen särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Det är otydligt i underlaget om Försvarsmakten är öppen för olika sätt att kombinera deras intressen med energiutvinning som görs i andra länder eller om områden borde strykas helt då möjligheterna till samexistens saknas.	Synpunkten noteras.
122.07	Västra Götalandsregionen	Tillgång till el, kapacitet och elnät är en förutsättning för att industrin i Västsverige ska klara sin klimatomställning. Västra Götalandsregionen har med stöd av RISE gjort en kartläggning över det framtida elbehovet i Västra Götaland. Vår bedömning är att behovet av el för elektrifiering av existerande industri och för tillkommande industri samt transportsektorn kommer leda till att elbehovet nära på dubbleras till 2030 – och sedan ökar minst lika mycket till innan regionen blir fossilfri (cirka 2045). Att lyckas möjliggöra detta är en stor utmaning men också en nödvändighet för att bibehålla befintlig industri och sysselsättningen samt stärka konkurrenskraften. VGR:s bedömning är att en misslyckad elektrifiering riskera mer än 10 000 industrijobb i Västra Götaland redan till 2030 och åren strax därefter. Det är även nödvändigt för att möjliggöra för kraftiga sänkningar av koldioxidutsläppen regionalt och dessutom skapa förutsättningar för industrier att producera produkter som kommer att minska koldioxidutsläppen nationellt och globalt. Diagram son visar att elbehovet ökar med 15 TWh årligen till 2030, samt med 36 TWh till 2045.	Informationen noteras.
076.00	Ystad kommun	I granskningsversionen har användningsområdet ”K” för kulturmiljövärden lagts till som en bestämmelse. Ystads kommun ser positivt på att kulturmiljövärden ska tas hänsyn till vid fortsatt planering för energiproduktion utanför kommunens kust.	Synpunkten noteras.
076.01	Ystad kommun	Kommunen vill framhålla att de kumulativa och gränsöverskridande effekterna av vindkraftsetablering behöver analyseras och beskrivas mer i miljökonsekvensbeskrivningen och i planhandlingen. Effekterna beskrivs förhållandevis vagt i granskningshandlingarna. Det finns ingen redovisning av grannländernas havsplaner och tilltänkta områden för energiutvinning. Det anges att en ”gränsöverskridande samverkan om bedömning av den typen av kumulativa effekter är önskvärd”, men det bör vara en grundläggande förutsättning för utvecklingen av energiproduktionen inom havsplaneområdena. I miljökonsekvensbeskrivningen beskrivs tre olika planalternativ och dess konsekvenser där ett av alternativen har avsevärt mindre allvarliga konsekvenser än de två andra. Dessa planalternativ inklusive konsekvenser beskrivs kort i planhandlingen. Det bör inkluderas en tydligare motivering till varför ett visst planalternativ väljs.	Tyngdpunkten i konsekvensbedömningen är på effekter och kumulativa effekter av energiområden inom havsplanen, men risker för kumulativa effekter i samverkan med energiområden i grannländers havsplaner lyfts också.
154.00	Zephyr Baltic Offshore AB	Zephyr ser positivt på granskningsförslaget för område Ö276 då Zephyr utvecklar vindpark Kapheira i motsvarande område. Zephyr välkomnar att Ö276 är utpekat som energiutvinningsområde enligt granskningsförslaget då positivt avgränsningssamråd inför framtagande av miljökonsekvensbeskrivning till ansökan om tillstånd genomfördes under 2024 för vindpark Kapheira. I drift beräknas	Synpunkten noteras. Vid utformning av energiområdena har planeringen tagit höjd för att säkerhetsavståndet inryms i ytan för energiområdet. Säkerhetsavståndet redovisas därför inte i plankartan. Placeringen av vindkraftsparken och hur stort avstånd som behövs i ett

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Kapheira ha en el- eller vätgasproduktion om ca 9500 GWh, vilket innebär ett viktigt tillskott sett till Sveriges ökande energianvändning. Zephyr ser positivt på att utredningen enligt granskningsförslaget valt att låta bedömningar avseende avstånd till farled ske under tillståndsprocessen då det ger en möjlighet att bedöma enskilda omständigheter för varje enskilt projekt. Bolaget noterar dock att anpassningar föreslås ske med säkerhetsavstånd utanför avgränsning för sjöfartens användningsområden innebärande en minskning av planerade energiområden. En sådan minskning av energiområden leder till ett bortfall i beräknad energiproduktion och en för stor påverkan på lönsamheten i ett projekt med anledning av fasta kostnader innebär att projektet riskerar att inte realiseras alls. För att undvika den situationen bör det vidare utredas om säkerhetsavstånd även kan rymmas inom områden för användning av sjöfart. Anpassning bör inte ske enbart utifrån energiområdena, istället bör utgångspunkten vara samexistens och därmed en gemensam anpassning innebärande att även sjöfartsområdena kan justeras för största samhällsnytta.	enskilt projekt fastställs dock först i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö276 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
154.01	Zephyr Baltic Offshore AB	Zephyr noterar att område Ö276 endast inkluderats i planförslag 1 och ställer sig frågande till varför området inte ingår i planförslag 2 eller 3. Zephyr ifrågasätter varför inget område väst om Gotland är utpekat inom havsområde Mellersta Östersjön för planförslag 2. Område Ö276 och projekt Kapheira är beräknat till en el- eller vätgasproduktion om ca 9500 GWh och bör vara ett rimligt alternativ att inkludera. Enligt planförslag 2 saknas ett område direkt väst om Gotland för tillskott av el antingen direkt till fastlandet eller till Gotland. Vad gäller planförslag 3 visar de initiala utredningar bolaget genomfört att det finns förhållandevis få konflikter med motstående intressen för Kapheira och goda förutsättningar ur ett genomförandeperspektiv. Sammanfattningsvis anser Zephyr att Ö276 lämpligen bör inkluderas i samtliga planalternativ. Avslutningsvis ställer sig Zephyr frågande till att särskild hänsyn till höga kulturmiljöer omfattas för område Ö276 i den utsträckning som de beskrivs i granskningsförslaget. Faktiska kulturmiljöer förefaller vara på Gotland vilka endast påverkas på så vis att utblicken från Gotland under viss väderlek med god sikt kommer att ha inslag av vindkraftverk på långt avstånd. Samtliga områden som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövård på Gotland finns minst tre mil från område Ö276. Att området i konsekvensbeskrivningen (4.3.3) beskrivs få liten effekt på landskap talar för att en omvärdering avseende hänsyn för kulturmiljö bör ske. Zephyr vill dock understryka att bolaget i en kommande miljökonsekvensbeskrivning kommer att ta i beaktande de kulturmiljöer som skulle kunna påverkas, men önskar att utredningen ser över om en viss visuell påverkan verkligen skulle kunna påverka samtliga av de i utredningen uppräknade höga kulturmiljövärdena Zephyr ställer sig även frågande till på vilket sätt område Ö276 skulle påverka kulturmiljö avseende undervattensmiljöer längs kusten då även dessa är på stort avstånd från parken och rimligen inte påverkas visuellt. Eftersom utredningen inte omfattar anslutning kan inte heller det vara grunden.	Synpunkten noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö276 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
134.00	Älvkarleby kommun	Älvkarleby kommun vidhåller synpunkten från samrådet att havbaserad vindkraft som lokaliseras nära kusten kan få en negativ påverkan för kommunen. I Älvkarleby kommun finns en lång kuststräcka med friluftsvärden, höga naturvärden och värdefullt djurliv som är viktigt att ta hänsyn till.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning, sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och sett till påverkan på andra intressen.
134.01	Älvkarleby kommun	Kommunen ser risker för negativa konsekvenser på upplevelsen av kustlandskapet och friluftslivet längs kusten till följd av den visuella påverkan från havsbaserad vindkraft som lokaliseras nära kustlinjen.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen till det förslag som lämnas till regeringen har utvecklats gällande påverkan på landskapsbild och friluftsliv.
134.02	Älvkarleby kommun	i konsekvensbeskrivningen lyfts risken för negativ påverkan på det historiska fiskeläget Kniven där kopplingen mellan fiskeläget och öppet hav är av stor betydelse. Kommunen ser därför positivt på att det i granskningsförslaget utöver särskild hänsyn till försvarsintressen och naturvärden har tillkommit en beteckning om att särskild hänsyn även ska tas till kulturmiljövärden i utredningsområdena för energiutvinning B152 och B156.	Synpunkten noteras.
061.00	Öckerö kommun	Inledningsvis ser Öckerö kommun att planförslaget har bearbetats till det bättre sedan samrådet, men trots det kvarstår kommunens bedömning i samrådet i stort även gällande granskningshandlingen. Kommunens bedömning är att planförslaget inte är förenligt med havsplaneringens grunduppdrag, där avvägningar ska göras i havsplanerna för att förena näringspolitiska mål, sociala mål och miljömål. Den stora förändring som tillförandet av energiområdena utgör får långtgående konsekvenser på andra områden och intressen.	Synpunkten noteras. Förslaget baseras på en samlad bedömning utifrån uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till hav och påverkan på andra intressen.
061.01	Öckerö kommun	Ett av energiområdena som var med i samrådshandlingen har utelämnats ur granskningsförslaget, på grund av områdets betydelse för yrkesfisket, vilket enligt förslaget ska ges företräde framför energiutvinning Under pågående granskningstid har länsstyrelsen i sin tillåtlighetsprövning beslutat att föreslå att regeringen ska bevilja tillstånd till den vindkraftspark som ansökt för detta område som i granskningshandlingen tagits bort. Öckerö kommun har i tidigare var lyft fram att det finns risker när den strategiska planeringen inte finns på plats före den detaljerade planeringen. Öckerö kommun förutsätter att havsplanen synkroniseras med det slutgiltiga beslutet gällande vindkraftsparkerna så att planen under sin giltighetsperiod stämmer överens med verkligheten, samt att kumulativa effekter beskrivs i enlighet med detta. Sammantaget kvarstår Öckerö kommun vid synpunkterna som uttryckts i tidigare samrådsyttrande där de stora farhågorna handlar om intressekonflikten mellan energiutvinning och yrkesfiske samt påverkan på faunan i havsområdet och särskilt fågellivet som riskerar att drabbas hårt av vindkraftsparker till havs.	Synpunkten noteras.
106.00	Örnsköldsviks kommun	De behov HaV pekar ut - kunskapsunderlag, miljöövervakning, skydd av ekosystemen med mera behöver stödjas för att uppföljning och utvärdering ska kunna ske. Beskrivningen om hur man avser att följa upp den miljöpåverkan som havsplanerna medför är vag och bör förtydligas.	HaV utvecklar ett ramverk för uppföljning av havsplanerna.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
106.01	Örnsköldsviks kommun	Då vatten- och havsmiljöförvaltningen kopplar från havsplanering ned till lokal fysisk planering behöver uppföljning, kompetensutveckling, dialog, samverkan kring vattenfrågor med mera hållas ihop – gärna av en aktör – i stället för två eller tre aktörer som idag. HaV har det övergripande ansvaret för vattenfrågor i landet och kan med fördel ges i uppdrag att hålla ihop förvaltningen av vattenfrågorna, vilket skulle underlätta samverkan för landets kommuner. Se även under konsekvensbeskrivning.	Frågan om ansvarsfördelning mellan myndigheter mm i vattenfrågor faller utanför regeringsuppdraget om att ta fram förslag till nya energiområden.
106.02	Örnsköldsviks kommun	Att skapa förutsättning för marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster är en positiv målsättning som kommunen stödjer. Informationen kunde vara något tydligare kring om det syftar till ekosystemtjänster inom havsplanens geografiska område eller om det är inom havsmiljöförvaltningens geografiska område då den senare inkluderar kustvattnen. Anledningen är att det skapar större tydlighet kring den samverkan, kunskapsunderlag och dialog som lyfts fram som ett behov bland annat under avsitt 1.4 i planeringsförutsättningar.	De kommuner och regioner som kan beröras av ett förslag till havsplan ska ges tillfälle att medverka i förslagsarbetet så att hänsyn kan tas till lokala och regionala förutsättningar och behov enligt havsplaneringsförordningen. Användningen av havet behöver fungera ihop med hur kust- och landområdena används. Samtidigt berör havsplanens vägledning i första hand de geografiska områden den omfattar.
106.03	Örnsköldsviks kommun	Mål: Skapa förutsättningar för ett hållbart yrkesfiske Även denna målsättning är positiv men förutom att ha hållbara fångstkvoter behövs även lek- och uppväxtområden med god funktionalitet. Dessa är ofta belägna i kustvattnen och påverkas av vattenförvaltning samt havsmiljöförvaltningen främst. Hur havsplaneringen ska integreras med vatten- och havsmiljöförvaltningen är otydligt beskrivet.	Synpunkten noteras.
106.04	Örnsköldsviks kommun	Havsplanernas områden med användning natur Miljöövervakningsstationer har inte redovisats i havsplanerna men information om var de finns belägna samt beskrivning av vad som övervakas där bör hänvisas till i planen. Denna information bör även finnas tillgänglig via GIS-skikt framtagna av statlig aktör.	I förslaget till havsplaner redovisas inom vilka föreslagna energiområden som hänsyn bör tas till den nationella pelagiska miljöövervakningen. HaV instämmer i att en samlad geografisk bild av miljöövervakningsstationer eller liknande tas fram behöver tas fram.
106.05	Örnsköldsviks kommun	För Örnsköldsviks kommun ger förslaget till havsplaner inga nya energiområden inom vår geografiska kommun eller inom det gemensamma världsarvet Höga Kusten och Kvarkens skärgård. Givet de höga värden som finns inom och i anslutning till kommunen – avseende natur- och kulturmiljö, försvarsintressen och världsarv ser vi att det är positivt att inga nya områden för energi pekats ut i vårt havsområde eller i för stor närhet till världsarvet. Örnsköldsviks kommun bidrar som en stor producent av vindel redan idag. Kommunen ser också positivt på att område B118 har utökats i kommunens norra del.	Synpunkten noteras.
106.06	Örnsköldsviks kommun	Att område 163 utanför Brämön är borttaget från förslaget, med anledning av höga kulturmiljö- och friluftslivsvärden är positivt anser kommunen.	Synpunkten noteras.
106.07	Örnsköldsviks kommun	I förslaget anges att Umeå kommuns ÖP (översiktsplan) pekar ut ett reservat för framtida fast förbindelse mellan Umeå och Vasa. Trots ett tidigt stadium kan förslaget för Bottniska viken ha utvidgat resonemanget något kring denna önskade förbindelse. Detta då den förmodligen kommer att påverka dessa eller framtida havsplaner på något sätt. Havsplanen hyser i området både ett gemensamt	Eftersom det inte finns någon svensk nationell planering för en sådan förbindelse finns inga rumsliga förslag redovisade i förslaget till havsplan. Därför har ingen bedömning av effekter gjorts.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		världsarv för Höga Kusten och Norra Kvarken men också utpekat ESBA-område i Kvarkenområdet. Värden som inte bör påverkas negativt.	
106.08	Örnsköldsviks kommun	Beskrivningen av de olika planeringsnivåer som behöver korreleras från nationell ned till lokal nivå är otydlig. Kommunen hänvisar även här till behovet av synkronisering av lagstiftning, dialog, kompetenser, samverkan, goda kunskapsunderlag med mera för att denna korrelation ska kunna tas vidare, Se även under avsnitt 1.4 i planeringsförutsättningar.	Synpunkten noteras. Beskrivningen av hur planeringsnivåerna förhåller sig till varandra baseras på nuvarande lagstiftning.
106.09	Örnsköldsviks kommun	Kommunen anser att HaV även bör överväga att tills en uppföljning av effekter och utbyggnad av föreslagna energiområden är gjord tydliggöra i havsplanerna att ingen energiutbyggnad får ske inom områden markerade med G, detta för att undvika att konsekvenserna av havsplanen blir större än de utpekade områdena, vilket i sig kommer att ha stora effekter på havet.	Förslaget till havsplaner är vägledande och förbjuder inte anläggning av vindkraft. Ett förbud kräver särskilda föreskrifter eller annan lagstiftning. HaV föreslår inga sådana föreskrifter i dagsläget.
106.10	Örnsköldsviks kommun	6.1 Förstärkning av ekosystemtjänster: Kommunen delar synen på att ekosystemtjänster och hänsyn till naturvärden är en grundläggande förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. Avsnittet är dock otydligt då havsplanens syfte att vägleda om lämplig användning utifrån en havsmiljöförvaltning. Havsmiljöförvaltningen överlappar vattenförvaltningen i kustvattnen och här blir synkroniseringen mellan fysisk planering enligt PBL och havsplaneringen med sin ekosystemansats viktig. Se även under planeringsförutsättningar.	Synpunkten noteras.
106.11	Örnsköldsviks kommun	Speciellt bra är att konsekvensbeskrivningen har ett resonemang kring tre olika planalternativ med olika grad av utbyggnad av energiproduktion. Detta då Sverige även har ett ansvar för att förvalta våra gemensamma hav på ett hållbart sätt och behöver ta ett ansvar för detta även på nationell nivå.	Synpunkten noteras.
106.12	Örnsköldsviks kommun	Tilläggsdirektivet om ett eventuellt anvisningssystem för havsbaserad vindkraft borde ha funnits på plats för att kunna ge stöd till denna konsekvensbeskrivning. Sverige behöver ha ett system där det går att ha kontroll över utbyggnaden inom alla havsplaner, annars riskerar detta förslag med konsekvensbeskrivning att bli helt utan verkan.	Synpunkten noteras.
106.13	Örnsköldsviks kommun	Kartorna för redovisning av påverkan på respektive intressen per havsplaneområde är mycket bra. Kartorna ger läsaren gott stöd i att få en överblick över dels havsplaneområde, dels hela området för havsplanen. Fotomontaget angående visuell påverkan på landskapsbilden är viktig och väldigt bra. Även illustrationen figur 13 och kartan i figur 22.	Synpunkten noteras.
106.14	Örnsköldsviks kommun	Konsekvensbeskrivningen ger god redovisning av konsekvenserna för respektive intresse med ett resonemang kring de tre olika alternativen – vilket är mycket positivt. Den samlade bedömningen för dels respektive havsplan, dels för alla tre havsplaner är också mycket bra. Det som med fördel skulle kunna utvecklas är kumulativa konsekvenser vars effekter kan påverka förvaltningen av våra hav på lång sikt.	Bedömningen har utvecklats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
106.15	Örnsköldsviks kommun	Angående behovet av bättre kunskapsunderlag och miljöövervakning så är det inte orimligt att vindkraftsbranschen bidrar till att finansiera kunskapsunderlag, eventuell forskning, miljöövervakning långsiktigt med mera då man också vill få ut vinster från energiproduktionen. Vid prövning av vindkraftsparker bör beviljande av vindkraft även kombineras med villkor om att miljökonsekvenser behöver utredas och beskrivas utifrån ett avrinningsområdesperspektiv där varje vattenförekomst ska beskrivas. Genom att inte göra det kommer det bli svårt att nå de miljökvalitetsnormer som beslutats för våra vatten, vilket gäller för både vatten- och havsmiljöförvaltning.	Synpunkten noteras.
106.16	Örnsköldsviks kommun	Det är mycket positivt att myndigheten har utarbetat olika planalternativ i sin konsekvensbeskrivning då alternativ 1 som innebär full utbyggnad av föreslagna områden visar på mycket stora konsekvenser. Det enda intresse som gynnas positivt av alternativ 1 är klimatet och elförsörjningen, vilket talar emot att förslaget är förenligt med vatten- och havsmiljöförvaltningen och dess ekosystemansats. Havsplanernas förhållande till andra planer och program visar genomgående på att alternativ 3 är det enda alternativ som är mest hållbart och som därigenom gynnar och går i linje med andra planer och program. Genom föreslagna havsplaner, det vill säga alternativ 1, så missgynnas såväl flera miljökvalitetsmål som sociala mål. Havsplaneringen ska stödja genomförandet av havsmiljöförordningen främst genom rumslig planering som gynnar god miljöstatus.	Endast ett planförslag är gällande. Planalternativen granskningsversionen ska förstås som bedömningsalternativ. I slutversionen använder HaV scenarier för att med en liknande metodik belysa potentiella sammanlagda, kumulativa effekter av havsplanerna och utbyggnad av energiområden.
106.17	Örnsköldsviks kommun	De statliga havsplanerna anges kunna bidra till att utveckla och förstärka kommunernas planering av kustzon och territorialhav. För att kommunerna ska få stöd och vägledning för sitt ansvar som vatten- och havsmiljöförvaltningen innebär med avseende på fysisk planering, är det viktigt att även Sverige på nationell nivå håller en balanserad inställning och därmed anpassning av energiutbyggnaden. Planalternativ tre borde därför förordas av HaV för samtliga tre havsplaner som det planalternativ som ger en mera balanserad och hållbar förvaltning av våra hav.	Endast ett planförslag är gällande. Planalternativen granskningsversionen ska förstås som bedömningsalternativ. I slutversionen använder HaV scenarier för att med en liknande metodik belysa potentiella sammanlagda, kumulativa effekter av havsplanerna och utbyggnad av energiområden
106.18	Örnsköldsviks kommun	De i havsplan för Bottenviken föreslagna nya områden med särskild hänsyn till höga naturvärden i området vid och norr om Norra Kvarken samt i områdena B 111 och B 112 längst i norr är positivt. Kommunen delar synen på och ställer sig bakom att de nya områdena vid och bekräftar det EBSA-område som finns över Norra Kvarken.	Synpunkten noteras.
106.19	Örnsköldsviks kommun	Av alla bedömningsaspekter för Bottniska vikens havsplan är det endast tre som inte påverkas av något av alternativen (Befolkning och hälsa, Klimat och Energi). Övriga bedömningsaspekter (förutom sjöfart) får alla minskade konsekvenser av alternativ 3. Planalternativ tre borde därför förordas.	Synpunkten noteras.
106.20	Örnsköldsviks kommun	De ytterligare tre områden som myndigheten pekar ut som viktiga att vi får mer kunskap kring – vintersjöfart och havsbaserad vindkraft, vindkraftens påverkan på friluftsliv, rekreation och besöksnäring samt miljöövervakning – känns ytterst angelägna och konstruktiva förslag. Speciellt förslaget om ett samarbete med vindkraftsaktörer, akademin och staten känns både strategiskt viktig och en bra	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		motåtgärd för att skapa bättre/mer kunskap och inte bara vinster från energiproduktionen.	
106.21	Örnsköldsviks kommun	Av de åtgärder som beskrivs i konsekvensbeskrivningen som specifikt avser havsbaserad vindkraftens effekter på miljön och andra mänskliga aktiviteter så är förbättrande och naturbaserade åtgärder mycket spännande. Ska Sverige hålla en bra trovärdighet kring sin vindkraftsutbyggnad behöver vi även utveckla detta koncept. Mycket intressant är även arbetet med ny kunskap kring de områden som HaV redovisar. Det hade dock kunnat sammanfattats vad arbetet har lett till – om resultaten finns tillgängliga i dagsläget.	HaV hänvisar till rapporten *Samexistens mellan havsbaserad vindkraft, yrkesfiske, vattenbruk och naturvård* som finn tillgänglig på HaV:s webbplats.
106.22	Örnsköldsviks kommun	Då vi idag inte har kunskap om effekterna från befintlig havsplan och dess föreslagna vattenanvändning, inkluderad redan beslutad energiproduktion, finns stora osäkerheter förknippat med dessa ytterligare föreslagna energiområden och dess konsekvenser. Utbyggnaden av föreslagna energiområden bör ske sekventiellt och ge möjlighet att anpassa eller ta bort föreslagna områden om utvärdering skulle visa på för stora miljöeffekter som hotar andra viktiga intressen.	Områdenas olika beskaffenhet tillsammans med tillståndsprocesser bör leda till en sekventiell utbyggnad i de områden där tillstånd ges.
106.23	Örnsköldsviks kommun	Avsnitt 1.4 Havsplanering…: Avsnittet är bra genom att den visar på att ansvaret för vatten- och havsmiljöförvaltningen går igenom alla nivåer i landet genom en rad förordningar och överenskommelser som Sverige har ställt sig bakom. Då PBL inte innehåller begreppet ekosystemansats med vilken den fysiska planeringen utgår ifrån så blir överlappningen mellan fysisk planering på land och i kustzonen gentemot vatten- och havsmiljöförvaltningen samt havsplaneringen en pedagogisk uppgift. Örnsköldsviks kommun är en kustkommun och berörs i sitt ansvar för fysisk planering av landets havsplaner samtidigt som egen fysisk planering ska ta hänsyn till såväl vattenförvaltningens som havsmiljöförvaltningens behov av hänsyn i anslutning till inlandsvatten och kustområden. Kopplingen mellan land/kust/hav när det gäller statusen behöver synliggöras från nationell ned till lokal nivå i de samarbetsställen som behandlar frågor kring naturvård, fysisk planering, prövning och tillsyn. Kommunen menar att en harmonisering av olika lagstiftningar så att de alla går åt samma håll är en förutsättning för att ge goda planerings- och förvaltningsförutsättningar. En annan viktig förutsättning är att tillgodose goda och uppdaterade kunskaps-/planeringsunderlag för kust- och havsområden för att hålla ihop hänsynen och förvaltningen genom alla nivåer i landet. Här har staten en viktig roll att fylla genom att ta fram dessa kunskapsunderlag samt skapa ökad kompetens hos kustkommunerna. Det är även viktigt med kontinuerlig dialog mellan HaV, Vattenmyndigheten, länsstyrelser samt kommuner kring vad som förväntas hända på lokal nivå.	Synpunkten noteras. HaV instämmer i att det finns behov att stärka sammanhållningen i förvaltningen av kust och hav. Frågan om ändrad lagstiftning faller utanför förslaget till havsplan.
106.24	Örnsköldsviks kommun	Avsnitt 4.3 Klimattillflykter: Kommunen ser positivt på att HaV tydliggör behovet av klimattillflykter eller klimatrefugier. Detta är ett behov som även behöver komma in i fysisk planering enligt PBL men den saknar tydlighet kring vikten av en ekosystemansats i planeringen. Utöver detta behöver Sverige även en samlad nationell bild av vad framtida klimat kommer att ge för konsekvenser på sikt. Idag	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		finns inte en sådan samlad bild och därmed också en gemensam strategi på nationell nivå för hur fysisk planering behöver ske och om klimatrefugier behövs eller inte på lokal nivå.	
106.25	Örnsköldsviks kommun	Avsnitt 6.6 (bilaga) Naturskydd: Information om hur fortsatt process ser ut kring de beskrivna eventuella framtida N2000 områden enligt fågeldirektivet och EU:s krav på 30 % skyddade områden till land och havs samt utifrån art- och habitatdirektivet skulle ha bidragit positivt till beskrivningen. Kommer dessa områden att kompletteras havsplanerna genom framtida revidering eller hur ser den fortsatta processen ut då dessa eventuella områden förmodligen påverkar havsplanerna och dess konsekvenser? Dessa eventuella framtida områden för hänsyn till ekosystemen är ytterligare anledning till att alternativ 3 bör förordas för att ha en framtida möjlighet att generera nytt områdesskydd enligt ovan.	Synpunkten noteras. Framtida områdesskydd hanteras i framtida havsplaner.
106.26	Örnsköldsviks kommun	Utvecklingsarbete - Nationell marin kartering och nationell och regional handlingsplan för marint områdesskydd: Dessa arbeten anges gälla för marin förvaltning men det anges inte om denna utgår från havsplaneringsförordningen eller havsmiljöförordningen då de har olika geografiska täckningar. Förtydliga gärna då båda förordningarna påverkar kommunala intressen samt är utgångspunkt för kommunens åtagande inom vattenförvaltningen, havsmiljöförvaltningen samt översiktlig planering.	Synpunkten noteras. Nationell marin kartering och regionala handlingsplaner för marint områdesskydd utvecklas inom havsmiljöförvaltningen, men utgör underlag i havsplaneringsarbetet.
106.27	Örnsköldsviks kommun	Avsnitt 6.9 (bilaga) Yrkesfiske - Bottniska viken: Förslaget redovisar kopplingen mellan havsplanering och vatten- och havsmiljöförvaltning. Det görs inga kopplingar mellan det kustnära fisket som utvecklingsmöjlighet och havets tillstånd i form av utfiskad och kraftigt minskad strömming eller sill population. När strömmingspopulationen minskar leder det till att sälar och skarv i jakt på mat vandrar uppåt i våra vattendrag och äter av andra arter av vandrande fisk vilket i sin tur påverkar dessa ekosystem. Planeringsförutsättningarna anger att det pågår ett omfattande finskt fiske efter strömming i svenskt territorialvatten och ekonomisk zon. Det finska fisket anges vara större än det svenska kvantitetsmässigt. Kustnära fiske är en traditionell näring i Örnsköldsvik och har en viktig kulturellbakgrund kopplat till områdets identitet. Det finns idag småskaligt fiske i kommunen och exempelvis surströmmingstillverkningen är en levande tradition och industri – som idag har det svårt genom minskade mängder strömming i havet. Fisket är även en hobby och besöksanledning. Ska Sverige kunna fortsätta att ha möjlighet till lokal livsmedelsförsörjning från havet så behöver havsplanering och fångstkvoterna säkerställa att detta är möjligt genom att; • Sverige behöver påverka fångstkvoter på EU-nivå för att kunna ha ett hållbart gemensamt fiske • det ansträngda miljötillståndet i svenska hav behöver åtgärdas för att ringskedjan ska fungera • för att säkerställa att framtida fångster lämpar sig som livsmedel behöver även miljöövervakningen inkludera utmaningen med miljögifter i våra svenska	Synpunkten noteras. Hav delar uppfattningen att miljötillståndet behöver åtgärdas och att skydd för lek- och uppväxtområden kan var en åtgärd. När det gäller övervakning av miljögifter hanteras den inom havsmiljöförvaltningen. Reglering av yrkesfiske hanteras inom fiskförvaltningen och inte i havsplanen. Havsplanens vägleder istället om mest lämpliga användningar och särskild hänsyn till höga naturvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		vatten och hur statusen ser ut i organismerna (biota) genom näringskedjan • för att säkerställa en föryngring av bestånden är det viktigt att behovet av skydd för lek- och uppväxtområden utvärderas om de är tillräckliga idag och framåt.	
152.00	Örsted	Det är en bra förändring att planalternativ 1 speglar samtliga havsplanens energiområden. Vilka konsekvenser en vindpark får på sin omgivning, beror i hög grad på hur parken utformas och om man vidtar särskilda åtgärder. Sådana åtgärder utvecklas som del i projektutvecklingen då platsspecifikdata tas fram. Vi rekommenderar att man i havsplanerna i möjligaste mån utgår från att samexistens går att skapa mellan intressenter. Det är relevant att försöka bedöma realistisk omfattning på utbyggnaden av havsbaserad vindkraft, men planalternativ 2 och 3, som analyserar fysiska förutsättningar respektive minsta möjliga motstånd idag, saknar aspekter som avgör realisering, som takten på efterfrågan på el och långsiktiga politiska beslut om energi m.m. Det är därför viktigt att man utgår från huvudalternativet, om man ska kunna nå målet. Det är olyckligt, men förståeligt, att försvaret inte kunnat markera sina intressen i granskningsversionen då de är ett avgörande intresse.	Synpunkten noteras.
152.01	Örsted	Konsekvenserna av och alternativkostnaden för det fall att målsättningen inte kan nås och därmed energi- och klimatomställningen inte möjliggörs på 2030-talet, behöver belysas. Om klimatförändring och uppvärmning fortsätter, påverkas majoriteten av alla bedömningsaspekter negativt. Konsekvenserna av alla verksamheter i havet, positiva och negativa, bör belysas och bedömas med samma noggrannhet och kvantifieras. Subjektiva bedömningar måste uteslutas såsom “tilltalande landskapsbild”.	Synpunkten noteras.
152.02	Örsted	Vi noterar att alla områden för Energiutvinning och Utredningsområde Energiutvinning innefattar särskild hänsyntill totalförsvarets intressen för att bevara Sveriges försvarskapacitet och infrastrukturens motståndskraft och säkerhet. För att säkra detta krävs, vid den tidpunkt försvaret kan involvera sig, en projektspecifik process för att undersöka och identifiera påverkan på försvaret samt identifiera eller utveckla lämpliga åtgärder eller anpassningar.	Synpunkten noteras.
152.03	Örsted	Det behövs förutsägbarhet kring vilka nationella koncept och krav som ställs för skydd av kritisk infrastruktur. Det är en förutsättning för att kunna ta ett projekt till realisering, nätanslutning och finansiering.	Synpunkten noteras.
152.04	Örsted	Trycket på havet, från människans behov och klimatets påverkan, ökar ofrånkomligen. Havsplanerna är väsentliga och havsbaserad vindkraft är en tillgänglig dellösning för att mildra klimathotet. Havsbaserad vindkraft är storskalig, beprövad och reversibel. Skalan, att det blåser mer till havs än till lands och att anläggningarna ofta håller GW-skala, innebär att de kan bidra påtagligt till samhällets energi och klimatomställning. Att det är beprövad teknologi innebär att det finns 30-åriga anläggningar där man kan följa upp utvecklingen av påverkan på miljön och människan. Riskerna för samhället är kända och överblickbara.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		Anläggningarna och miljön omkring går också till största delen att återställa till samma, eller möjligen bättre, skick när och om man vill ta ner anläggningen.	
152.05	Örsted	Förnybarhetsdirektivets artikel 9 anger att havsbaserat ska beredas plats och hänsyn tas till andra intressen. God utvärdering av projektområden och god anpassning ökar chanserna att nå målet om energiutvinning.	Synpunkten noteras.
152.06	Örsted	Örsteds utgångspunkt har varit att identifiera geografiska områden som med god sannolikhet kan realiseras som havsvindparker baserat på vår erfarenhet under 30 år. Ett område för havsbaserad vindkraft måste ha en viss storlek för att kunna bära de betydande kostnaderna för byggnation, men det är inte meningsfullt att peka ut större område än man tror är realiserbart. Vi föredrar att göra vissa grundläggande undersökningar redan i tidig fas för att kunna avgöra detta. Vi har anpassat respektive projektområde efter motstående intressen i de fall vi eller havsplanen identifierat dem som oförenliga. I vissa fall bedömer vi att olika intressen förenliga med nytänkande samexistens. Det baserar vi på erfarenhet från andra farvatten och vår möjlighet att testa och utvärdera vid våra existerande havsvindparker. För försvarets intresse, och i viss mån för nätanslutning, förutsätter vi att dialog om krav och specifik anpassning måste göras efter meddelat tillstånd. Vi har också anpassat projektområden efter andra projekt om de kommit längre i sin utveckling.	Synpunkten noteras.
152.07	Örsted	Skåne Ö286, Ö288: Vårt projekt Skånes Havsvindpark, utpekas i sin helhet som “Efkn” - Energiutvinning med särskild hänsyn till försvar, kultur och natur. Hänsyn har tagits till farleden som korsar området och buffertzoner har definierats i samråd med Sjöfartsverket. Skåne är vårt mest mogna projekt, som vi har utvecklat sen 2017. Örsted har utfört geofysiska och miljöundersökningar, upprättat MKB och lämnat in kompletta tillståndsansökningar. Länsstyrelsen rekommenderade i december 2022 regeringen att lämna tillstånd till anläggningen i enlighet med SEZ och Örsted ser fram emot ett beslut. Natura 2000-tillstånd har meddelats och vunnit laga kraft. Örsted utvecklar nu nätanslutningen med tillhörande utredningar och tillstånd/koncession och höll samråd sommaren 2024.	Noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Områden Ö286 och Ö288 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
152.08	Örsted	Baltic Central, Ö269 utpekas i sin helhet som “Efkn”- Energiutvinning med särskild hänsyn till försvar, kultur och natur. Örsted har ansökt om undersökningstillstånd i december 2022, och inväntar beslut. Till MKB-fasen kommer vi att anpassa projektområdet till farleden och även till andra utvecklares område som kommit längre i utveckling.	Noteras. I dagsläget saknas förutsättningar för nya områden med användning energiutvinning i Egentliga Östersjön på grund av försvarsintressen. Område Ö269 har därför tagits bort i förslaget som lämnas till regeringen.
152.09	Örsted	Kattegatt V364: Vårt projektområde Kattegatt omfattas av “Efkn” Energiutvinning med särskild hänsyn till försvar, kultur och natur. Örsted har mottagit undersökningstillstånd i december 2023 och gör anpassningar i MKB- processen.	Noteras.
152.10	Örsted	Gävle Öst, delar av B164, B149: Vårt projektområde Gävle Öst utpekas i granskningsförslaget som olika typer: I norr som Efk - Energiutvinning med särskild hänsyn till försvar och kultur. I mitten som E(utr)fn, Energiutvinning Utredning med avseende på migrerande fågel och särskild hänsyn till försvar och natur. Största delen av området är inte utpekat i granskningsförslaget. Örsted har ansökt om	Synpunkten och information noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		undersökningstillstånd i december 2022 och inväntar beslut. Örsted har anpassat projektområdet till farled och andra utvecklares projekt i mer mogen utvecklingsfas. har hållit MKB-samråd våren 2024. Med Energimyndighetens bedömning att Sveriges elkonsumtion kommer att dubbleras redan till 2035, ökar efterfrågan kraftigt på ny, kostnadseffektiv och realiserbar energiproduktion. I denna situation har Örsted gjort en djupanalys tillsammans med relevanta intressenter för att identifiera ytterligare lämpliga områden för havsbaserad vindkraft. Södra acceptabla vindhastigheter – grundförutsättningar för havsvindkraft. Noggrann analys av möjligheter och begränsningar för tillstånd, nätanslutning, visuell påverkan, bottenförhållanden och produktionskostnad (LCOE) mer mera har genomförts och området "Gävle Öst" har identifierats. Området identifierades också av samverkande myndigheter under Energimyndighetens uppdrag att identifiera områden för 90 TWh: EB06 och EB07 bedömdes ha "särskilt stor potential" och möjlighet till samexistens efter anpassning. Det borde indikera mycket god potential för området och stort intresse för att utveckla området "Gävle Öst". Örsted har startat samråd och utvecklar nu området för en komplett MKB. Under beaktande av att projekten Sylen och Fyrskeppet också startat tillståndsprocesser i omedelbar närhet, skulle det större området kunna utgöra ett kluster av vindparker, vilket kan medföra synergier och leverera storskalig produktion till ett viktigt område. Vi rekommenderar således att området "Gävle Öst" inkluderas som område för Energiutvinning i granskningsförslaget.	
152.11	Örsted	Gotland, delar av Ö273 och Ö274: Vårt projektområde Gotland utpekas som "E(utr)fkn", Energiutvinning utredningsområde med avseende på migrerande fågel och särskild hänsyn till försvar, kultur och natur samt Ö274 som Generell användning.	Noteras.
152.12	Örsted	Gävle Väst, delat av B152, B156: Vårt projektområde Gävle Väst pekas ut i granskningsförslaget som olika typer: Den del som ingår i Natura 2000 (B157) går inte lätt att anpassa till vindkraft. Den sydöstra och den västra delen däremot, (B156 och B152), "E(utr)fkn", Energiutvinning utredningsområde med avseende på migrerande fågel och särskild hänsyn till försvar, kultur och natur. Örsted har ansökt om undersökningstillstånd i december 2022 och avvaktar beslut.	Noteras.
107.00	Östhammars kommun	I granskningsförslaget har HaV valt att i kartunderlaget inte redovisa områden för särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden och skriver i samrådsförslaget att dessa inte redovisas i karta. Östhammars kommun motsätter sig detta och önskar motivering till förändringen. I havsplaneområdet för Bottniska viken finns endast ett energiområde som har direkt överlapp med värdeområden, riksintresseanspråk eller riksintressen för kulturmiljö. Det handlar om B156, som överlappar riksintresse högexploaterad kust (kustområdet från Arkösund till Forsmark) och även landskapsbildskyddet vid Östhammar och Öregrund. Östhammars kommun ställer sig frågande till varför HaV aktivt valt att bortse från det landskapsbildskydd som ligger utanför Östhammars kust samt riksintresset för högexploaterad kust enligt 4	Vägledningen om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden bygger sedan granskningen på länsstyrelsens kulturmiljöunderlag. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden anges i denna planeringsomgång i förhållande till användning energiutvinning för att havsbaserad vindkraft bedöms ha ett större behov av vägledning utifrån den påverkan det kan medföra på kulturmiljövärden som många gånger återfinns i kust-och skärgårdsområdena utanför havsplaneområdet. Därmed är hänsynen inte som tidigare redovisad genom en

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		kap. miljöbalken. Tidigare förslag gav en indirekt påverkan på kommunens höga landskap- och kulturmiljövärden. Ett nytt granskningsförslag riskerar att ge en direkt påverkan då förslaget möjliggör etablering av havsbaserad vindkraft inom skyddat område. Östhammars kommun motsätter sig detta och önskar motivering till förändringen.	skrafferad yta. Länsstyrelsens underlag innehåller samtidigt beskrivningar och hänsynsrekommendationer som är tillämpliga även i förhållande till andra verksamheter och intressen. Område B156 omfattas av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. Vilken hänsyn som krävs utifrån landskapsbildskyddet, riksintresse högexploaterad kust, riksintresseanspråk för kulturmiljövården och länsstyrelsens värdeområden behöver utredas i kommande planering eller tillståndsprövning.
107.01	Östhammars kommun	Vidare anser Östhammars kommun inte att argumenten som HaV för i konsekvensbeskrivningen (under punkt 3.3.4) för att de höga värdena ändå kommer riskera bli påverkade på grund av nedläggning av kablar på havsbotten och på, land är befogade. Nedläggning av kablar kan ses som tillfällig påverkan, vindkraftverken är permanenta konstellationer med ett livsspann på minst 30 år. Att inkräkta på värdefulla områden, även om den geografiska ytan är liten, kan ha stora konsekvenser för bevarandet av höga kulturvärden, djurliv och miljö. Östhammars kommun motsätter sig denna förändring i granskningsförslaget.	Synpunkten noteras. Text om samexistens har nyanserats i planhandlingen.
107.02	Östhammars kommun	Östhammars kommun instämmer och anser att utbredningsområdet borde minskas i storlek eller tas bort. Vidare i konsekvensbeskrivningen påpekar HaV under punkt 7.2 och 7.3 att vissa åtgärder kan krävas för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa betydande negativa miljöeffekter. De åtgärder som eventuellt kommer krävas på exempelvis B156 kan med fördel genomföras redan i detta skede för att i så lång utsträckning som möjligt minska den negativa påverkan.	Synpunkten noteras. Planeringen från granskningsförslaget kvarstår sett till uppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och en samlad bedömning om påverkan på andra intressen.

Bilaga A
Förteckning över vilka som lämnat synpunkter (ej privatpersoner)

Tabellen visar vilka samrådsparter som har lämnat skriftliga synpunkter under granskningssamrådet. Privatpersoner som lämnat synpunkter redovisas inte i tabellen. De som har svarat på granskningssamrådet, men har avstått från att lämna synpunkter redovisas inte här.

Samrådspart	Kategori
Båstads kommun	Kommun
Falkenbergs kommun	Kommun
Gävle kommun	Kommun
Göteborgs Stad	Kommun
Halmstads kommun	Kommun
Haninge kommun	Kommun
Helsingborgs stad	Kommun
Hudiksvalls kommun	Kommun
Härnösands kommun	Kommun
Karlshamns kommun	Kommun
Karlskrona kommun	Kommun
Kristianstads kommun	Kommun
Kungsbacka kommun	Kommun
Kungälvs kommun	Kommun
Kävlinge kommun	Kommun
Laholms kommun	Kommun
Landskrona kommun	Kommun
Lomma kommun	Kommun
Lysekils kommun	Kommun
Malmö stad	Kommun
Markaryds kommun	Kommun
Norrtälje kommun	Kommun
Nyköpings kommun	Kommun
Nynäshamns kommun	Kommun
Orusts kommun	Kommun
Oskarshamns kommun	Kommun
Oxelösunds kommun	Kommun
Piteå kommun	Kommun
Robertsfors kommun	Kommun
Ronneby kommun	Kommun
Simrishamns kommun	Kommun
Skurups kommun	Kommun
Sotenäs kommun	Kommun
Stenungsunds kommun	Kommun
Strömstads kommun	Kommun
Sundsvalls kommun	Kommun
Söderhamns kommun	Kommun
Söderköpings kommun	Kommun
Södertälje kommun	Kommun
Sölvesborgs kommun	Kommun
Tanums kommun	Kommun
Tierps kommun	Kommun
Tjörns kommun	Kommun
Trelleborgs kommun	Kommun
Uddevalla kommun	Kommun

Samrådspart	Kategori
Umeå kommun	Kommun
Varberg kommun	Kommun
Vellinge kommun	Kommun
Västerviks kommun	Kommun
Ystads kommun	Kommun
Älvkarleby kommun	Kommun
Öckerö kommun	Kommun
Fiskekommunerna	Kommunalförbund
Göteborgsregionen	Kommunalförbund
Region Blekinge	Region
Region Gävleborg	Region
Region Halland	Region
Region Jönköping	Region
Region Kalmar	Region
Region Skåne	Region
Region Stockholm	Region
Region Sörmland	Region
Region Västernorrland	Region
Region Västerbotten	Region
Västra Götalandsregionen	Region
Länsstyrelsen i Blekinge län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Hallands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Kalmar län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Norrbottens län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Skåne län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Västerbottens län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Västernorrland län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Östergötlands län	Länsstyrelse
Sjöfartsverket	Affärsverk
Svenska kraftnät	Affärsverk
Boverket	Central myndighet
Energimyndigheten	Central myndighet
Folkhälsomyndigheten	Central myndighet
Försvarsmakten	Central myndighet
Jordbruksverket	Central myndighet
Kemikalieinspektionen	Central myndighet
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Central myndighet
Naturvårdsverket	Central myndighet
Riksantikvarieämbetet	Central myndighet
Sametinget	Central myndighet

Samrådspart	Kategori
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	Central myndighet
Statens geotekniska institut	Central myndighet
Strålsäkerhetsmyndigheten	Central myndighet
Sveriges geologiska undersökning	Central myndighet
Tillväxtverket	Central myndighet
Havsmiljöinstitutet	Högskola, universitet, institut eller liknande
Sveriges lantbruksuniversitet Artdatabanken	Högskola, universitet, institut eller liknande
Umeå universitet	Högskola, universitet, institut eller liknande
Birdlife Sverige	Bransch- och intresseorganisation
Ett levande Öresund	Bransch- och intresseorganisation
Föreningen Rädda Hallandskusten	Bransch- och intresseorganisation
Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Bransch- och intresseorganisation
God livsmiljö Hylte	Bransch- och intresseorganisation
Gotlands ornitologiska förening	Bransch- och intresseorganisation
Havs- och Kustfiskares Producentorganisation	Bransch- och intresseorganisation
Jägarnas riksförbund	Bransch- och intresseorganisation
Naturskyddsföreningen	Bransch- och intresseorganisation
Naturskyddsföreningen Gotland	Bransch- och intresseorganisation
Nej tack till vindkraft, Sjollen	Bransch- och intresseorganisation
Nätverket Vindkraftens klimatnytta	Bransch- och intresseorganisation
Svensk sjöfart	Bransch- och intresseorganisation
Svensk Vindenergi	Bransch- och intresseorganisation
Svenskt friluftsliv	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges Energiföreningars riksorganisation	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges Fiskares Producentorganisation	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges Fiskevattenägare	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges hembygdsförbund	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges Kommuner och Regioner	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund	Bransch- och intresseorganisation
Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Bransch- och intresseorganisation
Södermanlands hembygdsförbund	Bransch- och intresseorganisation
Vision Jungfrukusten Ideell förening	Bransch- och intresseorganisation
Deep Wind Offshore	Företag
EnBW	Företag
Energikontor syd	Företag
Eolus Vind AB	Företag
Freja Offshore AB	Företag
KonTiki Vind AB	Företag
Kustvind AB	Företag
LandInfra Energy AB	Företag
OX2 AB	Företag
Preem AB	Företag
RWE Renewables AB	Företag
Sedimeter	Företag
Skyborn Renewables AB	Företag

Samrådspart	Kategori
Statkraft Sverige AB	Företag
Stockholm Vatten och Avfall	Företag
Svea vind Offshore AB	Företag
TotalesEnergies, European Energy A/S	Företag
Vattenfall AB	Företag
Zephyr Baltic Offshore AB	Företag

Bilaga B
Översikt av ändringar mellan granskningssamråd och förslag till regeringen

TABELL ÖVER STÖRRE ÄNDRINGAR

Område och beteckning under granskning	Område och beteckning i förslag som till regeringen	Förändring från granskning till förslag till regeringen	Kommentar
B107 Efkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund samlad påverkan på kustvärden
B139 Efkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund samlad påverkan på kustvärden
Ö205 Efk	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö212 Gn	Ej aktuellt	Utgår	Införlivas i Ö233
Ö213 Efkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö215 Gn	Ej aktuellt	Utgår	Införlivas i Ö233
Ö216 Efk	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö217 G	Ej aktuellt	Utgår	Återgår till beslutad plan 2022 Ö204
Ö219 Ef	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö256 Efn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö266 Ef	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö269 Efkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö271 Efk	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö272 Ef	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö273 E(utr)fkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö275 G	Ej aktuellt	Utgår	Återgår till beslutad plan Ö226
Ö276 Efk	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö277 E(utr)fkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö279 Ef	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö280 Gn	Ej aktuellt	Utgår	Införlivas i Ö283

Område och beteckning under granskning	Område och beteckning i förslag som till regeringen	Förändring från granskning till förslag till regeringen	Kommentar
Ö282 E(utr)fkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö286 Efkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ö509 E(utr)fkn	Ej aktuellt	Utgår	Användning energiutvinning borttagen på grund konflikt med försvarets intressen
Ej aktuellt	B123 Fn	Nytt område med särskild hänsyn till höga naturvärden	Nytt underlag från länsstyrelsen
Ej Aktuellt	B165 Gn	Nytt område med särskild hänsyn till höga naturvärden	Nytt underlag från länsstyrelsen
Ej aktuellt	Ö204 G	Området har återgått till samma avgränsning som i beslutad havsplan 2022.	Följd av omplanering-
Ej aktuellt	Ö226 G	Området har återgått till samma avgränsning som i beslutad havsplan 2022	Följd av omplanering.
Ej aktuellt	Ö233 Gn	Området har återgått till samma avgränsning som i beslutad havsplan 2022.	Följd av omplanering.
	V367 G	Nytt område	På grund av att område V308 har utökats. Område V365 kvar norr om Glommaryggen.
B106 Gn	B106 Gn	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av B107 och B139
B108 Efkn	B108 Efkn	Minskad yta	Området anpassas med hänsyn till samlad påverkan på värden på land och vintersjöfart.
B128 F	B128 F	Minskad yta	Området anpassas till område B123
B162 G	B162 G	Minskad yta	Området anpassas till område B165
Ö258 Gn	Ö258 Gn	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av område Ö256
Ö259 Gn	Ö259 Gn	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av områden Ö256 och Ö269
Ö263 G	Ö263 G	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av område Ö266
Ö270 G	Ö270 G	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av områdena Ö205, Ö271, Ö279, Ö509
Ö274 G	Ö274 G	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av område Ö273
Ö283 Gn	Ö283 Gn	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av områdena Ö282, Ö286, Ö288 samt införlivandet av område Ö280
Ö291 Gn	Ö291 Gn	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av område Ö277

Område och beteckning under granskning	Område och beteckning i förslag som till regeringen	Förändring från granskning till förslag till regeringen	Kommentar
Ö296 Gn	Ö296 Gn	Utökad yta	Området införlivar den del av område Ö509 som låg innanför områdets tidigare gräns.
Ö500 Gn	Ö500 Gn	Utökad yta	Området anpassas till borttagandet av område Ö273
V308 Gn	V308 Gn	Utökad yta	Området förlängs till kusten på grund av höga naturvärden.
V365 G	V365 G	Minskad yta	Området anpassas till område V308

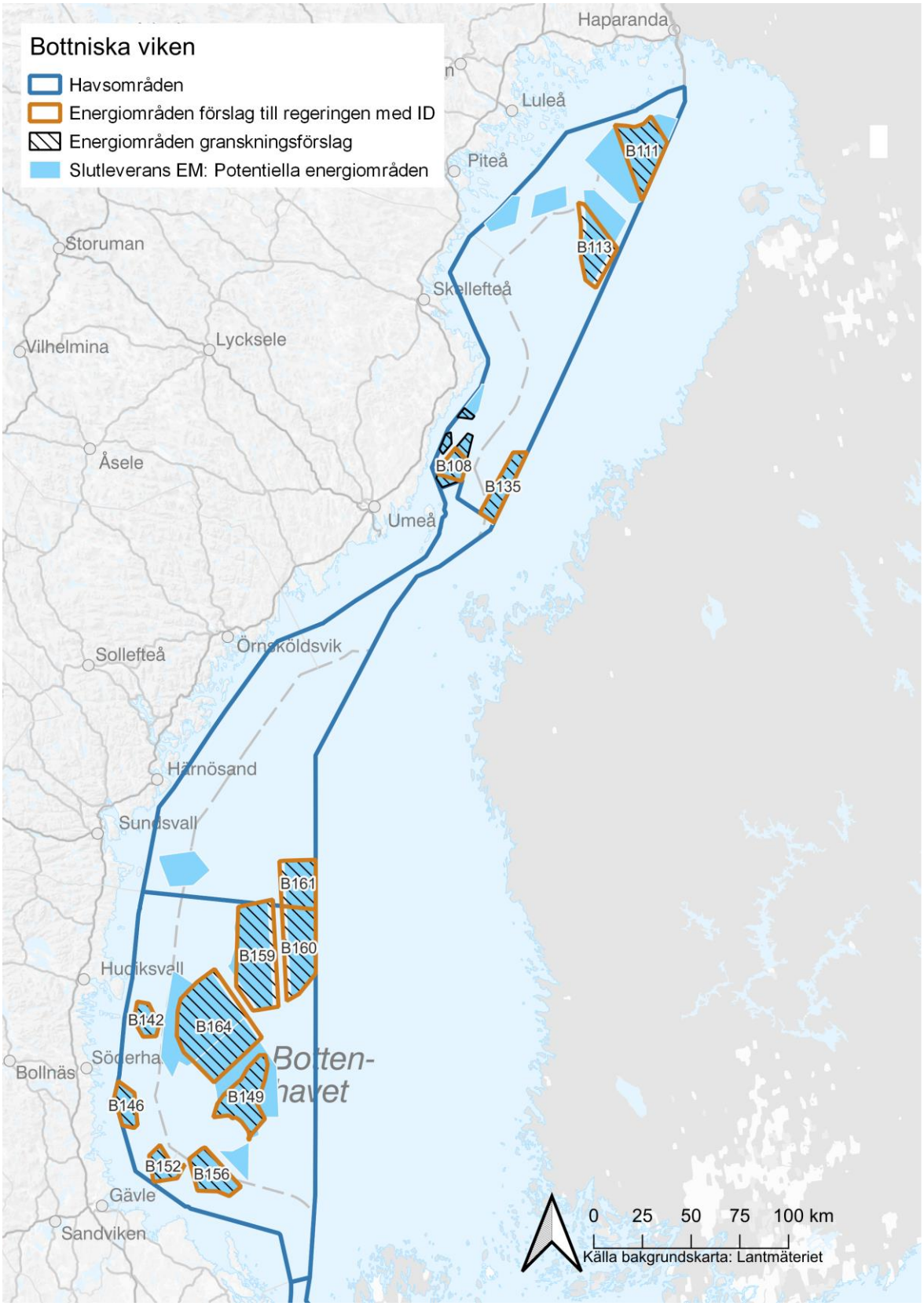

Figur 1. Bottniska viken: Förslag till energiområden i Energimyndighetens redovisning i mars 2022, HaV:s granskningsförslag i maj 2024 och förslaget till regeringen i januari 2025.

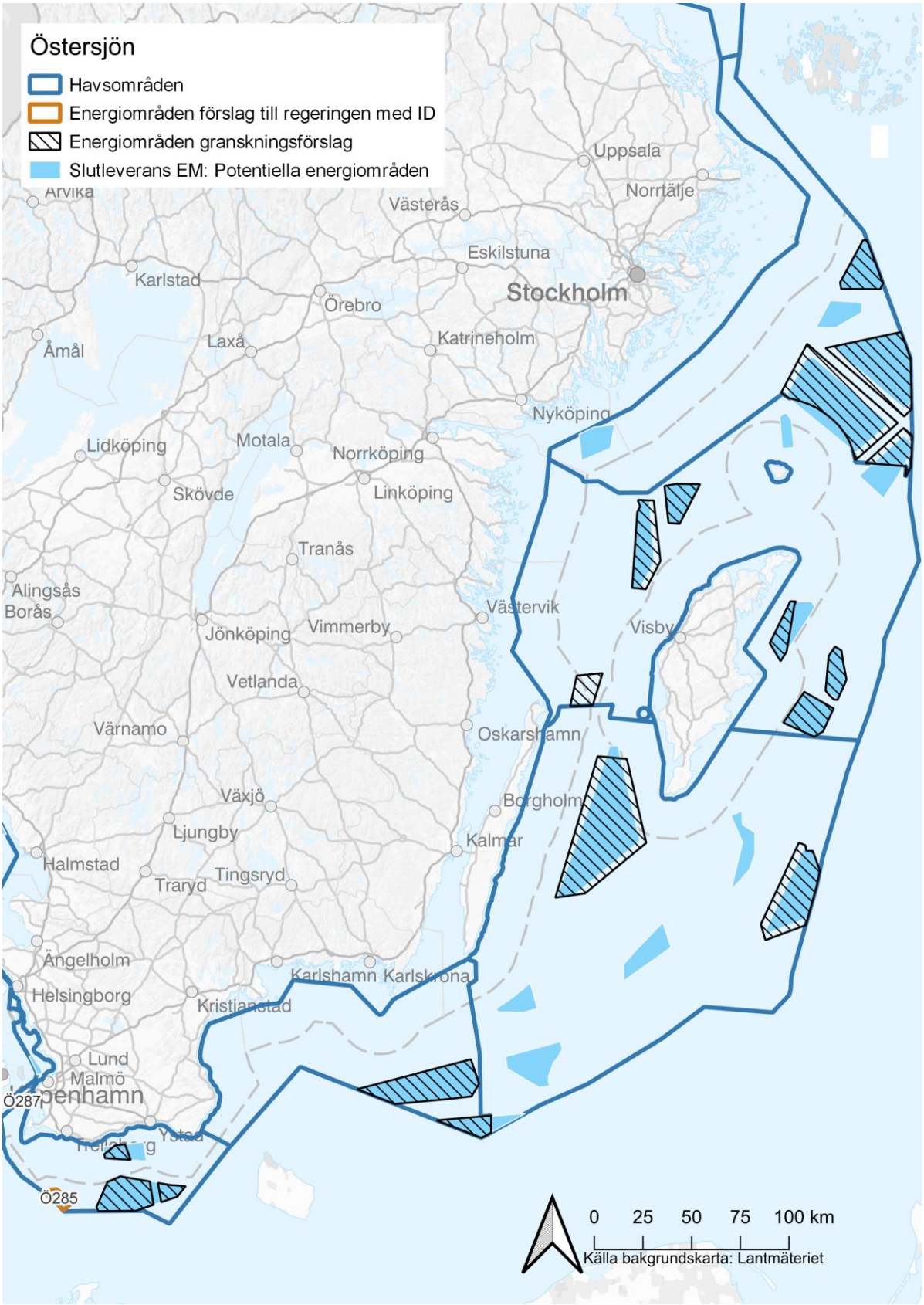

Figur 2.Östersjön: Förslag till energiområden i Energimyndighetens redovisning i mars 2022, HaV:s granskningsförslag i maj 2024 och förslaget till regeringen i januari 2025.

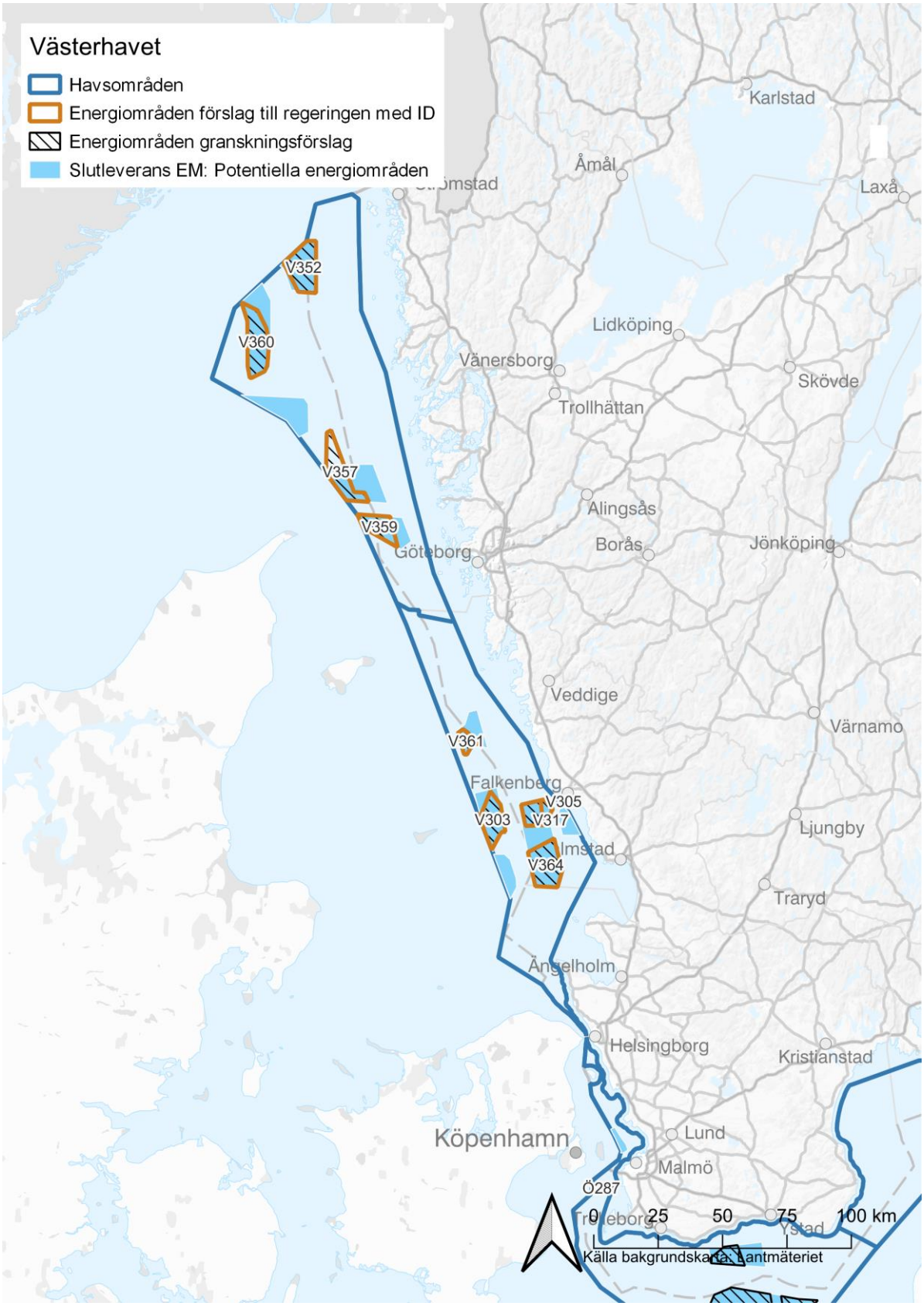

Figur 3. Västerhavet: Förslag till energiområden i Energimyndighetens redovisning i mars 2022, HaV:s granskningsförslag i maj 2024 och förslaget till regeringen i januari 2025.

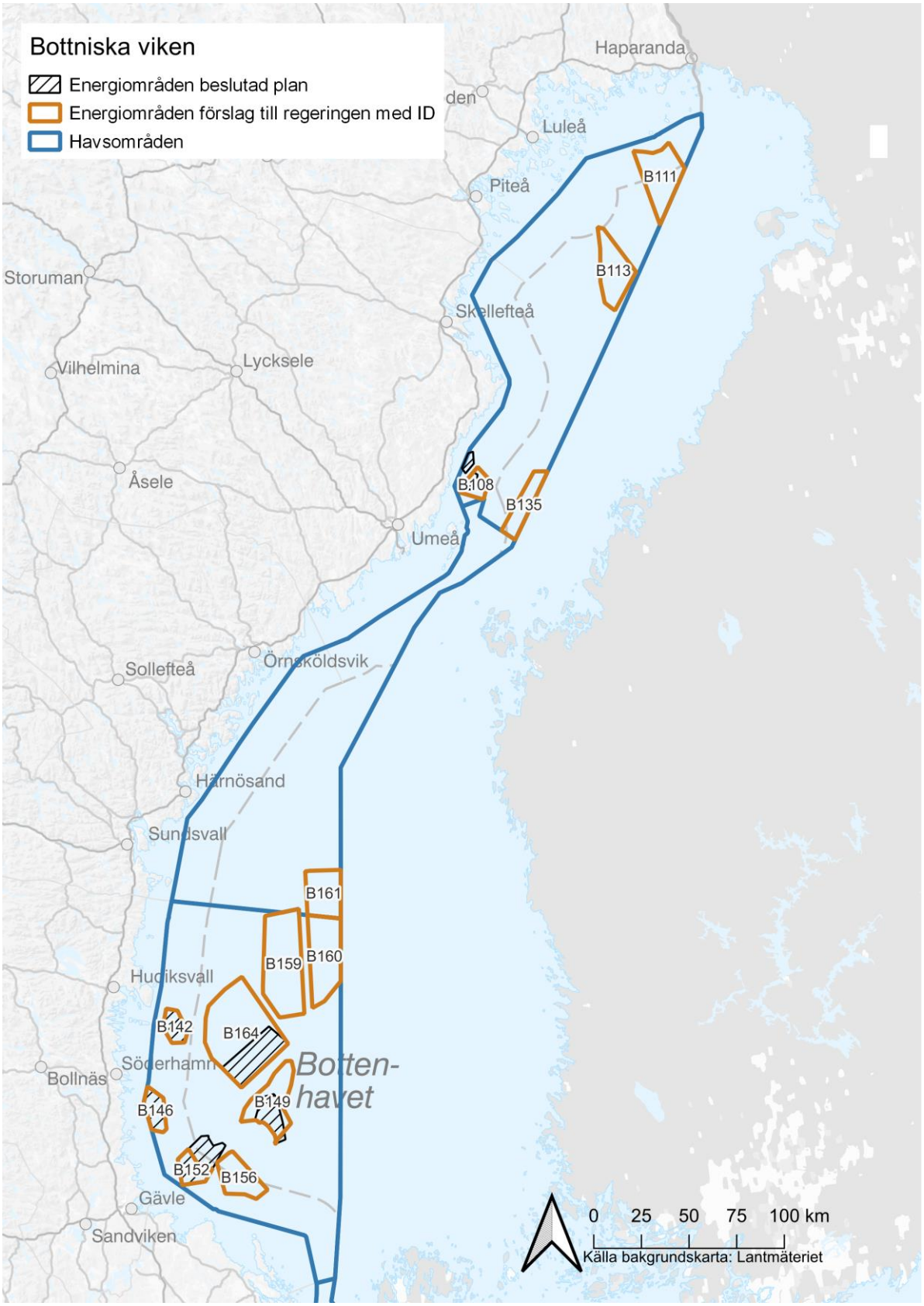

Figur 4. Bottniska viken: Energiområden i gällande havsplan beslutad i februari 2022 och i förslaget till regeringen i januari 2025.

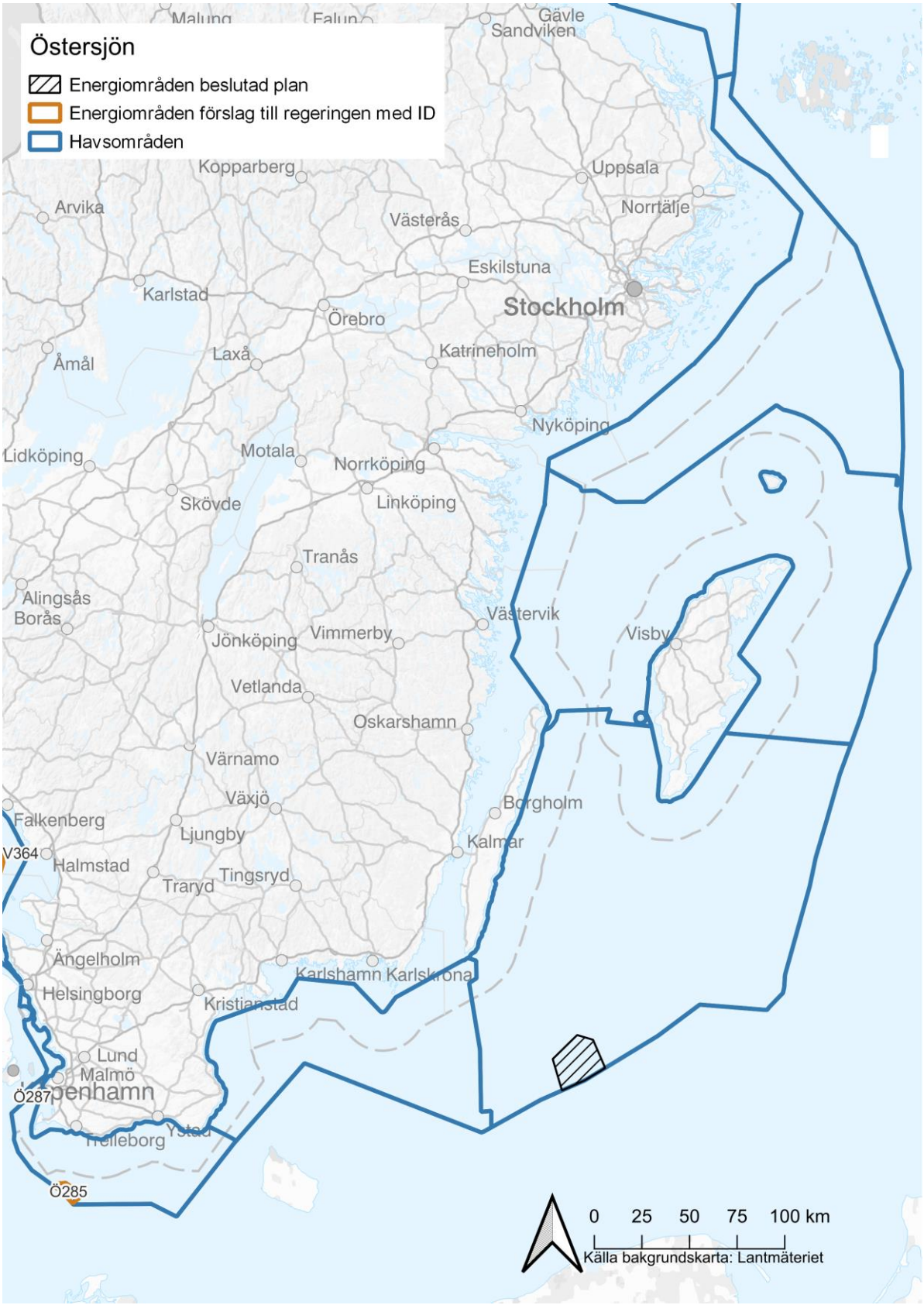

Figur 5. Östersjön: Energiområden i gällande havsplan beslutad i februari 2022 och i förslaget till regeringen i januari 2025.

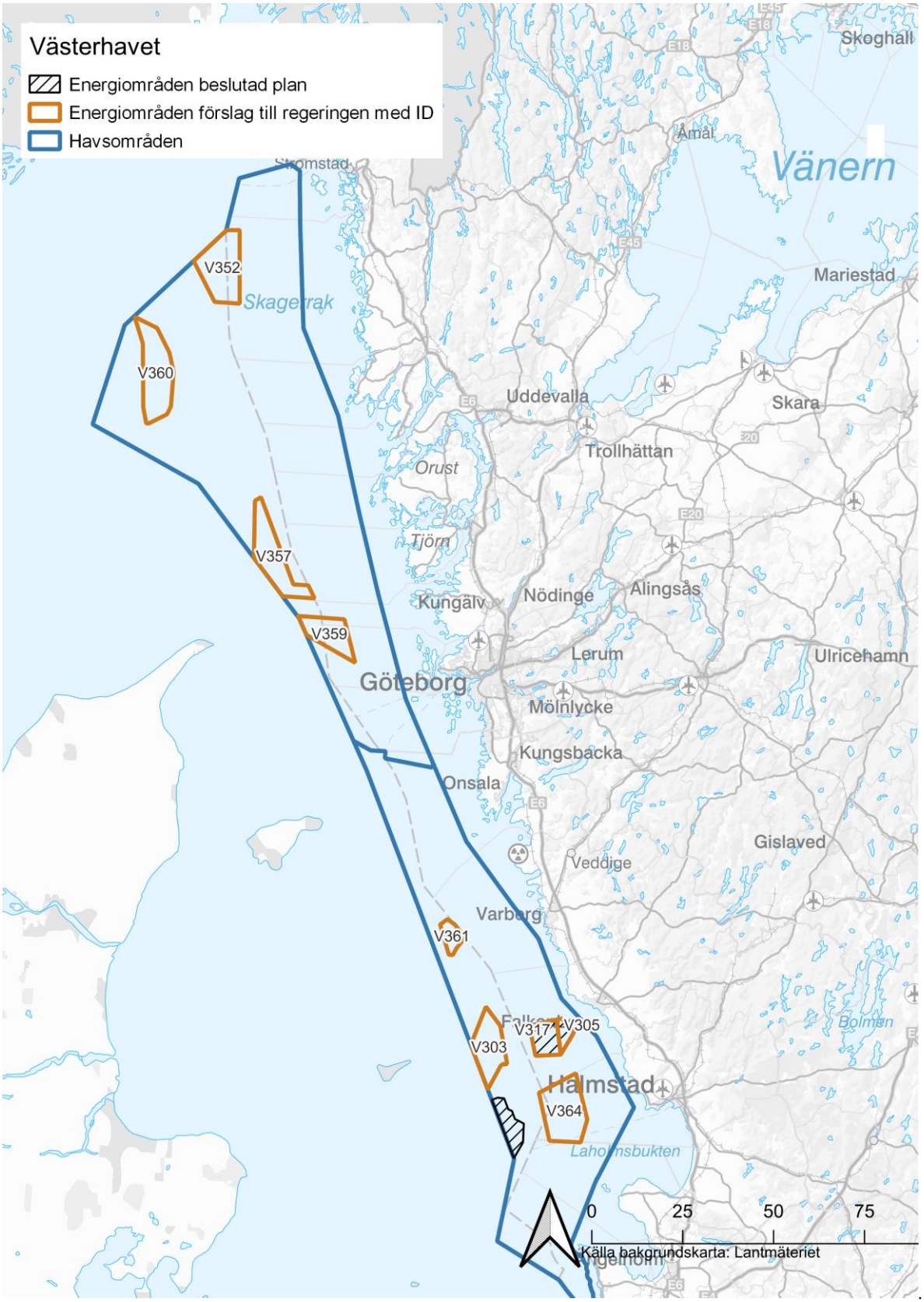

Figur 6. Västerhavet: Energiområden i gällande havsplan beslutad i februari 2022 och i förslaget till regeringen i januari 2025.